

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,”

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΑΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΑ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ

Ἐν τῇ συλλογῇ βυζαντιακῶν ἐκ μολύβδου σφραγίδων (μολυβδοβούλων), ἦν ἔδωρήσατο πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον ὁ φιλογενῆς ἐκ Σηλυβρίας κύριος Ἄναστ. Κ. Π. Σταμογιάνης, εὑρίσκεται καὶ ἡ ἐνταῦθα εἰκονιζομένη εἰς τὸ φυσικὸν αὐτῆς μέγεθος.

Ἡ σφραγὶς φέρει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρὸν ἐπὶ διβάθμου βάσεως, ἔχοντα εἰς τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν ἄλλας ἐγκαρσίους κεραίας (croix potencée) καὶ περὶ αὐτοῦ ἐπιγραφὴν ἐρθαυμένην ἐν μέρει, τὴν ἑξῆς:

+ ΥΠΕΡΑΓ' ΘΕΟ

= + Ὑπεραγ(ία) Θεοι[όκε β(οή)θει]

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἡ σφραγὶς φέρει εἰς πέντε στίχους, τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν:

+ ΙΑΚΩΡ
Ω ΑΡΧΙΕΠ.
ΣΚΟΠ' ΣΥΛ
ΗΜΒΡΙΑ

+ Ἰακώβ-
-ω ἀρχιεπ[ι]
[σ]κόπ(ω) Συλ-
ημβρί
[ας]

Ἡ σφραγὶς ἀνήκει εἰς μεγάλην κατηγορίαν σφραγίδων, ὧν κοινὸν γνώρισμα εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρὸς, ὅστις εἰκονίζεται ὑπὸ ποικίλους τύπους, συνηθέστερον μὲν ὡς διπλοῦς (πατριαρχικὸς) ἐρειδόμενος ἐπὶ διβάθμου ἢ τριβάθμου βάσεως σπανιώτερον δὲ ὡς ἀπλοῦς. Τοῦ διπλοῦ παραλλαγὴ εἶναι ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ ὁ ἔχων ἀκτίνας. Ἐκ τῆς βάσεως τοῦ διπλοῦ σταυροῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκρύνονται ἐλικοειδεῖς ἐκπλαστήσεις, ἄλλοτε μὲν βραχύτεραι, ἄλλοτε δὲ μακρότεραι. Ὁ ἀπλοῦς

σταυρὸς λίαν σπανίως ἔχει τοιαύτας ἐκπλασθήσεις καὶ ἄλλοτε μὲν εἶναι ἰσοσκελῆς, ἄλλοτε δὲ ἔχει μακροτέραν τὴν μέσην κεραιάν, ἐρειδομένην ἐπὶ βάσεως ὡς καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄλλων παραλλαγῶν.

Λίαν χαρακτηριστικός, εἰ καὶ σπανίως ἐμφανίζεται ἐπὶ σφραγίδων, εἶναι ὁ σταυρὸς ὁ ἔχων εἰς τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν ἄλλας ἐγκαρσίους κεραιάς (croix potencee) ὡς εἰς τὴν ἀνωτέρω σφραγίδα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σηλυβρίας Ἰακώβου.

Ἡ κατηγορία τῶν σφραγίδων τῶν ἔχουσῶν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ὡς τύπον σταυρὸν, ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν ἄλλης παλαιότερας κατηγορίας, ἥτις ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἔχει σταυροειδῆς μονογράφημα, ἀναλυόμενον εἰς *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει* μετὰ τῶν λέξεων ἐν ταῖς γωνίαις τῶν σκελῶν *τῷ σῶ-δου-λω*. Ἡ κατηγορία αὕτη ἀνήκει χρονολογικῶς εἰς τὴν 8ην καὶ τὴν 9ην ἑκατονταετηρίδα, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ σφραγίδων τοῦ τύπου τούτου, ὧν τοὺς κτήτορας γνωρίζομεν καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν.

Αἱ φέρουσαι σταυρὸν σφραγίδες δύνανται νὰ χρονολογηθῶσι μετ' ἀσφαλείας, διότι περιεσώθησαν σφραγίδες τοῦ τύπου τούτου ἐξηρητημέναι κάτωθεν ἐγγράφων ἐχόντων χρονολογίας. Δύο τῶν ἐγγράφων τούτων προέρχονται ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς περιφέρειου μονῆς τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου, τοῦ ὄρους Κασσίου, ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν εἶναι διάταγμα τοῦ κατεπάνω Ἰταλίας Μιχαήλ, ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 975 τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας, ὑπὲρ τῶν μοναχῶν τῆς παρὰ τὸν Τάραντα μονῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου (Trinchera, Syllabus Graecarum membranarum σελ. 5, πίναξ I, 1). Τὸ δεῦτερον εἶναι διάταγμα τοῦ κατεπάνω Ἰταλίας Μιχαήλ Τραχανιώτου, ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 999, ὑπὲρ τοῦ σπαθαροκανδιδάτου Χριστοφύρου Βοχομάκη (Trinchera αὐτόθι σελ. 9 πίναξ VIII, 1). Τρίτον ἐγγράφον, φέρον ἐξηρητημένην μολυβδίνην σφραγίδα, εὑρηται ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ Νεαπόλεως, τοῦ στρατηγοῦ Λογγοβαρδίας Στεφάνου, ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1059 (Trinchera, αὐτόθι πίναξ VIII 3).

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων σφραγίδων ἡ μὲν πρώτη ἔχει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ὡς τύπον ἀπλοῦν σταυρὸν μεθ' ἐλιχοειδῶν ἐκπλασθήσεων ἐκατέρωθεν, ἡ δευτέρα ἔχει διπλοῦν σταυρὸν, τὸν λεγόμενον πατριαρχικόν, μετ' ἐκπλασθήσεων ὡσαύτως καὶ ἡ τρίτη ἔχει ἀπλοῦν σταυρὸν μετ' ἐγκαρσιῶν κεραιῶν (croix potencee) μετ' ἐκπλασθήσεων.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν σφραγίδων τούτων ἔχομεν καὶ ἄλλην, ἀσφαλοῦς χρονολογίας, τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος Ἀργυροῦ, ἔχουσαν ὡς τύπον σταυρὸν ἀπλοῦν, ἀνήκουσαν εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς 10ης ἑκατοταετηριδος, διότι, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ Λέων Ἀργυρός, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πόθος, ὁ περιώνυμος στρατηγός, ἤκμασαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin σελ. 620).

Ὁ τύπος λοιπὸν τοῦ σταυροῦ, ὡς συνέχεια καὶ ἐξέλιξις τοῦ σταυροειδοῦς μονογραφήματος, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον εἰς τὰς σφραγίδας κατὰ τὴν 10ῃν ἢ μᾶλλον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος, παρατεινομένης τῆς χρήσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς 11ης.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τύπων τοῦ σταυροῦ ὁμοιότητα παρουσιάζει πρὸς τὸν σταυρὸν τῆς σφραγίδος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σηλυβρίας ὁ τρίτος, ὁ τῆς σφραγίδος τοῦ στρατηγοῦ Λογγοβαρδίας Στεφάνου, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐν τῇ σφραγίδι τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὁ σταυρὸς δὲν εἶναι διηθισμένος. Θὰ ἦτο δυνατὸν λοιπὸν νὰ τᾶξωμεν τὴν σφραγίδα εἰς τὴν 11ῃν ἑκατονταετηρίδα. Δυστυχῶς ἡ τοιαύτη χρονολόγησις δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, διότι δὲν ἔχομεν ἐπαρκῆ τεκμήρια, ὅπως τᾶξινομήσωμεν τοὺς διαφοροὺς τύπους τοῦ σταυροῦ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν. Καὶ εἶναι μὲν πιθανώτατον, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω ἀσφαλοῦς χρονολογίας σφραγίδας, ὅτι τὸ σταυροειδὲς μονόγραμμα περὶ τὰ τέλη τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος διεδέχθη ὁ ἅπλοῦς σταυρὸς, ὅστις κατὰ τὴν 10ῃν ἐξειλίχθη εἰς σταυρὸν μεθ' ἐλικοειδῶν ἐκβλαστήσεων, ἅπλοῦν τὸ πρῶτον, διπλοῦν ὕστερον καὶ κατὰ τὴν 11ῃν εἰς σταυρὸν μετ' ἐγκαρσίων κεραιῶν εἰς τὰ ἄκρα (*croix portee*), τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ νομισθῇ ἐπαρκῶς ἀποδεδειγμένον, διότι δυνατὸν νὰ συνπῆρχον οἱ διάφοροι τύποι τοῦ σταυροῦ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Ἐπομένως ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὑπῆρξεν ὁ Ἰάκωβος ἀρχιεπίσκοπος Σηλυβρίας κυμαίνεται μετὰξὺ τοῦ τέλους τῆς 9ης καὶ τῶν μέσων περιῖπου τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος.

Τῆς ἐκκλησίας Σηλυβρίας εἶναι γνωστοὶ οὐκ ὀλίγοι ἐπίσκοποι, ἀρχιεπίσκοποι καὶ μητροπολίται κατὰ τε τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς καὶ βυζαντιανικοὺς χρόνους. Ὁ Θεόφιλος, ὃν γνωρίζομεν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους (Ἱστορ. 7, 36) ὡς ἐπίσκοπον Εὐδοξιοπόλεως, ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ Σηλυβρία. Ὁ Ρωμανός, μετασχὼν δι' ἀντιπροσώπου (τοῦ πρεσβυτέρου Βασιλίσκου), τῆς ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς ἐπίσκοπος ὡσαύτως Εὐδοξιοπόλεως. Ὁ Σέργιος παραστὰς εἰς τὴν Ἑκτὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ὁ Γεώργιος μετασχὼν τῆς λεγομένης Πενθέκτης Συνόδου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰκονομαχιῶν μνημονεύεται παρὰ Σουΐδα ὡς γράφας λόγον ἀντιρρητικὸν κατὰ εἰκονοκαιστῶν, ὁ ἐπίσκοπος Σηλυβρίας Ἐπιφάνειος. Κατὰ δὲ τὴν λεγομένην Φωτιανὴν Σύνοδον παρέστη ὁ ἐπίσκοπος Σηλυβρίας Συμεών. Βραδύτερον, ἐν ἔτει 1067, μνημονεύεται, ἀλλ' ἀνονύμως, ἀρχιεπίσκοπος Σηλυβρίας. Κατὰ τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα εἶναι γνωστοὶ τρεῖς ἀρχιερεῖς Σηλυβρίας, ὁ Ἰωάννης ἐν ἔτει 1151, ὁ Θεόδουλος ἐν ἔτει 1156 καὶ ὁ Θωμᾶς κατὰ τὴν αὐτὴν περιῖπου ἐποχὴν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων εἶναι γνωστοί, πλὴν ἑνὸς ἀνονύμου ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, οἱ μητροπολίται Σηλυβρίας Ἰλαρίων ἐπὶ

Ἄνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰγνάτιος κατὰ τὴν 14ην πιθανῶς ἑκατονταετηρίδα, Μεθόδιος ἐν ἔτει 1347 καὶ Ἡσαΐας μετασχὼν τῆς ἐπὶ Πατριάρχου Καλλίστου Συνόδου τῆς γενομένης διὰ τὸ ζήτημα Βαυλαὰμ καὶ Ἀκινδίνου (*Le Quien Oriens Christianus* I, 1137 κ. ἐ.).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ὁ *Le Quien* (ἐνθ' ἄν.) ἀναγράφει τέσσαρας μόνον μητροπόλεις Σηλυβρίας. Ἐνα ἀνώνυμον, τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Σωφρόνιον (1638) καὶ τὸν Λεόντιον (1724). Ὁ πενιχρὸς ὁμῶς οὗτος κατάλογος δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἐπαρκῶς ἐκ τῶν πατριαρχικῶν σιγιλίων, εἰς ἃ φέρονται κατὰ καιρὸς ὑπογεγραμμένοι μητροπολιταὶ Σηλυβρίας.

Ἡ Σηλυβρία προήχθη εἰς μητρόπολιν κατὰ τοὺς χρόνους Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143—1180), ὅτε εἰς τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀγδοήκοντα μητροπόλεις προσετέθησαν τέσσαρες νέαι, Μεσημβρίας, Μιλήτου, Σηλυβρίας καὶ Ἄπρου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι εἰς τοὺς σφζομένους καταλόγους ἐπισκοπῶν τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (*Notitiae episcopatum*) ἡ Σηλυβρία φέρεται ὡς προαχθεῖσα εἰς μητρόπολιν εἰς πολὺ προγενεστέρους χρόνους, ἀλλ' ὡς ἀπεδείχθη, τὰ περισθθέντα πολυάριθμα ἀντίγραφα τῶν καταλόγων ἐκείνων στεροῦνται χρονολογικῆς ἀκριβείας, διότι οἱ ἀντιγραφεῖς προσέθετον τὰς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτῶν γενομένας μεταβολὰς κατὰ τρόπον ἐπιφέροντα σύγχυσιν καὶ ἀβεβαιότητα εἰς τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῆς προαγωγῆς τῶν διαφορῶν ἐκκλησιαστικῶν θρόνων. Οὕτω προκειμένου περὶ τῆς Σηλυβρίας ἢ Διατύπωσις τῶν θρόνων τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ θεωρουμένη ὡς γενομένη ὑπὸ Λεόντος τοῦ Σοφοῦ, ἀνήκει πράγματι εἰς τοὺς χρόνους Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118), συνταχθεῖσα μετὰ τὸ 1084 (Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, νῦν ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ἐπιστημον. Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίων Η' (1923) σελ. 225 κ. ἐξ.). Ἀλλ' ἐν τῇ Διατυπώσει ταύτῃ ἀναγράφονται ὀγδοήκοντα μητροπόλεις, αἱ δὲ ἄλλαι τέσσαρες, Μεσημβρίας, Μιλήτου, Σηλυβρίας καὶ Ἄπρου, προσετέθησαν, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, κατὰ τοὺς χρόνους Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, μνημονευόμεναι τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νείλου Δοξαπατρῆ, ὅστις κατ' ἐπιταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ρογήρου Β' (1101—1154) συνέταξε διεξοδικὴν στατιστικὴν καὶ ἱστορίαν τῶν Πατριαρχικῶν μητροπολιτικῶν καὶ ἐπισκοπικῶν θρόνων (Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἐνθ' ἄνωτ.).

ΚΟΣΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΙΖΥΗΣ

ΕΠΤΑ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΛΟΓΟΥ ΑΞΙΑΙ

Ὅτε τῇ 28 ὀκτωβρίου 1863, κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινοπόλεως Σωφρονίου Γ' τοῦ ἀπὸ Ἀμασείας, προσεφώνει, κατ' ἔθος, αὐτὸν ὁ πολυμαθέστατος ἀρχιμανδρίτης Εὐστάθιος Κλεόβουλος, τότε τὸ πρῶτον ἠκούσαμεν τὰ παιδία ἡμεῖς, καὶ οἱ νεανίσκοι, ἀπ' ἄμωνος ἐγκωμιαζόμενον τὸν ἀρχιερέα Κοσμᾶν, εἴκοσι τέσσαρα ἔτη μετὰ θάνατον αὐτοῦ. Πρὸς Σωφρόνιον τὸν βυζάντιον περὶ Κοσμᾶ τοῦ βυζαντίου λαλῶν ὁ Κλεόβουλος «ἔσχες καὶ σὺ—εἶπεν—ὡς αἱ ἀποστολικαὶ ἐκεῖναι τῆς χριστιανικῆς ἐπισκοπῆς ἀπαρχαί, ἔσχες τὸν σὸν Παῦλον ἐν τῷ ἀειμνήστῳ καὶ μεγάλῃς φήμῃς γέροντι καὶ πνευματικῷ πατρὶ σου, τῷ κυρῷ Κοσμᾶ. ὅστις, ἐν τῇ ποιμαίνειν καὶ ἀγαθοεργεῖν, τριῶν ἐφεξῆς θεοσώστων ἐπαρχιῶν, Προικοννήσου καὶ Βιζύης καὶ Χίου, ἀναδειχθεὶς τὸ ἀριπρεπὲς ἀγλάισμα, τοιοῦτον ἀνέδειξέ σε διὰ τοῦ παραδείγματος, ὅποιον ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ ταυῶν καὶ γεραίρει ποιμένα». Τὸν λόγον τοῦ Κλεοβούλου κατόπιν ἐκδοθέντα ἐν τῷ «Ἀνατολικῷ Ἀστέρι»—καὶ εἰς τὸν «Εὐαγγελικὸν Κήρυκα» τοῦ μακαρίτου Κοντογόνου—καὶ εἰς ἴδιον φυλλάδιον, ἀνέγνωσαν ἐν ἡρεμίᾳ νέοι καὶ γέροντες, οἱ τὸν ἀείμνηστον Κοσμᾶν γνωρίσαντες, εὗρον δὲ δικαίαν τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἄμωνος μνείαν τοῦ ἀνδρός· καὶ δικαιότεραν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Σωφρονίου συγκρίνησιν, δακρύσκαντος ἐπὶ τῇ ἀκροάσει τοῦ ὀνόματος τοῦ προστάτου καὶ «γέροντος» αὐτοῦ.

Ἐτη ἐξήντα πέντε παρηλθον ἔκτοτε, καὶ κάτοχος ἐπιστολῶν ἐπτὰ τοῦ Κοσμᾶ γενόμενος, κρίνω δικαίαν τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν, ὡς καὶ λόγου τινός ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου κατὰ τὸ τοῦ Κοσμᾶ μνημόσυνον ἐκφωνηθέντος ἐν Χίῳ τῷ 1839, κατὰ ἰούλιον, ἢ, ἴσως, αὐγούστον. Καὶ ὁ λόγος καὶ αἱ ἐπιστολαὶ παριστῶσιν αὐθεντικῶς τὸν Κοσμᾶν τύπον καλοῦ πνευματικοῦ ποιμένος, οἷον ἐμόρφωσεν αὐτὸς διὰ τοῦ παραδείγματος τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Σωφρόνιον· ἀλλὰ καὶ λόγος καὶ ἐπιστολαὶ χορηγοῦσιν ἰδέαν τινὰ ἀληθῆ τῆς ἐν

τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ παροικίᾳ ἱερατείας αὐτοῦ. Καὶ θὰ κριθῶσιν ἴσως ἀνάγνωσμα καλὸν τοῖς διακριβοῦσι τὰς δυσπραγίας τῶν ἐλλήνων τῆς Θράκης. Ἀλλὰ θὰ κριθῇ καὶ ἔργον εὐγνωμον βραχὺ σημεῖωμα περὶ ὧν γράφει καὶ πρὸς ὃν γράφει.

Ἄλλ' ὁ ἀείμνηστος Κοσμᾶς ὁ Βιζύης ποιεῖται γνωστὸν αὐτὸς οὗτος σπουδαῖον μέρος τῆς ζωῆς αὐτοῦ, τὸ μακρότερον βεβαίως μέρος τοῦ κληρικοῦ αὐτοῦ σταδίου, καθὼς εἰς τὴν 6 καὶ τὴν 7 ἐπιστολὴν ἀνγκινώσκωμεν. Αἱ ἐπιστολαί, ἐν αἷς περὶ ἑαυτοῦ γράφει, στεροῦνται τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει ταῦτα ἵνα προστεθῶσιν ἐνταῦθα. Πρέπει ἵνα γινώσκωμεν λοιπὸν ὅτι, βυζάντιος ὢν ὁ Κοσμᾶς, καὶ κάτοχος μετρίας παιδεύσεως, εἶχε καιρὸν ἵνα μελετᾷ καὶ ἵνα διδάσκηται, πιθανῶς καθ' ὃν χρόνον ὑπηρετεῖ παρὰ τῷ πατριάρχῃ Νεοφύτῳ, μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀποχώρησιν ἐκείνου. Ἐπειδὴ δὲ γράφει περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἠκολούθησε τῷ Νεοφύτῳ κατὰ «τὴν μινζηλίαν» του» (ἔτε διετέλει σχολάζων), ἀλλ' ὑπηρετήσε καὶ παρὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς Ἡρακλείας Μελετίῳ τῷ ἐκ Λέρου δεκαοκτὼ ἔτη, χειροτονηθεὶς ἐν ἀπριλίῳ ἢ μαΐῳ τοῦ 1821 μητροπολίτης Προικοννήσου, προσήλθεν ἄρα παρ' αὐτῷ τῷ 1803 ἢ 04, προὔπηρετήσας ὑπὸ τὸν Νεοφύτον πενταετίαν=1798—1803, ἀκολουθήσας αὐτῷ καὶ κατὰ τὴν «μινζηλίαν» ἀπὸ τοῦ 1801. Εἰ δ' ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου, εἴπερ ἐχειροτόνησεν αὐτὸς διάκονον τὸν Σωφρόνιον, ἀμφισβητῶ τοῦτο· διότι ὁ ἀγαθὸς Σωφρόνιος ἔλεγέ τινα ψεύδη, καυχώμενος, περὶ ἑαυτοῦ· εἶπεν εἰς τοὺς ἐν Χίῳ ὅτι ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ δεκαεπταετῆς τὴν ἡλικίαν· ἀλλ' εἶπεν εἰς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1889, πανηγυριζομένης πεντηκονταετηρίδος τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, ὅτε καὶ πανηγυρικὸν τι τεῦχος ἐξεδόθη, ὅτι ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον ὁ Γρηγόριος Ε' ὁ ἀείμνηστος, ἄρα τῷ 1820 ἢ 1821. Ἐγίνωσκον ὁμοῦ οἱ παλαιότεροι φαναριῶται ὅτι ὁ Σωφρόνιος, τῷ 1799 ἢ 98 γεννηθεὶς, ἐν τῇ συνοικίᾳ Τζιβαλίου τῆς ΚΠόλεως, ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1818 ὑπὸ τοῦ τότε προϊσταμένου τῆς αὐτῆς συνοικίας ἐπισκόπου Μεθοδίου Ἀριστείας, ἐκ Λέρου καὶ τούτου προερχομένου. Γινώσκωμεν ἄρα σαφῶς ὅτι, τὸ ἱερατικὸν τοῦ Κοσμᾶ στάδιον ἤρξατο τῷ 1799 (ἢ 98) καὶ ὅτι, μητροπολίτης Προικοννήσου χειροτονηθεὶς τὸ ἔαρ τοῦ 1821—ἀντὶ τοῦ προδιδοσθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀδριανοπόλεως (ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος οἰκτρῶς¹⁾ Δωροθέου Πρωτοῦ) Νικηφόρου, προστάτης ἀνεδείχθη τῶν προικοννησίων, ὡς ἄλλοτε ἔγραψα (βλ. Προικοννήσόν μου· ἐν ΚΠ, 1895, ἐν 14 καὶ 212 σελίσιν). Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1830 μετετέθη ἀπὸ τῆς Προικοννήσου εἰς τὴν

¹⁾ εἰς τὰ «ὑπομνήματα ψήφων» τὸ Πατριαρχεῖον οὕτως ἀνήγγελλε τὸν φόνον τῶν ἀπαχονισθέντων, ὅπερ οὐδέποτε ἔγραψεν ἄλλοτε· «οἰκτρῶς τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος καὶ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεταστάντος».

μητρόπολιν Βιζύης, καὶ ἀπὸ ταύτης, ἐν αὐγούστῳ μηνί τοῦ 1837, εἰς τὴν τῆς Χίου, ὅπου ἀπεβίωσε τὸν ἰούνιον τοῦ ἔτους 1839. Ἐκυβέρνησεν ἄρα σπουδαῖον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν, ὡς πρωτοσύγκελλος τοῦ Μελετίου Ἡρακλείας καὶ ὡς ἀρχιερεὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιζύης καὶ Μηδείας.

Τὰ ἑπτὰ αὐτοῦ γράμματα, τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα τύποις, ἀποστέλλονται, ἀπὸ τοῦ 1831—34, πρὸς τὸν διάκονον Διονύσιον Ταπεινὸν, βυζάντιον καὶ τοῦτον, ταμίαν καὶ γραμματέα Ζαχαρίου μητροπολίτου Χαλκηδόνος (1826—1834), οὗ τὸν αἰφνίδιον θάνατον θρηνεῖ ὁ Κοσμάς, Σωφρόνιον ἔχων γραμματέα, τὸν κατόπιν Χίου. Προσθεθείσθω ὅτι τὸν Διονύσιον Ταπεινὸν Γρηγόριος Σ' ὁ ἀπὸ Σεβέρων ἀγαπῶν ἐχειροτόνησε κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1837 μητροπολίτην Μελενίκου, διοικήσαντα τὴν πλουσίαν ἐπαρχίαν ταύτην μέχρι τοῦ 1875, ὅτε παραιτησάμενος αὐτὴν ἐσχόλαζε μέχρι θανάτου, συμβάντος τῇ 25 νοεμβρίου 1881, ἐν ἡλικίᾳ ἑτῶν ὀγδοήκοντα καὶ δύο. Ὑπῆρξεν ὁ Διονύσιος μαθητὴς τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ἐν Ἐηροκρήνῃ τοῦ Βοσπόρου, ὑπὸ Σέργιον τὸν Μυστάκη, εἶτα γραμματεὺς τοῦ μητροπολίτου Σηλυβρίας καὶ κατόπι Φιλιπποπόλεως Παϊσίου (1816—18—1823), μετὰ ταῦτα δὲ διάκονος χειροτονηθεὶς, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου, τῇ 25 δεκεμβρίου τοῦ 1824, προσελήφθη ὑπὸ Ζαχαρίου μητροπολίτου Χαλκηδόνος, καὶ, μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, ὑπὸ Γερμανοῦ μητροπολίτου Δέρκων· παρ' αὐτῷ δ' ὑπηρετῶν, ἐχειροτονήθη τῇ 1837, κατὰ τὴν 2 σепτεμβρίου, μητροπολίτης Μελενίκου. Κάϊται δ' ἐλέγετο πλουσιώτατος, ἐπληροφορήθημεν ἐκπληκτοὶ ὅτι ἀπεβίωσε πτωχός.

Συγγνωστός εἰμι βεβαίως διὰ τὸν μακρὸν λόγον περὶ Διονυσίου Ταπεινοῦ, διότι αὐτὸς περιέσωσε καὶ τὰς ἐκδιδομένας σήμερον ἐπιστολάς τοῦ Κοσμά, καὶ τινὰ ἄλλα γράμματα, καὶ τὸν κώδικα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παϊσίου Σηλυβρίας, ὃν ἐξέδωκα ἐν τῷ Θ' τόμῳ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» (1889), πολλὰ τὰ χρήσιμα τοῖς ἐρευνῶσι τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης περιέχοντα. Τὸν κώδικα μετὰ καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοσμά καὶ τινῶν ἄλλων ἐδωρήσατό μοι ὁ φίλος μου νομοδιδάκτωρ Ἐλευθέριος Ταπεινός, ὁ τοῦ Διονυσίου ἀνεψιός, ᾧ καὶ δημοσίᾳ ἠὲ χαρίστησα (Χρονικὰ πατριαρχικῆς ἀκαδημίας, ὑπὸ Μ. Ι. Γεδεών, ἐν ΚΠ, 1883, σελ. 187)· καὶ σήμερον δὲ, σχεδὸν ἑννεαετίαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, καθοσιῶ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἐλευθερίου Ταπεινοῦ πέντε γραμμὰς, ἐπαινῶν αὐτοῦ τὴν φιλοπονίαν, εἰς ἣν ἀφείλομεν καὶ τὴν περὶ μητροπολιτῶν Μελενίκου μακρὰν διατριβήν, διασώζουσιν εἰδήσεις περὶ Διονυσίου χρησιμωτάτας (Ἐκκλησ. Ἀληθείας τόμου ΙΒ' σελ. 144, 151, 160).

Ἐὰν δὲ ὁ Κοσμάς ὁ Βιζύης διασώζῃ τὰ ὀνόματα πέντε συνδούλων, ὁμοτραπέζων καὶ ὁμοροφίων αὐτοῦ ἀρχιερέων, ἐξηγῶν τὴν 6 ἐπιστολήν

αὐτοῦ, πρέπει 'να γράψω εἴ τι ἂν γινώσκω περὶ αὐτῶν· ἀναφέρει δὲ Μακάριον Ἐφέσου τὸν ἐκ Λέρου, Ἰγνάτιον Ἡρακλείας τὸν ἐκ Λέου καὶ τοῦτον, Ματθαῖον Κυζίκου τὸν ἐξ Αἴνου, Χαλκηδόνος Ζαχαρίαν, καὶ τὸν ἐκ Καλύμνου Ἱερεμίαν, διοικήσαντας πέντε σπουδαίας μητροπόλεις τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ΚΠόλεως, καὶ τὸ πρὸς τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν ἔθνος καθήκον τοῦ πνευματικοῦ ποιμένος ἐκπληρώσαντας· ἐξαίρεσιν ἴσως ἀποτελεῖ Μακάριος ὁ Σκαλιέρης, Τορνόδου μητροπολίτης ἀπὸ τοῦ 1806, μετὰ ταῦτα Νικαίας τῷ 1817, καὶ τῷ 1821 Ἐφέσου ἀντὶ τοῦ «τὸ ζῆν οἰκτρῶς ἐμετρήσαντος» Διονυσίου Καλλιάρχου. Ἀπεβίωσεν ὁ Μακάριος τὸν δεκέμβριον τοῦ 1831, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Μελέτιον Ἡρακλείας, ἀλλὰ πρότερον καὶ ὑπὸ τὸν Μεθόδιον. Διατριβὴ τις ἀνόητος ἐν τῇ «Προόδῳ» τῆς Σμύρνης ἐκδοθεῖσα, τῷ 1872 (ἀριθμῷ 124), ἀπαίδευτον λέγει τὸν Μακάριον, οὐδὲν πρὸς ἠθικὴν προαγωγὴν τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων πράξαντα.

Διὰ τὸν Ἡρακλείας Ἰγνάτιον εὐνοϊκόν τι δύναται 'να εἶπη τις, διότι καὶ τὸν μητροπολιτικὸν οἶκον ἐβελτίωσεν ἐν Ῥαϊδεστῷ, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ σχολὴν ἀνεξωγόνησε, λόγιος ἀνὴρ γενόμενος· ἐκυβέρνησε δὲ τὴν μεγάλην καὶ σπουδαίαν ταύτην ἐπαρχίαν τοῦ Πατριαρχείου ΚΠ ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1821 μέχρις Ἰουλίου 1830, ὅτε ἀπεβίωσε.

Περὶ Ἰγνατίου καὶ τεσσάρων πρὸ αὐτοῦ μητροπολιτῶν θὰ ἐκδόσω διατριβὴν ἰδίαν, ἄξιον ἀναγνώσεως ἀνάγνωσμα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων.

Ἐπεὶ τὸν Ἡρακλείας Ἰγνάτιον πρέπει 'να τάξωσιν οἱ θράκες τὸν Κυζίκου Ματθαῖον, διότι καὶ ἐν Αἴνῳ ἐγεννήθη, καὶ τῆς Αἴνου διετέλεσε μητροπολίτης. Ἄλλ' ὑπήρξε καὶ τῆς σχολῆς Ἐπιδατῶν διδάσκαλος περὶ τὰ 1796 μέχρις ἴσως τοῦ 1798, κατόπιν ἐδίδαξεν ἐν τῇ πατριαρχικῇ ἀκαδημίᾳ, ἧς ἐγένετο πρὶν μνηστῆς ὑπὸ Σέργιον Μακραῖον ἐξελέγη μητροπολίτης Αἴνου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1807, μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης τῷ 1821, καὶ κατὰ Αὐγουστον τοῦ 1823 εἰς τὴν τῆς Κυζίκου, ἀποθανὼν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1831. Σαμουήλ ὁ Κύπριος, ὁ μητροπολίτης πρῶην Μεσημβρίας, μαρτυρεῖ περὶ τοῦ Ματθαίου ὅτι «καὶ εἰ μὴ ἐδίδασκεν, ἦν τῆς ἀρετῆς σιωπῶσα διδασκαλία»· τούτου δ' ἔνεκα πολλῆς ἀπίσταυεν εὐλαβείας καὶ τιμῆς παρὰ ταῖς ἡγεμονικαῖς οἰκογενεαῖς Καλλιμαχῶν καὶ Μαυρογενῶν. Περὶ Ματθαίου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν Αἴνῳ καὶ Ἐπιδαταῖς σχολείων βλέπε τὰ τοῦ Μ. Ἰ. Γεδεῶν «Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας» (σελ. 205 - 7).

Τὸν Χαλκηδόνος Ζαχαρίαν, πρότερον μητροπολίτην Βερρόικας (τῆς μακεδονικῆς), ἐγνώρισεν ἡμῖν ὁ ἀείμνηστος Κοσμάς ὁ Βιζύης, ἐπὶ τῷ κατὰ μάτιον 1834 θανάτῳ αὐτοῦ. Ἀπὸ συγχρόνων μαρτυριῶν γινώσκομεν ὅτι, τὸν Ζαχαρίαν, μετὰ τῶν μητροπολιτῶν Νικαίας Ἰωσήφ, Ἰωαννίνων Βενια-

μιν, καὶ Λαρίσσης Μελετίου, καὶ τοῦ τότε πρωτοσυγκέλλου Μελετίου Παγκάλου, ἀπέστειλε τῷ 1828, κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ὑψ. Πύλης, ὁ πατριάρχης Ἀγαθάγγελος πρὸς τὸν ἄρτι ἀφικόμενον εἰς Ἑλλάδα Καποδίστριαν, φανερώς δὲ πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ προὔχοντας, προτρεπόμενος ἐγγράφως πρὸς συμβιβασμὸν μετὰ τῶν τούρκων. Ἡ τερατώδης προτροπὴ δικαίως ἀπερρίφθη, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐπέστρεψαν εἰς ΚΠολιν. Τότε δὲ, δαπάναις ἰδίαις, ἐξετύπωσεν ὁ Ζαχαρίας, τύποις δε-Κάστρο, ἐν ΚΠόλει, τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου μητροπολίτου Σάρδεων τοῦ ὁμολογητοῦ. Κατὰ ἰούλιον τοῦ 1831 διευτυπώθη ἀξίωσις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὅπως ὁ Ζαχαρίας ἐξορισθῆ εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἀλλ' ἀδύνατον ἐγένετό μοι ἵνα μάθω εἰ μετέβη τότε, καὶ εἴπερ ἔμεινεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, τόπῳ δῆθεν ὑπερορίας αὐτοῦ.

Τὸν Δέρκων Ἱερεμίαν ὡς ἄνδρα χρήσιμον ἐμάθομεν ἀπὸ τῆς «περὶ νήσου Καλύμνου» διατριβῆς ἐν τῇ σελ. 518 IB' τόμου τῆς «Πενδώρας») ὑπὸ Ἱπποκράτους Δ. Τυλαρίου, μετ' αὐτὸν δὲ, ἀπό τινας σημειώσεως περὶ τῶν μητροπολιτῶν Βιζύης ἐκδοθείσης ὑπὸ Ἰω. Κηπουρίδου ἐν «Ἐκκλησ. Ἀληθεία» (τόμου Γ' σελ. 416), ὅπου μνησθέντες ἐξ ἐπιγράμματός τινας ὅτι, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1820, συνεπληρώθη ἡ κατασκευὴ τοῦ μετοχετεύσαντος εἰς τὴν πόλιν Μήδειαν ὕδωρ ὑδραγωγείου, φροντίδι καὶ ἐπιστάσιᾳ τοῦ Ἱερεμίου τούτου, μητροπολίτου Βιζύης διατελέσαντος ἀπὸ μαρτίου 1819 μέχρι ἀπριλίου 1821, ὅτε μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Δέρκων. Ἐπαύθη τῷ 1824 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Σερβῶν, δῆθεν ὡς ζημιώσας ἢ κλέψας τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον, πράγματι δὲ διότι, καθὰ μοι διηγήθησαν γέροντες φαναριῶται, πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Γ', διαθρυσθῆντος, ἐν ἰδιωτικαῖς συσκέψεσι, τοῦ ὀνόματος τοῦ Χρυσάνθου Σερβῶν, ὡς πατριάρχου καταλλήλου, ὁ Δέρκων Ἱερεμίας ἐτόλμησε ἵνα εἴπῃ «διατί ἵνα γίνῃ πατριάρχης ὁ βούλγαρος; δὲν ἔλειψαν οἱ γραικοί!» βούλγαρον δ' ἔλεγον καὶ τότε καὶ κατόπι τὸν Χρυσάνθον, ὃς ἐδείχθη τότε βούλγαρος ἄγριος καὶ ὠμὸς, ἐξόριστον ἀποστείλας εἰς τὴν μονὴν Σουμελά, πρῶτον, εἶτα δ' εἰς Ἱεροσόλυμα, τῷ 1825, τὸν Ἱερεμίαν, ἀποθανόντα ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει. (Βλ. ἔγγραφα πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος ἐν ΚΠ, 1908, προλεγομένων τοῦ Μ. Γεδεῶν σελ. ογ'—τοῦ αὐτοῦ «Πατριαρχικῆς Ἱστορίας Μνημεῖα» (1821—42), ἐν Ἀθήναις, 1922, σελ. 11).

Λοιπὸν, ἔξ ὑπάλληλοι κληρικοὶ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Μελετίου, διοικήσαντες σπουδαίας ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ὧν οἱ τέσσαρες, Ἰγνάτιος, Ματθαῖος, Ἱερεμίας καὶ Κοσμᾶς ἐπαρχίας θρακικὰς ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1837, ὡς διάκονοι, πρωτοσύγκελλοι, καὶ μητροπολιταὶ, διαπρέψαντες ἐπὶ συνέσει πολιτικῇ «ἐπάνω ἑστὰ δεινὰ»—κατὰ τὴν λέξιν τῶν πα-

τέρων καὶ πάππων ἡμῶν—ἐν νυξὶ καταδιώξεως ζσφερᾶς ἢ φωτεινῆς, σώσαντες ἔλληνας πιστοὺς, εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν πιστεύοντας, καὶ τὴν τῶν δεινῶν λῶφρσιν ἀπὸ τοῦ θεόθεν ἐστεμμένου, δυνατοῦ τότε, προστάτου τῆς ὀρθοδοξίας ἀπεχδεχόμενοι, καὶ οἱ ἔξ, καὶ ὅσοι τούτοις ὅμοιοι, δεικνύουσι καὶ τὴν πολιτικὴν ἐμπειρίαν καὶ σύνεσιν καὶ τὴν φιλογένειαν τῶν «γερόντων» καὶ προστατῶν αὐτῶν. Εἰργάζοντο παρ' ἐκείνοις ἔτη πολλὰ ἢ ὀλίγα, μαθήματα διοικητικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τοῦ παραδείγματος ἐκείνων ἀρυόμενοι. Πρὸ ἔξῃντα, πρὸ ἑβδομήντα, πρὸ ὀγδοήκοντα ἑτῶν, ἃς εἴπωμεν καὶ ἐνεγήκοντα, διέπρεψαν ἢ ἐπ' εὐσεβείᾳ ἢ ἐπὶ διοικητικῇ ἐμπειρίᾳ Μελέτιος Γ' ὁ Πάγκαλος, καὶ Ἄνθιμος ΣΤ' ὁ Κουταλιανός, ἢ ἐπὶ ἡσυχῇ ζωῇ, ὡς Κύριλλος Ζ' ὁ ἀπὸ Ἀμασειᾶς καὶ ὑπῆρξαν οἱ μὲν δύο πρῶτοι πρωτοσύγκελλοι, διάκονος δ' ὁ τρίτος τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου (1826—30)· διάκονοι δ' αὐτοῦ μορφωθέντες ὑπ' αὐτὸν ἐχρημάτισαν ὁ Μιτυλήνης Μελέτιος, ὁ Χίου Γρηγόριος, ὁ Μεθύμνης Ἰάκωβος, ὁ Βόσνης Ἰγνάτιος, καὶ ὁ Προύσης Κωνστάντιος. Τοιοῦτοτρόπως τὰ γραφεῖα τῶν «γερόντων» ἐγένοντο σχολεῖα διοικητικῆς ἐμπειρίας, τόσῳ χρησίμου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τοὺς πρὸ τῆς διαλαλιᾶς τοῦ χάτι-σερίφ τοῦ Γκιουλχανέ. Τότε καὶ τὸ παράδειγμα τῆς εὐσεβείας καὶ φιλογενείας τοῦ ἀειμνήστου Κοσμά τοῦ Βιζύης καὶ Μηδείας ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Σωφρονίου, δεκκοκταετίᾳν ἐργασθέντος παρ' αὐτῷ, καὶ ἐν Χίῳ καὶ ἐν Ἀμασειᾷ κατόπι προστατεύσαντος καὶ ἐκπαιδεύσαντος τὸν ἐκ Χίου κληρικὸν Κωνσταντῖνον Βαλλιᾶδην, τὸν ἔπὸ τοῦ 1897—1901 πατριάρχην διατέλεσαντα Κωνσταντινοπόλεως.

Τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ «γέροντας» αὐτῶν παικλιτοτρόπως ἐξεδήλουν, κατὰ τὸ πλεῖστον, οἱ εὐεργετηθέντες, ὡς ἔπραξεν ὁ Σωφρόνιος εἰς τὸν λόγον ἐπὶ τῷ Κοσμά. Θὰ μείνη καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα καὶ αἱ ἐπιστολαὶ «κειμήλια ἐσθλὰ καὶ νέοισι χρήσιμα».

Ἀθῆναι, ἀπρίλιος τοῦ 1928

ὁ μέγας χαρτοφύλαξ
ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ.

ΕΠΤΑ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΒΙΖΥΗΣ

Α'

Τὴν φίλην μοι αὐτῆς πνευμαλογιότητα ὁλοφύχως ἐν Κυρίῳ εὐχόμενος, ἡδέως καὶ περιχαρῶς προσαγορεύω.

† Καὶ μετὰ τὴν ἔρευναν τῆς φιλικωτάτης μοι ἀγαθῆς αὐτῆς υἱείας, τῇ εἰδοποιῶ ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔλαβον δύο ἀλλεπάλληλα γράμματα τοῦ σεβαστοῦ ἀγίου γέροντος, τὸ ἐν ἀναιροῦσε τὸ ἄλλο, τὸ πρῶτον χαροποιόν, τὸ δεύτερον λυπηρὸν, καὶ σχεδὸν ἀπελπισίας δεικνύον σημεῖον εἰς τὸ νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ ποθοῦμενον φερμάνι διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς ἐκκλησίας τῶν Σοφίδων. Κύριος οἶδε πότε ἔχει νὰ γίνῃ· καὶ ἔχει νὰ φθαρῇ καὶ ἡ προσητοιμασμένη ὕλη. Ὅχι ἄλλο. Ὑπομονὴ χρειάζεται.

Μεγάλην χαρὰν ἔλαβεν ἡ ψυχὴ μου ἀκούωντας, ἀπὸ τὸν μὲν καὶ δεῖ, τὴν ἐκτεταμένην ἀνακαίνισιν τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Παλικλιού, δὲν μᾶς ἔγραψες πῶς καὶ πότε γίνεται. Εἶθε νὰ μοι ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς, ὅταν τελειώσῃ, νὰ ζήσω ἕως τότε, νὰ ἔλθω εἰς προσκύνησιν τῆς Κυρίας μου Θεοτόκου, ἃν τώρα εἶναι δύσκολον.

Τοῦ ἐτησίου μου λογαριασμοῦ τὸ κατάστιχον δὲν ἦλθεν εἰσέτι εἰς χεῖρας μου, μ' ὄλον ὁποῦ παρήλθεν καὶ ὁ αὐγουστος καὶ ἡ μέση τοῦ Σεπτεμβρίου. Τὸ κατάστιχον καὶ εἴ τι νεώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἔχεις, νὰ τὰ δώσῃς τὸν τζελεμπὴ Φωτάκη, ἀμέσως νὰ τὰ ἐγχειρίσῃ τὸν ἐπιφέροντα. νὰ μᾶς τὰ φέρῃ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πολὺ νὰ σταθῇ αὐτοῦ, παρὰ μίαν μόνην ἡμέραν, ὅστις ἔρχεται αὐτοῦ δι' ἰδίαν του ὑπόθεσιν.

Τὸ ἀποκριτικὸν γράμμα τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου αὐθεντοῦς τὸ ἔλαβον, καὶ ἐπλήσθην χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἰδὼν τὰ γραφόμενα τῆς ὑψηλότητός του πρὸς ἐμὲ τὸν ταπεινὸν δοῦλον, γέμοντα ἀπὸ φιλανθρωπίας, ταπεινώσιν, καὶ εὐλικρίνειαν ἐντελεῖ. Δῶν Κύριος ὁ Θεὸς κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός, καὶ πάσαν τὴν βουλὴν αὐτοῦ πληρῶσαι, καὶ καθὼς τὸν διέσωσεν ἀπὸ τὸν πάγκοινον τοῦ Γένους μας κατακλυσμὸν μέχρι τοῦδε εἰς τὴν κίθων, ὃ ἐστὶν εἰς τὴν ἱεράν ἡμῶν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ἔχει τὸ ταπεινὸν ἡμῶν Γένος καύχημα, ἔτσι νὰ τὸν διαφυλάξῃ καὶ εἰς τὸ ἔξης μέχρι γήρωσ βαθυτάτου καὶ λιπαροῦ.

Ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ παρὸν πάσχω ἀπὸ ὀδονταλγίαν ἡσυχάζω . . . εἰς.

Μήδειαν. Ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῃ εὐχετικῶς, τὰ δὲ ἔτη τῆς εἶεν παρὰ Θεοῦ εὐτυχῆ καὶ σωτήρια.

αωαλ', τῆ ἡ' σепτεμβρίου (γρππ. αωαλ')

Τῆς περιποθήτου μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης καὶ πρόθυμος

† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς, ἀνωθι τῆς προσφωνήσεως

«Τὸν πανιερώτατον καὶ σεβασμιώτατον ἡμῶν ἅγιον γέροντα δουλικῶς προσκυνῶ, πανευλαδῶς κατασπάζομαι τὴν σεβασμίαν αὐτοῦ δεξιάν».

Β'

Τὴν φίλην μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητα ἀπὸ ψυχῆς ὑπερευχόμενος ἦδιστα προσαγορεύω.

† Πρὸ πολλοῦ εἶχον γράψῃ ἐν γράμμα πρὸς τὸν σεβαστόν μοι ἅγιον γέροντα (ὃν καὶ δουλικώτατα προσκυνῶ, κατασπαζόμενος τὴν σεβασμίαν αὐτοῦ δεξιάν), ἀποκρινόμενος εἰς τὸ προσταλέν μοι γράμμα· ἀπόκρισιν ὁμῶς ἐκείνου τοῦ γράμματος δὲν ἔλαβον ἄχρι τοῦδε, καὶ εἶμαι εἰς ἀπορίαν.

Ἐγὼ μόλις ἔχω δύο ἡμέρας ὅπου ἦλθον εἰς Μήδειαν. Τὸ πάσχα εἶχον πηγαίνῃ εἰς Σαμμακόδι, ὡς προέγραφον, ἐκεῖθεν ἀνεχώρησα, καὶ ἐκατέβην εἰς Βίζαν, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐκεῖ περιωρίσθην ἀπὸ τοὺς ληστὰς, ὅπου περιφέρονται εἰς τοὺς λόφους καὶ πεδιάδας, καὶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ ἐξέλθω ἔξω τῆς Βίζας· καὶ ὄντες οἱ δρόμοι δύσδοτοι, καὶ τὸ διάστημα ὀκτὼ ὥρων ἀπὸ τὴν Βίζαν ἕως εἰς τὴν Μήδειαν, στενοχωρηθεὶς εἰς τὸν ἔσχατον βαθμόν, ἐζήτησα ἀπὸ τὸν κρατοῦντα κάμποσους ἀρματωμένους στρατιώτας, καὶ οὕτως ἦλθον εἰς Μήδειαν, χάρις τῷ Θεῷ ὑγιῆς, μηδένα ὑπαντήσας καθ' ὁδόν. Ὅθεν, παρακαλῶ νὰ μοι γράψῃτε ἐν γράμμα νὰ μάθω τὰ τῆς ὑγείας σας, διότι ἔχω πολὺν καιρὸν νὰ λάβω γράμμα σας, καὶ εἶμαι ἀνήσυχος.

Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν συντόμῳ, τὰ δὲ ἔτη σας εἶεν παρὰ Θεοῦ πλεῖστα, εὐτυχῆ, καὶ σωτήρια.

αωλγ' τῆ καθ' αὐτοῦ

Τῆς περιποθήτου μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ὅλος πρόθυμος καὶ ἐν

Χριστῷ αὐτῆς εὐχέτης

† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

Γ'

Τὴν πανοσιολογιότητά της ἀπὸ ψυχῆς ἐν Κυρίῳ εὐχόμενοι, ἡδέως καὶ περιχαρῶς προσαγορεύομεν.

† Εἰς τὸ γράμμα τοῦ σεβαστοῦ μοι ἁγίου γέροντος ἴδα ὅτι μᾶς ἐγράψετε ἀποκρινόμενοι εἰς τὸ προσταλὲν γράμμα μας, πλὴν ἡμεῖς παρόμοιον γράμμα σας δὲν ἐλάδομεν, καὶ εἰς ποῖον τὸ ἐδώσατε νὰ μᾶς γράψετε, νὰ τὸ ζητήσωμεν. Ὁ τζελεμπή Φωτάκης θέλει σᾶς μετρήσῃ δύο χιλιάδας γρόσια, διὰ τὰ κατὰ ἰούνιον ἀυλικά μας διάφορα, καὶ ἀφ' οὗ τὰ λάβετε, νὰ τὸν δώσετε μίαν ρετζεβούταν ἕως νὰ σᾶς μετρήσῃ καὶ τὰ ρέστα, καὶ τότε νὰ τὸν δώσετε ἐξωφλημένον ὅλον τὸ χρονικόν μας λογαριασμὸν ἀπὸ τὴν ἐφορικὴν κάσσαν· τοῦτο παρακαλῶ, νὰ ἀπερασθῶσιν εἰς αὐτὸν τὸν λογαριασμὸν τὰ τριακόσια γρόσια, τὸ διάφορον τῆς ἀναχειρας μου ὁμολογίας τοῦ Κοινοῦ, καὶ τὰ ἑκατὸν γρόσια τοῦ ἁγίου Τρίκκης τὸ διάφορον. Τὸ αὐτὸ παρακαλῶ καὶ τὸν ἡγαπημένον μοι κύριον Ἰωάννην κασσηρον τῆς ἐφορικῆς κάσσης, καὶ δὲν πειράζει τίποτα ὅπου θὰ τὰ πάρετε ἕνα μῆνα προτοῦ, ἃς βάλῃ τὴν δάταν εἰς τὸ κατὰστιχον νὰ φαίνωνται. Τοῦτο σᾶς παρακαλῶ ἐπιτόπως, τὸ ὅποῖον δὲν σᾶς πειράζει καθόλου· ἀχσουατὰ μὲ τὸ Κοινὸν ἔχετε, πληρῶνετε καθεκάστην, ἀπεράσετέ τα εἰς ἕνα λογαριασμὸν σας· παρακαλῶ νὰ μὴν τὰ ἀφήσετε ἔξω, διότι τὸ μοναστηρι εἶναι πτωχόν. Ἦν τζελεμπή Φωτάκη, ἀφοῦ σᾶς δώσῃ τὰς δύο χιλιάδας, νὰ μὴν τὸν στενοχωρήσετε ἕως δεκαπέντε ἡμέρας, διότι δὲν εὐρίσκομεν ὀκατζιόνε ἀπ' ἐδῶ ἐν εὐκολίᾳ νὰ ἐμβάσωμεν γρόσια, καὶ αὐτὰ τὸν γράφομεν νὰ τὰ μετρήσῃ ἀπὸ λόγου του, ἕως νὰ τοῦ τὰ στείλωμεν, νὰ σημειωθοῦν παρακαλῶ τὸν κύριον Ἰωάννην εἰς τὴν διανομὴν τὰ ὀνόματα τοῦ καθενὸς ὅπου πέρνουν τὰ διάφορα τῆς Βίζας, διὰ νὰ ἡξεύρωμεν εἰς ποίους εὐρίσκονται αἱ ὁμολογίαι, καὶ νὰ ὁμιληθοῦν, ὅπου νὰ ταῖς φέρουν περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου διὰ νὰ ταῖς ἀλλάξετε, διότι τότε ἀνεδέχθημεν τὴν Βίζαν, καὶ τότε εἶναι καὶ ἡ εὐκολία νὰ ἐμβάζωμεν τὰ διάφορα, διότι τώρα δοκιμάζομεν δυσκολίας εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν.

Ταῦτα ἐν τοσοῦτῳ εὐχετικῶς· τὰ δὲ ἔτη της εἶεν παρὰ Θεοῦ εὐτυχῆ καὶ σωτήρια.

αωλγ' τῆ θ' ἰουνίου

Ἡς φίλης μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης καὶ πρόθυμος

† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

Δ'

Τὴν φίλην μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητα πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμενος ἠδέως καὶ περιχαρῶς προσαγορεύομεν.

† Ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ τῆς γ' τοῦ ἤδη λήγοντος ἰουνίου γεγραμμένον ἐλλόγιμον αὐτῆς γράμμα, καὶ ἐχάρημεν λίαν· εἶδομεν καὶ ὅσα ἐν αὐτῷ μᾶς γράφει, καὶ πάϊ καλά, καὶ τὰ πετζαῖσια ὅπου ἔγιναν, λίαν καλά. Ἄδιστάκτως ἐλπίζω εἰς τὸν ἅγιον Θεὸν ὅτι προβλέπει ἐν καιρῷ καὶ δι' ἡμᾶς ἀρμόδιον καὶ πρόσφορον μέρος. Ἄμποτε νὰ ἐτελείωνεν ὁ λόγος τοῦ ἀρχοντος λογοθέτου, ὁ ὁποῖος βέβαια φωτισθεὶς παρὰ Θεοῦ ἐπρότεινε τὸν λόγον, ἢ ὅποια ἦτον ἐξ ἀρχῆς προμελετημένη ἀπὸ ἄλλους καὶ . . ρωμένη, παρ' ἡμῶν· εὐχαι νὰ γίνῃ ὁ λόγος ἔργον.

Νὰ ξεπερδεύσης τοὺς λογαριασμοὺς, ἀπερνῶντας καὶ τὰ διάφορα Τρίκης καὶ Κοινοῦ εἰς τὴν λήψιν τοῦ καταστίχου, ὡς σᾶς προέγραψα. Ταμπάκον καλὸν ἂν εὔρησι, νὰ μὲ στείλῃς, διότι ἀπόκτησα μουστερίδες ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας, καὶ δὲν ἔχω ἡσυχίαν ἀπὸ τὸ νὰ δίδω.

Νεώτερα ἔτι μανθάνεις νὰ μᾶς γράφῃς, διὰ νὰ διασκεδάζωμεν τοὺς καπνοὺς τοῦ πόντου. Ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῳ φιλικῶς καὶ εὐχετικῶς, τὰ δὲ ἔτη τῆς εἶεν παρὰ Θεοῦ εὐτυχῆ καὶ σωτήρια.

ἀπλγ', τῆ κατ' ἰουνίου.

Τῆς φίλης μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ἐν Χριστῷ αὐτῆς εὐχέτης καὶ
πρόθυμος εἰς τοὺς δορισμοὺς
† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

Ε'

Τὴν φίλην μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητα ἐν Κυρίῳ εὐχόμενος, ἠδέως καὶ περιχαρῶς προσαγορεύομεν.

† Μὲ συντομίαν καὶ μὲ μεγάλην λύπην τῆς ψυχῆς μου σᾶς γράφω, μαθὼν σήμερον ἀπὸ γράμματος τοῦ ἡμετέρου τζελεμπῆ Φωτάκη τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου γέροντος, τὸν ὁποῖον ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀναπαύσει ἐν κόλποις Ἀβραὰμ μετὰ τῶν δικαίων. Ἐμείναμεν, φίλε, ὄρφανοί, καὶ χωρὶς προστάτην, αὐτὸν ἀκόμη εἶχομεν ἀπὸ τοὺς καπιγιολδάσιδές μας, τὸν ἐχάσαμεν καὶ αὐτὸν ὁ Θεὸς βοηθὸς καὶ προστάτης τῶν ὄρφανῶν ὑπομονῆ χρειάζεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ τζελεμπῆ Φωτάκης μόνον τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου μᾶς ἰδέασεν, καὶ οὐδὲν ἄλλο, παρακαλῶ νὰ μᾶς ἰδεάσῃ τὰ πάντα καθὼς ἔτρεξαν, τόσον περὶ τοῦ αἰφνηδίου θανάτου τοῦ μακαρίτου ἀπὸ ποίαν ἀφορμῆν τοῦ ἦλθε, τόσον καὶ πῶς, καὶ ποῖος ἐγένεν. Πρὸ πάντων ἡ λο-

γιότης σου τοῦ ἀπεκατεστάθης, καὶ ἡμεῖς εἰς ποῖον νὰ γράφωμεν διὰ νὰ πέρνουν αἴσιον τέλος αἱ ὑποθέσεις μας. Αὐτὰ ὅλα λεπτομερῶς νὰ μᾶς τὰ γράφης μὲ πρῶτον παρακαλῶ, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀκόμι στοχάζεσαι πρὸς τὸ συμφέρον μας.

Ταῦτα μὲν ἐν συντομίᾳ εὐχετικῶς· τὰ δὲ ἔτη της εἶεν παρὰ Θεοῦ πλείστα, εὐτυχῆ, καὶ σωτήρια.

μωλδ', τῆ ια' μαΐου

Τῆς φίλης μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης καὶ πρόθυμος

† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

Εἰς τὴν ὡαν τοῦ γράμματος

Νὰ μᾶς γράφης τὰ πεγιάζια πρὸς ποῖον νὰ τὰ στείλωμεν, ἂν ἡ λογιότης σου εὐγῆκες ἀπὸ τὸ ὑπόρρημά σου, εἰ δὲ καὶ εἶσαι εἰς τὸ ἴδιον νὰ σοὶ τὰ στείλωμεν νὰ ἐπιστατήσης εἰς τὸ νὰ ἀλλαχθῶσιν αἱ ὁμολογίαι μας, καθὼς σοὶ προεγράφομεν.

5'

Τὴν φίλην μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητα ἀπὸ ψυχῆς ὑπερευχόμενος ἤδιστα προσαγορεύω.

† Ἐλαβον τὸ θλιβερόν αὐτῆς γράμμα, τὸ διαλαμβάνον περὶ τοῦ αἰφνῆ-
δίου καὶ τρεμακτικῷ θανάτου τοῦ αἰοιδίου γέροντος καὶ πατρός μας, τὸ
ὁποῖον μετὰ δακρῶν οὐκ ὀλίγων ἀνέγνωσα. Ὁ πανάγαθος Θεὸς κατατάξῃ
αὐτὸν ἐν κόλποις Ἀβραάμ μετὰ δικαίων. Ὑπομονή, ἀδελφέ· τοῦ κόσμου
τὰ πράγματα οὕτως ἔχουσιν, ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς
κελεύει· ἡ λογιότης σου εἶσαι νέος ἀκόμι, καὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς θέλει
προμηθεύσῃ διὰ λόγου σου, διὰ τῶν ἀτρύτων κόπων καὶ διὰ τὰς πολλὰς
ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ διὰ μέσου τῶν φίλων τοῦ αἰοιδίου
γέροντος, μίαν λαμπρὰν κυδέρνησιν, καὶ μὴ λυπήσαι· ἔχε τὸ θάρρος σου
εἰς τὸν ἅγιον Θεόν, καὶ αὐτὸς εἶναι πατὴρ τῶν ὄρφανῶν, καὶ καλὸς προ-
μηθεύς· Ἐγὼ τί νὰ εἰπῶ, ὅπου εἰς ὀλίγους χρόνους μέσα ἔχασα γέροντα
Ἡρακλείας Μελέτιον, καπιγιολδάσιδες καὶ ἀδελφοὺς Ἐφέσου Μακάριον,
Ἡρακλείας Ἰγνάτιον, Δέρκων Ἰερεμίαν, Κυζίκου Ματθαῖον, καὶ ἐσχάτως
Χαλκηδόνος Ζαχαρίαν· ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν σύνδουλοί μου καὶ ὁμοτράπεζοί
μου, καὶ ἐνὸς πατρός τέκνα, διὰ πολλοὺς χρόνους. Ἦώρα τοὺς ἔχασα ὅλους
ὡς ἐκ μιᾶς, καὶ ἔμεινα μονώτατος ὡς ὁ ἐρωδιὸς εἰς τοὺς κέδρους τοῦ ὄρους
τοῦ Σαμμακοβίου· ὁ Θεὸς βοηθός. Ἄς εἰπῆ, παρακαλῶ. τὰς ἀπὸ μέρους
μου εὐχὰς καὶ εὐλογίας πρὸς τὸν ἀγαπητόν μου φίλον πάτερ Μακάριον,
καὶ τὴν εὐγενεστάτην κοκκῶνα Ἐλισαβίτζαν, καὶ ὅλους τοὺς καπιγιολδα-

σίδες, νὰ μὴ λυποῦνται διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου γέροντος, διότι ὅλοι ἔχομεν νὰ τὸ προῦμεν αὐτὸ τὸ ποτήριον, ἀλλὰ νὰ δώσουν ἔλεος εἰς πτωχὰ ὄρφανὰ, ἐκκλησίας, μοναστήρια, νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς δούλους, ὅπου τὸν ἐδούλευον, ἀπὸ τὴν καταληφθεῖσαν (γρκαπτ. καταλειφ) περιουσίαν του, διότι ὁ μκαρίτης μὲ πολλοὺς κόπους ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας τὰ ἀπέκτησε, καὶ νὰ ἐπιμεληθοῦν διὰ μέσου αὐτῶν τῶν ἐλεημοσυγῶν νὰ κατατάξῃ ὁ πανάγαθος Θεὸς τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν παράδεισον, διότι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του δὲν με ἄρσεν, καὶ χρῆζει βοηθείας. Ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ φυλάξῃ κάθε εὐσεβῆ χριστιανὸν ἀπὸ τὸν αἰφνίδιον θάνατον, καὶ πρὸ πάντων ἐμέ. Ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῳ εὐχετικῶς· τὰ δὲ ἔτη τῆς εἰεν παρὰ Θεοῦ εὐτυχῆ καὶ παναίσια.

αωλδ', τῆ κθ' μαΐου

Τῆς φίλης μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης καὶ πρόθυμος
εἰς τοὺς ὀρισμοὺς

† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

Z.

Τὴν περιπόθητόν μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητα ὀλοφύχως ἐν Κυρίῳ ὑπερευχόμενος ἤδιστα προσαγορεύω.

† Ἐλαβον τὸ ἐλλόγιμον αὐτῆς γράμμα, καὶ ἐχάρην λίαν, μαθὼν δι' αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν ὑγιεῖαν τῆς· ἔγνων καλῶς καὶ ὅσα περὶ αὐτῆς μοὶ γράφει· καλῶς ποιῶν ἔκαμε, ὅπου δὲν ἐκασιλαντίσθη εἰς κανένα ἄλλο μέρος, καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀοιδίμου γέροντός τῆς, καὶ παραστέκεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν κληρονόμων. Τοῦτο φίλε, εἶναι καλλίτερον ὅπου ἐκλέξατε, διότι τῶν ὀρφανῶν ὁ πατὴρ πρῶτον εἶναι ὁ ἅγιος Θεός, δεύτερον τοὺς ὀρφανούς τοὺς προστατεύουσι πολλοὶ, καὶ ὄχι ἓνας. Ὁ ἀοιδίμος γέροντας εἶχε φίλους πολλοὺς, καὶ ὅλοι θέλουν φρονίσῃ ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεώς σου· παρόμοια ἱμπάγια ἔχομεν πολλὰ· πρὸ πάντων ἡ καλή σου ζωὴ καὶ ἡ προκοπή σου θέλει παρακινήσῃ καὶ ἐκείνους ἀκόμι, ὅπου δὲν ἦτον φίλοι τοῦ γέροντός σου, νὰ σὲ βοηθήσουν νὰ λάβῃς κυβέρνησιν. Πῆρ τζι-τζέκλεν γιζὺ ὀλμᾶς, λέγει ὁ τούρκικος λόγος· καὶ μὴ λυπήσαι· ὁ Θεὸς βοηθός. Ἐγὼ ἐδούλευσα πέντε χρόνους τὸν ἀειμνηστον Νεόφυτον πατριάρχην, εἰς τὴν μανζιλείαν του, καὶ δεκαοκτὼ ὀλοκλήρους χρόνους τὸν Μελέτιον Ἡρακλείας· κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἔζησε νὰ μὲ κυβερνήσῃ, διότι ὅταν ἀρχιεράτευσα, ὁ μὲν εἰς ἦτον ἀπσταμένος, καὶ ὁ δεύτερος ἡμίθανῆς, καθὼς τὸ ἠξεύρεις, ἢ εὐχὴ τους ἕμως καὶ οἱ φίλοι τους ὅλοι συνέτρεξαν καὶ συντρέχουν δι' ἐμέ ἕως τῆς σήμερον. Βάστα αὐτοῦ πλέον, δηλαδὴ

νά λέγεσαι τοῦ Χαλκηδόνο^ς Ζαχαρίου ἀρχιερέως καὶ γραμματεὺς τῆς ἐφορικῆς κάσσης, καὶ δὲν σε χρειάζεται ἄλλο ἀπὸ αὐτό· θέλεις λάβῃ λαμπροτέραν ἐπαρχίαν ὅπου ἤμποροῦσεν νὰ σοὶ δώσῃ μὲ τὴν ζωὴν του ὁ μακαρίτης γέροντας· περιποιῶ ὅσον ἤμπορεῖς καὶ τοὺς κληρονόμους τοῦ μακαρίτου, καὶ μὴν ἐξέρχεσαι τῆς οἰκίας των, διότι καὶ τοῦτο, τὸ νὰ εὐρίσκεσαι μαζί τους, εἶναι μία ξεχωριστὴ ὑπόληψις διὰ λόγου σου. Ἐλπίζω νὰ μὴν ἀπεράσῃ πολὺς καιρὸς, καὶ θέλει σὲ κυβερνήσῃ ὁ πανάγαθος Θεὸς μὲ μίαν λαμπρὰν ἐπαρχίαν.

Μὴν τὸν στενοχωρῆτε τὸν τζελεμπή Φωτᾶκη διὰ γρόσια, διότι, ὅταν τὰ συνάξῃ ἀπὸ τὰ μέρη ὅπου τὸν διορίζομεν, ἐκείνος ἀμέσως τὰ φέρνει. Ὁ τόπος, ὅπου εὐρίσκομαι, δυσκόλως ἤμπορῶ νὰ ἐμβάσω σχεδὸν ἑκατὸν γρόσια· δὲν εὐρίσκονται ἐδῶ ἄνθρωποι νὰ ἐμπορεύωνται τὴν Πόλιν. Ἡ θάλασσά μας λέγεται μαύρη· τὰ ναυάγια τῆς εἶναι μπόλικα. Ἡ ξηρὰ μας ὡσαύτως ἐπικινδυνεστέρα τῆς θαλάσσης· διότι, τὸ νὰ ἔλθῃ τις αὐτόθι, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἀπεράσῃ τῆς Ἰτράντζας τὰ βουνά, ὅπου ποτὲ δὲν ἀπολείπουσι λησταί· δι' αὐτὸ τοῦτο τραῶν μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὸ νὰ ἐμβάξω γρόσια.

Περὶ δὲ τῶν ὁμολογιῶν τῆς κοκκῶνας Εὐφημίας, καλὸν κέρδος εἶναι, τὸ ἄστατον τοῦ καιροῦ μὲ φοβίξει, καὶ δὲν ἀγαπῶ νὰ βαστῶ χαρτιὰ· ἂν εὖρη ἢ λογιότης τῆς μουστερίδες αὐτοῦ, ἄς κάμῃ αὐτὸ τὸ κέρδος, καὶ ἐμένα ἄς μὲ λείψῃ, διότι ἤμπορεῖ νὰ τύχῃ τι ἀπὸ αὐτὰ ὅπου ὄνειρευόμεθα, καὶ χαρτιὰ δὲν περνοῦν τότε, ἀλλὰ θέλουν μετρητά.

Τὰ ξύλα γράφω πρὸς τὸν τζελεμπή Φωτᾶκη νὰ δοθοῦν καθὼς καὶ πέρουσι ἑκατὸν καὶ πενήντα· μὲ τὸ νὰ εἶναι δυσκολία ἀπ' ἐδῶ, γράφω νὰ τὰ ἀγοράσῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὰ δώσῃ. Τὰ γράμματά τους τὰ περικλίσσῃ εἰς τοῦ χατζῆ Χάνα Φάχρη, νὰ τὰ δώσῃ μόνος του, νὰ λάβῃ καὶ ἀφορμὴν ὁμιλίας μαζί τους περὶ ἐμοῦ, ὡς καλοθελήτης μου ὅπου εἶναι καὶ ἡ εὐγενεία του· τὸν γράφω ὅμως, ἂν δυσκολεῦθῃ νὰ τὰ δώσῃ μόνος του, νὰ μηνύσῃ τὴν λογιότητά τῆς εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ σᾶς τὰ δώσῃ, νὰ τὰ ἐγχειρίσετε πρὸς οὓς γράφω, τοῦτο ὅμως ἢ λογιότης σας μὴν τὸ ἤξεύρετε, ἐκτός ἂν σᾶς φωνάξῃ μόνος του καὶ σᾶς τὸ εἰπῇ· ἀλλ' οὔτε εἰς κανένα ἄλλον πρέπει νὰ ἀναφερθῇ λόγος παραμικρὸς περὶ τῶν εἰρημένων γραμμάτων· οὕτως μοι ἐφάνη συμφερότερον διὰ τὴν ὑπόθεσιν, ὅπου μελετοῦμεν Θεοῦ θέλοντος.

Τὰ γράμματα τὰ ἔλαβον, ὅσον τοῦ γέροντος, τόσον καὶ τοῦ ἀγίου Σηλυβρίας, καὶ τῆ ὑπερευχαριστῶ διὰ τοὺς καλοὺς λόγους, ὅπου εἶπετε δι' ἐμὲ πρὸς τὴν σεβασμιότητά του.

Νὰ ἐπιμεληθῆτε νὰ ἀλλαχθῶσιν εἰς τὰ ὀνόματα, ὅπου θὰ σὲ δώσῃ ὁ τζελεμπή Φωτᾶκης, αἱ ἐξαργυρωθεῖσαι ὁμολογίαι τῶν Νοσοκομείων καὶ τῆς κοκκῶνας] Κατήγκως, καὶ νὰ τὰς ἐγχειρίσετε πρὸς τὴν εὐγενείαν του·

θέλει σὲ δεῖξῃ ἓνα καταστιχάκι ἰδιαίτερον ἢ εὐγενεία του, περιέχον τὰ διάφορα τοῦ Κρινοῦ καὶ τοῦ Τρίκκης, καὶ ἄλλα μνηνιαῖα, τὰ ὁποῖα θέλουν ἀπερασθῆ εἰς τὴν παρτίδα μας τῆς ἐφορικῆς κάσσης, εἰς τόπον μετρητῶν.

Τὸν εὐγενέστατον κύριον Ἰωάννην καὶ ἀγαπητόν μοι φίλον, κασσῆρον τῆς ἐφορικῆς κάσσης, ὑπερευχόμενος πανοικί, ἐρωτῶ τὸ σερίφ χατήρι του. Τὸν ὑπερευχαριστῶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν, ὅπου ἔδειξεν εἰς τὸ νὰ ἀλλαχθῶσιν αἱ αὐλικαὶ μου ὁμολογίαι κατὰ Σεπτέμβριον. Τὸν χρεωστῶ ἓνα χαμάμι εἰς τὸν Παλατᾶν μὲ τοὺς ἑβραίους. Ἄν με χαρίσῃ ὁ Θεὸς ζωὴν καὶ σᾶς ἀπολαύσωμεν κἀνένα καιρὸν, θέλω ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος μου εὐδαιμονέστερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Τὸν πάτερ Μακάριον, τὴν κοκκίνα Ἐλισαβίτζα, καὶ ὄλους τοὺς κατὰ γιολδάσιδες καὶ φίλους τοὺς εὐχόμεθα ἀπὸ ψυχῆς πατρικῶς, εἰρηνεύοντες νὰ παρακαλοῦν τὸν ἅγιον Θεὸν, καθὼς καὶ ἡμεῖς δὲν παύομεν, διὰ νὰ κατατάξῃ ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀοιδίου γέροντος εἰς τὴν χώραν τῶν δικαίων.

Ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῃ εὐχετικῶς· τὰ δὲ ἔτη της εἰεν θεόθεν πλεῖστα, εὐτυχῆ, καὶ σωτηριωδέστατα.

αὐλδ', τῆ α' ἰουλίου

Τῆς περιποθήτου μοι αὐτῆς πανοσιολογιότητος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης καὶ πρόθυμος

† Ο ΒΙΖΥΗΣ ΚΟΣΜΑΣ

κάτωθι τῆς ἐπιστολῆς, χειρὶ τοῦ Κοσμᾶ, κεῖνται ταῦτα

Περὶ τοῦ Ν: ἄδεται λόγος ὅτι βαρέως ἀσθενεῖ· καὶ ἂν οὕτως ἔχη, νὰ πρόσέχῃ· καὶ ἂν μάθῃς τίποτε, δόσε εἶδησιν τὸν τζελεμπή Φωτάκιην. Μὴν ἀπολίπῃς ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς γράφῃς τὰ πάντα συνεχῶς. Γνωρίζεις πόσον σὲ ἀγαποῦμεν· πλὴν, τί νὰ κάμωμεν, ὅπου ἀπὸ τὸ χέρι μας δὲν ἔρχεται τίποτε νὰ σοὶ τὸ κάμωμεν· ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς, πρ.

Τέσσαρες ἢ πέντε λέξεις οὐδέποτε θ' ἀναγνωσθῶσι. κάκιστα γεγραμμέναι

*
* *

Ὁ λόγος, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ μητροπολίτης Χίου Σωφρόνιος ἐπὶ τῷ Κοσμᾶ, ἐκτυποῦται πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ ποιμαντικοῦ βίου τοῦ ἀνδρός, ὃς εἶπεν ἐν τῇ Σ' καὶ τῇ Ζ' ἐπιστολῇ περὶ ἑαυτοῦ εἴ τι ἂν πρέπη νὰ γινώσκωμεν. Ἐκ δύο τοῦ λόγου προλόγων, ὧν ὁ εἰς διορθοῖ δῆθεν τὸν ἄλλον, παρατίθεται ὁ δῆθεν διωρθωμένος· Κρίνω τὸν λόγον ἀναγνώσεως ἄξιον καὶ διὰ τὸν ἐγκωμιαζόμενον δικαίως Κοσμᾶν, καὶ διὰ τὸν ἐγκωμιάζοντα Σωφρόνιον·

«Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὐδ' οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια. θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσει τὰ πρόβατα καὶ φεύγει· ὁ δὲ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα».

Γνήσιος τῶ ὄντι καὶ πιστὸς ποιμὴν τῶν λογικῶν αὐτοῦ προβάτων ἐφάνη Κοσμάς ὁ αἰοίδιμος καὶ πανσέβαστος πατὴρ καὶ ἱεράρχης ὑμῶν, θύων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, καὶ ἀγωνιζόμενος μὲ ἐνθερμον ζῆλον καὶ μὲ προθυμίαν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας τῶν πνευματικῶν του τέκνων, καθὼς καὶ εἰς τὰς τρεῖς ὑπ' ἐκείνου ποιμαινομένας ἐπαρχίας πραγματικῶς φαίνονται αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ κατορθώματά του. Ὅταν ἐπῆγεν ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Προικοννήσου, κατὰ τὴν δεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν, εὔρε τοὺς χριστιανοὺς τῆς νήσου Κούταλης πεφοβισμένους καὶ κκατατρομασμένους ἀπὸ τοὺς πέριξ ἐκείσε ἐπαπειλοῦντας αὐτοὺς κακούργους γειτόνους των καὶ ἐτοίμους εἰς τὸ νὰ τοὺς κτυπήσωσιν. Ὅθεν ἀπαντᾷ τὴν ὁρμὴν των μὲ διαφόρους τροπολογίας καὶ μὲ τὰ πολυτελῆ πρὸς ἐκείνους δῶρά του, καὶ ἀπαλλάττει τὴν νῆσον ἀπὸ τὸν ἐπαπειλούμενον ἐκείνον μέγαν κίνδυνον. Εἰς ἄλλο δὲ χωρίον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ὅπου ἦτον καὶ ἡ μητρόπολις του, βλέπων τοὺς χριστιανοὺς ἐκείσε στερουμένους νεροῦ, ἠγωνίσθη καὶ ἔσχισε βουνὰ μὲ ἰδιά του ἔξοδα καὶ τοὺς κατέδασε νερὸ ἀπὸ μέρος μακρυνὸν, τοὺς ἔφρασε βρύσαις, ἐτριπλασίασε τοὺς ἀμπελώνας τῆς ἐκείσε μητροπόλεως, ἔκτισε μαγαζεῖον μεγαλοπρεπὲς πρὸς ὑποδοχὴν τῶν καρπῶν, ἐσύστησε σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας, εὐηργέτησε, κοινῶς καὶ κατὰ μέρος, πολλοὺς, πολυειδῶς καὶ πλουσιοπαρόχως· τέλος δὲ ἐτίμησε καὶ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Προικοννήσου, καὶ τὴν ἐπροεδίασεν, ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆν οὕταν, εἰς μητρόπολιν δι' ἰδίων ἐξόδων του.

Ἐκείθεν δὲ, μετὰ δέκα χρόνους, προδιβάζεται παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως Βιζύας, ὅπου φθάνοντας ἀπαντᾷ ὁ αἰείμνηστος εἰκοσιπέντε καταδίκους ἐκ τῶν προῦχόντων τοῦ Σαμμακοβίου ἀποφχοισμένους εἰς θάνατον· οἰκειοῦται ἀμέσως μετὰ τοῦ ἐκείσε ἡγεμόνος, καὶ διὰ τῆς μεγάλης φρονήσεώς του τὸν καταπεῖθει, καὶ τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὸν θάνατον· καὶ ὄχι μόνον ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐκ τῶν λογικῶν προβάτων του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς πέριξ ἐκείσε ἐπαρχίας πολλοὺς εὐηργέτησε, καὶ ἠλευθέρωσε τὴν ζωὴν των, καὶ τὰ πράγματά των, καθὼς δὲν παύουσιν, ἀλλ' οὔτε θέλουν παύση πώποτε, εἰς τὸ νὰ κηρύττωσι τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἔλαβον παρὰ τοῦ αἰοίδιμου. Μητροπόλεις σεσαθρωμένας ἀνῶρθωσε, μὲ ἰδιά του ἔξοδα, καὶ τὰς ἐκαλλώπισε μὲ ὄλην τὴν ἐντέλειάν τους· ἱερὰ σχολεῖα ἐσύστησε καθ' ὅλα τὰ χωρία του· ἐπέκεινα τῶν εἰκοσι ἱερῶν ἐκκλησιῶν ἀνοικοδόμησε, διὰ τῆς ἀόκνου ἐπιμελείας καὶ προστασίας του· καὶ ἐν συντόμῳ, δὲν ἔπαυσεν εἰς ὄλον τὸ

ὀκταετὲς διάστημα τῆς ἐκείσε ἀρχιερατείας του νὰ ἐκτελῇ καθ' ἐκάστην ἄπειρα εὐεργετήματα, κοινῶς καὶ κατὰ μέρος.

Ἄφου δὲ ἐγένετο ἡ μεταλλαγὴ τῆς ἐπαρχίας Βιζύας, καὶ ἦλθεν ἐνταῦθα εἰς Χίον, ἀφησε κατὰ μέρος ὅλας τὰς ἰδικὰς του ἐπαρχιακὰς ὑποθέσεις, καὶ κατεγίνετο νύκτα καὶ ἡμέραν, ἀγωνιζόμενος μετὰ τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ προϋχόντων, διὰ νὰ ἀναστήσῃ τὰ πεπτωκότα ἱερὰ καταστήματα τῆς πατρίδος· ὥστε, διὰ τῆς ἀόκνου ἐπιμελείας καὶ βαθείας του φρονήσεως, ἐφευρίσκονται τρόποι, καὶ πρῶτον κτίζεται ἡ ἱερὰ μητρόπολις, ἀκολούθως τακτοποιοῦνται τὰ ἱερὰ σχολεῖα μετὰ τῆς προσόδου αὐτῶν, ἀνακαινίζονται τὰ νοσοκομεῖα, σχεδιάζεται ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Βικτόρων, παρακινῶνται οἱ ἀρχοντες καὶ ὁ λαὸς διὰ τὴν ἀνέγερσιν αὐτῆς, βασανίζεται ἡ ὑπόθεσις εἰς ἰκανὸν διάστημα καιροῦ, καὶ ἐνῶ ἐφθασε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν τελείαν ἀκμὴν του διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀπόφασις τοῦ ποθουμένου, αἴφνης, καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα μας, ἠρπάχθη ὁ ἀοίδιμος ἀπὸ τὸν πικρότατον θάνατον, καὶ ἔβαλε τὸν ἑαυτόν του πρῶτον θεμέλιον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς πεφιλημένης ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας του. Ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ, ἔπασχεν ὁ ἀείμνηστος ἀπὸ ψυχῆς, καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον, ὑπὲρ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς πατρίδος. Τοιοῦτος ὑμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν, οὐχὶ μισθωτὸς, ἀλλ' ἀληθὴς καὶ γνήσιος, ὅστις ἄφησε τὸ σεβάσμιόν του ὄνομα ἀνεξάλειπτον καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς ἐπαρχίας του.

Ἄξιον δὲ περιεργείας καὶ θαυμασμοῦ εἶναι, ὃ σεβάσμιόν μου ποιμνιον, ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον ἐγένετο ἡ ἀπόφασις τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου πρὸς τὴν ἐμὴν ἀναξίότητα, καὶ εἶναι τοῦτο ἀναμφιβόλως ἀποτέλεσμα τῆς θείας Προνοίας. Ὁ ἀοίδιμος ἡμῶν πατὴρ κατὰ τὸν δέκατον ἔβδομον χρόνον τῆς ἡλικίας του ἐπροσκαλλήθη εἰς τὸν ἀείμνηστον πατριάρχην Νεόφυτον, χειροτονηθεὶς δὲ ὑπ' ἐκείνου ἱεροδιάκων καὶ ἱερεὺς· τὸν ὅποιον καὶ ἐξυπηρετήσας μίαν ὀλόκληρον πενταετίαν, τέλος ἠξιώθη καὶ τὸν ἐνταφίασεν ἰδίαις αὐτοῦ χερσὶ, καὶ ἔλαβε τὰς παναγίας του εὐχὰς. Μετὰ δὲ τὴν τελευταίην ἐκείνου, μένει μὲν ὁ ἀοίδιμος ὀρφανὸς προστάτου καὶ κατατεθλιμμένος, παρηγορεῖται ὅμως καὶ περιθάλλεται ἀπὸ τοὺς εἰλικρινεῖς φίλους τοῦ ἀειμνήστου γέροντός του, καὶ ἐν ταυτῷ συσταίνεται ἀπὸ αὐτοὺς πρὸς τὸν Ἡρακλείας Μελέτιον, ἀπὸ τὸν ὅποιον διορίζεται ἀμέσως, εἰς τοιαύτην νεαρὰν ἡλικίαν του, γενικὸς ἐπίτροπος καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του, καὶ μετὰ δεκαεξ ὀλοκλήρους χρόνους τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών του, ἀξιοῦται τῆς ἀρχιερατείας. Τοῦτ' αὐτὸ ἠκολούθησε σήμερον καὶ εἰς ἐμὲ τὸν ἴδιον, ἐπειδὴ, κατὰ τὸν δέκατον ἔβδομον χρόνον τῆς ἡλικίας μου, συνακολουθήσας μετὰ τοῦ ἀειμνήστου, καθὼς ἀρχιεράτευσεν, καὶ ἐξυπηρετήσας αὐτὸν πιστῶς καὶ θεαρέστως, καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας του, δεκαεννέα ὀλοκλήρους χρόνους, πεπρωμένον ἦτο ν' ἀξιοθῶ καὶ ἠξιώθην [καὶ] τῆς τελευταίας πα-

τρικῆς αὐτοῦ εὐχῆς (τὴν ὁποίαν ἔχω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου ἀρραγῆς θεμέλιον), καὶ ἐνταφιάσας τὸ πανίερρον λείψανον ἰδίαις μου χερσὶ, γενομένης παρ' ὑμῶν τῶν πνευματικῶν τοῦ τέκνων τῆς προσηκούσης προπομπῆς καὶ μεγαλοπρεποῦς παρατάξεως, ἐγὼ μὲν ἔμεινα ὀρφανὸς τοιοῦτου πνευματικοῦ πατρὸς καὶ προστάτου, σεις δὲ, τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα, ἀπαρηγόρητα καὶ κατατεθλιμμένα διὰ τὴν στέρησιν τοιοῦτου ἀγαθοῦ ποιμενάρχου σας. Ἄλλὰ, κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, ἀμέσως μετὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ αἰοδίου, συγκροτεῖται εἰς τὴν ἱεράν αὐτοῦ μητρόπολιν γενικὴ συνέλευσις τῶν ἀρχόντων ἔλων καὶ προϋχόντων, μετὰ τῶν τιμιωτάτων ἐπιτρόπων τῶν Μαστιχοχώρων, καὶ κοινῇ γνώμῃ αὐτῶν τε καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει καὶ καλοκάγαθίας των, ἀποφασίζεται δι' ἐμὲ τὸν ἀνάξιον ἢ διαδοχὴ τοῦ θρόνου τῆς ἀγιωτάτης ταύτης μητροπόλεως, δι' ἀναφορᾶς των κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Θελήσει τοίνυν τῆς θείας μεγαλειότητος, βοηθεία δὲ καὶ συνεργεία τῶν πατριῶν καὶ πανσεβάστων εὐχῶν τοῦ ἀειμνήστου μου πατρὸς, ἡξιώθην τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ ὑψηλοῦ τῆς ἱεραρχίας ἀξιώματος. Ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, Κύριε, καὶ ἀνεξιχνίαστος ἢ πρὸς ἐμὲ φιλόανθρωπος οἰκονομία σου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ χρέη τοῦ ἀναδεξαμένου τὴν ποιμαντορίαν ταύτην εἶναι τόσον μεγάλα καὶ ὑψηλά, ὅσον ἀπ' ἐναντίας ἢ ἀνθρώπινος φύσις ὑπάρχει ἀδύνατος, καὶ ἀνίκανος εἰς τὴν τελείαν τούτου ἐκπλήρωσιν, συστελλόμενος κατακυριεύομαι ἀπὸ ἄκραν δειλίαν ψυχῆς, αἰσθανόμενος ἅμα καὶ τὴν καρδίαν μου τρέμουσαν, γνωρίζων καὶ τὴν ἀναξιότητα τοῦ ὑποκειμένου μου, καὶ ἔνεκα τούτου ἤθελον ἀποποιηθῆ τὴν πνευματικὴν ταύτην προστασίαν, ὡς ὑπερβλίνουσαν τὰ μέτρα τῶν ἰδικῶν μου δυνάμεων, ἐὰν δὲν ἐστοχαζόμεν ὅτι ἤθελον φανῆ ἀπειθής καὶ παρήκοος εἰς τὰ θεῖα προστάγματα, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς κοινῆς μητρὸς ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰς θερμὰς αἰτήσεις ὑμῶν τῶν πνευματικῶν μου τέκνων, καὶ ἐπομένως περιπέση εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς ἀπειθείας. Διὸ καὶ ἐδεξάμην τὴν τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πρόσκλησιν χωρὶς νὰ ἐναντιωθῶ εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ ψήφους τῆς ἄλλ' ὑπήκουσα, καὶ ἀνεδέχθην τὴν πνευματικὴν προστασίαν τῆς θεοσώστου ταύτης ἐπαρχίας, γνωρίζων ἀκριβῶς τὴν τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν καὶ πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸ πλάσμα του, καὶ ἐπιστηριζόμενος ἀστεμφῶς εἰς τὴν χάριν τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος, ἥτις ἐκπληροῖ τὰ ἐλλείποντα καὶ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύει, ὅτι θέλει δείξει καμὲ τὸν ταπεινὸν ἄξιον εἰς τὴν τῶν χρεῶν μου ἐκπλήρωσιν, ὑπὲρ τοῦ ἐμπιστευθέντος μοι λογικοῦ τοῦ Χριστοῦ ποιμνίου. Εἰς τὸν Θεὸν ἔχω, λέγω, ὅλας μου τὰς ἐλπίδας καὶ θάρρη, Ὅστις, ὅταν ἐμφανισθεῖς ἐπρόσταξε τὸν Μωϋσῆν διὰ νὰ γίνῃ ὁδηγὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἐπρόβαλεν ὁ θεόπτης,

πρὸς ἀποφυγὴν, ὅτι εἶναι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος, παραστήσας τὴν ἀναξιότητά του, ὁ Θεὸς τῷ ἀπεκρίθη· «Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ; Οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου». Τότε καὶ ὁ θεόπτης, ὡς πιστὸς τοῦ Θεοῦ θεράπων, πεισθεὶς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ προσταγὴν, ἐξετέλεσε τὸ ἔργον. εἰς τὸ ὅποιον ἐδιωρίσθη, ὑπὸ τῆς θείας αὐτοῦ χάριτος ἐνδυναμούμενος. Ἀλλὰ καὶ ὁ προφητάναξ Δαβὶδ, προσευξάμενος τῷ Θεῷ καὶ τὴν ἐξ ὕψους θείαν βοήθειαν ἐπικαλεσθεὶς, ἐφάνη νικητῆς τοῦ ἰσχυροτάτου καὶ γιγαντιαίου ἐκείνου Γολιάθ, καὶ ἀπήλλαξε τὸ γένος του ἀπὸ τὴν τυραννίαν.

Μεγάλῃ τῷ ὄντι ἡ ἰσχὺς τοῦ Ὑψίστου, ἀπειρος ἢ σοφία του, ἀνυπέβλητος ἢ εὐσπλαγγνία του, ἄφραστος ἢ φιλανθρωπία του καὶ θαυμαστὰ τὰ κατορθώματά, τὰ ὅποια ἐκτελεῖ πολλάκις μὲ μέσα ἀσθενῆ καὶ ἀνίσχυρα. Ὅταν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἠθέλησε νὰ διαδώσῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας τὰνάματα, καὶ νὰ φωτίσῃ ὅλα τὰ ἐσκοτισμένα ἔθνη, δὲν ἐμεταχειρίσθη εἰς τοῦτο ὡς ὄργανα προσφυστάτα τοὺς σοφοὺς, τοὺς πλουσίους, τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δυνάστας, τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ἀλλὰ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὸ ἀνθρώπους ἰδιώτας, ἀμαθεῖς, πτωχοὺς, ἀσόφους, ἀδυνάτους, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἄλιεῖς· καὶ ἵνα κατὰ τὸν ἀπόστολον εἶπω, ἐκάλεσε τὰ μὴ ὄντα, ἵνα φωτίσῃ τὰ ὄντα. Περὶ τοῦ οὖν καὶ ἐγὼ ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὰς ἐλπίδας μου πάσας εἰς αὐτὸν ἀναθέμενος, ἐνθαρρύνομαι, καὶ ἀποβάλλω κάθε φόβον καὶ συστολήν, καὶ ἐξαιτοῦμαι τὸ ἀπειρον αὐτοῦ ἔλεος, ὅπερ ἐτοιμῶς τοῖς αἰτοῦσι δίδεται, διὰ νὰ φανῶ μιμητῆς τοῦ αἰδίου ἐκείνου καὶ προστάτου μου πατρὸς, καὶ ἀξιὸς διάδοχος καὶ κυβερνήτης τοῦ θρόνου. Διὸ καὶ στρέφω τὸν λόγον πρὸς αὐτὸν τὸν ἀρχιποίμενα Σωτῆρα Χριστὸν, καὶ λέγω· Κατάρτισαι, Κύριε, τὴν ἄμπελον ταύτην, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ Σου· καὶ τὸν μὲν ἡμέτερον νοῦν φώτισον ὅπως ποιμάνω. κατὰ τὸ ἅγιόν Σου θέλημα, ταύτην τὴν ποίμνην τῶν λογικῶν Σου προβάτων, ἣν ἐνεπίστευσάς μοι· τὸ δὲ ποίμνιον τοῦτο φύλαξον, κυβέρνησον τῇ κραταίᾳ Σου χειρὶ, καὶ τέλος, κληρονόμους ἀνάδειξον τῆς οὐρανίου Σου βασιλείας· ἦς. Σῶτερ Χριστέ, ἀξιωθεῖναι τῷ ἐλέει Σου ἅπαντες, ποιμὴν τε καὶ ποίμνιον.

διὰ τὸ πιστὸν τῆς μεταγραφῆς

ἐν ἀπριλίῳ 1928

† ὁ μ. χ. Μ. Ι. Γ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΑΚ. ΛΑΜΠΟΥΣΙΑΔΗΣ

Τὰ «Θρακικά» ἔσχον τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ἐμφανίσουν τὸν ἀείμνηστον Λαμπουσιάδην ἀπὸ τῶν σιηλῶν των. Ἦδη δημοσιεύοντα ἐργασίας αὐτοῦ ἐκ τῶν πολλῶν ἀνεκδότων, θεωροῦν λίαν εὐχάριστον νὰ προτάξουν τῶν μελετῶν τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς τὰ «ὅσα γνωστά μοι» τοῦ σοφοῦ Μ. Χαροφύλακος τῆς Μ. τοῦ Χρ. Ἐκκλησίας κ. Μανουῆλ Ι. Γεδεῶν, διαφωτίζοντος τὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Ἡ διεύθυνσις.

ὍΣΑ ΓΝΩΣΤΑ ΜΟΙ

Ἐἶχον καθήκον οἱ θράκες οἱ σύγχρονοι νὰ ἐνθυμηθῶν τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ἰακ. Λαμπουσιάδου τὸ βαρὺ, τὸ βεβαίως ἐθνοφιλήτων, ἀλλ' ὄχι—δυστυχῶς—ἐθνοβράβετον. Ὅσοι πρὸς αὐτὸν ἦσαν γνωστοὶ καὶ φίλοι, κυρίως οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καθήκον εἶχον νὰ ἐξιστορήσωσι τὸ ἔργον αὐτοῦ λεπτομερῶς, ἐν ἀκριβείᾳ, ὅσοι ἐξετίμησαν. Ὅσοι ἐγνώρισαν αὐτὸ—ἐάν καὶ ὅλως ἐγνώρισαν. Ὁ κ. Κ. Κουρτίδης ὁ γράψας τὰ ὀλίγα περὶ Λαμπουσιάδου εὐχεται νὰ συμπληρώσωσιν αὐτὰ ἄλλοι. Σήμερον ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὰ τοῦ κ. Κουρτίδου, νεκρὸς ἐκ τάφου λαλῶν—ὁ Λαμπουσιάδης ὁ ἴδιος—διὰ τινων ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς με, τοῦλάχιστον δι' ὅσων ἄχρι σήμερον κατῴρθωσα νὰ διαφυλάξω.

Τὸν Γ. Λαμπουσιάδην ἐγνώρισα κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1889. Ὁ πατριάρχης Διονύσιος Ε' ἀπέστειλέ μοι τοῦτον εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας διὰ τοῦ ἡγαπημένου ἀνεμιοῦ αὐτοῦ Δημητρίου Βασιλειάδου συστήσας ὅπως θεωρῶ αὐτὸν μαθητὴν μου. τσιράκι τουρκικώτερον, οὗ ἕνεκα μέχρι θανάτου «τσιράκι» μὲν ὠνόμαζεν ἑαυτὸν ὁ Λαμπουσιάδης, ἐμὲ δὲ «μάστορα». Ὅτε δὲ μετέβην κατόπι νὰ εὐχαριστήσω τὸν μακαρίτην Διονύσιον, ἡγγεῖλα τὴν καλὴν γνωριμίαν, καὶ προσέειπα ὅτι εἶναι πολὺ καλὸς ἄνθρωπος. Πόθεν ἐγνώρισας αὐτὸν ὡς καλόν; με ἠρώτησε—διότι. δεσπότη μου, ἀπήντησα, φέρει σύστασιν τῆς Παναγιότητός σας, καὶ δὲν ἐμπορεῖτε παρὰ νὰ μοῦ συνιστᾶτε καλοῦς. Ὑπῆρξεν ὁ φτωχὸς Λαμπουσιάδης φίλιτος πρὸς ἐμὲ. τοιοῦτος καὶ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· συνεπέρανα δὲ τότε ἔξ ὅσων εἶπέ μοι ὁ πατριάρχης ὅτι ἡγάπα πολὺ τὸν Λαμπουσιάδην, ὁ ὁποῖος ἦτο κραιπνὸς ἀφωσιωμένος τῷ Διονυσίῳ καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη φρονῶ δὲ ὅτι οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ τὴν αὐτὴν ἐδείκνυεν ἀφοσίωσιν—τὴν πραγματικὴν—οὔτε εἰς τὸν ἀείμνηστον πατριάρχην Ἰωακείμ. Ἴσως ἐδηλητηρίασαν τὰς ἐν τούτῳ ἰδέας αὐτοῦ οἱ περὶ τὸν «Νεολόγον» τὸν ἐπιείναντα τὴν μεταξύ τοῦ ἔθνους διαίρεσιν. Ἐν γονὸς με ἔπεισεν ἐν τούτῳ.

Ἀπὸ τοῦ ὁκτωβρίου 1904, κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνοήτου κινήματος ὀκτῶ ἀρχιερέων πρὸς παῖσιν τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ καὶ ἀναρχίησιν ἄλλου ὁμωνύμου, δύο καὶ τρεῖς μῆνας ἐξηκολούθησα γράφων πρὸς ἀρχιερεῖς καὶ πρὸς προκρίτους ἐπαρχιῶν, ζητῶν νὰ πέμψωσιν εἰς τὸν πατριάρχην «ἐκδηλώσεις ἀφοσιώσεως». Ταύτας

εξέδιδα διὰ τῆς «'Εκκλ. Ἀληθείας», ἐκ τούτων δὲ αἱ 90 % ὑπ' ἐμοῦ προεκλήθησαν. Ἐγραψα λοιπὸν καὶ εἰς τὸν Λαμπουσιάδην πρὸς «ἐκδήλωσιν» εἰς τὰ Μάλγαρα, ὅπου ἐδίδασκεν, ἀλλὰ μοὶ ἀπήντησε, σὺν ἄλλοις· «δὲν κατώρθωσα νὰ καταπέσω τοὺς δημογέροντας, διότι ὄχι μόνον νομίζουσιν ὅτι, πᾶσα ἔκφρασις ἐπιδοκιμασίας τῶν γενομένων. μετὰ τὴν κατεύνασιν τῶν πνευμάτων καὶ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. θὰ θεωρηθῆ, καὶ δικαίως, ὡς γενομένη κατόπιν ἑορτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι δυστυχῶς οἱ ἐγκριτότεροι, καὶ ἰδίᾳ ὁ κ. Θεολόγος Ἐξηνητάρης, δὲν συμμερίζονται τὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σκέψεις μου ἀλλὰ μᾶλλον κλίνουσιν ὑπερ τῆς ἐναντίας μερίδος, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἡμέρᾳ δημοσιευομένων διαπαιδαγωγούμενοι».

Κατὰ τὰ ἄλλα. οὐδέποτε παρήκουσεν εἰς εἶ τι ἂν ἔγραψον, ἢ εἶπον αὐτῷ. Τὴν ἔκδοσιν τῆς πρώτης καλῆς αὐτοῦ διατριβῆς περὶ Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ διαρκῶς ἀνέβαλλεν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἐπιμονῇ μου ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐκκλησίᾳ Ἀληθείᾳ πρὸς ἔκδοσιν. «Σὰς εἶπον ἄλλοτε, ὅτι δὲν εἶχον κατὰ νοῦν (τὸ πρωτότοκον τέκνον μου) νὰ δημοσιεύσω ἀκόμη ἀλλ' ἤδη ἐνδίδων εἰς τὰς φιλικὰς προτροπὰς σας, ἀποδύομαι εἰς τὸν ἀγῶνα» κτλ. — «Ἀκολούθως θέλω ἀποστείλει ὑμῖν πρὸς δημοσίευσιν τὴν περὶ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως διατριβὴν μου. ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἐπεξεργασθῶ». Ταῦτα μοὶ ἔγραφε τὴν 27 ἀπριλίου 1889, ἀγγέλλον μοι τὴν σύνθεσιν καὶ δευτέρας αὐτοῦ διατριβῆς, μετὰ τὴν περὶ Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ. Ἀλλὰ τῇ 9 Ἰουνίου 1889 ἠγγελέ μοι τὴν σύνθεσιν τρίτης τὸ δὲ μέρος τῆς ἐπιστολῆς ἀναγόμενον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Λαμπουσιάδου. καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, ζητῶ συγγνώμην ἐὰν παραθέσω αὐτότατον, ἵνα παρουσιάσω τοῖς ἀναγνώσταις τῶν «Θρακικῶν» τὸν ἀείμνηστον φίλον μου αὐτὸν ἑαυτὸν καλῶς ἡμῖν γνωρίζοντα ἰδοὺ τὰ γραφόμενα αὐτοῦ

«Ἡ ἐπιείκεια, μεθ' ἧς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ἔκρινε τὴν περὶ Ἰγνατίου Ναζιανζοῦ πρώτην διατριβὴν μου, καὶ αἱ ἀγαθαὶ συστάσεις Σας παρώρισάν με ὅπως συνεχίσω μετὰ μεγίστου ζήλου τὸ ἔργον τοῦτο, εἰς ὃ εἶσθε ἀμίμητος..... Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα συνέταξα τὴν βιογραφίαν τοῦ πατριάρχου Ἀγαθάγγελου. τοῦ ὁποίου ὁ πολύπλευρος βίος εἶναι τοῖς πᾶσιν ἄγνωστος..... Δυστυχῶς ἡ ἐν Βελιγραδίῳ ἀρχιερατεία τοῦ ἀνδρός δὲν διασαφηνίζεται ἐξ αὐτῶν (τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ) τούναντίον σκοτίζεται ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Μιλόσης Ὀβρένοβιτς, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς φαίνεται φίλα φρονῶν, καὶ ἔκφραζον αἰσθήματα φιλίας καὶ εὐγνωμοσύνης τῷ Ἀγαθαγγέλῳ, βλέπω ἀφ' ἑτέρου τὸν Ἀγαθάγγελον καὶ Γεράσιμον τὸν Οὐζιτσης ἀπὸ κοινοῦ παραιτουμένους τῶν οἰκείων ἀρχιεπισκοπῶν, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμβιβασθῶσι μετὰ τοῦ φιλάρχου Μιλόση· πλὴν τούτου, ὁ μὲν Α. Γούδας διηγεῖται φρικαλεότητα, ἃς διῆθεν ὑπέστη ὁ Ἀγαθάγγελος ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ βοσταντζήπαση (ἴδε Βίους παραλλ. τ. Α', σ. 15)· περὶ τοιούτου πράγματος οὐδὲν γνωρίζω, ἀλλὰ βλέπω ὅτι. παραιτηθεὶς κατὰ τὸ 1823 ἐκ Βελιγραδίου. διωρίσθη τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Ἀγαθάγγελος Χαλκηδόνος, ὥστε. κατὰ ἰδιαιτέρας μου πληροφορίας, τοιοῦτό τι δὲν συνέβη. Ἐρχεται ὁμοῦ ἐπιστολὴ εἰς τοῦ ἀγίου Καισαρείας, ἧτις πληροφοροεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ Ἀγαθάγγελος ἐν Σεβρίᾳ διέτρεξε κίνδυνον ζωῆς καὶ τιμῆς, καὶ ἐσώθη ὑπὸ τοῦ ἀγίου Καισαρείας. τότε Οὐζιτσης ὄντος. Τίς ὁ κίνδυνος οὗτος; ἔχει σχέσιν ἢ ἄρα γε μετὰ τὰ μωρολογήματα τοῦ Γούδα; Ἀφ' ἑτέρου ὁ αὐτὸς Γούδας αὐτόθι διηγεῖται ὅτι, ἐξαγαγόντες οἱ τοῦρκοι τὸν Ἀγαθάγγελον ἀπὸ τῶν φυλακῶν, ἔπεμψαν κατ' εὐθείαν εἰς τὸν οἰκουμένικόν θρόνον, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐφυλάκισαν τὸν μητροπολίτην Βιζύης Ἰωάσαφ· ὡς μάρτυρα δὲ προσάγει τὸν Μαθᾶν. Πρὸς Θεοῦ λέγει τοιοῦτόν τι ὁ Μαθᾶς; Ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων τοῦλάχιστον ἐπιστολῶν του (=τοῦ Ἀγαθαγγέλου δηλ.) οὐδὲν τοιοῦτον ἐξάγεται, οὐδὲ νύξιν δίδεται· καὶ διὰ τοῦτο τὰ θεωρῶ ὡς ψευδῆ».

Τετάρτη διατριβὴ μικρὰ περὶ ἁγιασμάτων ἀποδιδομένη ὑπὸ τοῦ κ. Κουρτίδου εἰς τὸν θρησκευτικὸν τοῦ Λαμπουσιάδου ζῆλον, ἐγράφη, κατ' αἴτησίν μου, σχεδὸν αὐτοσχέδιως, δι' ὃ μοὶ ἔγραφε τῇ 6 ἀπριλίου 1893 «ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀπὸ 2 παρῖπεύσαν-

τος φιλικής Σας παριστάτε τὸ πρᾶγμα λίαν κατεπείγον, ἐξεβιάσασθε, ὡς εἶπεῖν, τὴν περὶ τοῦ τόσφ σπουδαίου ζητήματος γνώμην μου. ὅτε ἐλαχίστην παρασχόντες μοι προθεσίαν. Τούτου δ' ἕνεκα, οὔτε ἀμαρτημάτων ὅλως εἶνε ἀπηλλαγμένη, ἀλλ' οὔτε τῆς δεούσης ἔτυχεν ἐπεξεργασίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅπωςδήποτε μετ' ἐπιεικείας ἐκρίθη, καὶ ἐδημοσιεύθη μάλιστα. καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐπανορθωθῶσι τινὰ ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὸ βραγὺ τῆς δοθείσης προθεσμίας, παρεισφρήσαντα λάθη, ὅπως τοῦλάχιστον ἡ γνωμοδότησίς μου αὕτη μὴ ἀντιστρατευθῆται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Οὕτω, τὸ παρὰ τὸ Καβακλή κείμενον ἀγίωμα μετὰ ἐξωκκλησίου, εἰς ὃ συνερχόμενοι εὐθυμοῦσιν οἱ τῶν περιεχωμῶν κάτοικοι. εἶνε ἀπεφορμῆνον οὐχὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰλίαν, ἢ ἅγιον Παντελεήμονα, ἀλλ' εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν. καὶ τούτου ἕνεκα ἡ πανήγυρις τελεῖται οὐχὶ τὴν 20 Ἰουλίου, ὡς ἐσφαλμένως ἐδημοσιεύθη, ἀλλὰ παρασκευὴν τῆς διακαινησίμου».

Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν τούτων μελετῶν. καὶ εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Θράκης ὁ Λαμπουσιαδὴς ἐνησχολεῖτο, πολλὰ μέρη ταύτης ἐπισκεφθεῖς, ὁπότεν συνῴδουε τὸν ἐν Ἀδριανούπολει γενικὸν πρῶξενον τῆς Ρωσσίας περὶ οὗ ἔγραφέ μοι τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1894 «Παρ' ὑμῖν διατρίβει προσωρινῶς ὁ γεν. πρῶξενος τῆς Ρωσσίας ἐν Ἀδριανουπόλει κ. Λίσιν, ἀνὴρ εὐγενέστατος καὶ μεγίστης σπουδαιότητος, ἰδίᾳ δὲ νομισματολόγος διακεκριμένος. Ἔχει καταρτίσει συλλογὴν νομισματικὴν τῆς Θράκης σπουδαιότητην ἢ μᾶλλον μοναδικήν· ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς στενοκάτας σχέσεις μετ' αὐτοῦ ἐπεθύμουν ἵνα καὶ ὁ σεβαστὸς καὶ περικρανὴς μάστοράς μου γνωρισθῆ μετ' αὐτοῦ.» Τῶν ἀρχαιογραφικῶν αὐτοῦ μελετῶν τὴν ἐκδοσὴν ἀνήγγειλέ μοι (Α' τόμου) τῇ 30 Ἰανουαρίου 1905, ἀποδουρόμενος σπάνιν βιβλίων, ὧν εἶχεν ἀνάγκην, ἐν ταῖς μελέταις αὐτοῦ τὰ ὅποια οὐδ' ἐγὼ εἶχον—οὔτε ἔχω.

Τοῦ Λαμπουσιάδου τὴν προσοχὴν ἐπέστησα ἐπὶ τῆς εὐρέσεως παλαιῶν βιβλίων καὶ ἔχω βιβλιογικὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἀναγγέλλουσαν τὴν ὑπαρξίν τεσσάρων βιβλίων (31 Ἰανουαρίου 1910), ὧν ἐν, ἄξιον προσοχῆς, ἴσως ἀπωλέσθη, τὸ «Ἄνθος χαρίτων» ἐκδόσεως τοῦ 1675 Νικολάου Ἰλνκῦ, ἀγνώστου τῷ Παπαδοπούλῳ Βρετῶ. ἀλλ' ἔκρινε τοῦτο, καὶ ἐν ἑτερον, ἀξιοσημείωτα. «Τὸ Ἄνθος» εἶνε πολύτιμον διότι ἐν τῷ τέλει περιέχει διαφόρους σημειώσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας. Πλὴν τούτων ὁ αὐτὸς κύριος μοὶ ἔδειξε καὶ μίαν ἐκθεσιν, ἢ μᾶλλον σταισιτικὴν τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ προαστείοις αὐτοῦ (22) ἀλληλοδιδασκαλικῶν σχολείων τῷ 1849, κατ' ὀκτώβριον καὶ φέρουσαν τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρώην Βιδύνης Κυρίλλου, τοῦ πρώτου δομεστικού Στεφάνου, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Λαζάρου. Κατὰ τὴν ἰδέαν μου ἡ στατιστικὴ αὕτη εἶνε πολυτιμωτάτη». Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἔγραφέ μοι ὅτι ὁ πωλὼν τὰ 4 βιβλία. καὶ τὴν χειρόγραφον, εἶχεν ἀξιώσεις πολὺ μεγάλας, οὐδὲν εἰς τὸν Λαμπουσιάδην παρήγγειλα.

Τῇ 24 δεκεμβρίου 1910 ἀνήγγειλέ μοι ὅτι καταρτίζει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως, τῆς ὁποίας μέρη τινὰ ἀνέγνω εἰς τὸν Φιλευπαιδευτικὸν τῆς πόλεως ταύτης Σύλλογον, τυχόντα τῆς κοινῆς ἐπιδοκίμασίας καὶ τῆς τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου κ. Πολυκάρπου καὶ ἐξήτει τὴν λύσιν πολλῶν ἀποριῶν ἀπ' ἐμοῦ. οὐδὲν δυναμένου ἵνα εἶπω.

Ὁ συνετὸς μητροπολίτης κ. Πολύκαρπος ἐχειροθέτησε τῷ 1911 τὸν Λαμπουσιάδην χαρτοφύλακα τῆς Ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως, συγχρόνως δὲ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως διωρίζετο μέλος τῆς ἐν Ἀδριανούπολει ὑποεπιτροπείας πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας. Ἀλλὰ πολλὴν ἀγαλλίασιν ἠσθάνθη ὅτε κατὰ τὸ 1920 ὁ πρῶτος ὑπάτος ἀρμοστής κ. Σαχτούρης διώρισεν ἐφορευόντα ἐπιμελητὴν τῶν ἀρχαιοτήτων Θράκης. «Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην» ἔγραφέ μοι τῇ 19 Μαΐου 1922 «περιηγήθη τὸ πλεῖστον τῆς ἀνατολικῆς Θράκης, καὶ συνέλεξα πλείστας πληροφορίας, καὶ ἀνεῦρον πλείστας ἀρχαιότητας, ἐγκατεσπαρμένας ἐν διαφόροις σημείοις, Ἐπανεληθῶν δὲ εἰς Ἀδριανουπόλιν Ἴδρυσσα ἐν ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ἐξ ἀρχαιοτήτων, ἀνευρεθεισῶν ἐν Ἀδριανουπόλει κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, καὶ τὰς ὁποίας ἐγὼ εἶχον τὴν πρόνοιαν ἀπὸ τοῦ 1882 νὰ περισυλλέγω ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ

Ζαπτείου. . . . Ἡ νέα ὁμως κυβέρνησις διώρισέ με καὶ πάλιν διδάσκαλον ἐν τῷ Ζαπτείῳ καὶ μοι ἀνέθηκε τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Μουσείου, ἀντὶ μνημίου μισθοῦ δραχμῶν 50 !! ΑΚΟΥΕΤΕ, ἀγαπητὲ φίλε; Ἐδέχθην ἐν τούτοις, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ γέννημα τῶν ἐμῶν πολυετῶν μόχθων καὶ φροντίδων. Καὶ τότε νομίζω ἐξέδωκε τὸ περὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως μικρὸν αὐτοῦ φυλλάδιον.

Διήνουν ἀπὸ τοῦ 1921 περίοδον ἀπογοητεύσεως, καὶ ἤλιπεν ἀποσυρόμενος ἐκ τῆς διδασκαλίας διαρκεσάσης, ὡς ἔγραφέ μοι, 47 ἔτη, νὰ συμπληρώσῃ τὰς διατριβάς αὐτοῦ, ἐκδίδων ἐν ἰδίῳ περιοδικῷ. Ἦθελεν ἐκδόσῃ τοῦτο μετὰ τοῦ ἱατροῦ Θ. Παρασκευοπούλου, θρακὸς ἐξ Ἀγχιάλου, ὑπὸ τίτλον «Θρακικὴ Βιβλιοθήκη». Ἐμεινεν ἀτέλεστος πόθος ἢ εὐγενὴς ἰδέα, τὴν ὅποιαν τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» πραγματοποιεῖ σήμερον διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ μετὰ χείρας περιοδικοῦ. Εἰς αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῇ μνεῖα βιογραφικὴ τελεία τοῦ ἀειμνηστοτάτου Λαμπουσιάδου, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον καὶ τὸ ὄνομα θὰ μείνῃ συνδεδεμένον μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀδριανουπόλεως, εἰς τὴν ὅποιαν κ' ἐγὼ καθωσίωσα διατριβάς μου τινας. Ἐγράψαν αὐτὰ πρὸ δεκαπέντε καὶ εἴκοσιν ἔτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου κατὰ Λαμπουσιάδην, ἔπρεπε νὰ μείνω. Ἴδου ἡ κρίσις αὐτοῦ «εἰς τὸ ἰσπεφές ἄστυ, τῶν κομματικῶν παθῶν ἢ πάλῃ δὲν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ὑμῖν τὴν ἡνπερ ἐν τῇ βασιλευσίῳ τῶν πόλεων εἶχετε ἄνεσιν καὶ ψυχικὴν γαλήνην πρὸς μαίευσιν τῆς καλλιγόνου καὶ πάντοτε νεαζούσης ἀριστοτόκου Μούσης Σας». Τριάντα τρία ἔτη τὰ ἴδια εὐγενῆ λόγια ἔλεγε καὶ ἔγραφε περὶ ἐμοῦ. Καθῆκον εὐγνωμοσύνης κρίνω νὰ γράψω κατὰ τὸ ἐνὸν ἀληθεστέραν τὴν εἰκόνα τοῦ λογίμου Ἑλληνοσ τοῦ περιπαθῶς ἀγαπήσαντος τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ τοὺς εἰλικρινεῖς αὐτοῦ φίλους.

ὁ μ. χ. Μ. Ι. Γ.

ΓΕΩΡΓ. ΙΑΚ. ΛΑΜΠΟΥΣΙΑΔΟΥ

ΤΡΕΙΣ ΑΝΕΚΛΟΤΟΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΠΕΡΙ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Α'

Τὰ κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων ὀνόματα τῆς πόλεως

Ὁρεσιᾶς, Οὐσκουδάμα, Ἀδριανούπολις καὶ Αἰλία.

Edirné, Odryn.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐριβώλακος Θράκης καὶ παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν μεγάλων αὐτῆς ποταμῶν Μαρίτσας, Ἄρδας καὶ Τούντζιας ὑπῆρχε μικρὰ πόλις, ἣτις ἔκαλεῖτο Ὁρεσιᾶς καὶ Ὁρέστεια. Τὴν κτίσιν τῆς πόλεως ταύτης ἢ παραδόσις ἀνάγει εἰς τὸν μεγάλοφρονα υἱὸν τοῦ πορθητοῦ τῆς Ἰωακείδος Εἰδουκρείου Ἀγαμέμνονος Ὁρέστην, ὅστις φεύγων τὰς καταδιωκούσας αὐτὸν ἀμειλίκτους Ἐρινῦς διὰ τὸν φόνον τῆς ἰδίας μητρὸς Κλυταμνίστρας, ἔφθασε μετὰ πολλὰς πλάνας καὶ εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῆς

Θράκης· κατὰ συμβουλήν δὲ τῶν μάντεων λουσθεῖς εἰς τὰ ὕδατα τῶν τριῶν ποταμῶν, ἀπὴλλάγη τῆς κατατροχούσης αὐτὸν νόσου. Ἐφ' ᾧ καὶ ἔκτισεν αὐτόθι καὶ πολίχνην τινά, ἣν ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος Ὀρέστειαν ἢ Ὀρεσιάδα προσηγόρευσεν.

Ἡ παράδοσις αὕτη διετηρήθη σεβαστὴ καὶ ζωηρὰ καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσον αἰῶνα, πάντες, δ' ὡς εἰπεῖν, οἱ τῶν χρόνων τούτων Ἕλληνές τε καὶ Ῥωμαῖοι ἱστορικοὶ θεωροῦσι ταύτην ἀναμφισβήτητον¹⁾, πολλάκις δὲ πρὸς ἔνδειξιν πολυμαθείας προτιμῶσι τὸ ὄνομα Ὀρεστιᾶς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν νεωτέρων σοφῶν Raoul Bochette, Κεῖπερτ, Ἀλβέρτ Δοκμῶν, Droysen, Grosselin Delamarche, Γοχταμπέρτ καὶ ἄλλοι τὴν παράδοσιν ταύτην ἀκολουθοῦντες, ἀποκαλοῦσι τὴν πόλιν ταύτην Ὀρεσιάδα, εἰς τὸν Ὀρέστην ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πενθίλον τῆν κτίσιν τῆς πόλεως ταύτης ἀποδίδοντες²⁾. Ἄλλοι καὶ οὐχ ἥττονος σπουδαιότητος ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ Ἀδριανούπολις τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο Οὔσκουδάμα.

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ ὄνομα Ὀρεστιᾶς εἶνε ἑλληνικώτατον, ἀνάγον τὴν ἀρχὴν εἰς ἓνα τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκῶν τῶν πολυχρῦσων Μηκινῶν, τοῦναντίον τὸ ὄνομα Οὔσκουδάμα εἶνε καθαρῶς θρακικόν. Ἀλλὰ τί ἀρὰ γε ἐσήμερις; Κατὰ τὸν κ. Μ. Παρανίκαν ἡ λέξις εἶνε σύνθετος ἐκ τοῦ Οὔσκου καὶ δάμα. Τούτων τὸ δεύτερον συνθετικὸν σημαίνει οἶκον (παραβλ. τὸ Σανσκριτ. *damas*, Ξενδικ. *dema*, Ἑλληνιστὶ δόμος, Λατινιστὶ *domus* καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις χωρικοῖς *dam*). Εἰς δὲ τὸ α' συνθετικὸν Οὔσκου εἰκάζεται, ὅτι σώζονται ἴχνη τοῦ ὀνόματος Ὀρέστου. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὅμως καὶ τὸ τοῦ Οὔσκου εἶνε καθαρῶς θρακικόν, καθὰ καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν τῇ κάτω Μοισίᾳ (νῦν Βουλγαρία) Οὔσκου (νῦν Ἰσκήρ) ποταμοῦ, ὅπου βεβαίως ὁ Ὀρέστης δὲν φαίνεται μεταβάς.

Ὅπωςδὴποτε τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Χ. ἐν ἣ σήμερον κεῖται θέσει ἡ Ἀδριανούπολις ἔκειτο μικρὰ πόλις, ἣς ἐλάχιστα μὲν σώζονται μνημεῖα, οὐδὲν δέ, ὅσον ἐμοὶ γνωστόν, νόμισμα. Αὕτη δὲ ἔφερε τὸ διώνυμον, καλουμένην ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων Ὀρεστιᾶς, ὑπὸ δὲ τῶν ἐγχωρίων Οὔσκουδάμα, ὅπερ καὶ μέχρι σήμερον συμβαίνει (π. χ. ἡ Κωνσταντινούπολις φέρει πόσα ὀνόματα;).

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 127 μ. Χ. ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης Αἴλιος Πόπ-

¹⁾ Οἱ μετὰ Θεοφάνη σελ. 387. Λ. Διάκονος σ. 130. Ζωναρᾶς σ. 254. Μαλαλάς 280. Ἰω. Τζέτζης, VII, 954, Κ. Πορφυρογέννητος. Εὐφραίμιος, Ἄννα Κομνηνή, Νικ. Γρηγοράς, Καντακουζηνός, Ν. Χωνιάτης, Χαλκοκονδύλης.

²⁾ *Histoire critique de l'établissement des colonies Grecques* Τόμ. 11. σελ. 450—453.

λιος Ἀδριανὸς περιηγούμενος τὸ κράτος ἐκ βάθρων ἀνέκτισεν αὐτὴν καὶ εἰς κάλλος καὶ μέγεθος προήγαγε καὶ διὰ τοῦ ἰδίου Αὐτοκρ. ὀνόματος ἐτίμησεν Ἀδριανούπολιν αὐτὴν καὶ Αἰλίαν ἐπονομάσας· διότι καὶ οὗτος ἐξ ἀνιάτου πάσχων ἀσθενείας, λουσθεὶς εἰς τὰ ὕδατα τοῦ παρ' αὐτὴν ποταμοῦ ἔτυχε σωτηρίας.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι κύριοι γινόμενοι τῆς πόλεως ταύτης διετήρησαν τὸ Αὐτόκρ. ὄνομα· διότι ἐν τῷ ὀνόματι edirne διαβλέπει τις εὐχερῶς τὸ τοῦ μεγάλοφρονος κτίστου καὶ οἰκιστοῦ ὄνομα· μόνοι δὲ οἱ Βούλγαροι ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ συναυλία, παραφωνίαν ποιούμενοι, ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν ὄλως ἀσθαιρέτως Odryn!

B'

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'

*Πρόωρος ἐξελληνισμὸς τῶν κατοίκων.— Ἐπιγραφαί.— Ἀνάγλυφα
καὶ ἀγάλματα τῶν χρόνων ἐκείνων.— Ὑποταγή
εἰς τοὺς Ῥωμαίους.— Ἐπίδρασις αὐτῶν.*

Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀπόλλυται ἐν τῷ σκότει τῶν αἰώνων, συμφύρεται δὲ μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν Ὀδρουσῶν, τῆς ἐπιφανεστάτης θρακικῆς φυλῆς, ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς ὁποίας ἔκειτο. Λὲν ἔλλείπουσιν ὅμως καὶ ἀμυδραὶ τινες ἀκτίνες φωτός, ἐξ ὧν ὀδηγούμενοι, θέλομεν πειραθῆναι νὰ διεισδύσωμεν εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς ἱστορίας αὐτῆς κατὰ τοὺς ἀπηρχαιωμένους ἐκείνους χρόνους.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ πολλῶν τεκμηρίων φαίνεται, ὅτι πρῶτῳ εἰσήχθη εἰς αὐτὴν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἔνεκα τῆς ἀδιαλείπτου ἐπικοινωνίας αὐτῆς μετὰ τῆς Αἴνου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνίδων ἀποικιῶν, τῶν ἀπὸ η' π. Χ. αἰῶνος ἀπωκισθεισῶν ἐν τε τῇ Ν. καὶ Α. Θράκῃ. Κατὰ δὲ τὸν ε' καὶ δ' αἰῶνα, ὅτε συμπύπτει ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος, οἱ βασιλεῖς τῶν Ὀδρουσῶν εἰς ἀδιαλείπτους ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων εὐρισκόμενοι καὶ κηδεστείας συνάπτοντες, καὶ ὅτε μὲν συμμαχοῦντες μετ' αὐτῶν κατὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, ὅτε δὲ μαχόμενοι κατ' αὐτῶν, δὲν ἔπαυσαν ὅμως διατηροῦντες ζῶηράν τὴν μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἰδίᾳ συγγένειαν¹⁾, καὶ οὕτως ὑφιστάμενοι τὴν ἀκαταμάχητον ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ Ὀρεστιάδι ἡ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διάδοσις εἶνε ἀναμφισβήτητος· καὶ ἀπόδειξις αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων καὶ ἄλλων εὐρημάτων

¹⁾ Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάβ. Ζ. β' 31).

τέχνης, ἅτινα πάντα εἶνε Ἑλληνικά. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἡ μὲν ἀρχαιοτέρα σώζεται ἐπὶ τοῦ βᾶθρου ἐνὸς τῶν κίωνων τοῦ ὄπισθεν τοῦ τεμένους Uts-Serifli πτωχοκομείου ἔχουσα ὧδε: ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟ. Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμῶν εἰκάζομεν, ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ αἰῶνος π. Χ.

Ἡ δὲ δευτέρα σωζομένη ἐν τῷ Ζαπείῳ παρθεναγωγείῳ ἔχει ὧδε: ΕΡΡΥΙΕΛΜΙΣ ΣΕΥΘΟΥ ΠΡΙΑΝΕΥΣ. Ὁ Ἐβρύζελμις δὲ οὗτος ἦτο ἡγεμὼν τῶν Ὀδρυσῶν ἐπὶ Μιστυχίδου ἀρχοντος ἀκμάσας 386—385 π. Χ. καὶ συνομολογήσας συμμαχίαν καὶ φιλίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Σώζονται δὲ τούτου πολλὰ νομίσματα δι' Ἑλληνικῶν μὲν γραμμῶν κεχαραγμένα, δι' Ἑλληνικῶν δὲ συμβόλων καὶ παραστάσεων κεκοσμημένα.

Ὅσω δὲ πλησιάζομεν εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, τοσοῦτον αἱ ἀποδείξεις εἶνε πλειότεραι καὶ ἀναμφισβήτητοι. Διότι φαίνεται, ὅτι ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ὁ ἀπὸ τῶν παραλιῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἀρξάμενος ἑξελληνισμὸς τῆς χώρας, ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν πριγκίπων ἤρξατο νὰ ἐξαπλοῦται καὶ τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ· διότι οἱ νέοι λαμβάνοντες μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ κατ' ἀλλήλων ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν ἐκμανθάνοντες, τὰ Ἑλληνικά δὲ ἦθη καὶ ἔθιμα ἀποδεχόμενοι, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν πλήρεις δόξης καὶ φρυάγματος, ἐγίνοντο φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτῶν.

Ἡ δὲ τρίτη ἐπιγραφή εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ Ὑγείαν ἀναφερομένη, ἦτο ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ γεφύρᾳ Μιχάλ-κεοπροῦ, δυστυχῶς ὅμως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους κατεστράφη ὑπὸ βεβήλου χειρὸς εἶχε δὲ ὧδε 1).

Ἡ δὲ τετάρτη εἰς τοὺς πρώτους καὶ αὐτὴ χρόνους τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεως τῆς Θράκης ἀναγομένη εἶνε ἐγκεκαλυμμένη ἐν τινὶ ἀναγλύφῳ τοῦ ἡρώος τῆς Θράκης ἔχει δὲ ὧδε: ΗΡΩΙ ΕΠΙΚΟΩ ΕΝΤΥΧΗΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ. Ἐν αὐτῇ βλέπομεν, ὅτι τό τε ἀνάθημα καὶ ἡ ἐπιγραφή εἶνε ἐκτεθειμένα κατὰ τὸν τέλειον Ἀττικὸν τύπον, τὸ δὲ ὄνομα Εὐτυχῆς εἶνε καθαρῶς Ἑλληνικόν.

Πλὴν ὅμως τῆς γλώσσης εἶχε γενικευθῆ ἑνταῦθα καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου, καθὰ ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως μανθάνομεν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων συντριμμάτων τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων.

Ἀρ' ὅτου ὅμως ἦλθον εἰς συνάφειαν μετὰ Ῥωμαίων, ἤρξατο νὰ ἀναφαινῆται καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ τοῦ μακροῦ δ' αὐτῶν συγχρωτισμοῦ ἐπῆλθε κρᾶμά τι Ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

1) Ἐκ τοῦ ἰδιογράφου λείπει ἡ ἐπιγραφή, σωζομένη ἴσως εἰς ἄλλα τοῦ ἰδιογράφου τετράδια πλήρη ἐπιγραφῶν.

Σημ. Διευθ. «Θρακικῶν».

τέχνης, ἅτινα πάντα εἶνε Ἑλληνικά. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἡ μὲν ἀρχαιοτέρα σώζεται ἐπὶ τοῦ βῆθρου ἐνὸς τῶν κίωνων τοῦ ὄπισθεν τοῦ τεμένους Uts-Serifli πτωχοκομείου ἔχουσα ὧδε: ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟ. Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμῶν εἰκάζομεν, ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ αἰῶνος π. Χ.

Ἡ δὲ δευτέρα σωζομένη ἐν τῷ Ζαυπείῳ παρθεναγωγείῳ ἔχει ὧδε: ΕΡΡΥΙΕΛΜΙΣ ΣΕΥΘΟΥ ΠΡΙΑΝΕΥΣ. Ὁ Ἐβρύζελμις δὲ οὗτος ἦτο ἡγεμὼν τῶν Ὀδρουσῶν ἐπὶ Μιστυχίδου ἄρχοντος ἀκμάσας 386—385 π. Χ. καὶ συνομολογήσας συμμαχίαν καὶ φιλίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Σάζονται δὲ τούτου πολλὰ νομίσματα δι' Ἑλληνικῶν μὲν γραμμῶν κεχαραγμένα, δι' Ἑλληνικῶν δὲ συμβόλων καὶ παραστάσεων κεκοσμημένα.

Ὅσῳ δὲ πλησιάζομεν εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, τοσοῦτον αἱ ἀποδείξεις εἶνε πλειότεραι καὶ ἀναμφισβήτητοι. Διότι φαίνεται, ὅτι ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ὁ ἀπὸ τῶν παραλίων Ἑλληνικῶν πόλεων ἀρξάμενος ἐξελληνισμὸς τῆς χώρας, ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν πριγκίπων ἤρξατο νὰ ἐξαπλοῦται καὶ τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ διότι οἱ νέοι λαμβάνοντες μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ κατ' ἀλλήλων ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν ἐκμανθάνοντες, τὰ Ἑλληνικά δὲ ἦθη καὶ ἔθιμα ἀποδεχόμενοι, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν πλήρεις δόξης καὶ φρυάγματος, ἐγίνοντο φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτῶν.

Ἡ δὲ τρίτη ἐπιγραφή εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ Ὑγείαν ἀναφερομένη, ἦτο ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ γεφύρᾳ Μιχάλ-κεπροῦ, δυστυχῶς ὅμως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους κατεστράφη ὑπὸ βεβήλου χειρὸς εἶχε δὲ ὧδε 1).

Ἡ δὲ τετάρτη εἰς τοὺς πρώτους καὶ αὐτῆ χρόνους τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτῆσεως τῆς Θράκης ἀναγομένη εἶνε ἐγκεκαλυμμένη ἐν τινὶ ἀναγλύφῳ τοῦ ἤρωος τῆς Θράκης ἔχει δὲ ὧδε: ΗΡΩΙ ΕΠΙΚΟΝ ΕΥΤΥΧΗΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ. Ἐν αὐτῇ βλέπομεν, ὅτι τό τε ἀνάθημα καὶ ἡ ἐπιγραφή εἶνε ἐκτεθειμένα κατὰ τὸν τέλειον Ἀττικὸν τύπον, τὸ δὲ ὄνομα Εὐτυχῆς εἶνε καθαρῶς Ἑλληνικόν.

Πλὴν ὅμως τῆς γλώσσης εἶχε γενικευθῆ ἐνταῦθα καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου, καθὰ ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως μανθάνομεν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων συντριμμάτων τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων.

Ἀφ' ὅτου ὅμως ἦλθον εἰς συνάφειαν μετὰ Ῥωμαίων, ἤρξατο νὰ ἀναφραίνεται καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ τοῦ μακροῦ δ' αὐτῶν συγχρωτισμοῦ ἐπῆλθε κρῆμά τι Ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

1) Ἐκ τοῦ ἰδιογράφου λείπει ἡ ἐπιγραφή, σωζομένη ἴσως εἰς ἄλλα του ἰδιόγραφα τετράδια πλήρη ἐπιγραφῶν.

Σημ. Διευθ. «Θρακικῶν».

Οὕτω πολλαὶ λέξεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἔγιναν ἀναφαίρετον κτῆμα τῆς Ἑλληνικῆς. Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Λατινικῆς. Εἰσήχθησαν πολλαὶ λέξεις ἐκ τε τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς, πολλὰ οἰκοδομήματα ἀποβάλλουσι τὸν ἀρχαῖον θυθὸν καὶ κίζονται κατὰ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ πρότυπα, ὡς τὰ ὑδραγωγεῖα, οἱ λουτρῶνες κλπ. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ καθ' ὀλοκληρίαν λαμβάνονται ἐκ τῆς Λατινικῆς. Ἄλλ' ἡ γλῶσσα αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίσματα, τὰ ἴθι καὶ ἔθιμα διέμειναν ἀχραιρνωσ Ἑλληνικά, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ λίθοι, οἱ ἰδρυμένοι, ὅπως δεικνύωσι τοῖς ὁδοιπόροις τὰς ἀποστάσεις ἦσαν ἑλληνιστὶ γεγραμμένου τοῦθ' ὅπερ ἀποβαίνει ἀνεξήγητον, ἐὰν οἱ κάτοικοι δὲν εἶχον ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν διότι ἄλλως ἢ αἱ ἐπιγραφαὶ αὐταὶ θὰ ἦσαν περιτταί, ὡς ἄγνωστοι εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, ἢ ἔπρεπε νὰ γράφωνται εἰς τὴν ἐπίσημον τοῦ κράτους γλῶσσαν, τὴν Λατινικὴν.

Ἄλλ' εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς χώρας συνετέλεσαν τὰ μάλιστα καὶ ἡ ταχεῖα ἐν αὐτῇ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς καὶ ἡ εἰς τὸ Βυζάντιον μετάθεσις τῆς ἔδρας τῆς Αὐτοκρατορίας.

Φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα χρόνους δὲν ἦτο ὄλος ἄσημος διότι ὅτε τῷ 72 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Λούκουλλος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν τὰς ὑπαρξείας τοῦ Αἴμου οἰκούντων Βέσσων ἀναφέρεται, ὅτι ἐκυρίευσε πολλὰς Θρακικὰς καὶ Ἑλληνικὰς πόλεις, ὧν ἐπισημότεραι ἦσαν τρεῖς ἢ Φιλιππούπολις, ἢ Οὐσκουδάμα καὶ ἢ Καβύλη (Ἰγάμπολις), πιθανὸν μάλιστα ἢ Οὐσκουδάμα νὰ ἦτο καὶ μία τῶν πρωτεύουσῶν τῶν Ὀδρουσῶν μετὰ τῆς Βιζύης καὶ Κυφέλων.

Οὕτω λοιπὸν οἱ Ῥωμαῖοι ὑποτάξαντες τὴν Θράκην περὶ τὸ 46 μ. Χ. εὔρον αὐτὴν καθ' ὀλοκληρίαν ἐξελληνισμένην, καὶ οὗτος ὁ λόγος, δι' ὃν παρεχώρησαν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς πόλεις αὐτονομίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἰδιαίτερα νομίσματα, δι' Ἑλληνικῶν δὲ χαρακτῆρων καὶ συμβόλων σεσημισμένων.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'

*Ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως ὑπὸ αὐτοκρ. Ἀδριανοῦ
μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως αὐτῆς (1127 - 1361 μ. Χ.).*

Ὁ Ἀδριανός, ὡς εἴπομεν, κτίσας τὴν πόλιν καὶ εἰς κάλλος καὶ μέγεθος αὐξήσας, διὰ πολλῶν προνομίων ἐπροίκισε καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα ἐχάρισεν ὅπως δὲ ἐξασφάλισεν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς νέας πόλεως συμπεριέλαβε καὶ αὐτὴν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἐπαρχίαν τῆς Βιθυνίας. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν δὲ τῆς πόλεως νομισμάτων, ἀπάντων Ἑλληνικῶν, μανθάνομεν τὰ ὀνόματα τῶν ἐξῆς ἀρχόντων καὶ στρατηγῶν αὐτῆς Κομμόδου, Ἰουλίου Κιζέρου, Σαναΐδου, Τ.

Ποντίου, Σαβείνου, Καβαλλίκου Μαξιμου, Ἰουλίου Κλέτου, Ἰουλίου Καστου, Μαρκιανου, Σ. Σευήρου καὶ Τατιανου. Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς μανθάνομεν ἐπίσης, ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐλατρεύοντο πλὴν τῶν θεῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου καὶ οἱ Αἰγύπτιοι θεοὶ Ἴσις καὶ Ὅσιρις καὶ Σέραπις καὶ ἰδιαιτέρα τις θεότης, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἥρωος, οὗ ἀνάγλυφα εὐρίσκονται εἰς πλείστα μέρη τῆς Θράκης σχεδὸν ὁμοίομορφα, ἀλλὰ τὸ κάλλιστον καὶ μέγιστον εἶνε τεθησαυρισμένον ἐν τῷ Αὐτοκρ. Μουσεῖῳ, ἔνθα ὁ ἥρωος παρίσταται ἔφιππος φρονεύων δράκοντα πρὸς ἀπελευθέρωσιν μιᾶς κόρης, ἧς οἱ συγγενεῖς ἴσως δὲ καὶ ὁ μνηστήρ ἀκολουθοῦσιν ὀπλισμένοι κάτωθι δὲ τοῦ ἵππου κύων ῥωμαλέος μάχεται πρὸς φριξαύχενα κάπρον.

Τῷ 312 Μαξιμῖνος ὁ τῆς Ἀνατολῆς ἄρχων φιλοδόξος ὦν καὶ θέλων νὰ καταβάλλῃ τοὺς συνάρχοντας Κωνσταντῖνον καὶ Λικίνιον ἀπεράσισε νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Λικίνιου πρῶτον. Διελθὼν λοιπὸν τὸν Βόσπορον κυριεύει τὸ Βυζάντιον, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Λικίνιου. Οὗτος μετὰ τῶν γενναίων στρατιωτῶν του καταρθάνει ἐγκαίρως καὶ καταλαμβάνει τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐντεῦθεν δὲ ὀρμώμενος κατεσύντριψε τὰς δυνάμεις τοῦ Μαξιμίνου οὐ μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ἐν τῇ θέσει *Campio Martinencis*, μεταξὺ Χαισᾶς καὶ Βαβᾶ - Ἐσκή, αὐτὸν δὲ καταδιώξας βλέπει θνήσκοντα ἐνώπιόν του ἐκ παραφροσύνης—περιττὸν δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ τέκνα καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ κυριώτεροι τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μαξιμίνου ἀπέτισαν διὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τὸ ἔγκλημα τοῦ φιλοδόξου ἀνδρός. Ὁ δὲ Λικίνιος ἐγένετο κύριος καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Διπλασιάσας δὲ τὰς δυνάμεις, ἤρχισε νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν μονοκρατορίαν. Συλλέξας λοιπὸν 150.000 ἵππεῖς καὶ 300 πολεμικὰ πλοῖα προὐκάλει τὸν Κωνσταντῖνον οὗτος δὲ ὀδηγῶν 120 χιλ. πεζοὺς καὶ 10 χιλ. ἵππεῖς, Χριστιανοὺς ἅπαντας, τὸν δὲ στόλον αὐτοῦ ἐκ 200 συγκεῖμενον πλοίων παραδοὺς εἰς τὸν γενναῖον αὐτοῦ υἱὸν Κρίσπον κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν. Τῇ δὲ 3 Ἰουλίου 323 συνεκροτήθη, ἐν ἣ προδ 10 ἐτῶν ὁ Λικίνιος ἐνίκησε τὸν Μαξιμῖνον θέσει, μάχῃ κρατερά, εἰς ἣν ἐνικήθη κατὰ κράτος ὁ Λικίνιος, ἐθριάμβευσε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Χριστιανισμός. Εἰς διαιώνισιν δὲ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης, ἥτις ἀνέδειξεν αὐτὸν μονοκράτορα ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε μίαν πόλιν, ἣν ὀμώνυμον τῇ Νίκῃ προσηγόρευσε—σήμερον δὲ αὕτη καλεῖται Κουλελί.

Γ'

Ἡ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Γότθων μάχη παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Οἱ Γότθοι ἐκ τῶν βορείων μερῶν τῆς Εὐρώπης ὀρμώμενοι, κατέλαβον τὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ῥωσσίας· ἐκδιωχθέντες δ' ἐκείθεν ὑπὸ τῶν Οὐν-

νων, διέβησαν τὸν Δούναβιν κατὰ μυριάδας, τοῦ Αὐτοκρ. τοῦ Βυζαντίου Οὐάλεντος ἐπιτρέψαντος τοῦτο· παρὰ δὲ τὰ συντεθειμένα μετενεγκόντες καὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν, ἐξέλεξαν ἀρχηγὸν τὸν γενναῖον Φριδιγέρονην, καὶ ἐξεχύθησαν ὡς χεῖμαρρος καταστρεπτικός εἰς τὴν Θράκην. Ὁ γενναῖος Αὐτοκρ. Οὐάλης ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐν δὲ τῇ πεδιάδι Χαδιμ-ἀγᾶ συνεκροτήθη μάχη κρατερὰ τῇ 9 Αὐγούστου 378, καθ' ἣν τὰ Αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἐνίκηθησαν κατὰ κράτος, ὁ δὲ Οὐάλης προκινδυνεύων ἐπληγώθη· ἀποσυρθεὶς δὲ εἰς τινα καλύβην ἐγένετο πυρὸς παρανάλωμα ὑπὸ τῶν Γότθων οἵτινες συναθροίσαντες φρίγανα ἐπυρπόλησαν τὴν καλύβην. Πολλὰ πόλεις τῆς Θράκης ἐκυριεύθησαν καὶ ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα· ἡ Ἀδριανούπολις ὅμως ἀπέφυγε τὸ δούλιον ἥμαρ, χάρις εἰς τὴν ἐρυμνότητα τῶν τειχῶν καὶ τὴν γενναιοφυξίαν τῶν προμάχων.

Ἀκολουθῶς δὲ ὁ διαδεχθεὶς τὸν δυστυχῆ Οὐάλεντα Θεοδόσιος ὁ μέγας, κατορθώσας μετὰ ἑπταετεῖς ἀγῶνας νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν ἀτιθάστων τούτων πολεμίων τὸ μὲν δι' ὄπλων καὶ τῆς βίας, τὸ δὲ διὰ παραχωρήσεων καὶ ὑποσχέσεων, διήρσεσε τὸ κράτος εἰς ἑπαρχίας, ἐκάστης τῶν ὁποίων προῖστατο εἰς ἑπαρχος ἢ κόμης καλούμενος, ὅστις ἦτο ὁ στρατιωτικὸς καὶ ὁ πολιτικὸς ἅμα διοικητής. Οὕτω δὲ τῆς διοικήσεως Θράκης διαιρεθείσης εἰς 6 ἑπαρχίας, τῆς Εὐρώπης, Αἰμιμόντου, Ροδόπης, ἰδίως Θράκης, κάτω Μοισίας καὶ Σκυθίας, ἡ Ἀδριανούπολις ἐκηρύχθη πρωτεύουσα τῆς ἑπαρχίας Αἰμιμόντου, ἣτις ὀριζομένη πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τοῦ ὄρους Αἴμου (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα), πρὸς Ν. δὲ ὑπὸ τοῦ διὰ τοῦ Βαβά-Ἐσκι διερχομένου Μπουγιούκ δερέ, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, περιελάμβανε πολλὰς κωμοπόλεις καὶ πόλεις, ὧν αἱ σημαντικώτεραι ἦσαν πλὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως αἱ ἑξῆς: Μεσημβρία, Ἀγχίαλος, Ἀπολλωνία (Σωζόπολις), Αὐλεῖον Τεῖχος, (Ἀγαθούπολις) Δεβελτός, Πλωτινούπολις, Μικρὰ Νίκαια καὶ Τζωίδης.

Τῷ 395 ἀποθανόντος τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς καὶ τῆς ἀρχῆς περιελθούσης εἰς τὰς ἀσθενεῖς χεῖρας τοῦ νεαροῦ Ἀρκαδίου καὶ τοῦ ῥαδιούργου πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ Ῥουφίνου, Ἀλλάριχος εἰς τῶν ἐπὶ γένει καὶ πλούτῳ κομάντων ἡγεμόνων τῶν ἐντὸς τοῦ κράτους ἐγκαταστάντων Οὐσηγόθων, στασιάζας κατὰ τῆς διεφθαρμένης αὐλῆς, διήλθε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸ κράτος, ἐνσπείρων πανταχοῦ τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν. Ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης ἔπαθε μὲν τὰ πάνδεινα ἢ ὑπαιθρος χώρα, ἀλλ' ἡ Ἀδριανούπολις διέφυγε καὶ αὐθις τὸν ὄλεθρον χάρις εἰς τὴν ἐρυμνότητα τῶν ἡρωικῶν αὐτῆς τειχῶν καὶ τὴν γενναιότητα τῶν κατοίκων.

Τῷ 443 νέα βαρβάρων ἐπιδρομὴ ὡς λαΐλαψ καὶ τυφῶν ἐνσκήπτουσα ἀνὰ τὴν Χερσονήσον τοῦ Αἴμου, συνεπάγεται πανταχοῦ τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν. Ἀτίλας δηλ. ὁ διαβόητος τῶν Οὐννων ἡγεμὸν, ὁ διὰ

τὴν ὁμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν μάλιστα θεοῦ ἐπονομασθεῖς, εἰσήλασεν εἰς τὴν Θράκην ὑπὸ ἀπειραρίθμων σιφῶν Οὐνῶν, Γερμανῶν, Σλαύων καὶ ἑτέρων βαρβάρων λαῶν παρακολουθούμενος. Ἡ πορεία αὐτοῦ εἶνε αἱματηρὰ καὶ ὀλεθρία, μετὰ φοβίης δ' οἱ τῶν χρόνων ἐκείνων χρονογράφοι μνημονεύουσιν αὐτῆς. Πόλεις καὶ κῶμαι ἀκμάζουσαι πίπτουσιν εἰς χεῖρας τοῦ ἀγρίου ἐπιδρομέως, ὅστις οὐδενὸς φεΐδεται, ἀλλὰ θυσιάζει τὰ πάντα εἰς τὰ αἰμοδιπῆ καὶ κοχλάζοντα αὐτοῦ πάθη καὶ εἰς τὴν ἀτέρμονα πλεονεξίαν τῶν ὀπαδῶν του. Τότε πίπτει τὸ Βιμινάκιον, ἡ Μάργος, τὸ Σύριμιον, ἡ Ναϊσός, ἡ Ῥατιάρεια, ἡ Σαρδική (Σόφια) ὄχυραὶ πόλεις. Τότε πίπτει ἡ Φιλιππούπολις, ἡ Κωνσταντία, ἡ Ἀρκαδοῦπολις (Λουλέ - Βουργάς), ἡ Δριζυπάρα (Καρισιτριάν), τὸ Σύρουλλον (Τσιόρλου), Σηλίθρια, ὁ Ἀθύρας καὶ πλήθος ἑτέρων. Μόνη ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ἡ Ἡράκλεια διέφυγον αἰθίς τὴν καταστροφὴν τοῦτο μὲν, διὰ τὴν ἐρμινότητα τῶν τειχῶν, τοῦτο δὲ καὶ διότι οἱ βάρβαροι οὗτοι, οἵτινες βραδύτερον ἐξεπόρθησαν καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην, ἐπὶ τοῦ παρόντος οὔτε τὸν καιρὸν, ἀλλ' οὔτε τὰ μέσα εἶχον πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν ὄχυροτάτων τούτων πόλεων.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἄνται, φυλὴ Σλαυική, διαβάντες τὸν Δούναβιν μετὰ μεγάλου στρατοῦ, εἰσέβαλον εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, συνεπαγόμενοι πανταχοῦ τὴν δῆωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶ 528. Ἀποσταλεῖς δὲ κατ' αὐτῶν ὁ ἀνεπιὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ γενναῖος Γερμανός, ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος καὶ σχεδόν τι ἅπαντας ἀπέκτεινε. Ἡ μάχη συνεκροίθη οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως¹⁾.

Τῶ 559 Ζαβέρ - χάν, ὁ τῶν Κοτρηγούρων Οὐνῶν ἡγεμὸν, διαβάς ἐν μέσῳ βαρυτάτου χειμῶνος τὸν ἀποκρυσταλλωθέντα Δούναβιν μετὰ πολυαρίθμου ἐξ Οὐνῶν καὶ Σλαύων στρατιᾶς, ἐληλάτησε τὴν ἄνω καὶ κάτω Μοισίαν (Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν) καὶ ὑπερβάς τὸν ἀφύλακτον Αἶμον ἐπεξέτεινε τὰς ὀλεθρίας αὐτοῦ ἐπιδρομὰς καὶ εἰς τὴν Θράκην. Ἀφικόμενος δὲ εἰς Ἀδριανούπολιν μάτην προσεπάθησε νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς, διότι ἡ μὲν πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα φρουρά, ἀπέκρουσε τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις, ὁ δὲ Ζαβέρ - χάν ἔστερεῖτο πολιορκητικῶν μηχανῶν, ὅπως ἀποπειραθῆ νὰ πολιορκήσῃ αὐτήν. Οὕτω δὲ ἀποτυχῶν, διαίρει τριχῆ τὸν στρατὸν αὐτοῦ· καὶ τὰς μὲν δύο μοῖρας ἔπεμψε πρὸς ληλασίαν εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσονήσον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς τρίτης, ἐξ 7.000 ἰππέων ἀποτελουμένης, ὤρμησεν ἐπὶ τὴν πρωτεύουσαν, καταστρέφων πᾶν τὸ προστυχόν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ καταλαβοῦσα τοὺς πάντας κατάπληξις καὶ τιλικούτος ὁ φόβος, ὥστε ὁ Ζαβέρ - χάν διέβη τὸ τοῦ Ἀναστασίου τεῖχος, δι' οὗ προεφυλίσσεται

¹⁾ Προκόπιος περὶ τοῦ Γότθ. πολέμ. β' 453.

ἡ πρωτεύουσα, ἀνενόητος καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιδράσεως προήλασε μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ γηραιὸς ἦρωρ Βελισσάριος κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ζαβέρ-γὰν μέχρι τῆς Ἀρκαδιουπόλεως (Λουλὲ Βουργάς), ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς κατέπεισε τὸν ἀγέρωχον ἐπιδρομέα νὰ ἐπανακάμῃ εἰς τὰ ἴδια λαβὼν ἄφθονα λύτρα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀπειραρίθμων αἰχμαλώτων, οὓς πανταχόθεν εἶχε συλλάβει.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΛΑΜΠΟΥΣ

Πεντήκοντα περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπί τινος τῶν πολυαχιδῶν βραχιόνων τῆς πολυδειράδος Ῥοδόπης εἶνε ἐκτισμένη ἡ ἐνοριακὴ μονὴ τῆς Λαμποῦς, ἐπ' ὀνόματι τῶν πανευφύμων Ἀποστόλων τιμωμένη. Δάση ἀπέραντα ἐκ τανυφύλλων μάλιστα δρυῶν καὶ ἄλλων ὑψικαρήνων δένδρων περιβάλλουσιν αὐτήν, κοιλάδες δὲ εὐσκιόφυλλοι, νομαὶ παχεῖαι καὶ ἀγροὶ εὐφορώτατοι εὐρίσκονται ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς, ὑπὲρ τὰς 40,000 στρεμμάτων ἔκτασιν ἐχούση. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς δέ, ἐφ' ἧς εἶνε ἐκτισμένη ἡ μονή, καὶ εἰς ἣν μετὰ πολύωρον καὶ ἐργώδη ὁδοιπορίαν ἀφικνεῖται ὁ εὐλαβὴς προσκυνητῆς, κατοπτεῖται τὰς ἐπιλοίπους τοῦ εὐρυστέρου ὄρους κορυφάς, αἵτινες ὡς δασοσκεπεῖς κῶνοι ἢ ὡς φυσικαὶ πειραμίδες ἀνιψοῦνται, ἀποτελοῦσι θέαμα μεγαλοπρεπέστατον καὶ γραφικώτατον. Εἰς τοῦτο δὲ συντελοῦσιν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ ποικιλία καὶ διαψίλεια τῆς βλαστήσεως, πανταχοῦ ὀργώσης καὶ τὰ πάντα καλυπτούσης, ὡς καὶ ὁ ἕξ ἀποκρήμων βράχων κατερχόμενος παραπόταμος τοῦ Ἐβρου Ἄρξος ποταμὸς ἢ Ἄρτα, ὅστις τὰς ὑπωρείας τῶν βράχων ἀρδεύων καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ στενούμενος εἶνε βαθύτατος καὶ ὀρητικώτατος ἐν καιρῷ πλημμύρας, καὶ ἀποτελεῖ καταρράκτας, ὧν ὁ κρότος ἐν καιρῷ μάλιστα νυκτὸς ἔξικνεῖται εἰς μεγάλας ἀποστάσεις ὡς μυκηθμὸς ἀγρίων θηρίων.

Τὸ κλίμα ἐνταῦθα εἶνε εὐχραέστατον καὶ ὑγιεινότερον. Καὶ ἀληθῶς προφυλασσομένη ἡ μονὴ ἀπὸ τῆς δριμύτητος τοῦ κρυεροῦ Βορρᾶ καὶ μόνον εἰς τὰς ἡπίας ῥιπὰς τοῦ νότου καὶ Ζεφύρου ἐκτεθειμένη, πάσης δὲ ὑγρασίας στερουμένη ἔνεκα τῆς μὴ γειτνιασεως πρὸς ἕγρὰ μέρη, τὸ μὲν θέρος ἔχει κατ' ἀνάγκην θερμότητα συγκεκερασμένην καὶ γλυκεῖαν, χειμῶνα δὲ ἡπιώτατον. Ἡ καταπίπτουσα ἐνταῦθα χιὼν μὴ δυναμένη νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολλὰς ὥρας τήκεται, καὶ ἀπορροφωμένη εἰς τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους τὰ μάλιστα συμβάλλεται. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ὑπάρχουσι τινες, οἵτινες ἀποδίδουσι τοῦτο εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολιούχων

καὶ προστατῶν τῆς μονῆς πανευφρήμων Ἀποστόλων, εἴτε εἰς τὴν ἐπίδρα-
σιν τοῦ ἐσωτερικοῦ πυρός, ὅπερ ὑποθέτουσιν, ὅτι ἐνυπάρχει ἐν τῷ πυρῆνι
τοῦ βράχου, ὅπερ διὰ τοῦτο χαρακτηρίζουσιν ὡς ἡφαιστειῶδες.

Πλὴν δὲ τοῦ Ἄρξου ποταμοῦ εἰς τὰ διαυγῆ καὶ κρυσταλλώδη νάματα
τοῦ ὁποίου σβυνίουσι τὴν δύραν αὐτῶν τὰ τῆς μονῆς ζῶα, ὑπάρχουσιν
ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς ἐνιαχοῦ καὶ πηγαὶ ψυχροῦ καὶ διαυγοῦς ὕδατος, ἐξ
οἷ σχηματίζονται καὶ χεῖμαρρος καὶ μικρὰ θανάκια. Ταῦτα ὅμως, ἀγιά-
σματα καλούμενα, εὐρίσκονται μακρὰν τῆς μονῆς, ἥτις ὑδρεύεται ἐκ δύο
φρεάτων. Τούτων τὸ μὲν, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς καὶ πρὸ τοῦ
ἱεροῦ ναοῦ εὐρισκόμενον ἔχει ὕδωρ ἄφθονον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολὺ κατάλ-
ληλον εἰς πόσιν, ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῷ ἀναμίξεως πολλῶν ἀλάτων. Τὸ ἕτε-
ρον ὅμως πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς εὐρισκό-
μενον, ἔχει ὕδωρ λαμπρότατον, ὅπερ ὅμως δυστιγῶς εἶνε ὀλίγον καὶ κατὰ
τὰς πανηγύρεις δὲν δύναιται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν προσκνη-
τῶν, οἵτινες τούτου ἔνεκα ἀναγκάζονται νὰ κάμωσι χρῆσιν τοῦ ὕδατος
τοῦ ἑτέρου φρεάτος. Περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ Ἄρξου δὲν πρέπει
νὰ γίνεται λόγος, διότι ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ εἶνε λίαν ἐργώδης καὶ ἐπικίνδυνος.

Περιβάλλεται δὲ ἡ μονὴ ὑπὸ τοίχου ἐκ τεμαχίων λεικοῦ μαρμάρου
ὡς τὰ πολλὰ κατεσκευασμένοι, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακεκριμένων με-
ρῶν, ἐκ τοῦ προαυλίου καὶ ἐκ τῆς κυρίας μονῆς. Καὶ τὸ μὲν προαῦλιον,
ἀποτελοῦν μέγα τετράγωνον χρησιμεύει ἐν καιρῷ μὲν τῶν ἐργασιῶν ὡς
μέγα ἀλώνιον, ἔνθα ἀλωνίζονται πάντα τὰ σιτηρὰ τῆς μονῆς, ἐν καιρῷ
δὲ τῆς πανηγύρεως ὡς ὀρχήστρα, ἔνθα οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες τῶν πέριξ
χωριῶν καὶ τῶν ἄλλοθεν προσερχομένων προσκνητῶν ὀρχοῦνται τοὺς
ἐθνικοὺς αὐτῶν χοροὺς πρὸς τὴν ἀηδῆ συναυλίαν ἀσκαύλου, βιολίου καὶ
αὐλοῦ. Τοῦτο δὲ χρησιμεύει ὡς ἀγορὰ ἔνθα ἐκθέτουσι τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν
καὶ οἱ πλανόδιοι ἔμποροι, οἱ πωληταὶ σακχαρωτῶν ἢ μελικράτων, χειρο-
ποιήτων ἀνθέων, ὀπωρικῶν κλπ. Ἐνταῦθα ἐπίσης στήνουσι τὰς παγίδας
αὐτῶν καὶ οἱ ἀναπόφευκτοι ἐκ τῶν πανηγύρεων λυποδῦται, ταχυδακτυ-
λουργοί, θαυματοποιοί, σχοινοθάται καὶ πάντες οἱ ἐκ τῆς εὐπιστίας τοῦ
πλήθους ὠφελείας ἀρούμενοι ἀγύρται. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐνταῦθα καὶ σταῦ-
λοι καὶ ἀχυρῶνες καὶ χορτοβολῶνες.

Παρὰ δὲ τὴν εἰς τὴν κυρίως μονὴν εἴσοδον, ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι
εἶνε ἐντετειχισμένη μαρμάρινος πλάξ, ἔχουσα μῆκος μὲν 0,70, πλάτος δὲ
0,60 τοῦ μέτρου, καὶ ἐν αὐτῇ ἀνάγλυφον λαμπρᾶς τέχνης τοῦ **Ἡρώως**
τῆς Θράκης. Ἐν Θράκῃ δηλ. κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπὸ τὴν
ἐπανυμίαν **Ἡρώως** ἐλατρεύετο θεότης τις, ἥς ἀνάγλυφα ἀνευρέθησαν
πάμπολλα ἐν διαφόροις σημείοις τῆς παλαιράτου Θράκης, ἀπὸ τῆς Βι-
ζύης καὶ τοῦ Ἐργίνης μέχρι τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Βησσαπάρας. Μόνον

ἐν τῷ μικρῷ ἡμῶν ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ εἶνε τεθησαυρισμένα δύο τοιαῦτα, εἰς τὸ ἐν δ' αὐτῶν ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: *ἦρωϊ ἐπηκῶ Εὐτυχῆς εὐχαριστήριον*. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ παρίσταται ὁ ἦρωος ἔφιππος, ὡς συνήθως, φορῶν χλαμύδα ἐμπεπορημένην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ ἀναπεπταμένην· καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ τοὺς χαλινούς τοῦ κροαίνοντος ἵππου, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ὄριπται ἢ μᾶλλον ἔρριψε τὸ ἀκόντιον, ὅπως φρονεῦση μέγαν ὄφιν περίε δένδρου τινὸς περιειλιγμένον καὶ στρέφοντα τὴν κεφαλὴν ἀπειλητικὴν πρὸς αὐτόν. Κάτωθεν δὲ τοῦ ἦρωος κύων θηρευτικὸς διώκει κάπρον, ὅπισθεν δὲ ἴσταται παῖς φέρων χιτανίσκον μέχρι τῶν ἰσχυῶν ἐξικνούμενον καὶ ἀφίνοντα γυμνὰ τὰ κάτω ἄκρα. Δυστυχῶς εἶνε βεβλαμμένη ἡ ῥις τοῦ ἦρωος καὶ ὁ δεξιὸς ἐμπρόσθιος πούς τοῦ ἵππου αὐτοῦ, δὲν φέρει δὲ οὐδεμίαν ἐπιγραφὴν. Μετηνέχθη ἄρα γε ἄλλοθεν εἰς τὰ ἀπόκρημα καὶ δυσπρόσιτα ταῦτα μέρη τὸ ὠραῖον τοῦτο ἀνάγλυφον τοῦ ἦρωος, ἢ ἐνυπῆρχεν ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἱερὸν καὶ βωμὸς τοῦ ἦρωος, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ ἀνάγλυφον παρεμφερὲς πρὸς τὰς συνήθεις παραστάσεις τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου ἐσεβάσθησαν οἱ τοσαύτας ἄλλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ λοιπὰ μνημεῖα τοῦ ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ κόσμου ἐπενεγκόντες Χριστιανοί, καὶ ἐν τῷ προαυλίῳ ἐνετείχισαν; Πάντως βεβαίως τὸ δεύτερον, καὶ ἴσως ἴσως ἐντὸς τῶν μαρμαροδμήτων τοίχων εὐρεθῶσί ποτε καὶ ἕτερα ἀναθήματα καὶ ἀνάγλυφα, ἴσως ἴσως δὲ καὶ ἐπιγραφαί, δυνάμεναι νὰ ἐπιχύσωσι φῶς ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου σημείου.

Ἐν δὲ τῇ περιοχῇ τῆς κυρίως μονῆς εἶνε ἐκτισμένα δωμάτια πολλὰ πρὸς διαμονὴν τῶν προσκυνητῶν, ὧν ἕνια ἐκτίσθησαν ὑπὸ τινων συντεχνιῶν, καθὰ καταφαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων δύο μαρμαρίων πλακῶν. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τούτων ἐνυπάρχει ἐν σιμίτι καὶ ἡ ἐπιγραφή: *Ρουφεῖ τῶν σιμισίδων* 1832, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ εἶνε ἐγκεχαραγμένη μία δίκελλα καὶ ἐν προιονίδιον καὶ ἡ ἐπιγραφή: *Τὸ ρουφεῖ τῶν μπαγιζίδων*. Λέγεται δέ, ὅτι ὑπῆρχε καὶ δευτέρα ὄροφῆ, καταστραφείσα ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου χάρις εἰς τὴν ἀκηδῖαν τῶν ἐκάστοτε προΐσταμένων τῆς μονῆς. Ἐνταῦθα ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ δωμάτια διὰ τὸν Ἀρχιερέα καὶ τοὺς ἐπισήμους ξένους, μαγειρεῖα, κλίβανοι, ἀποθήκαι, καὶ θύραι καὶ θυρίδες ἀπόκρυφοι, πρὸς διάσωσιν τῶν ἐνοικούντων ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὑπάρχει ὁ ναὸς οὐδὲν τὸ ἀρχαιότροπον ἔχων, ἀλλὰ φέρων τὸ σχῆμα τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις οἰκοδομουμένων, φρωτεινὸς καὶ ὠραῖος. Οὐδεμία ὅμως σώζεται ἐπιγραφή δηλοῦσα τὸ ἔτος τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτῆς, ἦν τὰ πάντα ἐν τούτοις ἐξαγγέλουσιν οὐ πολλῶν ἡμῶν ἀπέχουσαν. Τῆς ἀρχαιότητος ὅμως αὐτοῦ πλὴν δύο ἐπιγραφῶν, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔπειτα, σώζονται καὶ τὰ παλαιὰ θυρώματα τῆς ὠραίας πύλης λαμ-

πρῶς γεγλυμμένα καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος φυλασσόμενα· ἔτι δὲ κοσμήματά τινα τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ τῆς ὠραίας πύλης, ἐπιτηδείως γεγλυμμένα καὶ καταλλήλως τοποθετημένα ἐν τῇ προσηκούσῃ ἐκάστῳ θέσει. Ἐπίσης σώζονται καὶ δύο μαρμάρινα κοσμήματα ἀρίστης τέχνης, ὧν τὸ μὲν δισκοειδὲς κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ χρησιμεύει ὡς ἡ πρώτη βαθμὶς τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου. Ἐκ τῶν εἰκόνων δὲ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ περιεσώθησαν ἡ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ, τῆς Ὑπεραγίας θεοτόκου, τοῦ τιμίου Προδρόμου, τῆς συνάξεως τῶν Ἀρχαγγέλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἐπὶ τοῦ γυναικωνίτου πολὺ ἀρχαία καὶ ὠραία εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ θρόνου καθημένου. Δυστυχῶς ὅμως ἐν οὐδεμιᾷ αὐτῶν σώζεται ἔχνη χρονολογίας. Αἱ δὲ νῦν ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τοιαῦται καὶ νεώτεραι εἶνε καὶ καχότεχνοι πλὴν μιᾶς, τῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἣτις ἀφιέρωμα οὐσα Βασιλείου Ἰω. Σμυρναίου καὶ τοῦ ἕξ Ἀδριανουπόλεως γαμβροῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου Ἀθανασίου, ἐποιήθη δι' ἐπιστασίας τοῦ μεγάλου Ἀρχidiaκόνου Μεθοδίου ὑπὸ τοῦ περιφήμου ἀγιογράφου τῆς Σμύρνης Χ. Λαμπρινοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1817.

Ἀλλὰ πότε ὠρισμένως ἐκτίσθη ἡ τε μονὴ καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ναός, καὶ τίς ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος; Εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀπαντῶσιν ἐν μέρει τοῦλάχιστον οἱ δύο ἐν τῷ ναῷ εὐρισκόμενοι ἐνεπίγραφοι λίθοι, ὧν ὁ ἀρχαιότερος ἔχει ὡδε:

✠ ΕΤΟΠΤΟΡΙ ΔΥ
 ΛΟΕΙΜΕΝΟΥ ✠
 ΡΥΦΕΤΤΟΝ ΤΟΝ 736
 ΔΕΦΤΙΔΟΝ ✠
 ΕΤΟΣ 1087 ΔΥΦ8
 78 · 26

Ἐὰν τὰ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τρία τελευταῖα γράμματα ἀναγνώσωμεν ὡς 736, ὡς φαίνεται ἐκ πρώτης ὕψεως, καὶ λάβωμεν τὸν ἀριθμὸν τούτου ὡς ὑπερφαίνοντα τὸν τῆς πρώτης ἰδρύσεως τῆς μονῆς χρόνον, ἀνεροχόμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (717—741), ὅτε πράγματι πολλαὶ ἰδρύθησαν ἐν διαφόροις δυσπροσίτοις τόποις μοναὶ ὑπὸ τῶν προ-

στυνούντων τὰς ἀγίας εἰκόνας μοναχῶν. Φεύγοντες λοιπὸν οὗτοι τὰς καταδιώξεις τῶν εἰκονομαχῶν κατέφυγον εἰς τὸ ἀσπροπέλαστον τοῦτο μέρος καὶ εὐρόντες ἴσως καὶ ἀρχαῖόν τινα βωμὸν καὶ ἀνάγλυφον τοῦ **ἥρωος** τῆς Θράκης, ἀνφοδομήσαν τὸν ναὸν καὶ ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῆς μονῆς, εἰς ἣν μετέφερον καὶ τοὺς ἐφρεστίους αὐτῶν Θεοῦς. Τὸ πρᾶγμα οὕτω εὐδοῦται κάλλιστα, ἀλλὰ μένει ὅλως ἀνεξήγητος ἢ ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ ἔλλειπής πάντως λέξις **λεπιδον**, ὡς καὶ ἡ συνύπαρξις τῆς δευτέρας χρονολογίας, ἥτις ῥητῶς ἀναφέρει ὡς χρόνον ἰδρύσεως τὴν 26 Αὐγούστου 1089. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν τὴν δευτέραν χρονολογίαν, ἀνερχόμεθα μὲν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ εὐκλεοῦς Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118), ὑπολείπεται δὲ νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὰ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τρία τελευταῖα γράμματα καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν αὐτὰ ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ λέξιν **λεπιδον**. Πρὸς τοῦτο ὑποβάλλω εὐσεβάστως τὴν γνώμην, ὅτι τὰ τρία ταῦτα γράμματα δέον ν' ἀναγνωσθῶσιν οὐχὶ ΖΒ, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ἀλλ' ὡς Ε Ζ Ε, ἢ δὲ μετὰ τῆς ἀκολουθούσης λέξεως σίνδεσις ἀποτελεῖ τὴν λέξιν ΤΖΕΛΕΠΙΔΟΝ· οὕτω δὲ εὐδοῦται τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ ζουρέτιον τῶν τζελέπιδων ἢ προβατεμπόρων ἀναγομένης τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς. Πράγματι δὲ οὐ μόνον εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς χρόνους οἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ προβατεμποροὶ ἢ κτηνέμποροὶ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ ξένοι, ἐξ Ἑπείρου ὡς τὰ πολλὰ ἢ Βουλγαρίας. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ πολλοὶ τούτων ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας καταγόμενοι καὶ ὠρισμένως μάλιστα ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἄντανδρον Λαμπωνίου, ὑπήκοοι ὄντες τῶν Σελτσουκιδῶν καὶ Τούρκων ἡγεμόνων, ὧν βύσις ἦτο ἡ κτηνοτροφία, ἐλθόντες εἰς τὰ μέρη ταῦτα τῆς Θράκης καὶ ἐν ταῖς παχείαις αὐτῶν νομαῖς βόσκοντες τὰ ποιμνία αὐτῶν, ἰδρυσαν καὶ τὴν μονὴν ταύτην, ἣν ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ Λαμπῶ ἢ μονὴν τῆς Λαμποῦς προηγόρευσαν. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο μέχρι σήμερον διασώζει ἡ ἱερὰ μονή. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐκαλοῦντο **τζελέπιδες**, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἠθέλησαν νὰ διαιωνίσωσι τὸ ὄνομα αὐτῶν, ὡς ἰδρυτῶν τῆς μονῆς.

Ὅπως ποτ' ἂν ἢ τὸ μόνον βέβαιον εἶνε, ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ α' αἰῶνος καὶ ὠρισμένως κατὰ τὸ 1089 ὑπῆρχεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μονή, ἐπ' ὀνόματι τῶν πανευφήμων Ἀποστόλων τιμωμένη, γνωστὴ δὲ τοῖς περιοικοῦσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Λαμποῦς, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἁγίου Ἀδριανουπόλεως ὑπαγομένη. Καὶ ποίας μὲν περιπετείας ὑπέστη αὕτη κατὰ τὴν πάροδον ἐξ αἰῶνων ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, Καταλάνων, Κούρων, Βουλγάρων καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐν καιρῷ τῶν ἐμφυλίων αὐτῶν πολέμων, εἶνε ἄγνωστον. Φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τὸ 1691 ἦτο

κατεστραμμένη, ἀνεκτίσθη δὲ ὑπὸ τινος μοναχοῦ ἀναμφιβόλως Ἰουστίνου καλουμένου, ἀνδρὸς πεπαιδευμένου καὶ ἐντριβεστάτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, πεπρωτισμένου δὲ καὶ διὰ πλείστων ἀρετῶν, καθὰ μανθάνομεν ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιγραφῆς, ἐχούσης ὧδε :

† ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΤΕΘΑΠΤΑΙ
 ΛΙΕΚΡΟΝ ΕΝΘΑΔΕ †
 ΚΤΙΤΟΡΟΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ
 ΛΑΜΠΟΥΣ ΟΥΡΗΣ ΠΑΛΛΑΙ
 ΤΗ ΣΟΦΙΑ ΛΑΜΨΑΝΤΟΣ
 ΚΑ[Ι] ΜΟΥΣΗΣ ΤΕΧΝΗ ~
 ΜΑΛΛΟΝ Δ' ΑΡΕΤΗ ΚΑΙ ΠΟΛ-
 ΛΗ ΤΗ ΛΥΝΕΙ
 ΕΝ ΕΤΕΙ 1691 ΜΑΡΤΙΟΥ 9

Ἀναμφιβόλως τὰ περισσιζόμενα λείψανα τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ τῆς ὁραίας πύλης, αἱ πλείσται τῶν ἁγίων εἰκόνων, πλὴν τῆς ἐν τῷ γυναικωνίτιδι ἱερᾶς εἰκόνης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις εἶνε ἀρχαιοτάτη, καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήματα, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἔκαμον λόγον περιεσώθησαν ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης.

Τρίτος δὲ ἰδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, καταστραφείσης ὑπὸ τῶν Κιρτζιαλίδων ἴσως καὶ εἰς ἐρείπιον μεταβληθείσης, φέρεται ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Λαυρόθεος ὁ Πρώιος κατὰ τὸ 1815, καθὰ πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ παρὰ πόδας πρακτικοῦ, κατεστρωμένου ἐν τοῖς ἱεροῖς κώδιξι τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως, ὅπερ πρῶτοι ἡμεῖς δημοσιεύομεν ὡς σπουδαιότατον.

† «Τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καίτοι ἠθικά, ἔχουσιν ὁμως καὶ αὐτά, ὡς τὰ φυσικά γένεσιν, αἴξησιν, ἀκμὴν καὶ παρακμὴν, καὶ ἔξοντοῦνται πολλάκις, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας πληροφορούμεθα καὶ ἐξ αὐτῆς διή τῆς πείρας γίνεται φανερόν, ὅταν δὲν ἀξιοθῶσι τῆς ὀφειλομένης μεταρρυθμίσεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι γίνονται αὐταὶ αἱ ἀπαιτούμεναι μεταρρυθμίσεις καὶ ἐπιδιορθώσεις, δύνανται τότε νὰ φθάσωσιν εἰς πρόοδόν τε καὶ εἰς κρείττω ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης, ἣτις πρότερον καὶ ὡς ἀκριβῆ ἐλογίζετο. Δὲν εἶνε χρεῖα πολλῶν ἀποδείξεων εἰς πληροφορίαν τῆς προκειμένης ταύτης προτάσεως, ὅταν ἀποβλέψωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἣτις διαρρήδην καὶ ἐναργῶς ἀποδεικνύει τὸν λόγον μας. Ὅταν, λέγω, προσέξωμεν, εἰς τε τὰς μεταβολὰς καὶ μεταρρυθμίσεις τῶν διαφόρων ἡμῶν, αἵτινα ἐγένοντο καὶ γίνονται καθ' ἑκάστην διὰ τῆς ἔμφρονος καὶ ἀόκνου ἐπιμελείας Ἡμεῖς οἱ ἀναλαβόντες τοὺς οὐρακας θεῖω ἔλεει τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, καὶ εὐρόντες πολλὰ παρημελημένα ἐκ καιρικῶν περιστάσεων καὶ οἶονεὶ τὴν ἐρήμωσιν ἢ καταστροφὴν ἐπαπειλοῦντα, ἐγνωμεν κατὰ τὸ ὀφειλόμενον ἡμῖν ἀρχιερατικὸν χρέος νὰ μεταρρυθμίσωμεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ὅσα συμβάλλουσιν εἰς καλὴν ἀποκατάστασιν τῆς θεόθεν λαχούσης ἡμῖν ἐπαρχίας. Ρίψαντες δὲ καὶ εἰς τὸν Καζᾶ τοῦ Ἰζιρμενίου, ὡς καὶ πρὸς ἕτερα μέρη, ὅμμα προνοητικόν, καὶ παρατηρήσαντες μὲ μεγάλῃν μας λύπην καὶ πόνον τὴν παντελῆ ἀμάθειαν τῶν κατοίκων, καὶ τὸ διόλου ἄπορον πνευματικῆς προστασίας καὶ ἀντιλήψεως τῶν ἐκεῖσε Χριστιανῶν, καὶ διαποροῦντες καὶ ἀμηχανοῦντες πῶς νὰ οικονομήσωμεν τὸ θρεῖνόν ἐκεῖνο μέρος τῆς Ἐπαρχίας μας, ἐστοχάσθημεν νὰ ἀνακαινίσωμεν ἐν μοναστήριον ἐν τῷ μέσῳ ἐκείνου τοῦ Καζᾶ εὐρισκόμενον, ἐπ' ὀνόματι τῶν πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων τιμώμενον, καὶ τῆς Λαμπῶς ἐπιλεγόμενον, ἐρείπιον πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων διαμένον, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐρημερίου ὑστερούμενον καὶ παντελῆ τὴν ἐρήμωσιν ἐπαπειλοῦν, καὶ νὰ ῥυθμίσωμεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ὅπως γένηται οὐ μόνον κατοικίημα σεμνῶν Ἱερομονάχων καὶ Μοναχῶν, οὐ μόνον σχολεῖον τῆς μοναχικῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ παιδευτήριον, καὶ γυμνάσιον τῶν νεανίσκων ὅλων τῶν πέριξ ἐκείνων χωρίων. Διὸ μηδαμῶς εἰς νοῦν κατ' ἀρχὰς θέμενοι διὰ ὑπέρογκον δαπάνην, εἰς ἣν ἐσχάτως κατήντησεν ἡ ἀνακαινίσις τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, ἠρξάμεθα τῆς οἰκοδομῆς τῷ 1814ῳ καὶ δευτέρῳ ἔτει τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἀρχιερατείας μας

Ἀποπερατωθείσης δὲ τῆς ὅλης οἰκοδομῆς μετὰ μῆνας ἕξ, βλέποντες ἐκ πείρας, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ καταβάλωμεν ἅπασαν τὴν ἀναγκαίαν ἐπιστασίαν καὶ ἀναπόφευκτον ἐπιμέλειαν διὰ τε τὰς πολλὰς ἐνασχολήσεις μας καὶ διὰ τὴν πολυμέριμναν φροντίδα εἰς πάσας τὰς ὑπὸ τὸν ἡμέτερον ἀγιώτατον θρόνον ὑποκειμένης πάλεις, κωμοπόλεις, κόμας καὶ χωρῖα, καὶ διὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ ῥηθέντος μοναστηρίου τῆς Λαμπῶς, ἀδυνατοῦντες εἰς τὸ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐκεῖσε πράγματα, καὶ νὰ ἐξοικονομῶμεν αὐτοφει καὶ αὐτοπροσώπως τὰ τοῦ μοναστηρίου, μάλιστα δὲ ὑπο-

πτεύομεν, ἵνα μὴ πάθωμεν, ὅσα οἱ ἀοίδιμοί μας προκάτοχοι ἔπαθον, ἔγνωμεν νὰ ἀφιερῶσωμεν καὶ νὰ ὑποκλίνωμεν τὸ ρηθὲν μοναστήριον εἰς ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα, καὶ τό γε νῦν ἔχον εὖνο[μ]ούμενον μοναστήριον τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθωνος.

Ἐξελεξάμεθα οὖν τὴν σεβασμίαν βασιλικὴν καὶ σταυροπηγιακὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου διὰ τε τὸ σεβάσιμον καὶ γεραρὸν καὶ ὀλιγοφρόντιστον τῶν ἐκεῖσε πατέρων, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ προσηλώσωμεν τὸ ἱερὸν μοναστήριον τῆς Λαμπῶς, ἄνευ τῆς ἀνατροπῆς τῶν κυριαρχικῶν ἡμετέρων δικαίων.

Διὸ προκαθημένης τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, συνεδριαζόντων καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ τῶν τιμιωτάτων Δημογερόντων τῆς πολιτείας ταύτης συναινέσει κοινῇ, ἀφιερῶντες εἰς τὴν κατὰ τὸ ἁγιώνυμιον ὄρος τοῦ Ἄθωνος σεβασμίαν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου τὸ εὖρισκόμενον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπαρχίᾳ μοναστήριον τῶν πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων, τῆς Λαμπῶς ἐπονομαζόμενον, μετὰ πάσης τῆς διασωζομένης τό γε νῦν ἔχον γῆς, χωραφίων, ἀμπελιῶν καὶ μερρᾶ, καὶ τῆς εὖρισκομένης τό γε νῦν ἔχον ἀπάσης περιουσίας, συνισταμένης εἰς ζῶα, ἀσημικὰ καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα. Εὕρισκονται δὲ κατὰ τὸ παρὸν ζῶα, πρόβατα καὶ αἰγες τριακόσια, βοῖδια ἄρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ἐξήκοντα, ἄλογα τρία, ἀσημικὰ εἰς κανδήλια δο. 1,600, δισκοπότηρον ἀργυροῦν ἓν, καὶ ἓν εὐαγγέλιον ἀργυροῦν, ἀφιέρωμα τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη κυρίου Κυρίλλου, τοῦ καὶ προκατόχου μας. Τὰ ὁποῖα λαμβάνουσι εἰς χεῖρας τῶν οἱ πατέρες τοῦ Ξηροποτάμου, ὑποσχόμενοι οὐ μόνον νὰ φυλάττωσι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαυξάνωσι. Προσέτι δέχονται τὸ ἀφιερούμενον παρ' ἡμῶν τόδε μοναστήριον μὲ χρέος γροσιῶν 18,078 καὶ παρδ. 18 καὶ ὑπόσχονται θείᾳ συνάρσει διὰ τῆς ἐνθέρμου αὐτῶν ἐπιστασίας καὶ προσεχτικῆς οἰκονομίας νὰ ἐξοφλήσωσι, πληρώνοντες κατ' ὀλίγον ὀλίγον ταῦτα τὰ πρὸς διαφόρους χρέη, ἵνα ἔχωσιν εἰς τὸ μετέπειτα οἱ ἐν αὐτῷ ἐνασκούμενοι ἄνεσιν μεῖζονα. Ὑποχρεοῦνται δ' ἐπομένως οἱ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Λαμπῶς ἐξαποστελλόμενοι παρὰ τοῦ Ξηροποτάμου πατέρες πρῶτον μὲν νὰ γνωρίζωσι τὴν κυριαρχικὴν ἡμῶν καὶ τῶν διαδόχων τῶν ἡμετέρων ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν, καὶ νὰ μνημονεύωσι καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος καὶ τῶν διαδόχων ἡμῶν, ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τῆς ἐπαρχίας ἐνοριακοῖς μοναστηρίοις. Δεύτερον δὲ νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐπομένως πρὸς τοὺς διαδόχους ἡμῶν λόγῳ ἐμβατοικίου γρ. τὸν ἀριθ. 500. Τρίτον δ' ὑποχρεοῦνται, ὅπερ ἔστι καὶ τὸ πρῶτον ἡμῶν σκοπούμενον, ἵνα ἔχωσι πάντοτε ἓνα διδάσκαλον, διὰ νὰ διδάσκῃ τὰ κοινὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιά τῶν ἐκεῖσε πέραξ Χριστιανῶν πρὸς φωτισμὸν καὶ καταρτισμὸν καὶ οἰκοδομὴν πίστεως ὅλων ἐκείνων τῶν μερῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ρηθὲν μοναστήριον χρῆζει μάλιστα τό γε νῦν ἔχον

κατ' ἀρχὰς ἔμμερονος διοικήσεως, καὶ ἀόκνου ἐπιμελείας καὶ φροντίδος οὐ τῆς τυχοῦσης διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν χρεῶν καὶ καλὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, ἐφροντίσαμεν εἰς τὸ νὰ εὕρωμεν καὶ οἰκονόμον ἄριστον, διὰ νὰ διοικῆ σὺν θεῷ ἡγήτορι, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὸ εἰς ἡν λογιζόμεθα καὶ ἐλπίζομεν πρόοδόν της καὶ αὔξησιν καὶ εὐτυχῆ ἐκβασιν τῶν ῥηθέντων σκοπῶν μας.

Καὶ δὴ εἴρωμεν κατὰ τὸν πόθον μας τὸν πανοσιώτατον πρόφην μὲν μέγαν Ἀρχιδιάκονον τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, χρηματίσαντα ἐπὶ τοῦ πρόφην παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Ἱερεμίου, τοῦ καὶ γέροντός της, νῦν δὲ ἡμέτερον ἀρχιδιάκονον κύριον Μεθόδιον Κρηῖτα, μέλος ὄντα τῆς ἐν τῷ τοῦ Ξηροποτάμου ἱερῷ μοναστηρίῳ ἱερᾶς Συνάξεως τῶν πατέρων, ἄνδρα θεοπρεπῆ καὶ σεβάσμιον πρὸς ὃν καὶ δεδώκαμεν τὸ ῥηθὲν μοναστήριον τῆς Λαμπῶς, ἵνα ἔξῃ αὐτὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ ἐπιστασίαν του ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ, καθ' ὅτι ἀνεδέχθη αὐτὸ μὲ ὄλον τὸ ῥηθὲν χρέος τοῦ ῥηθέντος μοναστηρίου καὶ μὲ ὄλην τὴν ἀνωτέρω διαληφθεῖσαν περιουσίαν του.

Μένει λοιπόν, ὡς εἴρηται, τὸ ῥηθὲν μοναστήριον τῆς Λαμπῶς ἀναπόσπαστον καὶ ἀναφαίρετον παρὰ τοῦ διαληφθέντος Ἀρχιδιακόνου μας κυρίου Μεθοδίου ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὴν ἱερὰν μοιρὴν τοῦ Ξηροποτάμου. Αὕτη δὲ ἡ ἡμέτερα ἀφίερωσις οὐ μόνον παρ' ἡμῶν ἰδιοχείρως ἐπικυροῦται, ἀλλὰ καὶ διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλιάδου γράμματος ἐπισφραγισθῆσεται εἰς ἀοίδιμον μνήμην, καθὼς καὶ ἐν τῷ παρόντι κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως κατεστρώθη, καὶ ἐπιγραφὴν ἐβεβαιώθη καὶ ἐπεκυρώθη τῇ συνενάσει καὶ μαρτυρίᾳ τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ δημογερόντων τῆς πολιτείας ταύτης, καὶ τῶν τιμίων Κεχαγιάδων τῶν εὐλογημένων ρουφετίων καὶ τῶν λοιπῶν χρησίμων προκρίτων Χριστιανῶν τῆς πολιτείας ταύτης».

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἰεὶ τῇ γ' Ἀπριλίου.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἡ Ἀδριανούπολις ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι Ὀρσεσιάς, ἀπὸ Ὀρέσιου τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅστις ὑπῆρξε κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ πρῶτος αὐτῆς οἰκιστής, ἔτι δὲ καὶ Ὀδοσκουδάμα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων θρακῶν. Κατὰ δὲ τὸν β' μ. Χ. αἰῶνα ἀνακτισθεῖσα καὶ τείχεσιν ἐρυμνοῖς περιβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ

Αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης Αἰλίου Ποπλίου Ἀδριανοῦ, μετωνομάσθη Ἀδριανούπολις καὶ Αἰλία. Ἡ πόλις αὕτη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο κέντρον πολλοῦ λόγου ἄξιον ὑπὸ τε στρατιωτικῆν, ἐμπορικῆν καὶ ἐκπολιτιστικῆν ἔποσιν. Καὶ τῷ ὄντι ἐν τῷ μέσῳ τῆς Θράκης κειμένη καὶ ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν τριῶν μεγάλων αὐτῆς ποταμῶν Ἐβρου, Τόνζου καὶ Ἄρτας, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς συγκεντρώσεως ἀπασῶν τῶν ἀπὸ τε Βουλγαρίας, Αἰγαίου πελάγους, Προποντίδος καὶ Εὐξείνου πόντου πρὸς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς χώρας ὁδῶν, τεθωρακισμένη δὲ καὶ δι' ὄχυρωτάτου τείχους, ἦτο τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀποθήκη τοῦ τε εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Θράκης καὶ Βουλγαρίας ἐπὶ 18 ὄλους αἰῶνας, ὑπὸ δὲ τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἔθεωρεῖτο δικαίως ὡς προπύργιον τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ προμαχῶν τῆς περιδόξου αὐτῶν πρωτευούσης.

Ἀληθῶς δὲ μάχαι μυριόνεκροι παρ' αὐτὴν συμβάσαι ἔκριναν περὶ τῆς τύχης τῆς ὅλης Αὐτοκρατορίας. Τούτων μνημονεύομεν τὰς σπουδαιότερας.

Τῷ 379 ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Οὐάλης ἠττηθεὶς παρ' αὐτὴν ὑπὸ τῶν Γόθων ἐγένετο πυρκαυστος ἐν τινι καλύβῃ, εἰς ἣν τετρωμένους εἶχε καταφύγει.

Τῷ 443 διῆλθε διὰ τῆς Θράκης ὁ διαβόητος ἐπὶ ὠμότητι ἡγεμῶν τῶν Οὐννων Ἀτίλας καὶ ἐπολιόρησε μὲν, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ἑλλείψει τῶν ἀναγκαίων μηχανῶν νὰ ἐκπορθήσῃ αὐτήν.

Τῷ 587 ὑπέστη ὀλωσχερῆ ἦταν παρ' αὐτὴν ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγεμῶν Βαϊανός.

Τῷ 587 ἠττῶνται οἱ Ἄβαροι.

Ἀκολούθως δὲ τρεῖς ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς οἱ Βούλγαροι καὶ τρεῖς ἀπώλεσαν αὐτήν· οὕτω τῷ 813 ὁ Κροῦμος ἐκυρίευσεν αὐτήν διὰ τοῦ πανδαμάτορος λιμοῦ, δις δὲ ὁ Συμεὼν διὰ προδοσίας καὶ λιμοῦ. Τῷ 1049 ἐνίκησαν παρ' αὐτὴν τὰ Βυζαντιακὰ στρατεύματα, τὴν πόλιν ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσι.

Διὰ τῆς πόλεως ταύτης διῆλθον οἱ τὴν ἀ' καὶ γ' σταυροφορίαν ἐπιχειρήσαντες κάτοικοι τῆς Δύσεως.

Τῷ 1204 κυριευθέντος τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, περιήλθεν εἰς τὸν κλῆρον τῶν Ἑνετῶν.

Τῷ 1205 παρ' αὐτὴν ἐνικήθησαν οἱ κατασχόντες τὸ Βυζάντιον Λατῖνοι, ἐφονεύθη δὲ καὶ ὁ πρῶτος αὐτῶν Αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος. Ἀκολούθως δὲ ὅτε μὲν ὑπὸ τοὺς Λατίνους, ἐπεικίστερον πρὸς τοὺς ἡμετέρους φερομένους, ὅτε δὲ ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας τῆς Νικαίας καὶ Θεσσαλονίκης διατελοῦσα ἡ πόλις αὕτη, περιελήφθη τέλος μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Λατίνων ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος. Κατὰ δὲ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, τὸν μετὰ

μανίας καὶ λύσεως διεξαχθέντα ὑπὸ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων καὶ τοῦ Ἰω. Καντακουζηνοῦ, διαιρεθέντος τοῦ κατακερματισθέντος κράτους εἰς δύο, ἡ Ἀδριανούπολις ἐκηρύχθη πρωτεύουσα τοῦ ἐτέρου ἐξ αὐτῶν· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐν Διδυμοτείχῳ ἤδρευεν ὁ Ἰω. Καντακουζηνὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ματθαῖος, τῷ δὲ 1361 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν, καὶ ἀνηγορεύθη πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτῶν, τὴν δὲ τιμὴν ταύτην διετήρησε μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Β' τῷ 1453.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ Χριστιανοὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων κάτοικοι ἀπεδεκατίσθησαν, τῶν μὲν ἔργον μαχαίρας γενομένων, τῶν δὲ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαχθέντων, οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ ἐξισλαμισθέντων. Βραδύτερον δὲ τῶν Σουλτάνων εὐμενέστερον πρὸς τοὺς Χριστιανούς διατεθέντων, ἤρξαντο οὗτοι νὰ ἐπανακάμπωσιν εἰς τὰς ἐστίαις αὐτῶν συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ πολλῶν ὁμοφύλων οὔτινες ἔβλεπον, ὅτι ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατριβὴ τῆς Αὐλῆς παρεῖχεν αὐτοῖς πολλὰς πρὸς πλουτισμὸν ἀφορμάς.

ΣΥΜΠΗΞΙΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

Οὕτω δὴ ἡ κατεπτομένη ἡμῶν κοινότης ἀποβαλοῦσα τὸν πρῶτον φόβον, ἤρξατο νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς, καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τε τῆς ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς τῶν μελῶν αὐτῆς προαγωγῆς καὶ εὐδοκιμήσεως. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι αἱ ὠραιότεραι τῶν Ἐκκλησιῶν μετεβλήθησαν εἰς τεμένη, τὰ σχολεῖα καὶ αἱ βιβλιοθήκαι κατεστράφησαν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐμάρειαν διεδέχθη ἡ πενία καὶ αἱ στερησεις, καὶ τὸ χεῖριστον τὴν ἐλευθερίαν ἢ συγγερά δουλεία καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς· οὐδὲν ἦττον οἱ πατέρες ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν τὰς ἐλπίδας ἀνατιθέντες, περιορίσθησαν εἰς τὰς μικροτέρας τῶν Ἐκκλησιῶν, ἃς ὅμως δὲν ἔπαυον τακτικώτατα ἐπισκεπτόμενοι καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας ἀντλοῦντες παρραμυθίαν καὶ θάρρος ἐν τοῖς δεινοῖς στεργῶς τῶν πατριῶν ἐχόμενοι καὶ ἐν ἄκρῃ εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ διαβιοῦντες. Περὶ δὲ τὸ πνευματικὸν αὐτῶν κέντρον συσπειρούμενοι, ὑπερήσπιζον τὰ τῆς κοινότητος καθόλου καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν ἴδια συμφέροντα κατὰ τὸ ἐνὸν ἀπὸ πάσης αὐθαιρεσίας. Δὲν ἐλησμόνουν δὲ καὶ τὰς Μούσας, ἀλλ' ἐθεράπευον αὐτὰς καὶ περιεῖπον, ἱερεῖς καὶ κοσμικοὶ λόγιοι οὐχὶ πλέον ἐν καλλιμαρμάρους μεγάροις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν Ἐκκλησιῶν νάρθηξιν, ἢ ἐν τοῖς κελλίοις τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως ἀνελάμβανον τὸ τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου εὐγενές καὶ ἱερὸν ἔργον.

Καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ σημείου τούτου περιορίζον τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ οἱ τῆς κοινότητος ἡμῶν πρόβουλοι. Τῷ ὄντι ἡ

κοινότης ἡμῶν αὐτοδιοικήσεως ἀπολαύουσα, διὰ τῶν δημογερόντων καὶ πρωτομαϊστόρων τῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀνεγνωρισμένων συντεχνιῶν, τὰ τε κοινὰ καὶ ἰδιωτικά, ὡς ἔφθην εἰπὼν, συμφέροντα τῶν Χριστιανῶν ὑπερήσπιζεν, ἐδίκαζε τὰς πρὸς ἀλλήλους τῶν μελῶν αὐτῆς διαφορὰς καὶ τὴν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἰσλαμισμού προσέλευσιν οὐκ ὀλίγων προὔλαμβανεν. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, ἔντιμοι καὶ σοβαροὶ ὡς ἄλλοι Ἀρεοπαγῖται ἐπισκοποῦντες μετ' αὐστηρότητος ἐπὶ τῆς εὐκοσμίας τῶν ἡθῶν καὶ τῆς ἀπαρεγκλίτου τηρήσεως τῶν πατριῶν, ἐπήνουν μὲν τοὺς ἀγαθοὺς, ἐκόλαζον δὲ τοὺς παραβάτας τῶν κοινοτικῶν διατάξεων, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπεμβάσεως τῆς Κυβερνήσεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως σχολείων, νοσοκομείων, ὄρφανοτροφείων ἐφρόντιζον, ἔτι δὲ περὶ ἀπελευθερώσεως αἰχμαλώτων καὶ ἀποκαταστάσεως ἀπόρων καὶ ὄρφανῶν νεανίδων μείστην κατέβαλλον μέριμναν. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἡμετέρας κοινότητος παρὰ τοῖς κρατοῦσιν, ὥστε αὐτῇ ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ διανομὴ καὶ εἴσπραξις τοῦ ἀναλογοῦντος τῇ ἡμετέρᾳ ἐθνότητι κεφαλικοῦ φόρου ὡς καὶ ἡ τοῦ τρυγητοῦ ἐπιμέλεια μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Εἶχε δὲ αὕτη καὶ τράπεζαν, δ' ἧς ἐπήρχετο ἐπίκουρος πᾶσι τοῖς δεομένοις τῶν πολιτῶν.

Μετὰ δὲ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ συστήματος αὐτοδιοικήσεως καταργηθέντος καὶ ἐπικρατησάντων φιλελευθέρων πως νομοθετημάτων, ἡ ἡμετέρα κοινότης ἐστερήθη οὐκ ὀλίγων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ἔκπαλαι αὐτῇ κεχορηγημένων, καὶ ἀφωμοιώθη πρὸς τοὺς λοιποὺς συνοίκους τῶν Ἀρμενίων καὶ Ἰουδαίων, ἀλλ' ἤδη οἱ κυβερνῆται ἦσαν ἡπιώτεροι καὶ ἦττον ἐπιρρεπεῖς εἰς αὐθαιρεσίας· ἐφ' ᾧ καὶ ἀκωλύτως τοῦντεῦθεν ἡ κοινότης ἡμῶν εἰργάσθη εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ἠθικῶν, πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν τῶν ἐαυτῆς μελῶν δυνάμεων, ἔχουσα ἀνταγωνιστὰς ἄλλους τε καὶ δὴ καὶ τὴν ἐνταῦθα κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἰδρυθεῖσαν λατινικὴν κοινότητα, ἣτις ὡς πομφόλυξ ἐπ' ὀλίγον ἀναλάμψασα, διεσπάρθη καὶ ταχέως παρήκμασε.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ φιλότιμος ἡμῶν κοινότης, ἀναμφισβήτητον ἔχουσα τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς γράμμασι, καὶ ἐν τῷ τραπεζητικῷ, ἐμπορικῷ καὶ βιομηχανικῷ κόσμῳ ἐπαξίως ἀντιπροσωπεύεται. Τὰ δνόματα τῶν κ. κ. Ἀλτιναλμάζη, Θαλασσινοῦ, Κυριαζῆ καὶ Δουλά, Καγκάδη, Καταπόδη, Μήτσανα, Καραπαναγιώτη, Τζιρίτη, Τσιβιδῆ, Σαραφοπούλου, Παναγιωτοπούλου, Π. Ἀδαμαντίδου, Α. καὶ Δ. Δημητριάδων, τῶν ἀδελφῶν Α. καὶ Κ. Κώστογλου, Παρασχίδου, Κυριαζοπούλου, Βλαΐδου καὶ τοσοῦτων ἄλλων εἶνε γνωστὰ καὶ τετιμημένα ἐν τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ ταῖς ξέναις ἀγοραῖς. Ἀλλὰ καὶ μεταξουργεῖα ἔχομεν καὶ ἀτομοῦλους καὶ καταστήματα οἰνοποιίας, παγοποιεῖα καὶ τυροποιεῖα, μοσχόσαπονοποιεῖα καὶ

πλεῖστα ἄλλα ἔμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ καταστήματα, δι' ὧν εὐπροσώπως ἡ κοινότης ἡμῶν ἀντιπροσωπεύεται.

Ὅφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1872 ἐγκατάστασις τοῦ σιδηροδρόμου ὠφέλησε μὲν πολυειδῶς τὴν ἡμετέραν πόλιν, εἰς ἀδιάλειπτον αὐτὴν τιθεῖσα συγκοινωνίαν μετὰ τῶν διαφόρων κέντρων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ διηυκόλυνε μεγάλως τὰς συναλλαγὰς καὶ τὸ ἔμπόριον. Ἄλλ' ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων δὲν ἠδυνήθη ὅσον ἔδει νὰ ὠφεληθῇ ἡ ἡμετέρα κοινότης διὰ τοὺς ἐξῆς μάλιστα λόγους: α') Ἡ εἰσροὴ καὶ ἐγκατάστασις ἐνταῦθα τε καὶ ἐν τοῖς διαφόροις σιδηροδρομικοῖς σταθμοῖς ἔμπορικῶν πρακτορείων τῶν μεγάλων ἔμπορικῶν οἰκῶν Δρεῦφους καὶ Ἀλλατίνι, ἔβλαψαν τοὺς ἡμετέρους ὁμογενεῖς καὶ παρέδωκαν τὰ σκῆπτρα τοῦ ἔμπορίου εἰς τοὺς κάλλιον ἡμῶν παρεσκευασμένους καὶ διὰ πλειόνων κεφαλαίων καὶ μέσων εἰς τὴν κονίστραν κατερχομένους ξένους καὶ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν πράκτορας Ἰουδαίους. β') Ἐνῶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν ἐπικρατεῖ τὸ δαιμόνιον τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς ἀλληλεγγύης πνεῦμα, παρ' ἡμῖν δυστυχῶς αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ, εἰς ἃς ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει τὰς τεραστίας αὐτῆς προόδους, εἶνε ὅλως ἄγνωστοι. γ') Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ μικρεμπορίῳ ὑπεσκέλισαν ἡμᾶς ἐν τινι μέτρῳ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ Ἀρμένιοι διότι πρακτικώτεροι ἡμῶν ὄντες καὶ μὴ ἔχοντες ὑψηλότερα ἰδανικὰ πλὴν τῆς ὕλης νὰ ἐξυψηρετήσωσιν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν πλέον προσοδοφόρων ἐπιτηδευμάτων· τοῦντεῦθεν πλουτοῦσι μὲν οὗτοι καὶ εὐημεροῦσιν, ἐνῶ ἡμεῖς εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα ὡς τὰ πολλὰ ἐπιδιδόμενοι καὶ τὸ πατρικὸν περιφρονοῦντες ἐπάγγελμα, φθίνομεν καὶ πενόμεθα. δ') Τὸ δὲ χειρίστον ἡ τῶν φώτων περίσσεια καὶ ἡ μετὰ τῶν ξένων ἐπικοινωνία ἀντὶ νὰ ἐνισχύσωσι καὶ ἐπιρρώσωσιν, ἐπέφερον τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πρὸς τὰ πάτρια σεβασμοῦ, καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν θρησκείαν· ἡ δὲ ὑπεραύξουσα πολυτέλεια καὶ ἡ ὑπερτίμησις τῶν τροφίμων καὶ τῶν ἄλλων ἀπαραιτήτων εἰδῶν οὐκ ὀλίγον συνεβάλλοντο εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν γάμων παρὰ τοῖς πλέον ἀνεπτυγμένοις τῶν πολιτῶν πρὸς ἀνυπολόγιστον ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν βλάβην τῆς ἡμετέρας κοινωνίας.

Καιρὸς ἄρα νομίζομεν ὅτι εἶνε, ὅπως ἀνανήψωσιν οἱ τῆς ἡμετέρας κοινότητος πρόβουλοι, καὶ πρὶν ἢ τὸ κακὸν λάβει ἀπειλητικὰς διαστάσεις, φροντίσωσιν, ἵνα τεθῇ τέρμα εἰς τὸ κακόν. Δέον αἱ κοσμοπολιτικαὶ ἰδέαι τῶν πλουσίων ἡμῶν ὁμογενῶν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐκ τῆς φιλοτιμίας καὶ φιλογενείας τῶν ἡμετέρων προκρίτων, τῶν ἐπὶ πλούτῳ καὶ μεγαλοφροσύνῃ κομῶντων ἀπεκδέχεται καὶ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἡ γεννήσασα καὶ γαλουχήσασα αὐτοὺς φίλη πατρίς.

Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἐν Ἀδριανουπόλει.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ α' τῷ 1361 οἱ Χριστιανοὶ αὐτῆς κάτοικοι ἔπαθον, ὡς εἴπομεν, φοβερὰν καταστροφὴν. Βραδύτερον δὲ τῶν Τούρκων ἡγεμόνων ἐπεικέστερον πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς φερομένων, πολλοὶ τῶν φυγάδων συνέρρευσαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἤρξαντο ἐπιδιδόμενοι εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτῶν ἔργα. Δὲν παρημέλουν δὲ καὶ τὴν τῶν Μουσῶν θεραπείαν. Τοῦναντίον δὲ κατὰ τὸν ἰδ' ἔτι αἰῶνα τῆς στυγερωτέρας δουλείας φαίνεται, ὅτι ἤκμαζον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει τὰ σχολεῖα, ἀφοῦ εὑρίσκοντο ἐν αὐτῇ ἄνθρωποι, δυνάμενοι καὶ τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον νὰ διδάξωσιν. Ἐπισημῶς ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἐλειτούργει Ἑλληνικὴ σχολὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ 15' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ περιπύστου μητροπολίτου ἡμῶν Ἰωάσαφ, ὅστις εἶχεν ἀναθέσει τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς εἰς τὸν Ζυγομαλάν, ἓνα τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτοτε δέ, ἤτοι ἀπὸ 1550 μέχρι τοῦ 1818, ὅτε ἐπῆλθε ῥιζικὴ αὐτῆς μεταρρυθμίσις, ἡ σχολὴ αὕτη δὲν ἔπαυσε λειτουργοῦσα, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν λαμπρῶν διδασκάλων, οἱ οἱ Ἄν. Παντοδύναμος, ὁ Κόντης Ἀθ. Βουθρωντής, ὁ Ἀλέξιος Σπανός, ὁ ἐκ Κορωνοφωλεᾶς τῆς Θράκης Σταμάτιος Παπᾶ, ὁ ἐκ Σμύρνης Ἰερόθεος, ὁ Γεώργιος Κῶος μοναχὸς Ἰβηρίτης, ὁ Γ. Οὐζούμογλους, ὁ Ἰθακήσιος Εὐγένιος, ὁ Γρηγόριος Μιχαήλογλους καὶ ἄλλοι.

Ἐπὶ τῶν αἰοιδίμων δὲ τούτων διδασκάλων καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ περιπύστου μοναχοῦ Γ. Κῶου, ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ διανύσαντος τὸν δίαυλον τῶν ἑαυτοῦ σπουδῶν, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐκ τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης ἀποκομισθέντα σπέρματα τῆς ὑγιοῦς φιλοσοφίας λίαν εὐδοκίμως μεταφυτεύσαντος εἰς τὸ γόνιμον ἔδαφος τῆς ἡμετέρας πατρίδος, διεπλάσθησαν καὶ ἐμορφώθησαν οἱ κατὰ τὸν 19' αἰῶνα διαπρέψαντες διὰ τε τὰς γνώσεις καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσίωσιν ἄνδρες, οἱ καταγαῖσαντες τὸ ὄνομα τῆς φίλης πατρίδος. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ σεβασμιώτατος ἅγιος Καισαρείας Ἀνθιμος, ὁ μακαριώτατος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ὁ Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιος, ἀνὴρ λόγιος, συγγραψᾶς οὐκ ὀλίγα συγγράμματα, ἀνέκδοτα διαμείναντα, ὧν σπουδαιότερα τυγχάνουσι διὰ τὰς ἐν αὐτοῖς εἰδήσεις αἰεὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἐπαρχίαν Καισαρείας περιηγήσεις αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤκμασαν καὶ οἱ ἱατροφιλόσοφοι Τζιῶρτζης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τζιῶάννης, Σταμάτιος ὁ Θάσιος, Πολυχρόνιος ὁ Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὸν 19' δ' αἰῶνα ἤρξαντο μάλιστα ν' ἀναφαίνωνται οἱ καρποὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Γ. Κῶου ἐν τῇ Σχολῇ συντελεσθείσης ἐργασίας, ἄνδρες δὲ ἐπι-

φανεῖς πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀνεδείχθησαν οὐκ ὀλίγοι, κλείσαντες τὸ ὄνομα τῆς ἡμετέρας πατρίδος διὰ τε τὸν πλοῦτον, τὰ φῶτα καὶ τὴν φιλογένειαν αὐτῶν.

Τούτων κυριώτεροι ἦσαν οἱ ἐξῆς· Κύριλλος ὁ Σερμπετσιόγλου, ὁ μετὰ ταῦτα ὡς Κύριλλος Σ' καταγλαίσας τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου αἰδίου εὐκλείας τυχών. Ὁ Ἀγαθάγγελος, ἀνὴρ πολυμαθῆς καὶ γλωσσομαθέστατος ἐπὶ πέντε ἔτη (1824—1830) κλείσας τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν κληροδοτήσας τὴν τε πλουσίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην καὶ ἀξιόλογα χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὰ φιланθρωπικὰ τῆς ἡμετέρας πόλεως καθιδρύματα. Ὁ αἰιδιμος Στέφανος Καραθεοδωρῆς ἀνὴρ ἐξόχου ἀρετῆς καὶ παιδείας ἐν Εὐρώπῃ διεκπεραιώσας τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ σπουδὰς. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἡμῶν Ἱεράρχου Δωροθέου τοῦ Πρωτοῦ γενομένην μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν συστήματος κατὰ τὰ ἐν Εὐρώπῃ πρότυπα, προσεκλήθη ὁ Στέφανος, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς, ἣν ἀνύψωσεν εἰς Γυμνάσιον, περὶ οὗ εὔφημον ποιεῖται μνεῖαν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασιν ὁ ἐπισκεφθεὶς αὐτὸ Γάλλος πρεσβευτῆς Μάρκελλος. Μετὰ δὲ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ 1821 διασωθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξήσκησε λίαν εὐδοκίμως τὸ τοῦ ἱατροῦ ἐπάγγελμα ἀξιωθεὶς τῆς τιμῆς, ὅπως καὶ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου διορισθεὶς ἱατρός, καὶ καθηγητῆς τῆς νεοσυστάτου ἱατρικῆς Σχολῆς. Τούτου τὰ κλέη ἐξύμνησεν ὁ τυφλὸς τῆς Χάλκης αἰοιδός, ὁ αἰοιδιμος Ἡλίας Τανταλίδης. Ὁ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆς, ἀνεψιὸς τοῦ Στεφάνου, ἀνὴρ εὐρείας μαθήσεως καὶ ἐξόχου ἀρετῆς. Καὶ οὗτος, ὡς ὁ περικλεῆς του θεῖος, διέκρεπε διὰ τε τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐν τῇ θεῖᾳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνῃ γνώσεις του, τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις. Τούτου τὰ κλέη ἐξύμνησεν ὁ Μουσοῦρος Πασᾶς. Πλὴν τούτων διεκρίθησαν οἱ ἱατροὶ Βλάσιος Καρυνῆς, Φάσος, καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κερδῶφ Ἑρμῇ ἡ κοινότης ἡμῶν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐξόχους ἀντιπροσώπους. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἀυτάδελφοι Γεώργιος, Χριστοφόρος καὶ Κωνσταντῖνος Σακελλάριος, ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Βιέννῃ ἐμπορευόμενοι, διὰ δὲ τὰς ἐξόχους αὐτῶν ἀρετὰς ἀξιωθέντες νὰ ἀνυψωθῶσιν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν τάξιν τοῦ Βαρόνου. Ὁ Στέφανος Μειδάνης ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπίσης ἐγκατεστημένος καὶ τὸν τε λόγιον καὶ κερδῶφον Ἑρμῆν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτυχίας καὶ δεξιότητος θεραπεύων. Οἱ ἐν Ῥωσίᾳ βαθύπλουτοι συμπολιταὶ ἡμῶν Τεπεγκιόζης καὶ Δαναμπάσης, οἱ ἐν Βελιγραδίῳ ἀδελφοὶ Κουμανοῦδαι καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πατρίδι διαμείναντες διεκρίθησαν διὰ τε τὴν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς εἰρηνικὰς τέχνας εὐδοκίμησιν καὶ διὰ τὴν φιλογένειαν καὶ ἀφοσίωσιν αὐτῶν

πρὸς τὴν πατρίδα, ὑπὲρ ἧς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν προσέφερον ὀλοκαύτωμα κατὰ τὰς ἀποφράδας ἡμέρας τῆς 17 καὶ 18 'Απριλίου 1821.

Κακῇ ὄμως μοίρᾳ ἢ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Δωρ. Πρωτοῦ καὶ Στ. Καραθεοδωρῆ συντελεσθεῖσα μεταρρυθμίσις τῆς ἡμετέρας Σχολῆς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιφέρει τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἔνεκα τῆς πανωλεθρίας τοῦ 1821, καθ' ἣν ἢ μὲν 'Αδριανούπολις ἐστερήθη τὰ κράτιστα τῶν τέκνων αὐτῆς, ἢ δὲ Σχολὴ τοῦ σοφοῦ διευθυντοῦ. Οὕτω δὲ ἀναστέλλεται μὲν ἡ πρόοδος, δίδεται δὲ ἀφορμὴ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἄλλων σινοϊκῶν ἐθνῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν 'Αρμενίων, οἵτινες τῆς εὐνοίας τῶν κρατούτων τυγχάνοντες, ἤρξαντο παραγκωνίζοντες ἡμᾶς πανταχόθεν.

Μετὰ δὲ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1829 καὶ τὴν διὰ τοῦ Χάττι σερίφ τοῦ Γκιουλχανέ τῷ 1840 εἰσαχθεῖσαν ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταρρυθμίσιν, ἢ κοινότης ἡμῶν ἤρξατο καὶ αὐθις νὰ ἀναλμβάνῃ καὶ νὰ πρωταγωνιστῆ ἐν τε τοῖς γράμμασι καὶ τῇ ἐμπορίᾳ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην προΐστανται τῶν Ἑλληνικῶν ἡμῶν Σχολῶν οἱ ἀοιδίμοι διδάσκαλοι Μαρ. Βερώνης, Κ. Κόδρος, Πολυζώης Ἐμ. Χαριλάου, Γ. Λογοθείδης. Μετὰ δὲ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1856 μειζόνων ἐλευθεριῶν παρασχεθεισῶν ὑπὸ τῆς Αὐτοκρ. Κυβερνήσεως, μετερρυθμίσθησαν τὰ τῆς σχολῆς ἡμῶν ὑπὸ τῶν δαπάναις τῆς ἡμετέρας κοινότητος ἐν Εὐρώπῃ διεκπεραιωσάντων τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν σπουδὰς περιπύστων ἡμῶν συμπολιτῶν τοῦ τε ἀοιδίου Χρ. Παπαδοπούλου καὶ τοῦ Β. Γρηγοριάδου, οἵτινες προήγαγον τὴν Ἑλλην. σχολὴν εἰς Γυμνάσιον. Μετὰ εὐδόκιμον διδασκαλίαν διορισθέντες καθηγηταὶ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀφῆκαν κενὸν δυσαναπλήρωτον. Διάδοχοι αὐτῶν ὑπῆρξαν ἐκ περιτροπῆς οἱ κ. Γ. Λογοθείδης, Κ. Χρονίδης, Π. Κυριτσίδης καὶ ὁ Κάκαρις.

Κατὰ δὲ τὸ 1879 ἡ φιλότιμος ἡμῶν κοινότης ἔκτισε τὸ ὄπερ καὶ νῦν ἔχει Γυμνάσιον, ὄπερ κατὰ τὸ 1885 λαβὸν τελείαν διοργάνωσιν, ἀνεγνωρίσθη ἰσοτίμιον καὶ ἰσοβάθμιον πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι. Προέστησαν δ' αὐτοῦ οἱ ἐλλόγιμοι κύριοι Ἰω. Βεργάδης, Γ. Παγίδας, Χρ. Σαμαρτζίδης, Ματθ. Παρανίκας, Ν. Παπαγεωργίου, Ἄθ. Φυλακτὸς καὶ πάλιν ὁ Ἰω. Βεργάδης, Ἄλ. Ζιομετίκου, Δαβίδ, Δ. Σάρρος καὶ αὐθις ὁ κ. Ἄλ. Ζιομετίκου, ὅστις καὶ μέχρι σήμερον κατέχει τοὺς οἴκας τῆς διευθύνσεως τοῦ Γυμνασίου.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διέπρεψαν καὶ διαπρέπουσιν οὐκ ὀλίγοι συμπολιταὶ ἡμῶν ἐπὶ τε ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ. Τούτων οἱ σπουδαιότεροι εἶνε οἱ ἑξῆς :

1) Οἱ διάσημοι ἱατροὶ Καλλίας καὶ Ἄριστείδης πασᾶς Ζῶτος. 2) Οἱ περίπυστοι καθηγηταὶ: Στέφ. Κουμανούδης, ὅστις ἐν Εὐρώπῃ διανύσας τὸν δόλιχον τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἀπέβη τὸ σέμνωμα καὶ

ἀγλαΐσμα τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, τὸ καύχημα δὲ καὶ ἑδραΐωμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἧς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἰδρυτῶν καὶ ἰσόβιος Γραμματεὺς. Τὰ ἐπιστημονικὰ τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς ἔργα ἀπολαμβάνουσι παγκοσμίου φήμης. 3) Χρῆστος Νικολαΐδης, ἀνὴρ λόγιος, διατελέσας δικαστῆς μέχρι τοῦ θανάτου του ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος, ἐκδούς κατὰ τὸ 1824 ἐν Γενεύῃ τῆς Ἑλβετίας τὴν Κανωνικὴν (sic), περιέχουσαν τὴν Γυμναστικὴν καὶ Πρακτικὴν τοῦ πεζικοῦ στρατεύματος εἰς τόμους 2, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ. 4) Χρ. Παπαδόπουλος, ὅστις δαπάναις τῆς ἡμετέρας κοινότητος ἐν Ἀθήναις καὶ Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθεὶς διηύθυνεν ἐπὶ 4 ἔτη τὴν Ἑλληνικὴν ἡμῶν Σχολήν, ἣν ἀνύψωσεν εἰς γυμνάσιον· βραδύτερον δὲ διορισθεὶς καθηγητῆς τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς καὶ ἔπειτα διευθυντῆς τῆς Ἐμπορικῆς, ἀνύψωσεν αὐτὴν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν. Ἀκολούθως δὲ διορισθεὶς καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, δὲν ἔπαυσε διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ διὰ τῶν σοφῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ διατριβῶν διαφωτίζων τὴν νέαν γενεάν καὶ καθοδηγῶν αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου. Τὴν δὲ γεννήσασαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτὸν πατρίδα οὐδαμῶς ἐπελάθετο ὁ φιλόπολις ἀνὴρ, ἀλλ' αὐτὸς τε καὶ ἡ φιλογενεστάτη σύζυγος αὐτοῦ Μαριώρα κατέστησαν αὐτὴν κληρονόμον τῆς σημαντικῆς αὐτῶν περιουσίας. 5) Ὁ Ἀριστοτέλης Μαυρίδης, ὅστις ἐπὶ 35 ὅλα ἔτη εἰργάσθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, οὗ ἦτο ἡ ψυχὴ καὶ ἰσόβιος γραμματεὺς. 6) Ὁ Κ. Περίδας, ὅστις ἦτο προσωπικότης ἔξοχος, καὶ πολυειδῶς ὠφέλησε τὴν πατρίδα καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς δημοσιογράφος καὶ ὡς διερμηνεὺς τῆς Νομαρχίας. 7) Ὁ πολὺκλαυτος Γ. Ἰωαννίδης ὁ προῶρος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα τὸ ἱερόν τῆς Θέμιδος ἐξήσκει ἐπάγγελμα, μεταστὰς εἰς τὴν ἀγήρω ζωὴν.

Ἐκ δὲ τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἔχομεν: 1) Τὸν ἀοίδιμον Διονύσιον, ὅστις ἐν ἡμέραις χαλεπαῖς τοὺς οἴακας τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἀναλαβὼν ἐν ταῖς σιβαραῖς αὐτοῦ χερσὶ μέγα κλέος ἤρατο διὰ τε τὴν φιλογένειαν καὶ αὐταπαρησίαν αὐτοῦ. 2) Τὸν Κυζίκου Ἀθανάσιον, ὅστις διεκρίθη ἐπὶ κυβερνητικῇ περινοίᾳ κατὰ τὴν διακυβέρνησιν ἐμπεριστάτων ἐπαρχιῶν τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Καὶ οὗτοι μὲν εἶνε οἱ εἰς Κύριον ἐκδημήσαντες. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιζώντων οἱ σπουδαιότεροι εἶνε οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ Β. Γρηγοριάδης, ἀνὴρ βαθείας παιδείας, ἰσοστάσιος καὶ ἰσότημος τοῦ ἀοιδίμου Χρ. Παπαδοπούλου, σέμνωμα καὶ ἀγλαΐσμα τῆς ἡμετέρας κοινότητος μέχρι τοῦ 1910 ἑξακολουθῶν νὰ παρέχῃ τὴν πολύτιμον αὐτοῦ συμβολὴν εἰς τὸ μέγα τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς θηλείας νεότητος ἔργον. 2) Ὁ Μ. Κλεόβουλος, ὁ σοφὸς διευθυντῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ παρὰ πᾶσι σεβαστός, ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς ἔνδειξιν

τιμῆς εἰς ἐπίσκοπον Σάρδεων. 3) Ὁ Νικομηδεῖας Ἀλέξανδρος, διακεκοιμένος ἱεράρχης, γνωστός διὰ τὴν διοικητικὴν περινοίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς. 4) Ὁ Λιτίτζης Νικόδημος, διὰ πολλῶν πλεονεκτημάτων πεπροικισμένος, τυγχάνων δὲ καὶ ἐγκρατέστατος μύστης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς. 5) Οἱ αὐτάδελφοι Ξενοφῶν καὶ Ἀλεξάνδρος Ζῶτος, ὧν ὁ μὲν ὡς ἱατρός καὶ ἔθνικὸς σύμβουλος, ὁ δὲ ὡς καθηγητὴς καὶ ἱερεὺς μεγίστας ὑπηρεσίας προσφέρουσι τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Γένει. 6) Ὁ κ. Πολύδωρος Παπαϊωάννου, ἀνὴρ ἐξόχου ἀρετῆς καὶ παιδείας, διακριθεὶς διὰ τε τὰς ἱατρικὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ τὴν φιλογενῆ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει δρᾶσιν. Τελευταίως δὲ ἐν Ἀθήναις ἐγκατασταθεὶς, οὐ παύεται παρακολουθῶν τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ τελουμένην πρόοδον καὶ παρέχων τὴν τε ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν αὐτοῦ συμβολὴν πρὸς πᾶν κοινωφελὲς ἔργον. 7) Ἡ κυρία Μαργιώρα, σύζυγος τοῦ ἀοιδίμου καθηγητοῦ Χρ. Παπαδοπούλου. Ἡ κυρία αὕτη δι' ἐξόχων ἀρετῶν πεπροικισμένη, συμεριζομένη καθ' ὅλοκληρίαν τὴν γενναιοφροσύνην καὶ φιλοτιμίαν τοῦ φιλοπάτριδος συζύγου αὐτῆς, κατέστησε τὴν ἡμετέραν κοινότητα κληρονόμον τῆς μεγάλης αὐτῆς περιουσίας· ἀλλὰ καὶ ζῶσα οὐ παύεται τακτικῶς πέμπουσα κατ' ἔτος ἡγεμονικὰς χορηγίας ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἡμετέρας κοινότητος ἧς τυγχάνει τὸ σέμνωμα καὶ ἀγλαΐσμα.

Τὸ Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον.

Ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης μεγίστης αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ μεγάλου περιορισμοῦ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους αἱ νεάνιδες ἐντὸς τῶν οἰκιῶν διαμένουσαι καὶ εἰς τὰ οἰκιακὰ ἐπιδιδόμεναι ἔργα, σπανίως καὶ ἐν μεγίστῃ ἀνάγκῃ τῶν οἰκιῶν ἐξήρχοντο· διὸ καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις ἦτο λίαν περιορισμένη. Κατὰ τὸ 1841 δὲ ἡ κοινότης ἡμῶν ἤρξατο σπουδαίως μεριμνῶσα καὶ ὑπὲρ τῆς θηλείας νεότητος. Τότε δὲ ἰδρύθη κατὰ πρῶτον καὶ ἰδιαίτερον σχολεῖον ἢ παρθεναγωγεῖον, ἐν ᾧ ὁ τῆς Ἑλλ. σχολῆς διευθυντῆς κ. Πολυζῶης ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ σεβασμίου ἱερομονάχου Ἀμβροσίου τοῦ Σιναΐτου ἐδίδασκε περὶ τὰ 35 κοράσια· ἔκτοτε δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητριῶν ὀσημέραι αὐξάνων, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἵδρυσιν ἰδιαίτερου Παρθεναγωγείου, οὗ ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη καὶ αὖθις εἰς ἄνδρα· τοιοῦτος δὲ ἐχημάτισεν ὁ ἀοιδίμος Σταυράκις Ἀμηρεῶς. Τῷ δὲ 1854 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν κυρία, πρώτη δὲ διευθύντρια ἐχημάτισεν ἡ κ. Ἐλένη Καλοπόδη, ἣν διεδέξατο ἡ Ἀθηναῖς Λινάρδου ἔχουσα καὶ δύο βοηθοὺς ἐκ τῶν ἀποφοίτων τοῦ παρθεναγωγείου. Τῷ 1860—63 ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη τῇ δεσποινίδι Χαρικλείᾳ Γεωργαλά, εἶτα αὖθις τῷ κ. Σταυράκῃ Ἀμηρεῶ, τῇ Κυριακούλᾳ Παπαγεωρ-

γίου, καὶ εἶτα τῇ δεσποινίδι Ἑλίτσα Ἀποστολίδου, σήμερον δὲ κυρία Δοδοπούλου. Ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς ἐλλογίμου ταύτης διευθυντρίας ἡ σχολὴ ἤρξατο συστηματικῶς λειτουργοῦσα, εἰσῆχθη δὲ ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς καὶ ἡ ἀρχαία γλῶσσα, μετὰ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητριῶν ἠΰξησε καὶ τὸ διδάσκον προσωπικόν. Τῷ 1875 διεδέξατο τὴν κ. Ἑλίτσαν ὁ κ. Πατρικόπουλος ὅστις ἐνίσχυσε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν.

Ἄλλ' ἡ ἀνύψωσις τῆς σχολῆς εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν ὀφείλεται εἰς τὴν λίαν ἐλλογίμον καὶ διὰ σπανίων ἀρετῶν πεπραιοισμένην Καλλιρρόην Σιγανοῦ καὶ ἔπειτα ἀπανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου γνωστὴν γενομένην διὰ τὰς συγγραφὰς Κυρίαν Καλλιρρόην Παρρέν, ἣτις μετερρῦθμισε τὸ πρόγραμμα τῆς σχολῆς κατὰ τὰ ἄριστα τῶν ἐν Εὐρώπῃ. Τὴν διακεκριμένην ταύτην διευθύντριαν διεδέχθη ἡ δεσπ. Κατσαριάδου, ἡ Εὐφ. Ἀντωνιάδου καὶ ταύτην ἡ δι' ἐκτάκτου ἱκανότητος πεπραιοισμένη δεσπ. Ἀσπασία Γρηγοράκη. Τῷ δὲ 1885 ἀνιδρυθέντος τοῦ Ζαπείου παρθεναγωγείου ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη τῇ ἐλλογίμῳ δεσπ. Ἑλένῃ Μελετίου, ἣτις τελεσφόρως προέστη αὐτοῦ ἐπὶ 9 ἔτη, ἥτοι μέχρι τοῦ 1894. Τὴν δεσποινίδα ταύτην διεδέχθησαν αἱ διὰ σπανίων ἀρετῶν καὶ μεγίστης ἱκανότητος πεπραιοισμέναί δεσποινίδες Ἀσπασία Ζήση, Εὐπραξία Φάσου καὶ Θεοδ. Βουγάτσου. Τῷ δὲ 1908—1909 ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη τῇ κ. Δ. Παυλίδου. Καὶ πάλιν τῷ ἐπιόντι ἔτος τῇ ἐλλογίμῳ Δεσποίνῃ Σιδερίδου καὶ τέλος τῇ δεσπ. Σοφίᾳ Σταυροπούλου. Ἐπὶ τῶν ἐλλογίμων τούτων δεσποινίδων τὸ Ζάπειον λαβὼν τὴν τελείαν αὐτοῦ διοργάνωσιν περιλαμβάνει δύο τμήματα. Καὶ ἐν μὲν τῷ κατωτέρῳ λειτουργοῦσιν ἕξ τάξεις, ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ ἢ γυμνασιακῷ τρεῖς. Τὸ δὲ πρόγραμμα εἶνε ὅμοιον πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀθήναις τοιούτων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης (1840) πανταχοῦ ἰδρύονται νηπιαγωγεῖα, ἀρρεναγωγεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα, ἅτινα διαρρυθμίζονται πρὸς τὰ ἄριστα τῶν ἐν Εὐρώπῃ τοιούτων, τὸ δὲ διδάσκον προσωπικὸν ἐκλέγεται ἐκ τῶν τελειοφοίτων τοῦ γυμνασίου ἢ διδασκαλείου.

Οὕτω δὲ διὰ τοῦ Γυμνασίου καὶ Παρθεναγωγείου (Ζαπείου) ἡ πόλις ἡμῶν ἀποβαίνει ἐστία τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου καὶ φάρος τηλαυγῆς ἐκπέμπων τὰς εὐεργετικὰς αὐτοῦ ἀκτῖνας κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις τῆς παλαιφάτου Θράκης καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐν Φιλιππουπόλει Ζαριφειῶν διδασκαλείων. Ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τούτοις συρρέοντες ἐκ πασῶν τῶν κωμοπόλεων καὶ πόλεων τῆς Θράκης νέοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων, φωτίζουσι τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐν τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας καὶ κορεννύουσι τὴν δίσπαν αὐτῶν ἐν τοῖς ζωογόνοις νάμασι τῆς προγονικῆς σοφίας.

Διαδοθείσης λοιπὸν τῆς παιδείας τῆς προγονικῆς ἐκ τῆς ἐν τῇ ἡμε-

τέρρα πόλει ἑστίας, οὐδὲν χωρίον σήμερον ὑπολείπεται στερούμενον σχολείου οὐδὲ σχολεῖον στερούμενον ἰδιαιτέρου διδασκάλου. Καὶ ἐνῶ πρὸ 10 ἑτῶν σπανιώτατοι ἦσαν οἱ γινώσκοντες γράμματα, σήμερον καὶ ἐν τῇ ἀσημοτέρᾳ κώμῃ εὐρίσκονται ἄνθρωποι γινώσκοντες τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς. Μόνη ἡ Ἀδριανούπολις διατηρεῖ σήμερον ἐν τῷ ἄστει καὶ τοῖς προαστείοις ὑπὲρ τὰ 17 σχολεῖα, ἐν οἷς φοιτῶσι . . . πρόσωπα, διδασκόμενα ὑπὸ . . . καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, ὧν ὁ ἐτήσιος μισθὸς ἀνέρχεται εἰς λ. Τ . . . , καθὼς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου πίνακος *).

Ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος.

Ἡ ἴδρυσις ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Φιλολογικοῦ καὶ Θρακικοῦ Συλλόγου καὶ ἄλλων φιλεκπαιδευτικῶν σωματείων εἴτε ἐν Σμύρῃ, Θεσσαλονίῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, κατηλέκτρισε καὶ τὴν ἡμετέραν κοινότητα καὶ δονίσασα τὰς καρδίας τῶν φιλοτίμων μελῶν αὐτῆς μέχρι τῶν μυχαιτάτων πτυχῶν, ἐξήγειρεν ἐκ τῆς πολυχρονίου νάρκης καὶ ἐπλήρωσεν ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν πρόοδον. Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ ἱεροῦ τούτου αἰσθήματος ἦτο ἡ ἴδρυσις τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου κατὰ τὸ 1872; εἰς ὃν ἡ ἡμετέρα κοινότης ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις συντελεσθεῖσαν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῆς ἀνάπλασιν καὶ πρόοδον.

Καὶ ἀληθῶς ἐν τῷ λαμπρῷ τούτῳ σωματείῳ ἐχαλκώθησαν οἱ τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν προόδου θεσμοί. Διότι ἐνῶ πρότερον οὐδενὶ ἐπετρέπετο ἡ περὶ τῶν κοινῶν συζήτησις, ἀλλὰ τὰ πάντα ἄνευ λόγου καὶ εὐθύνης ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐνοουμένων τοῦ κατὰ καιρὸν μητροπολίτου, πρῶτος ὁ Σύλλογος εἰσηγήσατο τὸ σύστημα τῆς περὶ τῶν κοινῶν ἐν δημοσίαις συνελεύσεσι συζητήσεως καὶ ἐζήτησεν εὐθύνας. Εἰς τὰς ἐνεργείας δ' αὐτοῦ ὀφείλεται καὶ ἡ εἰσαγωγή οὐχὶ τῆς ἀριστίνδην ἐκλογῆς τῶν τὰ κοινὰ διεπόντων, ἀλλὰ τῆς διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, ἣτις ἐξασφαλίζει τὴν τῶν ἀτόμων ἐλευθερίαν καὶ τὰ ἀστικά δικαιώματα τῶν πολιτῶν ἀπὸ πάσης αὐθαιρεσίας. Ἐνταῦθα ἐξεκαύθη ὁ πρὸς τὴν πρόοδον ζῆλος καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σωματείου τούτου ἐπήλθον αἱ ῥιζικαὶ ἐκεῖναι τῶν ἐκπαιδευτηρίων μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἐπέφερον τὴν σημερινὴν αὐτῶν πρόοδον. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἡ Ἑλληνικὴ ἡμῶν σχολὴ ἀνυψώθη εἰς τέλειον Γυμνάσιον, τὸ δὲ Παρθεναγωγεῖον διὰ τῶν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλην. γραμμάτων συλλόγου

*) Ὁ πίναξ λείπει, ἴσως εὐρισκόμενος εἰς τὰ τετραδία του μεταξὺ τῶν πολλῶν του σημειώσεων.

ἑξόχων διευθυντριῶν, ἔξελθὸν τῆς προηγουμένης ἀσημότητος, ἔλαβε τὴν σημερινὴν διοργάνωσιν καὶ τελειότητα. Ἐπιμεληθεὶς δὲ περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῶν τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως σχολείων κατὰ τὸ Ἐρβαρτιανὸν σύστημα, ἐγένετο αἰτία τοῦ νὰ διαδοθῶσι τὰ φῶτα παρὰ τῷ λαῷ καὶ νὰ ἐμπνευσθῶσιν αὐτῷ γενναῖα καὶ εὐγενῆ φρονήματα. Πρῶτος δὲ ὁ Σύλλογος καὶ ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τε ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῶν ἐν τοῖς προαστείοις καὶ τοῖς πέριξ χωρίοις ὁμογενῶν μεριμνῶν, ἐνήργησε τὴν ἴδρυσιν καὶ ἀνέλαβε τὴν συντήρησιν νηπιαγωγείων ἐν αὐτοῖς, ἐχορήγησε χρηματικὰς βοηθείας πρὸς βελτίωσιν τῶν ὑπαρχόντων, διένειμε βιβλία, χάριτας, πίνακας τῆς ἱερᾶς καὶ φυσικῆς ἱστορίας, γραφικὴν ὕλην κλπ. εἰς διαφόρους σχολὰς, ἃς καὶ αὐτοπροσώπως ἔστιν ὅτε τὰ ἐγκριτώτερα αὐτοῦ μέλη ἐπεσκέπτοντο· ἀνέλαβε τὴν δαπάνην τῆς ἐκπαιδεύσεως νέων ἐπιμελῶν καὶ χρηστοθήτων ἐν τοῖς διδασκαλείοις καὶ οὕτω προὔμηθευσε λαμπροὺς διδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῇ ἡμετέρᾳ κοινότητι καὶ ταῖς πέριξ. Τυχῶν δὲ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἔξω ὁμογενῶν, συνεκέντρωσεν ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐν τῷ νομῷ Ἀδριανουπόλεως κίνησιν, ἣν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας διηύθυνε μέχρι τῆς ἰδρύσεως ἐν Κων/πόλει τῆς Φιλανθρωπικῆς καὶ Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος. Τῇ γενναίᾳ δὲ χορηγίᾳ τοῦ ἐν Μασσαλία Ἑλληνικοῦ Συλλόγου ἰδρύσας ἐν Ἰλδιριμίῳ τὴν Μασσαλιωτικὴν σχολὴν, μετὰ δὲ τὴν διάλυσιν αὐτῆς κατορθώσας νὰ ἀναλάβῃ τὴν συντήρησιν αὐτῆς καὶ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ διηνεκὲς ὁ ἀοίδιμος Θ. Ῥοδοκανάκης καὶ μετὰ τὴν τούτου τελευτὴν αἱ πατρῴζουσαι αὐτοῦ θυγατέρες Ἰσαβέλλα Σκουζὲ καὶ Φανὴ Π. Ζαρίφη, τὴν μὲν σχολὴν Ῥοδοκανάκειον μετωνόμασεν, εἰς δὲ τὴν ἑλληνοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν ὁμογενῶν τοῦ εὐάνδρου τούτου προαστείου τὰ μάλιστα συνεβάλλετο. Οὐ σμικρὰν δὲ προσέφερεν ὑπηρεσίαν καὶ ἡ ἐν τῷ προαστείῳ Γενί· Ἰμαρὲτ ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸ 188· σχολή, ἣν ὁ Σύλλογος οὐ παύεται περιέπων καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν αὐτοῦ μεριμνῶν.

Διὰ δὲ τῶν δημοσίων διαλέξεων, διὰ τοῦ ἀναγνωστηρίου καὶ τῆς ἀξιολόγου ἄλλοτε βιβλιοθήκης καὶ διὰ τῶν πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν ἑαυτοῦ μελῶν διδομένων χορευτικῶν ἑσπερίδων, οὐκ ἐπαύσατο συντελῶν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπλασιν καὶ μόρφωσιν τῆς περὶ ἡμᾶς κοινωρίας.

Ἄλλὰ καὶ πρὸς ἴδρυσιν ἀρχαιολογικοῦ καὶ νομισματικοῦ μουσείου τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰργάσθη, καὶ τῆς συλλογῆς ἐπελάβετο τῶν παρὰ τῷ λαῷ περισωθέντων ἀρχαϊκῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν σχεσίων ἐχόντων πρὸς τὸν ἱστορικὸν τοῦ ἔθνους βίον.

Ἐχὼν δὲ συνείδησιν τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς τοῦ ἔθνους διαπλάσεως, ἐπεμελήθη πρὸς καταρτισμὸν καὶ φιλαρμονικοῦ τμήματος.

Ἡ ἠθικὴ δ' ἐπιβολὴ αὐτοῦ εἰς πάντα τὰ ἔθνικα ζητήματα καὶ ἡ ἐπὶ τῶν πέριξ ὁμογενῶν κοινοτήτων εὐεργετικὴ αὐτοῦ ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἀνυπολόγιστος. Τῷ ὄντι οὐδὲν κοινωφελές ἔργον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἐπετελέσθη ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ Συλλόγου.

Μεθ' ὅλην δὲ τὴν καταλαβοῦσαν τὰ μέλη αὐτοῦ νάρκην καὶ τὸ ἀνίκορον, ἢ πρὸς τὸ σωματεῖον τοῦτο ἐκτίμησις τῆς φιλοτίμου ἡμῶν κοινότητος διατηρεῖται ἀκαία. Καὶ ἀπόδειξις, ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς 18 Αὐγούστου 1905, τοῦ καταστήματος αὐτοῦ μεθ' ὅλων τῶν λαμπρῶν συλλογῶν καὶ τῆς βιβλιοθήκης παρανάλωμα τοῦ πυρὸς γενομένου, νέον ἀνηγέθη μέγαρον δαπάναις τῶν φιλοτίμων ὁμογενῶν πολλῶ τοῦ προηγουμένου λαμπρότερον, εἰς ὃ οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν ὁμογενῶν φοιτῶντες διέρχονται ἐν ψυχαγωγίᾳ τὰς τῆς ἀνέσεως αὐτῶν στιγμὰς καὶ μόνοι καὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν.

Καὶ ἔπαυσε μὲν ἡ πρώτη δρᾶσις καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὄργανισμὸς τῶν πρώτων ἐτῶν, ἐσίγησε τὸ βῆμα καὶ νέαι πρὸς ψυχαγωγίαν εἰσῆχθησαν μέθοδοι, ὅπως προσελκύσωσι νέα μέλη ἢ συγκρατήσωσι τὰ ὑπάρχοντα, ἀλλ' αἱ μέθοδοι αὗται ὑπεβίβασαν ἀτυχῶς τὸ σωματεῖον πολὺ τῆς περιωπῆς, εἰς ἣν ἄλλοτε εἶχεν ἀνυψωθῆ.

Οὐδὲν ἦττον ἐξακολουθῶν νὰ διευθύνῃ τὸ τῆς Ῥοδοκανακείου σχολῆς ἐκπολιτιστικὸν ἔργον καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἐν Γενί - Ἰμαρὲτ σχολήν, οὐ παύεται σπουδαίως τῇ ἐκπαιδεύσει ἐπικουρῶν καὶ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς πᾶν κοινωφελές ἔργον συνεισφέρων. Τὸ δὲ μέγιστον. Νῦν, ὅτε ἡ δροσοβόλος αὔρα τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐπιπνέει καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, εἰς τὰς εὐρείας τοῦ Συλλόγου αἰθούσας συνερχόμενοι πάντες οἱ συνταγματικοὶ πολῖται συσκέπτονται καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τῶν γενικωτέρων τῆς κοινότητος συμφερόντων, ὁσάκις ἢ διὰ μόνων τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν ἐν τῇ ἱερᾷ μητροπόλει ἐπίλυσις τῶν ζητημάτων τούτων δὲν φαίνεται ἐπαρκής.

Τὸ σωματεῖον τοῦτο, ὅπερ ἡ φιλομουσία καὶ φιλογένεια ἐξόχων ἀνδρῶν ἀνίδρυσε καὶ ἐλάμπρυνε καὶ ἐξ οὗ τосαῦτα προέκυψαν ἀγαθὰ, ἀριθμεῖ σήμερον 150 μέλη, ὃ δὲ προῦπολογισμὸς αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς λ. Τ. . . .

Τὸ Σωματεῖον τοῦτο δύναται καὶ πάλιν νὰ ἀνυψωθῆ εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν εὐγενῆ στασιοδρομίαν, ἐὰν πάντες ἀπορρίπτοντες τὴν νάρκην καὶ ἀδιαφορίαν, περιβάλλωμεν αὐτὸ διὰ τῆς ἡμετέρας στοργῆς ἧς ἄνευ καὶ αἱ κάλλιστα τῶν προαιρέσεων ναυαγοῦσι.

Σημ. «Θρακικῶν». — Αἱ ἀνωτέρω μελέται τοῦ μακαρίτου Λαμπουσιάδου δημοσιεύονται ἐκ τῶν χειρογράφων αὐτοῦ, ἅτινα προσεκτίησάτο τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» ἀπὸ τὰς θυγατέρας του. Ἡ πρώτη μάλιστα τῶν μελετῶν του, ὡς θὰ παρατηρήσῃ ὁ ἀναγνώστης, παραμένει ἀτελής, ὑπάρχει ὅμως ἄλλη μελέτη του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀδριανουπόλεως ὀγκώδης καὶ ἀρτία. Ἡ δὲ περὶ τῆς Ἑλλην. Κοινοτήτος Ἀδριανουπόλεως τελευταία δημοσιευομένη μελέτη του φαίνεται ὅτι ἐγράφη μεταξὺ 1910—1912.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ

Συμπολίτης φιλάρχαιος, λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ δημοσίευσμά μου εἰς τὰ «Θρακικά» περὶ τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων, μ' ἐρωτᾷ νὰ τὸν πληροφορήσω, διατί ἐπροτίμησα νὰ γράψω διὰ τὰς Βυζαντινὰς ἀρχαιότητας τῆς πατρίδος μας καὶ ὄχι διὰ τὰς Θρακικὰς ἢ Ἑλληνικὰς, τὰς πρὸ τῆς Ρωμαϊκῆς δηλαδὴ κυριαρχίας τοιαύτας καὶ ἂν θὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὰς Βυζαντινὰς, ἐλλείψει ἀρχαίων Θρακικῶν ἢ Ἑλληνικῶν.

Πρὶν ἢ γράψω περὶ τῶν ἀρχαίων Θρακικῶν ἢ Ἑλληνικῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως μνημείων — τὸ ὅποιον φρονῶ ὅτι εἶνε γενικὸν τῶν Θρακῶν συμφέρον — εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψω δι' ὀλίγων εἰς τὸ πολυθρήλυτον ζήτημα, ποία πόλις ὑπῆρχε καὶ πῶς ὠνομάζετο αὕτη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἔκτισε τὴν Ἀδριανούπολιν. Διότι καὶ ἐδῶ συνέβη παρόμοιόν τι μὲ τὰς Ἀθήνας, ὅπου, ὡς γνωστόν, ἡ πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ ἐδείκνυε — καὶ δεικνύει μέχρι τῆς σήμερον — τὴν πόλιν τοῦ Θησέως καὶ τὴν πόλιν τοῦ Ἀδριανοῦ. Οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ γεωγράφοι τῆς ἀρχαιότητος διαφωνοῦν περὶ τῆς ἀρχικῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐπηύξησεν ὁ Ἀδριανὸς καὶ ἐκ τούτου ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδριανούπολις.

Κατὰ τὴν μίαν ἔκδοσιν, ὑπῆρχε κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐποχὴν πόλις καθαρῶς Θρακικὴ ὀνομαζομένη *Οὔσκουδάμα* ἢ μὲ τὸν ἐξελληνισμένον τύπον Οὔσκουδάμος. Αὕτη μετωνομάσθη Ἀδριανούπολις.

Κατ' ἄλλην ἔκδοσιν, ἡ Οὔσκουδάμα μετωνομάσθη ἀπὸ τὸν Ὀρέστην *Ὀρεσιὰς* ἢ Ὀρέστεια, αὕτη δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδριανοῦ μετωνομάσθη Ἀδριανούπολις.

Ἐπίσης ἐφέρετο, ἐκτὸς τῆς Οὔσκουδάμας καὶ τῆς Ὀρεσιάδος, ἡ *Ὀδρυσὸς* πόλις.

Ἡ Οὔσκουδάμα εἰς παναρχαίαν ἀκόμη ἐποχὴν φέρεται ὡς πρωτεύουσα τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν. Ἦσαν δὲ οἱ Ὀδρῦσαι, ἂν ὄχι τὸ πλέον πολιτισμένον Θρακικὸν φύλον, τὸ ἀξιολογώτερον, πολυπληθέστερον, ἰσχυ-

ρότερον καὶ τὸ μᾶλλον κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς ὠργανωμένον ἐξ ὄλων τῶν Θρακικῶν ἐθνῶν.

Ἡ λέξις Οὔσκουδάμα εἶνε καθαρῶς θρακική, Οὔσκουδάμος δὲ εἶνε ὁ ἐξελληνισμένος τύπος, τὸν ὅποιον συνείθιζον οἱ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι νὰ δίδουν γενικῶς εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν Θρακικὴν (καὶ Δωρικὴν) κατάληξιν α, καθὼς Τόπειρα - Τόπειρος, Δένιζα - Δένιζος, Τυρόδιζα - Τυρόδιζος, Οὔστουδιζος κτλ.

Ἡ θρακικὴ λέξις Δάμα εἶνε συγγενὴς πρὸς τὸ Σανσκριτικὸν damas, τὸ ἑλληνικὸν δῶμα καὶ τὸ λατινικὸν domas, σημαίνει δὲ τόπον, πόλιν, φρούριον. Κατὰ ταῦτα Οὔσκουδάμα εἰς τὴν θρακικὴν γλῶσσαν θὰ ἐσήμαινε τὴν πόλιν ἢ τὸ φρούριον τοῦ Οὔσκου πιθανῶς ἀρχαιοτάτου τινὸς δυνάστου Ὀδρύσου ἢ ἤρωος θρακός. Ἀνάλογον, ὡς φρούριον ἐπὶ τῆς Ροδόπης, ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος (περὶ Κτισμάτων) τὸ Βάσκου, ἐξ ὀνόματος ἄλλου τινὸς πιθανῶς ἤρωος ἢ Ὀδρύσου δυνάστου.

Λέγουν δὲ τινες, ὅτι ἡ Οὔσκουδάμα μετανομάσθη κατόπιν Ὀρεστιάς ἢ Ὀρέστεια. Τοῦτο ὅμως κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶνε ἀπλῆ εἰκασία, μὴ στηριζομένη ἐπὶ αὐθεντικῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας, εἰμὴ εἰς φερομένην τινὰ παράδοσιν τὴν ὁποίαν μεταγενέστερον Ρωμαῖοι ἱστορικοὶ καὶ Βυζαντινοὶ χρονολογοὶ ἀνήγαγον εἰς ἱστορικὴν περιωπὴν.

Κατὰ τινὰ δηλαδὴ παράδοσιν, μὴ ἐπιβεβαιουμένην ἱστορικῶς, ἀντίθετον μάλιστα πρὸς τὴν δραματικὴν ἀντίληψιν τῶν δύο μεγάλων τραγικῶν, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους ὁ Ὀρέστης μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς του ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην καὶ λουσθεὶς εἰς τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν ποταμῶν (Ἐβρου, Τόνσου καὶ Ἀρτισκοῦ) ἔκτισε τὴν Ὀρεστιάδα. Πλὴν περὶ τούτου οὐδεμίαν ἔχομεν ἐπίσημον μαρτυρίαν. Ὁ δεινὸς γεωγράφος Στράβων ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους περιῖπου τοῦ Χριστοῦ, ὅστις περιέγραψε εἰς τὰ Γεωγραφικά του καὶ τὴν Θράκην, λέγει ρητῶς, ὅτι μόνον ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρέστου Πενθίλος ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην ἐξήντα ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκὰ καὶ ὅτι ὁ Ὀρέστης ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀποίκους εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Πενθίλος δηλαδὴ ἐπραγματοποίησε τὸ σχέδιον τοῦ πατρὸς του Ὀρέστου.

«Ὀρέστην μὲν ἄρξαι τοῦ στόλου, τούτου δ' ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον διαδέξασθαι υἱὸν αὐτοῦ Πενθίλον καὶ προελθεῖν μέχρι Θράκης ἐξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ἕστερον.... καὶ τὸν στόλον τοῦ Πενθίλου φθῆναι περαιωθέντα ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν». (Στράβ. II, 582).

Ὁ Στράβων λοιπὸν δὲν ἀναφέρει ποσῶς, ὅτι ὁ Ὀρέστης ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην. Ἐνισχυόμεθα ἄλλως τε εἰς τὴν γνώμην μας ταύτην καὶ ἀπὸ

ἄλλην μαρτυρίαν τοῦ ἔξ Ἀμασείας γεωγράφου λέγοντος ὅτι: «Ὁ Ὀρέστης ἔκτισεν, ὡς λέγεται, τὴν ἐν Ἠπείρῳ Ὀρεσιτάδα φεύγων τὸν τῆς μητρὸς φόνον».
(Στραβ. Ζ, 326).

Ἐπομένως, εἰὰν ὁ Ὀρέστης ἔκτιζε τὴν ἐν Θράκῃ Ὀρεσιτάδα, ὁ Στράβων θὰ τὸ ἐμνημόνευε καὶ ἂν ἀκόμη ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῆς παραδόσεως.

Ἄλλ' ἔκτος τοῦ Στράβωνος, οὔτε ὁ Πλίνιος, οὔτε ὁ μὲ ἰδιάζουσιν πάντοτε προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν ἀριθμῶν τὰ τοιαῦτα Στέφανος ὁ Βυζάντιος μνημονεύουν τι περὶ τῆς ἐν Θράκῃ Ὀρεσιτάδος.

Ἐκ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν ἀναφέρουν μόνον τὴν Οὐσκουδάμαν οἱ κατὰ τὸν τέταρτον μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντες, ὁ Εὐτρόπιος περιγράφων τὴν πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως μάχην τοῦ στρατηγοῦ Λουκούλλου, ὁ Σέξτος Ροῦφος καὶ ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλίνος. Οὗτοι οὐδὲν ἀπολύτως ἀναφέρουν περὶ Ὀρεσιτάδος.

Καὶ ὁ μὲν Ἀμμιανὸς, ἀκμάσας κατὰ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα λέγει:

«*Post hanc Haemimontus Hadrianopolis nacet, quae dicebatur Uscudama et Anchialeu, civitates magnas.*»

(Βιβλ. 27,4).

Ὁ δὲ Σέξτος Ροῦφος λέγει:

«*Uscudamam, quae modo Hadrianopolis nominatur.*»

Ὁ δὲ Αἴλιος Λαμπρίδιος, σύγχρονος τούτων, ἀναφέρει μόνον τὴν Ὀρέστειαν καὶ ἀγνοεῖ τὴν Οὐσκουδάμαν, λέγει δὲ, ὅτι τὴν Ὀρέστειαν ἔκτισεν ὁ Ὀρέστης:

«*Postquam se apud tria flumina ciria Hebrum ex responso purificavit etiam Orestiam condidit civitatem, quae saepe Hadrianus suo nomine vindicari jussit eo tempore.*»

(Βιβλ. περὶ Ἀντ. Ἡλιογαβάλου, Ζ.)

Ὁ ἴδιος Λαμπρίδιος ὀνομάζει τὴν Ὀρέστειαν καὶ Ὀδρουσόν. Οὔτε εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βυζαντίου ποιητοῦ Ἰωάννου Τζέτζη (1150 μ. Χ.) δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Σκυθῶν καὶ κυνηγήσας παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν,

Τὸ πρὶν μικρὸν πολύχμιον κλῆσιν Ὀρεσιτάδα,
ὁ Ἀγαμέμνωνος υἱὸς πρὶν ἔγειρεν Ὀρέστης
ἔκῃ λουσθεὶς γὰρ ποταμοῖς ἰάθη τῆς μανίας,
ἔς κάλλος τε καὶ μέγεθος ἀνήγειρεν ἀδξήσας
πόλιν Ἀδριανούπολιν, Αἴλιαν ὀνομάσας.

Τὰ περὶ ἰάσεως τοῦ Ὁρέστου ἐκ τῆς μανίας του, λουσθέντος εἰς τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν τούτων ποταμῶν, εἶνε μῦθοι καθαρῶς καὶ φαντασιώδεις ἐπινοήσεις μεταγενεστέρων, ἀρεσκομένων νὰ στηρίζωνται εἰς μίαν μυθικὴν παράδοσιν.

Καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Τζέτζη Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι καὶ χρονογράφοι, Ζωναρᾶς, Εὐφραΐμιος καὶ Νικηφόρος Γρηγορᾶς, τὴν πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως πόλιν ὀνομάζουν Ὁρεσιάδα.

Ἄλλ' ὁποσδήποτε καὶ ἄν παραδεχθῶμεν τὸ ζήτημα, εἴτε δηλαδὴ θεωρήσωμεν τὴν πρώτην πόλιν ὡς Θρακικὴν (Οὐσκουδάμαν), εἴτε ὡς Ἑλληνικὴν (Ὁρεσιάδα), αὕτη φέρει ἀναμφισβήτητον ἑλληνικὸν χαρακτηριστῆρα ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ δυνάσται τῶν Ὀδρουσῶν εἰς τὴν πρωτεύουσάν των Οὐσκουδάμαν καὶ εἰς τὴν αὐτὴν τῶν ἑκαλλιέργων τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ βασιλεὺς μάλιστα Κότυς Ε' τὸ 37 μ. Χ. ὅστις ἐλάμπρυνε τὸν ἄλλοτε πανίσχυρον, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, θρόνον τῶν Ὀδρουσῶν, ὁ κατὰ τὸν Ὀβίδιον *juvenis mitissimus*, θεωρεῖται ὡς ὁ μόνος ἐστεμμένος (βασιλεὺς) ποιητῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ οὐδεὶς, ὡς αὐτός, ἠγάπησε τὰς Μούσας. Κρῖμα ὅτι ἐκ τῶν τόσων ἔργων του δὲν διεσώθη τίποτε. Διὰ δὲ τὸν Ὀδρῦσιν ἐπίσης βασιλέα Κετρίποριν, ἀνευρέθη ἐπιγραφή, φυλασσομένη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

Ἄλλὰ καὶ ὅλα τὰ νομίσματα τῶν Ὀδρουσῶν, ἀρχόμενα ἀπὸ τὸ ἔτος 500 π. Χ., ὡς καὶ τῶν βασιλέων τῆς ἄλλης Θράκης καὶ τῶν Θρακικῶν πόλεων, ἔχουν ἀνεξαίρετως Ἑλληνικὰ γράμματα. Ἔχουν δὲ τὰ τῶν Ὀδρουσῶν ΟΔΡΟΖΙΤΩΝ, ΟΔΡΟΣΙΤΩΝ, ΟΔΡΟΣΩΝ, ΟΔΡΟΣ, ΟΔΡΟΣΩΝ, ΟΔΡΟΗΣ καὶ ΟΔΟΣΙ.

Τὰ νομίσματα ταῦτα τῶν Ὀδρουσῶν καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Θρακῶν βασιλέων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων φέρουν, ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τὸν Δία, Ἐρμῆν, Διήμητρα, Ἡρακλέα, Ἀπόλλωνα, Βάκχον, τὸν ποταμὸν Τόνσον, ὅστις ἔλειγε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, σήμερον δὲ τὴν διασχίζει καὶ τὴν ἀρδεύει, τὸ κέρασ τῆς Ἀμαλθείας καὶ διάφορα ἄλλα ἱερὰ σύμβολα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Ἐπίσης τὰ πανταχοῦ τῆς Θράκης ἀνευρισκόμενα ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, παριστάνοντα τὸν ἥρωα τῆς Θράκης, ἔχουν, δσάκις ἔχουν, ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐν τοιοῦτον ἀνάγλυφον ἀνευρέθη εἰς τὴν Ἀδριανουπόλιν. Ἄλλο ὑπάρχον πρὸ ἐτῶν ἐντειχισμένον εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Δαδιάς ἀνηρπάγη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Εὐτυχῶς, κατὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878, ἀνευρέθησαν ἀρκεταὶ ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἄξιον δὲ σημειώσεως καὶ πολὺ χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι οὐδεμία Λατινικὴ ἐπιγραφή ἀνευρέθη, τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ἡ Θράκη γενικῶς εἶχον ὑποστειῖ βαθυτάτην καὶ οὐσιαστικὴν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πρὸ τοῦ ὁποίου ἔκοψε τὸν αὐχένα ἡ ὑπερήφανος καὶ κοσμοκράτειρα Ρώμη.

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ὅσαι διεσώθησαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς εἰμαρμένης εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, δύο ἀνήκουν εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς, αἱ δὲ ἄλλαι ὅλαι εἰς τοὺς Ρωμαϊκοὺς καὶ Βυζαντινοὺς χρόνους.

Ἡ μία ἐξ αὐτῶν εἶνε ΕΥΡΥΖΕΑΜΙΣ ΣΕΥΘΟΥ ΠΡΙΑΝΕΥΣ. Ἡ δὲ ἄλλη εὗρίσκετο—ἀγνοῶ ἂν πλέον εὗρίσκεται—ὡς κοινὸς λίθος εἰς τὴν βάσιν ἐνὸς Μενδρεσέ (ἱεροσπουδαστηρίου) πλησίον τοῦ πελωρίου τζαμίου Οὔτσο—Σερεφλή, ἔχουσα· ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΛΛΩΔΩΡΟ.

Αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς διασωθείσας ἐπιγραφὰς τῆς Ἀδριανουπόλεως μαρτυροῦν, ὅτι ἀναμφισβητήτως ὑπῆρχεν εἰς αὐτὴν Ἀσκληπιεῖον, δηλαδὴ ἱερὸν ὑδροθεραπευτήριον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὴν Ὑγίειαν. Καὶ θὰ ἦτο πράγματι πολὺ περιεργον, ἔὰν εἰς μίαν πόλιν, ἔχουσαν ἐξαιρετικὴν ἀφθονίαν ὑδάτων, δὲν ὑπῆρχεν Ἀσκληπιεῖον, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι, κατ' ἔξοχὴν φυσιολόγῳ, ἐφήρμοζον τὸ θαυμάσιον θεραπευτικὸν οὐστήμα τῆς ὑδροθεραπείας, ἥτις παρ' αὐτοῖς ἔθεωρεῖτο ὡς θερησκευτικὸς θεσμός.

Ἐπειδὴ δέ, ὡς γνωστόν, οἱ θεραπευόμενοι εἰς τὰ Ἀσκληπιεῖα ἀφιέρωνον διαφόρους ἀναθηματικὰς ἐπιγραφὰς καὶ προσέφερον ἄλλα ἀναθήματα εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὴν Ὑγίειαν, εὗρέθη μία ἐκ τούτων ἀναφερομένη εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον αὐτῆς. Μίαν ἄλλην μᾶς διέσωσε εἰς τὴν συλλογὴν του ὁ Bielik.

Ἐπίσης ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τινες ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί.

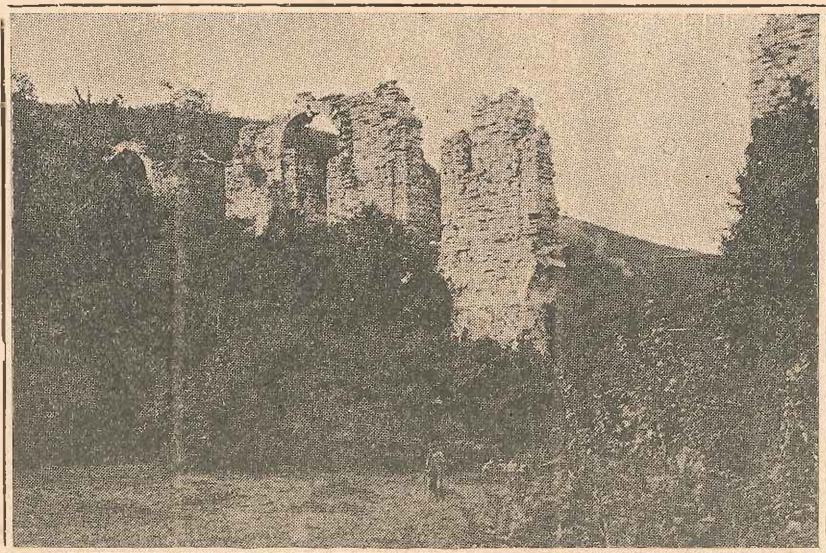
Κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους αἱ ἀνάγλυφοι ἐπιγραφαί—πάντοτε Ἑλληνικαί—γίνονται περισσότεραι. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἔὰν ἀναμνησθῶμεν, ὅτι μετὰ τὸν Ἀδριανὸν ἡ πόλις ηὔξηθη, ὡς ἐκ τῆς στρατηγικῆς τῆς θέσεως κατέστη σπουδαιότατον στρατιωτικὸν κέντρον, ὡς ἐμπορικωτάτη δὲ ἀπέβη διάσημος ἀποτελοῦσα τὴν καρδίαν τῆς Θράκης καὶ τὴν ἀφετηρίαν πάσης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κινήσεως.

Ὅλα τὰ ἐν Ἀδριανουπόλει διασωθέντα ἑλληνικὰ μνημεῖα συνελέγησαν εὐλαβῶς καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον αὐτῆς. Εὐτυχῶς κατὰ τὴν

ἐκκένωσιν τῆς ἑλληνικωτάτης μαρτυρικῆς πόλεως — ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν τελευταίων, ἦτοι πολιτικῶς ὡς Θρακικῆ, Ἑλληνική, Ρωμαϊκῆ, Βυζαντινῆ καὶ Τουρκικῆ διεφύλαξε τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν τῆς — κατὰ τὸ 1922 δὲν ἔλησμονήθη τὸ Μουσεῖον, ἀλλὰ παρελείφθη καὶ κατετέθη εἰς τὸ μέγαρον τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης ἐν Κομοτίνῃ.

Τιμὴ καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς νεωτέρους Αἰνεΐας, οἱ ὅποιοι ἐφρόντισαν νὰ συναποκομίσουν τὰ πάτρια ἱερὰ καὶ τοὺς ἐφεστίους ἔθνικους τίτλους εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος.

Ἐρείπια ὑδραγωγείου πιθανώτατα βυζαντινοῦ πρὸς ὑδρεῖσιν τῆς Κων/πόλεως εἰς ἀπόστασιν 60 περίπου χλμ. ἀπ' αὐτῆς παρὰ τὸ χωρίον Ἐρμενίκιοι τῆς Διοικήσεως Μετρῶν.

(Συλλογὴ Σταμούλη).

Φωτογραφία ληφθεῖσα κατὰ τὸ 1912 παρὰ τοῦ Γάλλου ἀρχαιολόγου κ. G. Seur δημοσιεύσαντος σχετικὰ εἰς τὴν «Journal des Débats» τῆς 7 Ἰανουαρίου 1911.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΩΖΟΠΟΛΕΩΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς, ἡ Σωζόπολις (Ἀπολλωνία) ἀπετέλει τὸ βορειότερον ὄριον τῆς ἐν Θράκῃ «Ἀστικῆς» λεγομένης χώρας, ἣτις ἐξετείνετο πρὸς Ν. μέχρι τοῦ Περίνθου (Ἡρακλείας), κεῖται δὲ παρ' αὐτὴν τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου ἐπὶ Β. πλ. 42°, 37' καὶ Ἄ. μήκ. 25°, 25' κατὰ τὸν Μ. τῶν Παρισίων.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐπισήμων πόλεων τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου, γεννηθέντος τὸ 110 μ. Χρ. σημειοῦται ἐπὶ τῆς 41° καὶ δ'. β. πλ. καὶ 54° καὶ γ'. Α. μήκ. Ὁ δὲ Πομπώνιος Μέλας, ἀκμάσας περὶ τὸ 44 μ. Χρ. θέτει αὐτὴν εἰς τὴν Ἄνατ. ἄκραν τῆς καμπῆς τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου (ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς Μεσημβρίας) ἀποκαλῶν αὐτὴν «Μεγάλην».

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους ἐκ γρανίτου χερσονήσου, ἐκτεινομένης Β. Α. ἐν τῷ Εὐξείνῳ καὶ κατεχούσης ἔκτασιν 130 χιλιάδων περίπου τετραγ. μέτρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας κοκκινίζουσι αἱ πυκνῶς καὶ ἀκανονίστως συσσωρευμέναι κεραμιδένια στέγαι τῶν ξυλίνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ διωρόφων αὐτῆς οἰκιῶν.

Ἡ χερσόνησος ἐνοῦται πρὸς τὸ Ν. Α. αὐτῆς μέρος μετὰ τῆς μεγάλης ξηρᾶς δι' ἐνὸς χαμηλοῦ ἡμιαμμώδους ἰσθμοῦ μήκ. 450 περίπου μέτρων καὶ πλάτους ὀλιγοτέρου κατὰ τι, κάτωθεν ἐνὸς ὑψηλοῦ «Ντουμπιά», διήκοντος καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἰσθμοῦ, ὕψους 30 περίπου μέτρων μετὰ στενῶν τεχνητῶν παρόδων ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τοῦ ὁποίου στρέφονται αἱ λευκαὶ πάνιναι πτέρυγες μερικῶν ἀνεμομύλων. (Κατὰ τὸ 1883 ὑπῆρχον 14 τοιοῦτοι, νῦν δὲ μόνον 7, πρὸ τινων δὲ μόλις ἐτῶν καὶ παρὰ τὴν Β. ἀπόκρημον πλευρὰν τῆς πόλεως ὑπῆρχον ἕτεροι 7, νῦν δὲ μόνον 2).

Περὶ τῶν ἀνεμομύλων τούτων ὁ Τσέχος ἱστορικὸς Κ. Ἰρετσεκ ποιεῖται μνείαν, ἀξίαν παρατηρήσεως, ἐν τῷ συγγράμματι του «Ταξείδια ἀνά τὴν Βουλγαρίαν». Ὁ δὲ πολὺς ἰατροφιλόσοφος Αἰγ. Φόρελ εἰς ἐπιστολὴν του ἐξ Ὑβόρνης τῆς Ἑλβετίας, ἔγραφέ μοι ἀπὸ τοῦ 1924: «Μετὰ πάροδον τοσοῦτων ἐνιαυτῶν, ἂν καὶ εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἔχω ἀκόμη ἐν ζωῇ-

ρόν ἐνθύμιον τῆς Σωζοπόλεως καὶ τῶν ἀνεμομύλων αὐτῆς, ὥστε ἡ πόλις σας ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἀσθενῆ μου μνήμην πολὺ ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὠραίας ἀναμνήσεις».

Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὑψιπέδου τούτου, πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως, ὑπάρχει φρέαρ. Μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ὑψιπέδου εἶναι ἐγκατεσπαρμένα μερικαὶ ἀποθήκαι καὶ νεότενκτος ἀτμόμυλος, τὸ δὲ μέσον τοῦ ἰσθμοῦ ἐξωραΐζει ὁ νεοφύτευτος δημοτικὸς κήπος, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ἡ λεικὴ Ἐκκλησιούλα τοῦ προστάτου τῆς πόλεως Ἀγίου Ζωσίμου.

Τοῦ ἰσθμοῦ τὴν Α. ἀμμάδη παραλίαν (Ἀχτὴ) χρησιμοποιοῦσιν ἀποτινων ἐτῶν ὡς ἀμμοιολιθεραπευτήριον καὶ διὰ θαλάσσια λουτρά, τὴν δὲ δυτικὴν, τὴν πρὸς τὸν λιμένα, ἔνθα ὑπάρχει καὶ ἡ ἀποβάθρα αὐτοῦ, ὡς νεώριον. Ἐνταῦθα συνήθως πωλοῦνται, καθαρίζονται, ἀλατίζονται καὶ ἐντεῦθεν φορτώνονται καὶ μεταφέρονται ἐντὸς μεγάλων καλάθων εἰς τοὺς ἐμπορικὸς λιμένας τῆς Βουλγαρίας τὰ διάφορα εἶδη τῶν κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀλιευομένων ἰχθύων, ἐπίσης καὶ κατὰ τὸ ἔαρ τσίρων.

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου, ἢ κατὰ τι χαμηλοτέρου ὕψους τοῦ ὑψιπέδου καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἀπλοῦνται τὰ ἀμπέλια, χωράφια καὶ ἀλώνια τῶν Σωζοπολιτῶν, πλαισιούμενα ὑπὸ δασωδῶν κόνων (Προφήτης Ἡλίας, Κούκουμπαΐρι, Δράκου - σαγιάς) καὶ ὑπὸ τῆς κλιμακιδὸν ἀνερχομένης ὄροσειρῆς τῆς Στράντζας (Μικροῦ Αἵμου) καταφύτου ἐκ δρυῶν καὶ ἄλλων ἀκίρπων δένδρων, παρεχόντων ἀκένωτον πλοῦτον καυσίμου καὶ οἰκοδομησίμου ξυλείας.

Πρὸς Δ. ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ ὑψιπέδου ὑψοῦται εἰς 300 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἡ κωνοειδῆς κορυφὴ «Κεῖς - Ντάγ» ἢ κατὰ τὴν ἐπιτόπιον ὀνομασίαν «Μπακιρλίκι» (ὄρος χαλκοῦ), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε χαλκωρυχεῖον καὶ ἐκ τοῦ ἐξ αὐτοῦ χαλκοῦ ἐκόπτοντο τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων πλησιοχώρων πόλεων : Ἀπολλωνίας, Δεβελτοῦ, Ἀγχιάλου καὶ Μεσημβρίας.

Ἐπὶ τῆς παραπλεύρου χαμηλοτέρας κορυφῆς ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου καὶ εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ ἐξαπλοῦται εὐρεῖα πεδιάς, κατάφυτος ἐξ ἀμπελώνων καὶ ἀγρῶν, εἰς χαμηλότερον δὲ ἔδαφος ἀλίπεδον, τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὁποίου ἐνοικιάσασα μετοχικὴ εἰταιρία μετέβαλεν ἤδη αὐτὸ εἰς προσοδοφόρους ἀλυκάς.

Πρὸς τὸ Α. μέρος τῆς πόλεως ἡ θάλασσα εἶναι ἀνοικτὴ μέχρι τοῦ ἀπωτάτου ὀρίζοντος, πρὸς Δ. δὲ τοῦ ἰσθμοῦ ἐξαπλοῦται μέγας ἡμικυκλοειδῆς καὶ κατὰ τὴν γνώμην εἰδημόνων, ὁ ἀσφαλέστερος φυσικὸς λιμὴν τῆς Δ. παραλίας τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἡ σωστικὴ τοῦ ὁποίου δύναμις ἔδωκεν ἴσως εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν τὸ νεώτερον αὐτῆς ὄνομα. Τὸν λιμένα

κλείει πρὸς Δ. ἢ ἀπέναντι ξηρά, καθήκουσα μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου «Θαλασσάκρα». Εἰς τοὺς λιμενοδείκτας ὁ λιμὴν οὗτος σημειοῦται ἐπὶ 40° 27' Β. πλ., 25° 22' Ἀ. μήκους.

Ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς πόλεως ἐξαπλοῦνται ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἐν τῇ θαλάσῃ κατὰ δύο ἐποχὰς τοῦ ἔτους (Ἀπρίλιον - Μαῖον, Σεπτέμβριον - Δεκέμβριον) ὄρατὰ ἀπὸ τῆς πόλεως τὰ δίκτυα 8 ἐκ τῶν 27 σκομβροτσιροταλιανίων τῆς ἀλιευτικῆς περιφερείας Σωζοπόλεως ¹⁾.

Ἄξια ζωγραφικοῦ χρωστῆρος, ἀλλ' ἀνέφικτος εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τῆς ἐν ἀσελίῳ καὶ νηνέμῳ νυκτὶ διὰ κυκλοδρομοῦντων ἀντιθέτως ἀλιευτικῶν πλοιαρίων (ἀλαμάνων), μετὰ φωτοβολούντων πυρσῶν καὶ κινητῶν δικτύων ἐν ἀνοικτῷ πελάγει, ἀλιείας τῶν παλαμιδῶν.

Πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν 1300 περίπου μέτρων τὰ κύματα τοῦ Εὐξείνου περιλούουσι βραχῶδη νῆσον (Μεγάλο νησί, Ἄγ. Ἰωάννης), μὲ νεόδμητον λευκὸν φάρον, τοῦ ὁποῦ τοῦ χαρακтерιστικὰ ἀγγέλλονται ὡς ἑξῆς: Πύργος λευκὸς 9.20 μ. ὕψους εἰς Β. πλ. 42°, 26' 18'' καὶ εἰς Ἀ. μήκ. 27° 45' 46''. Δύο λευκαὶ ἀναλαμπαι εἰς 19'', ἦτοι ἀναλαμπὴ α' 5'', ἐκλειψις 2'', ἀναλαμπὴ β' 5'', ἐκλειψις 7'', ὕψος ἐστίας ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 43.6 μ, φωτοβολία 18 μίλια. Ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης σώζονται τὰ εἰρηπια τῆς Βυζαντινῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ παρ' αὐτὰ εὐρεῖα Βυζαντινὴ κιστέρνα.

Ἀνατολικώτερον τῆς νήσου ταύτης προβάλλει ὁ γυμνὸς βράχος «Ἄγ. Πέτρος», ὅπισθεν τοῦ ὁποῦ διακρίνονται αἱ τελευταῖαι κορυφαὶ τοῦ Αἴμου καταλήγουσαι εἰς τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον.

Πρὸ τοῦ λιμένος καὶ πρὸς Δ. τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς 300 περίπου μέτρων, ἕτερον προβάλλει νησίδριον (Μικρὸ νησί, Ἄγ. Κηρύκος), μεθ' ὁμώνυμου ἠρειπωμένου μονυδρίου. Ἐπὶ τοῦ μικρονησίου τούτου, καταλαμβάνοντος 37 χιλ. τέτρ. μέτρα, ὑπάρχουσι δύο ἀρχαῖα φρέατα, τοῦ μὲν ἐσκαλισμένου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς βράχου 17 μ. βάθ., τοῦ δ' ἑτέρου παρὰ τὴν ἀμμώδη παραλίαν βάθ. 7 μ. μετὰ διαμέτρου 1.40 μ. Τὴν νῆσον ταύτην ἐνώσασα ἐσχάτως ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις δι' ἰσχυροῦ κυματοθραύστου μετὰ τῆς πόλεως, ἀνήγειρεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς (τῆς νήσου) καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑψοῦτο ὁ

¹⁾ Τὰ ὀνόματα τῶν ταλιανῶν τούτων εἶναι τῶν μὲν σκομβροποχῶν: Ἄθια, Τσουκαλιά, Ἄκρα. Ἀθήβολος, Ἄγ Νικόλαος, Θαλασσάκρα, Μῦλος, Γάτα. Ἄγ. Ἰωάννης, Τσαλαβούτα, Καλαμίτσι, Κολοκυθᾶς, Σχομπόλιθρος, Κεντινάρι, Βαθυρρουχί, τῶν δὲ τσιροποχῶν: Ἄγ. Πέτρος, Χριστός, Ἄγ. Στέφανος, Ἄγ. Γαληνή. Ἄγ. Παρασκευή, Μαλαθροῦ, Ἐληά, Παλιουργιά, Κόντρος, Τσεχροῦ, Ζουναρίτα, Πλάκα, ἄπασαι ἰδιοκτησίαι Ἑλλήνων, δημευθεῖσαι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν παρανόμως ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως.

μεγαλοπρεπής ναός τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ τριακοντάπηχον ἄγαλμα αὐτοῦ (ἔργον Καλάμιδος) μεγαλοπρεπὲς κτίριον 42×62 μ. εἰς ἕψος ἀπὸ τοῦ γηίνου ἐδάφους 23.5 μ. διὰ πρακτικὴν ἀλιευτικὴν σχολήν.

Λαϊκὴ παράδοσις περὶ ὑπογείου ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ παλατίου, ἐδημοσιεύθη παρ' ἑμοῦ εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρίας» Τόμ. Α' σελ. 727.

Αἱ τρεῖς ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι νῆσοι, κείμεναι ἀκριβῶς πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, μετριάξουσι τὴν ὀρμὴν τῶν κυμάτων τῶν προκαλουμένων ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς σφοδρότητος τῶν βορειοανατολικῶν ἀνέμων. Ἀπωτέρω δὲ τῆς πόλεως, περὶ τὰ 500 μ. Ν. Α. αὐτῆς, ἐκτείνεται παραλλήλως σχηματίζον ὄρμον «τοῖς ἀρ' ἐσπέρας ἀνέμοις» βραχῶδες ἀκρωτήριο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται αἱ χαμηλαί, ἄλλαι ἐκ κεράμων καὶ ἄλλαι ἐκ καλάμων, στέγαι τῶν πλινθοκτίστων οἰκιῶν τῶν ἐκ Θράκης Βουλγάρων προσφύγων τοῦ 1913—1914.

Ὅπισθεν τούτου, πρὸς τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν, ἕτερον ἐξαπλοῦται μετὰ βραχῶδων ἐν τῇ θαλάσῃ προεκβολῶν, ἀπόκρημνον ἀκρωτήριο (Βαρδαράχ, Καμπᾶ - Μπουρνοῦ, Κολοκυνθᾶς ἐπιτοπίως λεγόμενον), ἐπὶ τοῦ ὁποίου κοκκινίζουσιν αἱ κεραμιδέναι στέγαι μερικῶν ἀλιευτικῶν καλυβῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ νεκρόπολις τῆς ἀρχαίας Ἀπολλωνίας.

Ἡ πόλις κατὰ τὴν βραχῶδη καὶ εἰς μέρη ἀπότομον αὐτῆς παραλίαν ἦτο περικυκλωμένη μὲ χονδρὰ τείχη 1.15 μ. ἀπὸ ἀπελεκήτους λίθους μεθ' ἀμμοκονίας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τείχη μέχρι σήμερον σώζονται μεγάλαι βάσεις, πρὸς τὸ μέρος δὲ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ μερικὰ ὑψηλὰ μέρη (Κουλάς, Γαλαρία).

Ἡ παραλία τῆς πόλεως εἰς μέρη μὲν εἶναι ἀβαθῆς, εἰς ἄλλα δὲ ἔχει βάθος μέχρι 15 μέτρων, φέρουσα τὰς ἐξῆς τοπωνυμίας: Τόπι, Κάτεργο, Μονὰ τριβίδια, Τσελεμπι - τασί, Τούφλα, Σκαμνί, Πλακί, Μπάνια, Νικολῆ βολή, Πόπτσογλου, Ρουχί, Καρελί (ἀκρωτήριο τῆς πόλεως) Καραβοπίθημα, Ἀγιασματέλι, Τσαλαβούτα, Καγγέλι, Φούσα, Ξαθάνα, Κοῦγκος, Παρατεικιές, Γλαρομύτης, Μόλος, Δέση, Πετρούσκαλα, Μαυρούπετρα, Γουρουνότροπα, Βουβάλες, Καραντίνα.

Κουλάς, Γαλαρία, Τόπι, εἶναι προσωνυμίας τῶν τριῶν πρὸς Ν. εἰσόδων, δι' ὧν εἰσερχόμεθα ἐν τῇ πόλει, τῆς ὁποίας αἱ στεναί, σκιερὰ καὶ ὀφειοειδῶς ἀνεβοκαταβαίνουσαι καὶ ἤδη ἠλεκτροφωτιζόμεναι, ὁδοί, περισφίγγονται ὑπὸ διωρόφων τὸ πλεῖστον οἰκιῶν, κάτωθεν μὲν λιθίνων, ἄνωθεν δὲ ἐκ ξύλων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κατειργασμένων.

Παρὰ τὴν κεντρικωτέραν (Γαλαρία) ὑψοῦται ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ τοῦ 1914 ὁ Βουλγαρικὸς Ναὸς τῶν Ἁγ. Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Τὰ κτίρια τῆς πόλεως ἀνέρχονται εἰς 700 περίπου. Ἐπὶ μερικῶν ἐκ τῶν κτι-

ρίων τούτων διακρίνεται εισέτι ρυθμὸς τῆς ιζ' καὶ ιη' ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ ρυμοτόμησις τῆς πόλεως παραμένει ἔτι ἐν σχεδίῳ ἀπὸ τοῦ 1911.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1905 ὁ ἀμιγῆς Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνήρχετο εἰς 3.500. Ἐπαισθητὴ ἐλάττωσις αὐτοῦ ἐπῆλθε κατὰ τὸ 1906, ἔνεκα τῆς μεταναστεύσεως πολλῶν οἰκογενειῶν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀλλοχου. Ἐκτοτε ἐξηκολούθησεν ὁ ἐκπατρισμὸς πολλῶν οἰκογενειῶν καὶ συνεπληρώθη μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Νεϊγι δια τῆς ἀθροῦς μεταναστεύσεως εἰς Μακεδονίαν, ἐγκαταστηθέντων εἰς τὸ ἀγρόκτημα Τοψίν.

Ἐξοχικαὶ τοποθεσίαι παρὰ τὴν Σωζόπολιν, συχνάζόμεναι συνήθως ὑπὸ τῶν ἐγκατοίκων, ὑπὸ ἐκδρομῶν ἐκ τῶν περὶ πόλεων καὶ ὑπὸ τῶν παραθερίζοντων ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, εἶναι:

1) Τὸ εἰρημένον ὑψίπεδον (σελ. 318), ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ διακρίνει ἔνθεν μὲν τὴν δασώδη ὄροσειρὰν τῆς Στραντζας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀπέναντι ἀπομακρυσμένην παραλίαν τὰς πόλεις Ἀγχιάλον καὶ Μεσημβρίαν, πλαισιουμένας ὑπὸ τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Αἴμου καὶ ἀνωθεν τῶν οἰκιῶν τῆς Σωζοπόλεως πρὸς Β. καὶ Α. τὸ Λιμόνιον ἀκροτήριον μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φάρου, καὶ τὸ ἀνοικτὸν τέλαγος μέχρι τοῦ ἀπωτάτου ὀρίζοντος,

2) Ἡ ὀπισθεν τοῦ ἀνωτέρου ὑψιπέδου, πέραν μικρᾶς πλαγιοπλεύρου πρὸς Δ. πεδιάδος, μικρὰ κοιλάς «Ἁγία Μαρίνα, διαρροεμένη ὑπὸ μικροῦ χειμάρρου, ὅπου κατ' ἔτος τῇ 17ῃ Ἰουλίου τελεῖται θρησκευτικὴ πανηγυρίς. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ὁμώνυμος νεόκτιστος ναῖσκος καὶ παρ' αὐτὸν ἀγίασμα¹⁾. Μαγευτικὸν τοπεῖον, πλαισιούμενον ὑπὸ δενδροστοιχίας εὐλυγίστων αἰγείρων.

Τοπικὴ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχε πρὸ ἀμνημονεΐταιν χρόνων δάσος ἐξ αἰωνοβίων δρυῶν καὶ ὅτι ἐκ τῆς ξυλείας αὐτῶν ἐκτίζοντο αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως, εἰς τὰς παλαιότερας τῶν ὁποίων σώζονται ἀκόμη δοκοὶ καὶ στηρίγματα, τῶν ὁποίων ἡ παλαιότης ἐπικυροῖ τὴν παράδοσιν.

3) Ἀνερχόμενοι ἐντεῦθεν λοξοδρομικῶς πρὸς Α. συναντῶμεν τὴν κωνοειδῆ γυμνὴν κορυφὴν «Αἰ-Λιάς». Ἐνταῦθα ἡ θέσις εἶναι πανοραματικὴ ὁ ὀρίζων εὐρύτερος καὶ ἡ Σωζόπολις παρουσιάζεται ὑπὸ τοῖς πόδας τοῦ θεατοῦ ὡς μία μικρὰ νῆσος. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ὑψοῦται ἐτοιμόρροπος ναῖσκος τοῦ Προφήτου Ἡλία.

¹⁾ Παρὰ τὸ ἀγίασμα ὑπάρχει δένδρον πελέας, ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ὁποίας κατὰ παλαιὸν ἔθιμον, ἀφοῦ πλυθῶσιν οἱ ἀσθενεῖς, ἀναρτῶσιν ἔπειτα τεμάχιον ἐκ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν. ἐκ προλήψεως, ὅτι ἡ Ἁγία Μαρίνα θεραπεύει τοὺς πάσχοντας ἀπὸ θέρμες. Ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία. «Μοιάζει σὰν τὸ δένδρον τῆς Ἁγίας Μαρίνης» ἐπὶ τῶν ἐμβλασμένων παλαιῶν ἐνδυμάτων τῶν πτωχῶν, τὰ ὅποια φέρουν ἐμβλάσματα διαφόρων χρωμάτων.

4) Τοῦ λόφου τούτου κατερχόμενοι πρὸς Α. φθάνομεν εἰς ἑτέραν ἔσο-
 χικὴν τοποθεσίαν «Καβάκια», ἐν τῇ ὁποία τελεῖται κατ' ἔτος τῇ 20 Ἰου-
 λίου πανήγυρις. Τὰς ἐν τῇ θέσει ταύτῃ αἰωνοβίους πλατάνους, λεύκας καὶ
 μωρέας ἀπέκοψαν πρὸ δεκαετίας χεῖρες ἀνίεροι.

5) Ἐντεῦθεν διασχίζοντες ἀμμώδη ἀνωφέρειαν κατερχόμεθα διὰ τε-
 χνητῆς ὁδοῦ εἰς τὴν παραλιακὴν τερπνοτάτην καὶ σκιερὰν θέσιν «Κουρ-
 νιά». Ἐξ ἀποτόμου ἀρκετὰ ὑψηλοῦ ἐκ πωρώδους λευκοῦ λίθου (σκομι-
 πολιθόπετρα) βράχου, καλυπτομένου καθ' ὅλον τὸ ὕψος ὑπὸ πλατυφύλλου
 κισσοῦ πηγάζουσιν ἐκεῖ, πρὸς τὴν ἀμμώδη στενὴν παραλιακὴν λωρίδα,
 ἀφθονία πηγῶν κρυσταλλώδους καὶ ποσίμου ὕδατος, καλυπτομένων ὑπὸ
 δενδρυλλίων, καλάμιων καὶ ἄλλων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσιον ὑδροφίλων φυτῶν.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν ἀναφέρομεν καὶ τὸ εἰς τὸ πέρασ τοῦ
 ἴσθμου παρὰ τὴν Β.Δ. ὑπώρειαν τοῦ ὑψιπέδου, παυσίλυπον τοπεῖον
 «Νυφίτσα» («Κασσαβέτ - μπαίρι») ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλούμενον καὶ πάν-
 τοτε συχναζόμενον). Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης μέχρι τῆς πόλεως γίνεται
 συνήθως ὁ ἑσπερινὸς περίπατος τῶν κατοίκων. Ἐνταῦθα τελοῦνται κατ' ἔτος
 κατὰ τὴν ἑορτὴν πῶν Θεοφανείων ἵπποδρομῖαι καὶ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ
 Ἁγίου Ζωσίμου ἀγῶνες πάλης.

Ἡ πόλις ὑδρεύεται :

1) Ἐκ τοῦ παρὰ τὴν πόλιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἴσθμου ἀρχαίου φρέα-
 τος, ἀνακαινισθέντος ἐκ βάθρων τὸ 1884 καὶ ἐπισκευασθέντος τὸ 1911,
 εἰς ἀπόστασιν 430 βημάτων ἀπὸ τῆς τελευταίας κατοικίας τῆς πόλεως, με
 ὕδωρ ὑφάλμυρον ἀλλὰ πόσιμον, ἐκ βάθους 9 μέτρων. Τὸ ὕδωρ ἀνασύρε-
 ται διὰ γερανίου.

2) Ἐκ παλαιᾶς κρήνης (τοῦ Γ. Κουτάμπει) εἰς θέσιν «Καβάκια», ἀπε-
 χούσης τῆς πόλεως περὶ τὰ 2.5 χιλ. μ. με ὕδωρ διανγὲς καὶ ψυχρότατον.

3) Ἐξ ἀρχαίας κρήνης, ἐπισκευασθείσης νεωστὶ εἰς θέσιν «Κουρνιά»,
 ἀπεχούσης τῆς πόλεως περὶ τὸ 1.5 χιλ. μ. Περὶ τῆς κρήνης ταύτης Πλίνιος
 ὁ νεώτερος ἐν τῇ φυσικῇ αἰτοῦ ἱστορίᾳ ἀναφέρει τὸ παράδοξον φαινό-
 μενον, ὅτι «κατὰ μὲν τὸ θέρος ἦτο ἄφθονος, ἐν δὲ χειμῶνι μικρά».

Ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα 23 φρέατα γλυφοῦ ὕδατος
 πρὸς χρῆσιν διαφόρων οἰκιακῶν ἀναγκῶν.

Ἡ Σωζόπολις ἀπέχει διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τοῦ παραλίου Βουλγαρικοῦ χω-
 ρίου «Ἁγ. Νικόλαος» 7 χιλ. μ., τοῦ Πύργου 33, τῆς Ἀγχιάλου 52 καὶ
 τῆς Μεσημβρίας 71. 5. Διὰ θαλάσσης δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ Πύργου 12 μίλια,
 ἀπὸ τοῦ Ἀγχιάλου 9 καὶ ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας 14, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ
 συνδέεται διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας.

Ἐπικρατέστεροι ἄνεμοι ἀπὸ Μάρτιον - Αὐγούστου εἶναι ὁ Μαΐστρος,
 ὁ Μπονέντης ἢ καὶ ἀνάμικτοι, μ. μ. δὲ ὁ Σορόκος, ἡ Ὅστρια, ὁ Γαρμπῆς,

ἢ καὶ ἀνάμικτοι. Κατ' Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον οἱ ἔτησιαί, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν πεντάμηνον διάστημα οἱ βόρειοι, οἱ δυτικοί, οἱ ἀνατολικοὶ ἢ καὶ ἀνάμικτοι (Μαΐστρος - Ντραμουντάνα, Γραῖο - Δραμουντάνα, Γραῖο - Λεβάντης, Λεβάντης).

Θερμοκρασία ἀπὸ Νοέμβριον μέχρι Μαρτίου ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ, κατ' Ἀπρίλιον, Μαΐον καὶ Ἰούνιον συγκερασμένη, Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον θερμὴ, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον μετρία.

Οἱ ἔκτακτοι χειμῶνες ἐνταῦθα εἶναι σπάνιοι. Ἡ ἱστορία, ἀναφέρουσα τὸν ἔκτακτον χειμῶνα τοῦ 764 μ. Χρ., περιλαμβάνει ἐντὸς τῆς ἀκτίνος αὐτοῦ καὶ τὴν Σωζόπολιν. Ὁ ἐν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Σόφιας εὑρισκόμενος κώδιξ τῆς Ἀγχιάλου μνημονεύει τὸν ἔκτακτον χειμῶνα τοῦ 1802, καθ' ὃν ἡ ἀπὸ Μεσημβρίας μέχρι Σωζοπόλεως παραλία ἐπάγη εἰς τοσοῦτον πάχος, ὥστε περὶ ἐπέρας τὸ διάστημα ἀριχθεῖς ἐνταῦθα Ἕλληνας καλόγηρος.

Αὐτόπτης μάρτυς μᾶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1857 τοσαύτη χιὼν ἔπεσεν ἐν Σωζοπόλει, ὥστε τὸ ὕψος αὐτῆς ἀνῆλθεν εἰς τινα μέρη 2 1/2 - 3 μέτρα.

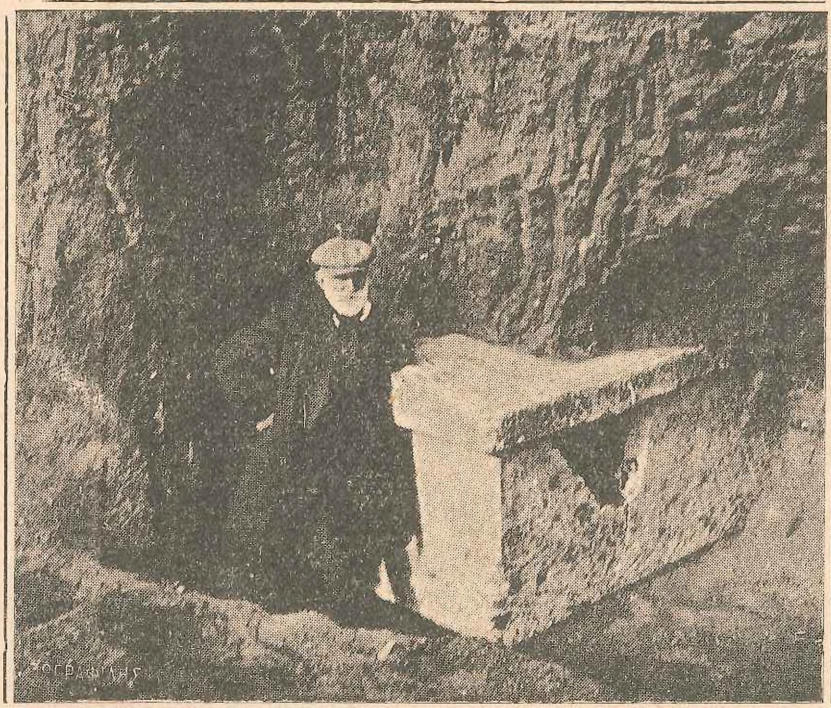
Τῇ 8η Μαΐου 1874 ἀρκετὴ χιὼν πεσοῦσα κατέστρεψε κατ' ὀλοκληρίαν τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐγενόμεθα αὐτόπται ἐνὸς ἔκτακτου χειμῶνος συμβάντος τῷ 1893, περὶ οὗ ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ ἐντύπον ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου τὰ ἑξῆς: «Τὸ 1893 Ἰανουαρίου 24 ἐπάγωσε τὸ λιμνὴ σαβὰτο βράδι κυριακὴ ξιμέρομα καὶ βάσιξε ἡμέρας 9 καὶ μόλισε τῇ 2 φεβρουαρίου τῆς ὑπαπαντῆς τῇ 27 τοῦ Ἀοιάνου τοῦ Χρισσοστόμου ἐχόρεψαν μὲ τὰ νταβούλια τοῦ μανάβογλου ἐπάνου εἰς τὸ πουζή»¹. Καὶ αἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀναφέρονσαι περὶ τοῦ παγετοῦ τούτου σημειοῦσι θερμοκρασίαν ὑπὸ τὸν πάγον 10°, τῆς θαλάσσης τελείως ἠρεμούσης. Τὸ πάχος τοῦ πάγου ἦν 0.25 1/2 μ. καὶ ἔξετείνετο εἰς 2500 καὶ πλέον βημάτων ἐντὸς τοῦ λιμένος καὶ πέραν τοῦ μικρονησίου «Ἀγ. Κηρίκος».

Βροχαὶ πίπτουσι μέτρια, γάλαζα σπανία. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς σπανιώτατα ταράσσεται καὶ τότε ἔξ ἀσθενῶν μόνων καὶ ὄλως ἀκινδύνων συσμικῶν δονήσεων.

Εὐδοκιμοῦσιν ἡ ἄμπελος, τὰ πεπονοειδῆ καὶ ὅλα τὰ ὄπωροφόρα, πλὴν τῆς ἐλαίας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν. Τὰ σιτηρά, καλλιεργούμενα κατὰ τὴν ἠσιόδειον ἀκόμη μέθοδον ἀποδίδουσιν 8-10. Ἐπίσης εὐδοκιμοῦσαι καλλιεργούμενα, εἰς ἐλαχίστην ὁμῶς κλίμακα, ὁ καπνός, τὸ λινάρι καὶ ὁ βάμβαξ.

¹) Ἐτηρήθη ἡ ὀρθογραφία τοῦ ἰδιογράφου.

Ανεπιφρέαστοι ἀπὸ παντὸς πατριωτικοῦ ἐγωισμοῦ καὶ πάσης ἄλλης προκαταλήψεως, δυνάμεθα, ἔνεκα τῶν σπανίων καὶ ἀπεριγράπτων αὐτῆς φυσικῶν καλλονῶν καὶ τοῦ ὑγιεινοῦ κλίματος, νὰ ἀποκαλέσωμεν τὴν Σωζόπολιν «ρόδον τῆς Βουλγαρίας» καὶ «μέλλουσαν Νίκαιαν» αὐτῆς.

(Συλλογή Σταμούλη)

Σαρκοφάγος εὑρεθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἔξω τῆς Σηλυβρίας τύμβου, γινομένης κατὰ τὸ 1912 παρὰ τῶν κ. κ. G. Seur καὶ Ἀ. Σταμούλη. Ἐντὸς αὐτῆς εὑρέθησαν ὀλίγα νομίσματα παραδοθέντα εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς διὰ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσεῖον.

(Φωτογραφία ληφθεῖσα κατὰ τὸ 1912 παρὰ τοῦ Γάλλου ἀρχαιολόγου κ. G. Seur).

Η ΗΡΑΚΛΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΟΣ

Ὁ Γουλλιέλμος Ἰώσηπος Grelot ἐπισκεφθεὶς τὴν Θράκην κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος (τὸ ἔργον του ἐδημοσιεύθη τὸ 1680), συνοδεύων τὸν Βασιλικὸν ἰατρὸν καὶ ἀρχαιολόγον Vaillant, περιγράφει τὴν τότε Ἡράκλειαν, ἣ ὅποια μὲ ὄλην τὴν τὴν κατὰπτωσιν 150 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν, διετήρει εἰσέτι πολλὰ περισσότερα λείψανα τοῦ παρελθόντος μεγαλείου τῆς ἡ σήμερον. Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Θρακικῶν» θὰ εὐρωσι τὴν περιγραφὴν ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσαν.

Νέα Ἰόρκη.

A. A. Σ.

Ἡ πόλις αὕτη εἶνε μία ἐκ τῶν σαράντα περίπου, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸ ἴδιον ὄνομα. Βλέπων τις τὴν σημερινὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τῆς δυσκολεύεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶνε τὰ ἑρείπια τῆς ὀνομαστῆς Περίνθου, ἣτις ἐπιβαλοῦσα ἄλλοτε τοὺς νόμους τῆς εἰς τὸ ὑπερήφανον Βυζάντιον, στενάζει σήμερον ὑπὸ τὴν τυραννίαν αὐτοῦ· εὐτυχῶς μὲ ὅλας τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη, διατηρεῖ ἀκόμη τὸ ὄνομά τῆς.

Ἡ πόλις αὕτη εἶνε κτισμένη πέριξ ἑνὸς ἀκρωτηρίου, ὀλίγον ὑψηλοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον σχηματίζονται ἀπὸ τὰ δύο μέρη, δύο λιμένες ἀρκετὰ κατὰλληλοι διὰ τὰ πλοῖα. Ἐξ αὐτῶν ὁ μόνος συχναζόμενος, εἶνε ὁ βορειοανατολικὸς ὅστις εἶνε καὶ μεγαλύτερος καὶ ἀσφαλέστερος. Δυστυχῶς οἱ Τοῦρκοι ὄχι μόνον δὲν φροντίζουν νὰ τὸν καθαρίσουν, ἀλλ' ἀναλγήτως ἀφίνουν νὰ ὑπερπληρωθῇ ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐκ τῆς παραλίας· ὥς ἐκ τούτου δὲν θὰ εἶνε πλέον δυνατόν νὰ εἰσέλθουν παρὰ βάρκες, Τουρκικὰ καΐκια καὶ ἄλλα πλοῖα μετρίου μεγέθους, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Σευήρου καὶ μάλιστα πολὺν πρὸ αὐτῆς καὶ μετ' αὐτήν, ἐναυλόχει συχνὰ ἐν ἀσφαλείᾳ ὀλόκληρος ναυτικὴ δύναμις, καὶ τὰ μεγαλύτερα πλοῖα, τὴν Πέρινθον εἶχαν ἀσφαλῆ λιμένα.

Τὸ σχῆμα τοῦ λιμένος τούτου εἶνε κυκλωτερές, κάπως προσομοιάζον μὲ πέταλον. Ἡ θεὰ του εἶνε ἀρκετὰ εὐχάριστος, ἰδίως ἄγνωθεν τοῦ ἀριστερόθεν κειμένου ἀκρωτηρίου εἶνε πολὺ καλυτέρα· ἐκεῖθεν φαίνονται οἱ δύο λιμένες, μετὰξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἡ Ἡράκλεια, καὶ ἡ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ. Πέριξ τῆς Ἡρακλείας εὐρίσκονται ὠραῖαι ἔξοχαί.

Βεβαίως ἐδῶ ἔκειτο τὸ ὠραῖον ἀμφιθέατρον τῆς Ἡρακλείας, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου. Φαίνονται ἀκόμη μερικὰ ὠραῖα ἐρείπια καὶ λείψανα οἰκοδομῶν μεταξύ ἄλλων σώζονται μεγάλα ὑπόγεια, τὰ ὁποῖα εἶχαν πλήρη ὕδατος ἐκτάκτως καθαροῦ καὶ ψυχροῦ. Ταῦτα μεταχειρίζονται ἤδη ὡς στέρνας. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ὑδροποθήκας (αἱ ὁποῖαι προφανῶς ἐπληροῦντο ἀπὸ πηγαῖα ὕδατα καθότι εὐρίσκονται εἰς πολὺ ὑψηλὸν τόπον καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ νερὰ τῶν βροχῶν) διοχετεύονται τὰ νερὰ εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἀμφιθέατρον.

Καὶ δὲν εἶνε μόνον ἡ οἰκοδομὴ αὕτη, ἥτις ἦτο ἀξιοθαύμαστος εἰς τὴν Ἡράκλειαν. Ἐκτὸς τῶν ναῶν, τῶν λουτρῶν καὶ ἀρχετῶν ἄλλων δημοσίων οἰκοδομῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἦτο αὕτη στολισμένη, ὑπῆρχον πλεῖστα ὠραῖα ἀγάλματα εἰς δημοσίας θέσεις ὑψούμενα εἰς μνήμην ὅσων ἔκαμνον ἰδιαιτερόν τι διὰ τὴν πρόοδον τῆς πόλεως. Τὰ ἀγάλματα ἐθραύσθησαν καὶ κατατεμαχίσθησαν παρὰ τῆς βαρβαρότητος τῶν αἰώνων· ἀλλ' αἱ περιωθεῖσαι βάσεις καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ δεικνύουν ἀρκετὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Περινθίων πρὸς τοὺς εὐεργέτας τῆς. Ἀπόδειξις τῆς γεναιοδωρίας τῶν ἀρχαίων Ἡρακλειωτῶν καὶ μαρτυρία ὅτι ἡ πόλις Ἡράκλεια εἶνε ἡ ἀρχαία Πέρινθος. Αἱ Ἑλληνικαὶ καὶ Λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκει τις εἰς διάφορα μέρη δὲν ἐπιτρέπουν ἀμφιβολίας καὶ τὰ εὐρισκόμενα ὠραῖα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, βεβαιοῦν ὅτι εἶπεν εἰς ποιητῆς

Quae magna Perinthus.

ante fuit, prisceum mutavit Heraclea nomen

Πολλὰ ἀρχαῖα τεμάχια ἐπιγραφῶν μεταχειρίζονται ὡς βαθμίδας εἰς τὰς εἰσόδους, ἀλλ' ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν αἱ ὁποῖαι φαίνονται εἰς Ἡράκλειαν, εἶνε ἐντειχισμένη εἰς χονδρὸν τοῖχον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς πόλεως ταύτης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἄγει εἰς Ἀδριανούπολιν. Αὕτη εἶνε Ἑλληνικὴ ἀφιέρωσις εἰς τὴν ἀγαθὴν τύχην τοῦ αὐτοκράτορος Σευήρου. Ὁ Σευήρος εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Pescennius Siger, τὸ ὑπέταξε καὶ τὸ ὑπεχρέωσε νὰ λάβῃ τοὺς νόμους τῆς δημοκρατίας τῆς Περίνθου, τῆς ὁποίας ἦτο ἀντίζηλος. Ὑπάρχει μία ἐπιγραφή πλησίον τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μητροπολίτου (Primat ἢ Grand Eneque). Αὕτη εἶνε ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀγαθὴν τύχην τοῦ Αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ υἱοῦ τοῦ Nerva.

Ἡ οἰκία τοῦ Μητροπολίτου συνέχεται μετὰ τοῦ ναοῦ ὅπως οὗτος μεταβαίνῃ ἐν ἀσφαλείᾳ ἵνα λειτουργήσῃ. Εἰς τὸν μεταξύ τῶν δύο διαδρόμον, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται καὶ διὰ προπύλαια, ὑπάρχει ὁ τάφος ἐνδὸς εὐγενοῦς Ἀγγλοῦ ὅστις μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἠσθένησε ἀπὸ

πανώλην εἰς τὴν Τένεδον καὶ ἀπέθανε πρὶν φθάσῃ εἰς Ἡράκλειαν, ὅπου ἐτάφη κατὰ τὸ 1627, ὡς σημειοῦσιν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ ἐπιγραφὴ τὴν ὁποίαν ἔγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου του ¹⁾.

Ἡ Μητροπολιτικὴ αὕτη ἐκκλησία τῆς Ἡρακλείας εἶνε ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ τις ὅτι εἶνε ἀρχιτεκτονικὸν ἀριστούργημα. Εἶνε μία ἐκκλησία οἰκοδομημένη, ὅπως ὅπως, ἐπὶ ἐνὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας οἰκοδομῆς, ἴσως πύργου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἰκοδόμησαν θόλον ἀρκετὰ ὠραῖον, ὅστις καλύπτει ὅλην τὴν οἰκοδομήν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ εἶνε ἀρκετὰ καθαρὸν καὶ καλλίτερα διευθετημένον ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν Πατριαρχείων τῆς Κων/πόλεως.

Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλαὶ ἄλλαι ἐκκλησίαι εἰς Ἡράκλειαν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶνε εἰς τὴν αὐτὴν καλὴν κατάστασιν ὡς ἡ Μητροπολιτικὴ ἐκκλησία: Ἐκ τῶν πέντε-ἕξ ἄλλων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται, ὑπάρχουν δύο ἕως τρεῖς ἔρημοι καὶ ἐγκαταλελειμμένοι. Καὶ αὗται ἔχουν τὴν τύχην ὁμοίαν μὲ τὰς περισσοτέρας τῶν οἰκιῶν αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὅταν ἔφθασα εἰς Ἡράκλειαν ἠρώτησα ἂν ἦτο ἐορτή, διότι διελθὼν πολλὰς ὁδοὺς ἔβλεπον τὰ καταστήματα κλειστὰ καὶ οἰκίας κενάς. Μὲ ἀπήντησαν ὅτι ἦσαν πολλαὶ οἰκίαι ἑλλήνων Ἡρακλειωτῶν, οἵτινες ἀπέθανον ἀπὸ πανώλην, ἢ ἄλλων οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὰ κτήματα καὶ τὴν πατρίδα τῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πιέσεων τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθητικῶς τοὺς ἐπέρριπτον νέας συκοφαντίας. Ἄν αὐτὸ ἐξακολουθήσῃ δὲν θὰ μείνουν εἰς Ἡράκλειαν παρὰ μόνον Τούρκοι κάτοικοι.

Τὸ ἐμπόριον τὸ ὁποῖον διεξάγεται σήμερον εἰς Ἡράκλειαν δὲν εἶνε μέγα. Τὰ πλοῖα εἰσπλέουν εἰς τὸν λιμένα τῆς διὰ τὰ προφυλαχθῶν ἀπὸ κακῶν καιρῶν ὁ ὁποῖος πιθανὸν νὰ τοὺς παρουσιασθῇ εἰς τὰ πέριξ, (ὡς συνέβη εἰς τὸ ἡμέτερον τὸ ὁποῖον ὑπεχρεώθη νὰ ἀγκυροβολήσῃ πέντε ἕως ἕξ ἡμέρας ἀπὸ δυνατὴ τραμμοντάνα) καὶ ὄχι διὰ τὰ κάμουν ἀξίαν λόγου φόρτωσιν.

Εὐρίσκει τις ἐν τούτοις βαμβάκι, ἑλῆς, ὄπωρικά ξηρὰ καὶ νωπά, δέρματα καὶ μαλλιά εἰς ἀρκετὰ μεγάλην ποσότητα.

Εὐρέθην εἰς Ἡράκλειαν κατὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ βάμβακος καὶ ἐκ περιεργείας μετέβην εἰς τοὺς ἀγροὺς διὰ νὰ ἰδῶ μὲ ποῖον τρόπον γίνεται ²⁾.

Ἡ πόλις αὕτη ἐτιμήθη ἀπὸ τὴν μεγαλόψυχον γενναιότητα πλείστων μαρτύρων, οἵτινες ἔχυσαν τὸ αἷμα τῶν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἐξ αὐτῶν εἶνε οἱ ἄγιοι Φηλιξ, Ἰανουάριος, Κλήμης καὶ Φιλήμων.

¹⁾ Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐσώζετο μέχρι ἐσχάτων (Σ. Μ.).

²⁾ Παραλείπεται ἡ περιγραφὴ τοῦ βάμβακος (Σ. Μ.)

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΤΕΡ - ΙΑΚΩΒΟΣ Ο ΝΕΟΣ ΠΟΥ ΤΕΛΕΙΩΣΕ ΜΑΡΤΥΡΙΚΑ ΣΤΟ ΔΙΑΥΜΟΤΕΙΧΟ ΤΟ 1520

Στὸ διαλυμένον τῶρα μοναστήρι τῆς Δερβέκιστας—(Τριγωνίδα τῆς Αἰτωλίας)—βρίσκονταν τρεῖς χειρόγραφες φυλλάδες τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου. Τὸν καιρὸ ποὺ διαλυόταν τὰ μοναστήρια πῆραν κι αὐτὲς ὁρμό, ἕπως καὶ τ' ἄλλα πολλὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης του. Χάρη στὴν τιμὴ ποὺ ἀπολάβει ὁ νέος αὐτὸς Ἅγιος στὰ χωριά τοῦ Ἀπόκουρου, καὶ τὰ τρία αὐτὰ χειρόγραφα γλύτωσαν. Τὰ δυὸ ἔπεσαν στὰ χέρια μου καὶ τᾶχω Ἐτὸ τρίτο ξεθωριασμένο καὶ σὲ λίγα φύλλα περισωμένο, τὸ εἶδα δῶ κι εἰκόσι πέντε χρόνια στὰ χέρια ἐνοῦ χωριάτη ἀπ' τὴ Δερβέκιστα. Ποιὸς ξέρει τῶρα τί ἔχει γίνει.

Ἡ πιὸ ὁμορφογραμμένη φυλλάδα, (σχῆμα ὄγδοο), ἀντιγράφηκε σὲ χαρτὶ τὸ 1824 ἀπὸ παλιότερο χειρόγραφο. Ἔτσι γράφει ὁ ἀντιγραφέας κάτω ἀπ' τὴ σκιτσογραφία τῶν ἁγίων Ἰακώβου, Ἰακώβου καὶ Διονυσίου στὸ πρῶτο φύλλο. Ἔχει τὴν ἀκολουθία, τὸ συναξάρι καὶ τὸ «βίο καὶ πολιτεία τοῦ ὁσιομάρτυρος Ἰακώβου». Συγγραφέας τοῦ βιβλίου εἶναι κάποιος Παναγιώτης ὑποψήφιος καλόγερος στ' Ἅγιον ὄρος. Τὸ γράφει ὁ ἴδιος στὸ τριαντατριάστιχο ποίημα ποὺ σύνταξε στὰ τελευταῖα τοῦ «βίου» :

«Κἀμὲ πάτερ σύνταξον τοῖς σὲ ὕμνοῦσι »
« Παναγιώτην σὸν θύτην ραδοβεσδύτην » ¹⁾

«Καὶ βουλὴν ἐμήν, ἀγαθῶς περαιῶσαι »,
« Τὸ τῶν μοναχῶν τὸ σχῆμα ἐνδυθῆναι » κ.τ.λ.

¹⁾ Ἀπ' τὸ Ραδοβίτσι τῆς Ἀνασελίτσας ἴσως.

Τῆ φυλλάδα τὴν τύπωσα στὰ 1894 μὲ ἐξοδα τοῦ διαλυμένου μοναστη-
ριοῦ τῆς Δερβέκιστας σὲ χίλια μονάχα ἀντίτυπα. Οὔτε ἕνα σήμερα δὲν

Εἰκόνα στὴν ἀρχὴ τοῦ χειρογράφου.

ὑπάρχει· ἀλλὰ κι ἡ κυκλοφορία τῆς ἔμεινε περιορισμένη στὰ χωριά τοῦ
Ἀπόκουρου. Μόλα ταῦτα ὁ μακαρίτης Περ. Ζερλέντης γράφοντας γιὰ τὸ

Θεωνά, τὸ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης στὴ «Βυζαντινὴ ἐπετηρίδα» τοῦ Κρουμπάχερ, παραπέμπει στὴ ντυπωμένη φυλλάδα. Παράξενο μοῦ φαίνεται, ποῦ βρῆκε τὸ ἀντίτυπο.

Ἡ ἐκδοσὴ κείνη εἶναι τεποτένεια. Ἐπροσπάθησα μὲ τις τότε ἰδέες μου νὰ ξεκαθαρίσω τὸ κείμενο ἀπ' τὶς τάχα χυδαιολογίες. Ἔτσι νόμιζα πῶς δίνω στὴ δημοσιότητα κάτι καλύτερο. Λυποῦμαι, γιατί ἔτσι σκεπτόμουν. Ποῦ νὰ βρεθοῦν τὰ χρήματα τώρα νὰ ξαναδημοσιευτῇ ὁ κώδικας μὲ ἀναλλοίωτο τὸ κείμενο, ὅπως πρέπει; Ἄς εἶναι.

Μὲ τὴν εὐκαιρία ποῦ ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται τὰ «Θρακικά», νομίζω πῶς προσφέρω κάποια συμβολὴ στὴ θρακικὴ ἱστορία κάνοντας λόγος γιὰ τὸν πάτερ Ἰάκωβο καὶ ξαναδημοσιεύοντας ἓνα μέρος τοῦ κειμένου, γλωσσικὰ ἀπεύραχτο, ἐκεῖνο ποῦ γράφει γιὰ τὸ μαρτυρικό του θάνατο στὸ Διδυμότειχο.

Γιάννης στὰ κοσμικὰ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ὁσιομάρτυρα. Βοΐδοντάδες, χωρὶς κοντὰ στὴν Καστοριά εἶναι ἡ πατρίδα του. Πολλὰ χρόνια ἔκαμε τὸ χασάπη στὴν Πόλη καὶ ἀπόκτησε πλοῦτο Ἄλύπητα ὅμως σκόρπισε κατόπι τὰ γρόσια του καὶ ἦρθε στ' Ἅγιον ὄρος. Ἐγινε καλόγερος καὶ ἀσκήτεψε σὲ καλύβια κοντὰ στὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων. Γρήγορα ἔλαμψε ἡ ἀρετὴ του, καὶ γι' αὐτὸ πολλοὶ τὸν ἀκολούθησαν σὰ μαθητές του. Κι ἀπ' αὐτοὺς ξακουσμένος ὁ Μαρκιανός, καὶ ὁ παπὰ-Θεωνάς, ὕστερα Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης.

Ἦταν κατὰ τὸ 1519· τὰ πρῶτα χρόνια τῆς μαύρης καὶ ἀβάσταχτης σκλαβιάς. Σὰν θεία ἐπιταγὴ χαρακτηρίζει ὁ βιογράφος τοῦ τὴ σκέψη ποῦ τὸ ἦρθε νὰ φύγη ἀπ' τ' Ἅγιον ὄρος καὶ νάρθη στὰ μέρη τῆς Αἰτωλίας.

Ἐχοντας τὴ μαθητικὴ συντροφιά του ἦρθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ μοναστήρι τῆς Δερδέκιστας, «ὁ Πρόδρομος». Ἐνα χρόνο ἔμεινε κεῖ πέρα.

Ἡ σπηλιὰ ποῦ ἀσκήτευε, καὶ σήμερα εἶναι ἀκόμα γνωστὴ στὰ περὶχωρα. Ὅλοι δείχνουν τ' «Ἀσκηταρεῖο», σ' ἓνα γκρεμό, δῶθε μεριὰ ἀπ' τὸ Ριγάνι τοῦ Ἐπάχτου κατὰ τὴ δεξιὰ ἄκρη τοῦ Φεῖδαρη. Σῶζεται καὶ σήμερα τὸ ξεροτόχι ποῦ εἶχε χτίσει γιὰ νὰ κρατᾷ τὰ χώματα. Τὰ κεροσταλάματα καὶ οἱ καπνιὰς ἀπ' τὰ κεριὰ π' ἀναθε στὸ βράχο, φαίνονται, καὶ ἄς εἶναι περασμένα παραπάνω ἀπὸ 400 χρόνια ὡς τώρα.

Σωρὸ ἔτρεχαν οἱ χωριάτες ἀπὸνα γύρο τὸ Σαββατο—Κύριακο ποῦ ὁ Ἅγιος ἀφήνοντας τ' ἀσκηταρεῖο, ἐρχόταν στὸ μοναστήρι νὰ λειτουργηθῇ καὶ μεταλάβῃ. Ἄλλος ἐρχόταν νὰ τὸν δῇ καὶ τοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι, ἄλλος γιὰ νὰ ξομολογηθῇ καὶ πάρει συχώρεση καὶ ἄλλος ἀπ' ἀπλὴ περιέργεια.

Τὸ συχνὸ αὐτὸ ἀνθρωπομάζωμα σ' ἓναν τέτοιον ἔρημον τόπο κίνησε τὴν ὑποψία τοῦ Ἁγᾶ. Μπήκαν βέβαια καὶ οἱ ραδιουργίες στὴ μέση. Πολλοὶ θέλοντας νὰ κολακέψουν τὸν τύραννό τους, γιὰ ὑποπτη παράσταιναν τὴν παρου-

σία τοῦ Ἁγίου στὰ μέρη τῆς Αἰτωλίας. Καὶ φέρτα πάνω φέρτα κάτω, ἐπίασεν αὐτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς του, Ἰάκωβο, διάκω, καὶ Διονύσιω, καλόγερο. Δεμένους τοὺς πήγαν στὰ Τρίκκαλα. Τοὺς φυλάκωσεν ὁ μπέης. Ἀπ' τῆ φυλακῆ ἔγραψε γράμμα πίσω στὴ Δερβένιστα καὶ γιὰ διάδοχό του διώριζε τὸν παπὰ - Θεωνά.

«καὶ ἀφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολή, ἔφθασεν καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι, (Σελήμης δὲ ἦν οὗτος ὁ ἀπηγῆς καὶ ὠμύτατος) καὶ ἔβγαλαν οἱ ὑπηρέται ἀπὸ τὴν φυλακὴν τὸν Ὅσιον, καὶ τοὺς δύο μαθητὰς του· καὶ ὁ ἓνας λέγονταν Ἰάκωβος καὶ τὴν τάξιν διάκωνος, καὶ ὁ ἄλλος Διονύσιος· καὶ τοὺς ἔβγαλαν καθάλλαν εἰς ἄλογα, καὶ μετ' ἀλύτους σιδηρᾶς ὑποκάτωθεν τῶν ποδῶν τοὺς ἔδεσαν. νὰ τοὺς ὑπάγουν εἰς τὸν βασιλέα· καὶ φθάσαντες εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, δὲν εὔρον ἐκεῖ τὸν βασιλέα, ἀμὴ εἰς ἄλλο κάστρον Δυμότειχον ὀνομαζόμενον, καὶ τοὺς ὑπῆγαν ἐκεῖ· καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἔλθουν ἔμπροσθέν του, νὰ τοὺς ἐξετάσῃ. καὶ καθὼς ἐπαρεστάθησαν εἰς τὸ κριτήριόν του, δὲν ἐδειλίξασαν· ἀμὴ μετ' ἀνδρείαν ἔκαμναν τὰς ἀποκρίσεις! καὶ ὁ τύραννος κοιτάζας αὐτοὺς μετ' ἀγρίων πρόσωπον εἶπε τὸν Ὅσιον· εἶπέ, τί εἶναι αὐτὰ ὁποῦ ἤκουσα διὰ ἐσένα; καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν συνάζεις τοὺς ραγιαδες εἰς τοῦ λόγου σου; μήπως ἦσουν κριτῆς; καὶ ὁ Ὅσιος ἀπεκρίθη· σὺ εἶσαι κριτῆς, ὁποῦ κυριεύεις τὸν κόσμον τοῦτον· καὶ ἐμένα μοῦ ἐδόθη ἄλλη κρίσις νὰ διδάσκω τὰ πλήθη τῶν Χριστιανῶν, νὰ κάμνουν τὰς παραγγελίας τοῦ Θεοῦ. καὶ ὁ τύραννος εἶπε· καὶ ποῖα κρίσις σοῦ ἐδόθη παρὰ Θεοῦ; λέγει του ὁ Ὅσιος, νὰ διδάσκω τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁμοφύλων μου Χριστιανῶν, διὰ νὰ ἐργάζωνται τὰς ἀγίας αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ νὰ μὴ κάμνουν κανένα κακόν· καὶ ὁ τύραννος ταῦτα ἀκούσας, ἐθυμώθη περισσότερο, καὶ μετ' θυμὸν τὸν λέγει· ἀνοσία κεφαλῆ, λέγε τὴν ἀλήθειαν, καὶ μὴ κρύπτῃς ἐκείνκ, ὅπου ἔμαθα ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ὁμοπίστους μου. καὶ ὁ Ὅσιος τοῦ εἶπεν, ἐὰν ζητᾷς νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθειαν, αὐτὴ ὁποῦ σοῦ εἶπα εἶναι. καὶ εἰς τὸ χέρι σου εἶμαι, καὶ κάμε ὅ,τι θέλεις· τότε ἐπρόσταξε νὰ κρεμάσουν τὸν ἅγιον, καὶ νὰ τὸν δείρουν ὥραν πολλὴν μετ' βούνευρα, καὶ δερνόμενος καθόλου δὲν ἐλάλει. ἀμὴ μιμούμενος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα Χριστόν, καὶ σιωπῶντας ὑπέμεινε τὰς βασάνους ἀνδρείως, τόσον ὁποῦ σὰν νὰ ἐπαιδεύετο ἄλλος· καὶ πάλιν ἐπρόσταξεν ὁ κατηραμένος νὰ δείρουν καὶ τοὺς μαθητὰς του, καὶ ἰδὼν ὅτι αἰτίαν διὰ θάνατον δὲν εἶχαν, ἐπρόσταξε νὰ τοὺς φυλακίσουν· καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν εἶπεν καὶ τοὺς ἔφεραν ἔμπροσθέν του, καὶ πολὺ τοὺς ἐβασάνισε, ἐπρόσταξε νὰ τοὺς βάλουν στρέβλας εἰς τὰς ἀγίας τῶν κεφαλᾶς· καὶ ὁ Ὅσιος στρεβλούμενος δὲν ἐπαθε βλάβην, ὁ δὲ διάκωνος σφιγγόμενος ἐδγήμεν ὁ ὀφθαλμός του, καὶ ἦτον κατὰ πολλὰ εὐμορφος εἰς τὴν ὄψιν, διὰ τὸ ὁποῖον πολὺ ἐπάσχισε πολλὰκις νὰ τὸν τουρκήσῃ νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν. ἀμὴ τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις τὸν

ἐδυνάμωνε· αὐτὰς τὰς δύο τιμωρίας τοὺς ἔκαμε εἰς τὸ *Δυμότειχον*. καὶ ὕστερα τοὺς ἔδωσαν μὲ σιδηρᾶς ἀλύσους, καὶ τοὺς ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀδριανοῦπολιν, ὅτι ἐκεῖ ἦτον οἱ πασάδες τοῦ παραγγέλλοντας, νὰ τοὺς φυλάξουν καλὰ καὶ δι' ἄλλην ἐξέτασιν. καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἐπῆγε καὶ ὁ τύραννος ἐκεῖ, καὶ ἔμαθεν ἀπὸ τοὺς πασάδες του, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι θανάτου. ἀμὴ ἔχει καὶ προφητικὸν χάρισμα, καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ θὰ γίνουσι εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ λέγει ὡσὰν νὰ τὰ βλέπη· καὶ ἀκούσας ὁ τύραννος ἐχάρη πολύ, ὅτι ἦτον πολὺ φιλόζωος, καὶ ἀγαποῦσε νὰ μάθη διὰ λόγου του· καὶ προσκαλέσας τὸν Ὅσιον, τὸν ἐρωτοῦσε πόσον θὰ ζήσῃ. καὶ ὁ ἅγιος τοῦ εἶπεν· ἤξευρε ἀπὸ ἐμένω, ὦ βασιλεῦ, ὅτι ἡ ζωὴ σου ἐμετρήθη, καὶ εἰς ἐννέα μῆνας τελειώνει. Λέγει του ὁ τύραννος δὲν ἠξεύρεις τί λέγεις! Ἔ, ἐγὼ θέλω νὰ ζήσω, καὶ νὰ ὑπάγω νὰ πάρω τὴν Ρόδον. (τὴν ὁποῖαν τότε ἐπολέμει) λέγει του ὁ ἅγιος· καὶ σὺ εἰς ἐννέα μῆνας ἀποθνήσκεις, καὶ διὰ τὴν Ρόδον τί σὲ μέλει; Καὶ οἱ πασάδες ἔγραψαν τὴν ἡμέραν καὶ δὲν ἐψεύσθη ὁ ἅγιος, ὅτι τελειώνοντες οἱ ἐννέα μῆνες, ἀπέθανε καὶ ὁ τύραννος καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ πῦρ τῆς κολάσεως! ἀκούοντας ὁμοῦ τοῦτον τὸν λόγον ὁ τύραννος, ἐθυμώθη πολὺ καὶ εἶπε καὶ ἐφυλάκωσαν τὸν Ὅσιον, καὶ ἐστοχάζετο μὲ τί τρόπον νὰ τὸν θανατώσῃ, χωρὶς εὐλογον αἰτίαν. διὰ τοῦτο ἐτεχνεύθη ὁ κατηγορούμενος, καὶ ἔστειλεν ἕνα πασά νὰ τὸν ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ. καὶ ἐλθὼν ὁ πασάς λέγει τὸν Ὅσιον. Ἀββά, πῶς ἔχεις τὸν Χριστόν; καὶ ὁ Ὅσιος εἶπε· τέλειον θεὸν καὶ τέλειον ἀνθρώπον· καὶ τοῦ ἐδιηγήθη ὅλον τὸ μυστήριον τῆς συγκатаβάσεως. Λέγει του πάλιν ὁ πασάς· ἀμὴ τὸν προφήτην μας, πῶς τὸν ἔχεις; καὶ ὁ Ὅσιος εἶπε· δὲν εἶναι προφήτης, ἀμὴ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ φίλος τοῦ Διαδόλου ἄριστος, ὅτι δὲν ἐλύπησεν ἄλλος περισσότερον τὸν Θεὸν καθὼς αὐτός. καὶ ὅποιος ἐλπίζει εἰς αὐτόν, ἢ τὸν ἔχει διὰ προφήτην, δὲν ἀξιῶνεται τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ πασάς, ἤλθε καὶ τὰ εἶπε τὸν τύραννον. καὶ ἐκεῖνος παρευθείς, ἔστειλε τοὺς φονεῖς καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι ἀνίσως καὶ κάμητε τρόπον νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν μεγάλης τιμῆς νὰ σᾶς ἀξιῶσω. ὑπῆγαν λοιπὸν ἐκεῖνοι πρὸς τὸν Ὅσιον, καὶ τοῦ εἶπαν τὴν παραγγελίαν τοῦ βασιλέως· καὶ ἔκαμαν κάθε τρόπον· πότε μὲ κολακείας, καὶ πότε μὲ ὑποσχέσεις, καὶ πότε μὲ φοβερισμοὺς νομίζοντες οἱ ὠμότατοι νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὴν ψευδῆ τους θρησκείαν, διὰ νὰ λάβουν τὰς τιμὰς, ὁποῦ τοὺς ἔταξεν ὁ βασιλεὺς. Οἱ δὲ Ἅγιοι καὶ οἱ τρεῖς, μὲ μίαν καρδίαν, γλῶσσαν, καὶ φωνὴν ἐξεβόησαν λέγοντες· μὴ γένοιτο Χριστὲ βασιλεῦ ἡμῖν, νὰ σὲ ἀρνηθῶμεν τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ βασιλέα τῶν βασιλευόντων, καὶ νὰ πιστεύσωμεν τὸν ψεύστην, καὶ πλάνον καὶ ἐχθρόν σου. καὶ ταῦτα ὡς ἤκουσαν οἱ φονεῖς, ἤλθαν καὶ εἶπαν τὸν τύραννον. εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁποῦ μᾶς ἔστειλες κράτιστε βασιλεῦ διὰ νὰ τοὺς καταπίσωμεν νὰ ἀρνηθοῦν τὸν

Χριστόν, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἀρνοῦνται, ἀμῆ καὶ τὸν προσφήτην, ὅπου πιστεύομεν ἡμεῖς, αὐτοὶ τὸν ὀνομάζουσι πλάνον, καὶ γελασμένον. καὶ ἡμᾶς ὅπου τὸν πιστεύομεν, μᾶς λέγουσι πῶς εἴμεθα τελείως ἀπωλεσμένοι. Καὶ ὁ τύραννος αὐτὰ ἀκούσας ἐθυμώθη καὶ ἐπρόσταξε νὰ τοὺς φέρουν, καὶ νὰ ξύσουν τὰς σάρκας των, μὲ σιδηρὰ ὀνύχια, καὶ εἶπεν ἀνίσως καὶ κάμουν τὸ πρόσταγμά μου καὶ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστόν, νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰς παιδείας, εἰδὲ νὰ παιδευθοῦν. Καὶ λέγοντας αὐτά, ἄρχισαν οἱ τζελάτηδες, καὶ ἄλλος ἐξοῦσε τὰς σάρκας τῶν Ἁγίων, ἄλλος ἔκρουε τὰς σιαγόνας των, καὶ ἄλλος ἐδάστα κρέας καὶ ἀνάγκαζε τοὺς ἁγίους νὰ φάγουν, ἤξεύροντες ὅτι οἱ μοναχοὶ δὲν τρώγουν κρέας, καὶ τόσον τοὺς ἐδασάνισαν οἱ κατηραμένοι, ὅτι ἡ γῆ ὅπου ἔστεκον οἱ μάρτυρες ἐκοκκίνησεν ἀπὸ τὸ αἷμά τους! καὶ ὁ τύραννος ἐθαρροῦσε πῶς θέλουσι φοβηθῆναι τὰς παιδείας, νὰ γυρίσουν εἰς τὴν πίστιν του. καὶ οἱ Ἅγιοι οὕτως στερεοί, καὶ ἀνδρείοι εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἔτσι πικρῶς βασανιζόμενοι, καθόλου δὲν ἤκουσαν τὰς φλυαρίας του, ἀμῆ ἀσυγκρίτως περισσότερο ἀγαποῦσαν ἐκεῖνα τὰ καλὰ, ἢτοι τὸν παράδεισον, παρὰ τοῦτα τὰ γῆινα, διὰ τοῦτο ὑπέμεναν καὶ τὰς παιδείας μὲ χαρὰν, ἐλπίζοντες, μὲ αὐτὰς νὰ ἀπολαύσουν τὴν λαμπρότητα τῶν δικαίων, καὶ τὴν ἀδάπανον τρυφήν, καθὼς καὶ τὰ ἀπῆλαυσαν! Καὶ οἱ τζελάτηδες ἐκουράσθησαν, καὶ εἶπαν τὸν τύραννον, τὸ ἀμετάθετον τῶν Ἁγίων. Καὶ ἐκεῖνος ἐπρόσταξε νὰ τοὺς φυλακίσουν, νὰ τοὺς φέρῃ καὶ εἰς ἄλλην ἐξέτασιν, καὶ ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας καθίσας εἰς τὸ κριτήριον, ἐπρόσταξε καὶ ἔφεραν τοὺς ἀθλητὰς ἐπροσθέν του καὶ εἶπε τοὺς βασανιστὰς νὰ ἐδγάλουν λουρία ἀπὸ τὰ βυζία τοῦ τρισολδίου γέροντος, εἰς τὰς πλάτες, καὶ ἔως τοὺς νεφρούς, καὶ νὰ βάλουν ἄλας καὶ ξεῖδι εἰς τὰς πληγὰς των, καὶ τοὺς δύο μαθητὰς νὰ τοὺς δέρουν μὲ βούνευρα εἰς μερικὰς ὥρας, καὶ πάλιν νὰ τοὺς φυλακίσουν, διὰ νὰ στοχασθῆναι πικρότερα βάσανα. καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας τοὺς ἔφερε πάλιν εἰς τὸ κριτήριον. καὶ τοὺς εἶδε καὶ ἦτον χαρούμενοι, καὶ εἶχαν τὰς παιδείας διὰ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ γλυκύτατον ξεφάντωμα, καὶ ἐκαταγελοῦσαν. Τότε ἐπρόσταξε νὰ καταξέσχισουν, μὲ σιδηρὰ ὀνύχια τοὺς τιμίους πόδας του, καὶ νὰ κατακαίουν τὰς πληγὰς του μὲ λαμπάδες. καὶ πάλιν μετὰ ἡμέρας ἐπρόσταξε νὰ κατατρίψουν τὰς πληγὰς του, χωρὶς λύπην, μὲ τρίχινα πανία. καὶ ὡτὰν ἐτελειώσε καὶ αὐτὴ ἡ παιδεία. καὶ ἄλλαι πολλαί, ὅπου ἔγιναν εἰς διάστημα δεκαεπτὰ ἡμερῶν, τότε ἀπεφάσισεν ὁ κατηραμένος καὶ ἀλιτήριος νὰ τοὺς κρεμάσουν! Καὶ λαβόντες οἱ φονεῖς τοὺς μάρτυρας τῆς ἀληθείας, τοὺς ἔφεραν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, καὶ τῆς τελειώσεως! καὶ ὁ μὲν Ὅσιος (ὦ τοῦ θαύματος) περιπατῶντας ἦλθεν ἐκεῖ, ὅπου δὲν εἶχε κρέας εἰς τοὺς πόδας του, ἀμῆ ἦταν τὰ κόκκαλα γυμνά, καὶ τοῦτο ἰδόντες οἱ ἄνθρωποι, ὅλοι ἐθαύμασαν. οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἐδασάζοντο ἀπὸ ἀνθρώπους, ὅτι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ περιπατήσουν ἀπὸ τὰς πολ-

λὰς παιδείας, καὶ καθὼς ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον τῆς τελειώσεως, ἐζήτησεν ὁ Ὅσιος καιρὸν νὰ προσευχηθῆ, καὶ οἱ τζελάτηδες τοῦ εἶπαν, καθὼς θέλεις ἔτσι κάμε. Τότε ὁ Ἅγιος λαβὼν τὸν Διάκονον τὸν ἔστησεν ἐκ δεξιῶν, καὶ τὸν ἄλλον ἐξ ἀριστερῶν. καὶ τοὺς λέγει. ὦ τέκνα μου, καιρὸς εἶναι νὰ ὑπάγωμεν πρὸς τὸν παθούμενον Χριστόν, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ τὰς παιδείας ὑπεμείναμεν. ἄς προσευχηθῶμεν λοιπόν. καὶ διὰ τὸν κόσμον, καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν, εὐχαριστοῦντε τὸν κύριον, ὅπου μᾶς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τοῦτον τὸν μάταιον κόσμον καὶ μᾶς κατηξίωσε τῆς ἀτελευτήτου βασιλείας τοῦ κληρονόμου. αὐτὰ εἶπε, καὶ εὐθὺς τὰς χεῖρας του. καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ὑψώσας προσηύξατο, μὲ τοὺς ἄλλους δύο. καὶ ἐκ τρίτου ἐπὶ τὴν γῆν πεσόντες, καὶ προσκυνήσαντες τὸν κύριον τὸν εὐχαρίστουν, ὅπου τοὺς ἠξίωσεν εἰς τὸ μαρτύριον. Τότε ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν κόρφον του ὁ Ὅσιος τρεῖς μερίδες τῶν ἀχράντων μυστηρίων. καὶ ἔδωκε τὴν μίαν τὸν Διάκονον, καὶ τὴν ἄλλην τὸν Διονύσιον, καὶ αὐτὸς τὴν τρίτην μερίδα μετέλαβε, καὶ χεῖρας καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ὑψώσας, μὲ μεγάλην φωνὴν εἶπε. Κύριε εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμα μου. καὶ μὲ χαριέστατον πρόσωπον παρέδωκε τὸ πνεῦμα περὶν εὐθὺς νεκρωμένος. καὶ ἰδόντες οἱ δῆμιοι, τὸ γενόμενον, καὶ ὄλος ὁ λαός, ὅπου ἔστεκεν ἐκεῖ ἐθαύμασαν! καὶ ὑπῆγεν ἕνας στρατιώτης εἶπε τὸν βασιλέα τὸ γενόμενον. καὶ ὁ τύραννος εἶπεν, ὅτι καὶ νεκρὸν τὸ σῶμα νὰ τὸ κρεμάσουν. καὶ τοὺς μαθητάς του ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ τὸν ἄλλον ἐξ ἀριστερῶν. καὶ ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ μακάριοι παρέδωκαν τὰς ψυχὰς τῷ Κυρίῳ. καὶ ἐτελειώθησαν οἱ Καλλίνικοι Ὅσιομάρτυρες. εἰς τὴν πρώτην τοῦ Νοεμβρίου μηνός. κατὰ τὸ 1520 σωτήριο ἔτος. Τὰ δὲ τίμια αὐτῶν λείψανα, κάποιοι χριστιανοὶ τὰ ἠγόρασαν, καὶ τὰ ἔφεραν εἰς μίαν χώραν ἐξω τῆς πόλεως τρία μίλια, ὀνομαζομένην Ἀλβανιτοχώριον, καὶ ἐκεῖ κατέθεσαν αὐτὰ χωριστὰ καθένα, εἰς τόπον καὶ μνημεῖον. καὶ τὸν θεῖον Ἰακώβον ἀνάμεσα τῶν δύο μαθητῶν. . . » ¹⁾

Τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου σώζεται ἀκέραιον στὸ μοναστήρι τῆς Μακεδονίας «Ἀναστασία ἢ Φαρμακολύτρια». Οἱ μαθητές του καταδιώχτηκαν ἀπ' τὸ μητροπολίτη τῆς Ἄρτας Ἀκάκιο. Τελευταία μαζώχτηκαν στὴ Σμόπετρα τ' Ἁγίου Ὁρους. Πολλὰ θαύματα εἶδαν οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ καὶ ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατό του. Ὁλη ἢ Θεσσαλία γιορτάζει τὴ μνήμη του, καθὼς λέει ὁ βιογράφος του.

¹⁾ Στὸ κείμενον φύλαξα τὴν στίξιν μονάχα, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ὀρθογραφίαν, ἃν καὶ ὀρθογραφικὰ σφάλματα λίγα ἔχει ὁ συγγραφέας.

Κ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ
Διδάκτορος φιλολογίας

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΩΝ ΑΥΤΗΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
ΕΥΜΟΛΠΙΑΣ ΚΑΙ ΚΕΝΔΡΙΣΟΣ¹⁾

Ἡ σπουδαιότης τῆς Φιλιππουπόλεως ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ τῷ
μεσαιωνι.—Ἡ ὀρθὴ τοῦ ὀνόματος ἐκφορὰ καὶ γραφή.—Τὰ ἀρχαιό-
τερα τῆς πόλεως ὀνόματα Εὐμολπίας καὶ Κενδρισός.

§ 1) Σπουδαιότατη τῶν Θρακοελληνικῶν πόλεων εἶναι ἡ Φιλιππού-
πολις, ἢ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καλουμένη νῦν Plovdiv²⁾. Κειμένη ἐν τῷ
μέσῳ ἀναπεπταμένης καὶ γονιμοτάτης πεδιάδος 160—165 μέτρων ὑπε-

1) Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος «Θράκη καὶ Φιλιππούπολις» ἀπὸ τῶν ἀρχαιο-
τήτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Β.Ι. Ἐδημοσιεύθη βουλγαριστὶ ἐν τῷ Annuaire
de la bibliothèque nationale et du Musée à Plovdiv τοῦ ἔτους 1926, Sophia.

2) Περὶ Φιλιππουπόλεως ἔχουσι γραφῆ μέχρι σήμερον εἰδικῶς :

α') Κωνσταντίνου Οἰκονόμου. ἱερῶς : Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππου-
πόλεως, Βιέννη. ἔτ. 1819.

β') Γεωργίου Τσουκαλά, ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππου-
πόλεως, ἔτ. 1851.

γ') Jirecek. Philippopel ἐν τῷ Das Fürstenthum Bulgarien, Wien 1891, τόμ.
II. Μετάφρασις βουλγαρικὴ ὑπὸ C. Argrow, τόμ. II (ὀδοιπορικόν), σελ. 123—156,
ἔτ. 1899.

δ') Ghiaourow : ἡ Φιλιππούπολις (Πλόβδηφ), βουλγαριστὶ ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ
γυμνασίου θηλέων Φιλιππουπόλεως ἔτ. 1897—98 (Otschet na plovdiv devitscheska
gymnasia).

ε') X. (Ἐγγεῖνου Χασιώτου) : Πλόβδηφ ἢ Φιλιππούπολις ἐν τῇ ἐφημερίδι «Φιλί-
πούπολις», ἔτ. 1899, ἀρ. 2559 καὶ ἐξῆς.

ς') G. Kazarov : Σημειώσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλιππουπόλεως, βουλγαριστὶ
ἐν τῷ Sbornik, τόμ. XVIII, ἔτ. 1901, Sophia (Beleski virchou antitsnia Plovdiv).

η') St. Chichof. Plovdiv dans son passé et son présent. ἔτ. 1926, βουλ-
γαριστὶ καὶ γαλλιστί.

ράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐν τῇ πάλαι ποτὲ τῶν Βησῶν χώρα ¹⁾ ἐν γεωγραφικῷ βορείῳ πλάτει 42°, 9' καὶ 15'' καὶ ἐν ἀνατολικῷ μῆκει 24°, 23' καὶ 24'' τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Λονδίνου Greenwich, καὶ παραρρομένη ὑπὸ τοῦ ἀργυροδίνου καὶ πολυχεύμονος Ἐβρου (νῦν Μαρίτσα) ²⁾ ἀπέχει βορειοδυτικῶς τῆς μὲν Ἀδριανουπόλεως 112, τῆς δὲ Κωνταντινουπόλεως 309 μίλλια. Ἀνέκαθεν οὔσα κέντρον ἐμπορίας διημετριακῶν καὶ ἄλλων τῆς περὶ ἑαυτὴν χώρας φυσικῶν προϊόντων συνεκοινωνεὶ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὡς κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ Λιγαῖον πέλαγος διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ὄντος καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος πλωτοῦ μέχρις αὐτῆς καὶ ἔτι πορρωτέρω πρὸς τὰς πηγὰς ἕκτος ἐν ἑκτάτῳ ἀνομβρία. Ἡ ἐν τῷ ποταμῷ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ναυσιπλοῖα μαρτυρεῖται ³⁾ καὶ ἐκ τοῦ τύπου ἐνίων νομισμάτων τῆς πόλεως ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας ἐχόντων ὡς σύμβολον πλοῖον μετ' ἀνδρὸς ἢ πρῶραν πλοίου.

Ἡ ἐμπορικὴ ὅμως καὶ στρατηγικὴ τῆς Φιλιππουπόλεως σπουδαιότης ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ρωμαιοκρατίας, ὅποτε διήλθε παρ' αὐτῇ ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς ἢ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἄγουσα πρὸς δυσμὰς ⁴⁾

¹⁾ Οἱ Βησοὶ ἀνήκοντες εἰς τὸ φύλον τῶν Λατρῶν ὄκουν ἐπὶ τῶν δειράδων τῆς Ροδόπης κατερχόμενοι μέχρι τῆς ἄνω τοῦ Ἐβρου κοιλάδος· ὁμόρουν δὲ αὐθηθέντες σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς δυσμὰς μὲν τοῖς Κάιοις, τοῖς Λύταριάταις καὶ τοῖς Δορδάνοις, πρὸς βορρᾶν δὲ τοῖς Ὀδρυσιαῖς καὶ πρὸς νότον τοῖς Σαπαίοις, παροιμιώδεις καταστάτες ἐπὶ ἀγριότητι. Ἡροδότου, VII, 111, Πολυβίου, XXIV, 6. Στράβωνος, VII 47. καὶ VII, 5, 12.

²⁾ Τὸ ὄνομα Μαρίτσα ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα παρὰ τῷ Γ. Ἀκροπολίτῃ, Χρονικὸν § 33, § 35 καὶ § 43. Οἱ Σλαῦοι ἐτυμολογοῦσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ Moritsi ἢ Moravitsi, ὀνόματος Σλαβικῆς φυλῆς ἢ ἐκ τοῦ mar—mir=εἰρήνη, ἡρεμία. Πιθανωτέρα δ' ὅμως ἡ γνώμη ὅτι προήλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Θρακικοῦ ὀνόματος Μάρισος ἢ Μάρις, δι' οὗ ἐκάλουν οἱ Θραῖκες τοὺς ποταμοὺς ἕνεκα τῆς λαμπροδότητος τῆς ὑδατίου ἐπιφανείας αὐτῶν, διότι τὸ θέμα *mar* σημαίνει λάμπειν (προβλ. μαρμαίρω μάραρος· μαρμαρυγή). Ἄλλοι δὲ ἐτυμολογοῦσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ Ἰνδοευρωπαϊκοῦ θέματος *mar*=τέλμα, λίμνη, θάλασσα, ὅθεν τὸ ἑλληνικὸν *μέρω* (=ῥέω), τὸ Λατινικὸν *mare* (=θάλασσα) τὸ Γαλλικὸν *marais* (=τέλμα), τὸ Ἀγγλικὸν *marsh* κτλ. καὶ ἐρμηνεύουσι διὰ τοῦ *ρεῦμα*, *ποταμός*.

³⁾ Ἴδε *Muschkow*, les monnaies antiques de Philippopolis. Annuaire de bibliothéque nationale à Plovdin, ἔτ. 1924, Sophia.

⁴⁾ Περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς πολλάκις ποιοῦνται λόγον καὶ οἱ στρατιωτικοὶ αὐτῆς σταθμοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῶσιν ἀκριβῶς. Τούτην ἀκολουθεῖ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἢ ἀπὸ Βελιγραδίου νῦν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἄγουσα. (Ἴδε *Jirecek*, Von Belgrad nach Constantinopel, die Balkan pässe und Heerstrasse, σελ. 29 καὶ 91, Praga, ἔτ. 1877). Ἡ ὁδὸς διερχομένη παρ' αὐτῇ τῇ πόλει ἤπτετο τῶν νοτιοανατολικῶν αὐτῆς κρασπέδων. Ταύτης ἔχνη ἀπεκαλύφθησαν ἐν ἔτει 1926 παρὰ τῇ πρὸς Στενήμαχον ἀγορῇ ὁδῷ, τῇ καλουμένῃ νῦν τοῦ κόμητος Ἰγνάτιεφ. Ἐκσκαπτομένου τοῦ ἐδάφους ἐν βάθει τεσσάρων περιπού μέτρων ἀπὸ τῆς νῦν ἐπιφανείας αὐτοῦ εὐρέθησαν λίθιναι

διὰ τῆς μεταξύ τῶν ὁρέων Αἴμου καὶ Ροδόπης διόδου τῶν Succii ¹⁾ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Σέρδων, τὴν *Ἀγούσταν Σερδικήν* ²⁾ (νῦν Σόφριαν) καὶ βορρωτέρω πρὸς τὸ *Singidunum* (νῦν Βελιγράδιον) καὶ τὸ *Σίριμον* (νῦν Μητροβίτσαν) καὶ κατέληγεν εἰς αὐτὴν ἢ ἀπὸ βορρᾶ ἐκ τῆς Οἴσκου παρὰ τῷ Ἰστρω ἄγουσα διὰ τοῦ Αἴμου εἰς τὴν Θράκην ἑτέρα ὁδός ³⁾.

πλάκες ἀκατέργαστοι, ἰκανῶς μεγάλοι καὶ παχείαι, προσηρμοσμένοι ἀλλήλαις συνεχῶς, ἀποτελοῦσαι προφανῶς τὸ ὑπόστρωμα τῆς ὁδοῦ ἕνεκα τοῦ κατὰ τὰ μέρη ἑκεῖνα ἄλλοτε τελματώδους τοῦ ἐδάφους. Παρὰ τῷ χεῖλει δὲ τῆς ὁδοῦ· κατὰ ἕν μέτρον ὑψηλότερα ἀνεσκάφη τάφος κτιστὸς διὰ λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβέστου, ἐσκαπασμένος διὰ λιθίνων πλακῶν, πιθανῶς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, δηλαδὴ τοῦ τετάρτου ἢ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ τοῦ τάφου διεύθυνσις ἦτο ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ὅπως τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀναμφιβόλως ὑπάρχον μνημεῖον εἶναι ἐστραμμένον κατὰ τὴν τῶν ἀρχαίων συνήθειαν πρὸς τὴν ὁδόν, διευθυνομένην ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ τάφου τοιχώματα ὠμαλισμένα καὶ κεκονιαμένα εἶχον τοιχογραφίας ζωηρὰς εἰκονίζουσας δύο γυναῖκας ἐν ἱματίῳ, ἕνα ἄνδρα ἐν τηβέννῳ, ταινίας ἐκ στεφάνων καὶ τὸ χριστιανικὸν σύμβολον τὸν ἰχθῦν (ΙΧΘΥΣ—Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ). Καταστραφέντος τοῦ τάφου ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναγερωθείσης οἰκοδομίας μέρη τινὰ τῶν εἰκόνων μετὰ τῶν τοιχωμάτων ἀποσπασθέντα μετηνέχθησαν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς πόλεως· ζωγράφος ὅμως τις, ὡς εἶδομεν. ἀντέγραψεν αὐτὰς ἐπὶ τύπου. Ἴδε καὶ *Peew A.* ἐν τῇ ἔφημερίδι Φιλιππουπόλεως Jug (=νότος), 26, X. 1926 «Νεωστὶ ἀποκαλυφθεὶς ἀρχαῖος τάφος ἐν Φιλιππουπόλει» (Novootkrita antitschna grobitsa vif Plovdiv).

¹⁾ Αὕτη καλεῖται καὶ *Succorum angustae* καὶ περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Μαρκελίνου (XXI.10,8). Σήμερον καλεῖται *Σιδηρὰ πύλη*, τουρκιστὶ *Δεμίρ—καπὺ* καὶ βουλγαριστὶ *Τροϊάν* ἢ *Τροϊάνου πύλη*. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἔκαλεῖτο *Βασιλικὴ κλισούρα* καὶ *σιενοποὶ* καὶ *τέμπε* τοῦ Αἴμου. κατὰ δὲ τὰς σταυροφορίας *claustra* ἢ *portae Santi Vassilii*. (Ἴδε. *Jirecek*. Αὐτόθι, σελ. 31).

²⁾ Ἡ πόλις ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ *Ulpia* πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὅτε ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀδρηλιανοῦ ἰδρυθείσης ἐπαρχίας Νέας Δακίας Βραδύτερον ἐκ τοῦ ὀνόματος *Σερδική* (=πόλις τῶν Σέρδων, φύλου πιθανῶς Κελτικῷ. λατινιστὶ *Serdica* καὶ *Sardica* προῆλθε τὸ Σλαβικὸν *Sredetz*, ὅπερ οἱ Βυζαντινοὶ μετέτρεψαν εἰς *Τριάδιτσα* (Sredetz—Tredetz—Triaditsa). Τὸ νῦν τῆς πόλεως ὄνομα *Σοφρία* ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἐπικρατοῦν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας σφωζομένου εἰσέτι. Ἡ Σερδική ἦτο γενέτειρα πόλις τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ (285—310).

³⁾ Ἡ ὁδὸς αὕτη μνημονεύεται ὡσαύτως ὡς καὶ ἡ ἄλλη ἐν τῇ *Tabula Peutingeriana*, ἀλλὰ ἐν τῷ νοτίῳ αὐτῆς μέρει πλὴν τοῦ ὑπὸ τὰς ὑπορείας τοῦ Αἴμου *Mansio sub radice* ἄλλοι σταθμοὶ δὲν ἀναφέρονται. Ὅθεν ὁ Ἀνγραμὸν ἀκολουθῶν τὰ σφζόμενα ἴχνη αὐτῆς ἐπειράθη νὰ καθορίσῃ τοὺς σταθμοὺς δι' ἰδίας αὐτοψίας. Οὕτως ἀπὸ τῆς Οἴσκου πρὸς νότον πρώτον σταθμὸν θέτει τὸ *ad Putea* παρὰ τῇ νῦν κόμῃ Ribene τῆς περιφέρειας Πλεύνης· εἶτα τὸ *Storgosia* δύο χιλιόμετρα πρὸς νότον τῆς Πλεύνης ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Καϊλικ· εἶτα τὸ *Dorienes* δέκα καὶ τέσσαρα χιλιόμετρα πρὸς νότον τῆς Πλεύνης ἐπὶ τῆς νῦν ὁδοῦ ἀπὸ Πλεύνης εἰς Lovetsch· εἶτα τὸ *Melta* πλησίον τῷ Lovetsch· εἶτα τὸ *Sostrā* παρὰ τῇ κόμῃ Lomets ἐπὶ τῆς νῦν μεταξύ τοῦ Lovetsch καὶ Τροζαν ὁδοῦ· εἶτα τὸ *ad Radicem* παρὰ τῇ κόμῃ Kamene most· εἶτα τὸ *Monte—Haemo* ἐπὶ τῶν βορείων τοῦ Αἴμου ὑπορειῶν καὶ τὸ *Sub—Radicem* ἐπὶ τῶν νοτίων παρὰ τῇ κόμῃ Tekia. Ἐπειδὴ δὲ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς Φιλιππουπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι μακρὰ (ἑβδομήκοντα καὶ ἑπτὰ χιλιόμετρα) καὶ

Ἔνεκα τῆς παρ' αὐτῇ συναντήσεως τῶν δύο τούτων στρατιωτικῶν ὁδῶν ἡ Φιλιππούπολις οὐ μόνον ἠγκολύνθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν πρὸς βορρῶν καὶ δύσιν συγκοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ ἰσχυρὸν προπύργιον κατὰ τῶν εἰς τὴν Θράκην ἀπὸ δυσμῶν καὶ βορρᾶ ἐπερχομένων πολεμίων. Ἐκ τούτου ἐρμηνεύεται καὶ ἡ τοῦ Βυζαντίου ἀμετάτρεπτος καὶ ἐπίμονος προσπάθεια πρὸς διαφύλαξιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του τῆς φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρᾶς τῆς πόλεως ἀκροπόλεως καὶ ἡ ἐνδελεχῆς μέριμνα πρὸς ἄμεσον συνοικισμὸν τῆς ἐκάστοτε ἐρημουμένης πόλεως δι' ἑλληνικῶν ἢ ἑλληνιζόντων στοιχείων κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὅποτε τοῦτο ὡς πρωτεύουσα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑφίστατο τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφοδούς τῶν ἀπὸ βορρᾶ καὶ δυσμῶν ἐπερχομένων βαρβάρων ἔθνων.

Ὅθεν πολλάκις κατὰ τὸν μακραίωνα τῆς βίον ἡ πόλις δηωθεῖσα καὶ πολλὰς καταστροφὰς παθοῦσα σφαττομένων ἢ ἐξανδραποδιζομένων ἢ ἐκδιωκόμενων ἢ ἄλλως πως πιεζομένων τῶν κατοίκων αὐτῆς ὑπὸ τε τῶν ἐπιδρομέων καὶ τῶν κατακτητῶν, ἀνελάμβανεν αὖθις σὺν τῷ χρόνῳ τὴν προτέραν τῆς ζωῆς συνοικιζομένη καὶ ἀκμαΐζουσα. Κελτοί, Ρωμαῖοι, Γότθοι, Οὐννοι, Σλαῦοι, Ἄβαροι, Πετσενέγοι, Ρῶσσοι, Κούμανοι, Βούλγαροι, Φράγκοι καὶ Τοῦρκοι εἴτε ὡς ἐπιδρομεῖς εἴτε ὡς κατακτηταὶ διελθόντες δι' αὐτῆς οὐδαμῶς ἠδυνήθησαν ν' ἀλλοιώσωσι τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς ἐθνολογικὸν χαρακτήρα, ὃν ζηλοτύπως διεφύλαξε μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τοῦ λήξαντος ἤδη αἰῶνος, ὅποτε ἤρξατο ἐκβουλγαριζομένη. Σήμερον ἡ πόλις εἶναι ἐντελῶς Βουλγαρικῆ ἐκριζωθέντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

§ 2) Ἡ ὀρθὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ἐκφορὰ καὶ γραφὴ εἶναι *Φιλίππολις*, ὡς φέρεται παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ Λατίνοις συγγραφεῦσιν, ἐν ταῖς σφζομέναις ἐπιγραφαῖς¹⁾ καὶ τοῖς νομίμασιν αὐτῆς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων²⁾ καὶ ὡς διετηρήθη ἀνὰ τὸ στόμα μέχρι σήμερον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς πόλεως. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐλέγετο συνήθως ἐν παρενθέσει *Φιλίππον πόλις* (πρὸβλ. ἡ Ἀδριανοῦ, ἡ Κωνσταντίνου, ἡ Τραϊα-

οῦδεις σταθμὸς ἀναφέρεται ἐν τῷ πίνακι, εικάζει ὅτι ὑπάρχει χάσμα, ὅπερ ἀναπληροῖ κατὰ τὰς ἐπὶ τόπου ἐρεῦνας αὐτοῦ διὰ δύο ἐτέρων σταθμῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εἶναι ἡμῖν ἀγνωστα, δι' ἑνὸς παρὰ τῇ κόμῃ Mikhiltsi εἴκοσι καὶ πέντε χιλιόμετρα πρὸς νότον τοῦ Sub—Radice, καὶ δι' ἄλλου παρὰ τῇ κόμῃ Karatorpak ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καρλόβου νῦν εἰς Φιλιππούπολιν ἀγούσης ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἐν τισι σημείοις μᾶλλον εὐθυγραμμιζομένης. (Ἴδε, Bulletin de la société archeol. Bulgare, ἔτ. 1914, σελ. 226 καὶ ἐξῆς, Sophia). Ἡ διὰ τοῦ Αἴμου διόδος ταύτης τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν Θράκην φαίνεται ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος ὅμως ἐγκατελείφθη καὶ ἐγένετο ἀδιαπέραστος (Leonclavii. Pand. Turc. 107). ἐτέθη δ' αὖθις εἰς χρῆσιν ἀπὸ τοῦ 1018, διότι δι' αὐτῆς διέρχονται εἰς Βουλγαρίαν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ δι' αὐτῆς κατέρχονται οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Θράκην κατὰ τε τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Λατίνων.

¹⁾ Ἴδε CIG, 2047—2051, CIL, 746—747, 6120—6121. 7409—7410 καὶ ἀλλαχοῦ.

²⁾ Ἴδε *Muschmow*, αὐτόθι.

νοῦ, ἢ Μαρκιανοῦ ἢ Ἀλεξάνδρου κτλ. ἢ ἡ Μεγάλη, ἢ Ὀλβία, ἢ Νέα πόλις) παραλειπομένου δὲ πολλάκις τοῦ πόλις ἐλέγετο ἁπλῶς ἢ Φιλίππου, ὡσπερ σήμερον εἰσέτι λέγεται ἢ Ἀδριανοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς Θράκης λαοῦ ἢ Ἀδριανούπολις. Ὡσαύτως ἐλέγετο ἐν συνθέσει ἢ Φιλιππόπολις (πρβλ. Ἀδριανόπολις, Κωνσταντινόπολις, Τραϊανόπολις, Μαρκιανόπολις, Ἀλεξανδρόπολις κτλ. ἢ ἡ Μεγαλόπολις, ἢ Ὀλβιόπολις, ἢ Νικόπολις, ἢ Πονηρόπολις, ἢ Δουλόπολις κτλ.) διότι πάντα τὰ σύνθετα ὀνόματα τὰ ἔχοντα δευτέρον συνθετικὸν τὴν λέξιν πόλις ἔληγον εἰς ὀπολις, τὰ δὲ Ἰεράπολις, Νεάπολις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια εἶναι παράθετα: Νέα-πόλις, Ἰεράπολις, ὡσπερ καὶ Ἰερά-πέτρα, καὶ οὐχὶ σύνθετα. Κατὰ τοῦτο ἐλέγετο καὶ ὑπὲρ τῶν Λατίνων *Philippopolis* (πρβλ. *Adrianopolis*, *Constantinopolis*, *Nicopolis* κτλ.), ὅθεν ἐσχηματίσθη τὸ Ἰταλικὸν *Filip(ρ)opoli*, τὸ Γαλλικὸν *Philippopoli* καὶ *Philippopole*, τὸ τῶν Σταυροφόρων *P(h)i-lippopolis*, *Phinopoli(s)*, *Vinipopolis*, *Phineropole*, *Fineropole*, *Fheneropole*, *Prineropole*, *Pinopole*, *Sinopole* καὶ τὸ Γερμανικὸν *Philippopel*¹⁾. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι διετήρησαν σεβασθέντες τὸ ἀρχικὸν τῆς πόλεως ὄνομα ἢ Φιλίππου, μεταβαλόντες μόνον μικρὸν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἑαυτῶν γλώσσης εἰς *Filippé* ἢ *Filibbé*.

Ἐν τοῖς κατόπιν χρόνοις γενομένης τῆς διὰ παραθέσεως τῶν ὀνομάτων Φιλίππου — πόλις συνθέσεως, ἐλέγετο καὶ Φιλιππούπολις (πρβλ. Ἀδριανούπολις, Κωνσταντινούπολις, Τραϊανούπολις, Μαρκιανούπολις, Ἀλεξανδρούπολις, κατ' ἀναλογίαν ὧν ἐλέχθη καὶ Μεγαλούπολις, Ὀλβιούπολις κτλ.). Αὕτη δὲ ἢ ἐκφορὰ διατελεῖ νῦν ἐν χρήσει οὔσα καὶ τῶν ἄλλων ἀμφοτέρων μὴ ἀχρηστοποιηθεισῶν· διότι ἢ μὲν Φιλιππόπολις συνθετίζεται παρὰ τε τῷ λαῷ καὶ τοῖς λογίοις, ἢ δὲ ἢ Φιλίππου παρὰ μόνοις τοῖς λογίοις. Ὁ κάτοικος τῆς πόλεως ἐλέγετο Φιλιπποπολίτης (θηλ. Φιλιπποπολίτις) καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ τοῖς νομίμασι γράφεται Φιλιπποπολείτης ἕνεκα τοῦ μακροῦ *λτ*. Λατινιστὶ ἐλέγετο *Philippopolitanus*²⁾· οἱ δὲ ἀπαντῶτες ἐν ἐπιτυμβίοις στρατιωτῶν ἐπιγραφαῖς τύποι *Philorppopolitanus*³⁾ ἢ *Philorppopolitanus cives*⁴⁾ ἢ *Filoropolitanus*⁵⁾ ἢ *Filoropuletanus*⁶⁾ εἶναι παρεφθαρμένοι, ⁷⁾ ὀφειλόμενοι εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ χαράξαντος τὰς ἐπιγραφὰς τεχνίτου ἢ εἰς ξενογλώσσους.

¹⁾ Ἴδε πολλαχοῦ παρὰ *G. de Ville-Hardouin*, *Conguète de Constantinople* καὶ *H. de Valenciennes*, *histoire d'empereur Henri*, ὑπὸ Wailly, ἐκδ.3, Paris, 1882.

²⁾ CIL, VI, τόμ. 2799.

³⁾ καὶ ⁴⁾ Αὐτόθι, VI, 2812, καὶ τόμ. X, 4814, καὶ XI 2785.

⁵⁾ Αὐτόθι, τόμ. X, 4874-

⁶⁾ Αὐτόθι, τόμ. VI, 2785.

⁷⁾ Ἴδε καὶ *Dumont-Homolle*, *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie*, Paris, σελ. 483.

§ 3) Ἀρχαιότερον τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως *Φιλιππόπολις* ὄνομα ἦτο ἢ *Εὐμολπιάς*, ἑλληνικὸν καὶ τοῦτο, τεθὲν πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος καὶ αἰοδοῦ Θρακὸς Εὐμόλπου ἢ πιθανώτερον ἐπικρατεῖσαν ἐκ τοῦ ὀνόματος γενάρχου τινὸς Εὐμόλπου καλουμένου, ἐξ οὗ καὶ φυλὴ τις ἐν τῇ πόλει ὀνομάζετο ὡσαύτως *φυλὴ Εὐμόλπου* ἢ *Εὐμόλπιοι* καθ' εὐρεθείσας ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐπιγραφὰς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. 1) Τὸ ὄνομα παρεδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, τοῦ Ρούφου Σέξτου ἢ Φέστου καὶ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου, οἵτινες ἀναμφιβόλως δὲν ἔπλασαν αὐτό, ἀλλὰ μνημονεύοντες ἐστηρίχθησαν ἐπὶ παλαιότερων πηγῶν ἐκλειπουσῶν νῦν. Ὁ Μαρκελλῖνος τρεῖς μνημονεύει τὸ ὄνομα *Φιλιππόπολις* παραθέτει τούτῳ ἐκάστοτε καὶ τὸ ἀρχαία *Εὐμολπιάς*. Οὕτως ἱστορῶν τὸν τρόπον καθ' ὃν τῇ Ρωμαϊκῇ πολιτείᾳ προστεθήσαν ἐξ νέαι ἐπαρχίαι διὰ τῆς κατακτηθείσης Θρακῆς καὶ κατονομαζῶν ταύτας λέγει ὅτι τὴν *ἰδίᾳ Θρακῆν* κοσμοῦσιν αἱ μεγάλαι πόλεις *Φιλιππόπολις*, ἢ *πάλαι Εὐμολπιάς* καὶ *Βέροια*: «quam Philippopolis, Eumolpias vetus et Beroea, amplae civitates exornant» 2). Ἐπίσης ἐπαναλαμβάνει ὁμοιότροπως τὸ ὄνομα γράφων περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ὅστις διῆλθε διὰ τῆς πόλεως «*Philippopolim petiit, Eumolpiada veterem*» 3) καὶ περὶ τοῦ στρατηγοῦ Ἐκουτίου, προσβαλόντος τὴν πόλιν κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου Προκοπίου, «*Philippopolim clausam praesidiis hostium, Eumolpiada veterem*» 4). Ὁ Ρούφος Σέξτος λέγει: «*urbem olim Eumolpiada dictam esse produnt*» καὶ «*Eumolpiadem, quae uunc Philippopolis dicitur*» 5), καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος: «*Φιλιππούπολις, ἐπίσημος τῆς Θρακῆς πόλις ἐπὶ τοῦ Ἑβρου κειμένη, πρότερον μὲν Εὐμολπιάς...*» 6).

Ὅτι βεβαίως πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ἀνακτίσεως (342 π. Χ.) τῆς πόλεως 7) ὑπῆρχεν ἐν τῇ Θέσει αὐτῆς συνοικισμὸς ἢ πολίχνη τις, οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν. Οἱ Θραῖκες, οἵτινες καὶ πολλῶ ὕστερον ἀκόμη μέχρι τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος προετίμων νὰ κατοικῶσιν ἐπὶ μεμονωμένων ὑψωμάτων κατὰ κόμας ὑπὸ ἴδιον ἄρχοντα τὸν

1) Ἴδε Βλ. Σκορδέλη, Θρακικαὶ μελέται. σελ. 46 καὶ *Sbornik*, τόμ. XVI, ἐτ. 1900, σελ. 118, Sophia.

2) *Marcellini* Am. XXVII, 4.

3) Ἀυτόθι, XXII, 7.

4) Ἀυτόθι, XXVI, 10.

5) *Rufi Sexti*, *breviarii*, IX.

6) *Στεφάνου Βυζαντίου*, ἐν τῇ λ. Φιλιππούπολις

7) *Plinii*, *Hist. n.* IV, 11, 41. *Δεξίππου*, fr. 20. *Λουκιανῶ*, *Δραπέται*, *Πλουτάρχου*, περὶ περιεργίας 10.

κωμάρχην¹⁾, ὧν αἱ ὄμοροι ἢ αἱ συγγενεῖς ἀπετέλειον τὰ γένη ἢ τὰς φυλάς ὑπὸ τὸν φύλαρχον²⁾, ἀναμφισβητήτως κατώκησαν παλαιότατα καὶ τοὺς μεμονωμένους καὶ ὄχυρους τῆς πόλεως λόφους, τοὺς ἐκ τοῦ κέντρου δεσπόζοντας τῆς ἄνω τοῦ Ἐβρου κοιλάδος καὶ παραρρομένους ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ. Πιθανῶς οἱ ἐπὶ τῶν λόφων συνοικισμοί, οἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ τὰς πρώτας φυλάς τῆς βραδύτερον ἀναπτυχθείσης πόλεως, εἶχον καὶ ἴδια Θρακικὰ ὄνόματα, ἅπερ οὐδεὶς συγγραφεὺς διὰ τὸ ἄσημον ἐμνημόνευσε καὶ ἐν οὐδεμιᾷ μεταγενεστέρῃ ἐπιγραφῇ ὡς ἐκλιπόντα ἐσημειώθησαν. Τὸ ὄνομα ὅμως *Ἐθμολπιάς* εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐτέθη εἰς τὸν συνοικισμὸν ὑπὸ τῶν Θρακῶν, ὅσον προΐμως καὶ ἂν ὁμολογηθῇ ὅτι οὗτοι διὰ τῆς πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἐπικοινωνίας ἤρξαντο ἐν τῇ ἄνω τοῦ Ἐβρου κοιλάδι ἐξελληνιζόμενοι.

Παρὰ τοῖς Θραξίν ἢ πόλις κατὰ τὸν Στράβωνα³⁾ καὶ ἡ ἐπ' ἀγροῖς κώμη, ἅρα ὁ συνοικισμὸς ἐν γένει κατὰ τὸν Ἡσύχιον⁴⁾ ἐκαλεῖτο *βρία* ἢ *βρέα* ἢ βέλτιον προφερόμενον, ὡς ἀριδῆλως ἐμφαίνεται ἐκ τῶν συνθέτων *Μεσημβρία*, *Πολτυμβρία*, *Μελσιμβρία*, *πιρία βρία* ἢ *brea*⁵⁾, (πρὸβλ. καὶ *Σηλυβρία*, καὶ τὰ ἐν ἐπιγραφαῖς⁶⁾ *Σκελαβρία*, *Ἀλααιβρία* (ἐκ τοῦ Ἀλααιβριηνός⁷⁾, *Μασκοβρία* καὶ *Βολβαβρία* (ἐκ τοῦ Βολβαβριηνός⁸⁾. Ὡσαύτως ἡ πόλις κατὰ τὸν Ἡσύχιον⁹⁾ ἐκαλεῖτο *λέβα* (πρὸβλ. τὰ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ Ἀβρο-λέβα πόλις ἐν Θράκη καὶ Ἀστελέβα πόλις ἐν τῇ Λυδία) καὶ ἡ πόλις ὁ συνοικισμὸς ἐν γένει *δέβα* (πρὸβλ. τὰ παρὰ Προκοπίῳ¹⁰⁾ *Κουμουδέβα*, *Ζικίδεβα*, *Ζισνούδεβα* καὶ ἄλλα καὶ τὸ παρὰ τῷ *Jordanis*¹¹⁾ *Pulprudena*), πρὸς ὃ, ὡς φαίνεται, συγγενεῦει ἡ Δακομοισικὴ κατάληξις ὀνομάτων πόλεων *δανα*¹²⁾ (πρὸβλ. *Αἰάδαβα*, *Κουμέδαβα*, *Βριγέδαβα*, *Σικίδαβα*¹³⁾, Ἀργίδαβα παρὰ Πτολεμαίῳ *Desudava* ἐν ἐπιγραφῇ κτλ. καὶ *Λαβάτοπος*¹⁴⁾, ἐν ᾧ προφανῶς ἡ λέξις τόπος ἐν τῷ δευτέρῳ συνθετικῷ ἐρ-

¹⁾ Ἴδε *Kiepert* Lehrbuch der alten Geographie, Berlin, ἔτ. 1878, σελ. 321.

²⁾ Ἴδε, *Dumont - Homolle*, αὐτόθι σελ. 213.

³⁾ *Στράβωνος*, VII, 6, 1.

⁴⁾ *Röfler*, Thrac. 107 καὶ CIA, τόμ. I, 31.

⁵⁾ Ἴδε *G. Pauli*. Eine vorgriechische Inschrift von Lemnos, σελ. 21.

⁶⁾ *Sbornik*, ἔτ. 1895, σελ. 336.

⁷⁾ Αὐτόθι, ἔτ. 1894, σελ. 99.

⁸⁾ *Dobrousky*, Archeol. izvestia na narodni musée (= ἀρχαιολογ. δελτίον τοῦ ἔθνικοῦ μουσείου) τόμ. I, ἔτ. 1907. Sophia, 153.

⁹⁾ Ἡσυχίου, II, 437.

¹⁰⁾ *Προκοπίου*, περὶ κτισμάτων IV.

¹¹⁾ *Jordanis Romana*, ἔκδ. Mommsen, σελ. 28, 16.

¹²⁾ Ἴδε *Röfler*, αὐτόθι, I, 115 καὶ *Kretschmer*, Einleitung in die geschichte der griechischen Sprache σελ. 222.

¹³⁾ *Προκοπίου*, περὶ κτισμάτων IV.

¹⁴⁾ Ἐξ ἐπιγραφῆς: ΘΕΩ ΔΑΒΑΤΟΠΕΙΩ. *Sbornik*, τόμ. XVIII, σελ. 766, ἀρ. 66.

μηνεῖται τὴν ἀκατάληπτον καταστᾶσαν λέξιν δάβα) καὶ ἡ *δαρα* (πρὸς Ζάλδαπα πόλις ἐν Θράκη, παρὰ Προκοπίῳ ¹⁾) καὶ Ζάλδαβα, πόλις τῆς κάτω Μοισίας, παρ' Ἰωάννῃ τῷ Ἀντιοχεῖ ²⁾, ὡσαύτως ἡ *φυλή*, τὸ γένος καὶ ὁ συνοικισμὸς ἐν γένει ἐκαλεῖτο πάρα καὶ πάρος (ἡ) καὶ πάρον (τὸ) καὶ πάρα (τὰ) κατὰ τε τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰς ἐπιγραφὰς (πρὸς ἡ Βησσαπᾶρα ³⁾, ἡ Δωδόπαρος ⁴⁾, ἡ Δρυζίπαρος ⁵⁾) καὶ τὸ Βρίπαρον, τὸ Τόπαρον, τὸ Οὐεσούπαρον καὶ τὰ Δαρδάπαρα, Χεσδούπαρα, Μουτζίπαρα, Σκαρίπαρα, Βόσπαρα καὶ ἄλλα παρὰ Προκοπίῳ ⁶⁾) καὶ τὰ ἐν ἐπιγραφῇ: τὰ Στρατόπαρα, Γαλούπαρα, Βαζόπαρα, Κρασαλόραπα, Βαζάπαρα, Βουζίπαρα ⁷⁾. Ἐπίσης τοπωνυμικαὶ Θρακικαὶ καταλήξεις ἦσαν ἡ (η)σός ἢ ι(σ)σός ⁸⁾ (πρὸς Ναϊσσός, Αἰγισσός, Ζελμισσός, Λιμισσός, Κουλκουσσός, Σαλμυδησσός, Ἀρηισσός, Ὀδησσός καὶ τὰ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ Λυρνησσός, Σαγαλασσός, Πεδνηλισσός, Προυμνησσός, Ἀλικαρνασσός) καὶ ἡ *δίζα* ἢ *δίζος* σημαίνουσα *φρούριον* ἢ *ὄχυρον* ⁹⁾ πρὸς Τυρόδιζα ¹⁰⁾ Ταρπόδιζος ¹¹⁾, Ὀστουδίζος ¹²⁾, Βουρτόδιζος ¹³⁾ καὶ ἄλλα.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔπρεπεν οἱ Θραῖκες νὰ ὀνομάσωσι τὸν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον συνοικισμὸν τῶν ἐπὶ τοποθεσίας σπουδαίας ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνίας, ἐμπορίας, πλουτοπαραγωγῆς καὶ ὀχυρότητος διὰ τινος τοπωνυμίας ληγούσης εἰς μίαν τῶν προμνημονευθειῶν λέξεων ἢ καταλήξεων. Ἄρα τὸ ὄνομα *Εἰδημολίας* ἐτέθη ἢ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, τῶν ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀνὰ τὰς Θρακικὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πολυαριθμῶν ἀποικιῶν εἰσχωρησάντων μέχρι τῶν ἄκρων τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Ἑβρου, οἵτινες διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀνήκοντος εἰς πατριαρχικὴν τινα ἑλληνικὴν οἰκογένειαν ἀπρωτισμένην ἐκεῖ ἐκάλουν τὸν ἐπὶ τοῦ λάρου θρακικὸν συνοικισμὸν ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσι καὶ

¹⁾ Προκοπίου, αὐτόθι IV

²⁾ Ἰωάννου Ἀντιοχεῶς, σελ. 32.

³⁾ Itiner. Anton. 136.

⁴⁾ Μυρτίλου, ἀρχαιολογικά, «Εἰδήσεις τοῦ Αἴμου» Φιλιππουπόλεως, ἔτ. 1902, ἀρ. 576 καὶ *Kalinka*, Denkmäler in Bulgarien, σελ. 150, ἀρ. 165.

⁵⁾ Σουΐδα, Δρυζίπαρος, παρὰ *Tomasehek*, die alten Thaker, I, 81, Drizipara, Drizupara, Druzipara.

⁶⁾ Προκοπίου, αὐτόθι. IV.

⁷⁾ *Dobrousky*, Sbornik, τόμ. XII, ἔτ. 1895, σελ. 536. Σοφία, ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἐμπορίου Πίζου

⁸⁾ *Kretschmer*, αὐτόθι, σελ. 193. Πρὸς καὶ *Fick*, vorgriechische Orinamen, 4 καὶ 105.

⁹⁾ Pauli g. αὐτόθι, σελ. 20, *dizus*.

¹⁰⁾ Ἡροδότου, VII, 25 καὶ Στεφάνου Βυζαντίου ἐν τῇ λξ.

¹¹⁾ Itiner. Antonini. 220.

¹²⁾ Αὐτόθι, 230.

¹³⁾ *Tabula Peutingeriana*.

ὀμιλίαις ἢ ὑπὸ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων τῶν συνοικησάντων ἐν τῇ πόλει μετὰ τῶν ἰθαγενῶν Θρακῶν πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος Θρακὸς Εὐμόλπου ἢ τοῦ ὀμωνύμου αὐτῷ ἀρχηγῶ των, οἵτινες πιθανῶς ἀπετέλεσαν καὶ τὴν φυλὴν τοῦ Εὐμόλπου ἢ τοὺς Εὐμολπίους. Ὅτι δὲ ἀποικοὶ Ἕλληνες ὑπῆρχον διασκεδασμένοι ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ταύτῃ γωνίᾳ ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἡδη π.χ. αἰῶνος ἢ καὶ πρότερον ἴσως, μαρτυρεῖ καὶ τεφροδόχος ὑδρία εὑρεθεῖσα ἐν ἀγρῷ πρὸς βορρᾶν τῆς Φιλιππουπόλεως 30 χιλιομέτρα μετ' ἐπιγραφῆς κεχαραγμένης *βουσοτροφηδὸν παρὰ τῷ στομίῳ αὐτῆς* ΣΙΛΕΤΙΑ ΣΟΙΑΙΠΕ

δηλαδὴ ΜΙΛΗΤΙΑ Ἰωνιστί, τ. ἔ. *Μιλησία, Ἐπίγειος, ἀττικιστί*¹⁾.
ΕΠΙΑΙΟΣ

Αὕτη δὲ ἡ ὄνομασθεσία φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ ἀρχαιότερα τοῦ πέμπτου ἢ τοῦ ἔκτου π.Χ. αἰῶνος, κατὰ τὰ μέσου οὕτινος ἀνεπτύχθη καὶ ἐξετάθη ἐν τῇ Ἑλλάδι ἢ αἵρεσις τῶν Ὀρφικῶν²⁾. Διότι τότε ἠρξάντο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀνακαινίζομεναι καὶ ἀναπτυσσόμεναι αἱ πολυάριθμοι ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων παραδόσεις περὶ τῆς μουσικῆς τέχνης καὶ τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως, αἵτινες συνεκομίσθησαν ἐκ τῆς μυθολογικῆς Θράκης, τῆς ἐκτεινομένης δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, ὑπὸ τῶν μεταναστάντων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον Θρακῶν καὶ ἀποκαταστάντων ἐν τῇ Βοιωτίᾳ καὶ τῇ Ἀττικῇ³⁾. Αὗται δὲ αἱ παραδόσεις ἦσαν στενῶς συνδεδεμέναι μετὰ τῶν Θρακῶν ποιητῶν ἢ τῶν μυθικῶν αἰοιδῶν Φιλάμμωνος, Θαμύριδος, Μουσαίου καὶ Εὐμόλπου, ὃν τὰ μάλιστα ἐτίμησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι⁴⁾ ὡς ἥρωα ἀντίπαλον τοῦ Ἐρεχθεῶς

¹⁾ Μυρτ. Ἀποστολίδου, Πράβδα, ἔφημ Φιλιππουπόλεως, ἀρ. 515, 12 Αὐγούστου 1924, (βουλγαρ στί).

²⁾ Ὀρφικοὶ ἐλέγοντο τὰ μέλη αἰρέσεώς τινος Θεολόγων, ἧτις ἐπιδιάκουσα δογματικὴν καὶ ἠθικὴν μεταρρυθμίσει τῆς δημῶδους θρησκείας περιέβαλλε τὸν νεωτερισμὸν τῆς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀρφέως, ὅστις, καίπερ ἀγνοούμενος ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσίοδου καὶ τὸ πρῶτον μνημονεύομενος ὑπὸ τοῦ Ἰβύκου, ἦτο τότε τὸ ὑποκείμενον πολλαπλῶν σκοτεινῶν παραδόσεων. Τὰ δὲ βιβλία τὰ συγγραφέντα ὑπὸ τῶν τῆς αἰρέσεως ταύτης ἀρχηγῶν, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Ὀνομάκριτος καὶ ὁ Κέρκων, πρὸς διάδοσιν τῶν δογμάτων των ἀνά τὴν Ἑλλάδα, τ. ἔ. ἢ θεογονία, οἱ ἱεροὶ ὕμνοι, οἱ μαγικοὶ καὶ οἱ ἐξελαστήριοι τύποι, ἀπεδίδοντο ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν Ὀρφέα, δηλαδὴ εἰς τὸν πρῶτον πατέρα τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, τὸν κατὰ τὸν Ἑλλάδικον πρόγονον τοῦ Ὀμήρου. Οἷτω δὲ ὁ Ὀρφεὺς κατέστη ὁ ὑποτιθέμενος ἰδρυτῆς μυστηριώδους λατρείας, ἀνερχομένης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἧτις ἀνέζη μετὰ μακροχρόνιον ἀφάνειαν χάριν τῶν εὐσεβῶν, τῶν ἐπιζητούντων ἠθικὰς ἀρχὰς πρὸς μέλλουσαν εὐδαιμονίαν. (Ἴδε *Lobeck*, *Orphens* καὶ *Orphiker*, *Pauly—Wissowa*, *Real—Encycl.* ἐν ταῖς λέξεσι. *Maury* *Religions de la Grèce*, τόμ. II κεφάλ. XVIII καὶ ἐν τῇ: *Norde—Gercke*: *Einleitung in die Alttertumswissenschaft*, τόμ. II, ἔκδ. 3 Leipzig ἔτ. 1922, σελ. 242 ὑπὸ *S. Wide* καὶ σελ. 365 ὑπὸ *A. Gercke*).

³⁾ Ἴδε, Μυρτίλου Ἀποστολίδου, περὶ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν § 5 καὶ 6.

⁴⁾ Ἴδε, *Lobeck*, *Aglaophamus*, σελ. 207.

καὶ μεταρρυθμιστὴν τῶν Ἑλευσινίων μυστηρίων, ὅθεν καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις οἶκος τῶν *Εὐμολπιδῶν*, ἀπογόνων αὐτοῦ, διατηρούντων ἕσαεὶ τὴν ἱερατείαν τῆς μεγάλης θεᾶς Δήμητρος ¹⁾ καὶ οὐ οἱ ἄθλοι, ὡς φαίνεται εἶχον διαδοθῆ παρ' ἅπασιν τοῖς Ἑλλησι καὶ τὸ εὖηχον ὄνομα εἶχεν ἐκλαίκευθῆ.

Ὁ Καλιποθάκις ὁμως φρονεῖ ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως *Εὐμολπιάς*, εἶναι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, πλασθὲν κατ' ἀναλογίαν τοῦ ὀνόματος τῆς ὑπαρχούσης ἐν τῇ πόλει ἐπὶ ρωμαιοκρατίας φυλῆς τοῦ *Εὐμόλπου* ἢ τῶν *Εὐμολπίων*, ὅπερ βεβαιοῖ καὶ ἡ ἐν τοῖς μέσοις χρόνοις κατ' αὐτὸν ὀνομασία τοῦ ἑνὸς τῶν τριῶν τῆς ἀκροπόλεως λόφων, κληθέντος ὡσαύτως *Εὐμολπιάς* ²⁾. Ταύτην δὲ τὴν γνώμην φαίνεται ὅτι ἀσπάζεται καὶ ὁ καθηγητῆς Καζαροῦ ³⁾. Ἐκ τῶν προειρημένων ὁμως καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς ρητῆς τοῦ ἀκριβολόγου Μαρκελλίνου μαρτυρίας ὅτι ἡ *Εὐμολπιάς* προὔπηρχε τῆς Φιλιππουπόλεως νομίζομεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀστήρικτος. Οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ νομισθῆ ὅτι ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ *Φιλιππόπολις* ἐλέγετο ἐπὶ τινα χρόνον ἡ πόλις καὶ *Εὐμολπιάς*, ὡσπερ ἐλέχθη καὶ *Φλαβία* ἐπὶ τῶν Φλαβίων αὐτοκρατόρων ⁴⁾ καὶ *Οὐλπία* ⁵⁾ *Τριμοντία* ⁶⁾ ἢ *Τριμόντιον* ⁷⁾ ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων, διότι τὸ τοιοῦτον δὲν σημαίνει *Philippopolis*, *Eumolprias vetus* οὐδ' ἄλλοθεν ποθεν ἐπιμαρτυρεῖται. Ἀναμφιβόλως, ἐὰν ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ *Εὐμόλπου* ἢ τῶν *Εὐμολπίων* εἴτε κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὸν προὔπαρχοντα συνοικισμὸν εἴτε βραδύτερον ὑπερῆσαντων ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα *Εὐμολπιάς*, τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ γείνη μόνον ἐν παλαιότεροις χρόνοις, πρὸ τῆς ἀνιδρύσεως δηλαδὴ τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ὀνόματος *Φιλιππόπολις*, ἣτις συνετελέσθη πρὸ τοῦ δευτέρου π.Χ. αἰῶνος, ἅτε μνημονευομένου τοῦ ὀνόματος ὑπὸ τοῦ Πολυβίου ⁸⁾, διότι τότε ὁ συνοικισμὸς ἢ ἡ πολίχνη ἦτο μικρὰ καὶ ἄσημος καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς δὲν ἦτο γνωστὸν πέραν τῆς στενῆς περὶ αὐτὴν περιφερείας καὶ οὐχὶ ἐν τοῖς μεταγενεστοῖς χρόνοις, ὅποτε ἡ πολίχνη ἐγένετο μεγάλοπολις καὶ λαμπροτάτη τῆς Θρακῶν ἐπαρχίας ἢ τῶν Θρακῶν μητροπόλις ⁹⁾ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς *Φιλιππόπολις* ἐγνώσθη πλέον ἀνὰ σύμπαντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ συνεδέθη

¹⁾ Ἴδε, *Reise*, Orpheus und die mythische Thraker, Neue Jähr bücher für die Philol. IV.

²⁾ *Kalapothiskis*, de Thracia provincia Romana, σελ. 42. Lipsiae, ἔτ. 1893.

³⁾ *Razarow*, αὐτόθι σελ. 654. (Σημειώσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλιππουπόλεως).

⁴⁾ *Kalapothiskis*, αὐτόθι, σελ. 4.

⁵⁾ *Dumont - Homolle*, αὐτόθι, σελ. 483.

⁶⁾ CIL, τόμ. VI, 2566 καὶ *Ephemeris epigraphica*, IV, ἀρ. 891.

⁷⁾ *Plinii*, hist. n. IV, 41. *Dumont - Homolle*, αὐτόθι σελ. 42. καὶ ἀλλαχοῦ.

⁸⁾ *Πολυβίου* XXIV, 6.

⁹⁾ *Dumont - Homolle*, αὐτόθι. σελ. 323, ἀρ. 3, ἀρ. 42 καὶ 60 *Sbornik*, τόμ. XVI, σελ. 101, καὶ 166 *Kalinka*, αὐτόθι σελ. 52, ἀρ. 49. 50 51.

μεθ' ἱστορικῶν γεγονότων ἀνεξιτήλου εἰσέτι μνήμης ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μαρκελλίνου. Σημειωτέον δὲ ¹⁾ ὅτι οὐχὶ ἐν τοῖς μέσοις χρόνοις, ὡς νομίζει ὁ Καλαποθάκις, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ὁ νοτιοδυτικὸς τῆς ἀκροπόλεως λόφος Ἐὐμολπιάς, καθ' ἧς μαρτυρίας ἔχομεν, ὁ ὑπὸ τῶν Τούρκων καλούμενος Taxim — terè, τ. ἔ. ὕδραγωγείου λόφος ²⁾, ὑπὸ δὲ τοῦ γεωγράφου Evlia Tschelaby (1652) Sarai — terè, τ. ε. ἀνατόρων λόφος ³⁾.

§ 4) Ἡ ἐξέυρεσις τοῦ παλαιοτάτου τῆς πόλεως ἢ βέλτιον εἰπεῖν τοῦ πρώτου Θρακικοῦ συνοικισμοῦ αὐτῆς ὀνόματος, τοῦ ἐκποπισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐὐμολπιάς εἶναι δυνατὸν εὐχερῶς κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην νὰ γεινη ἐπὶ τῇ βάσει μόνον ἀρχαιολογικῶν πηγῶν. Κατ' ἐπιγραφὰς τῶν χρόνων τῆς Ρωμαιοκρατίας εὗρεθείσας ἐν Φιλιππουπόλει καὶ τῇ περὶ αὐτὴν χώρα ἐπὶ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων καὶ μεταλλίων φέρεται: *φυλὴ Κενδρσιεῖς ἢ φυλὴ Κενδρσιεῶν* ⁴⁾; *Ἀπόλλων Κενδρσιός* ⁵⁾ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ γραμματικῶς καθ' ἡμᾶς *Κενδρσιεύς*, *Ἀπόλλων Κενδρσισηνός σωτήρ* ἢ *Ἀπόλλων Κενδρσησηνός*, ⁶⁾ *Κεντροῖσεια ἐν Φιλιπποπόλει* ⁷⁾ καὶ *Κενδρσίσεια ἢ Κενδρσίσεια Πύθια ἐν Φιλιππουπόλει* ἐπὶ μεταλλίων ⁸⁾. Τὰ περισσώθηνα ἡμῖν ταῦτα ὀνόματα *Κενδρσιεύς*, *Κενδρσισηνός* καὶ *Κενδρσίσειος* προϋποθέτουσι τοπωνύμιον *Κενδρσιός* ἐν τινὶ τῆς Φιλιππουπόλεως θέσει. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι λόφος τις τῆς πόλεως, πιθανῶς ὁ Νυμφαῖος (Τσιντέν-τεπέ), ἐπὶ τῆς κορυφῆς οὗ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος πιθανῶς, ὡς ἀπεκαλύφθη ἐξ ἀνασκαφῶν ἢ ἄλλη τις θέσις παρ' αὐτῇ, ὅπου ἐγένετο πιθανῶς ὁ πρῶτος τῶν Θρακῶν συνοικισμός, ἔκαλεῖτο *Κενδρσιός*, (πρὸβλ. τὰ: *Κηφισός*, *Ἰλισ(σ)ός* ἐν τῇ Ἀττικῇ, *Κεδρσιός* ἐν Κρήτῃ — ποταμοί, Ὑμηττός, Λυκαβηττός, Ἀρδηττός,

¹⁾ Ἴδε *Τσουκαλᾶ Γ.* αὐτόθι. σελ. 10, § 13

²⁾ *Κ. Οἰκονόμου*, αὐτόθι σελ. 18, § 1'.

³⁾ *Evliya Tschelaby*, μετάφρ. Βουλγαρικῇ ὑπὸ D. Gadzhanov ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι (*Perioditschesko spissanie*) τόμ. LXX, ἔτ. 1909, σελ. 686, Sophia.

⁴⁾ *Dumont - Homolle*, αὐτόθι, σελ. 340, ἀφ. 57 β καὶ *Kalinka*, αὐτόθι, σελ. 99, ἀφ. 101: «φυλῆς Κενδρσιεῶν».

⁵⁾ *Dobrousky*, *Sbornik*, τόμ. XVII, ἔτ. 1901, σελ. 806: «Ἀπόλλωνι Κενδρσιῶ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ γραμματικῶς «Ἀπόλλωνι Κενδρσιεῖ». Καὶ αὐτόθι, σελ. 772. ἀφ. 78: «Ἀπόλλωνι Κενδρσιῶ Βίθυς Κόττυος ἱερεὺς Συρίας θεᾶς δῶρον ἀνέθηκεν» ἐπὶ βωμοῦ εὗρεθέντος ἐν Φιλιππουπόλει.

⁶⁾ *Bulletin de la société archéol. Bulgare*, τόμ. VII, ἔτ. 1919—20, σελ. 152, Sophia: «Ἀπόλλωνι Κενδρσισηνῶ Σωτήρι» ἐπὶ μαρμαρίνου βωμοῦ εὗρεθέντος ἐν *Στενιμάχῳ* καὶ *Kazarow*, *histoire de Sophia*, σελ. 80, ἀφ. 16: «Ἀπόλλωνι Κ(εν)δρση (νῶ)». Μήπως ὅμως περιτετεύει ἐνταῦθα ἢ συμπλήρωσις *νω* καὶ ἀναγνωστέα ἢ ἐπιγραφῆ *Κενδρσηῶ ἢ Κενδρσηεῖ*;

⁷⁾ CIA, III, 129 καὶ *Archeol. Mittheil.* τόμ. XIX, σελ. 231.

⁸⁾ *Eckhel*, *doctrina numorum veterum*, τόμ. I, σελ. 44 καὶ IV, σελ. 437. καὶ *Muschmov*, αὐτόθι.

Βυλῆσσοδ—ὄρη καὶ λόφοι ἐν Ἀττικῇ καὶ ἄλλα¹⁾, τ. ἔ. *κεδρών*, ἔνεκα τῶν πεφυκότων ἐκεῖ ἀφθόνων *κέδρων*, δένδρων μνημονευομένων ἤδη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου²⁾ διὰ τὴν εὐωδίαν τοῦ ξύλου αὐτῶν καιομένων. Τὴν ἐκ τοῦ *κέδρος* δ' ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ἐνισχύουσι καὶ τὰ κύρια παρὰ τοῖς Θραξίν ὀνόματα *Κεδρήπολις* ἢ *Κεδρῆπολις* καὶ *Κεδρίπολις* καὶ *Κετρίπορις*³⁾ καὶ *Κετρίερις* κατ' ἐπιγραφὰς καὶ ἡ ἐν τῇ νοτίᾳ Θράκῃ μεταξὺ Μαρωνείας καὶ Στρούμης πόλις *Κεδριόπολις*⁴⁾. Ἐκ τοῦ τοπωνυμίου δὲ ὀνομάσθη καὶ ὁ πλησίον νεοπαγῆς συνοικισμὸς *Κεδρισός*, ὡς συνήθως συμβαίνει, οἱ κάτοικοι αὐτοῦ πάντες, ἀποτελοῦντες ἐν γένος ἢ μίαν φυλὴν ὀνομάσθησαν *Κεδριεῖς*, ὁ δὲ λατρευόμενος ὑπ' αὐτῶν Θεὸς Ἀπόλλων, ὁ πολιούχος τοῦ συνοικισμοῦ, *Κεδρισεὺς* καὶ *Κεδρισηγός* καὶ οἱ πρὸς τιμὴν τούτου τελούμενοι ἀγῶνες *Κεδρίσεια*.

Ὅτε βραδύτερον τὸ ἐν Κεδρισῶ Ἑλληνικὸν τοῦ Εὐμόλπου γένος ἠῦξήθη ἢ οἱ ἐπελθόντες ἔποικοι *Εὐμόλπιοι* Ἑλληνικῆς προελεύσεως, συνώκησαν μετὰ τῶν *Κεδρισέων*, ἔνεκα τῆς μεζονός των δυνάμεως, προερχομένης ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς πληθίως ἢ ἐκ τοῦ πλούτου των, μετέδωκαν ἢ ἐπέβαλον τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς των εἰς τὸν ὅλον συνοικισμὸν, ὅστις μετωνομάσθη *Εὐμολπιάς*, οἱ δὲ συναπομείναντες μετὰ τῶν νεηλύδων Εὐμολπιῶν *Κεδρισεῖς* διεφύλαξαν τὸ ὄνομά των μόνον ὡς φυλέται, δηλαδὴ ἐκαλοῦντο κάτοικοι, πολῖται τῆς Εὐμολπιάδος (τ. ἔ. *Εὐμόλπιοι*—*Εὐμολπιοπολίται*) τῆς φυλῆς τῶν *Κεδρισέων* ἢ *Κεδρισηίδος*. Ἐνῶ δὲ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ παλαιὸν ὄνομα τοῦ συνοικισμοῦ ὑπεχώρει εἰς τὸ νέον *Εὐμολπιάς* καὶ περιέπιπτεν εἰς λήθην, ὅπως καὶ τὸ νέον βραδύτερον ἐτέθη εἰς ἀχρησίαν πρὸ τοῦ ἐπικρατήσαντος ὀλοσχερῶς *Φιλιππόπολις* ἢ *Φιλίππου πόλις* ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἢ προσωνημίᾳ τοῦ πολιούχου Θεοῦ Ἀπόλλωνος *Κεδρισεῖς* καὶ *Κεδρισηγός*, οὗ τῆς λατρείας ἐπεμελοῦντο πιθανῶς κατὰ παράδοσιν ἢ προνομίαν ἢ φυλὴ πλέον *Κεδρισεῖς*, παρέμεινεν. Ὅθεν καὶ οἱ ἀγῶνες, οἵτινες, ὡς εἰκάζεται, δὲν ἐπαύσαντο τελούμενοι τῇ φροντίδι τῆς φυλῆς τῶν *Κεδρισέων* ἀνέκαθεν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, δηλαδὴ ἐν *Κεδρισῶ*--*Εὐμολπιάδι*--*Φιλιπποπόλει* πρὸς τιμὴν τοῦ *Κεδρισέως* ἢ *Κεδρισηγοῦ* Ἀπόλλωνος, διεφύλαξαν τὸ παλαιὸν των ὄνομα *Κεδρίσεια*. Τοῦτο δ' εἶχον καὶ ὅτε ἐπὶ τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς πόλεως, γενομένης μητροπόλεως τῆς Θράκης ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας, μετεβλήθησαν ἀπὸ τοπικῶν εἰς πανθρακικοὺς κατὰ τὸ πρότυπον πιθανῶς τῶν ἐν Ἑλλάδι τελουμένων Πανελληνίων ἀγῶνων καὶ ἐπα-

¹⁾ Ἴδε ἀνωτέρω αὐτόθι § 3 περὶ τῆς τοπωνυμικῆς καταλήξεως (η)σός ἢ ισ(ο)ός.

²⁾ Ὀμήρου, Ὀδ. Ε, 60.

³⁾ *Κετρίπορις*, διάδοχος τοῦ Βηρισιάδου μετὰ τοῦ Τήρου καὶ Σκοστοδόχου. CIA, τόμ. II, 1, 66 b.

⁴⁾ Θεοφράστου, περὶ ὁσμῶν 2, 4.

νηγυρίζοντο μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ μαρμαροκτίστῳ τῆς λαμπροτάτης μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως σταδίῳ. Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι τὸ παλαιότατον τῆς πόλεως ὄνομα ἦτο *Κεδρισός*, Θρακοελληνικόν.

Νῦν γεννάται τὸ ζήτημα, διατὶ ἐν τε ταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ ἐπὶ τῶν μεταλλίων αἱ λέξεις γράφονται οὐχὶ διὰ τοῦ ἀπλοῦ δ. ἀφοῦ ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ *κέδρος*, ἀλλὰ διὰ τοῦ *κδ* (Κενδρισός—Κενδρισεὺς—Κενδρισηνός, Κενδρίσεια). Τὸ πρᾶγμα ἐπιδέχεται διττὴν ἐξήγησιν· δηλαδὴ ἢ πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἐκκοπέντων τῶν κέδρων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς μεγεθυνομένης πόλεως καὶ ἐξαφανισθείσης οὕτω τῆς αἰτίας τῆς προσωνομίας *Κεδρισός* ἢ λέξις μετὰ τῶν ἐξ αὐτῆς παραγῶγων συνεφύρθη πρὸς τὸ ρῆμα *κενῶ*, λίαν εἴρηστον παρὰ τοῖς Θραξί, (πρβλ. τὸ ἐν τοῖς κυρίοις Θρακικοῖς ὀνόμασιν ἐκ τοῦ *κενῶ* δεύτερον συνθετικὸν κέντης—κέντος—κένθης—ξένθης—ζένθης—δένθης—ένθης, οἶον Σατροκέντης, Βειθύκενθος, Ἐπταικένθης, Δορξένθης, Δορζένθης, Δεροδένθης, Καρδένθης κτλ.) καὶ ἐγένετο *Κενδρισός* καὶ *Κειτρισός* (Κεδρισός *κενῶ*—κέντης=Κενδρισός—Κεντρισός), ἢ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον ὡς γλωσσολογικῶς ἐξηγούμενον, ὁ ἀρχικὸς κλειστὸς ὀδοντικὸς ἠχηρὸς φθόγγος τοῦ *Κεδρισός* καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παραγῶγων *κ* παρέμεινε σταθερὸς ἐν τῇ προφορᾷ (ὡς ἐν ταῖς λέξεσι *δαγάνω*—*δαγκάνω*, *δέρλικας*—*δρόλικος*, *δόδι*—*ὀδόντιον*), *κέντρο*—*δέντρον* κτλ.), ἐνῶ ἐν τῷ *κέδρος* μετεβλήθη εἰς μεσοδοντικὸν στενωτὸν φθόγγον *δ* καὶ πρὸς διάκρισιν ἀπ' αὐτοῦ ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ γραφῇ τῶν γραμμάτων *κδ*=*δ*. Ἀνάλογον συμβαίνει πρὸς δήλωσιν τοῦ κλειστοῦ χειλικοῦ *β* (= *b*) ἐν τῇ Θρακικῇ λέξει *βρία* (= *brīa*), ὅστις πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ στενωτοῦ φθόγγου *β* δηλοῦται διὰ τῶν δύο γραμμάτων *μβ*· οἶον *Μεσημβρία*, *Πολτνομβρία*, *Σηλυμβρία*, *Μελισμβρία*.

§ 5) Ἐκ τε τῆς τοπωνυμικῆς καταλήξεως *ισός* τῆς λέξεως *Κε(ν)δρισός* καὶ τῶν ἐπιθετικῶν ἔθνικῶν ἢ τοπικῶν καταλήξεων *εὺς* καὶ *ηνός* τῶν ἐξ αὐτοῦ παραγῶγων *Κε(ν)δρισεὺς* καὶ *Κε(ν)δρισηνός* καὶ δὴ τῆς δευτέρας, ἣτις ἰδιάζει εἰς τὰ ἔθνικὰ ἢ τοπικὰ ἐπίθετα, τὰ παραγόμενα ἐξ ὀνομάτων τόπων ἢ πόλεων κειμένων ἐκτὸς τῆς κυρίας Ἑλλάδος, ἀναμφισβητήτως ἐκφαίνεται ὅτι ἡ λέξις *Κε(ν)δρισός* ἦτο ἀνέκαθεν τοπωνύμιον. Ἄρα πεπλανημένη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ κ. καθηγητοῦ Kazarow ὅτι ἡ λέξις ἦτο ἀρχικῶς ὄνομα Θρακικοῦ τινος Θεοῦ, ὅστις συνεταυτίσθη βραδύτερον πρὸς τὸν ὁμοίας ἰδιότητος ἔχοντα Ἑλληνικὸν Θεὸν Ἀπόλλωνα¹⁾. Αὕτη δ' ἢ πλάνη τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπὶ τριῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν ἀπαντώσης βαρβαροφώνου προφανῶς δοτικῆς Ἀπόλλωνι *Κε-*

¹⁾ Ἴδε: Kazarow, Le sanctuaire du Cavalier Thrace près du village Diinicli. Recueil, B. Diakovitch, Plovdiv, ἔτ. 1927, σελ. 132.

δρισῶ (δὶς) ¹⁾ καὶ Κυρίῳ Κενδρισῶ (<Ἀπόλλωνι> (ἄπαξ) ²⁾, ἣς ὡς δευτεροκλίτου ὀνόματος ἢ ὀνομαστική τυπικῶς εἶναι Κενδρισός. Ἐκ τῶν προειρημένων ὅμως ἐξάγεται ὅτι τό: Ἀπόλλωνι Κενδρισῶ εἶναι ἀντὶ τοῦ: Ἀπόλλων Κενδρισεῖ, (οὗ ἢ ὀνομαστική Κενδρισεύς, πρβλ. Ἀπόλλων Ταρσεύς ³⁾, Ἀπόλλωνι Σμινθεὺς ⁴⁾) = Ἀπόλλωνι Κενδρισηῶ. Δηλαδή ὁ Θρακικὸς λαός, ὅστις ἐλάλει ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ βαρβαρισμῶν καὶ σολοικισμῶν, ἐξωμάλισε τὴν δοτικὴν τοῦ τριτοκλίτου ἐπιθέτου Κενδρισεύς σχηματίσας αὐτὴν κατὰ τὰ εἰς ὅς δευτερόκλιτα ἐπιθετα διὸ καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἐχαράχθη Κενδρισῶ ἀντὶ Κενδρισεῖ. Οὐδαμῶς δ' ἀπίθανον τοῦτο νὰ ἐγένετο καὶ κατ' ἐπίδρασιν τῆς ὑφισταμένης εἰσέτι λέξεως Κενδρισός, ὡς προσωνυμίας θέσεώς τινος τῆς Φιλιππουπόλεως, πιθανῶς τοῦ Νυμφαίου λόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς οὗτινος μεταξὺ ἐρειπίων ναοῦ, τοῦ Ἀπόλλωνος πιθανῶς, εὑρέθη καὶ ἡ μία τῶν προειρημένων ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν, δεδομένου ὅτι ἡ λέξις ὡς προσωνυμία τοῦ πρώτου συνοικισμοῦ πρὸ αἰῶνων ἤδη ἐξέλιπεν.

¹⁾ Dobrousky, Sbornik, τόμ. XVIII, ἔτ. 1901, σελ. 806 καὶ 772.

²⁾ Kazanow, Jahresheft. Öster. Archeol. Inst. XVI, 208.

³⁾ Τοῦ αὐτοῦ, Récueil Diakovitch, σελ. 153.

⁴⁾ Ὁμήρου, Ἰλ. Α, 39. Ἐκ τῆς πόλεως Σμίνθης παρὰ τῇ Τροίᾳ κατ' Ἀρίσταρχον.

ΑΠΟ ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Περὶ τοῦ Μετόχιου τούτου λέγει ὁ Ἰγνάτιος Ναζιανζοῦ ὁμιλῶν «περὶ τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν» εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀνδρο/λεως πού θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸν Β' τόμον: «Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Μετόχιον τῶν Σιναϊτῶν, πλησίον τῆς Μητροπόλεως, κτίριον μὲ τρούλλαν ὑψηλὴν, ἣτοι μὲ κουππέν, κτισθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κων/λεως, ἔνδον ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχῶν, ὑφ' ὧν καὶ ἐδόθη τοῖς Σιναίταις διὰ Μετόχιον».

Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Σιναϊτικὸν Μετόχιον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τοῦ ἐπιζαλουμένου Ὁρφانوῦ.

ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΥ

(1851 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1)

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀνδρεάδης περιοδεύων πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Στενήμαχον, ὅπου εἶδεν εἰς χεῖρας τοῦ Γ. Μουσαίου, φιλολόγου, πρῶτην καθηγητοῦ εἰς τὴν Ἀμφισσαν, τότε δὲ προξενικοῦ πράκτορος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πατριδα του, δύο χειρόγραφα σημειώματα τοῦ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα γνωστοῦ παιδαγωγοῦ Βλ. Σκορδέλης ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων Στενημάχου. Ὁ Σκορδέλης—Στενημαχίτης καὶ αὐτὸς—διετέλεσε, μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, σχολάρχης εἰς τὸν Στενήμαχον ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλὰ τὰ σημειώματα ἔγραψεν, ὡς φαίνεται, πρὶν μεταβῆ εἰς τὰς Ἀθήνας, διότι εἰς τὸ ἐν ἄπ' αὐτὰ ἐπιγραφόμενον «Τὰ Πρακτικά τῆς Σχολῆς Στενημάχου, 1851, Σεπτεμβρίου 1^η» ἐπρόσθεσε βραδύτερον, ἦτοι τὸ 1854, ὁ ἴδιος τὰ ἐξῆς: «ἀληθὴς μὲν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον εἶναι ἢ ἐκθεσις αὐτῆ, πλὴν ὄζειν σχολαστικότητος». Οὐχ ἦττον ὁ κ. Ἀνδρεάδης ἔκρινε τὰ σημειώματα ἄξιανά διασωθῶν κ' ἐζήτησε ἀντίγραφα, πραγματικῶς δ' ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὁ Μουσαῖος τὸ 1910 ἀντίγραφον τῶν πρακτικῶν, τὸ ὁποῖον ἐσχάτως παρεχωρήθη εἰς τὸ Θρακικὸν Κέντρον. Τὸ ἄλλο χειρόγραφον ἐπεγράφετο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μουσαῖος εἰς τὴν πρὸς τὸν κ. Ἀνδρεάδην ἐπιστολὴν του «Βιβλίον περιέχον διάφορα ἀντίγραφα καὶ ἀφιερῶματα τῇ Ἑλλ. Σχολῇ Στενημάχου, τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1849», τὶ δὲ ἀπέγινε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατόχου του, δὲν γνωρίζομεν.

Τὸ σωθὲν σημείωμα ἀρχίζει μὲ μερικὰς γενικὰς, θρησκευτικοπολιτικὰς σκέψεις καὶ αὐτὰς κυρίως φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ συγγραφεὺς, ὅταν εἰς ὠριμωτέραν ἡλικίαν ἐξαγακτήριζε τὸ ἔργον του ὡς «σχολαστικότητος ὄξος». Αἱ πληροφορίες ὅμως, τὰς ὁποίας δίδει περὶ τῆς πρώτης ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τῶν σχολείων τοῦ Στενημάχου, ἐν παρόδῳ δὲ καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως, ἔχουν εὐρύτερον ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον μαρτυροῦν τὴν βαθμιαίαν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήντησαν αὐταί, ὅταν ἐσκέφθησαν ν' ἀνοίξουν δημόσια σχολεῖα,—δυσχερείας προερχομένας ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων διδασκάλων καὶ ἐπαρκῶν πόρων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰς συνηθισμένας ἀντιζη-

λίας καὶ μικροφιλοτιμίας τῶν διευθυνόντων τὰς Κοινότητας· διότι ἀναμφιβόλως εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν τὰ πράγματα συνέβησαν ὅπως περίπου εἰς τὸν Στενήμαχον. Συνάμα δὲ μαρτυροῦν αἱ πληροφορίες τοῦ Σκορδέλη καὶ τὴν σφαλερὰν δόξιν, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ἡ παιδείαις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μαθηταὶ μὴ γνωρίζοντες ἴσως μηδὲ καλὴν ἀνάγνωσιν εἰσήγοντο προῶτως εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ διδασκάλους ὁμοίως ἀκαταρτίστους καὶ ἀπαρασκευούς. Διὰ τοὺς λόγους τούτους νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ δημοσιεύσωμεν ἐδῶ τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ χειρογράφου.

«Πλησιέστατοι γείτονες τῶν Στενημαχιωτῶν, ὡς γνωστόν, οἱ Φιλιππουπολίται εἶνε. Οὗτος ἔμπορικὸς μᾶλλον λαὸς εἶνε ἢ φιλόμουσος. Εἰς τὴν Φιλιππούπολιν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἔτων (1780) ἐστύθθη δημόσιον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μικρὰ ἑλληνικὰ μαθήματα παρεδίδοντο, μεγαλυτέρα δὲ σπουδὴ καὶ ἐπιμέλεια προὔτιθετο περὶ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς διπλογραφίας, ἀντικείμενα ἔμπορίας, καὶ ταῦτα ἀτελῆ καὶ ἀμέθοδα, ὡς ἕκαστος εἰκάξει συγκρίνων τὰς περιστάσεις ἐκεῖνας. Καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, διαρκέσασαν περίπου 35 ἔτη, οὐδεμία προφανῆς προόδος ἐδείχθη, ἀλλὰ στάσις καὶ ἀδιαφορία ἐπεκράτει καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, μετὰ παρέλευσιν δὲ περίπου 40 ἔτων (1820), ὁπότεν καὶ μεταβάσεισι οἰκογενειῶν τινῶν εὐκαταστάτων ἔγεινεν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει, τότε, διὰ τῆς ἐνεργείας μάλιστα καὶ συνδρομῆς τῶν ἀποικισάντων αὐτόθι, τὸ Σχολεῖον ἐπιδιορθώθη καὶ μετερρυθμίσθη, καὶ ἔκτοτε ἄρχεται δευτέρα περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβελτιώθη ἡ Σχολὴ καὶ ἔδειξε προόδους τινὰς· καὶ ἀπὸ τῶν πέρυξ συνέρρεον σπουδασταί. Ὁ κύκλος τῶν μαθημάτων ἠὺξήθη, ὁ ζῆλος τῶν μαθητευόντων ἐξωπυροῦτο, καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ προθυμία περὶ τὰ φῶτα τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐβελτιοῦτο. Οἱ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον μαθητεύσαντες ἐδείχθησαν ὁπωσοῦν ἄνδρες προικισμένοι μὲ παιδείαν ἐκεῖνου τοῦ καιροῦ καὶ χρηστὰ ἤδη. Αὕτη ἡ τῶν μαθητῶν πρόοδος ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει τὴν προθυμίαν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν Φιλιππουπολιτῶν· καὶ αὕτη ἡ περίοδος, ἡ διαρκέσασα 10 μόλις ἔτη, ὑπῆρξε, καθ' ἣν μετὰ πλειοτέρου ζήλου καὶ προθυμίας διετηρεῖτο ἡ πρόοδος τοῦ Σχολείου Φιλιππουπόλεως. Ἀλλὰ κρῖμα, ὅτι εὐθὺς μετὰ παρέλευσιν τῶν 10 ἔτων ἠλλάξαν πρόσωπα τὰ πράγματα· ἄλλα δλέθρια κακὰ εἰσῆχθησαν εἰς αὐτήν, μάλιστα δὲ ἡ δλεθριωτάτη πολυτέλεια, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας παρημελήθη πάλιν τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς διάστημα 5—6 ἔτων δὲν ἠκούετο πλέον, καὶ εἰς ἓνα καὶ εἰς ἕτερον μαθητεύσαντες διδάσκαλον, πάλιν κατὰ τὸν κοινὸν λόγον *διὰ τὸν κόσμον δὲν ἦσαν*. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως προὔχόντων δὲν

ἐγένετο πλέον οὐδείς λόγος περὶ παιδείας, οὔτε μεταξὺ τῶν μαθητῶν ¹⁾. Οἱ μαθηταὶ ἔγειναν ὁπαδοὶ ἄλλοτριῶν φρονημάτων, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ γενικὴ διαφθορὰ εἰσῆχθη εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, κυριεύσασα τοὺς πλείστους, ἐὰν δὲ καὶ πολλοὶ ἐστάθησαν ἀκέραιοι τῆς κοινῆς διαφθορᾶς, ἐφαίνοντο ὅμως οὗτοι οἱ ὀλίγοι ἀδιαφοροῦντες.

Παρημελήθη λοιπὸν καὶ διελύθη ἡ πρὸ μικροῦ μεταρρυθμισθεῖσα πρόοδος τῆς Σχολῆς. Ἄρχεται δὲ ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἄλλη τρίτη περίοδος, περὶ τὰ τέλη τῆς ὁποίας (1848) ἤρχισε νὰ ἀνανεώνεται ὁ ζῆλος καὶ ἡ προσπάθεια τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Τελευταῖον δέ, τὸ 1851, ὁπότεν μάλιστα ἦλθεν ἐν αὐτῇ ὁ φιλόμουσος καὶ πάσης τιμῆς ἄξιος ἀνὴρ, κύριος Χρῦσανθος Ἀρχιερεὺς, καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον ἔλαβε νέαν μόρφωσιν, διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς αὐτοῦ καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον μεταρρυθμίσιν. Ἀπὸ τὸ 1850 λοιπὸν εἰσάγεται εἰς τὴν Φιλιππούπολιν νέα πρόοδος, καὶ ἡ φιλοτιμία ἀναγεννᾶται εἰς τὰς καρδίας τῶν εὐ φρονούντων τοῦλάχιστον, οἵτινες μὲ ζῆλον προσπαθοῦσι νὰ εἰσαῶσι τὰς Μούσας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μέχρι τοῦδε κατάστασις τοῦ Ἑλλ. Σχολείου Φιλιππουπόλεως. Σημειωτέον δέ, ὅτι τακτικὸν ἀλληλοδιδασκικὸν Σχολεῖον δὲν ἀπέκτησεν εἰσέτι ἡ Φιλιππούπολις ²⁾.

Πρὶν δ' ἔμβωμεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν πρακτικῶν τῆς Σχολῆς Στενημάχου, καλύτερον νὰ διαιρέσωμεν τὴν πραγματείαν ἅπασαν εἰς περιόδους. Διαιροῦνται δὲ τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τινων προηγουμένων περιστάσεων, εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἡγουν ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1843· ἡ δευτέρα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1848, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς, ἢ ἀπὸ τοῦ 1848 καὶ ἐφεξῆς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄.

*Ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν
μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἡγουν ἀπὸ τοῦ 1830—1843
13 ἔτη.*

Γνωστὸν εἶνε, ὅταν ἐν ἔθνος εἴτε μία κοινότης ἀνίσταται ἀπὸ βάρβαρον κατάστασιν, ἐξυπνᾷ ἀπὸ τὴν λήθαργον τῆς ὁμότητος καὶ προσπαθῆ

¹⁾ Ὑπερβολή.

²⁾ Ἄλλ' ἤδη 1857 ἀπεκτίσαστο χάρις τῇ φιλοδοξίᾳ τοῦ Κιουμούς Γκερδάνη λαμπρᾶν.

ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς του, πόσοι ὀλίγοι γνωρίζουσι καὶ θέλουσι τὴν ἀνέγερσιν αὐτὴν τῆς Κοινότητός των· οἱ πλείονες βέβαια, βιώσαντες τὸν βίον αὐτῶν ἐν ἀμαθείᾳ καὶ ἀπάτῃ, φθονοῦσι καὶ κωλύουσι ὅλαις δυνάμεσι τὴν παιδείαν, τὸ φῶς.

Ἡ ἡμετέρα Κοινότης μόλις ἀπαλλαγεῖσα τῶν ἐξωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐχθρῶν συνεκινήθη εἰς ἀνακάλεισιν τῆς παιδείας. Ἀλλὰ ψεύδομαι λέγων Κοινότης· καθότι ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ τοιαῦτα φρονήματα διατρέφοντες, οἱ πλείστοι αὐτῶν καταδιῶνται καὶ ἐχθροὶ αὐτῆς, φωτοσβέσται ἦσαν. Μόλα ταῦτα οἱ ὑπὸ τοιοῦτου ζήλου καταφλεγόμενοι ἐφρόντισαν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν διδάσκαλον, διατηροῦντες αὐτὸν ἐν οἴκῳ τινί, διὰ μερικῶν πληρωμῶν, ὅστις τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἐπιγγέλλετο μετὰ μικρῶν τιμῶν ἐπιστολογραφιῶν. Οὗτος ἦτο Ἰωάννης τις, ὃ ὑπ' αὐτῶν Φούντας ἐπονομασθεῖς. Ἐὰν δὲ καὶ εἶχε μικρὰν τινα μάθησιν, δὲν ἠδυνήθη οὐδ' αὐτὴν νὰ δεῖξῃ διὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν του.

Ἄλλ' ὁ ζήλος τῶν πατριωτῶν ἠῤῥαξε καὶ ἐξωπυροῦτο, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω φρονοῦντων ἐπολλαπλασιάζετο. Ὅθεν συσκέψεις καὶ συμβουλαὶ ἐγένοντο μεταξὺ τούτου περὶ συστάσεως κοινοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου, δι' οὗ νὰ διατηρῶσι διδάσκαλον δίκην δημοτικοῦ. Τοῦ πρώτου δὲ γενομένου, ἐφρόντισαν ἔπειτα καὶ περὶ διδασκάλου, προσκαλοῦσι λοιπὸν τὸν κύριον Δημήτριον Καλαμβακίδην τὸν ἐκ Μελενίκου (1833), διδασκαλεύσαντα αὐτόθι δύο περίπου ἔτη, καθ' ἃ οἱ μὲν ἔφοροι προθυμίαν καὶ ζῆλον ἔδειξαν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπιμέλειαν. Κατὰ τοὺς καιροὺς τὰ πρῶτα νὰ κρίνωμεν πρέπει, λέγει κοινὸν γνωμικόν.

Ὁ κύριος Καλαμβακίδης λοιπὸν κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ γνώσεις σαφῶς παρέδιδε καὶ χρήσιμα κατὰ τὸν τόπον καὶ τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων μαθήματα. Παρέδιδε τὰ ἐξῆς. Κατήχησιν, Ἀριθμητικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συνέταξε, Γεωγραφίαν καὶ Ἐπιστολικοὺς τύπους, Ἑλληνικὸν μάθημα, Αἰσωπεῖους μύθους, Χρηστοθήθειαν, Ἐκλογὴν καὶ τὰ τοιαῦτα, μετὰ γραμματικῆς τῆς προγενεστεράς μεθόδου, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλας τάξεις.

Μαθηταὶ οὐκ εὐκαταφρόνητοι τὸν ἀριθμὸν ἐμαθήτεον εἰς αὐτόν, ὅστις καὶ ὑπάλληλον εἶχε τὸν κύριον Ἰωάννην Δαλίδην, τὸν Ἀμπελακιώτην, καὶ ἐκ τῶν πέριξ δὲ συνέρροον αὐτόθι μαθηταί.

Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ διδάσκαλος διετηρεῖτο διὰ τῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ τῶν Ἀμπελινωτῶν, ὡς καὶ ἡ Ἐφορία αὐτὴ συνίστατο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἀλλ' ὁ διδάσκαλος κατόκει εἰς τὸν Στενήμαχον, παραδίδων εἰς οἶκόν τινα, τὸν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Σοφώτατα δέ, κρίνω, ἔπραξαν οἱ Στενημαχιῶται καὶ Ἀμπελινωῖται

ἐνώσαντες τὰς συνεισφορὰς αὐτῶν πρὸς διατήρησιν κοινοῦ διδασκάλου· διότι κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας, ὅποτε οἱ μὲν φίλοι τῆς παιδείας ὀλίγιστοι ἦσαν, ἄπειροι δὲ οἱ ἐχθροί, ἀπητεῖτο ἀναγκαίως ἡ ἔνωσις καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν δύο Κοινοτήτων· διότι ἡ ἔνωσις αὕτη ἐγένετο ἀρροφή συνδέσεως εἰς στενωτέραν φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν, ἐπιφέρουσα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπικουρίαν· ἔπειτα δὲ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρει μεγάλα μέλλοντα ἀγαθὰ, εἰς ὅμως διετηρεῖτο ἡ ἐνότης αὕτη μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον. Διότι μέχρι μὲν τινος χρόνου ἠδύναντο νὰ διατηρῶσι τὸν διδάσκαλον εἰς ἰδιαίτερόν τινα οἶκον, καθὼς τοῦτο διετηρεῖτο κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ αὐξήσαντες μετ' οὐ πολὺ τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον καὶ τακτοποιήσαντες αὐτό, ἠδύναντο νὰ ἰδρῦσωσι κοινὸν δημόσιον Σχολεῖον, ὅπου νὰ φοιτῶσιν ἕξ ἀμφοτέρων τῶν Κοινοτήτων σπουδασταί. Τοῦτο ὅμως τὸ εὐχῆς ἔργον μεγάλα εἶχεν ἀγαθὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἔξωτερικὰ, τὸ ὅποια ἡ φήμη τῆς ἐνότητος καὶ ὁμονοίας διαθρυλλοῦσα εἰς τοὺς φίλομύσους, ἤθελεν ἀρθρόνως πανταχόθεν ἀποκτῆ καὶ συλλέγειν διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ διὰ ἄλλα αἰτία ἦτο ἀναγκαία καὶ συμφέρουσα ἡ ἐνότης τῶν δύο Κοινοτήτων, τῆς ὁποίας τὸ θεμέλιον οἱ ὀρθοφρονοῦντες προγενέστεροι πατριῶται ἔθεσαν, ἀλλὰ κρῖμα ὅτι, ἀντὶ νὰ σεβασθῇ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ νὰ διατηρηθῇ, διελύθη ἀπειροκάλως.

Μετὰ διετῆ διαμονὴν του ὁ Δ. Καλαμβακίδης ἀφίνει τὸν Στενημάχον, διότι τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ δὲν ἐλάμβανε τακτικῶς· καθότι τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον δὲν ἦτο εἰσέτι τακτοποιημένον εἰς ἰδιαίτερον ταμεῖον, ἀλλὰ συνίστατο εἰς περιοδικὰς συνεισφορὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπληρῶνετο ὁ διδάσκαλος· οὕτω λοιπὸν διὰ τοιαῦτα αἰτία αἱ Κοινότητες ἐστερήθησαν τὸν διδάσκαλόν των, καὶ τὸ μόλις τεθὲν καλὸν θεμέλιον διελύθη (1835).

Μετὰ ταῦτα ἠδιαφόρησαν καὶ καθόλου δὲν ἐφρόντισαν περὶ ἑτέρου διδασκάλου καὶ ἡ ἀθλία νεολαία ματαιῶς κατεδαπάνη τὰς χρυσὰς αὐτῆς στιγμῆς. Τινὲς τῶν ἱερέων καὶ ἄλλοι ἐντόπιοι ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον, ἐδίδασκον τὴν ἀνάγνωσιν εἰς Ὀκτώηχον καὶ Ψαλτήριον καὶ τὸ σκαλώνειν (γράφειν).

Κοινὸς δὲ τῶρα τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελινωτῶν Ἑλληνοδιδάσκαλος ἦτο ὁ Δαλίδης, ὅστις εἰς τὸν ἴδιόν του οἶκον ἐδίδασκε μὲ μνηναῖον μισθὸν τῶν φοιτητῶν, καὶ ἐκ τῶν δύο Κοινοτήτων συνέρρεον ἐκεῖ.

Ἄλλ' ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν πλειότερα περὶ τῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον, τοῦτο πάλιν ἐξάγεται, ὅτι εἰς τὴν βαθυτάτην ὁμίχλην καὶ σκοτὸς ἐβάδιζον οἱ τε διδάσκαλοι, οἱ τε μαθηταί, οἱ τε ἔρροροι, ἅπαντες, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν, μέχρι τοῦ 1844, ὅποτε ἐτακτοποιήθησαν τὰ πράγματα ὁποσοῦν καὶ τὸ Σχολεῖον ἰδρῦθη.

Μόλα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τοῦ πρώτου διδασκάλου, τοῦ Καλαμβακίδου, (1835) οἱ φρονιμώτεροι καὶ φιλόμουσοι τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελινωτῶν δὲν ἔπαυσαν ποιούμενοι λόγον περὶ ἀνεγέρσεως κοινοῦ Σχολείου μεταξὺ τῶν δύο κοινοτήτων καὶ παρακινοῦντες τὸ Κοινὸν πρὸς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπὸν. Πρωτίστη δὲ φροντίς καὶ προσπάθεια ἦτο αὕτη, τὸ νὰ συνδέσῃσι δηλ. τὰς δύο Κοινότητας εἰς στενὴν ὁμόνοιαν, ὥστε νὰ ἀναγεῖρωσι κοινὸν Σχολεῖον.

Ἄφου δὲ οἱ πλειότεροι ὁμοφώνησαν καὶ ἐπέισθησαν εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἤδη ἐπρόκειτο λόγος περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τοποθεσίας. Ἐπρόβριναν δὲ τὴν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ θέσιν, πρὸς τὸ μέρος δηλ. τοῦ Ἀμπελίνου, θέσιν μεταξὺ δύο ποταμίσκων, ὅπου τὴν ὥρᾳ βλέπετε τοῦ Χ. Κωνσταντίνου τὸ κατάστημα.

Ἐπειδὴ ὅμως ζητήσαντες τὴν συμβουλήν τινων ἔλαβον ἀπόκρισιν, ὅτι ὁ φλοῖσθος τοῦ ποταμοῦ θέλει προξενεῖ θόρυβον καὶ ταραχήν, τοῦτου ἕνεκα ἀφέθησαν τοῦ σκοποῦ· μάλιστα δὲ δι' ἄλλας οὐσιωδεστέρας αἰτίας (διότι οἱ Στενημαχιῶται δὲν ἠθέλουν νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς Σχολεῖον πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀμπελίνου) ἄλλως ἢ θέσις ἦτο καταλληλοτάτη, ὥστε αἱ αἰτίαι ἦσαν παράλογοι καὶ πεισματώδεις¹⁾.

Καὶ λοιπὸν πλέον ἄλλο δὲν ἔμεινεν εἰμὴ ἡ διάλυσις μὲν τοῦ πρώτου σχεδίου, σύστασις δὲ ἰδίων Σχολείων εἰς ἐκάστην τῶν δύο Κοινοτήτων· ἡ ἀπόφασις αὕτη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐπεκυρώθη, τὸ ὅποιον κἂν ἐνέδιδεν εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἐπρωτίμα ὅμως τὸ δεῦτερον ἔστω. Ἐχωρίσθησαν λοιπὸν οἱ Στενημαχιῶται τῶν Ἀμπελινωτῶν (1838) καὶ ἔκτοτε πλέον ἐκάστη ἔπραττεν ἰδίως.

Ἐνῶ οἱ Στενημαχιῶται, ἀποτυχόντες τοῦ πρώτου σκοποῦ καὶ χωρισθέντες τῶν Ἀμπελινωτῶν, συνεσκέπτοντο, τὸ 1843 κατὰ τὸν Αὐγουστον ἐκρήγνυται πυρκαϊὰ πρὸς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς κωμοπόλεως παρὰ τῆ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Μαρίας ἀνατολικῶς, καταναλώσασα πέντε περίπου οἰκίας. Ἴδου καιρὸς, ἴδου θέσις. Παρὰ τοῖς καταναλωθεῖσιν οἴκοις ἦτο κενὴ τις θέσις, ἐνδιαίτημα τέως τῶν χοίρων, ἡ θέσις αὕτη κατάλληλος μὲν, ἀλλὰ στενὴ. Ὅθεν ἀγοράζουσι καὶ δύο οἴκους τῶν καταναλωθέντων, τὴν

¹⁾ Ὁ ποταμὸς, ὁ προσηρθεὶς διέρχεται διὰ τοῦ Στενημάχου καὶ Ἀμπελίνου, χωρίζων τὰς δύο κωμοπόλεις καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸν Ἐβρον. Ὄνομα μὲν ἀρχαῖον ἢ μεταγενέστερον δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν καὶ πιθανόν, ὅτι καθόλου δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ἀσημότητα αὐτοῦ καὶ διότι δὲν ἔχει ἰδιάζουσιν τινὰ ἰδιότητα ἢ ἕτερόν τι διακριτικόν, ἀλλὰ φροβούμενοι μὴ ἀποδοθῆ ποτε βάρβαρόν τι ὄνομα εἰς αὐτόν, ἄς ὀνομαθετήσωμεν ἡμεῖς, καὶ ἀφιερώνοντες αὐτὸν εἰς τὴν θεὰν τοῦ Κλέους Κλεῖω. ὀνομάσωμεν αὐτὸν Κλειοπόταμον, δι' οὗ εἰθέ ποτε ἢ κωμόπολις μας περιβληθῆ κλέος καὶ τιμὴν ἐνεργούντος διαφόρους μηχανάς.

μὲν δυτικῶς τῆς κενῆς θέσεως, τὴν δ' ἀρκτικῶς, καὶ περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1844 ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Σχολείου.

Μόλις οἱ Στενημαχιῶται ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῶν τοίχων μετὰ χαρᾶς ἀγγέλλουσιν εἰς τὸν ἐν Κισνοβίῳ φιλομαθῆ καὶ φιλογενῆ πατριώτην αὐτῶν κύριον Ἀπόστολον Μεξεβίρην, ὅτι συσταίνουσι δημόσιον παιδευτήριον κ.τ.λ. Ὁ δὲ καλὸς πατριώτης αὐτῶν ἅμα ἔλαβε τοιαύτην χαροποιάν καὶ ποθητὴν εἴδησιν συνοδεύει τὴν πρὸς αὐτοὺς γλυκυτάτην του ἀπάντησιν μετὰ νουθεσιῶν καὶ πατρικῶν παραινέσεων, μάλιστα δὲ μετὰ τοῦ συντελεστικωτάτου μέσου, μετὰ χρημάτων δέκα χιλιάδων γροσίων. Οὕτως ἄρα ἔθεσε τὸ θεμέλιον τοῦ Σχολείου ὁ Ἀπ. Μεξεβίρης, καὶ θεμέλιον ἀγαθοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοι μετὰ ζήλου καὶ φιλοτιμίας ἠκολούθησαν. Ἡ οἰκοδομὴ ἐξακολουθεῖται καὶ περαιουῖται περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄.

*Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ
ἢ ἀπὸ 1843 μέχρι τοῦ 1848 ἔτη 5.*

Ἀμέσως μετὰ τὴν περαιοῖσιν τοῦ Σχολείου εἰσήχθη πρὸς καιρὸν ἐπιτόπιός τις διδάσκαλος, μέχρις οὗ φθάση ὁ προμηθευθεὶς ἀλληλοδιδάκτης. Τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1844 ἔφθασεν ὁ ἀλληλοδιδάσκαλος κ. Θεόδωρος Στανίδης ὁ Σωζοπολίτης. Ὁ θάλαμος τῆς παραδόσεως δὲν ἤρρεσεν αὐτῷ. διότι ἦτο ὡς κοινὸν δῶμα ἔχον μίαν μόνον διδασκαλικὴν ἔδραν, χωρὶς θρανίων, καὶ εὐθὺς διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἡ διδασκαλικὴ αἴθουσα, ὡς αὐτὸς ἤθελε. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔκαμεν ἔναρξιν τῆς παραδόσεώς του. Πληθος μαθητῶν συνέρρευσεν, οὗτος δὲ διήρρεσεν ὅλους αὐτοὺς εἰς ἑννέα κλάσεις.

Ὁ κ. Θ. Στανίδης ἐπηγγέλλετο νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητὰς καθαρὰν ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν καὶ ἄλλα τινὰ συμπληρωματικὰ μαθήματα· οἷον γεωγραφίαν, κατήχησιν καὶ ἀρχὰς γραμματικῆς καὶ ταῦτα παρέδιδεν ὡς ἔξῃς.

Εἶπομεν ὅτι εἶχε διαιρέσει τοὺς μαθητὰς του εἰς 9 κλάσεις, ἐκ τούτων εἰς μὲν τὰς ὀκτῶ ἔδωκε τύπους ἰδιοχείρου του καλλιγραφίας, ἀναλόγους εἰς τὰς διαφόρους κλάσεις, καὶ κατὰ τούτους οἱ μαθηταὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ καλλιγραφεῖν πρῶτον μὲν εἰς πλάκας, ἔπειτα δὲ εἰς χαρτί· ἡ δὲ α΄ κλάσις, ἦτοι ἡ κατωτάτη ἐγυμνάζετο περὶ τὴν γραφὴν εἰς τὴν ἄμμον. Ἐγραφον δὲ τὸ πρῶνι μέχρις ὠρισμένης ὥρας, καὶ τὸ ἀπόγευμα πάλιν ἀμέσως ἐνησχολοῦντο περὶ τὴν γραφὴν, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς παύσεως παρετήρει ἐκάστων τὸ γράμμα, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἀπέδιδεν εἰς ἕκαστον τὴν ἀνάλογον τιμὴν ἢ κατηγορίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνησχολοῦντο τὸ πρῶνι μετὰ τὴν γραφὴν καὶ τὸ ἀπόγευμα παρομοίως, εἰς πίνα-

κας ἱστάμενοι εἰς ἡμικύκλια, εἰς ἕκαστον δὲ ἡμικύκλιον ἦτο διωρισμένος εἰς διερμηνεύς, ἔργον ἔχων νὰ ἐπιτηρῇ τὴν εὐταξίαν τῶν ὑπαλλήλων του καὶ νὰ παρατηρῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀναγνώσεως λέγων τὸ ὀκατόπιν (δηλ. νὰ λέγη), διώριζε καθ' ἑβδομάδα καὶ κοινὸν εὐταξίαν ἔργον ἔχοντα νὰ σημειώη τοὺς εὐτάτους καὶ ἀτάτους.

Χρῆ τῷ διδασκάλου, εἰς τὰ ὅποια αὐτὸς μόνος του ἦτο ἐπιβεβλημένος κατὰ τὴν μέθοδόν του, εἶνε τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον χρῆος εἶχεν ὁ κ. Στανίδης τὸ νὰ διαμοιράζῃ κατὰ πᾶσαν πρωίαν εἰς ἕκαστον μαθητὴν γραφίδα, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὸς ἔκαμνε πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, νὰ περάσῃ ἅπασι τὰς κλάσεις διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ γραφίματα τῶν μαθητῶν, καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παρομοίως νὰ διέλθῃ ὅλα τὰ ἡμικύκλια διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸ μάθημα εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ τὸ ἀπόγευμα ταῦτά. Νὰ γράφῃ καλλιγραφίας, νὰ τὰς διανέμῃ τὸ πρωί, τὸ δὲ ἑσπέρας: νὰ τὰς συνάγῃ, ν' ἀναγνώσκῃ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν τὸν κατάλογον τῶν μαθητῶν κ.τ.λ.

Αὕτη ἦτο ἡ μέθοδος τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν παράδοσιν εἰς ταῦτα τὰ καθέκαστα καθυπεβάλλετο διὰ ταύτης αὐτοῦ τῆς μεθόδου ἐγύμνασε τοὺς μαθητάς εἰς τὴν καθαρὰν ἀνάγνωσιν ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν καλλιγραφίαν καὶ εἰς ἄλλα τινά, ὡς ἐρρέθη: ἀλλὰ τελευταῖον ὁ φίλος μεγαλαυχήσας ἴσως διὰ τὴν δειχθεῖσαν ἐκείνῃν παραμικρὰν πρόοδον, καὶ νομίσας ὅτι αὕτη ἦρκει εἰς τὸ νὰ καλύψῃ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ἠθέλεν εἰς τὸ ἑξῆς πράξει, παρημέλησε τὸ ἔργον του καὶ κατ' ὀλίγον παρήλλαξε σχεδὸν τὴν μέθοδον, ἀφοῦ καὶ τὸν τρόπον τοῦ βίου διὰ ταῦτα οἱ Στενημαχιῶται, μετὰ διητῆ διαμονὴν του ἔδωκαν φρόνιμον αἰτίαν ν' ἀποσυρθῇ.

Μετὰ τοῦτο οἱ ἔφοροι προνοοῦντες πάντοτε ὑπὲρ τοῦ Σχολείου ἀντικατέστησαν ἕτερόν τινα διδάσκαλον, καὶ τῶν ἑλλ. μαθημάτων δὴθεν μέτοχον οὗτος δὲ ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σπουδῆς κάτοχος ἦτο Ἀπόστολός τις, περὶ τῶν γνώσεων καὶ μεθόδου τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν περιγραφὴν δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν, διότι ἅμα ἦλθεν, ἐπειδὴ δοκιμασθεὶς εὐρέθη ἄμιρος καὶ τῶν δύο μεθόδων, τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, τῷ ἐδόθη δρόμος. Τινὲς τῶν ἐφόρων μας εὐθὺς ἀντεισηῶσαν ἄλλον τινά, Ἰωάννην Ζαχαριώτην, ὅστις ὑπέσχετο νὰ διδάξῃ τοὺς παῖδας τῶν Στενημαχιωτῶν ἑλληνικὰ καὶ ἀλληλοδιδασκτικὰ: πλὴν κρῖμα, διότι ὁ ἄθλιος ἐφάνη ἀμφοτέρων πτωχὸς δυστυχία!

Ἐπειδὴ δὲ τινες μὲν τῶν πολιτῶν ἠθελον τὸν ἄνθρωπον τοῦτον δι' ἰδιοτροπίαν, ἄλλοι δὲ οὐ, οἱ φρονιμότεροι τῶν ἐφόρων, οἱ φαινόμενοι τρόπον τινὰ οὐδέτεροι τῆς ὑποθέσεως, συνεβίβασαν ἀμφοτέρω τὰ κόμματα, καὶ χάριν μὲν τοῦ ἑνὸς ἐτήρησαν τὸν ὑπ' αὐτῶν εὐνοούμενον, χάριν δὲ

τοῦ ἐτέρου ἐπανάφερον τὸν πρόην Θεόδωρον διὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἐπρυτάνεον δύο διδάσκαλοι. Παρέδιδε δὲ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος τὰ ἐξῆς: Ἑλλ. μάθημα, Λισώπειους μύθους, Σχολαστικούς, Χρυσολογᾶν, καὶ τινὰ ἄλλα, τοὺς τύπους μόνον τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἐκ τῆς γραμματικῆς τοῦ Βάμβα, καὶ τὰ ἀπλᾶ τῆς ἀριθμητικῆς πάθῃ· ἡ δὲ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος ὑφίστατο εἰς τὴν κατὰ λέξιν ἐξήγησιν τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὴν μηχανικὴν τεχνολογίαν.

Ἐπειδὴ δέ, στοχάζομαι, ὅταν θεατροῦζονται καὶ δημοσιεύονται αἱ καταχρήσεις, ἐλαττώνονται καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μένουσιν παραδείγματα, ὅποιον ὁ μέθυσις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγῶν παιδῶν γίνεται, καθὼς καὶ τὰ κατὰ κοινοποιούμενα αὐξάνουσι, διὰ τοῦτο μετ' ἐλικορνεῖας ὁμολογῶ, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεπόλαξεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἡ ἀπειροκαλία, ἀθθάδεια, ἀμέλεια, ἀπίθεια, νέφος πυκνότατον ἀναλησιᾶς ἐκάλυπτε τῆς ἀθλίας νεολαίας τὰ πνεύματα, φιλοτιμία, ἐπιμέλεια, ζῆλος μακρὸν τοῦ Σχολείου. Ναί· διότι οἱ ὀδηγοὶ τῆς ἀπαλῆς καὶ πρὸς τὴν κακίαν ὀξυρρόπου νεολαίας ἦσαν ἄνθρωποι ἄνευ. καὶ Τὸ ὄνομα καὶ ἡ πρᾶξις τῆς φιλοτιμίας καὶ ζήλου ἐξέλιπε· διότι οὐδὲ εἰς ἐκεῖνους, οἵτινες τοιοῦτον ἱερὸν βᾶρος ἀνεδέχθησαν, τὸ νὰ ἐγκαρᾶξωσι τὴν φιλοτιμίαν, δὲν ὑπῆρχε! κ.τ.λ.

Σύ, ἀναγνώστᾳ μου, μὴ με κατακρίνης ὡς κατήγορον, ἀλλὰ διερευνήσον μόνος σου τὰ πρόωιστα αἷτια τῆς τοιαύτης διαφθορᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μικρῶν μας προλεγομένων, ἵνα μὴ φανῶ ἐγὼ παρ' ἐλπίδα φιλοκατήγορος, διότι τί ποιητέον; ποία ψυχὴ, ἀκούουσα ἀπὸ ὑποσχόμενον Ἑλληνικὰ νὰ διδάξῃ, βουλγαρισμοῦς, λέξεις, λέγω, καὶ φρονήματα, καὶ ἄλλα, δύναται νὰ ὑποφέρῃ.

Τελευταῖον δὲ εἰς τὴν προθεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ μας διδάκτορος, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε τὸ ἐναντίον αὐτοῦ κόμμα, βοηθούμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, αἰσχροῦς καὶ διὰ ἐξ ἀμάξης κατηγοριῶν ἀποσύρεται, ὁμιλῶ ἐλικορνεῶς.

Ὁ τέως μερικοδιδάσκαλος εἰς Ἀμπέλινον Ἰωάννης Λαλίδης ἀντεισάγεται τῶρα εἰς τὸ Σχολεῖον Στενημάχου, διὰ νὰ διδάξῃ τὰ ἑλληνικὰ μόνον, καὶ ἐπὶ σκοπῷ βελτιώσεως τοῦ Σχολείου, ἀπὸ τοῦ προκατόχου του παραδεχθεὶς τρεῖς κλάσεις παραδιδόμενας Ἑλληνικὸν μάθημα, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀνωτάτη συγκεκριμένη ἀπὸ δύο μαθητὰς παρεδίδοτο Ἑλληνικὸν μάθημα μόνον τὸν Ὀλυμπιακὸν τοῦ Δημοσθένους, ἀναλυόμενον ἤδη κατὰ τινὰς συντακτικοὺς κανόνας, ἕτερον δὲ μηδὲν· διότι, ἀφοῦ ἐπεραίωσε τὴν ἀριθμητικὴν ἥτις ἐθεωρεῖτο τὸ μόνον συμπληρωματικόν, τρόπον τινά, τὸ μάθημα, κατ' ἐκεῖνον, τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, δὲν τοῦ

ἔμεινε πλέον ἕτερον, εἰμὴ δι' ὀλίγον ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα μέχρι τῆς περαιοῦσεως τοῦ συντακτικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μαθητὴς παρεδίδοτο ἕλλ. μάθημα τὸν Λουκιανόν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν, μετὰ ἔν ἔτος εἰσήχθη καὶ αὕτη εἰς τὴν μύησιν τῆς συντάξεως. Καὶ τελευταῖον ἡ κατωτάτη τοὺς Λίσιππειοῦς μύθους, τοὺς Σχολαστικοὺς καὶ τινα ἄλλα, γραμματικὴν, καὶ αὕτη ἦτο τοῦ Κομητᾶ ὑποχρεωμένοι ἦσαν οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκστηθίζωσι καὶ μάλιστα ταῖς ἰδίαις τοῦ κειμένου λέξεσιν. Ἐνὰ πᾶσαν δὲ Πέμπτην τὸ ἀπόγευμα ἐξηκολούθει κατὰ συνέχειαν τοῦ παραδεδομένου καὶ μεμαθημένου μέρους νὰ τὴν ἐξηγῇ, χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ εἶνε καθυποβελημένοι εἰς ὑποχρέωσιν τοῦ ν' ἀποκρίνωνται εἰς τὸ ἐξηγηθὲν μάθημα, ἀλλ' οὔτε προσέτι νὰ τὸ ἐπιμελετῶσι. Μετὰ ἓνα περίπου ἑνιαυτόν, διότι ὁ Δαλίδης δύο σχεδὸν ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Σχολεῖόν μας, ἡ μὲν ἀνωτάτη κλάσις ἔπαυσεν, ἡ δὲ μεσαία συνεχωνεύθη εἰς τὴν κατωτέραν, καὶ οὕτως ἀντὶ τριῶν μία μόνη κλάσις ἔμεινε διδασκομένη τὰ Ἑλληνικά.

Προσοχῆς δὲ καὶ σημειώσεως ἄξιον εἶνε, ὅτι οὐδεὶς τῶν προμνησθέντων ἑλληνικῶν καὶ ἀλληλοδιδασκάλων ἐφιλοτιμήθη νὰ δεῖξῃ παραμικρὰν γενικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν, ἢ καὶ μερικὴν, ὅστε οὕτω καὶ τῶν πολιτῶν τὸν ζῆλον νὰ ἐξάψωσι καὶ τὴν ἄπειρον νεολαίαν εἰς ἐλαχίστην τοῦλάχιστον φιλοτιμίαν καὶ ἀμίλλαν νὰ ἐμβάλωσι καὶ νὰ ἐπιδειχθῇ μικρὸς τις σπινθὴρ προόδου· τοῦτο βέβαια ἦτο ἀναγκαῖον ὅσον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Στενημάχου.

Οἱ ἔφοροι τοῦ Σχολείου σχηματιζόμενοι μὲ ὀπωσοῦν σπουδαίους καὶ εἰδήμονας ἐγίνοντο ὁσημέραι πολυπειρότεροι, ὁ ζῆλος καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν φρονιμωτέρων ἠΐξανεν, ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως κατέφλεγε τὰς καρδίας των, καὶ τούτου ἕνεκα πολλάκις ἐπρότειναν εἰς τοὺς διδασκάλους τούτους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ εἰς τὸν τελευταῖον περὶ ἐξετάσεως, ἀλλ' ἡ πρότασις των ἀπέβαινεν ἄπρακτος· διότι οἱ λογιώτατοί μας κοιμώμενοι Ἐνδυμίωνος ὕπνον, ἐνόμιζον ὅτι ἔζων κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Οἱ ἔφοροί μας ὅμως, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι τὸ Σχολεῖον ἐκτίσθη διὰ πρόοδον τῆς Κοινότητος καὶ βελτίωσιν, διὰ τὴν ἠθικὴν μεταμόρφωσιν τῆς νεολαίας, καὶ διὰ προαγωγὴν, ὅχι στάσιν, καὶ τὸ χεῖρον, ὀπισθοπόρησιν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως οὐδὲν τούτων βλέποντες ἐνεργούμενον καὶ προαγόμενον, ἐζήτησαν πάντοτε μετὰ ζήλου διδάσκαλον δυνάμενον καὶ θέλοντα νὰ ἐνεργῇ τὸν ἱερόν αὐτῶν σκοπόν, τὴν πρόοδον.

Παρατήρησις. Τὸ Σχολεῖόν μας κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἀλληλοδιδασκαλεῖον, ἐξέτασις οὔτε μερικὴ οὔτε γενικὴ ἔγινε ποσῶς, εὐθὺς μᾶς ἐπαρουσιάσθη καὶ Ἑλληνοδιδάσκαλος, καθὼς εἶδομεν, καὶ κλάσεις τινὲς Ἑλληνικὰ παραδιδόμεναι, αἵτινες τρεῖς οὔσαι μία κατήντησαν ἐπὶ τέλους.

Ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἀπλῆς ταύτης ἐκθέσεως καθεὶς βέβαια

ἀπορεῖ, βλέπων ὅλα ἀσυνάρτητα καὶ ἅπαντα· διότι ἀπὸ ἀλληλοδιδασκτικοῦ διὰ τὰ σχηματισθῆ καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, πρέπει διὰ μερικῆς ἢ γενικῆς ἐξετάσεως νὰ προβιβασθῶσι μαθηταὶ ἐγκρατεῖς καθαρῶς ἀναγνώσεως καὶ καλλιγραφίας, νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, καὶ πάντοτε διὰ τῆς προβιβάσεως ὁ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἀριθμὸς ν' αὐξάνη ὅχι νὰ ἐλαττοῦται ἐξ ἐναντίας ἐνταῦθα παντάπασι τὰ ἐναντία φαίνονται. Αἰτία ὅμως εἰκαστικῆ πιθανῆ καὶ θετικῆ εἶνε αὕτη: Εἰς τὰ ὄντα τῶν πατριωτῶν μας κατ' ἀρχὰς ἢ φήμη τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων βοῶσα ἀφύπνησεν αὐτοὺς καὶ παρεκίνησεν εἰς ἀνέγερσιν Σχολείου, ἢ ἢ φήμη ἀλληλοδιδασκτικῶν κατὰ τὴν φαντασίαν ὅμως αὐτῶν δὲν συνέβη, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβον γνώμην ἀπὸ σοφωτέρους· ἐπειδὴ ὅμως ὅλος δι' ὅλου παρ' ἐλπίδα ἔβλεπον, ὅτι οἱ κ. κ. ἀλληλοδιδάσκαλοι τῶν παρημέλουν καὶ ἐμάκρυνον τὸ ζήτημᾶ των, πολλοὶ ἀπέσυρον τὰ τέκνα των ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ τὰ κατέπαυσαν, τελευταῖον δὲ πλειότεροι συμφωνήσαντες καὶ συμβουλευθέντες ἔκριναν, ὅτι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον εἶνε ἢ συνεδρίασις δευτέρου διδασκάλου, Ἑλληνικοῦ, καὶ ἐπραγματοποιήθη ἢ γνώμη αὕτη, ἀλλὰ κἂν οἱ ἀπλοῖ καὶ ἀγράμματοι Στενημαχιῶται ἔκρινον οὕτω, οἱ κ. διδάσκαλοι ὅμως δὲν συνησθάνοντο, ὅτι κατὰ τὸν σκοπὸν τούτων τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἀναγκαῖα ἢ ἐξέτασις, καὶ ἢ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς ἄλλην Σχολὴν προβιβάσις ἱκανῶν μαθητῶν καὶ τοῦτο εἶνε τὸ αἴτιον, ὥστε ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ Δαλίδου νὰ μείνη μία μόνη κλάσις εἰς τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον, καὶ ἐὰν διετηρεῖτο ἐν ἀκόμῃ ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον βέβαια καὶ αὕτη ἠθελε παύσει καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον καὶ μείνη μόνον τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, ὡς καὶ πρότερον. Τοιαῦτα συνέβησαν ἐπὶ τῆς δευτέρας περιόδου τῶν πρακτικῶν τοῦ Σχολείου μας· ἢ δὲ περίοδος αὕτη εἶνε εἰς τὰ πρακτικὰ μας ὡς ὁ μεσαιῶν εἰς τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ ζοφερώτατον σκότος ἐπικαλυπτομένη. Εἰς μάτην ὁ Κωνσταντῖνος Καλαμάντης ἠγωνίζετο κατὰ τούτων, καὶ ἠθελε ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσιν, ὅτι τὸν νεώτατον ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ καὶ τῶν φώτων καὶ παιδείας αἰῶνα διατρέχουσι διότι ἐλάλει εἰς ὄντα κωφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπομένην περίοδον ἤρχισε νὰ ζυγίζηται πᾶσα λέξις καὶ πᾶν Καλαμάντειον φρόνημα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'.

Εἰσαγωγή

Ἡ περίοδος αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς. Τὰ κατὰ ταύτην δὲ τὴν περίοδον γεγονότα εἶνε τὰ περιεργότερα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς μας, καὶ λόγου τινὸς ἄξια.

Ἡ ἀναληθία καὶ στάσιμος τῶν διδασκάλων κατάστασις, καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυστυχῆς τοῦ Σχολείου θέσις ἐκίνει καὶ διερέθιζε τὴν ἀειθαλῆ τῶν ἐφόρων φιλοτιμίαν καὶ ἄοκνον περὶ τὴν πρόοδον τοῦ Σχολείου. πρόνοιαν, ὥστε δὲν ἐπιτρέπει ποσῶς εἰς αὐτοὺς τὸ ν' ἀδιαφορῶσι καὶ ν' ἀμεριμνῶσι περὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης θέσεως αὐτοῦ. Ὅθεν ἀνεκομβώθησαν πρὸς ἀναζήτησιν διδασκάλου δυναμένου καὶ θέλοντος τὴν πρόοδον.

Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1848 φθάνει νέος διδάσκαλος ὀνομαζόμενος Κωνσταντῖνος Σαϊτίδης ἐκ Περιστερᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον χρεωστεῖται ἡ ἑσωτερικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Σχολείου, ἡ φανεῖσα μικρὰ πρόοδος καὶ ἡ προσδοκωμένη μεγαλυτέρα διότι αὐτὸς ἔθετο τὴν βάσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἔδωκε πρῶτος νύξιν τινὰ προόδου. Ναί! διότι ὁ ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πρόοδον οὗτος διδάσκαλος, καλῶς γνωρίζων, ὅτι προσὸν ἀναγκαιότατον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοπομένου, αὐτῆς τῆς προόδου, εἶνε ἡ διπλωματικὴ συμμόρφωσις τοῦ θέλοντος νὰ ὠφελήσῃ πρὸς τὸ κοινὸν πνεῦμα, καὶ ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν τὴν μόρφωσιν νεολαίας, μᾶλλον δὲ ὀλοκλήρου Κοινοῦτος, ἀνάγκη νὰ ἐγχαράξῃ ὀρθὰ φρονήματα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, καθόλου δὲν ἀπεμακρύνθη οὗτος ἀπὸ τούτων ἀλλ' ἐξετέλει μάλιστα ταῦτα ἐντελέστατα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἠξιώθη κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ βλέπῃ μαθητὰς κοσμουμένους μὲ ὀρθὰ φρονήματα καὶ γενναῖα ἔθνη αἰσθήματα.

Τώρα οἱ περισσότεροι ἐνασπάζονται τοὺς λόγους τοῦ φιλέλληρος Κ. Καλαμάντου ὡς χρυσᾶ ἔπη, ἤρχισεν ἡ συλλογὴ ἀρχαιοτήτων τινῶν, ὅσας ἐφείσθη ὁ πανδαμάτωρ χρόνος, τώρα ἤρχισεν ἡ φιλολογικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἐξέτασις τῆς Στενημαχιώτιδος διαλέκτου, τώρα ἡ μεγαλαύχησις ἐπὶ τῇ Ἑλληνικῇ αὐτῶν καταγωγῇ, ἀμιλλα εὐγενῆς εἰς τὸ νὰ φανῶσι τῶν εὐκλεῶν προγόνων τῶν ἄξιοι ἀπόγονοι, τώρα ἡ φήμη τοῦ σχολείου μας διακωδωνίζομένη συνάγει ἐξωτερικὰς φιλογενῶν καὶ φιλομούσων πατριωτῶν συνδρομὰς καὶ βιβλιοθήκη ἐκ τούτων προσέτι συσταίνεται, τώρα μάλιστα καὶ ἡ καλὴ καὶ εἰς πρόοδον συντελεστικὴ συνήθεια τῶν ἐξετάσεων καθιερωθεῖσα ἐξακολουθεῖται μετὰ θριάμβου.

Ταύτης δὲ τῆς θαυμασίας ἐντὸς ὀλίγου φανείσης προόδου καὶ μεταρρυθμίσεως συμφώνως ὁμολογεῖται, ὅτι ἄμεσος αἴτιος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὁ κ. Κ. Σαϊτίδης.

Ταῦτα δὲ ἅπαντα θέλει βεβαιώσει ἡ ἐκθεσις τῶν πραγμάτων.

Ἄμα ἐμβῆκεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας καὶ παρεδέχθη τοὺς παρὰ τῶν προκατόχου αὐτοῦ μαθητὰς, ἑπτὰ μὲν μόλις εἰδότας τὴν κλίσιν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, δώδεκα δὲ ἤδη ἐμβάντας εἰς τὴν θεωρίαν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων διέταξε καὶ ὠδήγησαν αὐτοὺς τοὺς νέους νὰ προετοιμασθῶσιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δαλίδου παραδοθέντα εἰς αὐτοὺς μαθήματα μετὰ ἰδομαδιαίαν δὲ προετοιμασίαν εἰς γενικὴν ἐξέτασιν ἐξητάσθησαν. . . .

Ἐῴχαι περὶ μελούσης προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ σχολείου ἀνεγερθεῖσαι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀκροατηρίου ἔδωκαν τὸ πέρασ εἰς τὰς ταπεινὰς καὶ μηδενὸς λόγου ἀξίας ἐξετάσεις.

Ἀναλαβὸν λοιπὸν οὔτω τὰς δύο ταύτας κλίσεις ὁ κ. Σαΐτιδης ἐπαρουσίασε καὶ τὸ διάγραμμα, περιέχον τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν παραδοθησόμενα ἀπλούστατα μαθήματα, ὡς ἑξῆς: εἰς τὴν πρώτην ἢ ἀνωτέραν Ἱερὰν Ἱστορίαν, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν πολιτικὴν, ἑλλ. μάθημα, γνῶμας τινὰς τῶν παλαιῶν, ἔπειτα δὲ τὴν πρὸς Δημόνικον παραίνεσιν τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὰ ὁποῖα καλῶς καὶ μετὰ τῆς ἀνηκούσης εἰς τὰς δανάμεις τῶν μαθητῶν ἐντελείας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ διδασκάλου παραδοθέντες, καλῶς καὶ εὐστόχως ἀπεκρίθησαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1849 γενομένην ἐξέτασιν, ἥτις θαναμασιώτατα καὶ τῶν μαθητῶν τὸν ζῆλον καὶ φιλοτιμίαν ἀνεξωπύρωσε καὶ τῶν προϊσταμένων τὴν προθυμίαν ἠΰξησε καὶ ἔδωκε κατὰ τινὰ τρόπον ἐλπίδας χρηστὰς περὶ μελλούσης βελτιώσεως τοῦ σχολείου.

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα καὶ εἰς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν ἔγειναν ἐξετάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προανεβιβάσθησαν μαθηταὶ τινες, καὶ οὕτως αἱ εἰς τὴν ἑλλ. σχολὴν κλίσεις τρεῖς ἔγειναν, εἰς τὰς ὁποίας, διὰ τὸ μὴ πολυλογῶμεν, διωρίσθησαν ἐν διαγράμματι τῆς ἐπομένης ἐξαμηνίας τὰ μαθήματα εἰς τὴν ἀνωτέραν, σύντομος ἐπιτομὴ Λογικῆς Κούμα, συνέχεια γεωγραφίας καὶ ἀριθμητικῆς, συντακτικὸν Πιτζιπίου, ἀνάγνωσις εἰς τὸν Κέβητος Θηβαίου Πίνακα, καὶ Ἑλλ. μάθημα τὸν περὶ βασιλείας τοῦ Ἰσοκράτους λόγον· εἰς τὴν νεωτέραν διετάχθησαν ταῦτα ἑλλ. μάθημα οἱ νεκρικοὶ διάλογοι, Ἱερὰ Ἱστορία καὶ ἀριθμητικὴ ἢ δὲ ἐσχάτη ἐμβήκεν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γραμματικῆς.

Ἄλλ' ὁ καιρὸς ταχέως παρέρχεται καὶ συγκροτεῖται πάλιν γενικὴ ἐξέτασις μετὰ παρατάξεως μεγαλυτέρας καὶ λαμπροτέρας· κισσόφυλλα καὶ ἄλλα τοῦ φθινοπώρου βλαστήματα διεκόσμου τὰς θύρας τῆς σχολῆς καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐξεταστῶν μας ἔστεφον καὶ ὡς πρασίνη γλόη ἐκαλλώπιζον τὸ ἔδαφος, τοὺς τοίχους ἀκόμη τῆς παραδόσεώς μας ἠΰτρειζον σοφαὶ τῶν σοφῶν προγόνων μας γνῶμαι ἠθικαί, προσηρημέναι ἀνωθεν τῶν θηρῶν καὶ ἀφελέστατον ποιητικὸν ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου τῆς μεγάλης παραδόσεως, πόνημα τοῦ διδασκάλου μας Κ. Σαΐτιδου, δεικνύει τὴν Ἑλλ. καταγωγὴν κυρίως τῶν Στενημαχιωτῶν κ.τ.λ. τὸ ὁποῖον παρεισάγομεν ἐνταῦθα.

Κ' εἰς τοῦ κόσμου τάχα ἂν τὸν Ἑλληνα ἢ τύχη ὄξει

Ἐκεῖ τὸν μέγαν νοῦν του θαυμασίως θ' ἀναδειξῇ

Ἰατὶ ἔχει κληρουχίαν τῶν προγόνων τὴν Σοφίαν

Καὶ Ἀπόλλων καὶ αἱ Μοῦσαι τὸν χαρίζουσι τὴν φιλίαν.

Κ' οἱ ἰδιοὶ μας προπάτορες σ' ἄφῃκαν τὴν πατρίδα,
 Ἐὼν χαρίτων τὴν ἐστίαν, ἄχ τὴν γῆν τὴν Ἑλληνίδα,
 Ἰὰ τὸν Ἄρην τὸν φρονέα, καὶ παντοίας δυστυχίας,
 Ὅλα ὅλα φεῦ πανώλη τῆς πατρίου εὐνομίας,
 Ἐδῶ εἶπαν μὲ στενὴν μάχην βαρβάρους νὰ ἐξώσουν
 Καὶ ἐκ ταύτης τὸν ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΝ ἐξῆς νὰ στερεώσουν.
 Καὶ ἀφοῦ εἶδαν ν' ἀναβλύξῃ Πιερία ἐκεῖ πάλιν
 Μετὰ τόσων σκοτισμένων πολλῶν χρόνων δεινὴν πάλιν
 Συγκινοῦνται νὰ συνδράμουν μὲ χαρὰν τῶν οἱ πατέρες.
 Ὡ τὰς Μούσας νὰ καλέσουν καὶ αὐταὶ μας αἱ μητέρες,
 Ὅμογνώμως καὶ μὲ ζῆλον ἐξῆς νὰ καθιδρῶνουν
 Καὶ μὲ ὄρκον τὰγαθὰ τῶν εἰς αὐτὰς νὰ φιερόνουν
 Ἄνεγείρουν εὐθὺς πλέον λαμπρὸν τοῦτο τὸ σχολεῖον
 Ν' ἀποδείξουν ὅτι τρέχουν τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον
 Ὡ πανύμνητε Σοφία
 Ἐὼν καλῶν πηγῆ πλουσία
 Τήρει τοῦτο τὸ σχολεῖον
 Ὡς τὸν οἶκόν σου τὸν θεῖον

Τῆ ἰα' Ὀκτωβρίου 1849.

Στενημάχῳ.

Τὰ μαθήματα τῆς τρίτης ἑξαμηνίας κατεγράφησαν ὡς ἐξῆς: Εἰς τὴν
 ἀνωτέραν κλάσιν. Ἱερὰ κατήχησις, σύντομος ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Κούμα,
 συντακτικὸν Ἀσωπίου Ἑλλ. μάθημα ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξε-
 νοφῶντος, καὶ ἠθικὰ γυμνάσματα εἰς τὴν σημερινὴν διάλεκτον.

Περὶ τὰ μέσα τῆς ἑξαμηνίας ταύτης ὁ Ἀλληλοδιδάκτης Κ. Θεόδωρος
 ἄφησε κενὴν τὴν θέσιν του, τὴν ὁποίαν πρὸς τὸ παρὸν ἀνέλαβε μαθητὴς
 τις τῆς ἀνωτέρας κλάσεως ἐπὶ τρεῖς μῆνας Θεαγένης καλούμενος¹⁾.

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

¹⁾ Ἐν τῇ περιφερείᾳ «Ποῦτ—Βιρὰν» 25 χιλιόμε. Β. Α. τῆς Κομοτινῆς εὐρέθη ἀνά-
 γλυφον ἀποσταλὲν πρὸ τινῶν ἡμερῶν παρὰ τοῦ κ. Ν. Τσίπουρα Συνταγματάρχου,
 ἐκκληροῦντος χρέη Μεραρχοῦ ἐν τῇ ἐνταῦθα XII Μεραρχίᾳ πρὸς τὸν ἔφορον ἀρχαιο-
 τήτων ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Ε. Πελεκίδην διὰ τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

Τὸ ἀνάγλυφον παριστᾷ ἐπὶ πλακὸς 0.65×0.65 εἰκόνα ἀγγέλου ἔχοντος ξίφος καὶ
 ἴσταμένου ἐπὶ τοῦ χεῖλους κρηνοῦ εἰς σάσιν ἀμυνομένου. Ἐνωθὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ
 ἔχει τὰ δύο κεφαλαῖα ἑλληνικὰ γράμματα ΧΡ, ὅπισθεν δ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς
 εἰκόνης σύμπλεγμα οἰκοδομῶν ἐκτισμένων ἐπὶ ἀποτόμου βράχου.

Περὶ τῆς παραστάσεως καὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀναγλύφου δὲν δύναται τις νομίζω

¹⁾ Ἐδῶ τελειώνει τὸ Α' μέρος τοῦ χειρογράφου Ἀκολουθεῖ τὸ Β' μέρος τ' «Ἀπο-
 μνημονεύματα».

ν' ἀποφανθῆ μετὰ θετικότητος. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὰ μὲν γράμματα συμβολίζουσι τὴν λέξιν Χερουβίμ. ὅτι ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸν Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ καὶ εἶναι ἀντίγραφον τῆς γνωστῆς παραστάσεως τοῦ ἐν Χώναις (Κολασσαῖς) τῆς Φρυγίας γενομένου παρὰ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ θαύματος, τὸ δὲ σύμπλεγμα τῶν οικοδομῶν ὅτι παριστᾷ Μοῆν μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς.

Ἡ χρονολογία τοῦ ἀναγλύφου τεχνικῶς ἐξεταζομένου δὲν δύναται πάντως νὰ εἶναι

παλαιότερα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος πρὸς τὴν ὁποίαν συμπίπτει ἡ ἀναγέννησις τῆς τέχνης ἐν τῷ Βυζαντίῳ.

Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι πρόκειται περὶ εἰκόνας τοποθετημένης ὑπεράνω τῆς ἐξωτερικῆς θύρας Μοῆς, ὡς πολλαχοῦ εἴθισται, ἡ ὁποία ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἡ ὁποία εἰκονίζεται εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνας.

Ἄλλ' ὅ,τι ἐν τῷ προκειμένῳ σπουδαιότερον προβάλλει καὶ χρῆζει ἐξάρσεως εἶναι φρονῶ ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, ὅπερ ἀναμφισβητήτως εἶναι προῖον ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τέχνης καὶ ὑπὸ ἑλλήνων δι' ἑλληνικὴν Μοῆν ἐχρησιμοποιεῖτο, δύναται νὰ συναριθμηθῆ μετὰ τῶν ὀλίγων δυστυχῶς σωζομένων χριστιανικῶν καὶ ἑλληνικῶν μνημείων τῆς περιφερείας ταύτης.

Κομοτηνὴ 12 Φεβρουαρίου 1928

† Ὁ Μαρωνεὶας ΑΝΘΙΜΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Μεταξὺ τῶν λογίων Ἀγιορειτῶν καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα διακρίνεται ὁ ἐξ Ἰμβρου καταγόμενος ἱερομόναχος Βαρθολομαῖος ὁ ἐπικαλούμενος *Κουτλουμουσιανὸς* (=ἀδελφὸς τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου)¹. Οὗτος ἐξῆσεν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐν Βενετία, ὅπου διετέλεσε διδάσκαλος κατὰ τὰ ἔτη 1827—1834 ἐν τῇ Φλαγγινεῖῳ Σχολῇ, ἐπεμελήθη δὲ τῆς ἐκδόσεως διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἅτινα χάριν τῶν Ὁρθοδόξων ἐδημοσίευσεν τὸ ἐν Βενετία ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ὁ *Φοῖνιξ*². Ἄλλ' ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς διαφόρων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν συγγραμμάτων, ὧν ὀλίγα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τὰ ἰδιόγραφα τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἐναπέκειντο κατὰ μέγα μέρος ἐν τῇ μονῇ Κουτλουμουσίου καὶ ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν αὐτῆς τῇ 20 Φεβρουαρίου 1857³.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ δύο συνεγράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου. Εἶναι ταῦτα τὸ «*Υπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς νήσου Ἰμβρου*» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1845)⁴ καὶ τὸ «*Υπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου*» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1846), ὅπερ συνέταξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1840 καὶ 1846⁵), καθ' ὃν χρόνον διετέλει διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης⁶.

¹) Πρβλ. *Φιλίππου Ἰωάννου*, Λόγος Ὀλυμπιακὸς συνταχθεὶς καὶ ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ β' ἐορτῇ τῶν ἰδρυθέντων Ὀλυμπίων, σελ. 19, ὑποσημ.

²) *Ἰωάννου Βελούδου*, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία. Ἱστορικὸν ὑπόμνημα. Ἐν Βενετία 1872, σελ. 131.

³) *Γερασίμου Ξυμυράκη*, Τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἐν Ἀθήναις 1903, σελ. 193.

⁴) Πρβλ. περὶ τοῦ ἔργου τούτου καὶ *Athenische Mitteilungen*, τόμ. ΔΙ' σελ. 81, ὑποσημ. 1.

⁵) Τὸ χειρόγραφον τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ περὶ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης εἶχεν ἤδη ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς καταρτίσει ἑτοιμον πρὸς ἐκτύπωσιν κατὰ μήνα Ἰούνιον τοῦ 1845.

⁶) Πρβλ. *Ματθ. Παρανίκα*, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστά-

Τοῦ δευτέρου τούτου ὑπομνήματος περὶ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Χάλκης, τὸ ὁποῖον συνετάχθη οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδου, ἀλλὰ καὶ ἐκ «τῆς Κωνσταντινάδος¹ τοῦ Παναγιωτῆτος πρώην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, καὶ ἐξ ἄλλων Ἀπομνημονευμάτων τοῦ αὐτοῦ»² παρεσκευάζεν ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς καὶ δευτέραν ἔκδοσιν μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων, ἀλλ' ἡ ἔκδοσις αὕτη δὲν ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ τύπου. Ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη κατέχει ὑπὸ ἐπίσημον *Θ[εολογία]* 7379 ἀντίτυπον τοῦ περὶ τῆς Παναγίας τῆς Χάλκης ὑπομνήματος τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ἐφ' οὗ οὗτος ἔχει διορθώσει τυπογραφικὰ σφάλματα καὶ ἐπενέγκει παρασελιδίους καὶ ἄλλας προσθήκας καὶ βελτιώσεις. Ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ βιβλίου μετὰ τὰς λέξεις:

Ἐκ πολλῶν μὲν συλλεγὲν

παρὰ

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΑΝΟΥ

τοῦ Ἰμβρίου

ἔχει ὁ συγγραφεὺς ἐπικολλήσει τεμαχίον χάρτου, δι' οὗ ἀφανίζονται αἱ λέξεις τοῦ ἐντύπου:

Δαπάνη δὲ ἐκδοθὲν τῆς τοῦ Φροντιστηρίου τούτου

ΕΦΟΡΕΙΑΣ

καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπικεκολλημένου τεμαχίου χάρτου ἔχει γράψει:

«δευτέρον δὲ ἤδη ἐκδοθὲν μετὰ τινων προσθηκῶν καὶ ἐπιδιορθώσεων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ γενομένων».

Τὰς σπουδαιότερας προσθήκας καὶ διορθώσεις τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ ἐντυπον αὐτοῦ ὑπόμνημα περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου δημοσιεύομεν κατωτέρω.

Σελ. 11. Μετὰ τὰς λέξεις: *Τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ ῥηθὲν μοναστήριον, τιμώμενον ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐκτίσθη κατ' ἀρχάς, ὡς νομίζεται, ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου εἶναι, περὶ τὰ μέσα τοῦ 15 αἰῶνος, ἀνεκαινίσθη ὑφ' ἑτέρου Πατριάρχου, Μητροφάνους τοῦ Βυζαντίου,* μετὰ τὰς λέξεις ταύτας προσέθεσεν ὁ Βαρθολο-

σεως τῶν γραμμάτων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867. σελ. 31 — Περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δράσεως ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Θεοτόκου ἰδὲ ὅσα γράφει ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου, σ. 129 κ.έ.

¹) Νοητέον τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου (1770—5 Ιανουαρίου 1859) τὸ ἐπιγραφόμενον «Κωνσταντινάς παλαιὰ τε καὶ νεωτέρα» (ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1844, γαλλικῆ τοῦ ἔργου μετάφρασις ἐν Κωνσταντινουπόλει 1846)

²) Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ σχετικοῦ συγγράμματος.

μαῖος τάδε: ὅστις καὶ βιβλιοθήκην λαμπρὰν καὶ πολύτιμον συνήθροισεν ἐν αὐτῷ (λ).

Ἐπεται δὲ ὑπ' ἀριθμὸν (λ) παραπομπή:

(λ) Περί τοῦ Μοναστηρίου τούτου, γράφων ὁ Κρούσιος ἑλληνιστὶ πρὸς Μητροφάνην, τῷ 1578 ἔτει, λέγει (Τουρκο-γραικ. Βιβλ. Ζ' σελ. 476): «Ἡ »δ' αὐτὴ σου ἀγιότης τὸν δεδηλωμένον Γεολάχιον (πρόσβυτον τοῦ Αὐτο- »κράτορος Γερμανίας) φιλοφρονέστατα ἐν τῇ ἀστυγείτονι ἑαυτῆς κατὰ »τὴν Χάλκην Μονῇ ὑπεδέξατο οὐχ ἴπαξ, ἀλλὰ πλειστάκις». Ἐν δὲ ταῖς ἰδίαις σημειώσεις ἐπὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην (σελ. 512) λέγει, ὅτι ὁ Μητρο- φάνης κατεσκεύασεν ἐξ ἐλεημοσυνῶν τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος· καὶ ἀναφέρει τεμάχια ἐπιστολῶν, πρὸς αὐτὸν γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Γεολαχίου, τῆς μὲν γερμανιστί, τῆς δὲ λατινιστί, ἐν οἷς ἐπαινεῖται ὁ Μητροφάνης ὡς ἔμπειρος ἐν πολλοῖς καὶ λόγιος· ὅτι διέτριβεν ἐν καιρῷ τῶν ἐορτῶν εἰς τι προάσπειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἁγίαν Παρασκευὴν λεγόμενον (τὸ νῦν Χάς-κιοϊ)· καὶ ὅτι ἤγαγεν αὐτὸν (τὸν Γεολάχιον) εἰς Χάλκην, ὅπου ἔδει- ξεν αὐτῷ τὴν Βιβλιοθήκην, παραπονούμενος ὅτι τοῦ ἐκλάπησαν τὰ Παράλ- ληλα τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μαρασοῦ.

Ὁ αὐτὸς Κρούσιος, σελ. 498, δίδει τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῇ Βιβλιο-θήκῃ ὑπαρχόντων χειρογράφων, ἐν οἷς ἦν καὶ Τετραευαγγέλιον ἐξη- γημένον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, παρὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου πρὸς Καρπιανὸν μοναχόν. Περὶ δὲ τοῦ καταλόγου τούτου σημειοῖ ὁ Λουκάγγιος (*Index auctorum*, μετὰ τὸ Γλωσ-σάριον φύλ. 36), ὅτι ἐγένετο ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Ζυγομαλά, μετὰ τῆς ἐπι-γραφῆς ταύτης: «Ἐν ἔτει ζσπ' (=1572 μ. Χ.), μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἡμέρᾳ »ιε' ἐγένετο ὁ παρὼν Κατάλογος καὶ ἡ Καταγραφή τῶν σεπτῶν βιβλίων »τῆς θειοτάτης Βιβλιοθήκης τῆς σεβασμιωτάτης καὶ βασιλικῆς Μονῆς τῆς »Ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ (τῇ καταντικρῷ κειμένη ΚΠόλεως) ἃ δὴ πάντα »ἅγια βιβλία συνῆξε καὶ συνήθροισεν ὁ κύριος Μητροφάνης, ὁ κτήτωρ (ἴσ. κτί- »τωρ) τῆς σεβασμιωτάτης Μονῆς αὐτῆς, καὶ ἡ ἱερὰ Βιβλιοθήκη αὐτῇ ἐναπε- »θησαυρίσατο».

Περὶ τοῦ Μητροφάνους τούτου λέγει καὶ ὁ Χρονογράφος (σελ. 446), ὅτι εἶχε Μοναστήριον πέραν εἰς τὴν Χάλκην, τὴν Ἁγ. Τριάδα. (Ἐορα τὰ περὶ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ ἱστορούμενα ἐνταῦθα).

Σελ. 13 μετὰ τὴν λέξιν Δισακκοειδῆς ἔπεται ἡ προσθήκη: ἀπὸ τοῦ *Heibē* (*Χειμπέ*) δισάκιον.

Ἐν σελ. 22 μετὰ τὰς λέξεις: Ὁ αὐτὸς Δοσίθεος ἱστορεῖ ὅτι, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Μεθοδίου διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰς λέξεις: (ὀρθότερον ἴσως Διονυσίου τοῦ Γ'), ἐν 1662 καὶ ἀντ' αὐτῶν ἔγραψεν: ἔτει 1662 (γρ.

1668 ὀρθότερον, ὡς ἀλλαχοῦ (2). Ἐν τέλει δὲ τῆς ὑποσημ. (1) προσέθεσε τὰς λέξεις: ... Περὶ τῆς Ὁρθοδ. Ὁμολ. ἐκδοθ. ἀχ'β'. Ἐν τέλει δὲ τῆς ὑποσημ. 2 διέγραψε τὰ μετὰ τὰς λέξεις ὡς ἀνωτέρω εἴρηται κείμενα καὶ ἀντι τούτων προσέθεσε τὰ ἑξῆς: ἐν Ὀλλάνδῳ γραιοκατινιστί, εἶτα ἐν Βουκουρεστίῳ, προτροπῇ μὲν Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, δαπάνῃ δὲ τοῦ τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἡγεμόνος, Κωνσταντίνου Βασσαράβα τοῦ Βραγκοβάνου, ἐν ἔτει 1692, ὅτε, ἀντὶ τοῦ λατινικοῦ, συνεξεδόθη ἔκθεσις εἰσαγωγικὴ περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν: Πίστews, Ἑλπίδος καὶ Ἀγάπης, συνταχθεῖσα ὑπὸ Βησσαρίωνος Μακρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Μετὰ ταῦτα, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστροίας, ἔτι 1771, ἐγένετο, εἰς μόνον τὸ ἀπλοελληνικόν, νέα ἔκδοσις, ἐν ἣ ἀναγινώσκεται, ὅτι ἐτυπώθη πολλάκις καὶ πολλαχοῦ, καὶ εἰς πολλὰς ποτε γλώσσας. Τελευταῖον, ἐτυπώθη ἐν Μόσχῃ, ἔτι αὐθ'.

Σελ. 46 μετὰ τὰς λέξεις: μὴτὶ Ἰουνίῳ προσέθεσε σημεῖον παραπομπῆς καὶ εἰς τὰ ἑξῆς:

(εε) Τρὶς καὶ τετράκις μνημονεύσαντες τοῦ Πορφυρίου τούτου, ὑποσημειοῦμεν τελευταῖον καὶ ταῦτα περὶ αὐτοῦ: "Οὐ, πρὶν ἀρχιερατευσῆ, ὑπῆρχεν εἰς τῶν Ἀδελφῶν τῆς κατὰ Σωζόπολιν ἐκείνης Μονῆς τοῦ Προδρόμου. Προηγούμενος δὲ αὐτῆς ἔτι ὄν, ἀπελθὼν εἰς προσκύνησιν τῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Μοναστηρίων, συνέγραψε καὶ περιήγησιν εἰς αὐτά, διὰ Στίχων Πολιτικῶν, οἷτινες ἀναμφιβόλως καὶ ἐξεδόθησαν ἔκτοτε. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐκδοθέντες πάλιν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1745, ἐπεγράφησαν οὕτω: « Περίοδος τοῦ Ἁγίου νύμου Ὁρους τοῦ Ἁθωνος, συντεθείσα, διὰ Στίχων Πολιτικῶν, παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Νικαίας κυρίου Πορφυρίου, Προηγούμενου ἔτι ὄντος τῆς Βασιλικῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῆς ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσει κειμένης, πλησίον τῆς Σωζοπόλεως ». (Καθεξῆς δὲ κείνται καὶ οἱ Στίχοι)

Εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅπ' ὅλοι προσκυνοῦμεν,

Νὰ μᾶς χαρίσῃ νοῦν καλόν, καὶ νὰ διηγηθοῦμεν.

κτλ. κτλ. κτλ. ¹⁾

Σελ. 48, προκειμένου περὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Ὑψηλάντου, μετὰ τὰς λέξεις: Σεπτεμβρίου 14 διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τέσσαρας στίχους καὶ ἀντ' αὐτῶν ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

(†) Ὅποια δὲ καλὰ ἔκαμεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ πόσον ὠφελήθη ὁ λαὸς αὐτῆς ἐπὶ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἡγεμονείας, διηγεῖται ταῦτα περιστατικῶς ὁ τὴν Ἱστορίαν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας συγγραφάμενος, οὕτω λέγων: « Διέμεινεν οὖν οὗτος ὁ Ἡγεμὼν ἐπταετῆς εἰς τὸν θρόνον ἐν ἄκρα

¹⁾ [Πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 43]

»ειρήνη καὶ ἡσυχία· κατεπλούτησεν ὁ τόπος, ἠῤῥησε καθ' ὑπερβολὴν τὸ ἐμπό-
 »ριον, ἰσοθάνθη τὴν ἄκραν ἡδονὴν τῆς ἀναπαύσεως τὸ ὑπήκουον, ὑπὸ τὴν
 »πατρικὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν καὶ ἐπωφελῆ διοίκησιν· καὶ ἐν συντόμῳ, ἡ
 »ἐπιαετὴς αὐτοῦ ἡγεμονεῖα ἐστάθη ἡ ὠραιότερα ἐποχὴ τῆς Βλαχίας, ἡ μῦλ-
 »λον εἰπεῖν, ὁ χρυσοῦς αἰὼν, καὶ ἐπομένως ὑπερεπλούτησε καὶ αὐτός»¹⁾.
 Ἐφεξῆς δὲ καταλέγει ὀνομαστὴ μίαν πρὸς μίαν τὰς εἰς τὸν τόπον εὐεργε-
 τικὰς καὶ κοινωφελεῖς αὐτοῦ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐμφαίνεται ἀληθῶς ὁ
 ζῆλος τοῦ ἀνδρὸς τούτου περὶ τὰ καλά.

§ 66. Οὗτος οὖν ὁ εὐσεβέστατος καὶ εἰς εὐεργεσίας ἐπίσημος Ἡγεμόν,
 γινώσκων ἐκ πείρας τὴν ἐλευθέρην τῆς Μονῆς ταύτης κατάστασιν, ὡς ἐκ τῆς
 ἐνδείας μάλιστα τοῦ προξορηθέντος Πατριάρχου Ἰωαννικίου, καὶ ὑπὸ θεῖου
 ζήλου κινούμενος,

Σελ. 49 μετὰ τὴν λέξιν: Ἡγεμονεύσας δὲ ἐν Βλαχία μέχρι τοῦ 1782
 διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰς λέξεις: εἶτα παραιτηθεὶς καὶ ἀντὶ αὐτῶν
 ἔγραψε: εἶτα, κατὰ τινὰς μὲν παραιτηθεὶς, κατὰ δὲ τὸν προειρημένον ἱστο-
 ριογράφον, ἐξωσθεὶς (33). Καὶ προσέθεσεν ὡς παραπομπήν:

(ζζ) «Ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι, λέγει αὐτός, ἠκολούθησε καὶ ἡ ἔξωσις
 »τοῦ Ἡγεμόνος, πλὴν ἄνευ αἰτίας· διὸ καὶ ἡγεμονεύσας ἔτη 7 καὶ μῆνας 4,
 »ἀπῆλθεν εἰς Βασιλεύουσαν πανοικί, μὲ πᾶσαν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, ὡς οὐ-
 »δεὶς ἄλλος». (Τόμ. Β'. σελ. 356).

Σελ 53 προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος προκειμένου περὶ τῆς περικοπῆς
 τοῦ χρυσοβούλλου, ὅπερ ἐξεδόθη ὑπὲρ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλ-
 κης ἐν ἔτει 1780, τὴν ἐξῆς ὑποσημείωσιν:

(θθ) Ἡ περικοπὴ μόνη αὕτη, καὶ οὐχὶ ὄλον τὸ χρυσοβούλλον εὐρέθη
 παρὰ τῷ πολλάκις μνημονευθέντι πρόφην Κ-πόλεως Κωνσταντίνῳ τῷ Α'.

Σελ. 58. Τοῦ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ γενεαλογίας τοῦ Ὑψηλαντικοῦ
 οἴκου κεφαλαίου διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὸν πρῶτον στίχον καὶ ἀντ'
 αὐτοῦ ἔγραψε τὰ ἐξῆς:

† 79. Ὁ μὲν προορηθεὶς τῆς Βλαχο-μολδανίας ἱστορικός, λαλῶν περὶ
 τῆς ἡγεμονεῖας Ἀλεξάνδρου τοῦ Ὑψηλάντιου, λέγει συντόμως τε καὶ ἀπλῶς,
 ὅτι ἦν «υἱὸς τινὸς ἄρχοντος Ἰωάννου Ἄγα Κωνσταντινουπολίτου, καταγο-
 μένου ἐκ τῶν μερῶν τῆς Ἀσίας»¹⁾. Ὁ δὲ ἀπὸ Σιναίου πρόφην Κ-πόλεως
 κύριος Κωνσταντῖος ὁ Α', περιστατικώτερον ἐκφράζων τὴν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς
 πολὺ ἀρχαιότερους προγόνους ἀναβιβάζων τὸ γένος τῶν Ὑψηλαντῶν, λέγει,
 ὅτι ὁ Ὑψηλαντικὸς οἶκος κατήγετο ἐκ τῆς

) ὁμος Β' σελ. 351.

¹⁾ Τόμ. Β' σελ. 352.

Σελ. 59. Μετὰ τὰς λέξεις: Ὑπάτου Ἰβραχίμ Πασᾶ παραπέμπει ὁ Βαρθολομαῖος εἰς τὴν ἐξῆς ὑποσημείωσιν:

(κκ) Ἀνώνυμός τις Ἰταλός, ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ συγγράμματι: Παρατηρήσεις ἱστορικαί, φυσικαί καὶ πολιτικαί περὶ τῆς Βλαχίας—ἐν Νεαπόλει 1788—λέγει (σελ. 25), ὅτι «Γιαννάκης Ὑψηλάντης, ἀρχιγούναρις ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μέγας θεῖος Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἡγεμόνος, ἐκρεμάσθη». Ἄν ὁ Ἰταλὸς ἱστοριογράφος λαλήῃ περὶ τοῦ ἀνωτέρου Ἐμμανουήλ, ὅστις καὶ ἀρχιγούναρις ἦν ἀληθῶς, καὶ μέγας τοῦ Ἀλεξάνδρου θεῖος, καὶ συνέβη τυχὸν ἀμάρτημά τι εἰς τὸνομα, τεθέντος τοῦ Ἐμμανουήλ ἀπὸ τοῦ Γιαννάκη, ἢ ἐὰν ὑπῆρχε καὶ τρίτος υἱός, ὁμώνυμος τῷ πατρὶ Ἰωάννῃ, τῶν εἰκασιῶν τούτων ἢ βεβαίωσις μᾶς φαίνεται τολμηρά. Οὐδὲν ὅμως παράδοξον τὸ καὶ τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον Ἐμμανουήλ, καὶ εἰρηοῦμενον πρότερον, κρεμασθῆναι μετὰ ταῦτα, οὐδὲ ἀσυνήθων, οὐδὲ σπανίων ὄντων τῶν τοιούτων ἐν τῷ τότε καιρῷ.

Σελ. 62. Μετὰ τὰς λέξεις: ἑλληνοσι τὰ προειρημένα προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος: καὶ ἄλλοι ἄλλα κατόπιν.

Σελ. 64. Ἐν τέλει τῆς ὑποσημείωσεως (ζζ) προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἐξῆς:

Σημείωσαι δέ, ὅτι ὁ ἀνωτέρω εἰρημένος Μιχαὴλ Βοεβόδας ἐπωνομάζετο Ἀνδρεῖος, τοιοῦτος ὑπάρχων ἀληθῶς καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Καθότι προχειρισθεὶς εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Οὐγγροβλαχίας (ἦν ἡ Σημείωσις λέγει Μουντοβλαχίαν, τὴν κατ' ἄλλους μὲν Καραβλαχίαν, κατ' ἄλλους δὲ Βουνοβλαχίαν) τῷ 1592 ἔτει, ἐπὶ Μουράτ τοῦ Γ', καὶ εὐρῶν αὐτὴν κατὰ χρεων οὔσαν, καὶ πάσχουσαν δεινῶς ὑπὸ τῶν συγχῶν ἐπηρεϊῶν τῶν παραδουναβίαν Τούρκων, μὴ δυνηθεὶς κατ' ἄλλον τρόπον ἀπαλλάξαι τὸν τόπον τοιαύτης μάστιγος, συνεμάχησε μετὰ τῶν γεινιαζόντων Ἡγεμόνων: τοῦ τε Ἀαρῶν Βοεβόδα τῆς Μολδαβίας καὶ τοῦ Σιγισμούνδου Μπατῶρ Ζήκμωνος τῆς Τρανσυλβανίας καὶ οὕτως ἐπιπεσόντες πρότερον κατὰ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ εὐρισκομένων Τούρκων, κατέσφαξαν αὐτοὺς τῇ ε' Νοεμβρίου 1594, ὡς ἡ ἀνωτέρω σημείωσις εἶτα, χωρὶς ἀναβολῆς καιροῦ, ἀπεδίωξαν ἀπ' ὅλης τῆς Βλαχίας καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ διεσπαρμένους. ("Ὅρα τοὺς ἐφεξῆς μετὰ τῆς Τουρκίας πολέμους, καὶ τὰ ἥρωικά κατορθώματα τοῦ ὄντως ἀνδρείου καὶ γενναίου τούτου ἀνδρός, εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν Ἱστορ. Βλαχο-μολδ. Τόμ. Β' σελ. 112—147).

Σελ. 77. Μετὰ τὴν λέξιν: Οὐγγροβλαχίας ἐσημείωσεν ὁ Βαρθολομαῖος σημεῖον παραπομπῆς, ταύτης δὲ τὸ κείμενον λέγει:

(*) Σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ διαληφθεὶς τῆς Βλαχο-μολδαβίας ἱστο-

ριογράφος ὀνομάζει τὸν Κωνσταντῖνον τοῦτον Κοσμοπόθητον, οὕτω λέγων περὶ τῆς ἐν Οὐγγροβλαχία ἡγεμονείας αὐτοῦ: «Ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθησαν οἱ
 » ἐν Τρανσυλβανία (φυγάδες δηλαδὴ) ἄρχοντες τὴν τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἐπι-
 » κύρωσιν καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν εἰς τὴν ἡγεμονίαν διορισμὸν τοῦ Κοσμοπο-
 » θήτου Κωνσταντῖνου Βοεβόδα τοῦ Ὑψηλάντου, διεχύθη ἀνεκλάτητος ἀγαλ-
 » λίασις καὶ χαρὰ εἰς ἅπαντας γενικῶς, καὶ ὠρμησαν νὰ ἐξέρχωνται ἐκ Τραν-
 » σιλβανίας, διὰ νὰ δείξωσι τὴν εὐχαρίστησιν καὶ προθυμίαν αὐτῶν καὶ νὰ
 » τὸν ὑποδεχθῶσι μετὰ πάσης λαμπρότητος καὶ δορυφορίας» (Τόμ. Β' σελ. 447).

Καὶ τοιοῦτος μὲν ἐφάνη τότε ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς κατοίκους ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονειῶν ἐκείνων ὁποῖοι δὲ ἐφάνησαν μετὰ ταῦτα οἱ τούτου ἔκγονοι πρὸς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, πόσον ποθητοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι κατέστησαν εἰς αὐτό, καὶ οἷον εὐκλεὲς ὄνομα κατέλιπον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ταῦτα πάντα γινώσκουσιν ἀκριβῶς οἱ τὰς νέας Ἑλληνικὰς ἱστορίας ἀναγινώσκοντες.

Σελ. 86. Μετὰ τὰς λέξεις: Πλέον τῶν 600 ἐτῶν ἐσημείωσεν ὁ Βαρθολομαῖος σημεῖον παραπομπῆς, εἰς ὑποσημείωσιν, ἧς τὸ κείμενον ἔχει:

(σσ) Ἐπὶ πᾶσι τούτοις προστεθήτω καὶ τὸ ἀντίγραφον Τυπικοῦ τινος τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοῦ Ἀθωvos, ἐκδοθέντος μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντῖνου τοῦ Μονομάχου ἐν ἔτει 599δ', ἀντιγραφέντος δὲ μετὰ ταῦτα εἰς χάριτην παχύτατον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν ἔτει 59ε', ὃ ἔστι 1097 ἀπὸ Χριστοῦ. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο σώζεται ἐν τῇ κατ' αὐτὸ τὸ Ἁγιώνυμον Ὁρος Μεγάλῃ Λαύρᾳ.

Σελ. 89. Μετὰ τὰς λέξεις: Καὶ ποιήσων μὲν προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἐξῆς:

Ἐν δὲ τῇ Λειτουργίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀντὶ τοῦ «Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματι Σου τῷ Ἁγίῳ», ὄπερ, προστεθὲν ὑπὸ ἀμειβεστάτης χειρός, ἐπὶ τρίτῃ δῆθεν σφραγίσει τῶν τιμίων Δώρων, φθείρει τὴν σύνταξιν τῆς εὐχῆς καὶ τὴν συνάφειαν τῶν προλεχθέντων αὐτῆς μετὰ τῶν ἐπιλεγόμενων ἀντί, λέγω, τῆς αἰτοῦ ταύτης προσθήκης, τὸ Εὐχητάριον ἔχει τὰ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ποιηρίου λεγόμενα εἰς δύο κάμματα διηρημένα, ὧν τὸ δευτέρον: Τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, τίθεται ἐν τῇ τῶν ἀμφοτέρων σφραγίσει.

Σελ. 94. Μετὰ τὰς λέξεις: καὶ ὡς ἀνέκδοτα τυχὸν προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος: ἢ ἐκδεδομένα μὲν ὄντα σπάνια δέ.

Σελ. 95. Ἐν τέλει τοῦ τρίτου ἐπιγράμματος σημειοῖ ὁ Βαρθολομαῖος, ὅτι ἀντὶ: ἄλλος ἐδείχθη χειρόγραφον: Ἄλλο ἐδίδαξεν (δηλαδὴ ἔχει τὴν γραφὴν: ἐδίδαξεν).

Σελ. 109. Μετὰ τὰς λέξεις: Καὶ ἐφεξῆς προσθέτει αὐτὴν προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἑξῆς:

§ 131. Καὶ ἕτερος δὲ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἶον Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, ἱστορεῖται ὅτι ἐκηδεύθη ἐν ταύτῃ τῇ Μονῇ ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς κηδεύσεως αὐτοῦ ἀναφέρων εἶναι Κερκυραῖός τις συγγραφεύς, τὴν κλῆσιν Μάρκος Ἀντώνιος Κατσαΐτης, ὅστις ἐν τινι χειρογράφῳ αὐτοῦ περιηγήσει εἰς Ἑλλάδα, Κωνσταντινούπολιν καὶ Μολδοβλαχίαν ἐν ἔτει 1742, γράφει «ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, μέλλων νὰ τελευτήσῃ, »ὕπηγόρευσεν ἐπιγραφὴν, τὴν ὁποῖαν διέταξε νὰ χαράξωσιν ἐπὶ τοῦ τάφου »αὐτοῦ, εἰσέτι βλεπομένην ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μοναστηρίῳ τῆς νήσου »Χάλκης ἦγον»,

«Ὁ τὰς συνθήκας θεῖς καὶ καταλλάξας Ὁθωμανούς τε καὶ Γερμανούς, ἐνθάδε κεῖται Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος».

Ἄλλ' οὐδὲν ἕρκος φαίνεται σήμερον οὐδὲ τῆς ἐπιταφίου ταύτης ἐπιγραφῆς, οὐδὲ κἂν τοῦ ὀνόματος Μαυροκορδάτου γίνεται μνεῖα ἐν τοῖς σωζομένοις ὑπομνήμασιν, οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας Μονῆς, τῆς καὶ καλουμένης καὶ οὔσης ἀληθῶς Αὐτοκρατορικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐτέρων δύο τῶν ἐν τῇ Χάλκῃ (§ 11, 12).

Σελ. 110. Τὸν πρῶτον στίχον τοῦ 130 παραγράφου διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔγραψε:

§ 133. Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα, οὐ μακρὰν τῆς τοῦ Καλλίστου τελευτῆς, ἀναφέρεται καὶ τις τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχῶν κηδευθεὶς ἐνταῦθα, ὡς φαίνεται ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τῆς Κ-πόλεως ἱστορίᾳ, ἐκδεδομένην ὑπὸ τοῦ Κρονσίου, ὅπου (σελ. 169) ἀναγινώσκειται: «Τοῦτος ὁ Πατριάρχης (Διονύσιος δηλ. ὁ Β'. πρῶην Μητροπολίτης Νικοδημείας) ἀσθενήσας »ἀπέθανε, καὶ ἐν τῷ Ναῶ τῆς Παμμακαρίστου τὸν ἔψαλαν μετὰ πάσης εὐλα»»βείας. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἔθαψαν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου »ἐν τῇ Χάλκῃ, εἰς τὸ Μοναστήριον αὐτοῦ». Ἐπατριαρχευσεν δὲ ὁ Διονύσιος οὗτος ἀπὸ τοῦ 1543 ἔτους μέχρι τοῦ 1551.

§ 134. Ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ ὑπάρχουσι προσέτι καὶ τὰ ὀστά

Σελ. 111, παραγρ. 132. Μεταξὺ τῶν λέξεων: στρέφεται ταπεινούμενος προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος: εὐθὺς πρὸς μεσημβρίαν.

Σελ. 114, στίχ. 3—4. Μετὰ τὰς λέξεις: τεσσάρων ἀνδρῶν διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰς λέξεις: τοῦ Τιμοθέου δηλ. τοῦ Θεοφάνους καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἔγραψε: Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Διονυσίου δηλ. τοῦ Τιμοθέου.

Σελ. 114, στίχ. 5. Μετὰ τὰς λέξεις τέσσαρες ἱεραὶ κεφαλαὶ προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἑξῆς:

τῶν τοῦ Θεοφάνους λειψάνων μετακομισθέντων τυχὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὸν περιαδόμενον λόγον: ὅτι τὰ ὁσιᾶ τῶν τῶν Ἱεροσολύμων Πατριαρχῶν· ἂν ἐν ἀλλοδαπῇ τελευτήσωσι, μετακομίζονται ἔπειτα εἰς τὸν οἰκεῖον θρόνον,

Σελ. 115. Διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τοῦτο μὲν τὴν ὑπόσημ. (1), τοῦτο δὲ καὶ τοὺς στίχους 24 καὶ 25, ἀνθ' ὧν ἔγραψε:

ἰδικὴν ἱστορίαν καὶ ἀκριβῆ ἔκθεσιν, διεξοδικὴν οὔσαν, καὶ τὸ συνεχές τῆς προκειμένης ἡμῖν ἀφηγήσεως διακόπτουσαν ἐπὶ πολύ, ἀποταμιεύομεν ἐν τῷ τέλει τοῦ Ὑπομνήματος τοῦδε, πάσης ἄλλης ὑποθέσεως ἀνεπιμιγῆ, τοσοῦτον μόνον λέγοντες περὶ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ

Σελ. 173. Ἐν τέλει τῆς ὑπόσημ. 1 σημεῖον παραπομπῆς εἰς τὴν ἑξῆς προσθήκην τοῦ Βαρθολομαίου:

Πρόσθετε τὰ ἑξῆς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ στίχου·

Περὶ δὲ τοῦ, πόθεν ἢ Δόμνα τοῦ Ἰαζῶν Βοεβόδα, ἡγεμόνος ποτὲ τῆς Μολδανικῆς γῆς, παρουσιάζεται ἤδη ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἰστέον ὅτι, κατὰ τὸ 1595 ἔτος, ὅτε ὁ αἰοίδιμος οὗτος ἡγεμῶν, διὰ τὴν ἔνορκον αὐτοῦ συμμαχίαν μετὰ τοῦ προειορημένου Μιχαῆλ Βοεβόδα τοῦ Ἀνδρείου (Σημ. μμ), πέμψας ἐκείνῳ εἰς Βλαχίαν στρατευμάτων βοήθειαν ἰκανὴν ἐπολέμει ταυτοχρόνως καὶ αὐτὸς εἰς μέρος ἕτερον μετὰ τοῦ Χάν τῆς Κριμαίας ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, τότε ἐχθροὶ τινες καὶ ἐπίβουλοι διέβαλον αὐτὸν εἰς τὸν Μπατῶρ Ζήκμωνα τῆς Τρανσυλβανίας, ὅτι ἐσκέπτετο νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν· ὁ δὲ Μπατῶρ ἀπέστειλεν αἰφνιδίως εἰς Μολδανίαν, καὶ ἄρας τοῦτον μετὰ τῆς Δόμνης καὶ πάσης τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἔφερεν εἰς Τρανσυλβανίαν, καὶ ἔκλεισεν εἰς φυλακὴν (Ἱστορ. Βλαχο μολδ. Τόμ. Β'. σελ. 120—121). Ἐκτοτε οὖν διέμεινεν ἡ Δόμνα εἰς ταῦτα τὰ γειτνιαζόντα μέρη Τρανσυλβανίας καὶ Οὐγγαρίας.

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΘΡΑΚΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ

Ἡ παναρχαία Θράκη ὡς Βορεία ἡπειρος. — Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνική. — Ἡ Ῥωμαϊκή καὶ ἡ Παλαιοβυζαντινὴ Θράκη. — Τὸ Βυζαντινὸν θέμα ἐν Εὐρώπῃ. — Τὸ θέμα τῶν Θρακησίων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἡ κατὰ μέγα μέρος ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρὸς Βορρᾶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος χώρα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατῆλθεν ὁ Ὀρφεὺς καὶ οἱ ἄλλοι μυθολογούμενοι ἄοιδοὶ φέροντες τὴν παναρχαίαν ἱεράν ποιήσιν καὶ τὰς φοιβολήπτους λατρευτικὰς τελετάς, ἦτο ἡ ὑπὸ γενικωτάτην ἔννοιαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καλουμένη *Θράκη*. Πολὺ ἀργότερα, κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ἔλαβε τὸ ὄνομα *Θράκη* ἡ ὠρισμένην ἐδαφικὴν ἔννοιαν ἔχουσα περιωρισμένη χώρα, ἡ παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον περιοχὴ, ἡ ἔχουσα τὴν ὑπερῶρον ἱστορικὴν τιμὴν, ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολικωτάτην αὐτῆς ἄκραν ἤκμασε μία ἀπὸ τὰς μεγάλας μητροπόλεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ συγχρόνως μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς πόλεις τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ κόσμῳ χώρα, τῆς ὁποίας ἡ ὀνομασία νὰ ἔλαβε τόσον ποικίλας καὶ περιπετειώδεις ἔννοιαι, ὅπως ἡ ὀνομασία *Θράκη*. Ὑπάρχουν παραδείγματα ἐπεκτάσεως (σπανιώτερον στενώσεως) τῆς ἔννοιαι γεωγραφικῶν ὀνομάτων, ὡς ἔδειξεν ἐν ἀξιολόγῳ αὐτοῦ διατριβῇ ὁ συνάδελφος κ. Κ. Ἄμαντος¹⁾, ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις αὕτη ὑπῆρξε παροδικὴ ἢ συγκεχυμένη πως. Τοῦ ὀνόματος ὅμως *Θράκη*, ὡς γεωγραφικῆς ἔννοιαι, ἔχομεν καθωρισμένην καὶ διαρκῆ τὴν ἔννοιαν, περιοριζομένην κατόπιν σὺν τῇ παρόδῳ μακρῶν χρο-

¹⁾ Παρατηρήσεις τινὲς εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν (Ἐπετηρὶς Ἑταιρίας Ἑλληνικῶν Σπουδῶν, ἔτ. Α', 1924, σελ. 41-54). Ὅπως, ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει διὰ Βυζαντινῶν κειμένων ὅτι ἐνίστε ἐσήμαινον: Ἑλλὰς τὴν Ῥωμανίαν ἢ τὸ Ἰλλυρικόν, τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας· Μακεδονία τὴν καθ'αυτὸ Μακεδονίαν μὲ τὴν Βουλγαρίαν, ἀκόμη καὶ τὴν Ἀλβανίαν.

νικῶν περιόδων. Ἀπὸ τὴν ἔννοιαν μεγάλης Βορείας ἠπείρου περιεστάλη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς χώρας τῆς μεταξὺ Προποντίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἐνταῦθα δὲν θὰ ἀσχοληθῶ οὔτε περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης, οὔτε περὶ τῶν Θρακῶν. Ἄλλ' ἢ ἀνάπτυξις τῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων περιπετειῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ γεωγραφίᾳ τοῦ ὀνόματος, ἐλπίζω, θὰ εἶναι ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα διὰ τὰ ἀξιόλογα «Θρακικὰ». Ἐννοεῖται ὅτι ὁ περισσότερος λόγος θὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν περίοδον¹⁾.

Α'

Η ΑΧΑΝΗΣ — ΕΠΕΙΤΑ Η ΕΥΡΥΤΑΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ ἄλλοτε προταθεῖσα γνώμη, ὅτι ἡ λέξις Θράκη²⁾ εἶναι σημιτικὴ (th ragh=πόρος) καὶ σημαίνει τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βοσπόρου χωρισθεῖσαν χώραν, δὲν εἶναι, φαίνεται, πιθανή, συμβιβάζεται ὁμως μὲ τὴν ἔννοιαν, ἡ ὁποία εἰδίδετο εἰς τὸ ὄνομα κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους. Αἱ ἐκ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος εἰδήσεις παριστάνουν, ὅτι εἰς τὴν φαντασίαν τῶν παμπαλαίων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, ἴσως ὄχι Ἑλλήνων ἀκόμη, ἡ Θράκη ἔθεωρεῖτο ὡς τὸ τέταρτον, τὸ βορειότερον μέρος τοῦ κόσμου. Κατὰ μυθικὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας διέσωσεν ὁ Βυζαντινὸς Τζέτζης εἰς τὰ σχόλια εἰς Λυκόφρονα (στ. 894), ὁ Ὁκεανὸς εἶχε τέσσαρας θυγατέρας Ἀσίαν, Λιβύην, Εὐρώπην καὶ Θράκην³⁾. Καὶ ἂν ὁ Εὐστάθιος λέγῃ ὅτι ἡ Θράκη εἶχε σχῆμα ἐνὸς μεγάλου C, ἔννοεῖ ὅτι περιελάμβανεν ὅλον τὸ Βόρειον μέρος τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἤδη, καὶ εἰς τοὺς πολὺ παλαιοὺς χρόνους, ἡ ἔννοια περιεστάλη ὀλίγον, Θράκη ἐσημεινεν ὅλον τὸ Βόρειον μέρος τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὸ ἀνατολικώτερον, περιελάμβανεν ἀκόμη καὶ τὴν Μακεδονίαν πρὸς Νότον, περιελάμβανε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀχανῆ Σκυθίαν πρὸς Βορρᾶν. Ἡ τόσον εὐρεία, καὶ ὀπωσδήποτε συγκεχυμένη πῶς γεωγραφικὴ αὕτη ἔννοια ἔμεινεν ἐπὶ αἰῶνας μακροῦς, καθ' ὅλην ἴσως τὴν προϊστορικὴν περίοδον. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἱστορικῆς

¹⁾ Ἐπιθυμῶν νὰ συνεισφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὰς Θρακικὰς μελέτας, εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐρευνῶ τὰ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν Θράκην καὶ δὴ κατὰ τὸ ἀγνωστον ἀκόμη Βυζαντινὸν θέμα τῶν Θρακησίων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἄλλ' ἡ διατριβὴ ἐγένετο πολὺ εἰδικὴ καὶ ἐπροτίμησα νὰ παράσχω γενικωτέραν συμβολήν.

²⁾ Μὲ τὸν Ἰωνικὸν τύπον *Θρήκη* παρ' Ὀμήρῳ (Ἰλ. Α, 222). Διάφοροι τύποι τοῦ ὀνόματος ἴδ' ἀμνημονευθοῦν καὶ κατωτέρω. Βλ. ὅλους τοὺς τύπους παρὰ *Fauly*, *Real-Encyclopädie* ἐν λ. Thracia (1852), καὶ δὴ εἰς τὸ νεώτατον λεξικὸν τοῦ *Fr. Lübker*, *Reallexikon des klassischen Altertums*, 8η ἐκδ. 1914, ἐν τῇ αὐτῇ λέξει.

³⁾ Πρβ. Ἰω. Καλιτσονάκι, Ἡ παρὰ Πλάτωνι μυθία τοῦ Ὁκεάνου (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 2, 1927, σ. 9 ἀποσπάσματα).

περιόδου πιθανώτατα ἤρχισε μὲν ν' ἀποδίδεται τὸ ὄνομα *Σκυθία*, ὡς γενικὴ ὀνομασία, εἰς τὴν ἄγνωστον καὶ ἀτέρμονα ΒΑ. χώραν τῆς Εὐρώπης, ἐξηκολούθει ὁμως ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον ὡς Θράκη νὰ θεωρῆται συνολικῶς ἢ ὅλως ἀπροσδιόριστος πρὸς Βορρᾶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος χώρα. Σκυθία καὶ Θράκη ἦσαν κάπως συγκεχυμέναι ἔννοιαι, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου (τὸν Ε' αἰῶνα), ὁ ὁποῖος τὴν Θράκην θεωρεῖ ὡς τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος τῆς Σκυθίας, χώραν δ' εὐρυτάτην, μετὰ τὴν Ἰνδικήν, «πάντων ἀνθρώπων»¹⁾.

Ἐν τῷ συνόλω, ἡ γεωγραφικὴ ὀνομασία Θράκη διήγειρεν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους Ἕλληνας τὴν ἔννοιαν μιᾶς χώρας μεγίστης τοῦ Βορρᾶ, τοῦ πάντοτε ἐλκύνοντος τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων, χώρας, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Θεσσαλικὸν Πηγεῖον εἰς τὰ Βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔφθανε, δὲν ἐγνώριζον καὶ αὐτοί, ἕως ποῖον σημεῖον, πρὸς Βορρᾶν, πρὸς Δυσμάς, πρὸς Ἀνατολάς, περιελάμβανε δηλαλή, ἀνεξαίρετως καὶ συγκεχυμένως, ὅλας τὰς ὑπεράνω τῆς Θεσσαλίας χώρας, μὲ ἀόριστον τέρμα. Ἡ τοιαύτη γενικωτάτη ἔννοια, ἡ συνδεομένη μὲ μίαν ἄγνωστον καὶ μυστηριώδη, οὕτως εἰπεῖν, ἀπέραντον δὲ ὑπερβόρειον χώραν, ἐρμηνεύει δύο ἄλλας σπουδαίας ἀντιλήψεις περὶ τῶν Θρακῶν. Ὡς ἄνδρες τοῦ Βορρᾶ, ἦσαν ἄνδρες ὁρητικῆς ἀνδρείας. Ἡ Θράκη ἦτο ἡ χώρα ὄχι μόνον τῶν ἀνέμων τοῦ Βορρᾶ, ἀλλὰ καὶ ἡ χώρα τῆς διαμονῆς τοῦ Ἄρεως. Ὡς ὄνομα τῆς Θράκης ἀναφέρεται καὶ τὸ Ἀρία, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐτυμολογηθῆ ἀπὸ τὸν Ἄρην, ἀφοῦ ἡ χώρα ἦτο κατὰ τὸν Εὐριπίδην «Ἄρεως οἰκητήριον»²⁾. Μὲ τὴν ὀνομασίαν καὶ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην συνδέεται καὶ ἡ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας φήμη τῶν Θρακῶν ὡς λαοῦ ἀνδρείου καὶ πολεμοχαροῦς, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἀκόμη χρόνους. Τὰ τάγματα τῶν Θρακῶν κατελέγοντο, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὰ γενναιότερα καὶ ὁρητικώτερα τῶν στρατευμάτων τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας. Ἀκόμη δὲ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι εἰς τὴν γενικωτάτην ἔννοιαν τῆς Θράκης, ὡς χώρας ὑπερβορείου, περιεσώθησαν ἀναμνήσεις μεγάλων γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἀπεκρυσταλλώθησαν δ' αὐταὶ εἰς τοὺς μύθους περὶ τῆς ἀπὸ τῆς Θράκης, ἦτοι ἀπὸ τῶν Βορείων χωρῶν, καθόδου τῶν μυθολογισθέντων μυστηριωδῶν ἀοιδῶν καὶ τῶν ὀργιαστικῶν λατρευτικῶν τελετῶν, τῶν ὁποίων ἡ τέλεσις συνεδέετο μὲ ἱεροὺς ὕμνους. Μὲ ἄλλους λόγους, ἀπὸ τὴν Θράκην, ἦτοι ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, ἦλθον ὄχι μόνον οἱ πρῶτοι Ἕλλη-

¹⁾ «Τῆς δὲ Σκυθικῆς γῆς ἡ Θρητική τὸ ἐς θάλασσαν προκέεται» (Ἡρόδ. 4, 99). «Θρητικῶν δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι, μετὰ γε Ἰνδούς, πάντων ἀνθρώπων» (5, 3).

²⁾ Βλ. *Στέφανον Βυζάντιον*, ἔκδοσις Ὠμαῖ de Pinedo, 1678, σ. 311 κέξ. καὶ τὰς αὐτόθι σημειώσεις τοῦ ἐκδότου.

νικοὶ λαοί, ἀλλὰ καὶ τὰ πρωτογενῆ λογοτεχνικὰ εἶδη, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει ν' ἀναζητηθῆ ἡ ἔνδοξος γένεσις τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ¹⁾).

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον αἰῶνων μακρῶν, ἀρχίζουν αἱ συγκεχυμένα γεωγραφικὰ ἔννοιαι νὰ καθαρίζονται, προσέτι δὲ καὶ νὰ καθορίζονται, εἰς τὸ πνεῦμα τῶν παναρχαίων ἀνθρώπων. Ἄν καὶ βλέπωμεν ἀκόμη καὶ τὸν Ἡρόδοτον νὰ διατηρῆ τὴν μνήμην παλαιῶν παραδόσεων, ὅμως δυνάμεθα νὰ διῶμεν ὅτι ἀπὸ τὴν ἡῶ ἤδη τῆς ἱστορικῆς περιόδου ἀρχίζει τὸ ὄνομα Θράκη νὰ σημαίνει κατὰ τι περισσώτερον ὄρισμένον. Ὅταν ὁ Ὅμηρος λέγῃ: «Θρηκῶν ὄρεα νιφόνετα» (Ιλ. Ξ. 227), — «ἐν Θρηκῆ ἐριβόλακι, μητέρι μῆλων» (Λ, 222), ὅτι δηλαδὴ ἡ χώρα, τὴν ὁποῖαν ἐννοεῖ, εἶναι πλουσία ὄχι μόνον εἰς κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς οἶνον, — βεβαίως ἀποβλέπει εἰς ὄρισμένην γεωγραφικὴν περιοχὴν, ἔστω καὶ εὐρυτάτην. Ἄλλως τε καθορίζει καὶ μέρη τῆς Θράκης, τὴν Πιερίαν, τὴν Ἡμαθεῖαν, τὴν Παιονίαν, καὶ λαοὺς αὐτῆς, τοὺς Παίονας, τοὺς Κίκονας, ἀκόμη καὶ ὄρη ὄρισμένα, αὐτὸν τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Ἄθων.

Χωρὶς νὰ ἔλθω εἰς λεπτομερεστέρας ἐρεῦνας, — ἄλλος περιορίζων τὸ θέμα του, ἃς φυλοκρινήσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην ἐποχὴν, — συνολικῶς δύνamai νὰ εἶπω ὅτι τὰ ὄρια τῆς Θράκης, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ ἐκτάσει αὐτῆς, ἦσαν τὰ ἐξῆς: πρὸς Ν. ὁ Πηνειὸς ποταμὸς καὶ ἡ θάλασσα, πρὸς Α. ὁ Ἑλλήσποντος, ἡ Προποντίς, ὁ Εὐξείνιος Πόντος, πρὸς Δ. τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ πρὸς Β. ὁ Δούναβις. Θράκη λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο ὅλη ἢ πρὸς Β. τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος χώρα, ἀπὸ τὸν Θεσσαλικὸν Πηνειὸν ἕως τὸν ποταμὸν Δούναβιν. Οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ γεωγράφοι νομίζουν ὅτι ἡ εὐρυτάτη αὕτη ἔννοια ἔμεινεν ἕως τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαιοκρατίας, θὰ ἐπανεύρωμεν ὅμως αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, τὴν παλαιότεραν. Καὶ οὕτω δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν ὅτι ἀπὸ τὸν Η' π. Χ. ἕως τὸν Ζ' μ. Χ. ἦτοι ἐπὶ δεκαπέντε ὀλοκλήρους αἰῶνας, παρὰ πᾶσαν κατὰ περιόδους στένωσιν τῆς ἔννοιας, τὸ ὄνομα Θράκη δὲν ἔπαυσε νὰ σημαίνει τὴν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως εὐρυτάτην Βορείαν χώραν τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς Χερσονήσου, τῆς Βαλκανικῆς σήμερον λεγομένης Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι, καθ' ὅσον ἀκόμη εὐκρινέστεραι ἐγίνοντο αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων, αἱ πρὸς Δ. χώραι ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τῆς Θράκης. Δυτικὸν λοιπὸν ὄριον τῆς Θράκης ἐγένεν ὁ ποταμὸς Στρυμών, ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ φθάσῃ ἡ χώρα πρὸς Β. ἕως τὸν Δούναβιν. Οὕτω πρέπει νὰ ἐννοηθῆ τὸ τοῦ Ἡροδότου: «ἡ Θρηκῆ τὸ εἰς θάλασσαν προκέεται» (4,99). Καὶ αὐτὸς προσέτι ὁ Στράβων (τὸν

¹⁾ Βλ. *A. καὶ M. Croiset*, *Histoire de la littérature Grecque*, 2a ἐκδ. 1896—9, τ. Α' σ. 57 ἐξ.

Α' αἰ. μ. Χ.) οὕτως ἐννοεῖ τὴν Θράκην, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ ποταμὸς Ἴστρος ἔχει ἐν δεξιᾷ «τὴν τε Θράκην ἄπασαν καὶ τὴν Ἰλλυρίδα» (C. 129). Ἡ Μακεδονία περιλαμβάνεται εἰς τὴν Θράκην ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν χρόνους (ὡς λέγουν οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι, ὁ Ἐκαταῖος, ὁ Σκύλαξ, οἱ Ῥωμαῖοι Πομπόνιος Μέλας καὶ ὁ Πλίνιος). Ὁ Στράβων λέγει: «ἐν Θράκῃ, ἣ νῦν Μακεδονία καλεῖται» (ἀπόσπ. 24 ἐκ τοῦ βιβλίου Ζ). Ἀπὸ τοὺς πρώτους λοιπὸν ἱστορικοὺς χρόνους θεωρῶ, ὅτι ἤρχιζε νὰ ἐξαιρῆται ἀπὸ τὴν Θράκην ἢ πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος τετραμμένη Βορεία χώρα, ἡ Ἰλλυρίς, εἴτε Ἰλλυρία (ἢ κατόπιν Δαλματία). Ἡ Θράκη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ Θράκη τοῦ Ἐρατοσθένους (περὶ τὸ 200 π. Χ.), ἀκόμη καὶ τῶν κατόπιν χρόνων ἔφθανεν ἕως τὸν Ἴστρον ποταμόν, καὶ εἶχε Δ. ὄριον τὸν Στρυμόνα¹⁾.

Αὕτη ἦτο ἡ Θράκη τῶν ἀρχαίων τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους, ἦτο δηλαδὴ ἡ ὑπεράνω τῆς Θεσσαλίας πρὸς Βορρᾶν μέχρι τοῦ Δουνάβεως εὐρεῖα χώρα, ἢ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν τετραμμένη. Ποία ἦτο ἡ ἀνθρωπογεωγραφικὴ διαμόρφωσις τῆς μεγάλης ταύτης χώρας, τὸ ἔδαφος καὶ τὰ προϊόντα, ποιοὶ ἦσαν οἱ Θρακικοὶ λαοί, ἡ θρησκεία, αἱ πόλεις, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ ἐθνογραφικαὶ διαιρέσεις, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσω²⁾. Σημειωτέον μόνον ὅτι Θρακικοὶ λαοὶ εὐρίσκονται, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορικῆς περιόδου, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν περὶ τὸν Σαγγάριον ποταμόν, μεταξὺ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος, ἐκ τούτων δὲ καὶ ἡ χώρα αὕτη, ἢ συνήθως καλουμένη Βιθυνία, ὠνομάζετο καὶ Θράκη (Ἡροδ. 1, 28, Ξενοφ. Ἀνάβ. 6, 2, κλπ.). Διὰ τοῦτο ἡ παναρχαία Θράκη ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν ἀντίπεραν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν, πέραν καὶ τοῦ Σαγγαρίου ἀκόμη. Τὸ δὲ ἰσχυρὸν Θρακικὸν Βασίλειον τοῦ Λυσιμάχου, τὸ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἰδρυθέν, ἔφθανε μὲν πρὸς Β. ἕως τὸν Ἴστρον, ἐξετείνετο δὲ καὶ αὐτὸ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα εὐρίσκομεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, μεγάλην χώραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ διατηρῆ ἐπὶ αἰῶνας τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος Θράκη.

¹⁾ Βλ. τοὺς νεωτάτους ἱστορικοὺς χάρτας. τοὺς συνοδευομένους μὲ κριτικὰς σημειώσεις καὶ μὲ τὰς πηγὰς, τῶν *Kiepert—Richard*, *Formae orbis antiqui*, 1901.

²⁾ Περὶ τούτων βλ. τὰ μνημονευθέντα εἰδικὰ Ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά *Pauly* καὶ *Lübker*. Πολλὰ ἰδίως εὐρίσκεις εἰς τὸ γεωγραφικὸν λεξικὸν τοῦ *Will. Smith*, *A dictionary of Greek and Roman Geography*, 1872—3 (λ. *Thracia*, τόμος Β', σ. 1176—1190).

Β'

ΣΤΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

Η ΘΡΑΚΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἡ εὐρεία ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη διετηρήθη μέχρι τῆς Ρωμαιοκρατίας, μᾶλλον τῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ ἐνθυμῆται αὐτὴν ἢ ποιήσῃς, καὶ οἱ μεταγενέστεροι Λατῖνοι ποιηταὶ λέγοντες Θράκην συχνὰ ἐννοοῦν τὴν μέχρι τοῦ Δανουβίου ἐκτεινομένην χώραν. Θὰ ἴδωμεν δὲ ὅτι ἀργότερα πάλιν ἐπανέρχεται ἡ εὐρεία ἔννοια καὶ ὡς πραγματικὴ γεωγραφικὴ ἔκφρασις.

Εὐθὺς ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεως τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Θράκη καθωρίσθη ἀκριβέστερον γεωγραφικῶς καὶ πολιτικῶς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Αὐγουστος διήρσε τὴν εὐρείαν μέχρι τοῦ Δουνάβεως χώραν εἰς δύο μεγάλα τμήματα, εἰς τὴν κάτω τοῦ Αἴμου καὶ εἰς τὴν πρὸς Β. τοῦ Αἴμου χώραν μέχρι τοῦ μεγάλου ποταμοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τμήμα εἶναι ἡ χώρα ἡ λαβοῦσα τὸ ἐγχώριον ὄνομα τοῦ τόπου *Μυσία*, «*Μυσία ἢ ἐν Εὐρώπῃ*» (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μυσίαν), ἡ γνωστὴ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία *Moesia*. Ἡ μεγάλη αὕτη Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία διηρέθη ἀργότερα εἰς ἕξ μικρότερας, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνοντο εἰς δύο μεγάλα τμήματα καλούμενα *Moesia Superior* τὸ Δυτικόν, καὶ *Moesia Inferior* τὸ Ἀνατολικόν μέρος.

Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Θράκης εἶχε τὰ σύνορα τῆς συνήθως ὡς Θράκης θεωρουμένης ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ σήμερον ἀκόμη χώρας. Πρὸς Δ. εἶχε σύνορα τὸν ποταμὸν Νέστον καὶ τὰ ὄρη Ροδόπην καὶ Ὁρβηλον, ὄρια χωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν· πρὸς Β. τὸ ὄρος Αἴμος τὸ ὁποῖον τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν Μυσίαν· πρὸς Α. τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον· πρὸς Ν. τὴν Προποντίδα, τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· Περιλαμβάνετο δηλαδὴ εἰς τὴν Θράκην καὶ ἡ κοινῶς λεγομένη σήμερον Ἀνατολικὴ Ρωμύλια¹⁾. Ὅποια ἦτο ἡ γεωγραφικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Θράκης κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους, ποῖαι ἦσαν αἱ μικρότεραι διαιρέσεις αὐτῆς, αἱ λεγόμεναι *στρατηγία*, ποῖαι αἱ πόλεις καὶ αἱ κῶμαι,—ταῦτα πάντα δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ εἰς τὴν ἀξιολογωτάτην ἐπὶ διδακτορίᾳ διακριβὴν τοῦ κ. *Λημητιρίου Καλαποθάκη*, *De Thracia provincia Romana*. 1893, τὴν εἰς

¹⁾ Πρὸς τὰ Βλ. ἄνω τοῦ Ὁρβήλου περιελάμβανε καὶ τὸ Σκόμιον ὄρος καὶ τὴν Σαρδικὴν τὴν σημερινὴν Σόφιαν).—Βλ. *H. Kiepert*, *Imperii Romani tabula geografica* (in usum scholarum) 1885, καὶ *Kiepert—Richard*, ἔνθα ἀνωτ. Χάτης: *Illyricum et Thracia*.

τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου ὑποβληθεῖσαν ¹⁾. Διὰ τὴν παροῦσαν μελέτην ἀρκεῖ ἡ ἀναγραφή τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, ἀκόμη καὶ ἕως τὸν Ζ' αἰῶνα μ. Χ. μόνον ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς αἰῶνας, εἶχεν ἡ Θράκη τὴν περιορισμένην γεωγραφικὴν ἔννοιαν, ἡ ὁποία συνήθως ἀποδίδεται εἰς αὐτήν.

Γ'

ΝΕΑ ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

Η ΠΑΛΑΙΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ εἰς τὰ φυσιολογικά, ἃς εἵπωμεν, γεωγραφικὰ ὄρια, στένωσις τοῦ ὀνόματος Θράκη δὲν διήρκεσεν ἢ μόνον κατὰ τοὺς τρεῖς Αὐτοκρατορικοὺς αἰῶνας. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. ἐγένινεν ἡ μεγάλη ἀναδιοργάνωσις τῆς ἀπεράντιου Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀναδιοργάνωσις καταλήξασα εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις ἀπέδωκε πάλιν εἰς τὸ ὄνομα Θράκη τὴν εὐρεῖαν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων, τὴν ἔννοιαν τῆς μέχρι τοῦ Δανουβίου ἐκτεινομένης χώρας. Κατὰ τὴν νέαν ταύτην διοικητικὴν διαίρεσιν, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσεν ὀριστικῶς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Χριστιανικὸν ἤδη γενόμενον Κράτος, τὸ Ἀνατολικὸν τμήμα αὐτοῦ, ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλας ἐδαφικὰς καὶ διοικητικὰς διαιρέσεις, εἰς δύο ἐπαρχότητας. Ἦσαν δ' αὗται ἡ *Praefectura* (*praetorii*) *Orientis* καὶ ἡ *Praefectura Illyrici*, ἥτοι ἡ ἐπαρχότης τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἐπαρχότης τῆς Εὐρώπης. Ἡ *Praefectura Orientis* ἦτο διηρημένη εἰς πέντε *διοικήσεις*: τὴν Ἀνατολὴν (τὰς πέραν τοῦ Ταύρου κτήσεις), τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀσίαν καὶ τέλος τὴν Θράκην.

Ἡ Διοίκησις τῆς Θράκης—*Dioecesis Thraciarum*—περιελάβανεν ὅλην τὴν χώραν τὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ τὴν Θρακικὴν θάλασσαν (τοῦ Αἰγαίου) καὶ τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον ἕως τὸν Κάτω ροῦν τοῦ Δανουβίου, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τμήμα αὐτοῦ ἐλέγετο εἰδικώτερον Ἰστρος. Διηρέθη δὲ εἰς ἕξ ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν: 1) ἡ Κάτω Μυσία, *Μυσία ἡ Δευτέρα*, ἡ μεταξὺ τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ Αἴμου χώρα, ἡ σημερινὴ Βόρειος Βουλγαρία. Πρωτεύουσαν εἶχεν ἡ ἐπαρχία αὕτη τὴν Μαρκιανούπολιν, τὴν κατόπιν Πρεσθλάβαν, τὴν ὀνομαστήν διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Τσιμισκῆ τὸν Ι' αἰῶνα κατὰ τῶν Ρώσων.—2) ἡ *Σκυθία ἡ Ἐλάσσων*, *Scythia Minor*, ἡ Β. Α. πα-

¹⁾ Ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν σχετικὴν ἐργασίαν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Καλαποθάκης ὡς διατριβὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ (τῆς ἱστορίας): «Ὁ χωρισμὸς τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ διοίκησις παρὰ τὸν Κάτω Δούναβιν» (1894).

ραλία πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὰ στόμια τοῦ Ἰστροῦ, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ *Τόμις* ἢ οἱ *Τόμοι*. Ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἡ ἀποτελοῦσα τὴν σημερινὴν Δοβρουτζᾶν, τῆς ὁποίας ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα ἔγινεν ἡ Κωνσταντιανὴ τῶν Ρωμαίων, Κωνσταντία τῶν Βυζαντινῶν, Κωνσταντίνα τῆς σημερινῆς Ρουμανίας.—3) ἡ *Θράκη* ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν, ἦτοι ἡ χώρα ἢ ἀπὸ τοῦ Αἴμου ἕως τὸν Ἔβρον παταμὸν ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Φιλίππουπολιν.—4) ὁ *Αἰμίμωντος* (*Hæmi montis*) εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέρος ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν. Εἰς τὰς δύο ταύτας ἐπαρχίας περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἡ πρὸς Ν. τοῦ Αἴμου Βουλγαρία.—Μικρότεραι δ' ἐπαρχίαι ἦσαν 5) ἡ *Ροδόπη*, ἡ ἀπὸ τὸ δμώνυμον ὄρος πρὸς Ν. παραλία μὲ πρωτεύουσαν τὸν Αἴνον, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἔβρον (παλαιότερον τὴν Τραϊανούπολιν),—καὶ τέλος 6) ἡ *Εὐρώπη*, ἡ Εὐρωπαϊκὴ παραλία τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν *Ἡράκλειαν* (τὴν ἀρχαίαν Πέρινθον). Αὕτη ἦτο ἡ εὐδαίμων ἐν τῇ ἱστορίᾳ χώρα, ἡ περὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν Κωνσταντινούπολιν, χώρα.

Τοιαύτην παρουσιάζει τὴν ἑδαφικὴν καὶ διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Διοικήσεως τῆς Θράκης τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ πολῦτιμος γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ πηγὴ, ἡ *Notitia dignitatum et administrationum Orientis* (ἔκδ. Seeck, 1877). Αὕτη ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διαίρεσις, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἕως τὸν Ζ' αἰῶνα. Ἐπὶ τέσσαρας λοιπὸν σχεδὸν αἰῶνας, ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν Ζ' μ. Χ. ἦτοι κατὰ τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους, τὸ ὄνομα Θράκη εἶχε τὴν πρὸ Χριστοῦ εὐρεῖαν ἔννοιαν, τὴν ἀποδοδομένην εἰς ὄλον τὸ Α. ἡμισυ τῆς ὑπὲρ τὴν Θεσσαλίαν χώρας ἕως τὸν Ἰστρον ποταμὸν, ἕως δηλονότι τὸν Κάτω ροῦν τοῦ Δουναβίου. Καὶ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν αἱ λέξεις τοῦ Ἡροδότου: «ἡ *Θρηάκη* τὸ εἰς θάλασσαν προκέεται» (4,99). Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι τὸ κατ' ἀρχὰς παράδοξον νομιζόμενον, ὅτι ἡ Διοίκησις τῆς Θράκης δὲν ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχότητα τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἦτοι τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπαρχότητα τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο περισσότερον συναρμοζομένη.

Περὶ τῆς Θράκης, ὡς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, δὲν ἐχρειάζετο νὰ γίνῃ λόγος εὐρύτερος, διότι ἦσαν γνωστὰ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ μάλιστα μὲ τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Καλαποθάκη. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψω ὀλίγον εἰς τὰ κατὰ τὴν Θράκην τῶν πρώτων αἰώνων, Δ'—Ζ', τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας, διότι οὐδεὶς περὶ αὐτῆς ἔχει ἀσχοληθῆ, καὶ τὸ θέμα εἶναι, δύναμαι νὰ εἶπω, σχεδὸν ἄγνωστον. Ὁ κ. Ἀμαντος παρετήρησεν ἤδη τὴν εὐρεῖαν, ἀλλὰ καὶ ἀόριστόν πως ἔννοιαν, ὡς λέγει, τὴν ὁποίαν Βυζαντι-

νοὶ συγγραφεῖς ἀποδίδουν εἰς τὸ ὄνομα Θράκη¹⁾. Ἡ μέχρι τοῦ Ἰστροῦ Θράκη κατὰ τοὺς Δ'—Ζ' αἰῶνας μ. Χ. δὲν ἦτο ἀόριστος, ἀλλὰ πραγματικὴ γεωγραφικὴ καὶ διοικητικὴ ἔννοια. Τοῦτο δεικνύουσι σαφῶς ὄχι μόνον ἢ κατὰ τὴν *Notitiam* διοικητικὴ διαίρεσις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ χωρία Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τοῦ Ε' καὶ Σ' αἰῶνος. Ὁ Ὀλυμπιόδωρος (τοῦ Ε' αἰῶνος) διακρίνει τὰς πρὸς Ν. τοῦ Δανουβίου Βορείας χώρας ἀπλῶς εἰς Ἰλλυρικὸν καὶ Θράκην. Ὁ σύγχρονος μὲ αὐτὸν Πρίσκοσ ἀναφέρει Ρωμαῖον (Βυζαντινὸν) στρατηγόν, ὃ ὁποῖος «εἶχε τὴν πρὸς τῷ Θρακίῳ μέρει τοῦ ποταμοῦ (τοῦ Ἰστροῦ) φυλακὴν»²⁾.

Ἀκόμη καὶ ὁ Ἰουστιανὸς τὸν Σ' αἰῶνα, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ Ἀυτοκράτορες, διώρισε *στρατηγὸς τῆς Θράκης*, ἵνα μὴ διαβῶσιν οἱ βάρβαροι τὸν ποταμόν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ γενναῖος στρατηγὸς Χιλβούδιος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰουστινιανὸς διώρισε τὸ 531 «*Θράκης στρατηγὸν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ φυλακῇ... ὅπως μηκέτι τοῖς ταύτῃ βαρβάροις ὁ ποταμὸς διαβατὸς ἔσται*»³⁾. Εἰς τὸ *Περὶ κτισμάτων* (de aedificiis), καταλέγων ὁ Προκόπιος τὰ ὀχυρώματα καὶ ἐρύματα, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν Θράκην ἀναφέρει καὶ «τρία ἐξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἰστροῦ ἡτίονα» (σ. 292 ἐκδ. Βόννης). Φανερωτάτην δ' ἀπόδειξιν τῆς εὐρυτάτης ἔννοιαις τοῦ ὀνόματος Θράκη ἀναφέρει ὁ σοφιστὴς καὶ ἱστορικὸς Μάλχος, ὃ ὁποῖος ἔγραψε Βυζαντινὴν ἱστορίαν, «Βυζαντιακά», ἐπὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος Ζήνωνος (τὰ τελεῖ τοῦ Ε' αἰῶνος). Ὁ Μάλχος παριστάνει τὸν ἀρχηγὸν τῶν Γότθων Θευδέριχον παραπονούμενον πρὸς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Ἀδαμάντιον καὶ λέγοντα: «*ἐγὼ μὲν ἔξω τῆς ὅλης Θράκης διατριβεῖν ἡρώμην, πόρρω πρὸς τὴν Σκυθίαν*»⁴⁾.

Θράκη λοιπὸν γενικῶς ἐλέγετο ἢ εὐρυτάτη ἀπὸ τὸν Ἰστρον ἕως τὴν Θρακικὴν χερσόνησον χώρα, καὶ δὴ κατὰ τοὺς τρομεροὺς ἐκείνους αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποῖους ποικιλῶννοι βάρβαροι διερχόμενοι τὸν μέγαν ποταμόν ἐδήουν, ἐλαφυραγῶγουν, ἔκαιον, ἠφάνιζον τὰς ἄλλοτε εὐδαίμονας καὶ πολυανθρώπους χώρας. Ὅταν οἱ Βησιγότθοι διέβησαν ἐπὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλεντος τὸ 376 τὸν ποταμόν, ἐπέφεραν τόσην καταστροφὴν, «ὥστε χρυσὸν ἀποδειχθῆναι πρὸς τὰ Θράκια πάθη τῶν Μυ-

¹⁾ Ἀναφέρει χωρία τοῦ Εὐάγου, Ὀλυμπιόδωρου, Θεοφυλάκτου. Θεοφάνους κλπ. Βλ. τὴν ἀνωτ. μνημονευθεῖσαν διατριβὴν εἰς σ. 45 ἐξ.

²⁾ *Historici Graeci minores* ἐκδ. Dindorf, 1870-1. τ. I. σ. 461, 341. πρβ. σ. 284.

³⁾ *Προκόπιος*, Γοτθ. πόλεμοι (de bello Gothico), σ. 331 ἐκδ. Βόννης. Πρβλ. Ν. Jorga, *Le Danube d' Empire*, ἐν *Mélanges Schlumberger*, 1924, σ. 16 ἐξ.

⁴⁾ Η. G. M. τ. I, σ. 415. — Σημειωτέον ὅτι τὴν ἔκφρασιν «τῆς ὅλης Θράκης» συναντῶμεν καὶ ἄλλαχού, θὰ ἠδυνάμεθα κατ' ἀκολουθίαν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ὄνομα Θράκη εἶχε παραλλήλως καὶ περιορισμένην ἔννοιαν.

σῶν παροικιῳδῆ λεῖαν»¹⁾). Εἰς πάντας τοὺς ἱστορικοὺς τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν Εὐνάπιον, τὸν Ὀλυμπιόδωρον, τὸν Πρίσκον, τὸν Μάλχον, τὸν Προκόπιον (εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Γοθικῶν πολέμων), δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἀτελειώτους δηώσεις τῆς πολυπλοῦς χώρας, ἣ ὁποία ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν προῖστορικὴν ἔποχην, ἣ διάβασις τῶν πρὸς τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς χώρας τοῦ ἡλίου κατερχομένων λαῶν τοῦ Βορρᾶ.

Δ'

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ἡ πολὺ στενὴ σημασία τῆς Θράκης, ὡς τῆς παρὰ τὴν Κων/πολιν χώρας, δὲν ἔπαυσεν, ὡς φαίνεται, ἀνέκαθεν νὰ συνηθίζεται, ἀνεπισήμως τοῦλάχιστον. Εἰς χωρίον αὐτοῦ τοῦ Προκοπίου ἀναγινώσκομεν: «Ἐπὶ τὴν Θράκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπίδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία» (Περὶ κτισμ. σ. 294). Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν δὲ καὶ ἐπισήμως πλέον ἡ Θράκη περιορίζεται εἰς τὰ ἐπικρατήσαντα ἔκτοτε στενὰ ὄρια αὐτῆς.

Ἐκ τῶν μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνους, καὶ δὴ ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου, ἡ ὅλη γεωγραφικὴ καὶ διοικητικὴ ὄψις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως καὶ καθόλου ὁ ὅλος χαρακτὴρ τοῦ Κράτους, ἀρχίζει ν' ἀλλοιοῦται. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι διαβαίνουν ἤδη τὸν Δούναβιν ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ μεγάλας ὁμάδας, καὶ ἀρχίζουν νὰ καταλαμβάνουν μονίμους οἰκῆσεις πρὸς Νότον τοῦ μεγάλου ποταμοῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ τῆς Θράκης δὲν δύνανται πλέον ν' ἀντισταθῶν εἰς τὸν ἐξακολουθητικὸν ἐκείνον χεῖμαρρον. Καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ στενεύῃ ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη καὶ νὰ ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἰδιαιτέρως οὕτω καλουμένην χώραν. Κατὰ τὴν σκοτεινὴν ταύτην περιόδον τῶν Βορείων Βυζαντινῶν χωρῶν δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπακριβῶς τὰς τύχας τοῦ ὀνόματος. Παρερχόμενοι τοὺς δύο πολυταράχους αἰῶνας, οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπὸ τὸν πρῶτον Εἰκονομάχον βασιλέα, τὸν Λέοντα τὸν Γ', εὐρίσκομεν ὀριστικῶς διαμορφωμένην τὴν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Θράκης, παραδόξως δὲ παράγωγον ἀπὸ ταύτης ὄνομα δηλωτικὸν μεγάλης χώρας εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῆς χώρας τῆς *Θρακησίων*.

Ἄλλ' ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν γεγονότων, τὴν ὁποίαν εὐρίσκω εἰς

¹⁾ *Εὐνάπιος*, H. G. M. τ. I, σ. 240. Ὁ Εὐνάπιος ὀνομάζει, κατὰ τὴν Βυζαντινὴν συνήθειαν τοὺς Βησιγότους Σκύθας.

ἐν ἔξαιρέτως πολυσήμαντον χωρίον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Μετὰ τὸν Ἡράκλειον, λέγει, τὸν Λίβυα ἐστεινῶθη ἡ τῶν Ρωμαίων ἀρχή, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεύοντες κατένειμον τὴν χώραν τῶν εἰς μικρὰ μέρη καὶ ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ «ἐλληνίζουν» (*Περὶ θεμάτων* σ. 12 ἔξ. ἐκδ. Βόννης). Ἐκτοτε εὐρίσκομεν τὸ Κράτος διαιρούμενον εἰς πολλὰς μικροτέρας διοικητικὰς περιφερείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ γνωστὰ θέματα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Περὶ τῆς γενέσεως τῶν θεμάτων καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ἔχουσι λεχθῆ πολλὰ καὶ σπουδαῖα ¹⁾. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ δύο θέματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκομεν ἤδη συγκεκριημένα ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, τὸ εἰς τὴν Εὐρώπην θέμα τῆς Θράκης καὶ τὸ εἰς τὴν Ἀνατολὴν θέμα τῶν Θρακησίων.

Εἰς τὴν *Περὶ τῶν θεμάτων* ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἴδωμεν μόνον τὴν γεωγραφικὴν καὶ διοικητικὴν ὄψιν τοῦ Κράτους κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν προτέραν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ συγγραφεὺς παραλαμβάνει συχνότατα ἀπὸ παλαιότερας πηγᾶς. Λέγει λοιπὸν ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὸ Β' βιβλίον (σ. 44 ἔξ): «Περὶ θεμάτων τῆς Δύσεως ἵγουν τῆς Εὐρώπης. *Πρῶτον θέμα* τὸ ἐπὶ τῆς Δύσεως Εὐρώπης κείμενον γῆς τὸ *ὀνομάζομεν Θρακῶν*, ἐν ᾧ τὸ Βυζάντιον ἵδρυται καὶ τὸ τῶν Ρωμαίων βασιλείον», (εἰς τὸ ὁποῖον δηλαδὴ εὐρίσκεται ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Ρωμαίων, ἦτοι τῶν Ἑλλήνων).

Διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τοῦ θέματος τῆς Θράκης καὶ τὴν περιορισμένην αὐτοῦ περιοχὴν δὲν ἔχομεν νὰ κοπιᾶσωμεν· διότι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς παρέχει λίαν ἐνδιαφερούσας καὶ χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι ἐπικυρῶνουν καὶ διασαφηνίζουσι μάλιστα τὴν παλαιότεραν εὐρεῖαν ἔννοιαν: «τὸ τοίνυν θέμα τῆς Θράκης ἄρτι τὴν θέσιν καὶ τὴν ὀνομασίαν ἔλαχε θέματος, ἀφ' οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν διεπέρασεν». Προσθέτει δὲ κατωτέρω τὰ ἑξῆς σημαντικώτατα· ὅτι, μετὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, «εἰς μικρὰ τμήματα διηρέθη ἡ τῆς Θράκης ἀρχή· ἢ τε γὰρ Βουλγαρία καὶ αὐτὸς ὁ Ἰστρὸς καὶ τὸ περιώνυμον ὄρος... Αἴμος, τῆς Θράκης εἰς μέρη, νυνὶ δὲ ἀλλότρια χρηματίζουσιν».

Ἐγίνε δέ, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον πάλιν, «ἡ τῶν βαρβάρων περαιοῖω-

¹⁾ Πρῶτος ἐξήτασε τὸ σημαντικώτατον τοῦτο ζήτημα ὁ *Alfred Rambaud*, *L'Empire grec au Xe siècle*, 1870.—Σπουδαῖα εἶναι αἱ μελέται τῶν *Ch. Diehl*, *L'origine des thèmes dans l'empire byzantin* 1896, ἀνατύπ. ἐν *Études byzantines*, 1905, σ. 276-292, καὶ *H. Gelzer*, *Die Genesis der byzant. Themenverfassung*, 1899.—Ἐξαιρέτοι εἶναι δύο Ρωσιστὶ γεγραμμέναι ἔργασια, τοῦ *Θ. Ουσπένσκη*, Ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (Δελτίον τοῦ Ρωσ. Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου ἐν Κ)πόλει, 1900), καὶ ἡ νεωτάτη τοῦ Ἰουλίου *Κουλακόφσκη* εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ «Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου», ἐπίμετρον τ. Γ', 1915, σ. 386-431.

σις ἐπὶ τὸν Ἰστρον ποταμὸν εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου» (π. θεμ. σ. 48), τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὡστε ἀπὸ τὸ 680 μ. Χ. ὅτε οἱ Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἔκτοτε μονίμους οἰκῆσεις αὐτῶν, ἀρχίζει ἡ στένωσις τῆς ἔννοιας τοῦ ὀνόματος Θράκη. Καὶ ἔξακολουθεῖ μὲν νὰ ἔχη ἡ Θράκη ἀνεπισήμως ἔννοιαν εὐρυτέραν, διότι τὸ ὄνομα σημαίνει τὴν μέχρι τοῦ Αἴμου περίου χώραν, ἐπισήμως ὅμως λαμβάνει πολὺ περιορισμένην σημασίαν. Τὸ θέμα τῆς Θράκης ὀρίζεται ἴσως ἀπὸ γραμμῆν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ὀλίγον κάτω τῆς Σωζοπόλεως (τῆς παλαιότερας Ἀπολλωνίας) πρὸς τὸν Εὐξείνιον, κατέρχεται πρὸς τὸ Διδυμότειχον, διευθύνεται πρὸς Δ. εἶτα στρέφει ὀπίσω καὶ τέλος καταβαίνει πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀκολουθοῦσα πιθανῶς τὸν ροῦν τοῦ Ἐβρου¹⁾. Ἐξω τοῦ θέματος, ἦτοι τῆς Βυζαντινῆς διοικητικῆς διαιρέσεως, μένει ὄχι μόνον ἡ Φιλιππούπολις, ἡ ὁποία ἦτο ἄλλοτε Θρακικὴ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀδριανούπολις. Ἡ Βόρειος Θράκη ἕως τὸν Δούναβιν, μὲ τὴν Βουλγαρίαν συμπεριλαμβανομένην, ἀπετέλει τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας, ἡ δὲ κεντρικὴ Μακεδονία τὸ θέμα τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ μεταξὺ δὲ ἦτο τὸ θέμα τοῦ Στρυμόνος. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀνομασία διετήρησε μακρότερον χρόνον εὐρυτέραν ἔννοιαν (Hieroclis Synecdemus, ἔκδ. Parthey, 1886).—Ἐνίοτε συνδυάζεται εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν, καὶ δὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία: «Ἐξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας». Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς, «θέμα τῆς Θράκης» ἦτο ἀκόμη περισσότερο περιορισμένον, ἀφοῦ τὸ μέγιστον μέρος αὐτοῦ κατελάμβανον τὰ θέματα τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Στρυμόνος. Πιθανὸν εἶναι, ὅτι ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ κατέληγε πρὸς Ν. τῆς Ραιδεστοῦ εἰς τὴν Προποντίδα²⁾. Δύσκολον βεβαίως εἶναι νὰ καθορίσωμεν τὰ ὄρια μὲ ἀσφαλῆ ἀκρίβειαν ἐξετάζοντες τὰς πηγὰς. Ἡ ἔννοια εἶναι συνήθως ἀσαφής, διότι ἡ ἐπίσημος ὀνομασία ἐκυμαίνεται μὲ τὴν κοινὴν ἔννοιαν τῆς συνήθως λεγομένης Θράκης. Ἐγὼ

¹⁾ Ὁ Ἐρρίκος Κίπερτ εἰς τὸν μέγαν χάρτην τὸν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τὸν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Παπαρηγοπούλου, ἔχει εὐρύτερα ὄρια, ἐκτείνει τὸ θέμα σχεδὸν ἕως τὴν Χριστούπολιν, τὴν σημερινὴν Καβάλλαν (Πίναξ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν I' ἐκ. 1883). Τὰ ἴδια ὄρια ἔχει καὶ ὁ ἐν σμικρὸνσει πανομοιοτύπῳ προσηρημένος εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Παπαρηγοπούλου χάρτης (βλ. τὴν τελευταίαν ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη, τὴν ἐπεξεργασμένην ὑπὸ Καρολίδου, τ. Δ, 1925, σ. 244—5).

²⁾ Τόσον πολὺ περιορίζουν τὸ θέμα τῆς Θράκης οἱ Spruner—Menke, ὡς καὶ ὁ ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς G. Droysen εἰς τὸν ἀτλαντὰ του (Allgemeiner historischer Handatlas, 1886, σ. 76). Τὸν Droysen ἀκολουθοῦν εἰς τοὺς χάρτας τῶν καὶ ὁ Schlumberger, Nic. Phocas 1890, σ. 324—6 καὶ ὁ Diehl, Histoire de l'empire byz. 1919 (ἐν τέλει).

ὅμως προχωρῶ ἀκόμη περισσότερον. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων ἴσως θέμα τῆς Θράκης ἐλέγετο μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ περὶχωρα. Διότι ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ὅπως θὰ δεῖξω ἄλλοτε, ἡ λέξις θέμα ἐσήμαινεν ἐπισήμως μικρὰν ἐπαρχίαν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν κυρίαν πόλιν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν («θέμα Λακεδαιμονίας—Βερροίας—Καστορίας» κ.λ.). Ἡ κατὰ μῆκος τῶν ἄλλοτε μεγάλων θεμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας εἶχεν ἀρχίσει πολὺ ἔνωρις¹⁾.

Γενικῶς παρατηρεῖται τοῦτο τὸ περίεργον, ὅτι κατὰ τὴν προϊούσαν πάροδον τῶν αἰώνων, ἐφ' ὅσον περιστέλλεται ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη, κατὰ τοσοῦτον εὐρύνεται ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Μακεδονία. Κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη φαίνεται ὅτι παρακολουθεῖ καὶ τὰς τραγικὰς τύχας αὐτῆς. Κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐποχὴν τῆς Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔπειτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων ἡ ἐπίσημος Θράκη ἦτο τὸ μικρὸν καὶ στενὸν πρὸς τὸν Εὐξεινον καὶ τὴν Προποντίδα ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἄμπωτιν καὶ παλίρροιν τῶν πολυποικίλων ἀλλοφύλων λαῶν, οἱ ὁποῖοι συνωθοῦντο εἰς τὴν παρὰ τὴν πρωτεύουσαν χώραν. Ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία περιέλαμβανεν τὴν Θράκην, τὴν ὁποίαν κατέκτησεν ὁ Βαλδουῖνος ἀπὸ τὸ 1204, βεβαίως πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν χώραν περιορισμένην, ἀκόμη δὲ στενωτέραν χώραν, ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων περιορίζετο εἰς τὴν Θράκην. Δὲν ἔπαυσαν ὅμως οἱ τελευταῖοι Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ νὰ λαμβάνουν τὴν Θράκην καὶ μὲ τὴν συνήθη εὐρείαν ἔννοιαν. Οὕτως ὁ Καντακουζηνὸς λέγει «πρὸς τὴν ἐν Θράκῃ τοῦ Χριστοῦ πόλιν» (τὴν Χριστοῦπολιν, περιλαμβάνει δηλαδὴ καὶ μέρος τῆς Α. Μακεδονίας, τ. I. σ. 35, Βόννης). Ὁ Καντακουζηνὸς συνηθίζει νὰ διαιρῇ τὴν Θράκην εἰς τὴν παράλιον καὶ εἰς τὴν Ἄνω Θράκην²⁾, περιλαμβάνει εἰς αὐτὴν καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν (τ. II σ. 405). Ἡ εὐρεία χώρα, τὴν ὁποίαν οἱ Ὀθωμανοὶ κατέλαβον τὸ 1365, ἀναδείξαντες πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν, λέγεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν Θράκη. Αὕτη ἡ ἀληθὴς Θράκη εἶναι ἡ κακοδαιμονεστάτη κατὰ τοὺς ΙΓ'—ΙΕ' αἰῶνας χώρα, ἡ ὁποία ὑπέστη ὑπὸ πολυωνύμους ἀλλοφύλους, ἀλλὰ καὶ ὁμοθενεῖς (κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ Καντακουζηνοῦ) ὅσα κακὰ οὐδεμία βεβαίως ἄλλη

¹⁾ Βλ. τὰς *Συνθήκας* τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων διανομῆς «τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου», *P. Tafel*, *Symb. critic. geographiam Byzantinam spectantium partes duae*.

²⁾ Τ. I. σ. 60, 179 (ἄνωτερικὰ μέρη τῆς Θράκης) κ.λ.π. Ἐπίσης καὶ οἱ μεταγενέστεροι Φράγκοι συγγραφεῖς λέγουσι: «Thracia maritima—Thracia interior» (*Tafel*, ἐνθα ἀνωτ. II σ. 35).

χώρα ὑπέστη ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ Χωνιάτης, Καντακουζηνός, Γρηγοράς, Χαλκοκονδύλης ἐκτραγωδοῦν τὰς συμφορὰς τῶν Βορείων χωρῶν. Αὐταὶ δ' αἱ Βόρειαι χῶραι ὀνομάζονται τὰ *Θρακῶα μέρη* καὶ ἡ ὅλη *Θράκη*, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὴν στενωθεῖσαν ἰδιαιτέραν χώραν¹⁾. Ἐνίοτε λέγονται καὶ *Θράκη* ἀπλῶς. Ἄλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη, ἐπαναλαμβάνω, δὲν εἶναι ἐπίσημος, εἶναι ἡ ὀνομασία ἡ ἀποδιδομένη εἰς χώραν ἱστορικὴν καὶ ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων γνωστὴν. Εἰς τὴν λέξιν λοιπὸν *Θράκη*, καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν, νομίζω ἐποχὴν, πρέπει ν' ἀποδίδωμεν διπλῆν ἔννοιαν καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐνίοτε συγγραφεῖς, ἄλλοτε ἐσήμαινε τὴν εὐρείαν Βόρειον ὑπὲρ τὴν Θρακικὴν θάλασσαν χώραν, καὶ ἄλλοτε τὴν παρὰ τὴν πρωτεύουσαν στενὴν ἐκατέρωθεν τῶν θαλασσῶν, τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος, χώραν²⁾. Εἶναι δὲ σαφὲς ὅτι εἰς φιλολογικὰς ἀναμνήσεις θ' ἀποδώσωμεν τὴν ἀπροσδόκητον φράσιν τοῦ Χαλκοκονδύλη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπιδραμόντες «*τὴν τε Θράκην ἐς Ἴστρον ἐλαύνοντες ἐληΐζοντο*» (σ. 16 Βόνν. πρβλ. σ. 129, 531). Δὲν εἶχεν ἐξαλειφθῆ ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν λογίων Βυζαντινῶν ἡ εὐρεία Θράκη, ἡ μέχρι τοῦ Αἴμου. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ Χαλκοκονδύλης ἐνεθυμήθη καὶ τὴν εὐρυτάτην, τὴν μέχρι τοῦ Ἴστρου Θράκην, σύμφωνος ἄλλως τε πρὸς ἑαυτόν, ἀφοῦ ὀνομάζει τοὺς Βουλγάρους Μυσοὺς καὶ τοὺς Σέρβους Τριβαλλοὺς³⁾ καὶ τοὺς Βλάχους Δακοὺς (τὴν πρὸς Β. τοῦ Δουνάβεως συγκροτουμένην τότε Βλαχίαν ὀνομάζει Δακίαν).

Παρὰ τὰς φιλολογικὰς ταύτας ἀναμνήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄλλως τε συνηθέσταται εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς, καὶ ἔνεκα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀναγινώσκονται μὲ μεγίστην προσοχὴν, εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Θράκη ἦτο πολὺ περιορισμένη. Ἴσως κατ' ἀρχὰς τὸ θέμα τῆς Θράκης κατήρχετο ἕως τὴν Θρακικὴν θάλασσαν, δὲν ἔχω ὅμως ἀμφιβολίαν ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ περιοριζέτο ἀκόμη περισσότερον καὶ ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας ἔφθανε μόνον εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος, περιλαμβάνον στενὴν λωρίδα γῆς ἀπὸ τὸν Εὐξείνου Πόντον ἕως τὴν Προποντίδα, ἴσως ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος.

Εἶναι ἀληθῶς περιεργόταται, συγκρινόμεναι πρὸς ἀλλήλας, αἱ γεωγρα-

¹⁾ «*Σκυθῶν (τῶν Πετσενέγων) διαβαινόντων τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Θρακῶα μέρη ληΐζομένων*» (Χωνιάτης, σ. 11, Ρόννης).

²⁾ Καὶ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν διαίρεσιν ἡ ἐπαρχία τῆς Θράκης εἶχε καὶ ἰδιαιτέραν περιοχὴν, ἡ ὁποία ἐλέγετο καὶ αὕτη Θράκη.

³⁾ Οὕτω καὶ ὁ Καντακουζηνός, ὁ ὁποῖος τοὺς Τοῦρκους λέγει πάντοτε Πέρσας.

φικαὶ τύχαι τῶν ὀνομάτων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Τὸ τελευταῖον ὄνομα ἀπὸ ἀχανῆ Βόρειον ἡπειρον κατήντησε διὰ προοίους στενώσεως τῆς ἐννοίας νὰ σημαίη τὴν παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν Εὐρωπαϊκὴν χώραν (ἐκείνην περίπου, ἢ ὅποια κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν διαίρεσιν ἐλέγετο *Εὐρώπη*). Ὅπως ἀντιθέτως, τὸ ὄνομα Μακεδονία, προελθὼν ἀπὸ πολὺ περιορισμένην περὶ τὴν παλαιὰν κοιτίδα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου χώραν, τὰς Αἰγὰς (τὴν Ἐδεσσαν, σήμερον Βοδενά), ἐπεξετάθη μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς πάσας τὰς ὁμόρους χώρας. Καὶ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας ἦτο μέγιστον εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐκτεινόμενον σχεδὸν ἕως τὸν Ἰστριον ποταμόν, καὶ ἡ ἐννοια τῆς Μακεδονίας ἀκόμη μεγαλύτερα, διότι περιελάμβανε καὶ τὰ θέματα τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀκόμη καὶ τὴν Ἀλβανίαν¹⁾.

Ἄν ἤδη ἤθελέ τις νὰ ζητήσῃ τὴν αἰτίαν τῶν παραδόξων τούτων ιστορικογεωγραφικῶν φαινομένων, θὰ ἦτο εὐκόλος ἢ εὐρεσις ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀθάνατος αἴγλη τοῦ ἐνδόξου Μακεδονικοῦ βασιλείου, τοῦ ἐνδοξοτέρου ἐν τῇ οἰκουμένῃ βασιλείου, βεβαίως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς γεωγραφικῆς ἐννοίας. Τὰ πολυθρύλητα ὀνόματα Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν, Μακεδόνες καὶ Μακεδονία δὲν ἔπαισαν νὰ προκαλοῦν τὴν γοητείαν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μεσαιῶνος, ὡς βλέπομεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς. Κατ' ἀντίθετον ἐννοίαν, τὴν στένωσιν τῆς γεωγραφικῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς κατακτήσεις καὶ ἀπὸ τὰς ἱστορικὰς περιπετείας, προσέτι ἴσως πάλιν ἀπὸ τὴν αἴγλην, ὅχι ὅμως τῆς χώρας, ἀλλὰ τῆς μεγάλης πόλεως, ἢ ὅποια ἠγείρετο παρὰ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον καὶ εἰς τὴν ὅποιαν συνεκεντρώνετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων ἡ ἐννοια τῆς εὐρείας παρ' αὐτὴν χώρας. Εἰς τὴν Θράκην ἀνήκεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἤρκει ἀντὶ ὅλης τῆς χώρας καὶ ὡς μόνος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς τοιοῦτος ἀνεκτίμητος θησαυρός, «ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ *Βυζάντιον*, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (Περὶ θεμ. σ. 44) τῆς Θράκης ἐστὶ μέρος, τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμώτατον». Ἦδη καὶ αὐτὸς ὁ Προκόπιος: «ἐπεὶ καὶ τῆς Θράκης ἡ πόλις οὐ τῷ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει» (Περὶ κτισμάτων, σ. 294).

Καθ' ὃν χρόνον ἤρχιζεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ στένωσις τῆς ἐννοίας τοῦ ὀνόματος Θράκη διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ θέματος, ἦτοι τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐπεξετείνετο ἡ ἀνάμνησις τῆς Θράκης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐσηματίσθη μέγα Βυζαντινὸν θέμα, φέρων τὸ ὄνομα *θέμα τῶν Θρακῶν*.

¹⁾ Βλ. *Tafel*, Constantini Porphyrogeniti de provinciis regni Byzantini, 1846. πρόλγ.—Πρβ. Ἀμαντον, ἐνθα ἀνωτ. σ. 44.

σίων. Τὸ Ἀσιατικὸν τοῦτο θέμα ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ τῶν θεμάτων, τὰ ὅποια ἐλέγοντο «περατικὰ θέματα», τὰ πέραν τοῦ Βοσπόρου κείμενα. Περιελάμβανε δὲ τὰς ἐνδοξοτάτας ἱστορικὰς καὶ πλουσιωτάτας συγχρόνως χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ δὴ τὸ μέγιστον μέρος τῆς μερικώτερον λεγομένης Ἀσίας, τῆς «κατ' ἐξοχὴν Ἀσίας» (Λυδιάν, Καρίαν καὶ μέρος τῆς Φρυγίας). Εἶχε πόλεις εἴκοσι καὶ μίαν, πολυθρυλήτους ἐν τῇ ἱστορίᾳ πόλεις, τὴν Ἔφεσον τὴν Σμύρνην, τὰς Σάρδεις, τὴν Μίλητον. Ἦτο ἡ περιώνυμος περὶ τὴν Ἔφεσον καὶ τὴν Πέργαμον χώρα τῆς παλαιᾶς Ἰωνίας καὶ ἔπειτα τοῦ μεγάλου Ἑλληνιστικοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου. Ὀνομάζετο δὲ τὸ θέμα τῶν Θρακησίων καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖον ἐνδοξον ὄνομα Ἰωνία, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἤδη γινομένη συσχέτισις αὕτη ἐδείκνυε τὴν συνέχειαν τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως. Τὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος διαδηλοῖ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος λέγων τὸν Ἰ' αἰῶνα: «Τὸ δὲ νῦν καλούμενον τῶν Θρακησίων θέμα πάλαι μὲν καὶ κατ' ἀρχὰς Ἀσία μικρὰ ὀνομάζετο καὶ ὁ ταύτης κρατῶν ἀνθύπατος Ἀσιάρχης ἐλέγετο» (Περὶ θεμ. σ. 22).

Τὸ μέγα τοῦτο θέμα τῆς Ἀσίας ἔλαβε βεβαίως τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπὸ Θρακίας ἀποίκους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ παλαιῶν χρόνων εἶχον ἐποικήσει μέρος τῆς χώρας. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὀνομάσθη οὕτω, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα θέματα, ἀπὸ σώμα στρατοῦ Θρακῶν, τὸ ὅποιον ἤδρευεν εἰς τὴν χώραν καὶ οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο *Θρακήσιοι*. Ὁ Πορφυρογέννητος λέγει: «ὀνομάσθησαν δὲ Θρακήσιοι διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐκ τῆς τῶν Θρακῶν γῆς» (σ. 24, καὶ ἄνωτ.). Ἀλλὰ καὶ σώματα στρατοῦ Θρακῶν, ὡς μαχιμωτάτων, γνωρίζομεν ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες ἔστελλον εἰς τὴν Ἀσίαν. Εὐλόγως δὲ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἀσιατικὸν τοῦτο θέμα ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ σώμα στρατοῦ Θρακῶν, τὸ ὅποιον ἤδρευεν εἰς τὴν χώραν, ὅπως εἶναι σαφέστατον ὅτι συνέβη ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν καὶ ἄλλων σπουδαίων θεμάτων («τοῦ Ἀνατολικοῦ καλουμένου στρατεύματος—τοῦ καλουμένου τῶν Ἀρμενιακῶν στρατοῦ» κ.τ.τ.). Πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ κατάληξις —ήσιοι προέρχεται ἀπὸ τὸ σώμα στρατοῦ Θρακῶν, τὸ ὅποιον ἐλέγετο *Thracenses*, ἴσως εἶναι Ἑλληνικὴ ἢ κατάληξις (Μιλήσιοι κ.τ.τ.), ὡς νομίζει ὁ δεινὸς περὶ ταῦτα συνάδελφος κ. Ἐμμ. Πεζόπουλος, ὁ ὁποῖος κατὰ παρακλήσιν μου παρασκευάζει μελέτην περὶ τοῦ πράγματος.

Πρωτεύουσα τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων καὶ ἔδρα τοῦ στρατηγοῦ ἦτο ἡ Ἔφεσος, ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἀσίας, ὡς καὶ ἀπὸ Βυζαντινὰς καὶ ἀπὸ Ἀραβικὰς πηγὰς γνωρίζομεν. Μεγίστην δὲ σημασίαν εἶχε τὸ θέμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὡς βλέπομεν καὶ εἰς τὰ Βυζαντινὰ κείμενα καὶ εἰς τὰ περισωθῆντα μολυβδόβουλλα, τὰ ὑπὸ τοῦ Γουσταύου Schlumberger ἐκδοθέντα εἰς τὴν πολυτιμοτάτην «Σιγίλλογραφίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρα-

τορίας». Ὁ στρατηγὸς καὶ μισθὸν εἶχεν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἄλλων θεμάτων (ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Ἴβν Χορδαβέ), καὶ τίτλους τιμητικοὺς τοὺς ἀνωτάτους, διότι στρατηγοὶ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ὑπῆρξαν πατρίοιοι καὶ μάγιστροι. Ἐχομεν βοῦλλαν «ὑπερστρατήγου τῶν Θρακησίων»¹⁾. Ἄνδρες δὲ διαπρεπέστατοι ἔλαβον τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ ἀναφέρω μεταξὺ αὐτῶν τὸν περιφημον ἐπὶ Λέοντος Δ' τοῦ Χαζάρου (775-780) ἥρωα καὶ εἰκονοκλάστην Μιχαὴλ τὸν Λαχανοδράκοντα²⁾.

Τὴν παραιτέρω ἔρευναν περὶ τοῦ σημαντικωτάτου θέματος τῶν Θρακησίων—ποῖα ὑπῆρξεν ἡ γένεσις αὐτοῦ, ποῖα ἀκριβῶς τὰ ὄρια, καὶ αἱ ἱστορικαὶ τύχαι, ποῖοι οἱ στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες αὐτοῦ—ἐπειδὴ θὰ μὲ παρέσυρε πολὺ μακρὰν, ἀφίνω δι' ἄλλην εἰδικὴν ἐργασίαν³⁾. Τὰ λεχθέντα ἀρκοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Θρακηκῶν» περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον διετήρησεν ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς εἰς ἐνδόξους διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν Ἀσιατικὰς χώρας τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος παναρχαίας κοιτίδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ θέμα τῶν Θρακησίων, μὲ τὰς Ἑλληνικωτάτας ὀνομασίας αὐτοῦ καὶ τῶν πόλεων του, σπουδαῖον θέμα, τὸ ὁποῖον διετηρήθη ἐπὶ πέντε αἰῶνας⁴⁾, εἶναι τρανότατον τεκμήριον τοῦ πλήρους καθ' ὄλον τὸν Μεσαιῶνα ἐξελληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Καὶ εἰς μὲν τὸ Ἀνατολικὸν θέμα τῶν Θρακησίων θέλω ἐπανέλθει προσεχῶς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν γνωρίζω, ἂν θὰ μοι δοθῇ εὐκαιρία νὰ διασαφηνίσω λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν θέμα τῆς Θράκης, δὲν ἠδυνάμην δὲ τοῦτο νὰ πράξω εἰς τὸ κείμενον διὰ νὰ μὴ βαρύνω τὴν γενικὴν ἀπομιν, διὰ τοῦτο θὰ παραθέσω ἐνταῦθα συμπληρωματικὰς τινὰς καὶ λεπτομερεστέρας παρατηρήσεις. Θὰ ἔχωσιν, ἐλπίζω, τὴν σημασίαν των διὰ τὸν μέλλοντα νὰ καταρτίσῃ γενικόν, ἀλλὰ λεπτομερὲς ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν διάγραμμα τῶν θεμάτων τῆς Βυζαντινῆς Ἀδιοκρατορίας, τόσον σημαντικῶν εἰς τὴν ὄλην ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ Εὐρωπαϊκὸν θέμα τῆς Θράκης φαίνεται ὅτι ἀπὸ πολὺ ἔνωρις περιορίσθη εἰς στενώτατα ὄρια «δὲν θὰ ἦτο πολὺ μεμακρυσμένον ἀπὸ τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος» (λέγει ὁ *Rambaud*, *L'empire grec*, σ. 191, ὅπου πολλὰ χωρία πρβ. *Schlumberger*, *Sigillographie*, σ. 110). Ἀκόμη καὶ τὴν Παιδεστόν καὶ τὴν Τρσιανούπουλιν θεωρεῖ ὁ *Schlumberger* ὡς ὑπαγομέναις εἰς τὸ Μακεδονικὸν θέμα (ἐνθα ἀνωτ. σ. 122). Σύμφωνον

¹⁾ *Sigillographie de l'empire byzantin*. 1841, σ. 252 ἔξ.

²⁾ *Θεοφάνους Χρονογραφία*. σ. 681. 689 κάλλ.

³⁾ Ὁ μόνος Βυζαντινολόγος, ὁ ὁποῖος ἔγραψέ τινα περὶ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων, εἶναι ὁ *Gelzer*, *Die Genesis*, σ. 80.

⁴⁾ Τὸ θέμα ἀναφέρει ἀζόμη καὶ ὁ Νεῖλος Δοξαπάτριος, ὁ ὁποῖος ἔγραφε τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος (*Hieroclis Synecdemus*, ἐκδ. *Parthey*, σ. 277 ἔξ.)

μὲ τὴν ἀντίληψιν ταύτην εἶναι τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου (Περὶ θεμ. σ. 45): «Τὸ δὲ τῆς Θράκης θέμα ὑπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως ἐτέτακτο καὶ εἰς ὑπουργίαν αὐτοῦ ἐχωρημάτιζε, καὶ οὐδέπω τις στρατηγὸς ἦν ἐν αὐτῷ». Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα, προφανῶς εἰς παλαιούς χρόνους. Διότι κατόπιν εὐρίσκωμεν στρατηγούς τῆς Θράκης, πολλῶν δ' ἔχομεν καὶ τὰ σιγίλλια συνειλεγμένα εἰς τὴν *Βυζαντινὴν Σιγίλλογραφίαν*: «*σπαθάριος καὶ στρατηγὸς τῆς Θράκης*», — «στρατηγὸς τῆς Θράκης» (τῶν Θ'—ΙΑ' αἰώνων). Ἔχομεν δὲ μολυβδόβουλλα καὶ κατωτέρων ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ πόλεων τῆς Θράκης (*Schlumberger*, ἔνθα ἄνωτ. σ. 159 ἐξ.). Ἐνταῦθα δεικνύεται πόσον σπουδαία πηγή εἶναι τὰ μολυβδόβουλλα, καὶ πόσῃν ὑπηρεσίαν παρέσχον εἰς τὰς Βυζαντινὰς μελέτας ὁ Σλουμβεργέ, ἀφοῦ διὰ τῶν μολυβδοβούλλων δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν τὰ γεωγραφικὰ ὄρια τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ καὶ τοῦ θέματος τῆς Θράκης.

Ἡ συνένωσις *Μακεδονίας καὶ Θράκης*, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ γλώσσῃν. Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας Θράκης εἶναι ὁ Φιλιππουπόλεως, οὗτος καθορίζεται εἰς τὴν *Τάξιν πρωτοκαθεδρίας* τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (τέλει τοῦ Θ'—ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰ. Βλ. Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graec. episcopatum, ἔκδ. Parthey, σ. 57). Ἀργότερα βλέπομεν μητροπολίτην τὸν Ἡρακλείας, μητροπολίτην «*Θράκης καὶ Μακεδονίας*», εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάγονται «*Ἐπίσκοποι ιζ'*» (σ. 103). Εἶχε δ' ὁ Ἡρακλείας καὶ τίτλους τιμητικούς ἀνωτάτους, ἐλέγετο «*πρόεδρος τῶν ὑπεριτῶν καὶ ἑξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας*». — ὁ δὲ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως ἔγραψεν ἐπιδεικτικῶς «*ἑαυτὸν ὑπέριτον καὶ ἑξαρχον πάσης Εὐρώπης*» (Hieroclis Synecdemus, ἔνθα ἄνωτ. σ. 131, 239' περὶ *Miklosisch—Müller*, Acta et diplomata, τ. I σ. 257, τ. II. σ. 449 κ.λ.). Ἐνταῦθα βλέπομεν τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν, ὅτι ἡ Θράκη, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆγετο διοικητικῶς εἰς τὴν Ἀνατολὴν (τὴν Praefecturam Orientis), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Ἰλλυρικόν, ἦτο συνώνυμος ἤδη μὲ τὸ ὄνομα Εὐρώπη. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁμως γλώσσα, τονίζω καὶ πάλιν, δὲν δύναται νὰ ἀγάγῃ ἡμᾶς εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα, διότι διετήρησεν αὐτὴ ἐμμονώτερον τὴν παράδοσιν καὶ τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις, ὅπως ἄλλως τε συνέβη καὶ εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλας καθόλου τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου.

Τὸ σημαντικώτατον καὶ ἐπίσημον, ὡς πρὸς τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, εἶναι τὸ ἀπαρατήρητον ἀκόμη διεληθὸν γεγονός τοῦτο, ὅτι κατὰ τὰ τέλει τοῦ II αἰῶνος, ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατείας Εἰρήνης, τὰ δύο θέματα, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας *συνηνώθησαν εἰς ἓν διοικητικῶς*. Ὁ χρονογράφος Θεοφάνης λέγει σαφῶς: «*Τούτῳ τῷ ἔτει (786) Ἀέτιος ὁ πατρίκιος... τὸν ἴδιον ἀδελφόν... προεβάλετο μονοσαράτηγον εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν*» σ. 737, Βόννης). Ἡ συνένωσις αὕτη, διακοπεῖσα, ὡς φαίνεται, ἐπανελήφθη ἀργότερα, κατὰ τοὺς ΙΑ'—ΙΒ' αἰῶνας, ἐπὶ τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Κομνηνῶν. Εἰς τὰς Νοβέλλας τῶν ἐτῶν 1153 καὶ 1181 εὐρίσκωμεν «*θέμα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας*». Μολυβδόβουλλα ἀνωτάτου ἀρχοντος «*μονοστρατήγου*», τοῦ ἠνωμένου θέματος δὲν ἐσώθησαν, ἔχομεν ὁμως πρὸς πίστωσιν τοῦ ἀξιοσημειώτου γεγονότος μολυβδόβουλλα ἀνήκοντα εἰς ὑπαλλήλους τοῦ θέματος *Θράκης καὶ Μακεδονίας* («*κρίτης Θράκης καὶ Μακεδονίας*» κ.λ. Βλ. *Schlumberger*, Sigillo-graphie, σ. 162 ἐξ.). Σημειωτέον ὅτι ἔχομεν συνένωσιν καὶ ἄλλων θεμάτων, ὡς εἰς τὸ «*θέμα Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου*». Κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὡς εἶπον ἤδη, ἡ πολυμερὴς κατάταμις αὐτῶν.

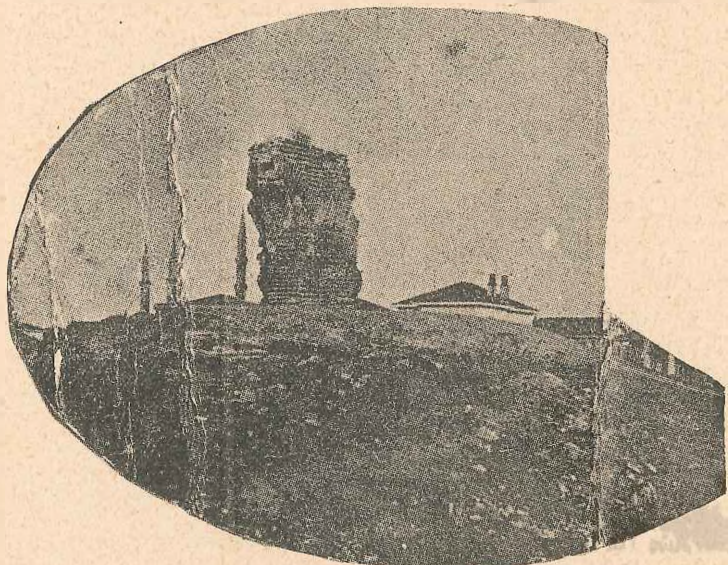
Διὰ τῶν λεχθέντων εἰς τὸ κείμενον τῆς διατριβῆς μου καὶ διὰ τῶν λεπτομερεστέρων τούτων παρατηρήσεων καταλήγω εἰς τὸ ἐξῆς ὀριστικόν κατ' ἐμὲ συμπέρασμα: ὅτι τὸ *θέμα τῆς Θράκης*, ὡς ἐπίσημος διοικητικὴ διαίρεσις, ἦτο, κατὰ τὴν μέσῃν καὶ ὑστέρῃν Βυζαντινὴν περίοδον, εἰς στενώτατα ὄρια περιορισμένον, δὲν ἔφθανε πολὺ μακρὰν τοῦ Ἀναστασιανοῦ *τείχους*, περιελάμβανε δηλαδὴ τὴν πλατεῖαν γλώσσαν γῆς,

τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος βρεχομένη, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ἠγείρετο ἀγέρωχος ἡ Κωνσταντινούπολις. Εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην στένωσιν ὀφείλεται, ὡς νομίζω, καὶ ἡ συνένωσις τοῦ θέματος μὲ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας. Τὸ ὄνομα *Θράκη* ἐξηκολούθει, ἐκ φιλολογικῶν ἀναμνήσεων, νὰ σημαίνει χώραν εὐρυτέραν. Ὄταν ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ ἤθελον νὰ δηλώσουν τὴν παλαιὰν εὐρείαν Θράκην σαφέστερον, ἔλεγον συνηθέστερον: «ἡ Θρακία γῆ», καὶ ἀπλῶς «ἡ Θρακία», ἐπίσης ἔλεγον «τὸ Θρακίον μέρος», καὶ ἀπλῶς τὸ «Θρακίον», προσέτι «τὰ Θρακίᾳ μέρη—ἡ Θρακίᾳ γῆ» (Π. Γ. Μ. τ. I. σ. 284 ἔξ. 305, 341 351.—*Θεοφάνης*, πολλ.). Αἱ τοιαῦται ἔκφράσεις εἶναι συνήθεις καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους («Θρακίᾳ καὶ Μακεδονικῆ χώρα», *Ζωναράς*, τ. III, σ. 77. Βόννης, κ.λ. κ.λ.). Γενικότερον δὲ *Θράκη* καὶ *Μακεδονία* ἐσήμαινον τὰς Βορείας ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, *Θρακίαι* καὶ *Μακεδόνες* τὰ Βόρεια καὶ τὰ Δυτικὰ στρατεύματα. Οὕτως ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Α' ἀναφέρεται «Λέων πατρικίος, ὁ Θρακῶν καὶ Μακεδόνων ἀρχηγέτης» (*Κεδρηνός*, τ. II, σ. 231), καὶ πρότερον, ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ': «μετὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύος πολλῆς, ἤγουν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων» (*Πορφυρογέννητος*, Πρὸς ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν,—*De administrando imperio*—σ. 221.—Βλ. καὶ ἄλλα πολλὰ χωρία παρὰ *Tafel, Constantini Porphyrogeniti de provinciis*, σ. XVII ἔξ.).

ΛΔ. ΑΔ.

ΑΠΟ ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

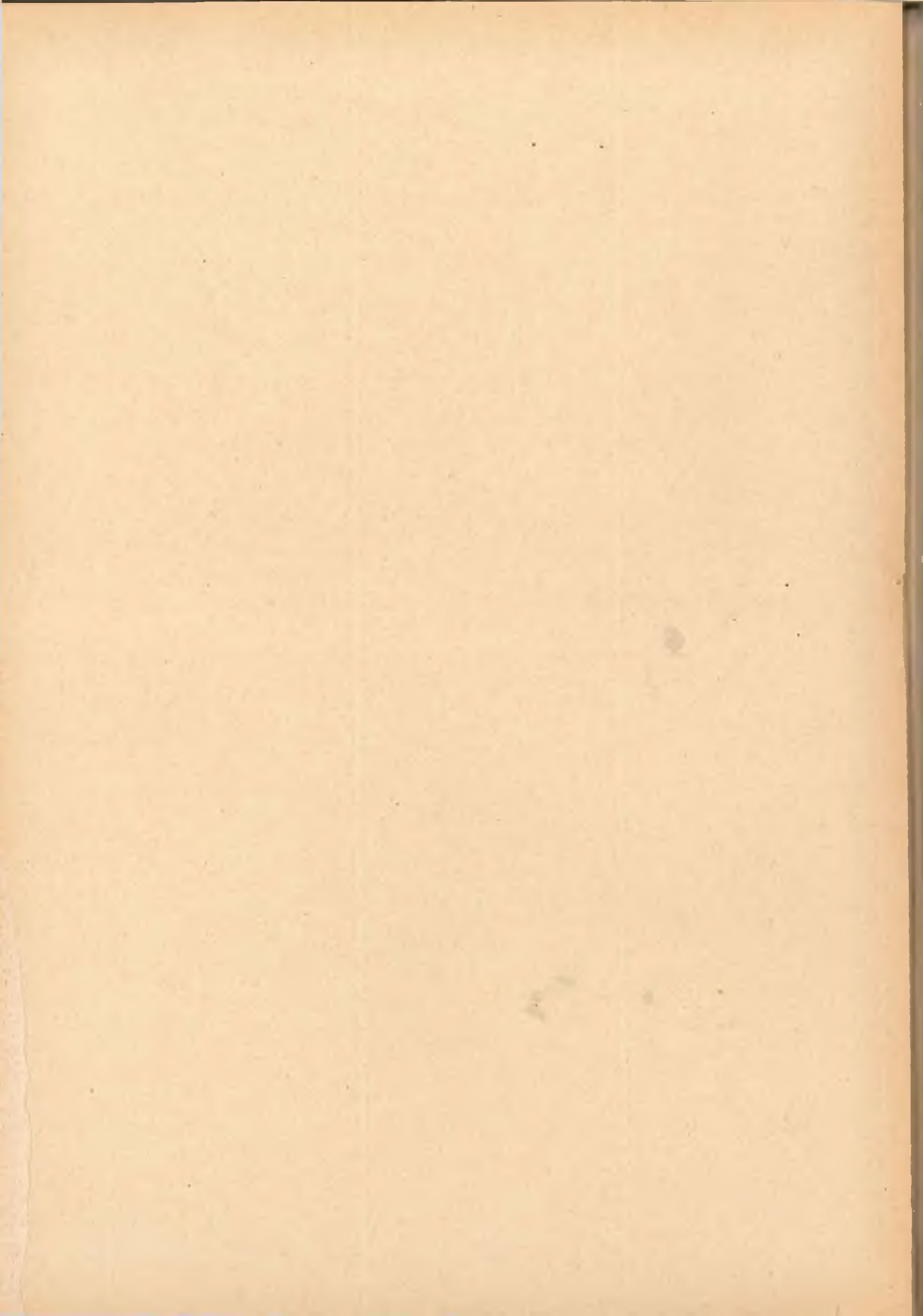
Ἐρείπια τοῦ εἰς ἰσλαμικὸν τέμενος μετατραπέντος μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Αἱ-Σόφια τζαμισί*» καὶ «*Χαλεμπιέ*». Ἰγνάτιος ὁ Ναζιανζοῦ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ εἰς τὸ μέρος «*περὶ τῶν μετατραπειῶν ἐκκλησιῶν εἰς τεμένη*» λέγει περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τὰ ἑξῆς ὀλίγα:

«Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας ἢ Μοναστήριον, κείμενον κατὰ τὸ Κενζεν-τζίλερ καπί, μετετρέπη καὶ αὐτὴ εἰς τζαμί, τῆς ὁποίας αἱ ζωγραφίαι εἰσὲτι ὄρῳνται, ὁ Ἱερὸς Νικητὴρ δηλ. καὶ τὸ ἥμισυ τῆς τροῦλλας ἐχούσης ἐξωγρα-φισμένον τὸν Παντοκράτορα. Τανῦν ὀνομάζεται τουρκιστὶ *Χαλεπιέ*».

Ταῦτα ἔγραφε κατὰ τὸ ἔτος 1760 ὁ Ναζιανζοῦ.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΑ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΓΛΩΣΣΙΚΑ

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ

Ἡ ἐξέτασις τῶν τοπωνυμίων ἀνεπτύχθη σήμερον εἰς ἰδιαιτέρον κλάδον τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν μεγάλας παρέχουσα ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἀδελφὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας Ἱστορίαν, Ἀρχαιολογίαν, Γλωσσολογίαν καὶ Ἐθνολογίαν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀναλαμβάνων τὴν ἐξέτασιν τῶν τοπωνυμίων τόπου τινὸς πρέπει νὰ κατέχη καλῶς τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου καὶ κυρίως νὰ εἶναι καλῶς κατηρτισμένος εἰς τὴν Γλωσσολογίαν καὶ τὰς συγγενεῖς πρὸς αὐτὴν ἐπιστήμας, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ ἀνagάγῃ τοὺς σημερινοὺς παρεφθαρμένους τύπους εἰς τὴν ἀρχαίαν. Παρ' ἡμῖν ἤρχισε νὰ προάγεται ὁ κλάδος οὗτος διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Μενάρδου, τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου, ἐν Ἀθηνᾶ τ. 18, σ. 315—421, τοῦ Ἀμάντου, Die Suffixe der Neugrichischen Orstamen 1903, καὶ Τοπωνυμικά, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχεῖφ Ε'. 58—64, Δραγούμη Στ., Ἱστορικά καὶ Τοπωνυμικά, ἐν Ἀθηνᾶ, τ. 26 σ. 2—26, τοῦ Χατζιδάκι, περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. Μεσαρεά, καὶ Μυστρᾶς ἐν Γλωσσολογικαῖς Μελέταις σ. 1—203 κ. ἀλλαχοῦ, τοῦ Μηλιεράκι Α, ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρ. Δ. 423—25 ἔνθα περαπέμπει ὁ συγγραφεὺς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐργασίας αὐτοῦ, Νίκου Βέη, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος (ἐν Βερολίφ 1915, γερμανιστί),—Παπαδοπούλου Ἀνθ., Τοπωνυμικά καὶ Ἐθνικά ἐν Πόντῳ, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχεῖφ 201—209,—Παντελίδου Χρ. Τοπωνυμικά καὶ Ἐπώνυμα, ἐν Κυπριακοῖς Χρονικοῖς, Β'. 1—10—Καὶ μεμονωμένας πολλὰς διατριβὰς δύναται νὰ ἀνεύρῃ ὁ ἀναγνώστης ἐν Ἑλληνικοῖς περιοδικοῖς. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὅτι προσφέρει ἐπιστημονικὴν πραγματείαν, ἀλλ' ἀπλῶς ὕλικόν, τὸ ὅποιον δύναται νὰ ἐξετασθῆ ὑπ' ἄλλων εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἀσχολουμένων. *Τὰ «Θρακικά»*

Ἀγγοῦρια. Ἀγροκήπιον ἐπὶ τῆς παραλίας σχεδὸν τῆς Προποντίδος κείμενον. Τουρκιστὶ «Ἀγγοῦρια τσιφλιγι». Σύνορα αὐτοῦ τὸ χωρίον Ἀμπαρλί πρὸς ἀνατολὰς. Τρακάτια πρὸς βορρᾶν καὶ Γαρδᾶς πρὸς δυσμάς. (ἴδα προάστυα Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὸν Μικρὸν Τσεκμετζέν).

Φαίνεται ὀνομασθῆν οὕτως ἀπὸ Μιχαὴλ πραιποσίτου τοῦ Ἀγγοῦρη.

ἀκμάσαντος περὶ τὰ 866 μ. Χ. Τοῦτον ἀναφέρει Λέων ὁ Γραμματικὸς ἐν τῇ στέφει Βασιλείου αὐτοκράτορος (ἔκδ. Βενετίας σ. 370).

Φώτιος ὁ Πατριάρχης ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀναφέρει «κατὰ τοὺς ἀγγουρίους». Ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Χωνιάτου (ἔκδ. Βόννης σ. 432) «Ἀγγουρίου μονή».

Ἀμύντος, Φιλιμπόξ. Ἀμφότερα τὰ ἄνωθι ἀγροκήπια εὐρίσκονται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεγάλου Τζεκμετζέ. Τὸ μὲν Φιλιμπόξ σημειούμενον ἐν τῷ χάριτι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν πέριξ Γ. Χρυσογένη (1907) μεταξὺ Ἐμαρλή καὶ Σεφιλάρ, τὸ δὲ Ἀμύντος παρὰ τὸ Ἀμπαρλή εὐρισκόμενον,

Δὲν γνωρίζω ἂν ἀναφέρονται παρὰ τινος τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων· ἀλλ' ἢ ἐν ὀλίγῃ ἀποστάσει ἀμφοτέρων ὑπαρξίς Φιλίππου καὶ Ἀμύντου μᾶς φέρει εἰς τὴν μνήμην Φίλιππον τὸν Ἀμύντου τὸν πατέρα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν παρ' ἐκείνου πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου (340 – 339 π. Χ.), πρὸς δὲ τούτοις τὸ ἐν Στράβωνος Ζ' 320 χωρίον: «ὑπέροικται δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Ἀστῶν ἔθνος ἐν ᾧ πόλις Καλύβη Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἰδρύσαντος».

Βενέτικα. Θέσις ἐν τῇ Προποντίδι ἔμπροσθεν τῆς Ἡρακλείας ἔνθα ἠλιεύοντο τὰ ἔξαιρετικά τὴν γεῦσιν στρεΐδια. Τὸ ὄνομα δὲ τῆς θέσεως βεβαίως θὰ ἔχη σχέσιν μὲ τοὺς πολλοὺς Βενέτους τοὺς ἀντιπάλους τῶν Πρασίνων.

Γαρδάς. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγ. Τσεκμετζέ πολιτικῶς, ἐκκλησιαστικῶς δὲ τῆς ἐπαρχίας Δέρονων, κατοικούμενον ἀπὸ 150 περίπου Ἑλληνικᾶς οἰκογενείας. Εἰκάξω δὲ ὅτι ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1081 πατριαρχεύσαντος Εὐστρατίου Γαρδιά.

Γεροστάνη. Θέσις γραφικὴ ἐν τῷ χωρίῳ Δελιόνες, ἐπαρχία τῆς Σηλυβρίας ἔνθα καὶ ἅγιοσμα ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰς τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην κατ' ἔτος ἐγίνετο πανήγυρις, εἰς ἣν μετέβαινον ἀρκετὰ οἰκογένειαι ἐκ τῶν πέριξ. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὄλον τὸ ἔτος μετέβαινον ἐκεῖ διὰ τὴν χάριν, ἔχοντες καὶ τὸ φαγητόν των. Ἔχει δὲ τοῦτο τὸ ἰδιάζον ὅτι ὁ πάσχων ταχέως ἰατρεύετο ἢ καὶ ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἰατρευθῇ, ταχέως τῶν τοῦ βίου ἐρευνῶν καὶ θλίψεων ἀπηλλάττετο. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς πᾶς τις βλέπει, ἐκ τοῦ «γέρος» καὶ «στάνη» σύνθετον ὄν, δικαιώνει ἀρκετὰ τὸν Βερναρδάκη Δ (;) πικρῶς κάπως μεμψάμενον τὸν Παπαρηγόπουλον, ὅστις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ θεωρεῖ τὴν λέξιν Σλαυϊκῆν. Κατὰ τὸν Βερναρδάκη λοιπὸν ἢ λέξις προφανῶς ἑλληνικὴ ἐκ τῆς ρίζης «στα» ἐξ ἧς καὶ «σταθμός». Λοιπὸν ἢ κατοικία γέρου τινός, ὅχι βεβαίως Βουλγάρου ἢ Σλαύου, διότι μεταξὺ τῶν Ἑλληνικωτάτων χωρίων Δελιόνες καὶ Σηλυβρίας δὲν θὰ εἰσεχώρει στάνη Σλαυϊκῆ.

Δέρκων λίμνη. **Δέρκοι** χωρίον. Τὸ χωρίον **Δέρκοι** ὡς καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ καθάτινες λέγουσι λαβοῦσα τὸ ὄνομα λίμνη, δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποίας ἐποχῆς ἀναφέρεται ἐν τοῖς ἱστορικοῖς. Ὁ κ. Μ. Γεδεὼν ἐν ταῖς περὶ τῆς Μητροπόλεως Δέρκων σημειώσεσιν αὐτοῦ ἀναφέρει πρῶτον αὐτῆς ἐπίσκοπον μνημονευόμενον παρευρεθέντα ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τῷ 187 μ. Χ. Ἦδη ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος ὑποβάλλω ἐνταῦθα τὴν εἰκασίαν μου ὅτι ὁ Ἀθηναῖος ἐν βιβλίῳ Γ' 118 ἀναφέρει ποταμὸν (ἄξι λίμνην εἶναι ἀληθές) *Δέλκωνα «ἀφ' οὗπερ τὸν ἰχθῦν «δέλκωνον» ἀλίσκεσθαι καὶ ταριχεύεσθαι»*.

Ἀπὸ τῆς ἀρχαίας λοιπὸν ὀνομασίας «δέλκων» τροπῇ τοῦ «λ» εἰς «ρ» νομίζω τό τε χωρίον καὶ ἡ λίμνη. Ὁ Ἀθηναῖος πράγματι γράφει χωρίον χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸ μέρος ἐν ᾧ εὐρίσκετο ὁ ποταμός, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλου εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ μεγάλοι ἰχθύς ταριχεύονται, μᾶλλον ἐν ταῖς λίμναις καὶ ἴσως ὁ Εὐθύδημος, οὕτινος χωρίον ὁ Ἀθηναῖος σημειοῖ, ἀδιὰφῶρος ἀναφέρει ἀντὶ λίμνης ποταμόν· οἱ δὲ εἰδήμονες καὶ πάλιν κρινέτωσαν. Γνωστὸν δὲ τοῖς πᾶσιν ὅτι νῦν ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τῆς λίμνης ταύτης ὑδρεύεται.

Ζάκα - δερές. Ἐν Δελιόνας χωρίῳ τῆς Θράκης. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Δελιονῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας ὑπάρχει ρύαξ ὀνομαζόμενος «Ζάκα - δερές». Ἐπὶ πολὺ ἠπόρουν περὶ τοῦ ὀνόματος, ὅτε συνήντησα τοῦτο ἐν τῇ Ἀλεξιάδι Ἀννης τῆς Κομνηνῆς, ὡς σημαίνοντος «ἐνέδραν», ὥστε καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν «ρύακα ἐνέδρας». Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐνδυναμόνουσι τὰ ἀκόλουθα, ἅτινα ἀναγινώσκονται ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ μακαρίτου Σάθα «Ἑλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Λύσει» ἐν Ἐστίᾳ 1885 Ἰουνίου 16 σελ. 404. «Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος τακτικῇ (τῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ σωζομένῃ) ἡ ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ ἐκτελουμένη ἐνέδρα ὀνομάζεται «σάκα» ἢ «τσάκα» τοῦ ἡμετέρου λαοῦ = παγίς (ἀρχ. σάγη) ἐκ τῆς λέξεως ταύτης παράγονται οἱ τσάκονες οὐδὲν ἄλλο ὄντες ἢ «χωσιάριοι = παγιδευταί, ἐνεδροὶ περὶ τούτων πολλὰ εἶπον ἐν προλεγομένοις τοῦ Δ' τόμου τῶν Μνημείων». ¹⁾

Καλαβρῆ (Γκελέβρη Τουρκιστί). Χωρίον μικρὸν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας βορειοδυτικῶς αὐτῆς, εἰς ἀπόπτασιν 12 ὥρῶν κείμενον καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἡρακλείας, κατοικούμενον ἕως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀπὸ 8-10 οἰκογενείας Ἑλληνικὰς ἔχον καὶ ναὸν ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, γινομένης καὶ πανηγύρεως κατὰ τὴν 6ην Αὐγούστου (τῆς Μεταμορφώσεως). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατόκισεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις

¹⁾ Ἴσως ἡ λέξις τῆς ἀπλοελληνικῆς «τσακόνω» = συλλαμβάνω, παρήχθη ἐκ τοῦ «σάκα» «τσάκα» ἔχουσα ἐν ἀρχῇ τὴν σημασίαν «συλλαμβάνω διὰ παγίδος» καὶ ἀκολούθως ἀπλῶς συλλαμβάνω.

Δέρκων λίμνη. **Δέρκοι** χωρίον. Τὸ χωρίον **Δέρκοι** ὡς καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ καθά τινες λέγουσι λαβοῦσα τὸ ὄνομα λίμνη, δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποίας ἐποχῆς ἀναφέρεται ἐν τοῖς ἱστορικοῖς. Ὁ κ. Μ. Γεδεὼν ἐν ταῖς περὶ τῆς Μητροπόλεως Δέρκων σημειώσεσιν αὐτοῦ ἀναφέρει πρῶτον αὐτῆς ἐπίσκοπον μνημονευόμενον παρευρεθέντα ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τῷ 187 μ. Χ. Ἦδη ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος ὑποβάλλω ἐνταῦθα τὴν εἰκασίαν μου ὅτι ὁ Ἀθήναιος ἐν βιβλίῳ Γ' 118 ἀναφέρει ποταμὸν (ὄχι λίμνην εἶναι ἀληθές) *Δέλκωνα* «ἀφ' οὗπερ τὸν ἰχθῦν «δέλκωνον» ἀλίσκεσθαι καὶ ταριχεύεσθαι».

Ἀπὸ τῆς ἀρχαίας λοιπὸν ὀνομασίας «δέλκων» τροπῇ τοῦ «λ» εἰς «ρ» νομίζω τό τε χωρίον καὶ ἡ λίμνη. Ὁ Ἀθήναιος πράγματι γράφει χωρίον χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸ μέρος ἐν ᾧ εὐρίσκετο ὁ ποταμός, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλου εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ μεγάλοι ἰχθῦς ταριχεύονται, μᾶλλον ἐν ταῖς λίμναις καὶ ἴσως ὁ Εὐθύδημος, οὕτινος χωρίον ὁ Ἀθήναιος σημειοῖ, ἀδιαφόρως ἀναφέρει ἀντὶ λίμνης ποταμόν· οἱ δὲ εἰδήμονες καὶ πάλιν κρινέτωσαν. Γνωστὸν δὲ τοῖς πᾶσιν ὅτι νῦν ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τῆς λίμνης ταύτης ὑδρεύεται.

Ζάκα - δερές. Ἐν Δελιόνες χωρίῳ τῆς Θράκης. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Δελιονῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας ὑπάρχει ρύαξ ὀνομαζόμενος «Ζάκα - δερές». Ἐπὶ πολὺ ἠπόρουν περὶ τοῦ ὀνόματος, ὅτε συνήντησα τοῦτο ἐν τῇ Ἀλεξιάδι Ἀννης τῆς Κομνηνῆς, ὡς σημαίνοντος «ἐνέδραν». ὥστε καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν «ρύακα ἐνέδρας». Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐνδυναμόνουσι τὰ ἀκόλουθα, ἅτινα ἀναγινώσκονται ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ μακαρίτου Σάθα «Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει» ἐν Ἐστία 1885 Ἰουνίου 16 σελ. 404. «Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ταυτικῇ (τῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ σωζομένῃ) ἢ ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ ἐκτελουμένη ἐνέδρα ὀνομάζεται «σάκα» ἢ «τσάκα» τοῦ ἡμετέρου λαοῦ = παγίς (ἀρχ. σάγη) ἐκ τῆς λέξεως ταύτης παράγονται οἱ τσάκονες οὐδὲν ἄλλο ὄντες ἢ «χωσιάριοι = παγιδευταί, ἐνεδροὶ περὶ τούτων πολλὰ εἶπον ἐν προλεγομένοις τοῦ Δ' τόμου τῶν Μνημείων». ¹⁾

Καλαβρῆ (Γκελέβρη Τουρκισί). Χωρίον μικρὸν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας βορειοδυτικῶς αὐτῆς, εἰς ἀπόπτασιν 12 ὥρῶν κείμενον καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἡρακλείας, κατοικούμενον ἕως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀπὸ 8-10 οἰκογενείας Ἑλληνικὰς ἔχον καὶ ναὸν ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, γινομένης καὶ πανηγύρεως κατὰ τὴν 6ην Αὐγούστου (τῆς Μεταμορφώσεως). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατώκισεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις

¹⁾ Ἰσως ἡ λέξις τῆς ἀπλοελληνικῆς «τσακόνω» = συλλαμβάνω, παρήχθη ἐκ τοῦ «σάκα» «τσάκα» ἔχουσα ἐν ἀρχῇ τὴν σημασίαν «συλλαμβάνω διὰ παγίδος» καὶ ἀκολούθως ἀπλῶς συλλαμβάνω.

περὶ τὰς 100 οἰκογενείας Τούρκων μεταναστῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσιν, Ἄννα Κομνηνῇ καὶ Νικηφόρῳ Βρυεννίῳ (Τ. 127 σ. 181), κατὰ τὰς πέριξ αὐτοῦ μάχας περὶ τὰ 1080 μ. Χ. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον, Κουροβαλάτην Ἰωάννην καὶ Ζωναράν. Γράφουσι δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Καλαβρὴν καὶ Καλαβρούην. Ὁ Ζωναράς μάλιστα σημειοῖ «διὰ τὸ κατάρρυτον εἶναι τὸν τόπον βρύσεων ὑδάτων πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ὀνομασθῆναι οὕτω», καὶ πράγματι δι' αὐτοῦ διέρχεται ποτάμιον κινουὺν δύο νερομύλους. Ἐγὼ ὅμως μεθ' ὅσα οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς γράφουν, ὑποβάλλω εἰς τὴν γνώμην τῶν ἀρμοδίων ὅτι μᾶλλον πρέπει νὰ γράφεται *Καλαβρία* κατὰ τὸ: *Σηλυβρία, Μεσημβρία, Πολιτιοβρία* καθόσον καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς βορείου Θράκης σημειοῦνται.

Καλοφέρη (ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ). Χωρίον ἢ κωμόπολις ἀνθοῦσα καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅπου ὡς εἶχον ἀκούσει ὑπῆρχον καὶ Ἑλληνικὰ σχολεῖα, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Καρλίβου. Τὸ ὄνομα ὅμως εἶναι Ἑλληνικὸν ἔχον σχέσιν μετὰ *Καλοφέρης* καὶ *Καλόφερος*. Ἴδου τί ἀναγινώσκωμεν περὶ Ἰωάννου Λασκάρεως *Καλοφέρου* ἐν ἱστορίᾳ Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Μίλλερ Τ. Β' σ. 18 ἔνθα ἀπεικονίζεται καὶ σφραγὶς αὐτοῦ. «*Σημείωσαι ὅτι αἱ Ἴόνιοι νῆσοι εἶχον δύο βαρυνείας . . . ὁ Ἀμαδαῖος εἶχεν ἐπ' ἐσχάτων παραχωρήσει τὴν Κεφαλληνίαν μετὰ τῆς Ἰθάκης καὶ Ἑλληνα βοηθὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην Λάσκαρον Καλόφερον*». Ἀπὸ τούτου ἢ ἄλλου τινος ὁμωνύμου θὰ εἶχε πιθανῶς τὸ ὄνομα ἢ κωμόπολις αὕτη.

Κλαδιανὰ. Ἄγροκῆπιον τῆς ἐπαρχίας Μεγάλου Τζεκμετζε πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἐξαστέρου ἀνήκον εἰς οἰκογένειαν Ὀθωμανικὴν κατοικοῦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐντὸς τῶν γαιῶν του τὰς ὁποίας ἐκαλλιέργουν Ἐξαστερινοὶ καὶ Νεοχωρίται ἔχει καὶ δάσος. Περὶ τοῦ ἀγροκηπίου τούτου ἤκουσα παρὰ χωρικῆς ἕξ Οἰκονομείου ὅτι ἄλλοτε ἦτο Ἑλληνικὸν χωρίον καὶ ὅτι γενομένης σφαγῆς τῶν κατοίκων αὐτοῦ πρὸ 150—200 ἐτῶν, οἱ περισωθέντες κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὸ Οἰκονομεῖον. Ὁ δὲ πρωτοσύγγελος τῆς Μητροπόλεως Σηλυβρίας κ. Διονύσιος μοι εἶπεν ὅτι ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ Οἰκονομείου ὑπάρχει Εὐαγγέλιον παλαιὸν με ἐπιγραφὴν « ἱερέως τοῦ χωρίου Κλαδιανῶν ».

Κλαδάδες μνημονεύονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀρκετοί. «Κλάδος βασιλικὸς σπαθάριος καὶ στρατηγὸς Ἑλλάδος» ἐν Μολυβδοβούλλῳ (Ἐφημ. Νομισμ. 1906 σ. 137). Ὁ δὲ Μίλλερ «Ἱστορ. Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι Τ. Β' σ. 228—9 λέγει «ἦτο δὲ ὁ Κλαδᾶς τῶν τελευταίων Πελοποννησίων μαχητῶν τῶν ὑποταχθέντων εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ ὁ πορθητὴς εἶχε θεωρήσει συντελῶν νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν στρατιωτικὸν τιμᾶριον» Τὰς ἀνδρα-

γαθίας τῶν Κλαδάδων ὁ περιεργος ἀναγνώστης δύναται ν' ἀναγνώσῃ ἐν Ἑστία 1885 σ. 469—82, 83, 84 (ὑπὸ Σάθα), καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἴονίων νήσων ὑπὸ Μακρυγιάννη (Τ. Β'. σ. 478) καὶ «Ἀρχαῖα ἱστορικά γεγονότα τῆς οἰκογενείας τῶν κομήτων Κλαδαίων ἀπὸ τοῦ 1330—1803. Ἀθήνησι 1872». Καὶ εἰς Νέον Ἑλληνομνήμονα Τ. Η'. 1902 σ. 470 «ἡ σημαία τοῦ Κροκοδείλου Κλαδᾶ ἦτον ἐρυθρᾶ μετὰ δικεφάλου ἀετοῦ». Καὶ εἰς τὰ ὑπὸ Νίκου Βέη Χρονικά Πετρουπόλεως 1904 γραφέντα σ. 71. Ἀπὸ τῆς οἰκογενείας λοιπὸν τούτων νομίζω ὅτι ὠνομάσθη τὸ χωρίον τοῦτο.

Σχετικῶς ἀναφέρω συμβὰν «ἱστορικομυθολογικόν», ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχον τὴν ἀρχήν, ὡς μοὶ τὸ διηγήθησάν τινες, ἐν οἷς καὶ μέλες τῆς ἱστορικομυθολογικῆς οἰκογενείας :

«Κάτοικος τοῦ χωρίου Οἰκονομειοῦ εἶχε τὰ πρόβατά του εἰς χωρίον παρὰ τὰ Κλαδιανά. Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων διὰ τὰ ἐορτάσια μετὰ τῶν οἰκείων εἰς τὸ χωρίον του, νύκτι ἐξεκίνησε δι' αὐτό. Πλησιάσας εἰς τὸ δάσος Κλαδιανῶν ἠσθάνθη ποδοβολητόν· δόσας δὲ προσοχὴν εἶδε δεκαπέντε εἴκοσι ὄραιας νέας χορευούσας. Διὰ τὰς παρατηρήσεις καλύτερον ἐκρίθη ὅπισθεν κορμοῦ δένδρου. Μεταξὺ τῶν χορευουσῶν ἄλλων ὄραιων μία τοῦ ἐφάνη ὄραιότερα καὶ ταύτην εἰς τρίτον γύρον τοῦ χοροῦ, ὅταν ἐπέρασαν αἱ νεράιδες πρὸ τοῦ δένδρου, ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ καὶ ἀρπάσας τὸ κάλυμμά της προσεπάθει νὰ τὴν κρατήσῃ. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο αἱ ἄλλαι Νεραίδες ἐγένοντο ἄφανται, αὐτὴ δὲ παρεκάλει αὐτὸν νὰ τῇ ἀποδώσῃ τὸ φακίολι της. Ἐνόησεν οὗτος ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ μέσον τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ὄχι μόνον δὲν τῆς τὸ ἀπέδωκεν, ἀλλὰ τὴν κατέπεισε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Οὕτως συνώδευσε αὐτὸν εἰς τὸ Οἰκονομειόν, ἔνθα συνέζων τεκνοποιήσαντες. Μετὰ τινα ἔτη γενομένου γάμου, προσεκλήθη καὶ ὁ ἐν λόγῳ κύριος προσλαβὼν καὶ τὴν σύζυγόν του. Εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα χορὸν αἱ χορευούσαι ἐζήτησαν καὶ τὴν νεράϊδα νὰ χορεύσῃ. Αὐτὴ εἰς τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν εἶπεν ὅτι τότε θὰ χορεύσῃ ὅταν ὁ σύζυγός της τὴν δόσῃ τὸ φακίολι της. Οὕτως ἐν τῇ εὐθυμίᾳ λησμονήσας τὰς δυνατὰς συνεπειὰς ἐπῆγεν εἰς τὴν πλησίον οἰκίαν του καὶ ἔφερε τὸ φακίολι. Ἡ σύζυγος ἄμα λαβοῦσα αὐτὸ τὸ ἐφόρεσε καὶ ἀπ' οὗ ἔκαμε τρεῖς γύρους ὅπου ὅλοι τὴν ἐθαύμασαν, ἔγινε ἄφαντος. καὶ οὕτως ἔμεινε αὐτὸς μὲ τὰ τέκνα του, τὰ ὅποια οἱ χωρικοὶ ὠνόμαζον «νεραϊδόσσογα». Ταῦτα κατὰ διήγησιν γραίας Οἰκονομειώτισσας. Ἦμουν εἰς περιέργειαν πολλὴν νὰ μάθω καὶ παρὰ τῶν ἄλλων Οἰκονομειωτῶν τι ἰδέαν εἶχον περὶ τοῦ θρύλου τούτου, ὅτε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς ἓκ τῶν προκρητῶν τοῦ χωρίου Οἰκονομείου ἐπισκεφθεὶς με ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, με εἶπεν ἀδιστακτικῶς ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ ὡς τὸν διεβεβαίωσαν οἱ ἰδιοὶ του καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου. Καὶ εἰς τὴν ἐρώτησίν μου ἂν ἔχουν τι μαρτύριον, μοὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἔχει τοιοῦτον εἰς τὴν κνήμην του, μᾶς ἔδειξεν δὲ εἶδος ἀποτυπώματος κλώνου. Ὁ ἐν λόγῳ κύριος καλοκαμωμένος, ζῆτηρὸς καὶ ἀρκετὰ ἔξυπνος δὲν γνωρίζω ἂν ἐν πεποιθήσει ὀμίλει.

Κόσκουρη. Χωρίον μετὰ *Κεσσάνης* καὶ *Αἴνου* κατοικούμενον (πρὸ τοῦ διωγμοῦ) ὑπὸ ἑκατὸν πενήκοντα Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Συγγενῆ καὶ ἀρκετὰ ὁμοιάζοντα ὀνόματα εὐρίσκομεν παρὰ Προκοπίῳ τῷ Καισαρεῖ ἐν τῷ «περὶ κτισμάτων» καὶ ἐν μὲν τοῖς φρουρίοις, ὅτινα ἀπαριθμοῖ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐν *Ροδόπῃ* τὰ *καινούρια*» σημειοῖ *Κονσκάβιρι* καὶ *Κούσκουλις*, ἐν δὲ «τοῖς *Μυσιάς* παρὰ *ποταμὸν Ἰστρου*» «*Κούσκορι* καὶ *Κούσκουλια*».

Κούναλη. Συνοικία Χριστιανική (δὲν γνωρίζω ἂν Ἑλληνική ἢ Ἀρμενική) ὀνομάζεται ἐν Ραιδεστῶ *Κούναλη* ἢ *Κούρναλη*. Περὶ τὰ 1200 μ. Χ. ἔζη *Κουνάλης* Νικηφόρος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ κύρ Ἀλέξιος Λαμπηνὸς ἔκαμε «Μονωδία» (Νέος Ἑλληνομν. 1914 σ. 359, καὶ ὁ Migne T. 152, σ. 152 ἀναφέρει *Κούναλην* Γεώργιον ἀκμάσαντα 1323—1332 μ. Χ.

Κούρτ-ντερές. Λύκος ποταμὸς (;). Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σηλυβρίας διὰ τοῦ ἀγροκηπίου Καρά-Σινᾶν ῥεεὶ ποτάμιον ὀνομαζόμενον Τουρκιστὶ Κούρτ-ντερές (=ποταμὸς—Λύκος—Λυκοπόταμος). Παρὰ τῷ Μαλαλᾶ (Βιβλ. † σ. 263—4) ἀναγνώσκομεν «... καὶ εἰσελθὼν (Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς) εἰς Βυζούπολιν¹⁾ τὴν νῦν λεγομένην εὐτυχῶς Κωνσταντινούπολιν ἐποίησε καὶ ἐκεῖ πολλὰ τελέσματα παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν Βυζαντίων, τὸ τῶν πελαργῶν καὶ τὸ τοῦ Λύκου ποταμοῦ, τοῦ κατὰ μέσον τῆς πόλεως παρερχομένου...»

Ὡς βλέπει τις ἄνωθι ἐν Βυζαντίῳ ὑπῆρχε ποταμὸς Λύκος· μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα θὰ ὠνομάζετο καὶ ὁ νῦν ἐν ἐπαρχίᾳ Σηλυβρίας Κούρτ-ντερές ἀντὶ τοῦ Λύκου μετονομασθεὶς «Κούρτ».

Κουτλουμοῦς. Ἀγροκήπιον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σηλυβρίας.

Εἰς τὸν Ζωναράν T. Γ' σ. 718 ἀναγινώσκομεν «ὁ μὲν τοι Βοτανειάτης ἐκ διαφορῶν γενῶν ἐαυτῷ προσποιησάμενος τάγματα καὶ Τούρκους²⁾ προσεταιρίσατο, ὧν ἐξεῖχεν ὁ Κουτλουμοῦς τῶν παρὰ Πέρσαις τυχάνων περιφανῶν, ὃς τῷ Σουλτάνῳ κατὰ γένος προσήκων περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ διεφέρετο καὶ πρὸς πολέμους ἤδη χωρεῖν ἠτοιμάζετο... ἐπὶ τούτοις γενομένων ἐκείνοις συμβάσεων ὁ Κουτλουμοῦς εἰς τὴν ὑπὸ Ρωμαίους ἐγένετο καὶ τῷ Βοτανειάτῃ συνεστρατεύετο».

Λαγοθήρας ἢ Λαγωθήραι; Λαγοθήρας χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγάλου Τσεκμετζὲ κατφεῖτο ἀπὸ 80—100 οἰκογενείας Ἑλληνικὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Καλλικρατείας, ἀπέχον αὐτῆς περὶ μίαν ὥραν. Τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου τούτου διπλὴν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν παραγωγὴν καὶ ἀναλόγως γράφοντες μὲ ὦ ἂν ὑποθέσωμεν ὡς λαγῶν θήρας, ἢ ἀπὸ στρατηγοῦ τινος τοῦ Φλίππου ἔλθόντος μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου περὶ τὰ 304 π. Χ. ὡς καὶ τὰ ἀγροκήπια Ἀμύντος καὶ Φίλιππος, περὶ ὧν ἄνωτέρῳ ἐγράψαμεν.

Λαχανάκιοι καὶ Μπασά-Δάχανα. Ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτον ἀγροκήπιον τῆς ἐπαρχίας Μεγ. Τσεκμετζὲ περὶ τὴν 1—1½ ὥραν ἀπέχον αὐτοῦ, τὸ δὲ δευτέρον ὁμοίως ἀγροκήπιον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἑρακλείας. Ἀμφότερα νομίζω ὅτι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν περίφημον Βυζαντινὸν στρατηγὸν Λαχανοδράκοντα. Ἐνδυναμώνει δὲ περισσότερον τὴν ἰδέαν μου ἢ

¹⁾ Τὸ Βυζάντιον.

²⁾ Τοιοῦτοτρόπως φαίνεται ὅτι διὰ τῆς φιλαρχίας καὶ ἀντιζηλίας ἐφέραμεν μόνον μας καὶ τοὺς Φράγκους κατ' ἀρχὰς καὶ τοὺς Τούρκους ὕστερον.

εἰς τὸ δευτερον προσθήκη ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς λέξεως «Μπασᾶ», ἣτις παρὰ Τούρκους σημαίνει ἀρχηγὸς ἢ πρόκριτος, ἐκτὸς ἂν νομίσωμεν ὅτι ἐκ τοῦ Πασᾶ-λάχανα μετέπεσεν εἰς τὸ Μπασᾶ ἥτοι πασᾶς Λάχανα. Λαχανάτους, χωρίον, ἀναφέρει ὁ μακαρίτης Ζαμπέλιος εἰς τὰ Ἱταλοελληνικὰ σ. 55. Λαχανιά, χωρίον, ἀναφέρει ὁ κ. Ξανθουδίδης ἐν πραγματείᾳ του «Ἐπαρχίαι καὶ πόλεις Κρήτης» (Ἐπετ. Βυζαντ. σπουδῶν 1926 σ. 65), ἐν Ρόδῳ καὶ ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ φαίνεται ἀποδίδων μᾶλλον εἰς τὴν πέριξ τοῦ δευτέρου (δηλ. τοῦ τῆς Κρήτης) ἀφθονίαν λαχανοκήπων.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΕΝΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΝ, ΧΩΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Α. 1) Ἀγαθούπολις, κομόπολις ἐπαρχίας Σωζοαγαθουπόλεως.—2) Ἀγίασμα, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—3) Ἀγριασματάκι, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—4) Ἀγιπᾶς, χωρίον ἐπαρχίας Μεγάλου Τζεκμετζέ.—5) Ἅγιος Στέφανος, χωρίον ἐπαρχίας Μεγάλου Τζεκμετζέ.—6) Ἀγγούρια, ἀγριοκήπιον ἐπαρχίας Μεγάλου Τζεκμετζέ.—7) Ἀγκιάλος, πόλις ἔδρα ἐπαρχίας.—8) Ἀδριανούπολις, πόλις ἔδρα νομοῦ.—9) Αἶνος, πόλις ἔδρα ἐπαρχίας.—10) Ἀκαλάκι, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—11) Ἀκραντίνα, τοποθεσία ἐπαρχίας Μεγάλου Τζεκμετζέ.—12) Ἀμυγδαλιὰ, χωρίον ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—13) Ἀμύντος, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—14) Ἀδδήμι, χωρίον ἐπαρχίας Γάνου.—15) Ἀρμασσα, χωρίον ἐπαρχίας Σηλυβρίας.—16) Ἀσνός, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—17) Αὐνάρο, χωρίον ἐπαρχίας 40 Ἐκκλησιῶν.

Β. 18) Βιζύη, πόλις ἔδρα ἐπαρχίας.

Γ. 19) Γαλατάρια, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—20) Γαλατᾶς, χωρίον ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—21) Γάνος, πόλις, ἔδρα ἐπαρχίας.—22) Γαροῦδᾶς, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—23) Γιαλούς, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—24) Γεροστάνι, τοποθεσία ἐπαρχίας Μετρῶν.—25) Γιασώρηνη, χωρίον Αἶνου.

Δ. 26) Δελιώνες, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—27) Δέρκοι, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—28) Δημοκρανεία, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—29) Διδυμότειχον, πόλις ἔδρα ἐπαρχίας.

Ε. 30) Ἐξαμίλι, χωρίον ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—31) Ἐξάστερον, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—32) Ἐπιβάται, χωρίον ἐπαρχίας Σηλυβρίας.

Ζ. 33) Ζάνα--δερές, τοποθεσία ἐπαρχίας Μετρῶν.

Η. 34) Ἡράκλεια, πόλις, ἔδρα ἐπαρχίας.—35) Ἡρακλείτσα, χωρίον ἐπαρχίας Γάνου.

Κ. 36) Καλαβρή, χωρίον ἐπαρχίας Σηλυβρίας.—37) Καλιό, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—38) Καλλικράτεια, κομόπολις ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—39) Καλφᾶς, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—40) Κασταμονή, χωρίον ἐπαρχίας Γάνου.—41) Καστανιές, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—42) Καλοφέρει, χωρίον.—43) Καλλίπολις, πόλις ἔδρα ἐπαρχίας.—44) Καλύβια, χωρίον ἐπαρχίας Μαλγάρων.—45) Καρδίτσα, χωρίον ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—46) Κεσσάνη, πόλις ἔδρα ἐπαρχίας.—47) Κλαδιανά, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Μετρῶν.—48) Κούναλη, συνοικία Ραιδεστοῦ.—49) Κριθιά, χωρίον ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—50) Κρούσα, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Μετρῶν.

Λ. 51) *Λαγοθήραι*, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—52) *Λαχανάκιοι*, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Μετρῶν.—53) *Λίτραι*, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.

Μ. 54) *Μαγαρίσι*, χωρίον ἐπαρχίας Κεσσάνης.—55) *Μάδυτος*, κωμόπολις ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—56) *Μάκρη*, κωμόπολις.—57) *Μάλαρα*, πόλις.—58) *Μάνδρα*, χωρίον ἐπαρχίας Τζορλου.—59) *Μανούκα*, χωρίον ἐπαρχίας Τζορλου.—60) *Μακροχώρι*, χωρίον παρὰ τὴν Κων/πολιν.—61) *Μαρτινάκι*, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Μετρῶν.—62) *Μαρώνεια*, πόλις, ἔδρα ἐπαρχίας.—63) *Μαύραις*, χωρίον ἐπαρχίας Κεσσάνης.—64) *Μεσημβρία*, πόλις.—65) *Μεσσηνή*, χωρίον ἐπαρχίας Τζορλου.—66) *Μέτραι*, πόλις.—67) *Μήδεια*, πόλις.—68) *Μυριόφυτον*, πόλις.

Ν. 69) *Νεοχωράκι*, χωρίον ἔδρα Γάνου.—70) *Νεοχώρι*, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.

Ξ. 71) *Ξάνθη*, πόλις.

Ο. 72) *Οἰκονομεῖον*, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.

Π. 73) *Παλαιὰ Ἡράκλεια*, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Ἡρακλείας.—74) *Πάνιδον*, χωρίον ἐπαρχίας Ραιδεστοῦ.—75) *Περίστασις*, κωμόπολις.—76) *Πειτενοχώρι*, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—77) *Πλάγιον*, χωρίον ἐπαρχίας Τζεκμετζέ.—78) *Πλαγίρι*, χωρίον ἐπαρχίας Καλλιπόλεως.—79) *Πλάτανος*, χωρίον ἐπαρχίας Γάνου.—80) *Πύργος*, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.

Ρ. 81) *Ραιδεστός*, πόλις.

Σ. 82) *Σηλυβρία*, πόλις.—83) *Σαρανταπήχυ*, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Μετρῶν.—84) *Συνοῖκι (Συνικλή)*, χωρίον ἐπαρχίας Σηλυβρίας.—85) *Σιρέντζιον*, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—86) *Σκεπασιός*, χωρίον ἐπαρχίας Λουλεβουργάς.—87) *Σκοπός*, χωρίον ἐπαρχίας Λουλεβουργάς.—88) *Σουφλί*, πόλις.—89) *Σοφίδες*, χωρίον ἐπαρχίας Λουλεβουργάς.—90) *Σπάρτα κουλέ*, ἀγροκήπιον ἐπαρχίας Μετρῶν.—91) *Στενήμαχος*, πόλις.—92) *Στριβοῦ*, τοποθεσία ἐπαρχίας Σηλυβρίας.

Τ. 93) *Τάρφα*, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—94) *Τυρολόη*, πόλις.

Υ. 95) *Ὑψαλα*.

Φ. 96) *Φανάριον*, χωρίον ἐπαρχίας Σηλυβρίας.—97) *Φαναράκι*, χωρίον ἐπαρχίας Μετρῶν.—98) *Φανασάκρες ἢ Θαλασσάκρες*, χωρίον Τζεκμετζέ.—99) *Φέραι*, κωμόπολις Κεσσάνης.—100) *Φιλιμπόζ*, Ἀγροκήπιον Τζεκμετζέ.—101) *Φιλιππούπολις*, πόλις.

Χ. 102) *Χάραλα*, χωρίον ἐπαρχίας Μαλγάρων.—103) *Χαριούπολις*, κωμόπολις

ΣΥΜΜΙΚΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

I

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

1) 'Η γ̄καστρωμέν'.

1. Τῆς βαρούμενης ἢ κοιλιά, ὅταν εἶνε φουσκωμέν' περισσότερο πρὸς τὰ δεξιὰ, θὰ κάν' ἀγὸρ' καὶ ἂν πρὸς τ' ἀριστερὰ θὰ κάν' κορίτσ'.

2. Τὸ ἀγὸρ' γεννιέται πιὸ εὐκόλα ἀπ' τὸ κορίτσ', καὶ τὸ κλάμα τ' εἶνε πιὸ δυνατό.

3. Τῇ λεχοῦσα δὲ ἀφίννε μονάχ' μέσ' τὴν κάμαρα. "Ἄν μείν', τότε βάζνε τὴ σκοῦπα νὰ τὴ φυλάξ', καὶ μίηγνε κοντὰ τρεῖς καρφίτσες στὸ προσκέφαλό της, μὲ τὰ κεφάλια των ἀπ' ἔξω καὶ βάζνε κάτ' ἀπ' τὸ προσκεφάλ' της ἕνα περόν' καὶ τότε δὲν κοπ̄τίζ' ¹⁾ κανένα ξωτερικὸ ²⁾ πρᾶγμα.

Πρβλ. Λαογραφία Β. 414—18.

4. Γιὰ νὰ γεννηθῇ τὸ παιδί συμειωμένο, ἢ ἡ μητέρα τ', ὅταν εἶταν βαρούμενη σ' αὐτό, δούλεψε τ' Ἁγίου Σύμειου, ἢ ὁ πατέρας του. "Ἄν δὲν δοῦν ὅτι δούλεψε, ἢ ἂν δὲν τῶχ' ὑποψία ὅτι δουλεύοντας θὰ βγάλ' συμειὸ τὸ παιδί, τότε σχωριέται καὶ τὸ παιδί δὲν βγάζ' συμειά.

Μεταξὺ ἄλλων ἄκουσα ἀπὸ γυναῖκα: «—Ὁ ἀδελφός μου πήγαине στὸ κυνήγ' τ' ἁγίου Σύμειου κ' ἡ γυναῖκα τ' τὸν ἐμπόδιζε.—"Ἄ γυναῖκεια λόγια δὲν ἀκούω, εἶπε, καὶ πῆγε. Σκότισε δυὸ λαγούς καὶ σὰν τοὺς πῆγε στὸ σπῖτ', τὴ γυναῖκα τ' ὄλο τὴν ἔτρωγε ἢ ὑποψία. Τὸ παιδί ὕστερα γεννηῖθε τὸ πρόσωπό τ' ἴδιος λαγός, μὲ τὴ μούρ' καὶ τ' ἄφτια λαγοῦ καὶ τρόμαξε ὄλο τὸ χωριὸ καὶ θάμαξε». Εἶνε δυὸ Ἁγιοι Σύμειοι, ὁ ἕνας τὸν Φεβρουάριο στίς 3 καὶ ὁ ἄλλος στίς 21 Ἰουλίου.

5. Ὡς δυὸ τριῶ μηνῶν, πού ἀκόμα πλάθεται τὸ παιδί στὴ κοιλιὰ τῆς μάννας του, ἢ βαρεμέν' γυναῖκα ὅποιον βλέπ' συχνά, ἐκεῖνον μοιάζ' καὶ τὸ παιδί σὰν γεννηθῇ. Ὡς καὶ τὴν ἐλιά πού εἶχε στὸ μέτωπο καὶ τὰ λακάκια στὸ μάγουλο ἢ θειά τς' πού τὴν ἔβλεπε, ἐκεῖνην ἔμοιασε καὶ τὸ παιδί πού γεννήθηκε.

¹⁾ Δὲν πλησιάζει. ²⁾ Ὁ διάβολος, τὸ ξωτικὸ ἄλλως λέγεται καὶ ὁ ἐξ' ἀπ' ἐδῶ ἢ ὁ δαίμονας. Δὲν τῶχουν καλὸ ν' ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου. Μιὰ γραία μὲ εἶπε ὅτι οὔτε ἐκεῖνη οὔτε ἡ μητέρα της οὔτε καὶ τὰ παιδιά της εἶπαν ποτὲ τὸ ὄνομα τ'.

2) Τὸ μωρό.

6. Τοῦ μωροῦ τὰ νύχια ὡς δκτώ, ἐννιά μηνῶ μαδοῦν ἀτά τους. Ὅταν τὰ πρωτοκόψνε τὰ βάζνε μέσα στὴ παραδοσακκοῦλα τοῦ πατέρα τ' γιὰ νὰ πάνε καλὰ ἢ δουλιές του.

7. Δὲν εἶνε καλὸ νὰ φιλοῦν τὸν σβέροκο τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸ τὸ ξαίραμε ἀπ' τὶς νενέδες μας. Δὲν εἶνε καλὸ γιὰ τὸν πατέρα τ', λένε, γιὰτὶ τὸν ἔχσ δχτριὰ καὶ τὸ φιλαῶς ἴπο πίσω.

8. Τὸ μωρὸ δὲν τὸ φιλοῦν στὸ στόμα, γιὰτὶ τότε ἀργεῖ νὰ μιλήσ'.

9. Ὅταν τὸ μωρὸ ξαπλωμένο βάζ' τὸ πόδι τ' στὸ στόμα θάλλθ' *μπιρεκέτ'* στὸ σπίτι.

10. Ὅταν τὸ παιδάκ' ξυπνὸ εἶτε κοιμισμένο ἔχ' τὰ χεράκια τ' ἐπάνω σηκωμένα, παρακαλεῖ τὸν Θεὸ γιὰ τὸν πατέρα τ'.

3) Γιὰ νὰ τῆς ζήσουν τὰ παιδιὰ.

11. Ὅταν μιὰς γυναίκας δὲν ζοῦν τὰ παιδιὰ, θὰ πάρει τὴ Μεγάλ' Πέμπτ' ἀπ' ἓνα καρφὶ ἀπὸ σαράντα μιὰ πρωτοστέφανες γυναῖκες, καὶ τὴν ἴδια μέρα θὰ τὰ δώσ' στὸν σιδερεῶ νὰ τὰ κάμ' βραχιόλα καὶ νὰ τὰ φορεῖ στὸ χέρ' τῆς, ἢ ἀντὶ καρφιοῦ παίρνει ἓναν παρᾶ πάλε ἀπὸ πρωτοστέφανες γυναῖκες, τὴν ἴδια μέρα τοὺς δίν' στὸν σιδερεῶ, γιὰ νὰ τὴν κάμ' σταυρὸ καὶ νὰ τὸν φορεῖ.

12. Ὅταν θὰ γεννοῦσε, ἀφοῦ φάσκιονε ἢ μαμὴ τὸ μωρὸ, τὸ ἔπαιρνε καὶ τὸ ἄφινε στὴ μέσ' τοῦ δρόμου καὶ πήγαινε μιὰ γειτόνισσα ἢ φιληνάδα, τὸπαιρνε καὶ τὸ πήγαινε στὴ μητέρα τ' καὶ τότε τῆς ζοῦσε τὸ παιδί.

13. Τῆς μάνας, ποὺ δὲ ζοῦν τὰ παιδιὰ, πολλὲς φορὲς ἢ νουνὰ ἀντὶ νὰ τὸ βγάλ' ἄλλο ὄνομα τὸ βγάζει Στυλιανό, Στέργιο ἢ Ζήση γιὰ νὰ ζήσ' καὶ στηλώσ' τὸ παιδί.

14. Μιὰ ἔκαμε παράπονο στὴ νουνά. «—Δὲν τό ἔβγαζες Στέργιο νὰ στεργισό', καὶ Ζήση νὰ μοῦ ζήσει, μὸν τό ἔβγαλες Μιχάλη καὶ μοῦ χάλασε τὸ παιδί».

4) Τὸ χρυσὸ δόντι.

15. Στὴν Τσαδῶ¹⁾ τὸ πρῶτο δόντι ποὺ βγάζ' τὸ μωρὸ, τὸ λένε χρυσὸ δόντι καὶ ὅποιος τὸ πρωτοδεῖ θὰ τὸ χαρίσ' κάτι. Ἡ μητέρα τ' θὰ βράσ' σταροκούκκια, γιὰ νὰ σκάσνε καὶ φυτρῶσνε τὰ δόντια τοῦ παιδιοῦ, ὅπως γλήγορα σκάν' καὶ φυτρῶν' τὸ σιᾶρι. Στὴ γειτονιά καὶ στὰ συγγενικά σπίτια θὰ μοιράσ' ἀπ' ἓνα πιάτο σταροκούκκια, ἢ κάθε μιὰ ποὺ ἀδειάζ' τὸ πιάτο, θὰ βάλ' μέσα σ' αὐτὸ ἓνα ἀσημένιον παρᾶ, γρόσ' ἢ δεκάρα, γιὰ ν' ἀσημῶσνε τὸ παιδί, καὶ γίννε τὰ δόντια τ' γερά.

¹⁾ Χωριὸ τῆς Θράκης στὴν Προποντίδα.

Στὴ μέση μιᾶς ἄσπρης μεσάλας ¹⁾ θὰ καθίσει τὸ μωρὸ, γύρω τ' θὰ βάλει ἓνα πιάτο σταροκούκκια, παραδες, στάρι, βιβλίον, κοντυλοφόρον, ψαλίδ', ξουράφ', καθρέφτ' καὶ ἄλλα καὶ προσέχνη τι θὰ πιάσ'. Ἄν πιάσ' παραδες, θὰ γίν' πλούσιος, βιβλίον, γραμματικός, ἂν πιάσ' τὸ στάρ', γεωργός, τὸ ξουράφ', *μπερμπέρες*.

16. Στὴν Σηλυβριά, ὅταν κοινωνήσ' τὸ μικρὸ παιδί, τότε λένε «μᾶς ἔβγαλε χρυσὸ δόντι».

5) Τὸ ρίζιμο τοῦ δοντιοῦ.

17. Τὸ παιδί, ὅταν πέσ' τὸ δόντι του, τὸ ρίχν' ἐπάν' στὰ κεραμύδια καὶ λέν' :

*Νὰ κουροῦ τὸ δόντι μου καὶ δός με σιδερένιο,
νὰ ξεματίζω τὰ κουκιά νὰ τρώγω παξιμάδι.*

6) Ἡ πρώτη δρασκελιά.

18. Ὅταν δοῦν τὴν πρώτην δρασκελιά ²⁾ τοῦ μωροῦ ζυμῶννε πῆττα μὲ φιλοκοσινισμένο ἀλεύρι καὶ ἀπὸ πάνω τὴν ἀλοίφνει μὲ ζάχαρη.

Ἄφοῦ ψηθῆ τὴν κάμνει κομμάτια καὶ ἡ μάννα ἢ ἡ ἀδελφὴ ἢ καὶ μιὰ σπιτικιά τρέχει στὰ σπίτια τὰ φιλικά, ἀφίν' ἀπ' ἓνα κομματ' καὶ λέγ' :

Ὅπως τρέχω γώ, ἔτσι νὰ τρέχ' καὶ τὸ παιδί μ'.

Μόλις βγῆκε ἀπ' τὸ σπίτι της, ρίχνη στὸ καταπόδι της ἓνα ποτήρ' νεροῦ καὶ λένε :

Ὅπως τρέχ' τὸ νερό, νὰ τρέχ' καὶ τὸ παιδί μ'.

Σφίγγει καὶ στὸ λάκο ³⁾ τὸν σφίκτρο ⁴⁾ γιὰ νὰ σφίξ' ἢ μέσ' τοῦ παιδιοῦ.

7) Ὅταν πέσει τὸ παιδί.

19. Ὅταν πέσ' τὸ παιδί καὶ τὸ διῆ ἢ μητέρα τ' ἢ κανεὶς δικὸς λέγ' : «Χριστός, ἢ Χριστός καὶ Παναγιά» (νὰ τὸ φυλάξουν ἀπ' τὸ κακό).

Στὸ Φανάρι λένε : «Ἐνενηντα ἐννια ἀμάξια θὰ γιομόσ' κ' ὕστερα θὰ σταθῆς».

8) Γιὰ νὰ μὴ πιάν' ἢ κατάρα τῆς μάννας.

20. Εἶνε μάννες ποὺ μὲ τὸ παραμικρὸν καθαρισθῆναι τὰ παιδιὰ τους. Αὐτὲς γιὰ νὰ μὴ πιάν' ἢ κατάρα τους, φοροῦν γαλάξια γυάλινη βραχιόλα ἢ δακτυλίδ' μὲ γαλάξια πέτρα.

¹⁾ Σκέπασμα τραπέζιοῦ. ²⁾ Βῆμα. ³⁾ Ἀργαλειός. ⁴⁾ Τὸ ξύλον ποὺ σφίγγει τὸ πανὶ στὸν ἀργαλειό. Τὸ μωρὸ πρὶν βασταχθῆ στὰ πόδια του καὶ περιπατήσῃ ἢ καὶ ἡ μέση του εἶνε ἀδύνατη, πολλὰς φορὰς περπατεῖ μὲ τὰ τέσσερα, δηλαδὴ ἀκουμβᾶ καὶ τὰ χέρια κατὰ γῆς στὸ πάτωμα καὶ περπατεῖ, αὐτὸ τὸ λένε ἀρκουδάσμα καὶ τὸ παιδί ὅτι ἀρκουδίξει.

9) Τὸ πέρασε ἀπ' τὴν τραχηλιά της.

21. Ὄταν μιὰ γυναῖκα θὰ πάρει ψυχοπαῖδ', πηγαίν' στὴν ἐκκλησία μὲ τὴν μητέρα τοῦ παιδιοῦ ἢ μὲ μιὰ συγγενῆ τ' καὶ ἔμπρὸς στὴν Παναγία ἢ μητέρα τοῦ παιδιοῦ ἢ ἡ συγγενῆς, τὸ περνᾷ τρεῖς φορὲς μέσα ἀπ' τὴν πουκαμίσα τῆς γυναίκας ποὺ θέλει νὰ τὸ πάρη, τὸ βάζ' ἀπ' ἐπάν' τὸν λαιμὸ καὶ τὸ παίρν' ἀπὸ κάτω καὶ ὕστερα τῆς τὸ δίν' στὴν ἀγκαλιά της, Ἀπὸ τότε τὸ παιδί ἔγινε δικό της, λένε πὼς μόνε ποὺ δὲν τὸ γέννησε, ἀφοῦ τὸ πέρασε ἀπ' τὴν τραχηλιά της.

10) Τὸ τράβηγμα τ' αὐτιοῦ.

22. Ὄταν εἶνε ἡ γιορτὴ ἢ τὰ γεννέθλια τοῦ παιδιοῦ οἱ μεγάλοι τραβοῦν τ' ἀφτί του.

11) Ὁ ἀδελφοδιώχτης.

23. Ὄταν μιὰ μητέρα ἔχ' ἓνα παιδί καὶ τὰ κατόπι ποὺ γεννᾷ δὲν τῆς ζοῦν, τότε τὸ παιδί ἔχ' ἀδελφοδιώχτη, καὶ τὸν καῖνε στὸν φοῦρνο.

Ἀφοῦ ὁ φοῦρνος κρυόσ' καῖνε μερικὰ χόρτα, βάζνε ἐπάν' τὸ παιδί καὶ τὸ ρωτοῦν : «Τὶ θέλς νὰ φᾶς;». Ἄν πῆ πὼς θέλ' νὰ φάγ' τυρὶ τῶχνε σὲ καλό, κιὰν πῆ πὼς θέλ' νὰ φάγ' κρέας τῶχνε σὲ κακό, τότε πάλε θὰ πεθαῖνε τ' ἀδέλφια τ'.

12) Τὸ πάτημα ἢ τσαλαπάτημα.

24. Ὄταν κακοπάθ' καὶ τσαλαπατηθῆ ἡ λεχοῦσα, ἢ νιόνυφη καὶ τὸ μικρὸ παιδί της, γητεῦνε καὶ περνᾷ. Ἡ λεχοῦσα πατιέται σὰν τὴν διῆ ἄλλη λεχοῦσα ἀσαράντιστη ἢ νιόνυφη λίγω μερῶ.

25. Ἄν τὴ νύχτα ἀνοίξ' ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τύχ' κακιὰ ἡ ὥρα καὶ αὐτὸς ποὺ μπῆκε μέσα στὸ σπῖτ' δὲν ἄφσε τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, μπαστοῦνι, φόρεμα, μαντήλ' ἢ ἄλλο τίποτε ἀπὸ πάνω του, τότε τὸ καταπόδι του μπαίνει μέσα στὸ σπῖτ' τὸ κακὸ τὸ πρῶμα καὶ πατιέται ἡ λεχοῦσα καὶ τὸ μωρό.

26. Σὰ γυρίσ' καμμιά ἀπὸ λείψανο καὶ πάγ' ἴσια στὴ λεχοῦσα, σὰν περάσ' τὸ λείψανο καὶ ἀνατριχιάσ' καὶ τύχ' κακιὰ ὥρα.

27. Καὶ τὸ μωρὸ τσαλαπατιέται ἂν περάσ' ὁ πεθαμένος καὶ δὲν τὸ σηκώσνε ποὺ εἶνε πλαγιασμένο στὴν κούνια καὶ δὲ βάλνε ἐπάνω του μασχιά ἢ ψαλίδ'.

28. Ἡ λεχοῦσα ὅταν πατηθῆ, δὲ μπορεῖ νὰ πάρ' τὴν ἀναπνοή της, γαλαξεῦνε τὰ χίλια της καὶ τὰ νύχια της, χλωμιάζει καὶ μαραίνεται, τὸ μωρὸ ζουρίζ' καὶ κλαίει κι' ἀντὶ νὰ μεγαλῶν' ζουριάζ'. Καὶ αὐτὸ πατημένο εἶνε.

29. Περισσότερο πατιοῦνται στὰ Δωδεκάμερα, ὁπότεν ὄλα τὰ Ζούζουλα καὶ τὰ Ρημώματα εἶνε στὸ ποδάρ'.

30. Τὸ πάτημα μόνε μὲ τὴν γητειά περνᾷ, οἱ γιατροὶ δὲν ξαίρνε αὐτὰ τὰ ἀγερικὰ.

Πρβλ. Λαογρ. Η. 469 κ. ἐξ.

13) Τὸ γήτεμα.

31. Ἐκεῖν' ποὺ θὰ κἀν' τὴν γητειά, θὰ σηκωθῆ μεσάνυχτα νὰ πάγ'. Πίσω της δὲν πρέπ' νὰ γυρίσ' νὰ διῆ, σκῦλος νὰ μὴ γαυγίσ'. Στὴν κάμαρα ποὺ θὰ πάγ' καὶ ἔχνε τὴ λάμπα ἀναμέν' τὴν ὥρα ποὺ θὰ κἀννε τὴν γητειά, θὰ τὴν σβύσ' νὰ γίν' σκοτίδα. Ἡ ἄρρωστη θὰ εἶνε στὴν ἀνατολὴ γυρισμέν' καὶ θὰ ἔχ' κἀτ' ἀπὸ τὸ μαξιλάρι της μαυρομάνικο μαχαίρι. Ἡ γιάτρουνα θὰ τὸ βάλ' στῆς λεχούσας τὸν ὀφθαλμό, τὸ μανίκ' θὰ τὸν ἀκουμβᾷ καὶ ἡ μὺτ' ἐπάνω. Ὑστερονὰ θὰ ξαπλωθῆ ἐπάνω της καὶ λέγ' τρεῖς φορές:
«Καλὴ σπέρα σου κακό, ὡς ποὺ ν'ἀλθ' ἡ καλὴ μέρα νὰ μὴ σὲ βρῆ».

Ἄγια Μαρίνα ἀνέβαινε ἀπὸ τὸ Γεροσέλιο ¹⁾

τὸ καλαμάρι της κρατεῖ καὶ τὴ γητειά της λέγει.

Ἄη Γιώργη μ' δύσηνε, δύσηνε καὶ τρίσηνε

δέσε καὶ χαλίνωσε τὴν Γιλλοῦ καὶ τὸ Μιαρῶ ²⁾

τὸ κακὸ τὸ πονηρό, καταπόδι τὸ Κλωθῶ

καὶ τὴ νύχτα περπατεῖ καὶ τὰ τζάτζαλα φορεῖ,

νὰ πάγ' σαράντα ὄργυνες μακροῦ

ἐκεῖ ποὺ ψῆν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί κι' ὁ ἄνεμος τὴν πῆττα.

νὰ σχισθῆ ἡ γῆς σαράντα ὄργυνες νὰ πάγ' τὸ κακὸ μέσα».

Καὶ γιατρεύεται. Αὐτὸ πρέπει νὰ γίν' Δευτέρα βράδ', Τρίτ' ξημέρωμα, Τετάρτη βράδ', Πέμπτ' ξημέρωμα, Παρασκευὴ βράδ', Σάββατο ξημέρωμα.

Τὸ κακὸ σκάν' καὶ ἡ πατημέν' γίνεται καλά. Ἀνάθεμα στὴν κακιὰ ὥρα.

32. Τὸ βράδου στὸ ἡλιοβασίλεμα παίρνε ἀπὸ τάφο, ποὺ δὲν ξαίρνε ποιὸς εἶνε θαμένος, χῶμα ἀπὸ τεσσερα μέρη, ἀπ' τὸ κεφάλ', τὰ πόδια καὶ ἀπὸ τὸ δεξιὸ καὶ τὸ ἀριστερὸ χέρι καὶ τὸ ἀνελοῦν μὲ ἀρπαξιμιὸ νερό. Τὴν πατημένη τὴν παίρνουνε ἐκεῖ ποὺ μπαινοβγαίνουν τ' ὄρνιθια στὴν καθίστρια καὶ τὴν καθίζνε μέσα σὲ σκαφίδα ὀλόγυμνη, παίρνε σταρικὸ κόσκινο καὶ τὴν περικοῦν μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ χῶμα τοῦ τάφου. Τὸ νερὸ μὲ τὸ χῶμα, ποὺ εἶνε μέσα στὴν σκαφίδα, τὸ ρίχνουν ἐπάνω στὸ μνήμα ποὺ πῆραν τὸ χῶμα, καὶ ἡ πατημένη γίνεται καλά. ³⁾

33. Τῆς πατημένης ἀπὸ κακὸ ἀγέρα, βάζνε ροῦχο στὸ ἄστρο καὶ ξαστριζέται ἢ τὸ ἀφίνει τὴν νύχτα στὴ βρύσ' πάνω στὴ πέτρα ποὺ τρέχ'

¹⁾ Ἱεροσόλυμα. ²⁾ Δαίμων φθονερά καὶ παιδοκτόνος, τὴν ἀναφέρει καὶ ἡ Σαπφώ.

³⁾ Ἡ διηγηθεῖσά με τὴν γητειά, μοῦ εἶπε ὅτι ἡ κόρη της εἶταν πατημένη καὶ μ' αὐτὸ πέρασε. Ε. Σ. Σ.

τὸ νερό, καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ τὸ φορεῖ βρεμένο καὶ γιανίσκει.

34. Παίρνε τὴν νύχτα ἀρπακτικὸ νερό, τὸ ξαστριζνε καὶ τὸ πρωὶ χαράματα ξυπνοῦν τὴν τσαλαπατημένη καὶ τὴν δίνε νὰ τὸ πιῆ καὶ γίνεται καλά.

14) Γητεία γιὰ πατημένο παιδί ὡς πέντε χρονῶ.

35. Τὸ πατημένο παιδί εἶνε ἀδύνατο, ζαρωμένο, δὲ μεγαλώνει, ὄλο κλαίει καὶ γρινιάζει, οὔτε γιανίσκει οὔτε καὶ πεθαίν'.

Μιά γιὰ παίρνε τὸ παιδί καὶ τὸ πηγαίν' στοῦ σπίτ' πού ἔχνε λείψανο, τὸ βάζει καὶ πατεῖ πάνω στοῦν πεθαμένο σὲ τρία μέρη, στὰ πόδια, στὴ μέσ' καὶ στὰ στήθεια καὶ λέγ' τρεῖς φορές: *Σὺ πατᾶς ἐμένα καὶ γὰ πατῶ ἐσένα.*

36. Μιά γιὰ παίρνε τὸ πατημένο παιδί πολὺ πρωὶ καὶ τὸ πηγαίν' στοῦ μνήμα ἐκείνου πού θαροῦν πού τὸ πάτησε ἢ σὲ ἄλλου ἂν δὲν ξαίρνε, στοῦ ποιοῦ τελευταῖα πού πέθανε καὶ τὸ ἀφίν' ἐκεῖ. Μιά ἄλλ' γιὰ πηγαίν' καὶ τὸ παίρνε καὶ ἀπ' ἄλλο δρόμο τὸ πηγαίν' στοῦ σπίτι του.

37. Παίρνουν χῶμα ὑπὸ τάφο πού ξαίρνε πὼς ἀπ' αὐτὸν πατήθηκε τὸ παιδί, τὸ λιῶνε μὲ ἀρπακτικὸ νερό καὶ τὸ περεχοῦν. Τὸ νερό μὲ τὸ χῶμα ρίχνε στοῦν τάφο πού τὸ πῆραν.

15) Γιὰ νὰ μὴ τσαλαπατηθῆ.

38. Ὅταν πεθάν' κανεῖς σὲ σπίτι πού ἔχνε μωρό, τὸ βάζνε ἐπάν' στοῦν πεθαμένο νὰ πατήσ' καὶ λένε τρεῖς φορές:

Θὲ νὰ μὲ πατήσεις, σὲ πατῶ.

Θὲ νὰ μὲ πατήσεις, σὲ πατῶ.

Θὲ νὰ μὲ πατήσεις, σὲ πατῶ.

Καὶ τὸ μωρὸ δὲν πατιέται.

39. Τὴν νύχτα δὲν κάν' νὰ τὸ μιᾶς, νὰ τὸ φιᾶς μήτε νὰ λὲς τ' ὄνομά τ', οὔτε νὰ τὸ βγάλς νύχτα στοῦ δρόμο ἔξω ἀπ' τὸ σπίτ'. Τυχαιν' κακιὰ ὥρα καὶ τὸ μωρὸ ζουρίζ' καὶ τσαλαπατιέται.

40. Τὸ παιδί ὡς ἐνὸς χρονοῦ δὲν τὸ δεῖχνε στοῦν καθρέφτη. Τὰ παιδιὰ, πού τὰ πιάν' κείνο τὸ ξορκισμένο, — ἢ σάρα ¹⁾, ἀπ' αὐτὸ εἶνε.

Βλ. Λαογραφία Η'. 469 καὶ ἔξ.

Β Α Σ Κ Α Ν Ι Α

1) Τὸ φυλακτὸ ἢ τὸ χαμαγλι γιὰ τὸ μάτι.

41. Τὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ φυλάγνε ἀπ' τὸ κακὸ μάτ' τὸ φοροῦν φυλακτό: Τρία κουκιὰ πιπέρι, τρία μοσχοκάρφια, σαράντα ἕνα κουκιὰ μυρωδιά:

¹⁾ Σεληνιασμός.

κερὶ ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὴ λαμπάδα, εἶτε ἀπ' τῆς Παναγίας, ἀποκαψίδια¹⁾. Τὰ ράφτεις σὲ τρίγωνο πανί, περνᾶς καὶ ἀπ' ἓνα γαλάζιο χάνδρο ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ τὸ κρεμᾶς στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ καὶ δὲν τὸ πιάν' τὸ κακὸ μάτ'.

42. Τρία κουκιὰ πιπέρι, τρία κουκιὰ μελάδι²⁾, λίγα λουλούδια τοῦ Ἐπιταφίου ἢ τοῦ Σταυροῦ, λίγο πανὶ ἀπ' τὸν μανδύα τοῦ δεσπότη ποῦ ἐγκαινίασε ἐκκλησίαι, καὶ ἓνα πανόπλο ἀπὸ σφούγκια φούρνου, ποῦ εἶνε ἢ πύργα τ' κατὰ ἡλιοῦ γυρισμέν', τὰ βάζεις σὲ τρίγωνο πανὶ καὶ τὰ φορεῖς στὸν λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ.

43. Λίγο ἀγιοκέρ' καὶ λίγη μαύρη μυρωδιά, ὅταν φορεῖς τὰ παιδιὰ, δὲν τὰ πιάν' τὸ μάτι.

44. Τὸ μονόσκορδο³⁾ ποῦ βγαίν' ἀπ' τὴ γῆ μὲ ἓνα γαλάζιο χάντρο καὶ μ' ἓνα κομματάκ' κόκκινο πανί.

45. Ὅταν βάλς στοῦ παιδιοῦ τὸ χέρ' δεκάρα ἢ γρόσ' ποῦ ράντισαν τὴ νύφ', δὲν τὸ πιάν' τὸ μάτ'.

46. Ἡ ὠμοπλάτ' τῆς χελώνας γίνεται φυλακτό, ξέχωρα γιὰ τοὺς ἄνδρας. — τὴν ἔβαζαν μέσα στὸ ζουνάρι τους.

47. Τὸ μάτ' ἐκείνου ποῦ τρεῖς φορὲς τὸν ἀπόκοψε ἢ μητέρα τ' καὶ πάλε ξαναθύξαξε πιάνει πολὺ. «Εἶναι κακὸ τὸ μάτ' του καὶ νὰ τὸν προσέχτε» λένε.

48. Τὸν Μάρτιο πιάνει τὸ μάτ' περισσότερο ἀπ' τοὺς ἄλλους μῆνες.

49. Ὅταν ἀρέσεις παιδί, ζῶο, λουλοῦδ' ἢ δουλειά, καὶ πρὶν πῆς «τὶ ὤμορφο ποῦ εἶνε», λές : «φτοῦ, νὰ μὴ ματιαχθῆ» ἢ «σκόρδα νάχ'» ἢ «σκόρδα καὶ κουτσὰ βελόνια». Λένε «σκόρδα» καὶ φτοῦν στὸ κόρφο τους.

Περβλ. Λαογραφία Β' 422, 46.

2) Γιὰ τὸ ξεματίασμα τῶν παιδιῶν (γητειές).

50. Παίρνουν ἓνα κομματά' ἀπ' τὸ φουστάν' κεινῆς ποῦ μάτιαξε τὸ παιδί καὶ μ' αὐτὸ τὸ καπνίζνε καὶ ξεματιάζεται.

51. Καπνίζνε τὸ παιδί μὲ μοσχοκάρφια καὶ τὰ ὀνοματίζνε. Σὲ ὅποιου ὄνομα κάν' «πάτ πατ» ἐκεῖνος τὸ μάτιαξε. Τὰ μοσχοκάρφια ρίχννε μέσα στὸ νερὸ καὶ δίννε λίγ' ἀπ' αὐτὸ νὰ πῆ τὸ παιδί, πλέννε τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τ' ἀνάτρεχα, τὸ σκουπίζνε ἀνάποδα μὲ τὸ φουστάνι καὶ ὅσο νερὸ περισσεύγει τὸ πετοῦν πάνω στὸ ταβάν' καὶ λέν' : Πάνω τὸ κακὸ κάτω τὸ καλὸ. Βγάζνε ἀνάποδα τὴν πουκαμίσα τ' καὶ τὸ βάζνε ἄλλη.

Περβλ. Λαογραφία Β. 422—46.

¹⁾ Τ' ἀπομεινάρια τῶν καμμένων κεριῶν. ²⁾ Μαύρη μυρωδιά. ³⁾ Σκόρδο μὲ μιά σκέλδα εἶνε σπάνιο καὶ τὸ ἔχουνε προφυλακτικὸ γιὰ τὴν γλωσσοφαγιά, τὴν κατάρρα καὶ τὸ μάτι.

Γήτεμα γιὰ μάτιαγμα παιδιοῦ ἢ μεγάλου ἀνθρώπου.

52. Θὰ πάρνε τὸ ἀβγὸ ποὺ γένησε ἢ ὄρνιθα μετὰ τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδ' μόλις νυχτώσ' θὰ πάρνε ἀρπαχτικὸ νερὸ σ' ἓνα πράσινο πινάκ' ἀπὸ τῆ βρύσ' κρυμμένο κάτ' ἀπὸ τὴν ποδιά. Ἡ μιὰ θὰ βαστάει τὸ πινάκ' μπρὸς στὸ πρόσωπο τοῦ ματιαγμένου καὶ ἡ ἄλλ' σπάν' τὸ ἀβγὸ, παίρνει καὶ μιὰ κόκκινη κλωστή, τὴ βελονιάζει στὸ βελόνι, τοιμπᾶ μιὰ σκέλιδα σκόρδο] καὶ τὴ βάζ' μέσα στὸν κρόκο καὶ ἓνα ἀσημένιον παρᾶ. Παίρνει ἀπ' τὴν γωνιὰ τρία μικρὰ ἀναμμένα κάρβουνα, τὰ σταυρώνει τρεῖς φορὲς ἐπάνω στὸ πινάκ' τὸ καθ' ἓνα ξεχωριστά, καὶ τὰ σβύν' μέσα στὸ πιάτο. Τὸ πράσινο πινάκ' μὲ τὸ νερό, τ' ἀβγὸ, τὸ σκόρδο τὴν κόκκινη κλωστή καὶ τὸν παρᾶ θὰ βγάλ' ἔξω στὰ ἄστρα, ὅπου θὰ μείν' ὄλ' τὴ νύχτα νὰ ξαστρισηθῆ. Πρωί, ἀκόμα πρὶν ξημερώσ', θὰ τὸ πάρ' καὶ ἐνῶ ἀκόμα κοιμάται ὁ ματιαγμένος θὰ τὸν πλύν' τὸ πρόσωπο ἀνάτρεχα, τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τ' καὶ θὰ πῆ τρεῖς φορὲς:

Ἀνάτρεχα ἦλθε, ἀνάτρεχα νὰ παγαίν'.

Καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυη τῆς μπροστέλας τῆς τὸν σκουπίζ'. Τὸ πινάκ' θὰ τὸ σπᾶσ' ἐμπρὸς στὴ βρύσ' ἢ σὲ σταυροδρόμ' καὶ θὰ πῆ: *Νὰ φύγ' τὸ κακό.*

Ἄν εἶνε ματιαγμένο τὸ παιδί ἢ ὁ μέγας ἀνθρώπος τὸ ἀβγὸ ψήνεται καὶ γίνεται σὰν σφουγκᾶτο. Γὸ ἴδιο γήτεμα κάνουν ὅταν εἶνε ματιαγμένα ζῶα, βουβάλια, ἀγελάδες, σκουλίκια ¹⁾.

Πρβλ. Λαογραφία Β. 410—46.

53. Ὅταν τὸ παιδί εἶνε ματιαγμένο παίρνει ἓνα φύλλο δάφνης ἀπ' τὰ βᾶγια ποὺ εἶναι στὸ εἰκόνισμα, τὸ κάμνε σαράντα μιὰ τρύπα, σταυρῶννε τρεῖς φορὲς τὸ πρόσωπο τοῦ ματιαγμένου παιδιοῦ, βάζνε τὸ φύλλο σὲ μιὰ καρφίτσα, τὸ ἀνάφνε μὲ ἓνα σπέρτο καὶ λένε τρεῖς φορὲς:

Σὰν εἶνε ἀπ' τὸ μάτ' νὰ σκάσ'.

Ἄν εἶνε ματιαγμένο σκάν' τὸ φύλλο καὶ κάν' κρότο. Τὴ στάχτη ρίχνε στὴ γωνιά.

Πρβλ. Λαογραφία Β. 422—46.

54. Σ' ἓνα ποτηράκ' μὲ νερὸ στάζεις ἓνα κόμπο λάδ' ἀπ' τὴν καντήλα ποὺ εἶνε ἀναμμέν'. Ὅταν τὸ παιδί εἶνε ματιαγμένο τὸ λάδ' διαλύεται καὶ ὅταν δὲν εἶνε, στέκεται ὁ κόμπος οὐλάκαιρος. Μ' ἐκεῖνο τὸ νερὸ βρέχς' τὸ πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ καὶ λὲς τρεῖς φορὲς:

Ἀνάτρεχα ἦλθε, ἀνάτρεχα νὰ πηγαίν'.

Καὶ πλύν'ς λίγο ἀπ' αὐτὸ τὸ νερὸ τὸ ματιαγμένο παιδί.

Πρβλ. Λαογραφία Β. 410—46.

¹⁾ Μεταξοσκᾶληκες.

55. Βάζεις σ' ἓνα φυλιτζάνι λίγο νερό, παίρνεις τὴ μποτίλια τὸ λάδ' καὶ σταυρών'ς μὲ τὸ μπουκάλι τὸ φυλιτζάν' καὶ λές: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν». Ρίχνεις τρεῖς κόμπους λάδ' στὸ φυλιτζάν', βουτᾶς τὸ χέρ' σου στὸ νερό, τὸν βρέχς καὶ τὸν πλένς ἀνάποδα ἀπ' τὰ πόδια πρὸς τὰ ἑπάνω καὶ λές:

Ἀνέτριχα ἦλθε ἀνέτριχα νὰ πηγαίν'.

Πρῶτα τὰ πόδια, τὸ πρόσωπο καὶ ὕστερα τὰ χέρια ἀπὸ τρεῖς φορές. Τὸ νερὸ ποὺ περισσεύει τὸ ρίχνεις ἀψηλὰ στὴ γωνιά, καὶ τὴν τσάσκα ἀφίχνεις μπρούμιτα γιὰ λίγο.

Πρβλ. Λαογραφία Β. 410—46.

56. Παίρνεις σ' ἓνα πράσινο ¹⁾ πινάκ' ἀρπακτικὸ νερὸ, ρίχνεις μέσα τρία κουκιόπλα ἄλλας καὶ μὲ τὸ ψαλίδ' ἀνοιγμένο κάμνεις τὸ Σταυρὸ πάνω στὸ πινάκ' καὶ λές τρεῖς βολές:

*Λαφίνα γέννησε, λαφομοῦσκι ἔκαμε
στὸ βουνὸ τὸ γέννησε, στὸ βουνὸ τ' ἀνέθρεψε,
στὸν κάμπο τὸ πῆρε καὶ κατέβηκε
ἀνθρώποι τὸ εἶδαν καὶ τὸ μάτιαξαν
φωνὴ στὴ γῆς, φωνὴ στὸν οὐρανό,
τ' ἄκσαν οἱ ἀγγέλοι, κατέβηκαν καὶ ρώτησαν:
— Τί ἔχ' ἡ λαφίνα καὶ στρογκλίζει καὶ μουκρίζει;
— Λαφίνα γέννησε, λαφομοῦσκι ἔκαμε
στὸ βουνὸ τὸ γέννησε στὸ βουνὸ τ' ἀνέθρεψε
στὸν κάμπο τὸ πῆρε καὶ κατέβηκε
ἀνθρώποι τὸ εἶδαν καὶ τὸ μάτιαξαν
φωνὴ στὴ γῆς, φωνὴ στὸν οὐρανό.*

— «Ἄν εἶνε κορίτσ' νὰ σκαῖνε τὰ βυζιά τ', ἂν εἶνε γυναῖκα νὰ βγοῦν τὰ μάτια τς καὶ ἂν εἶνε ἄνδρας νὰ σκαῖνε τὰ πράματά τ'», εἶπαν οἱ ἄγγελοι.

Μὲ τὰ κεῖνο τὸ νερὸ ραντίζεις τὸ παιδὶ καὶ ὅ,τι νερὸ περισσεύσ' τὸ ρίχνεις μέσα στὸ σταυροδρόμι.

Πρβλ. Λαογραφία Β. 422—47.

57. Παίρνε ἀρπαξιμιὸ νερὸ σ' ἓνα πράσινο πινάκ', σπᾶνε ἓνα ἄβγὸ καὶ τὸ ρίχνε μέσα, τὴ νύχτα θὰ τὸ ξαστρίσνε ²⁾ καὶ τρία προυνὰ θὰ δόσνε τὸ ματιαγμάνο νὰ πιῇ λίγο νερὸ καὶ θὰ τὸ πλύννε ἀνάτρεχα.

Ἄν τὸ παιδὶ εἶνε ματιαγμένο τὸ ἄβγὸ θὰ γίν' σὰν ψημένο ἄβγοματ' ³⁾

¹⁾ Χωματιένιο. ²⁾ Τὸ ἀφίχνε τὴν νύχτα ἔξω στὰ ἄστρα. ³⁾ Τοῦ Φαναριοῦ (χωριοῦ ποὺ ἀπέχει 1/2 ὥρα μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὴ Σηλυβριά).

II

ΤΑ ΠΡΟΞΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΣΤΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΕΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

1) Τὸ κρύψιμο τῶν κοριτσῶν

Ἄλλοτε τὰ κορίτσια δὲν ἔβγαιναν τὴ μέρα. Στὴν ἐκκλησία πήγαιναν ὅταν θὰ κοινωνοῦσαν καὶ τὴ νύχτα στὴν Πρώτ' Ἀνάσταση.

Πρὶν ξημερώσ' μιὰ γριὰ ἢ ἕνας ἄνδρας τὰ πήγαινε στὴν ἐκκλησία. Πολλὲς φορὲς ξυπνοῦσαν τὸν καντυλανάφτη γιὰ ν' ἀνοίξ' τὴ πόρτα, καὶ νύχτα πάλι γύριζαν γιὰ νὰ μὴ τὰ διοῦν τὰ παλλικάρια¹⁾.

2) Γιὰ νὰ μὴ γυρίσ' ἡ προξενειά

Εἰς τὸ σπίτι ποῦ ἔχουν κορίτσια γιὰ παντρεῖα οἱ μουσαφίρηδες προσέχουν νὰ βγοῦν ἀπ' τὴν ἴδια πόρτα ποῦ μπῆκαν γιὰ νὰ μὴ χαλάσνε τὰ προξένεια.

3) Γιὰ νὰ πιάσ' ἡ προξενειά

Ἡ προξενήτρα στὸ σπίτι ποῦ θὰ πάγ' νὰ κἀν' τὰ προξένεια, μόλις μπῆ θὰ βγάλ' τὰ παπούτσια της, θὰ τὰ γυρίσ' ἀνάποδα καὶ ἂν εἶνε χειμῶνας θὰ καθίσ' κοντὰ στὴ γωνιά, θὰ φτύσ' πίσ' ἀπὸ τὰ δαυλιὰ²⁾, τὰ πιάν' καὶ λέγ' μὲ τὸ νοῦ της: *Ὅπως πιάνε τὰ δαυλιὰ φωτιά*

νὰ πιάσ' κ' ἡ προξενειά.

Ἄλλοτε φορεῖ παράταιρα παπούτσια καὶ σκαλίζ' τὴ στάχτ' τοῦ μαγκαλιοῦ ἢ τῆς γωνιάς καὶ μελετάει νὰ πιτύχνε τὰ προξένεια.

Ὅταν μιὰ γυναῖκα συγγενῆς ἢ δικιά ξεύρ' ὅτι προξενεύεται τὸ κορίτσ' καὶ αὐτὴ κάθεται κοντὰ στὴ φωτιά, τὴ σκαλίζ' καὶ λέγ':

Σκαλίζω τὴ φωτιά σας

νὰ γίννε τὰ προξένεια σας.

4) Ὅσα σέρν' ἡ σκούπα

Τὰ κορίτσια δὲν κάθονται πἀν' στὴ σκούπα, γιατί ὅταν παντρευθοῦν θ' ἀκοῦνε ἀπ' τὴν πεθερὰ *ὄσα σέρν' ἡ σκούπα*³⁾

5) Τὰ Ἐφτὰ Σκοτίδια

Ὅταν μιὰ κοπέλα προξενεύεται καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐμποδίζουν καὶ ξεκόφτουν ἢ ὅταν εἶνε ἄσχημη, τότε γιὰ νὰ σηκωθοῦν τὰ ἐμπόδια καὶ γιὰ ν' ἀρέσ' στὸ παλλικάρ' ἔρχονται τὰ Ἐφτὰ Σκοτίδια, κάμνουν ὄλα καλὰ καὶ γίνονται οἱ ἀρραβῶνες.

¹⁾ Μᾶλλον ἀπὸ τὸν φόβο τῶν Τούρκων ἀφοῦ καὶ ἡ γυναῖκες μας πρὸ 60 ἐτῶν φοροῦσαν φερετζέ. ²⁾ Ξύλα ἀναμμένα. ³⁾ Λόγια, ἐπιπλήξεις, παρατηρήσεις.

6) Οἱ προξενειῆς

Ὅταν οἱ γονεῖς τοῦ παλλικαριοῦ ἄρριζαν ἓνα κορίτσ' καὶ ἤθελαν νὰ τὸ κάννε νύφ', διάλεξαν τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο, ἄνδρα ἢ γυναῖκα νὰ κάν' τὴς προξενειῆς. Δὲ ρώταγαν τὰ κορίτσια σὲ ποιοῦ παλλικάρ' θὰ τᾶδιναν. Ἀκόμα καὶ τὰ παλλικάρια, ὅπου ἤθελαν οἱ γονεῖς τοὺς ἐκεῖ τ' ἀρραβώνιαζαν.

Ὅταν γίνονταν οἱ προξενειῆς καὶ ἔμνισκαν σύμφωνοι καὶ ἀπ' τὰ δυὸ τὰ μέρη, ὥριζαν μιὰ μέρα καὶ πῆγαιναν στὸ σπίτ' τῆς κοπέλλας, ὁ πατέρας ἢ ὁ θεῖος τοῦ γαμπροῦ μὲ τὸν προξενητὴ κι' ἀκόμα μ' ἓνα συγγενῆ ἢ καὶ παιδί, γιὰ νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς μονός ¹⁾).

Ἀφοῦ τᾶλεγαν οἱ συμπεθερ' φώναζαν τὸ κορίτσ'· αὐτὸ ντροπαλὸ θὲ νὰ φιλήσ' τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ καὶ ὁ πεθερὸς τὸ εὐχουνταν καλὰ στέφανα καὶ τὸ ἔδινε τὸ λογοσήμαδο ²⁾, φλουρί, ντοῦμπλα ³⁾ ἢ δακτυλίδ'.

Ἡ νύφ' θὰ κερᾶσ' γλυκὸ κρασί καὶ θὰ δόσ' τὸ πενθερὸ μαντήλ' καὶ καπνοσακκοῦλα καθὼς καὶ τὸν προξενητὴ. Γιὰ τὸν γαμπρὸ κάλτσες, δυὸ μαντήλια, παραδοσακκοῦλα πλεκτὴ μὲ μετάξι χρωματιστὸ καὶ καπνοσακκοῦλα.

7) Οἱ μεγάλες ἀρραβῶνες

Οἱ μεγάλες ἀρραβῶνες ⁴⁾ ἀργοῦσαν νὰ γίννε γιὰ νὰ ἐτοιμάσ' ἢ νύφη τὰ χαρίσματα ⁵⁾. Ὁ γαμπρὸς προσκαλοῦσε πολλοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ σὲ ὄλους ἦταν ἢ νύφη ὑποχρεωμέν' νὰ δόσει χάρισμα.

Ὅταν ἢ νύφη ἦταν ἐτοιμη, συνεννοοῦνταν πότε θὰ γίνονταν οἱ μεγάλες ἀρραβῶνες, καὶ τότε μιὰ γυναῖκα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ γαμπροῦ θὲ νὰ προσκαλέσ' τοὺς συγγενεῖς καὶ γειτόνους τοὺς καὶ μιὰ ἄλλ' ἀπὸ τὸ μέρος τῆς νύμφης τοὺς δικούς της.

Οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ, χωρὶς τὸν γαμπρὸ, μὲ τὸν νοηνὸ, ποὺ θὰ γίνονταν σύντεκνος, καὶ τοὺς καλεσμένους τραβοῦσαν γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύμφης. Ἐμπρὸς πῆγαινε ἓνας συγγενῆς τοῦ γαμπροῦ, βαστοῦσε ἓνα γαλόνι κρασί καὶ τὴν κουλλίκα ⁶⁾, ποὺ στορισμένη μὲ ξόμπλια πουλιά καὶ λουλούδια καὶ μὲ τὰ βαράκια στὰ βᾶια πρεπομαχοῦσε, καὶ μιὰ νιὰ γυναῖκα

¹⁾ Εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐπρόσεχαν ὁ ἀριθμὸς νὰ εἶναι μονὸς 3-5-7, ὡς τυχερὸς κ' εὐνοϊκός. ²⁾ Τὰ δῶρα ποὺ ἀνταλλάσσονται μεταξὺ ἐκείνων ποὺ θ' ἀρραβωνιαστοῦν. ³⁾ Αὐστριακὸ μεγάλο χρυσὸ νόμισμα, τὸ ὁποῖον φοροῦσαν ὡς κόσμημα καὶ ἀξίεζε τέσσερες κρμίτσες, ποὺ πῆγαινε πενήντα ἔξ γρόσια. ⁴⁾ Τὴν μεγάλη Σαρακοστή καὶ τὸ Σαραντάμερο δὲ γίνονταν μεγάλ' ἀρραβῶνα, τὸ εἶχαν ἀμαρτία. Γίνονταν μόνον τὰ λόγια, καὶ τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστούγεννα ἀρραβωνιάζονταν. ⁵⁾ Δῶρα. ⁶⁾ Μεγάλη στρογγυλὴ πῆττα ποὺ ἔκαμναν στὴν ἀρραβῶνα καὶ στὴ χαρὰ καὶ στὴ θανὴ τῶν νέων γιὰ τὸ γαμπρὸ, τὴ νύφη καὶ τὸν σύντεκνον καὶ τὰ Χριστούγεννα καὶ Πάσχα, ποὺ θὲ νὰ σταλθοῦν τὰ κανίσκια. Τὸ Σάββατο μιὰ γυναῖκα σπιτικιά ζυμώνει

συγγενῆς πήγαινε ἐπάνω στὸ κεφάλ' σὲ λεμονάδα ¹⁾ τὰ χαρίσματα τοῦ γαμπροῦ : φουστανλήκι ²⁾ μάλλινο, μεταξωτὸ σπαλέτο μὲ δίχρωμα λουλούδια, κάλτσες, παπούτσια καραμάντσιλα, τακούνια ³⁾ καρυδένια, μαστίχα, λάδι μυρωδάτο, μοσχοσάπουνο, μυρωδιά, κουφέτα, τρία κομμάτια κόκκινη ζάχαρη καὶ ἓνα ἢ περισσότερα φλουριά δεμένα στὸ σειρίτ'.

Ὅταν κοντόφθαναν τὰ συμπεθέρια, ἄνοιγαν οἱ πόρτες, οἱ γονεῖς τῆς νύφης μὲ τ' ἀδέλφια καὶ συγγενεῖς τοὺς ὑποδέχονταν στὴ σκάλα. Μετὰ τὰ συγχαρήκια γιὰ τ' ἀρραβωνιάσματα, τοὺς πᾶνε στὴ καλὴ κάμαρα ⁴⁾ καὶ κάθονταν γύρω στὰ μιντέρια ⁵⁾ καὶ στὴ μέσ' τῆς κάμαρας ἔβιαζαν τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ. Ἀφοῦ τελείωναν τὰ καλῶς ὀρίσματα, ἡ θεία τῆς ἔφερεν τὴν νύφη μέσα στὴν κάμαρα κατακόκκινη ἀπὸ ντροπὴ, μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα. Ἐμπρὸς ἡ θεία, τὸ καταπόδ' ἡ νύφ'. Θέ νὰ τὴν πάει πρῶτα νὰ φιλήσ' τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ, τῆς πεθερᾶς, τοῦ πατέρα, τῆς μητέρας τῆς, τοῦ θειοῦ, τῆς θειᾶς, ὕστερα θὲ νὰ φιλήτ' ὀλωνῶν τὰ χέρια ὡς καὶ τῶν μικρῶν παιδιῶν γιὰ νὰ τὴν θυμοῦνται ποὺ ἔγινε νύφ'. Κατόπι ἡ νύφ' θὰ κερᾶσ' ὄλους κρασι ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔστειλε ὁ γαμπρός. Κι' ἀρχίζει ἀπ' τὸν πεθερό.

Ὁ πεθερὸς εὐκέται: — «Συμπέθερε, νὰ τοὺς χαϊρόμασθε, νὰ ζῆσθε, νὰ γεῶσθε, καλὴ ἀγάπ' νᾶχνε»· πίν' λίγο κρασι καὶ ρίχνει μέσα στὸ ποτήρ' τὸ ξένιασμα ⁶⁾, φλουριά πεντακόσια, χίλιω γροσιῶ.

Ὅλοι θὰ πιοῦν ὕστερα γιὰ νὰ τὴν εὐχηθοῦν καλὰ στέφανα.

Μετὰ ἡ νύφ' θὰ βγῆ ἔξω νὰ φορέσ' τὰ φλουριά καὶ θὰ κερᾶσ' γλυκό.

τὰ κουλλίκια, σφικτά, χωρὶς δρόχισμα (πότισμα) μόνη ποὺ βρέχ' τὰ χέρια τῆς καὶ τὸ ἄφιν' ν' ἀνέβ'. Στὸ μεταξὺ κοπανίζνε τὸ ζάχαρη, τὸ μαστίχ', τὴν κανέλα. Ὅταν ἀνεβῆ τὸ ζυμάρι παίρνουν λίγο, τὸ πλάθουν, τὸ πατοῦν, ρίχνουν μέσα τὸ μαστίχ' καὶ τὴν κανέλα, γιὰ νὰ μοσχίτζ', τὴν ζάχαρη καὶ τὸ ρωγίτικο ρεισέλι ἀπὸ σταφύλι (κομπόστα), τὸ τυλίξουν καὶ τὸ βάζουν στὴ μέση τοῦ ταβᾶ. Ὑστερα παίρνουν ἄλλο, τὸ κάμνουν ὅπως καὶ τὸ πρῶτο καὶ τὸ βάζουν στὸ πλάγι ὡς ποὺ νὰ γεμίσ' ὁ ταβᾶς. Ἐχουν καὶ ξεχωριστὸ ζυμάρι χωρὶς μαγιά, ἀνέβατο, γιὰ νὰ μὴ χάνωνται τὰ σχέδια καὶ κάμνουν πουλιά, λουλούδια καὶ ἄλλα ξόμπλια καὶ στέλνουν στὸ φουῖρο. Ὅταν ψηθῆ βάζνε ἐπάνω τρία κλωνιά βῆτα (δάφνη) τὰ βαρακῶννε, τρία καὶ Ἁγία Τριάς καὶ ρίχννε ἐπάνω φουντούκια καὶ σταπίδες. ¹⁾ Δίσκος. ²⁾ Τὰ ραφτικά καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ φουστανιοῦ ἔκαμνε ὁ γαμπρός. ³⁾ Γαλέντζες ἀπλὲς ἢ σκαλιστές, τίς φοροῦσαν εἰς τίς ἐπισκέψεις τὸν χειμῶνα ὅταν εἶχε λάσπη. ⁴⁾ Δωμάτιον ὑποδοχῆς. ⁵⁾ Τρία μιντέρια εἶχε στὸ γύρω. ⁶⁾ Τὸ δῶρο τοῦ πεθεροῦ, τῆς πεθερᾶς, τοῦ συντέκνου, τῆς συντέκνισσας ποὺ ἔδιναν στὴν νύφη στὴν ἀρραβῶνα καὶ στὴν χαρὰ καὶ τὴ βάπτιση στὴ νουνά. Πρὸβλ. Ὁμ. Ἰλ. Ζ. 218 «οἱ δὲ καὶ ἀλλήλοισι πόρον ξεινῆια καλά· Εἰς τὸ Βυζάντιον ὅταν ἐγεννᾶτο βασιλόπαις, ἀναφέρει ὁ Βυζαντιὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τόμ Γ. σελ. 163—4: «Τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὸ ἐπιτεθῆνα διὰ τῆς συνήθους εὐχῆς τῆς τριχοκουρίας τῷ παιδί τὸ ὄνομα ὑπὸ τοῦ ἱερέως, εἰσήγοντο εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστας στολιζόμενοι μεγαλοπρεπῶς οἱ εὐνοῦχοι τοῦ παλατιοῦ καὶ αἱ ἀρχόντισσαι καὶ συνέχαιρον ἐπευχόμεναι τὴν Αὐγούσταν μία ἐκάστη εἰσάγουσα ξεινὸν ὃ προηρεῖτο».

Τότες ἡ θεία καὶ ἀκόμα μιὰ ἄλλ' γυναικα θὰ βγάλνε τῆς νύφς τὰ χαρίσματα, τὰ φέρνε σ' ἓνα σιδεροσίβ' καὶ τὰ βάζνε ἐπάνω στὸ σκαμνὶ μέσ' στὴ μέσ' τῆς κάμαρας. Ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλ' τὰ ξεχωρίζ' τοῦ καθενὸς τὸ χάρισμα, καὶ καθὼς κάθονται στὰ μιντέρια, πηγαίν' καὶ τὸ βάζ' στὴν ἀγκυκαλιὰ τοῦ καθενὸς. Τοῦ πεθεροῦ τὸ χάρισμα εἶνε μανιῆλ', κάλτσες, καπνοσακκοῦλα γιὰ (=ἦ) παραδοσακκοῦλα, τῆς πεθερᾶς μανιῆλ', κάλτσες, φακιόλ'.

Στὸ σινὶ ἔμνισκαν τὰ τρία *μῦποχισαλίκια* ¹⁾ τοῦ γαμπροῦ, ἀπάνω ριχμένα, τὸ ἓνα μεταξένιο, τὸ ἄλλο λαχουρένιο κεντημένο μὲ κασνάκ' καὶ τὸ τρίτο ἀπὸ χρωματιστὴ πατίστα μὲ νιαντέλα στὸ γύρω καὶ μέσα στὸ *μῦποχισαλίκι* : πουκάμισο μεταξωτό, βρακοζῶνα κεντημέν', χρωματιστὴ πλεκτὴ παραδοσακκοῦλα, καπνοσακκοῦλα λαχουρένια ²⁾, ντιμπιένια ³⁾ ἢ κατιφεδένια, κεντημέν' μὲ κλαδιὰ καὶ στὸ γύρω μεταξωτὸ σατσάκ', κάλτσες, καὶ ἂν εἶνε χειμῶνας τσουράπια ⁴⁾, κατιφεδένιες κεντημένες παντόφλες, τρία μανιῆλια τὸ ἓνα μεταξωτό, τὸ ἓνα πατιστένιο μὲ ἀντίκα ⁵⁾ γυρισμένο καὶ τὸ ἄλλο μουσουλίνα καὶ τὴν κουλλίκα. Μὲ τὴ λεμονάδα (δίσκο) ποὺ ἔστειλε ὁ γαμπρός τὰ χαρίσματα, κ' ἡ νύφ' θὰ στείλ' τὰ *μῦποχισαλίκια*. Τὴν ὥρα ποὺ θὰ φεύγουν ἡ νύφ' στεκόταν στὸ ἀπάν' τὸ σκαλοκέφαλο, φιλοῦσε ὅλων τὰ χέρια καὶ ὁ καθεὶς τὴν ἔδινε στὸ χέρ' τὸ ξένιασμα : μετζήτ' φλουρί, εἰκοσάρκο, σαραντάρκο ἢ ὀγδοντάρκο.

Ὅλ' οἱ φίλ' καὶ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ, ὅταν πρωτοπᾶνε στὸ σπὶτ' τῆς ἀρραβωνιαστικιάς του, θὰ τὴν χάρισνε παράδες ἢ φλουρί.

8) Γιὰ νὰ εἶνε γλυκειά.

Ἡ ἀρραβωνιασμέν' στὶς τρεῖς μέρες ποὺ ἀρραβωνιάσθηκε, θὰ βάλ' τρεῖς φορὲς στὸ στόμα τῆς ἓνα κομματί' κόκκινη ζάχαρη καὶ τρεῖς φορὲς θὰ τὸ βγάλ' καὶ θὰ μελετήσ' : «Ὅπως εἶν' ἡ ζάχαρη γλυκειά, νᾶμαι κ' ἐγὼ γλυκειὰ στὸν ἀρραβωνιαστικό».

Αὐτὴ τὴ ζάχαρη βάζνε μὲ κουφέτα σὲ τοῦλι κόκκινο καὶ τὴν στέλνουν στὸ γαμπρό. Ἀπ' τὰ κουφέτα θὰ φᾶνε καὶ οἱ σπιτικοί, τὴ ζάχαρη τρώγ' ὁ γαμπρός. Μαζὺ μὲ τὰ κουφέτα στέλνουν καὶ τὸ ἄδειο γαλόν'.

9) Ὁ ἀρραβωνιαστικός.

Ἐνα βράδ' ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἐβδομάδα ὁ ἀρραβωνιαστικός μ' ἓνα δικό τ' μεγαλύτερο συγγενῆ, πηγαίν' στὸ σπὶτ' τῆς ἀρραβωνιαστικῆς του,

¹⁾ Λέξ. Τουρκ. *μῦποχος* καὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ δῶρα ποὺ δίδει ἡ νύφη στὴν ἀρραβῶνα στὸ γαμπρό καὶ στὴ χαρὰ πάλιν στὸ γαμπρό. στὸν πεθερό, στὴ πεθερά, στὸν σύντεκνο, στὴ συντέκνη, στὸν ἀντράδελο. ²⁾ καὶ ³⁾ = μάλλινα ὑφάσματα, τὸ πρῶτο ἀπὸ τὴ Λαχώρη καὶ τὸ δεύτερο ἀπὸ τὸ Θιβέτ. ⁴⁾ Μάλλινες κάλτσες. ⁵⁾ Τρυπογάξι.

για νὰ φιλήσ' τὸ χέρ' τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς. Τὴν πεθερὰ θὰ δόσ' ριγάλο ¹⁾ μετζῆτ', μισὴ λίρα ἢ μιά, ἀναλόγως τῇ δύναμει τ'.

Ἄφοῦ καθίσε θὰ βγῆ ἡ ἀρραβωνιαστικὴ τ' καὶ θὰ φιλήσ' τὸ χέρι του σέροντας τὸ πόδι της, γιὰ νὰ σύρ' καὶ τὰ ἄλλα κορίτσια ν' ἀρραβωνιασθοῦν, κ' ἐκεῖνος θὰ τὴν δόσ' φλουρὶ ἢ δαχτυλίδ'. Σὰν τοὺς κερὰς γλυκό, θὰ καθίσε λίγο καὶ ὕστερα θὰ κατεβοῦν. Τὰ παλιότερα χρόνια ὁ ἀρραβωνιαστικός, πῆγαινε μιὰ φορὰ τὸ χρόνο καὶ ἀπὸ τὸν δρόμο της ντρέπονταν νὰ περάσ'. Οἱ ἀρραβωνιαστικοὶ γιὰ νὰ δοῦν τις ἀρραβωνιαστικὲς τους περιέμεναν τις μεγάλες γιορτές, ποὺ χόρευαν τὰ κορίτσια στὰ ἀλώνια τοῦ χωριοῦ, νὰ πᾶνε πίσω ἀπὸ τις φράχτες καὶ ἐκεῖ ἀπὸ κρυφὰ νὰ τις δοῦν.

10) Τὰ κουφέτα.

Στις ὀκτὼ μέρες θὰ μοιράσνε τὰ κουφέτα σὲ ὅλο τὸ χωριὸ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ γαμπροῦ καὶ ἀπὸ τῆς νύφης. Ἡ νύφη θὰ φωνάξει τις φιληνάδες της νὰ τὰ βολεῦσνε. Ἔβαζαν, ἀπὸ λίγα σὲ κόκκινο ψαλιδισμένο χαρτὶ καὶ τῶδεναν μὲ κορδελάκ' ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, τᾶβαζαν μέσα στὴ λεμονάδα (δίσκο) καὶ μιὰ νέα γυναῖκα τὰ μοίραζε στὰ σπίτια.

Τὸ κορίτσι ποὺ ἀρραβωνιάζονταν ὀκτὼ μέρες δὲν ἔβγαине ἔξ' ἀπὸ τὸ σπὶτ' καὶ στὸ παράθυρο δὲν κάθονταν.

11) Τὰ κανίσκια.

Ὁ ἀρραβωνιαστικός τὸ Πάσχα καὶ τὰ Χριστούγεννα ἔστελνε στὴν ἀρραβωνιαστικιά τ' τὸ κανίσκι. ²⁾

Στὸ σινὶ κρέμουνταν στολισμένα τ' ἀρραβωνιαστικᾶτα, φουστάνι ραμμένο, κοντογοῦν', *μ̄ποχτσᾶς* μεταξωτὸς μὲ κρόσια, σπαλέτο μεταξωτό, φακιόλι καλεμεκερὶ μὲ μπιμπίλα, κιρλάντες, παπούτσια, κουλλίγια, ὀπωρικά, κρισί, κρέας καὶ τὸ Πάσχα λαμπάδα ξομπλιαστή. Τὸν πεθερό, τὴν πεθερὰ καὶ τις κουνιάδες παπούτσια. Μιὰ νέα γυναῖκα ἀλλαγμέν', τὰ βαστοῦσε μὲ τὰ δύο της χέρια ἐπάνω στὸ κεφάλ', τὰ πῆγαινε σιγὰ σιγὰ καὶ πρεπομαχοῦσαν. Ἀπὸ τὰ παράθυρα ὅλες ἔτρεχαν νὰ τὸν διοῦν. Καὶ ἡ νύφ' θὰ στείλ' κανίσκι στὸ γαμπρό, κουλλίγια, *μ̄πακλαβᾶ*, χαμαγλιὰ ³⁾ μὲ καρῦδ', κάλτσες καὶ τὸ Πάσχα κόκκινα ἀβγά. Ὅσα χρόνια κι' ἂν ἔμνισκαν ἀρραβωνιασμέν' τὸ κανίσκι θὰ πῆγαινε Χριστούγεννα καὶ Πάσχα. Μερικὲς φορὲς ἔστελναν καὶ τῆς Παναγίας τὸ δεκαπενταύγουστο.

¹⁾ Δῶρο. ²⁾ Τὰ ἐντὸς τοῦ σινοῦ στολισμένα δῶρα, Ὁμ. Ἰλ. Α., 630. Καὶ στὴν βάπτιση ἢ μητέρα τοῦ μωροῦ στέλνει κανίσκι στὴν νουὰ. ³⁾ Ἀπὸ φύλλα ἀνοιγμένα στὸ σπὶτι καὶ τριγωνικὸ σχῆμα. λ. τ.

12) Χαιρετισμός.

Τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα καὶ ὅταν εἶχαν ὀνομασία στῆς νύφ'ς τὸ σπιτ', ὁ πεθερὸς μὲ τὴν πεθερὰ θὲ νὰ πᾶν νὰ τὴν χαιρετίσῃ καὶ ἀπὸ τῆς νύφης ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα πῆγαιναν νὰ χαιρετίσῃ τοὺς συμπεθέρους καὶ τὸ γαμπρό.

13) Τὸ ξέκομμα.

Ἄν κανεῖς γίνονταν αἰτία καὶ χαλνοῦσε ἡ ἀρραβῶνα, τὸ εἶχαν μεγάλ' ἄμαρτία. Ὅποιος ξεκόφτ', λένε πὼς στὸν ἄλλον κόσμον καίγεται μέσ' τὴν πίσσα:

*Ἐνα κορίτσο' ξέκορες
μὰ Ἐκκλησιὰ γ'νέμισες.
Μιὰ ἀρραβῶνα χάλασες
μὰ Ἐκκλησιὰ χάλασες.*

14) Οἱ ἀρραβωνιασμένοι.

Ἐμνίσκαν ἕξ καὶ ἑπτὰ χρόνια ἀρραβωνιασμέν' ὡς πού νὰ βουλευθῇ ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφ' νὰ ὑφάν' τὴν προῖκα τῆς καὶ νὰ ράψ' τὰ ροῦχα. Θὰ ὑφάν τόπια πανιὰ γιὰ στρώματα, στρῶσες μακάτια καὶ μαξιλαροσκεπάσματα. Μαξιλάρες ντουβαριαστές, μαξιλάρες τοῦ ὕπνου, σεντόνια, κιλίμια ¹⁾ καὶ βρασιές ²⁾. Τραπεζομάντηλα ἄσπρα, κόκκινα καὶ γαλάζια. Πετσέτες τοῦ τραπεζιοῦ, τοῦ προσώπου, τῶν χειρῶν, τοῦ μαγερειοῦ. Ἄσπρὸ ρόρουχα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ τὸν γαμπρό. Θὰ ἔτοιμάσ' τὰ μ'ποχσαλίκια, τὰ μαντηλώματα ³⁾, τὶς κάλτσες. Ὅταν ἡ προῖκα τελείωνε καὶ ὁ γαμπρὸς ἔτοιμάζονταν, γίνονταν ἡ χαρά.

*Εἶρχονταν ἡ ὥρα ἡ καλὴ καὶ ἡ εὐλογημένη
ποῦταν οἱ πόρτες ἀνοιχτές κ' ἡ προῖκα ἀπλωμένη.*

(Κατὰ διήγηση τῆς Δόμνας Μ. Βασιλοπούλου)

III

ΤΟ ΧΤΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Τὰ θεμέλια.

Ὅταν ἀνοίξουν τὰ θεμέλια, πρὶν ἀρχίσουν νὰ κτίζουν, θὰ σφάξουν πετεινὸ ἢ καὶ πρόβατο ἀναλόγως τῆ δύναμη πού ἔχει ὁ νοικοκύρης, γιὰ νὰ τρέξει τὸ αἷμα μέσ' τὰ θεμέλια καὶ στερειώσουν. Ὁ νοικοκύρης θὰ ρίξει καὶ μερικὲς παράδες. Τὸ ζῶο θὰ τὸ φάγουν οἱ μαστόροι.

¹⁾ Χαλὶ μὲ φάσιμο κουφό, περνοῦν μιὰ θύρα στὸ κτέν' καὶ μιὰ ἀφίννε.

²⁾ Χαλὶ μὲ φάσιμο γιομάτο, κάθε θύρα καὶ κλωστή.

³⁾ Τὰ μαντήλια πού χαρίζ' ἡ νύφη στοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ.

Τὸ ἀσκί.

Ὅταν χτίσουν τὸ σπίτι καὶ φθάσουν, τὸ σκεπὸ, ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ, ἢ νοικοκυρά, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι θὰ στείλουν ἀπὸ ἓνα δῶρο εἰς τὸν κάλφα καὶ τοὺς μαστόρους, τὸ ὁποῖον τουρκιστὶ λέγεται «ἀσκι» (κρέμασμα).

Ἐπάνω στὸ σκεπὸ βάζουν δυὸ ξύλα σὲ ἀπόστασι δυὸ μέτρα· στίς ἄκρες δένουν πρασινάδες γιὰ στολίδι καὶ στὰ δυὸ ξύλα δένουν ἓνα σχοινί, καὶ ἐκεῖ θὰ κρεμάσουν τὰ χαρίσματα.

Τὸ πρῶτο δῶρο εἶναι τοῦ νοικοκύρη, τέσσαρες ἕως πέντε πῆχες τόσχα γιὰ σαλβάρι ἢ πουκάμισο· εἶνε τὸ πιὸ συνηθισμένο. Θὰ τὸ κρεμάσουν στὸ σχοινὶ καὶ κατόπιν ἕνας μαστορὸς μὲ δυνατὴ συρτὴ φωνὴ λέγει:

Με τὴν βοήθεια τοῦ παραγάθου Θεοῦ,
 μὲ τὴν εὐχὴ τῶν τριακοσίων δεκαοχτῶ πατέρων ¹⁾
 μὲ τὰ χροῖματα τοῦ νοικοκύρη,
 μὲ τὴν τέχνη τοῦ κάλφα,
 μὲ τὴν ἐργασία τῶν μαστόρων,
 κτίζεται οἶκος μέγας καὶ λαμπρός.
 Τὸν οἶκον ὅπου κτίζομεν
 πέτρες καὶ χῶματα νὰ μὴν πέσουν
 τὰ μακάσια ²⁾ νὰ μὴν ἀνοίξουν,
 τὰ καρφιά νὰ μὴ ξηλωθοῦν,
 χίλια χρόνια νὰ βαστάξει.
 Ὁ Θεὸς τὸν βίό του νὰ περισσεύσει
 χιλιάδες πρόβατα νὰ κερδίσει
 χίλια χρόνια νὰ ζήσει δίκυρ. (τ' ὄνομα τοῦ νοικοκύρη).
 Ὁ Κύριος. (τ' ὄνομα αὐτοῦ ποὺ ἔδωκε)
 προιμήσας τὸ χατῆρι τοῦ ἀφεντικοῦ μας,
 ἔστειλε ἓνα δῶρον μέγα καὶ λαμπρὸν
 καὶ εὐχαρίστησε ὅλους τοὺς μαστόρους.
 Νὰ τὸν ἀξιώσει ὁ Θεὸς νὰ πάγει στὸν ἅγιον Τάφον,
 μὲ καλὸ νὰ πάγει καὶ μὲ καλὸ νὰ ἔλθει.
 Ἄν εἶνε ἐλεύθερος, νὰ τὸν ἀξιώσει ὁ Θεὸς νὰ πάρει μιὰ νὰ
 ἄσπρη καὶ παχειά, φουντωτὴ σὰν τὴν ἐλιά.
 νὰνε τὰ μαλλιά της μαῦρα καὶ τὰ φρούδια της γαϊτάνια,
 νὰ τὴν ἔχει τὸν Γιαννάρη
 ποῦν ἢ νύχτα ἢ μεγάλη,
 νὰ τὴν ἔχει τὸ χεϊμῶνα
 ποῦνε τὰ παχειὰ τὰ χιόνια.

¹⁾ Τῆς πρώτης Συνόδου. ²⁾ Τὰ δεσμίματα τῆς στέγης.

Τελειώνοντας τὴν εὐχὴ οἱ κτίστες χτυποῦν πολλές φορές μὲ τὸ σκεπάρι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ποῦ ἔστειλε τὸ δῶρο. Στὸν ἔρχομό κάθε δώρου τῆς νοικοκυρᾶς, τοῦ πατέρα, τοῦ πεθεροῦ ἢ τῶν φίλων ἐπαναλαμβάνεται ἡ εὐχὴ δυνατὰ καὶ στὸ τέλος ὅλοι οἱ μαστόροι χτυποῦν τὰ σκεπάρια.

Τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι

Ὅλα τὰ σκαλοπάτια τὰ καρφώνουν στὴ σκάλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο. Αὐτὸ δὲ μαστορῆς τὸ καρφώνει ὅταν ἔλθει ὁ νοικοκύρης ἢ ἡ νοικοκυρὰ καὶ τότε τὸν δίνει δῶρο μανδύλι ἢ παράδες.

(Κατὰ διήγηση τοῦ μαστρο-Δημήτρη ἀπὸ τὶς Καστανιές).

IV

ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΤΥΡΙΝΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ (Σηλυβριανά)

1) Ἡ σχώρεση.

1. Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς ἀπόγευμα, ἀφοῦ ψαλεῖ ὁ Ἐσπερινὸς στὴν ἐκκλησίᾳ καὶ δόσει ὁ παπᾶς τὴ σχώρεση, οἱ πανδρεμένες κόρες πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ συντέκνου· ἐκεῖ θὰ κάμουν τρεῖς μετάνοιες στὸν σύντεκνο καὶ στὴ συντέκνισσα, θὰ τοὺς ζητήσουν σχώρεση, ἔπειτα στοὺς γονεῖς των, στὶς θεῖες καὶ θεῖους. Καὶ οἱ σπιτικοὶ ἀλληλοσυγχωροῦνται.

2) Τὸ βούλωμα τοῦ στόματος μὲ τὸ ἄβγδ.

2. Τὸ βράδυ ἀφοῦ φάγουν, εἰς τὸ τέλος τρώγουν κι' ἀπὸ ἓνα κομμάτι βρασμένου ἄβγοῦ καὶ λέγουν ὅτι βουλώνουν μὲ τὸ ἄβγδ τὸ στόμα τους διὰ νὰ τὸ ξεβουλώσουν μὲ τὸ ἄβγδ πάλι τὸ Πάσχα.

3) Ἡ Ἀρμυροκουροῦνα τῆς Ἀποκριᾶς.

3. Τὸ βράδυ μιὰ γριά παίρνει τρία χουλιάρια ἄλας, τρία ἄλευρι καὶ τρεῖς χουλιariές νερό, τὰ ζυμώνει καλὰ καὶ τὰ κάνει ἓνα κουλικάκι¹⁾ τὸ ψήνει μέσα στὴ γωνιά, τραβᾷ τὴ στάχτη καὶ ψήνεται ἐπάνω στὸ κόκκινο τοῦβλο ἢ ἀρμυροκουροῦνα.

4. Τὸ βράδυ τῆς Καθαρο-Δευτέρας ὅσα κορίτσια θὰ πιάσουν τρίμερο τὰ δίνει ἀπὸ ἓνα κομμάτι ἀρμυροκουρούνας. Τὸ κάθε κορίτσι τὸ βάζει κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι του γιὰ νὰ δεῖ στὸ ὄνειρό του ποιὸν θὰ πάρει ἄντρα. Καὶ τὴν πρώτη βούκα τῆς πῆττας τῆς ἀποκριᾶς τὴ βάζνε κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι γιὰ νὰ δοῦν ποιὸν θὰ πάρνε ἄνδρα.

¹⁾ πητάκι.

5. Τὴν ἑβδομάδα τῆς ἀποκριᾶς δὲν λούγονται, διότι τινάζουν τὰ τουλομοτύρια καὶ ὅποιος λουθεῖ παθαίνει πιτυρίδα.

4) Παιγνίδια Ἀποκριάτικα.

6. Τῆς ἀποκριᾶς τὰ βράδυνα μαζεύονται εἰς τὰ συγγενικά καὶ φιλικὰ σπίτια καὶ διασκεδάζουν μὲ διάφορα παιγνίδια.

7. Βράζουν ἓνα ἀβγὸ ¹⁾ σφιχτά, τὸ καθαρίζουν καὶ τὸ κρεμοῦν μὲ κλωστή εἰς τὸ ταβάνι. Γύρω εἰς κύκλον κάθονται καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ δαγκάσουν καὶ ξεκαρδίζονται στὰ γέλοια. Ἀντὶ ἀβγοῦ κρεμοῦν στρογγυλὸ σουσαμένιο χαλβᾶ.

8. Λέγουν «τ' ἀποκριάτικα» ²⁾, δηλαδὴ λέξεις πολὺ μεγάλες καὶ φράσεις, πὺν πρέπει νὰ λεχθοῦν πολὺ γλήγορα, ὅποτε ἡ σημασία τους ἀλλάσσει καὶ προκαλοῦν τὸν γέλωτα.

5) Γλωσσοδέτες.

1. Ἡ συκιά μας ἢ γκελδή, ἢ γκελδή, ἢ καγκελδή, ἢ δίπλο—τρίπλο καγκελδή, πὺν φκιάν' τὰ σῦκα τὰ γκελδά, τὰ γκελδά, τὰ καγκελδά, τὰ δίπλο-τρίπλο καγκελδά, νὰ πάρ' ἢ μάννα μ' τὴ βίτσα τὴ γκελδή, τὴ γκελδή, τὴ καγκελδή, τὴ δίπλο-τρίπλο καγκελδή, νὰ σκοτώσ' τὸ φεῖδι τὸ γκελδό, τὸ γκελδὸ τὸ καγκελδό, τὸ δίπλο-τρίπλο καγκελδό, πὺν θὰ φάγ' τὰ σῦκα τὰ γκελδά, τὰ γκελδὰ τὰ καγκελδά, τὰ δίπλο-τρίπλο καγκελδά.

2. Ἀπὸ τὸν πύργον ἔπεσα στοῦ παπᾶ τοῦ γυιοῦ τὰ χέρια, ἔπεσα καὶ μὲ πῆραν ἀπ' τὸ χέρι καὶ μὲ πῆγαν στ' ἅγιο βῆμα καὶ μὲ στρογγυλογύρισαν καὶ μὲ στρογγυλοδρομήσαν, δὲν τὸ ἤξευρα κ' ἐγὼ ὁ καῦμένος νὰ τίς στρογγυλογυρίσω νὰ τίς στρογγυλοδρομήσω.

3. Ἐκκλησιὰ μολυθωτή, μολυβολοκοντοπελεκητή, ποιὸς ἔκατσε καὶ τὴν ἔμολυβολοκοντοπελέκησε τὴν ἔκκλησιὰ τὴ μολυθωτὴ τὴ μολυβολοκοντοπελεκητή.

4. Ὁ παπᾶς μας ὁ παχύς, ἔφαγε παχειὰ φακὴ. — Γιατί, παπᾶ, γιατί παχύ, γιατί ἔφαγες παχειὰ φακὴ;

5. Φίλος ἔδωκε τὸν φίλο τριαντάφυλλο καὶ φύλλο καὶ παρήγγειλε τὸν φίλο: Φίλε, φύλαξε τὸ φύλλο ὡς τοῦ φίλου σου τὸ φύλλον.

6. Δαφνοσκάφτω σκάφτω τὴ γῆς, τρώγω μὲ τὴ δαφνόσκαφτη—δαφνόσκαφτη χουλιάρα.

7. Ἀπ' ἀψηλὴ κοπριά ἔπεσαν τρεῖς φραγκόξομπλες καὶ τρεῖς φραγκεξοποῦλες.

8. Ἡ μάννα μ' ὅταν μ' ἔκανε στὸ πᾶν' στὸ σκαλόξυλο, στὸ κάτ' τὸ σκαλόξυλο.

¹⁾ Βουλώνουν τὸ στόμα μὲ τ' ἀβγὸ πὺν θὰ νηστεύσουν. καὶ πάλιν ἀβγὸ πρῶτα θὰ φάγουν τὸ Πάσχα, ὅταν τελειώσῃ ἡ Σαρακοστή. ²⁾ Αἰνίγματα.

9. Ἡ μάννα μ' ἦ ἄσπρογονοῦ, ἄσπρο μαῦρο τὸ γουνί τ'ς, καὶ τὸ πάνω τὸ γουνί τ'ς, καὶ τὸ γουνί τ'ς τὸ μαῦρο.¹⁾

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Συλλογὴ Ἀστερίου Ζήκου.

1. Πῶς σπέρνουν οἱ Καρυῶτες.

Πέ ρα σα, ξε πέ ρα σα, πέ ρα σα, ξε
πέ ρα σα τῶν Κα ρυῶ των τὰ χω ριά.

Πέρασα, ξεπέρασα, στῶν Καρυῶτων τὰ χωριά,
Κεῖδα πῶς τὰ σπέρνουνε οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.
Ἔτσι δὰ τὰ σπέρνουνε οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.²⁾
Κεῖδα πῶς τὰ βγάζουνε οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.
Ἔτσι δὰ τὰ βγάζουνε οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.
Εἶδα πῶς ἀλώνιζαν οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.
Ἔτσι δὰ ἀλώνιζουνε οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.
Εἶδα πῶς τὰ τρώγαν οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.
Ἔτσι δὰ τὰ τρώγανε οἱ Καρυῶτες τὰ κουνιά.

2. Ἡ κακολογιά.

Βρε Μανώλη, βρε λεθένη, βρε καλό παιδί, βρε κα
λό, βρε καλό παιδί.

—Βρε Μανώλη, βρε λεθένη, βρε καλό παιδί,
Τί καλή γυναῖκα πῶχεις, δὲν τὴν χαιρεῖσαι!
—Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ξαίρεις καὶ τὴν μολογᾷς;
—Μεσὶ στὸν γκιουλὸ μπάχισέ τὴν εἶδα ποῦ σεργιάνιζε.
5 —Κιᾶν τὴν εἶδες κιᾶν τὴν ξαίρεις, πέσ' μου τί φορεῖ.
—Γκιουλὸ γκιουλὸ σαλθάρ φοροῦσε κιᾶλικο τζομπέ
Κεντημένη βρακοζούνα κιᾶσπρα γεμεριά.

¹⁾ Οἱ τέσσερες τελευταῖοι λέγονται στὸ Φανάρι, γειτονικὸ χωριὸ τῆς Σηλυβρίας.

²⁾ Ἐδῶ ὁ τραγουδιστὴς μιμεῖται τὸν τρόπο τῆς σποράς.

Κι ὁ Μανώλης μεθυσμένος δὲν τὴν ρώτησε,
 Ἐβγαλε μόν' τὸν καμά του καὶ τὴν ἔοφαξε
 10 Τὸ πρῶτὸ ξενηστικῶθκε καὶ τὴν ἔκλαιγε.
 —«Σήκω, πάπια μ', σήκω, χήνα μ', σήκω κιἄλλαξε,
 Νὰ σὲ ἰδοῦν τὰ παλλικάρια, γὰ τρελλαίνονται,
 Νὰ σὲ ἰδοῦν οἱ γενιτσάρου γὰ ζουρλαίνονται.»

3. Ὁ κακὸς πεθερὸς.

Μέτρια

Ἦχος: Μίσητον (6/8).
 Ὁ λα τὰ που λάκια ζυ γὰ ζυ γὰ, (ἔ)να πε ρι στέ
 ἐρ' μό νο, μο να χό.

Ὅλα τὰ πουλάκια ζυγὰ ζυγὰ
 ἕνα περιστέρι μόνο μοναχό.
 Ἐνα περιστέρι μόνο μοναχό,
 κάθονταν στὴν πόρτα κι ἔλεγε:
 5—Μένα ἢ μάννα μ' μέχει μοναχὴ
 μοναχούτσικη κι ἀκριβούτσικη
 Μένα ἢ μάννα μ' μάρραβώνιασε
 μάρραβώνιασε καὶ μὲ πάντρεψε.
 Στὸ Σταμπούλ γιολοῦ, στὸν Κιρσοχανά
 10 ἔχω πεθερὸ ἔχω πεθερά.
 Πεθερὰ μ' εἶνε μέλι-ζάχαρη
 πεθερὸς μ' εἶνε πικροφάρμακο.
 Τὰντραδέρφια μου τὰ καψόχρονα
 τὰ καψόχρονα, τὰ περήφανα.
 15 Γὼ νερὸ φέρνω, κεῖνα τὸ χύνουν
 φῶμι ζυμώνω κεῖνα δὲν τὸ τρῶν.
 Πάγω γὰ νερὸ τὰ μεσάνυχτα
 κεῖδα τὸ στοιχειό, ὅπου λούνονταν.

(Βλ. παραλλ. Λαογρ. Ε. 159. 44).

4. Ὁ ἀγαπητικὸς.

Ἦχος: Μίσητον (6/8).
 Μέ σα στὸ Κά στρω σὴ με ρα κοντὰ στὸ Ἄτ πα ζά ρι.

- Μέσα στο Κάστρο σήμερα κοντά στο "Ατ-Παζάρι,
 Χορεύουνε οι έμορφες ένα χορό γαϊτάνι:
 —'Ιμπρισίμι γένομαι σὰ τσαροιά πηγαίνω.
 —Μπέντα ίπεκισή δλούρουμ¹⁾ ερχομαι σέ παίρνω.
 —Μπαρμπουνάκι γένομαι σὸ γιαλὸ πηγαίνω.
 —Μπέντα μπαλουκισή²⁾ δλούρουμ ερχομαι σέ παίρνω.
 —'Ορηθίτσα γένομαι σὸ κονμάσι μπαίνω
 —Μπέντα μπίρ χορὸς δλούρουμ³⁾ καὶ σέ ανεβαίνω.

5. Ἡ κατάρα

Γοργά

Τὸν ἄντρα σου τὸν γῆρι τζα λῆ βάλ τον ἄ πάν' στὰ
 μά ξι, βάλ τον ἄ πάν' στὰ μά ξι.

Τὸν ἄντρα σου τὸν γῆριτζαλή, βάλτον ἄπάν σι' ἄμάξι.
 Καὶ παρακάλα τὸ Θεό, νὰ στράψει νὰ τὸν κάψει.
 Τὸν ἄντρα σου τὸν καλπακλή βάλτον μεσ' τὸ ζεμπίλι
 Καὶ κρέμασέ τον ἀψηλά, νὰ μὴ τὸν φᾶν οἱ ψύλλοι.

6. Ὁ Μπαρμπαντιώνης

Ζωηρά

Ὁ Μπάρπαν τὴ νῆς ἔλε γε κ' ἦ ἄμνια
 Ἐλε νί τσα.

Ὁ Μπαρμπαντιώνης ἔλεγε κ' ἦ ἄμνια Ἐλενίτσα:
 —Καμμιά φορὰ δὲ χόρεψαν τόσα πολλὰ κουρίτσα
 —'Εμεῖς, Μπαρμπαντιωνάκη μου, τὸν Μπέη θὰ τὸν ποῦμε,
 Τώρα θὰ πᾶμε σὸ χορὸ καὶ ὕστερα θ' ἀρθοῦμε.

¹⁾ Κεγὼ γίνουμαι φιλικατζής. ²⁾ Κεγὼ γίνουμαι ψαρᾶς ³⁾ Κεγὼ γίνουμαι πετεινός.

7. Ἡ ἀναχώρησις

Γοργά

Ἐ να μῆ να Γιάν νη μ' Γιαν νά κη μ', ἔ να μῆ να κ' ἔ να
 χρό νο, ἔ να μῆ να κ' ἔ να χρόνο στήν ἄ γά πη μου δέν πῆ γα.

Ἐνα μῆνα Γιάννη μ' Γιαννάκη μ',
 ἔνα μῆνα κι' ἔνα χρόνο (δις)
 στήν ἀγάπη μου δέν πῆγα.
 Ἐφές πῆγα καὶ τὴν ἡῦρα,
 5 — μούπαν πάει σὺ πανηγύρι,
 μούπαν πάει σὺ πανηγύρι,
 νὰ μὲ φέρῃ χρυσὸ μαντῆλι,
 νὰ τὸ δώσω σὺ χασάπη
 νὰ τὸ βάλει σὺ μασάτι ¹⁾).

8. Ἡ ἐκδίκεσις

Γοργά

Ἄν θόνε ρο τὴν ἔρ ρι χναν σ' αὐ τὸ τὸ δί πλο τὸ χο ρό,
 σ' αὐ τὸ τὸ δί πλο τὸ χο ρὸ σ' αὐ τὸ τὸ δί πλο τὸ χο ρό.

— Ἀνθόνερο τὴν ἔρριχνα σαὐτὸ τὸ δίπλο τὸ χορὸ
 σαὐτὸ τὸ δίπλο τὸ χορὸ, γιὰ νὰ γυρίσει ὁ χορὸς.
 Νὰ ἰδῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ πῶς σειέται, πῶς λυγίεται.
 — Μὲ γέλασες, μαργελογιέ, κι' ἂν δέν τὸ πῶ τῆ μάνα μου,
 5 ἢ μάνα μ' τὸ μπάμπάκα μου καὶ ὁ μπαμπὰς τ' ἀδέρφια μου,
 τ' ἀδέρφια μου τὸ μαχαλὰ κι' ὁ μαχαλᾶς τὸ σούμπαση... :
 — Τὸν ἔπιασαν τὸ Κωσταντή, τὸν ἔβάλαν φυλακή.

¹⁾ ἄκονι ποὺ κρέμεται ἀπὸ τὴ μέση τοῦ χασάπη.

9. *Νὰ σύρω τὸ χορό.*

Ἐ σὺ στὸ πα ρα θύ ρι καὶ γὼ στὸ κα πη
 λιό. Ἐ λιό, στεί λε με τὸν τζε βρέ σου, νὰ
 σύ ρω τὸ χο ρὸ στεί, σύ ρω τὸ χο ρό.
 Ἐμφῶδες

Ἐσὺ στὸ παραθύρι
 καὶ γὼ στὸ καπηλειό,
 στείλε με τὸν τζεβρέ σου ¹⁾
 νὰ σύρω τὸ χορό.

Συλλογὴ Μόσχου Παπαχριστοδούλου.

10. *Τασία μ', τὸ φουστανάκι σου.*

Τα σί α μ', τὸ φου στα νά κι σου
 ποὺς τὸ χει ξε σκι σμέ νο τι ρίμ, τι ρι ρίμ, τι ρι
 ρίμ, τι ρι ρίμ

—Τασία μ', τὸ φουστανάκι σου
 ποὺς τὸχει ξεσκισμένο;
 τριμ τριριμ
 τριμ τριριμ.

—Ὁ Κωνσταντῆς τὸ ξέσκισε
 γιὰ νὰ τὸ κάν' τζαμφένιο.
 τριμ τριριμ
 τριμ τριριμ.

¹⁾ μαντήλι.

11. Δυὸ κορίτσια μάλωναν.

Δυὸ κο ρί τσια μά λω ναν ἴμ μα νίμ ἄ μάν, ποιὸ νὰ

πάρ' τὸ Δῆμο μας, γνί ντι, γνί ντι, μας

Δυὸ κορίτσια μάλωναν,
ἱμανίμ ἄμάν,
ποιὸ νὰ πάρ' τὸ Δῆμο μας.

12. Τὸ τραγούδι τοῦ ράφτη

Ρά φτης ἦ μουν κ' ἔρ ρα φτα ροῦ χα

γε νι τσά ρι κα, ροῦ χα γε νι τσά ρι

κα καὶ βλα τιά σπι τιά νι κα

Ράφτης ἦμουν κ' ἔρραφτα
ροῦχα Γεντισάρικα,
ροῦχα Γεντισάρικα
καὶ βλατιὰ σπιτιάνικα.
5 Ὅλη μέρα ἔρραφτα
καὶ τὸ βράδυ ἔσκαφτα,
ἔσκαφτα τὸ χῶμα μου
σιτὴν μηλιά τὸ πάγαινα.
Νά, μηλιά, τὸ χῶμα μου,
10 δῶσε με τὰ ἄνθια σου,
τ' ἄνθια σου τὰ πάθη σου

καὶ τὴν κοκκινάδα σου.
Νὰ τὰ στολισιῶ καὶ γώ,
νὰ μαραίνω μόν' ἐγὼ
15 κάθε νιὸ μέσ' στὸ χωριὸ
καὶ τῆς χήρας τὸν ὕγιό.
Ψές τὸν εἶδα σιῶνειρο
μὲ τὸ μανδύλι στὸ λαιμό,
φοροῦσε καὶ τὸ φέσι του,
20 ψιλὴ λιγνὴ ἢ μέση του,
φοροῦσε καὶ ποδήματα,
πὲ κόκκινα σαρντίσματα.

13. Παραλογιά.

Ἐνας κον τὸς κον τούτσι κος ἔχ'
 ὄμορφη γυναίκα α σὲ ἰφιρὰ τὸν
 ρίξανε χίλιες χιλιάδες γρόσια α

Ἐνας κοντὸς κοντούτσικος ἔχ' ὄμορφη γυναίκα
 σὲ ἰφιρὰ¹⁾ τὸν ρίξανε χίλιες χιλιάδες γρόσια.

Πουλεῖ χωράφια ἀθήριστα χωράφια θερισμένα,
 ἔκατσε καὶ λογάρισε τὸ χρέος δὲν τὸν βγαίνει.

Πουλεῖ ἀμπέλια ἀτρόγητα πουλεῖ καὶ τρυγημένα,
 ἔκατσε καὶ λογάρισε τὸ χρέος δὲν τὸν βγαίνει.

Πουλεῖ τοὺς μύλους δώδεκα ἀπὸ τοὺς μιλωνάδες,
 ἔκατσε καὶ λογάρισε τὸ χρέος δὲν τὸν βγαίνει.

Πουλεῖ καράβια δεκοχτῶ ἀπὸ τοὺς γνεμιτζήδες,
 ἔκατσε καὶ λογάρισε τὸ χρέος δὲν τὸν βγαίνει.

Πουλεῖ καὶ σπίτι ἀπάτωτο καὶ σπίτια πατωμένα,
 ἔκατσε καὶ λογάρισε τὸ χρέος δὲν τὸν βγαίνει.

Βάζει καὶ τὴ γυναίκα του σὰν τὴν καινούργια νύφη,
 κι' ἀπὸ τὸ χέρ' τὴν ἔπιασε καὶ σιὸ παζὰρ τὴν πάγει.

Βγάζει τελάληδες δεκοχτῶ καὶ τὴν τελαλαλοῦνε:

— Ποιὸς θέλ' ἀγγελικὸ κορμὶ καὶ δακτυλίδι μέση;

Τόνα τὸ χεῖλι δυὸ πουγγιά καὶ τ' ἄλλο τρεῖς χιλιάδες,
 τ' ἀγγελικὸ της τὸ κορμὶ ἀμέτρητες χιλιάδες.

Κανεῖς δὲ βρέθηκε κανεῖς, κανεῖς γιὰ νὰ τὴν πάρει,
 ἓνα μικρὸ μοντσόπουλο ἓνα γνεμιτσοπαίδι.

Ἄπὸ τὸ χέρ' τὴν ἔπιασε καὶ σιὸ καρὰβ' τὴν πάγει,
 ἀρχίνησε νὰ τὴν φιλεῖ καὶ νὰ τὴν περιπαίξει.

Κ' ἓνα πουλὶ χρυσὸ πουλὶ κόνεψε σιὸ τιμόνι,
 δὲν κελαδοῦσε σὰν πουλὶ οὔτε σὰν χελιδόνι,

μὸν κελαδοῦσε κέλεγε: — Κοῦγιτε χωριά καὶ κῶρες,
 παῖρον' ἀδερφὸς τὴν ἀδερφή κανέννας δὲν τὸ ξαίρει.

¹⁾ Συκοφαντία.

- Σὰν τ' ἄκουσε ὁ νιούτσικος πολὺ τοῦ βαροφάνη,
τότε γυρίζ' καὶ τὴν ρωτᾷ καὶ τὴν ψιλοξετάζει :
- Μὴν ἔχεις κἄναν ἀδερφὸ ἔχεις κανένα ξένο;
— Ἐχω ἕνανε ἀδερφὸ ἔχω ἕνανε ξένο,
σὴν ξενητεῖά ποὺ πάγησε τῶρα δώδεκα χρόνια.
.
- Ἐλα, γαμπρέ μου, πάρε τὴν καὶ πᾶν τὴν σιὰ παιδιὰ σου
καὶ πάνε σιὰ σπιτάκια σου καὶ σιὰ νοικοκυριά σου.
Τὸ φίλημα ποὺ φίλησα ἄς εἶναι ἀσπασμός σου,
καὶ τὰ φλουριά ποὺ σ' ἔδωκα ἄς εἶν' χαλαλισμός σου.

Πρβλ. Ἑκλ. Ν. Π. 86. 87 σελ. 137, 138, καὶ Λαογρ. 5. 605—6.

ΚΑΛΑΝΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ

Συλλογὴ Ἑλπινίκης Σταμούλη—Σαραντή.

1. Σηλυβρίας.

- Χριστούγεννα πρωτούγεννα, Χριστὸς πρωτογεννιέται,
γεννιέται κ' ἀνατρέφεται σιὸ γάλα καὶ σιὸ μέλι.
Τὸ μέλ' τὸ τρωῶν οἱ ἄρχοντοι, τὸ γάλα οἱ παπάδες
καὶ τὰ κερὰ σταλάγματα οἱ δώδεκ' Ἀποστόλοι.
- 5 Ἀγιὰ Μαρίνα καὶ Ἀγιὰ Κατερίνα,
σὴ Σμύρνη πᾶνε μαμὲς νὰ φέρουν.
Ὅσο νὰ πᾶνε, κ' ὅσο νὰ λθοῦνε
ἢ Παναγιά μας ἐλευθερώθη.
Στὴ κούνια τὸν βάλαν καὶ τὸν κουνούσαν,
- 10 σὰν ἥλιος λάμπει, σὰ νιὸ φεγγάρι,
σὰ νιὸ φεγγάρι, σὰν παλλικάρι.
— Ἀφέντη μου, σὴν τάβλα σου, σὴν Ἁγία τράπεζά σου
πέντε λαμπάδες φέγγουνε μπροστὰ σὴν ἀφεντιά σου.
- Εἶπαμε τὸν ἀφέντη μας, ἄς ποῦμ' καὶ τῆς κερᾶς μας :
- 15 Κερά μ', ὅταν σιολίζεσαι καὶ βάζεις τὰ χρυσά σου
πέντε λαμπάδες φέγγουνε μπροστὰ σὴν ἀφεντιά σου,
βάζεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ τὸ βάζεις μαῦρο φρούδι.
Κερά μ', τὴν θυγατέρα σου, κερά μ' τὴν ἀκριβή σου
- 20 γραμματικὸς τὴν γύρευε κ' ὁ ψάλτης θὰ τὴν πάρει,

κ' ἐκεῖνος ὁ γραμματικός, πολλὰ προικιὰ γυρεύει,
 γυρεύει τ' ἄστρα πρόβατα καὶ τὸ φεγγάρι κούπα,
 τὸ δαχτυλίδι νὰ διαβῆ, τὴν κούπα νὰ περάσει,
 νὰ πάει νὰ δῆ τὴν κόρη σου πῶς τρώγει, πῶς κοιμᾶται,
 25 πῶς πέφτουν τὰ διαμαντικά τριγύρω στὴν ποδιά της,
 τὰ κόκκινα γαρούφαλα τριγύρω στὴν ποδιά της.

Κερά μου, τὸν ὑγιόκα σου παπᾶ νὰ τὸν ἐκάνεις,
 νὰ μπαίνει νὰ σὲ λειτουργάει, νὰ βγαίνει νὰ σὲ ψέλνει,
 νὰ τὸν ὄρωτῶν οἱ ἄρχοντοι : — Παπᾶ μου, τί μυρίζεις ;
 30 — Ὅταν μὲ γέννα ἢ μάνα μου, κ' ὅταν μὲ κοιλοπόνα,
 μωσχότρωγε ἀπ' τὸ πρωί, μόσχο τὸ μεσημέρι,
 καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἀφρᾶτο παξιμάδι.
 — Καὶ τοῦ χρόνου γᾶσθε γεροὶ καὶ καλόκαρδοι.
 Καὶ εἰς ἔτη πολλά.

2.

Χριστοῦγεννα πρωτοῦγεννα
 Χριστὸς πρωτογεννιέται
 γεννιέται κι ἀνατρέφεται
 στὸ μέλι καὶ στὸ γάλα.
 5 Τὸ μέλ' τὸ τρωῶν οἱ ἄρχοντες,
 τὸ γάλα οἱ παπάδες
 καὶ τὰ κεριοσταλάματα
 οἱ δώδεκ' ἀποστόλοι.
 — Καὶ τοῦ χρόνου

Χριστὸς γεννιέται, χαρὰ μεγάλη,
 χαρὰ στὸν κόσμον στὰ παλλικάρια.
 Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες
 ἢ Παναγιά μας κοιλοπονοῦσε
 5 μέσα στὰ χιόνια μέσα σιὸς πάγους.
 Ἄγιὰ Μαρίνα, ἄγιὰ Κατερίνα
 στὴ Σμύρνη πάνε, μαμὲς νὰ φέρουν.
 Ὅσο νὰ πᾶνε κι ὅσο νὰ ἔρτνε,
 ἢ Παναγιά μας ἐλευθερώθη,
 στὴν κούνια τῶβαλαν καὶ τὸ κουνούσαν, τὸ τραγουδοῦσαν :
 Σὰν ἥλιος φέγγει, σὰν νιὸ φεγγάρι, σὰν παλλικάρι.
 — Καὶ τοῦ χρόνου.

3. ΜΑΛΓΑΡΩΝ

Σαράντα μέρες, σαράντα νύκτες, ἡ Παναγία καρδοπονοῦσε,
καὶ ὄλους τοὺς Ἅγιους καὶ Ἀποστόλους παρακαλοῦσε.

Στὴ Σμύρνα πᾶνε μαμὴ νὰ φέρον.

Ὅσον νὰ πᾶνε κι' ὅσο νὰ ἔλθουν ἡ Παναγία ξελευθewώθη,

5 ἐπὶν στὰ χιόνια καὶ ἐπὶν στὶς πάχνες.

Ἅγιά Μαρίνα καὶ Κατερίνα ἐκαθήσαν καὶ τὸν κουνουῖσαν,
τὸν ἐκουνουῖσαν, τὸν τραγουδοῦσαν :

Πῶς λάμπ' ὁ ἥλιος ἔτσι νὰ λάμπει,

ἔτσι νὰ λάμπει κι' ὁ νοικοκύρης μὲ τὴν κερά του.

4. ΦΑΝΑΡΙΟΥ (ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ)

Χριστούγεννα πρωτούγεννα, τῶρα Χριστὸς γεννιέται,

τῶρα Χριστὸς θὰ γεννηθῆ, ἔχμε χαρὰ μεγάλη.

Ὅλ' οἱ ἀγγέλοι χαίρονται καὶ τὰ δαιμόνια κλαῖνε
καὶ ἡ κερά ἡ Παναγιά ἡ καθαρὸ Μαρία

5 πὸν λούγουνταν, κενίζονταν μὲ τὸ καθαρονέρι,

ἡ Παναγιά ἐφίλευε καὶ τὸν Χριστὸ κερνοῦσε.

Καὶ τὴν Ἅγία Δέσποινα Χριστὸς περικαλοῦσε,

διὰ νὰ δώσει τὰ κλειδιά καὶ νὰ τὸν συρριανίσει.

Νὰ διῆ τις ἀρχοντολογιές, σακκοῦλες βουλωμένες,

10 καὶ τις φτωχολογιές λαμπάδες ἀναμμένες,

νὰ διῆ καὶ τὰ μωρὰ παιδιὰ πᾶν' στὰ κυπαρισσάκια,

πὸν κελαιδοῦνε ἔμορφα σὰν τὰ περιστεράκια,

πὸν παίζουν τὸ χρυσόμηλο καὶ λησμονοῦν τις μάννες.

Ἐσένα πρέπ' ἀφέντη μου, στὶς λίρες νὰ καθίσεις

15 μὲ τῶνα χέρι νὰ μετῶς καὶ τ' ἄλλο νὰ δανίζεις,

καὶ πάλι ξαναπρέπει σου καράβι ν' ἀρματώσεις,

καὶ τὰ σχοινιά τοῦ καραβιοῦ νὰ τὰ μαλαματώσεις,

καὶ πάλι ξαναπρέπει σου καρέκλα ἀσημένια,

γιὰ ν' ἀκουμπήσ' ἡ μέση σου ἡ μαργαριταρένια,

20 καὶ πάλι ξαναπρέπει σου κορῶνα στὸ κεφάλι,

διὰ νὰ σὲ τιμήσωσι μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.

5. Τοῦ γυιοῦ.

Κερά μου, τὸν ὕγνιόκα σου, κερά μου, τὸν ὕγνιό σου

τὸν ἄλλαξες, τὸν στόλισες καὶ στὸ χωριὸ τὸν στέλλεις.

Τὸν ἔδειρ' ἡ δασκάλισσα μὲ δυὸ κλανάρια μόσχο,

τὸν ἔδειρε κι' ὁ δάσκαλος μὲ τὴν χρυσῆ τὴν βίτσα,

- 5 πῆρε πῆγε σὴ μάνα του δάκρυα φορτωμένος.
 — Ὑγνιέ μ', ποῦ εἶνε τὰ γράμματα, ὕγνιέ μ' ποῦ νε ὁ νοῦς σου ;
 — Τὰ γράμματά μου στὸ χαρτί, κι' ὁ νοῦς μου πάει πέρα,
 πάει πέρα ἀντίπερα, πέρα σὶς μαυρομμάτες,
 πῶχουν τὰ μάτια σὰν ἐλιές, τὰ φρύδια σὰν γαϊτάνια,
 10 κ' ἔχουν τὰ ματοσιάμπουρα σὰν τῆς ἐλιᾶς τὰ φύλλα,
 κ' ἔχουν τὰ μακρὰ μαλλιά σαράντα πέντε πῆχες.
 Κερά μου, τὸν ὕγνιόκα σου τὸν μοσχοκανακάρη
 ν' σ' ἀξιώσει ὁ Θεὸς παπᾶ νὰ τὸν ἐκάνεις.
 Νὰ μπαينوβγαίν' τὶς ἐκκλησές, τὶς μαρμαροσιρωμένες,
 15 νὰ τὸν ρωτοῦν οἱ δάσκαλοι, νὰ τὸν ρωτοῦν οἱ διάκοι.
 — Παπᾶ μ', γιατί μοσκοβολᾷς, παπᾶ μ' γιατί μοσκεύεις ;
 — Ἡ μάνα μ', ὅταν μ' ἔκανε, κι' ὅταν μὲ κοιλοπόνα,
 μοσχό—τραγε ἀπ' τὸ πουρνό, μόσχο τὸ μεσημέρι
 καὶ τὸ ἡλιομεσήλεμα ἀφράτο παξιμάδι.
 20 Ἐδῶ 'ναι ἓνας παλλίκαρος, ἐν ἄξο παλλικάρι,
 ἑφτὰ μικρὲς τὸν ἀγαποῦν καὶ δέκα 'χτὼ μεγάλες,
 ἡ τρίτη ἢ μικρότερη τὸν ἐκεντᾶ μαντῆλι
 τρογύρω γύρω τὰ πουλιά, μέσα κεῖνος καὶ κείνη,
 βάνει τὴ λίτρα ¹⁾ μάλαιμα καὶ μισ' ὀκᾶ τ' ἀσῆμι.

6. Τῆς θυγατέρας.

- Κερά μ', τὴν θυγατέρα σου, κερά μου, τὴν καλή σου
 στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουγες, στὰ σκοτεινὰ τὴν πλέκεις
 κι' ὄξω στὴν ἀστροφεγγιὰ κάθεσαι τὴν στολίζεις.
 Κάνεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη,
 5 καὶ τὸν καθάριο Ἀὔγερινὸ τὸν βάζεις δακτυλίδι,
 καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ τὸ βάζεις ματοφρύδι.
 Γραμματικὸς τὴν γύρευε καὶ ψάλτης θὰ τὴν πάρει
 κ' ἐκεῖνος ὁ γραμματικὸς πολλὰ προικιά γυρεύει,
 γυρεύει τ' ἄστρι προβάτα καὶ τὸ φεγγάρι κούπα
 10 καὶ τὸν καθάριο Ἀὔγερινὸ τὸν θέλει καλαμάρι.

7. ΤΥΡΟΛΟΗΣ

Ἄρχῃ καὶ δόξα τοῦ Χριστοῦ, τώρα Χριστὸς γεννιέται,
 τώρα Χριστὸς θὰ γεννηθῆ καὶ εἶν' χαρὰ μεγάλη.

¹⁾ ἑκατὸ δράμια

- Ἐκεῖ π' ἀκούμπησ' ὁ Χριστὸς χρυσὸ δενδράκ' ἀπόλκε,
 τὸ δένδρο εἶνε ὁ Χριστός, κλωνιά οἱ Ἀποστόλοι
 5 καὶ τὰ χρυσὰ φυλλάκια του εἶταν οἱ προφητάδες,
 προφήτευσαν καὶ ἔλεγαν γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθια.
 Χριστέ μ' ἑσταυρωμένε μου, Χριστέ μ' ἀληθινέ μου
 σὲ σταύρωσαν οἱ ἄνομοι Ὀθραῖοι
 οἱ ἄνομοι καὶ τὰ σκυλιὰ καὶ τρεῖς καταραμένοι,
 10 μὰ πέταξες κι ἀνέβηκες ἐπάνω στὰ οὐράνια,
 καὶ πάλ' ματακατέβηκες ἁγίασὰ με τ' ἅγιο βῆμα,
 καὶ κρίνεις δίκιους κι ἄδικους, ἁμαρτωλοὺς καὶ ξένους.

8. Σ Ο Φ Ι Δ Ε Σ (ΒΙΖΥΗΣ)¹⁾

- Χριστούγεννα, Χριστούγεννα, πόψε Χριστὸς γεννιέται,
 γεννιέται κι ἀναστήνεται κι ὁ κόσμος δὲν τὸ νοιάθουν.
 Ἐκεῖ π' ἀκούμπησ' ὁ Χριστὸς, χρυσὸ δενδρὶν ἐβγήκε,
 χρυσὸ δενδρὶ χρυσόκλωνο κι ἀργυροφουντωμένο,
 5 βαστοῦσε στὰ κλωνάρια του Ἀνατολὴ καὶ Δύση,
 καὶ τὰ περικλωνάρια του ὄλα στὸ Σαλονίκι.
 Ἐδῶ στ' ἀρχόντου τις αὐλές, αὐλές μαρμαρωμένες,
 ἐδῶ ξαφνίζουν τὰ φλουριά, ξαφνίζουν τὸ λογάρι²⁾,
 στὸ ξάφνιασμα τοῦ λογαριοῦ ἀποκοιμήθ' ἀφέντης.
 10—Φέрте κανὶ ροδόσταμο, φέрте κι ἀφράτο μῆλο.
 Ὡστε νὰ πῆ «ἔχετε γειὰ», σαράντα μίλια πῆρε,
 ὥστε νὰ πῆ «ἄς τὸ καλό», ἄλλα σαράντα πέντε,
 μ' ἓνα κλωνὶ βασιλικὸ ἐξύπνησ' ὁ ἀφέντης.
 —Σὲ σένα πρόπ', ἀφέντη μου, νὰ γίνεις καπετάνιος,
 15 νὰ κοσκινίζεις τὰ φλουριά, νὰ δρεμονίζεις³⁾ τ' ἄσπρα,
 καὶ τ' ἀποκοσκινίδιαν τους, δὲς τα τὰ παλλικάρια,
 θέλουνσ(ι) τὰ φᾶν, θέλουνσ(ι) τὰ πιοῦν, θέλουνσ(ι) τὰ τραγουδήσουν.
 Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν τον, τὸν σπιτονοικοκύρη
 νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει
 20 καὶ μὲ τὰ χίλια κ' ὕστερα ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

9. Τοῦ παλλικαριοῦ.

Τῆ ρήγα γυιός, τῆ ρήγα γυιός, τῆ ρήγ' ἀντρεωμένος
 γυρεύει ν' ἀρρεβωνιαστῆ, γυρεύει νὰ παντρεύσει,

¹⁾ Ἐδημοσιεύθη στὴν «Ἑλληνίδα» ἔτος Δ' ἀρ. 12-249. ²⁾ Τὸ χεῖμα. ³⁾ Δρε-
 μονίζω (δρεμόνι=κόσκινο γιὰ τὰ λῶνια)=κοσκινίζω.

- κάμπου κοράσι ἀγαπᾶ, κ' ἐκεῖνο δὲν τὸν παίρνει,
προξενητάδες γύρευε νὰ πάει τὴν ἀρρεβῶνα.
- 5 Προξενητάδες δὲν ἤϊρε πῆρε καὶ πάγ' ἀτός του.
Στὸν δρόμο ὅπου πάγαινε, σιτὴ σιράτα ποὺ παγαίνει,
μαϊστριες τὸν σίλαχαν, μάννα καὶ θυγατέρα,
ἔκατσαν καὶ τὸν μάγευαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ γιῶμα,
καὶ μὲ τὸ γιῶμα κ' ὕστερα πᾶνε τὴν ἀρρεβῶνα,
- 10 πᾶνε τῆς προίκας τὸ βλάνδι¹⁾ τῆς βενετιᾶς τ' ἀτλάζι,
πᾶνε καὶ τὴν μεσίτσαν του τζιβὰν καρσι ζουνάρι.
—² Ἄν ἦσαι ἄξιος κουγμουτζῆς, ἂν εἶσαι χρυσοχέρης
νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου μισὸ δραμὶ ἀσῆμι,
νὰ σὲ τὸ δώσω κάνεις το, κάνεις το δαχτυλίδι.
- 15 νᾶχει τὸ δαχτυλίδι μου σαράντα πέντε ψῆφες.
—² Ἄν εἶσαι λήγορ' ἄξια, ἂν εἶσαι χρυσοχέρα,
νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου, μισὸ σκουλούτι νῆμα,
νὰ σὲ τὸ φέρω κάνεις το, κάνεις το πεστεμάλι,
νᾶχει τὸ πεστεμάλι μου σαράντα πέντε κῶχες.
- 20 Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμέν το, τ' ἄξο σας παλλικάρι
νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει
καὶ μὲ τὰ χίλια κ' ὕστερα ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

10. Τοῦ παλλικαριοῦ.

- ² Ἐδῶ εἶν' ἓνας γραμματικὸς, ἓνας μεγάλος ψάλτης,
κρατεῖ τὸν οὐρανὸ χαρτί, τὴ θάλασσα μελάνη,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ πτερὸ κοντύλι γιὰ νὰ γράφει.
Κοντήλισε τὸ χέριν του κ' ἔχυσε τὸ μελάνι,
- 5 κ' ἔβαψαν τὰ ρουχάκιαν του τὰ λινομεταξένια.
— Ποιὰ εἶν' ἡ λήγορ' ἄξια, ποιὰ εἶν' ἡ χρυσοχέρα
νὰ πλύνει διάκου φορεσιά, νὰ πλύνει διάκου ροῦχα;
— Ἐγὼ εἶμ' ἡ λήγορ' ἄξια, ἐγὼ εἶμ' ἡ χρυσοχέρα,
νὰ πλύνω διάκου φορεσιά, νὰ πλύνω διάκου ροῦχα,
- 10 ἀντὶς στὸν ἥλιο στέγνωμα στὸ στήθος μου στεγνώνει.
— Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμέν το, τ' ἄξιο σας παλλικάρι,
νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει
καὶ μὲ τὰ χίλια κ' ὕστερα ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

¹⁾ Μεταξωτό.

11. Τοῦ κορασιοῦ.

Προξεντιάδες βγήκανε πὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλη
 ρωτοῦνε καὶ ξαναρωτοῦν ποῦ νάβρουν τέτοια κόρη,
 τέτοια ξανθή, τέτοια σγουρή, τέτοια δαχτανοφρύδα,
 πῶχει τὸ μάτι σὰν ἐλιά, τὸ φρύδι σὰ δαχτάνι,
 5 πῶχει τὸ ματοτσάμπουρο σὰν τῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο.
 Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμέν το τ' ἄξιο σας κοράσι,
 νὰ ζήσει χρόνια περισσά, καὶ πάντα νὰ περάσει
 καὶ μὲ τὰ χίλια κ' ὕστερα ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

12. Τῆς ἀρραβωνιασμένης.

—Ν' ἀκούσεις τί σὲ μὴνυσε ὁ ρεβωνιαστικός σου :
 Νὰ πᾶς νὰ πάρεις τὸ φιλί, μὴ βρέξει μὴ χιονίσει.
 —Ἐγὼ ὄντας βρέχει περπατῶ, κι ὄντας χιονίζει τρέχω,
 κι ὄντας κατέβ' ὁ Νιούναβις ὁ Βάθιος μου περνάει,
 πέρα στίς μαυρομάτισσες, στίς δάχτανο - φρυδοῦδες,
 πῶχουν τὸ μάτι σὰν ἐλιά, τὸ φρύδι σὰ δαχτάνι
 πῶχουν τὸ ματοτσάμπουρο σὰν τῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο.
 —Νὰ πᾶ νὰ δῆς τὴν Ἀγαπῶ, πῶς στρώνει, πῶς πλαγιάζει,
 πῶς πέφτουν τ' ἄνθη ἀπάνω της, τὰ μῆλα στὴ μπουδιάν της
 καὶ τὰ χρυσὰ γαρούφαλα τριγύρω στὴ μπερτσιάν της.
 Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν το τὸ ἄξιο σας κοράσι
 νὰ ζήσει χρόνια περισσά, ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

13. Σ τοὺς νιόπανδρους.

Κρατεῖ ὁ Μᾶης τὴ δροσιά, κρατεῖ κι ὁ νιὸς τὴν κόρη,
 στὰ γόνατα τὴν κάθισε καὶ τὴν φιλορωτάει :
 —Κόρη μ', γιὰ δὲν εἶσαι κόκκινη, κόρη μ', γιὰ δὲν εἶσαι ξάσπρη
 γιὰ δὲν εἶσ' π' ἀψηλὴ μεριά κι ἀπὸ γραμματισμένη ;
 Κατέβθα κάτω στὴ Μπαρμπαραιά, κάτω στὸ Σαλονίκι,
 φάγε σταπίδα ραζακιά, κρονοτάλλινο κεράσι,
 τότες νὰ γίνεις κόκκινη. τότες νὰ γίνεις ξάσπρη,
 νὰ γίνεις π' ἀψηλὴ μεριά κι ἀπὸ γραμματισμένη.
 Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν το αὐτὸ τὸ νιὸ ἀντρογύνο,
 νὰ ζήσει χρόνια περισσά καὶ πάντα νὰ περάσει
 καὶ μὲ τὰ χίλια κ' ὕστερα ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

14. ΑΜΥΓΔΑΛΙΑΣ (ΑΙΝΟΥ)

Χριστούγεννα, Χριστούγεννα, τώρα Χριστὸς γεννιέται,
 γεννιέται κι ἀναστήνεται στοὺς οὐρανὸς ἐπάνω.

- Στους οὐρανούς ανέβηκε τρία καλὰ νὰ φέρει,
τὸ μύσχο καὶ τὸ λίβανο καὶ τὸ καλοθυμιάμα.
5 Ὁ μύσχος πάει τὸ ἀρχόντισσες καὶ τὰ κερὰ σὺς ἅγιοι
καὶ τὰ κεροσταλάγματα πᾶν σὴν Ἁγιά Σοφία.

15. Τοῦ ἀφέντη.

- Ἐδῶ μᾶς εἶπαν κ' ἦλθαμε σὲ τοῦτον τὸν νοικοκύρη,
πῶχει τὰ σπίτια τ' ἀρηλιά, τὸ ἀλῆς μαρμαρωμένες,
ἔχει καὶ τὰ παράθυρα χρυσὰ ἀκουμπισμένα.
Ἀφέντη μου, σὴν τὰβλα σου χρυσὴ κανδήλα φέγγει
5 χωρὶς τὸ τέλι κρέμεται, χωρὶς βορεῖα σειγιέται.
Σὰ βάλεις λάδι καὶ κερὶ φέγγει τὴν ἀφεντιά σου,
σὰ βάλεις λάδι καὶ νερὸ φέγγει τὸν κόσμο ὅλο.
Φέγγει τὶς δάφνες καὶ δειπνοῦν, τὶς ξένοι κ' ἄρμενοῦνε,
φέγγει καὶ τὸν ἀφέντη τους, ποὺ κάθει' τρώγ' καὶ πίνει.
10 Ἀσῆμια εἶν' τὰ τραπέζια του, μάλαμα τὰ ταψιά του,
μύσχο ἢ δενδρολίβανιά, μυρίζουν τὰ φαγιά του.

16. Τῆς κυρᾶς.

- Πολλὰ εἶπαμε τοῦ ἀφέντι, ἄς ποῦμ' καὶ τῆς κυρᾶς μας.
Κυρὰ χρυσή, κυρὰ ἀργυρή, κυρὰ μαλαματένια,
σῆκω κυρὰ μ', καὶ ἄλλαξε καὶ βάλε τὰ χρυσὰ σου
κι ἄναγε τὴν καντήλα σου κι ἄνιτε σὴν ἐκκλησιά σου.
5 Οἱ ἐκκλησιᾶς σημαίνουνε, οἱ ἐκκλησιᾶς μας ψέλνουν,
ἐσῆμανε κ' ἡ Ἁγία Σοφία μὲ δέκ' ὀκτώ καμπάνες.

Κερὰ ἀργυρή, κερὰ χρυσή,
κερὰ μαλαματένια,
γιὰ βάλε τὸ χεράκι σου
σὴν ἀργυρὴ σου τζέπη.
Γιὰ βάλε μιά, γιὰ βάλε δύο,
γιὰ βάλε πέντε δέκα,
γιὰ βγάλε κίτρινο φλουρὶ
κιᾶς εἶναι κουρεμένο. ¹⁾

¹⁾ Ἔως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πρὶν βγοῦν οἱ λίρες, τὰ χρυσὰ νομίσματα ἦσαν μᾶλλον λεπτά καὶ διάφοροι αἰσχροκερδεῖς τὰ ἐκούρευον διὰ νὰ πάρουν ὀλίγον χρυσὸν καὶ αὐτὰ ἐλέγοντο *κουρεμένα*. Ἄλλοι δὲ αἰσχροκερδεῖς τὰ ἔρριπτον ἐντὸς ρευστοῦ μὲ νικητικὸν ὄξύ τουρκιστὶ *κεζάπι* καὶ τοιουτοτρόπως ἀφήρουν ὀλίγον χρυσόν· αὐτὰ ἐλέγοντο τουρκιστὶ *κεζαπλίδικα*. Ἐρμηνεῖα Ἁν. Σταμούλη.

17. Τῆς θυγατέρας.

Κυρά μ', τὴν θυγατέρα σου, κυρά μ', τὴν ἀκριβὴ σου
 ἀπ' τὸ φλουρὶ δὲν φαίνεται κι ἀπ' τὸ μαργαριτάρου
 στὸ σύννεφο τὴν ἔκρυψες, νὰ μὴ τὴν ἀβασκαίνουν.
 Τὴν εἶδαν κόσμοι κ' ἔφεξαν, παπάδες ἔθαμάξαν,
 5 τὴν εἶδε ἡ γραμματικὸς πέφτει λιγοθυμαίει,
 τρία κανιὰ ξοδόστομο ὡς ποὺ νὰ ξελιγοθυμίσει,
 κι ἄλλα τρία κρύο νερὸ νᾶλθ' ἡ ψυχὴ τ' στὸν τόπο.

18. Τῆς μικρῆς.

Πολλὰ εἶπαμε τὴν μεγάλ' ἄς ποῦμ' καὶ τὴν μικρούλα.
 Κοπέλλα κοπελίτσα μου καὶ χρυσοκοπελιά μου,
 ἔχεις μαλλιά πολλὰ πηκτιὰ στὶς πλάτες ἀπλωμένα,
 ἀγγέλοι τὰ κτενίζουνε μὲ τὰ χρυσὰ τὰ κτένια
 5 μὲ τὰ χρυσὰ, μὲ τ' ἀργυρὰ, μὲ τὰ μαλαματένια,
 κι ἐκεῖνες ποὺ τὰ πλέχουνε τρεῖς παρθενιὲς κοπέλλες,
 τὴν μὰ τὴν λένε Ρήγαινα τὴν ἄλλη Λασκαρίνα,
 τὴν τρίτη τὴ μικρότερη τὴν λέν Γκιουζέλ Σουλτάνα.

19. Τοῦ παλλικαριοῦ.

Τὸ ἀγοριό σου τ' ἀγοριό σ' τ' ἄξιο παλλικάρου,
 τὸν μαῦρο καβαλίκευσε καὶ πάγ' νὰ τὸν ποτίσει.
 Στὴ στράτα ὅπου πήγαινε, θεὸ περικαλοῦσε :
 Θεέ μου, κι ἄς τὴν εὔρισκα τὴν ἀγάπη μου στὴ βρούση.
 5 Πῆγε, τὴν ἡῦρε κ' ἔπλυνε μαντήλια σκαμαγκένια. ¹⁾
 Θεέ μ', ὡς παρακάλεγα ἔισ' πῆγα καὶ τὴν ἡῦρα.
 — Φεῦγε, κόρη μ', ἀπ' αὐτοῦ μὴ σὲ πατήσ' ὁ μαῦρος.
 — Ἐμένα ἡ μαῦρος ἄς πατήσ' ἡ μαῦρος ἄς κλωτσήσει,
 στὴ καβαλάρ' τὰ βλέμματα, στὴ μαύρου τὰ παιχνίδια.

20. ΜΟΥΣΤΑΦΑ - ΠΑΣΑ

Συλλογὴ Μ. Μοσχοπούλου.

Χριστούγεννα, Χριστούγεννα, τώρα Χριστὸς γεννιέται
 στὸ μέλι καὶ στὸ ἀγιοκέρ' καὶ στὸ ἅγιο θυμιάμα.
 Τὸ μέλι πηγαίν' στοὺς ἄρχοντας καὶ τὸ κερί στοὺς ἄγιους
 καὶ τᾶγιο τὸ θυμιάματο πηγαίν' στοὺς ἀρχαγγέλους.

¹⁾ σκαμαγκένια=τὰ κάτασπρα σὰν τὸ σκαμάκι, ποὺ θὰ πῆ τουλούπα στὴν Τσινδὼ αἰ Φανάρι.

- 5 Κι ἀπέδω διάβηκε Χριστὸς μὲ δώδεκα ἀποστόλους,
καὶ πάλι ματαγύρισε μὲ δώδεκ' ἀρχαγγέλους,
καὶ κεῖ πού πάγ' κι ἀκούμπησε χρυσὸ δεινδράκι βγήκε.
χρυσά ταν τὰ κλωνάρια του καὶ ἀργυρά τὰ φύλλα τ'
καὶ τὰ κλωνάρια μαρτυροῦν γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθγια
10 πὼς θὰ τὸν πιάσουν οἱ Ὀβροὶ νὰ πᾶν νὰ τὸν σκενιζέσουν.¹⁾
Καρφιὰ βάλλουν στὰ χέρια του, καρφιὰ κι στὰ ποδάρια τ'
καρφι κι στήν καρδοῦλα του νὰ τὸν παραζαλίσουν.
Βοιάνι τὸν ἐπότιζαν γιὰ νὰ τὸν φαρμακώσουν,
τὸν ἄγκαθον²⁾ καὶ τὸν ζουρφὸν³⁾ καὶ τὸ πικρὸ μαροῦλι
15 καὶ ὁ Χριστὸς τὰ βλόγησε, γιὰ νὰ τὰ τρώγ' ὁ κόσμος.

21.

- Ἀπὸν' στίς ὥρες καὶ στιγμὲς
ἡ Παναγιά κοιλοπονάει,
κοιλοπονάει παρακαλάει
τὶς ἀρχαγγέλοι κι ἀποστόλοι.
5 Οἱ ἀποστόλοι μὲ τᾶγιονέρι
κ' οἱ ἀρχαγγέλοι μαμὲς νὰ φέρνι.
ὦσπου νὰ πάνε καὶ νὰ γυρίσουν
ἡ Παναγιά ξελευτερώνει,
ξελευτερώνει Χριστὸν ἀφέντη,
10 Χριστὸν ἀφέντη, σὰν ἥλιος φέγγει.

22.

- Χριστούγεννα, Χριστούγεννα, πρώτη γιορτὴ τοῦ κόσμου
σήμερ' γεννέθηκ' ὁ Χριστὸς ὁ πλάστης καὶ Θεὸς μου,
γεννέθηκ' κι ἀναθράφηκε στὸ μέλι καὶ στὸ γάλα.
Τὸ μέλι τρωῦν οἱ ἄργοντες καὶ τὸ κερὶ στοὺς ἅγιους
5 Ἀγγέλοι τὸν δοξάζουνε
κι ἄνθρωποι τὸν θαμάζουνε.
Μάγοι τὸν προσκύνησαν, ποιμένες τὸν γιορτάζουν
τὸ θάμμα σὰν τὸ ἄκουσεν ὁ ἄπιστος Ἡρώδης,
ἔξου φρενῶν ἐγένηκε ὁ ἄνομος θυμώδης,
10 οὐλα τὰ ρεφ'⁴⁾ ἐχάλασε μὸν τὸ μονογεννήτη,
γιατ' εἶπανε Θεοῦ παιδί, τὸ εἶπαν οἱ προφήται.
Νὰ ζῆ ἀφέντης καὶ κυρὰ καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους.

1) σκενιζεύω=τυραγνῶ.

2) ἄγκαθος=σπανάκι.

3) ζουρφὸς=μαγδανός

4) ρεφ'=βρέφη.

νά δίνει τόνα ἑκατὸ κ' εἰς τῆ φιλοδωρία,
νά τὸν χαρίζει κ' εἰς ἡμᾶς τὰ ἄκακα παιδιά.

23. ΑΙΝΟΥ

Χριστούγεννα, Χριστούγεννα, τώρα Χριστὸς γεννιέται,
τώρα ἄγγελοι χαίρονται κι ἅγιοι δοξολογιέονται
καὶ τὰ δαιμόνια θλίβονται γιατί ὁ Χριστὸς γεννιέται.
Στὸ μέλι ἐγεννήθηκε στὸ γάλα ἀναθράφη.

- 5 Τὸ μέλι τῶν οἱ ἄρχοντες τὸ γάλα οἱ γι ἀφεντάδες
καὶ τὰ κεροσταλάματα μπρὸς σὴν ἀγιά Σοφία.
Τούτου χρόνου κι ἄλλου χρόνου καὶ πάντα καὶ διαπάντα,
νά ζῆτε χρόνια ἑκατὸ καὶ φῶτα πεντακόσια,
νά ζῆστε καὶ τ' ἅγιου - Βασιλειοῦ ποῦνε ἀρχὴ τοῦ χρόνου.

- 10—Γιὰ βάνε τὸ χεράκι σου σὴν ἀργυρὴ σου τσέπη
μὴ βγάζεις μιά, μὴ βάζεις δύο, μὴ βγάζεις πέντε δέκα
μὸν βάνε κίτρινα φλωριά νὰ σ' μώσεις τὰ πτυομπλέκια.

24. ΑΚΑΛΑΝ (ΔΕΡΚΩΝ)

Χριστούγιαννα, Χριστούγιαννα, τώρα Χριστὸς γινιέτι,
γινιέτι κι ἀνιθρέβιτι τοῦ μέλι κι τοῦ γάλα,
τοῦ μέλι τῶν οἱ ἄρχοντες κι τὰ κηριά τις ἅγιοι
κι τὰ κηροσταλάματα τριγύρου πὸν τις ἅγιοι.

- 5 Κυρὰ οὐντὰς στουλίζισι κι πᾶς σὴν ἐκκλησία
βάνεις τοῦ νήλιου προύσουπου κι τοῦ φηγάρ' ἀστῆθι
κι τοῦ κοντιὸ κοντιόφτιρου βάνεις καγκιλοφρούδι.

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΙΚΑ ¹⁾

Συλλογὴ Κ. Κουρτίδη, ἱατροῦ.

1. Χριστουγεννιάτικο.

Κι ἰδῶν ἤρθαμι νὰ παίξουμι, χαρῆτε κι ἄς χαροῦμι,
γιατὶ εἶνι χρόνους γρήγουρους κ' ὕστερα (θὰ) λυπηθοῦμι.

¹⁾ Παραθέτομεν ὧδε ἐν συνόψει ἄσματά τινα ἐν χρήσει παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῦ Τοιορέκ κι οἱ ψαλλόμενα κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων, ἧτις θεωρεῖται ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα συνόρατα τοῦ ἔτους, καθότι συνήθως οἱ χωρικοὶ διαιροῦσιν αὐτὸ οὐχὶ εἰς τέσσαρας ὥρας, ἀλλὰ θρησκευτικῶς, οἷον ἀπ' τοὺν Ἄϊ Γεώργι ὡς τοὺν Ἄϊ Ἥλιόν ἢ ἀπ' τοὺν Ἄϊ Δημητρου ὡς τοῦ Χριστοῦ ἢ ἀπ' τοῦ Ἄϊ Βασιλειοῦ ὡς τὴν Ἄϊν Μπάσχα κλπ.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τὴν τεσσαρακοστήν. οἱ χωρικοὶ, καὶ ἐν γένει πᾶσαν

Χριστόνου¹⁾ γεννᾶ, Χριστόνου γεννᾶ, πρώτη χαρά στοὺν κόσμου
κὶ ψὲς Χριστὸς γεννήθηκε κὶ κόσμους δὲν τοῦ νίσι²⁾

5 κὶ κόσμους εἶταν κόμπιλα³⁾ κὶ βασιλεὺς ἀτόσα⁴⁾.

Κὶ ψὲς ποὺ γύριζι ὁ Χριστὸς μὴ δώδικα κλοννάργια
κὶ κεῖ ποὺ πάει κὶ ἀκούμβησε χρυσὸ δένδρου τοῦ ἀξιῶσι.

Κὶ νένευδρους⁵⁾ εἶταν Χριστὸς κὶ τὰ κλοννάργια Ἄγγελοι
κὶ αὐτὰ τὰ πικνουκλοννάρα σὰν δώδεκ' Ἄμπουστόλια⁶⁾.

10 Κὶ ἀπάνου στὴ φουλίτσα του περδίκια φουλιασμένα
κὶ κάτου στὴ ριζίτζα του πηγάδια κὶ λειβάδια
κὶ κατηβάζ' ἢ πέρδικα παίρνει κὶ ἀνηβάζει,
παίρνει νερὸ στὰ νύχια τσου κὶ δρόσου στὰ φτιρά τσου,
δρουσίτζει τοὺν Χριστὸ γεννᾶ, παιχνίζ' κὶ τοὺν ἀφέντη

15 κὶ μεῖς τοὺν ἀυγενίζουμι⁷⁾, πουλλή χαρὰ στοὺν κόσμου.

¹⁾ Χριστόνου=τὸν Χριστὸν γεννᾶ. ²⁾ νίσι=ἐννόησαν. ³⁾ κόμπιλα=ἀναίσθη-
τος πρὸς τὰ γενόμενα. ⁴⁾ ἀτόσα=ἐπίσης. ⁵⁾ νένευδρους=δένδρον. ⁶⁾ Ἄμπουστό-
λια=Ἀποστόλοι. ⁷⁾ Αὐγενίζω δοξάζω, ἐπαινῶ. ἐξυψῶ (ἴσως τὸ εὐγενίζω=κάνω
ἐναν εὐγενῆ).

2. Τοῦ παπᾶ.

Σήκου νὰ πᾶς, ἀφέντη μου, κὶ κάτοι στὸ σχολειὸ σου
κὶ πάρ' τ' ἀργύρου μαστραπά σ' κὶ νίψ' τοὺν μπρόσουπό σου
κὶ βγάλ' τοὺν δρόσους μανδηλάκ' κὶ νίψ' κὶ σφουγγιστῆς σου.

Ἦνιά κλησιὲς ἀσήμαναν, τὰ μαναστήρια ψάλλον

5 κὶ τὰ μικρὰ δασκαλικά λέγουν τοὺν «Κύργιαλέησον».

Κὶ Παραγιά μας λύνουνταν, παρηγουριά στοὺν Κύργιουν.

Βάλτι κρασί μέσ' τοῦ γυαλι κὶ ἀφράτου παξιμάδι,

μικρὰν καὶ ἐπουσιώδη νηστείαν φυλάττουσι μετὰ μεγίστης ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ὀρισμένων τροφῶν καὶ ἐδεσμάτων, τοῦτο δὲ διατηρεῖται μέχρι τῆς σήμερον μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ δογματικῆς συναισθήσεως. Μετ' ἀπεριγράπτου χαρᾶς περιμένονται αἱ ἑορταὶ τῶν Χριστουγέννων κατὰ τὰς ὁποίας μετ' ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ διασκεδάξουσι τρώγοντες μετὰ λαμαργίας τοὺς πρὸ δύο ἡμερῶν χοίρους καὶ πίνοντες εὐθύμως πάνυ τὸν ἄκρατον ἐκ μικρᾶς λύτρας κατὰ σειρὰν ἄνευ ποτηρίου.

Ἄφ' ἐσπέρας συναθροίζονται τὰ παλλικάρια τοῦ χωριοῦ εἰς τι προσδιορισθὲν μέρος καὶ ἐκεῖθεν μὲ διάφορα ὄργανα ἐστολισμένα διὰ κυπαρίσσου καὶ ἀμαράντου μεταβαίνουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως, τῶν προκρίτων καὶ τῶν γνωστῶν καὶ φίλων καὶ ψάλλουσι διερχόμενοι καὶ ἰστάμενοι εἰς τὸ προαύλιον τῶν οἰκιῶν αὐτῶν τὰ σχετικὰ καὶ κατάλληλα εἰς αὐτοὺς ἄσματα καὶ εἰς τὰ διάφορα τῆς οἰκογενείας μέλη.

Ἡ συνοδεία κινεῖ καὶ ψάλλει ἀρχομένη ἐκ τοῦ προσδιορισθέντος μέρους ἐν πρώτοις τὸ ἄσμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ εἶτα τὸ τοῦ ἱερέως, μετ' ὃ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθημεν πάντα τ' ἄσματα ταῦτα νὰ γράψωμεν παραθέτομεν δὲ τινὰ, τὰ σπουδαιότερα, ἅτινα ἀληθῆ τύγχανουσι δημῶδους λυρικῆς ποιήσεως ἀριστουργήματα πλήρη χάριτος καὶ ἠψηλῶν ἐννοιῶν. ἐκφραζομένων ὅλως ἀφελéstata διὰ παρομοιώσεων καὶ θαυμασιῶν μεταφορῶν. Κ. Κ.

κὶ κράζτι τὰ χριστιανικά νὰ μᾶς πορηγορέσουν.

Κὶ κεῖν π' σκινιζεῖσαν τὸν Χριστό, ἡγνιά ἰουμάτ² Οὐβραῖοι
10 τὸν παίδησαν, τὸν σκίνιζησαν γιὰ δίκιον μαρτύσει.

Τὰ δένδρα ξερρίζονταν, κὶ πέτρις κατληλοῦσαν.

Τὸν Πέτρον στέλλουν γιὰ καρφιά στοὺν χάλκουν¹) προγουδοῦσαν

—Χαλκέ μας, κόφι μας καρφιά κὶ ὡς τέσσιρα μπιρούνια.

(Κὶ χάλκους εἶταν παράξιους κόφι τοῦ παραπάνου).

15 «Τὰ δυὸ βάλλι σιὰ χέργια του, -τὰ δυὸ σὶ δυὸ μπουδάργια
τοῦ τριῖου τοῦ φρομακιρὸ ἀγνάτια σιὴν καρδιά του.

—Κὶ μεῖς τὸν ἀυγενίζουμι, Χριστὸς νὰ τὸν φυλάει.

3. Τοῦ νοικοκύρη.

Ἄφεντη μου, σιὴν τάβλα σου χρυσὴ καντήλα καίει

δίχως ἄλέσου²) κρέμιτι, δίχους τοῦ λάδι καίει,

κὶ ἂν βάλλεις λάδι κὶ κηρὶ φέγγει τὴν ἀφιντιά σου,

κὶ ἂν βάλλεις περισότερον φέγγει τὸν κόσμον ὅλον

5 κὶ ἀπὸν τὰ παραθύργια σου φέγγει τὴν γειτουνιά σου.

Φέγγει κὶ τίς ἀρχόντισσες κὶ τίς ἀρχοντοπούλες,

ποὺ κοσκινίζουσι τὰ φλουργιά, ποὺ δριμουνίζουσι τ' ἄσπρα.

—Κὶ μεῖς τὸν ἀυγενίζουμι, Θεὸς νὰ τὸν φυλάει

4. Τῆς νοικοκυρᾶς.

Σὰν τὶ τραβούδ' νὰ βροῦμι νὰ μνοιάσ' τὴν σπιτονοικοκυρά :

—Κυρὰ χρυσὴ κυρὰ - ὄργυρὴ κυρὰ μαλαματένια,

ἀλλάξιαι, στουλίξιαι σιὴν ἐκκλησιὰ παγαίξιαι,

βάξιαι τὸν ἥλιου μπρόσουπου κὶ τὸν φηγγάρ' ἀστήθη,

5 κὶ τὸν καθάργιον οὐρανὸ καθάργιον δαχτυλίδι.

Κὶ βάξιαι σιὴν τριπίτσα σου χρυσὰ μαλαματένια

κὶ δικωχτὸ τοκάτσια.

Κέρνα σιὰ, μάννη μ², κέρνα σιὰ, σ' ἀτὰ τὰ βραχμιασμένα.

—Κὶ μεῖς τὴν ἀυγενίζουμι, Θεὸς νὰ τὴν φυλάει.

5. Τοῦ νιόγαμπρου.

Ἄνδρουγγρίτσι μ' νιούτσικου κὶ νιὸ στεφανουμένου,

κὶ ὄντα χεϊμάζει πουρπατᾶς κὶ ὄντα βρέχει διαβαίνεις

κὶ ὄντα λιανουψιχαλιάζει οὐ νιὸς τὴν κόρ² φιλοῦσαι,

φιλοῦντας κὶ ἀγκαλιάζοντας σιὰ γόνατα τὴν παίρνει.

¹ χάλκουν=χαλκίαν. ² ἄλυσσιδα.

- 5 Στὰ γόνατα τὴν ἔπιον, στὰ μάτια τὴν λουγιάζει:
 —Κόρη μ', δὲν εἶσι ἄσπρη δὲν εἶσι ροδιανή.
 —" Ἄν θέλ'ς νὰ εἶμι ροδιανή, ἄν θέλ'ς νὰ εἶμι ξιάσπρη,
 τὸν μαύρου καβαλίκτησι κι ἔβγα στὸν μπιζιστένι
 νὰ μ' ἀγοράσεις ξέβλαστρου ¹⁾ κι ἀργυρὸ ζουνάρι,
 10 νὰ σιουλισῶ, ν' ἀρματωθῶ, νὰ βγῶ τοῦ περιβόλι,
 νὰ κάμου νέους νὰ σφαχτοῦν, κοράσια νὰ πλαντάξουν,
 νὰ κάμ' κι αὐτὸν τὸν νιούτσικον, νὰ χύσ' τὰ μαῦρα δάκρυα.
 —Κι μεῖς τὸν ἀυγενίζουμι, Θεὸς νὰ τὸν φυλάει.

6. Τοῦ ἀρραβωνιασμένου.

- Χιλιδονίτσι μου γουργό, γουργό μου χιλιδόνι
 κι κεῖ π' σὲ στέλνουν θέλ' νὰ πῶς κι κεῖ π' σὲ καλοπαίρνουν
 —Κι κεῖ π' μοὶ στέλς, ἀφέντη μου, δουλειά χου δὲν ἀδειάζου.
 Κι πάει κι ἤρει τοῦ πουλί, φουλίτσα δὲν τὴν βρίσκει,
 5 κι ἀπάν' στὴν πέτρα ἔκατσι κι πικροκαταργέι.
 —Κι σὺ τὴν κάμνεις μὴ πηλὸ κι γῶ μὴ κουρασάνι,
 κι σὺ τὴν στρώνεις πούπουλα κι γῶ χρυσὸ βαμβάκι.
 Ἄνάθιμα π' ἀγάπησα κουντὰ στὴ γειτονιά μου,
 οὐδὲ παπούτζια νὰ χαλνῶ οὐδὲ τὸν ὕπνου χάνου,
 10 νάχου παπούτζια διάφουρου, κι ἀπὸ τὸν ὕπνου χάρη.
 —Κι μεῖς τὸν ἀυγενίζουμι, Θεὸς νὰ τὸν φυλάει.

7. Τῆς ἀρραβωνιασμένης.

- Προυξινιτάδεις ἔρχουντι ποὺ μέσα ποὺ τὴν Πόλη,
 τοιμάζονταν, λουγιάζονταν, ποῦ νᾶθρον τέτοια κόρη,
 τέτοια ψηλιά, τέτοια λιγιά, τέτοια μαυροματοῦσα,
 πῶχει τὸ μάτι σὰν ἡλιά, τὸ φρεῦδι σὰν γαϊτάνι
 5 τ' ἀπάνου τοῦ ματόφυλλου σὰν φράγγικου δουξάρι,
 τοῦ κάτου τοῦ ματόφυλλου σὰν ἡλιου σὰ φεγγάρι.
 —Κι μεῖς τὴν ἀυγενίζουμι, Θεὸς νὰ τὴν φυλάει.

8. Τοῦ κοριτσιοῦ.

Μάννη μ', τὴν θυγατέρα σου μάννη μ' τὴν ἀκριβή σου
 τὴν ἄλλαξις, τὴν στόλισις στὰ σύννεφα τὴν κρύβεις,
 κι σκόρπισαν τὰ σύννεφα κι φάνηκε ἡ κόρη,
 κι ἄς εἶ - κι ἄς εἶναι πέρδικα, κι ἄν δὲν τὴν κυνηγήσου

¹⁾ Ἄνθη πλασιά.

ὅ νὰ στήσου βρόχια σιὰ βουνὰ κι ὀλόγυρα στοὺς κάμπους.
—Κὶ μεῖς τὴν ἀγγερίζουμι, Θεὸς νὰ τὴν φυλάει.

9. Τοῦ παιδιοῦ ποὺ βυζαίνει.

Ἐνα μικρὸ μικρούτσικου Σαββάτου γεννημένον,
Σαββάτου κι ἂν γιννέθηκι τὴν Κυριακὴ βαφτίσκι,
κι μάννα ποὺ τοῦ βύζανι, χρυσὴ μαλαματένια
κι τοῦ βυζιῖ τσου μάλαμα κι ρῶγα τὸ μپασιασέενια.

5 Ἀλλάζιτι, σιουλίζιτι, στὴν ἐκκλησιὰ παραίξει,
βάζει τοὺν ἥλιου μπρόσουπον κι τὸ φιγγαρι ἀστήθη
κι τοὺν καθάριον οὐρανό, καθάριον δαχτυλίδι.
Κὶ μεῖς τοῦ ἀγγερίζουμι Θεὸς νὰ τοῦ φυλάει.

10. Ἀλφαβῆτα.

1. Ἀλφα. Ἀρχὴ τοῦ κόσμου.—2. Βῆτα. Βασιλεῦ Μαρία.—3. Γάμα. Γὰρ γιννέτι ὁ Χριστός.—4. Δέλτα. Δι' ἀγγέλου τὸ «χαῖρε».—5. Ἐψιλον. Ἐρχιτι ὁ Κύριος.—6. Ζῆτα. Ζωὴ τῶν Ἰουδαίων.—7. Ἡτα. Ἡλιος ἔλαμψε.—8. Θῆτα. Θεοτόκου τὸν ἐγέννησε.—9. Ἰῶτα. Ἰωάννης τὸν ἐβάφτισε.—10. Κάππα. Κάλामον τὸν ἔβαλαν.—11. Λάμδα. Λαοὶ τὸν ἐπήγαιναν.—12. Μι. Μίλημα τὰ χεῖλη του.—13. Νι. Νύκτα τὸν ἐπήγαιναν.—14. Σι. Σῦλα τὸν ἐφόρτωσαν.—15. Ὄ. Ὁ Πιλάτους ἔλιγι.—16. Πι. Ποῦ νὰ τοὺν σταυρώσουμι.—17. Ρῶ. Ρομφαία τοὺν ἔδειξαν.—18. Σι. Σημεῖα τοὺν ἔδειξαν.—19. Ταῦ. Ταῦτα κι κακόπαθι.—20. Ὑψιλον. Ὑψηλὰ τοὺν πήγαιναν.—21. Φι. Φίλημα τοὺν ἔδουσαν.—22. Χι. Χολὴ τὸν ἐπότιζον.—23. Ψι. Πάλλοντας καὶ λέγοντας.—24. Ω. Ω Χριστὸς ἀνέστη, ὁ διάβουλος ἔσκασι κι Ἰούδας κριμάσι.

ΑΓΙΒΑΣΙΛΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Συλλογὴ Ἑλπινίκης Σταμούλη—Σαραντή.

1. ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ (ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ)

Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ὅλοι πέρνον σουρβακίδια ¹⁾. Τὸ πρωὶ πρὶν ξημερώσει δέκα ἕως δώδεκα παιδιὰ βαστοῦν στὰ χέρια των σουρβάκα ²⁾, καὶ τρέχουν εἰς ὅλα τὰ σπίτια καὶ σουρβακοῦν ³⁾ τίς πόρτες καὶ λένε:

¹⁾ Ἐπερὰ ὀπωρικά, σῦκα, χαρούπια, καρύδια, σταφίδες. ²⁾ Βέργα ἀκρανιά.

³⁾ Κτυποῦν μὲ τὴν σουρβάκα.

Σούρβα, σούρβα γειὰ χαρά,
 γειὰ χαρά, γερό κορμί
 γερό σταυρί, τὴ χρόν'¹
 ὄλ' γεροὶ καὶ καλόκαρδοι.
 Σούρβει, σούρβει, νέος χρόνος ἔρχεται
 με ἠγεία καὶ εὐτυχία, χρόνους πολλούς.

Στὶς Σαρανταεκκλησιῆς λένε :

Σούρβα, σούρβα, γερό κορμί, γερό σταυρί,
 σὰν ἀσημ', σὰν κροατὰ
 καὶ τὴ χρόν' γοῦλ' γεροὶ καὶ καλόκαρδοι.

Ὁ σπιτονοικοκύρης τὰ δίνει σουρβακίδια καὶ πηγαίνουν σὲ ἄλλα σπί-
 τια νὰ σουρβακίσουν. Ἐφου σχολιάσ' ¹⁾ ἡ ἐκκλησία καὶ φάγ' ὁ κόσμος,
 παλλικάρια δώδεκα ὡς δεκαπέντε βαστοῦν μανδήλια στὰ χέρια τους καὶ
 ψάλνε ὅλα μαζὺ τὸν Ἀῆ Βασίλη :

Ἐῆ Βασίλης ἔρχεται, Γεννάρης ξημερώνει.

— Ἀῆ Βασίλη μ', πόθε ἔρχεσαι καὶ ποῦ θὲ νὰ πηγαίνεις ;

— Ἀπὸ τὴν μάννα μ' ἔρχομαι καὶ στὸ σχολεῖὸ πηγαίνω.

— Ἀῆ Βασίλ', τραγούδησε καὶ πὲς ἓνα τραγοῦδι.

5— Ἐγὼ τραγούδια δὲν ξεύρω, τὰ γράμματα μανθάνω.

Κ' εἰς τὸ ραβδί του κούμπησε καὶ λέγ' τ' ἀλφαβητάρι.

Ἐρὸ χλωρὸ εἶταν τὸ ραβδί, ξερούς βλαστοὺς πετάγει
 καὶ πάνω στὰ κλωνάρια του περδίκια κελαϊδοῦσαν,
 ὄχι περδίκια μοναχὰ καὶ ἄλλα αἰδονάκια.

10— Βάλε, κερὰ, τὸ χέρι σου στὴν ἀργυρὴ σου τσέπη
 καὶ παρ' τὸ μανδηλάκι σου τὸ χρυσοκεντημένον
 ἂν ἔχεις γρόσια, δόσε τα, φλωριά μὴ τὰ λυπᾶσαι,
 κ' ἂν ἔχεις μισὸ δέκατο, δόσε τὸν Ἀῆ Βασίλη,
 διὰ νὰ εἶν' οἱ Χριστιανοὶ μὲ τὸν Χριστὸν ἀντάμα.
 Χρόνια πολλὰ νὰ δίν' ὁ Θεὸς τὸν σπιτονοικοκύρη,
 τὸ νέον ἔτος πῶρχεται εὐτυχισμένοι νᾶσθε. ²⁾

2. ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ

Ἐῆ Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρίτσα,
 βαστάει κόλα καὶ χαρτί, χαρτὶ καὶ καλαμάρι,
 τὸ καλαμάρι ἔγραφε καὶ τὸ χαρτὶ μιλοῦσε.

— Βασίλη μ', πόθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις ;

¹⁾ Ἐφου ἀπολύει. ²⁾ Ὁ σπιτονοικοκύρης τὰ δίδει σουρβακίδια καὶ δεκάρα ἢ
 εἰκοσάρα καὶ πηγαίνουν εἰς ἄλλο σπίτι καὶ τρέχουν ὡς τὸ βράδυ καὶ σουρβακοῦν
 τοὺς γνωστούς. Τὰ σουρβακίδια τὰ τρῶνε τῶν Φώτων.

- 5 —'Από τὴν μάννα μ' ἔρχομαι καὶ σὸ σκολειὸ πηγαίνω.
 —Βασίλη μου, τραγούδησε, πές μας τὴν ἄλφα—βῆτα.
 —'Εγὼ εἶμαι γραμματικὸς τραγούδια δὲν ἤξεύρω.
 —'Αν εἶσαι καὶ γραμματικὸς πές μας τὴν ἄλφα—βῆτα.
 Καὶ σὸ ραβδί ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἄλφα—βῆτα,
 10 καὶ τὸ ραβδί εἶτανε χλωρό, πολλὰ βλαστάρια ἀπόλκε,
 καὶ κάτω στὴ ριζίτσα του στανρὸς μαλαματένιος.
 —Καὶ τοῦ χρόνου νὰ εἶσθε γεροὶ καὶ καλόκαρδοι
 καὶ εἰς χρόνους πολλοὺς.

3. ΦΑΝΑΡΙΟΥ (ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ)

- 'Αῖ Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὸ Στανροδρόμι,
 φέρνει μουλάρια δώδεκα καμήλια δέκα πέντε,
 στὴ μοῦλα τὴν κανακαριὰ κάθει' ὁ 'Αῖ Βασίλης.
 —'Αῖ Βασίλη μου καλέ, πές μας κανὲν τραγοῦδι.
 5 —'Εγὼ γραμματικὸς εἶμαι, τραγούδια δὲν ἤξεύρω.
 —'Αν ἦσαι καὶ γραμματικὸς πές μας τὴν ἄλφα—βῆτα.
 Καὶ σὸ ραβδὶν ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἄλφα—βῆτα
 καὶ τὸ ραβδί ξερὸ εἶτανε, χλωρὰ βλαστάρια ἀπόλκε,
 πὸ κάτω στὴ ριζίτσα του λειβάδια, πρασινάδια,
 καὶ πάνω στὴν καρφίτσα του στανρὸς μαλαματένιος,
 καὶ στὰ περικλωνάρια του περδίκια φωλιασμένα,
 βουτοῦσαν τίς φτεροῦγες τους κι' ἀγιάζουν τὴν κερά τους,
 καὶ μάτα τίς βουτούσανε κι' ἀγιάζουν τὸν ἀγᾶ τους,
 καὶ μάτα τίς βουτούσανε κι' ἀγιάζνε τὸν κόσμον οὐλο.

4. ΚΕΣΣΑΝΗΣ

- 'Αῖ Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρίτσα
 σέρνει μουλάρια δώδεκα, βουρδόνια δέκα τρία,
 σέρνει καὶ μιὰ χρυσόμουλα μὲ τὴν χρυσὴ τὴ σέλα
 —Βασίλη μ', ποῦθε ἔρχεσαι; Βασίλη μ', ποῦ πηγαίνεις;
 5 —'Απὸ τὴν μάνα μ' ἔρχομαι σὸ δάσκαλο πηγαίνω.
 —'Αν ἔμαθες τὰ γράμματα πές μου τὴν ἄλφα—βῆτα.
 Καὶ σὸ ραβδί ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἄλφα—βῆτα,
 καὶ τὸ ραβδί εἶταν ξερό, χλωρὸ βλαστάρι ἀπόλκε,
 ἐπάνω στὰ βλαστάρια του περδίκια φωλιασμένα
 10 καὶ κάτω στὴ ριζίτσα του βρούση μαλαματένια.

Παίρουνν στή μύτη τους νερό, και στὰ φτερά τους χιόνι,
και βρέχουν τὸν ἀφέντη τους, βρέχουν και τὴν κροά τους
και πάλι ξαναβρέχονται και βρέχουν ὅλον τὸν κόσμον.

- Σήκω κερά μου, κι ἄλλαξε και βάλε τὰ χουσιά σου,
15 κάμε τὸν ἥλιο πρόσωπο και τὸ φεγγάρι στήθη
και τοῦ κατάνου τὸ φτερό βάλ' το καγκελοφρούδι.
'Αῆμερα τὴν Πασχαλιὰ νὰ βάλεις τὰ χουσιά σου,
τὴ δευτέρη τῆς Πασχαλιᾶς νὰ βάλεις τὰ τιγγά σου
τὴν τρίτ' μέρα τῆς Πασχαλιᾶς, νὰ βάλεις τ' ἀργυρά σου. ¹⁾
— Και τοῦ χρόν'.

5. ΑΜΥΓΓΑΛΙΑΣ (ΑΙΝΟΥ)

- 'Αῆ Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρίτσα
βαστᾶ εἰκόνα και σταυρό, χαρτὶ και καλαμάρι.
— Βασίλη μ', πόθε ἔρχεσαι, Βασίλη μ', ποῦ πηγαίνεις ;
— Ἀπὸ τίς Σέρρες ἔρχομαι στή μάνα μου πηγαίνω'
5 — Ἀπὸ τίς Σέρρες ἔρχεσαι, πές μας κανὲν τραγοῦδι.
Τραγοῦδια δὲν ἐμάνθανα, γράμματα γὰρ ἤξεύρω
και στὸ ραβδί ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἄλφα βῆτα,
και τὸ ραβδί ξερό 'τανε, γλωρὰ βλαστάρια βγάζει
10 και πάνω στὰ ξεκλώναρα περδίκια φωλιασμένα
δὲν εἶν' περδίκια μοναχὰ εἶνε και περιστέρια.

ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ

Συλλογὴ Ἑλληνικῆς Σταμούλη—Σαραντή.

1. ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ

- "Ἠλθανε τὰ Φῶτα κι ὁ Φωτισμός,
αὔριο τῆς κεραῆς μας τῆς Παναγιᾶς.
Παναγιὰ 'Κονόμα και στὰ κεριά
και στὰ θυματούργια καλάντισμα.
5 'Αῆ Γιάνν' ἀφέντη και Πρόδρομε,
θέλω νὰ βαπίσω Θεοῦ παιδί,
νὰ τὸ βγάλω Δρόσο και Λίβανο,
ν' ἁγιασθοῦν οἱ κάμποι μὲ τὰ νερά,
10 ν' ἁγιασθῆ κι ἀφέντης μὲ τὴν κερά.

¹⁾ Μὲ τὸ χροῶμα τοῦ ναγίου.

Παίρουν στή μύτη τους νερό, και στά φτερά τους χιόνι,
και βρέχουν τὸν ἀφέντη τους, βρέχουν και τὴν κερὰ τους
και πάλι ξαναβρέχονται και βρέχουν ὅλον τὸν κόσμον.

- Σήκω κερὰ μου, κι ἄλλαξε και βάλε τὰ χρουσὰ σου,
15 κάμε τὸν ἥλιο πρόσωπο και τὸ φεγγάρι στήθη
και τοῦ κατάνου τὸ φτερὸ βάλ' το καγκελοφρούδι.
'Ανήμερα τὴν Πασχαλιὰ νὰ βάλεις τὰ χρουσὰ σου,
τὴ δεύτερη τῆς Πασχαλιᾶς νὰ βάλεις τὰ τυγγὰ σου
τὴν τρίτ' μέρα τῆς Πασχαλιᾶς, νὰ βάλεις τ' ἀργυρὰ σου. ¹⁾
— Και τοῦ χρόν'.

5. ΑΜΥΓΔΑΛΙΑΣ (ΛΙΝΟΥ)

- 'Αῖ Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρίτσα
βαστῆ εἰκόνα και σταυρό, χαρτὶ και καλαμάρι.
— Βασίλη μ', πόθε ἔρχεσαι, Βασίλη μ', ποῦ πηγαίνεις ;
— 'Απὸ τίς Σέρρες ἔρχομαι στή μάνα μου πηγαίνω'
5 — 'Απὸ τίς Σέρρες ἔρχεσαι, πές μας κανὲν τραγοῦδι.
— Τραγοῦδια δὲν ἐμάνθανα, γράμματα γὼ ἤξεύρω
και στὸ ραβδί ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἄλφα βῆτα,
και τὸ ραβδί ξερό 'τανε, χλωρὰ βλαστάρια βγάζει
10 και πάνω στά ξεκλώναρα περδίκια φωλιασμένα
δὲν εἶν' περδίκια μοναχὰ εἶνε και περιστέρια.

ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ

Συλλογὴ Ἑλληνικῆς Σταμούλη—Σαραντή.

1. ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ

- "Ἠλθανε τὰ Φῶτα κι ὁ Φωτισμός,
αὔριο τῆς κερᾶς μας τῆς Παναγιᾶς.
Παναγιὰ 'Κονόμα και στά κερὰ
και στά θυμιατούργια καλάντισμα.
5 'Αῖ Γιάν' ἀφέντη και Πρόδρομε,
θέλω νὰ βαπτίσω Θεοῦ παιδί,
νὰ τὸ βγάλω Δρόσο και Λίβανο,
ν' ἁγιασθοῦν οἱ κάμποι μὲ τὰ νερά,
10 ν' ἁγιασθῆ κι ἀφέντης μὲ τὴν κερὰ.

¹⁾ Μὲ τὸ χρωῶμα τοῦ ναοῦ.

2. ΦΑΝΑΡΙΟΥ (ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ)

- Κάθονταν ἡ Κερά μας ἡ Παναγιά,
 κάτω στὸ Γιόρδανο τὸν ποταμό,
 σπάρδαλα βαστάει, χρυσὰ κεριά
 καὶ τὰ θυμιατούργια στὰ δάχτυλα
- 5 τὸν Ἁγὴ Γιάννη περικαλεῖ.
 — Ἁγὴ Γιάνν' ἀφέντη καὶ Πρόδρομε,
 γιὰ καρτέρησέ με ὡς τὸ ταχύ,
 γιὰ ν' ἀνέβ' ἐπάνω σ' ἔφτ' οὐρανοὺς
 καὶ σ' ἔφτὰ ἀγγέλοι.
- 10 νὰ καρτερήσω τὸν Κύριό μ',
 νὰ με δόσει λόγο καὶ θέλημα.
 Τότε νὰ βαπτίσω Θεοῦ παιδί,
 τότε νὰ μυρώσω Κύριον μ' παιδί,
 γιὰ νὰ ρίξω τ' ἄστρο καὶ στὸ βοννό.
- 15 Ν' ἀγιασθοῦν οἱ βρύσες καὶ τὰ νερά,
 ν' ἀγιασθῇ κι ὁ Γιόρδανος με τὴν Κερά,
 νὰ κατασιγήσουν τὰ Ζούζουλα,
 νὰ καταπλαντάξουν τὰ Δαίμονα.

3.

- Σήμερα τὰ Φῶτα καὶ Φωτισμὸς
 καὶ χαρὲς μεγάλες στοὺς οὐρανοὺς,
 σήμερα κυρά μας ἡ Παναγιά
 ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς ἐκατέβαινε,
- 5 σπάργανα κρατοῦσε, κερὶ ἄναφτε
 καὶ τὸν Ἅγιον Γιάννη παρακαλεῖ :
- Ἁγὴ Γιάνν' ἀφέντη καὶ βαπτιστή,
 σήκω νὰ βαπτίσεις Κύριον παιδί.
 — Μὲ τὰ θυμιατούργια στὰ δάχτυλα,
- 10 ἴπείγομαι καὶ θέλω καὶ προσκυνῶ.
 Ἀῦριο θ' ἀνέβω στὸν οὐρανό,
 ν' ἀπολύσω βαῦλα κατὰ τὴν γῆν,
 νὰ καταπατίσω τὰ ζούζουλα,
 νὰ κατασυντρέψω τὰ εἴδωλα.
- 15 Καὶ ἔτη πολλὰ καὶ τοῦ χρόνου.

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Πολυδ. Παπαχριστοδούλου

Α'. ΛΟΓΙΩ ΛΟΓΙΩ ΜΑΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ

1. Στ' ἀγόρια, βλέποντάς τα νὰ μασοῦν μαστίχα, πάντα λένε «τι ματσουλᾶς¹⁾ μ̄πρὸ καὶ σὺ μαστίχα; δὲ ἂ βγάλ'ς μουστάκια».

2. Ὄταν σαπουνίζεται κανένας, κι ὁ ἄλλος περιμένει κατόπι του νὰ σαπουνιστῆ, δὲν κάνει νὰ τοῦ δώσει τὸ σαποῦνι στὸ χέρι του, γιὰ νὰ μὴ μαλώσουν λέγοντας: «Δὲν κάν', ἂ μαλώσουμ'» καὶ τ' ἀφίνει κάπου γιὰ νὰ τὸ πάρει ὁ ἄλλος ἀπ' ἐκεῖ. Κάποτε τὸ βάζουν πάνω ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τοῦ χεριοῦ.

3. Τὴν πρώτη τοῦ Μάρτη δένουν στὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ τῶν παιδιῶν διπλὸ νῆμα, κλωσμένο μὲ δυὸ χρωματιστὲς κλωστὲς, ποὺ τὸ λένε «μάριτς». Καὶ τὸ κάνουν αὐτὸ γιὰ ν' ἀποδιώξουν τὰ κάματα τοῦ ἡλίου καὶ ὅτι ἄλλο κακὸ ἀπὸ τὴν πρόωμη ζέστη λέγοντας: «Νὰ μὴ σὲ κάψ' ὁ γῆλιος».

4. Γιὰ νὰ πιάνεται κανενὸς ἡ μαντεία «μαδεῖα», πρέπει, τὴν ὥρα ποὺ γίνεται σεισμός, νὰ προλάβει νὰ μετρήσει τρεῖς πιθαμὲς στὴ γῆ ἀπάνω...

5. Ὄταν πεθάνει κανένας κοιτοῦν νὰ μὴ μπῆ στὸ δωμάτιο τοῦ πεθαμένου γάτα, γιατί «ἂ βρὺ κολακιάσ' ὁ πεθαμένος». Γιαυτὸ, σὰ φανερωθῆ τὴν κυνηγοῦν ἢ φροντίζουν νὰ μὴ πλησιάζει.

Πρβλ. Θερακικά Α' 197. 97.

6. Τὸν μουσαφίρη²⁾ δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ διπλώσει τὴν πετσέτα του, γιὰ νὰ ξαναῤῥει στὸ τραπέζι. «Μὴ διπλών'ς δὰ τὴν πετσέτα σ', γιὰ νὰ ξαναῤῥι'ς».

7. Σὰ φοβηθῆ κανένας τὸν ποτίζουν παντζαχίρ³⁾ καὶ τὸν διαβάζουν.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 441, 49.

8. Ὄποιοι τρώγ' γούγιες τοῦ ψωμιοῦ γίνεται παπάς. Γιαυτὸ εὐχιοῦνται στὰ κορίτσια: «Νὰ τρώς γούγιες νὰ σὲ διοῦμ' παπαδιά».

9. Ὄταν ἀφίνει κανένας τὰγωνιάδια τοῦ λένε: «Μὴν ἀφὴν'ς τὰ γωνιάδια ἂ σὲ φήσ' ἡ ἀγαπητικιά σ'».

Β'. ΛΑΤΡΕΙΑ

10. Τὴν Τυρινὴ τὸ βράδυ στὸν ἔσπερινό, ποὺ ψέλλονται τὰ ἰδιόμελα τῆς Σαρακοστῆς, ὅλοι σχωρνοῦνται συναμεταξύ τους κι εὐχονται: «Καλὴ σαρακοστή καὶ σχωρεμένος».

¹⁾ μασῶ. ²⁾ Τὸν καλεσμένο. ³⁾ χορτάρι, ἀντιφάρμακο γιὰ τὸ φαρμάκιμα.

11. Μάη μήνα δὲν παντρεύονται, οὔτε καὶ κουρεύονται, γιατί τότε «*παντρεύονται καὶ κουρεύονται τὰ γαδούρια*».

12. Τὸ μεγαλοσάββατο, στὸ μεγάλο ἑσπερινὸ τὸ πρωί, οἱ γυναῖκες μαζεύουν τὰ λουλούδια καὶ τὰ βάγια, πὺν σκορπᾷ ὁ παπὰς ψάλλοντας «*Ἀνάστα ὁ Θεός*», γιὰ νὰ τὰ καίγουν στὸ βάσκαμα καπνίζοντας τὸ βασκαμένο.

13. Τίς τρεῖς πρώτες μέρες τῆς σαρακοστῆς βαστοῦν τρίμερο ἢ γριῆς καὶ τὰ κορίτσια, καὶ παίρνουν ἀντίδωρο μοναχὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἑσπερινὸ τῆς Τετράδης.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 405. 6.

14. Τὴν καθαροδευτέρα παστρεύουν ὅλα τὰ *σάγγαρα* ¹⁾ τοῦ μαγειριοῦ καὶ μοιράζουν τ' ἀπομεινάρια στίς κατσιβέλλες καὶ βάφουν τὰ σπίτια μ' ἀσβέστη καὶ τὰ πλένουν μὲ πολὺ νερό.

15. Σημειογιόρτια εἶναι ὀχτῶ μέρες μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ὑπαπαντὴ καὶ ὀχτῶ ὕστερα. Τίς ἡμέρες αὐτὲς οἱ γυναῖκες οὔτε πλένουν οὔτε ράβουν, μὰ γιορτάζουν καὶ ἡσυχάζουν. Τίς ἡμέρες αὐτὲς τ' ἀνιρόγυνα κοιμοῦνται χωριστά, γιὰ νὰ μὴ πιάσουν παιδι οἱ γυναῖκες. Γιατί, ὅπως πολυπιστεύουν, τὸ παιδί πὺν θὰ γεννηθῆ, δίχως ἄλλο θὰ βγῆ «*σημειωμένο*» ἢ μὲ κακὰ σημάδια ἢ σακάτικο.

16. Τῆ Μεσοπεντηκοστῆ οἱ γυναῖκες τὴν ἔχουν σὲ μεγάλη τιμὴ καὶ σημασία. Τότε πρέπει νὰ καθαρίσουν καὶ νὰ ξεσκονίσουν τὰ σεντούκια τους, γιὰ νὰ μὴ φᾶνε οἱ ποντικοὶ τὰ ρούχα. Τὸ ἐτυμολογικὸ ξήγημά της ἀπὸ τὸ λαὸ εἶναι: «*μέσα ποντικοί*».

17. Τῆ νύχτα τῆς Πασχαλιᾶς οἱ γυναῖκες πηγαίνουν στὰ «*λημόρια*» ²⁾ καὶ θυμιάζουν, γιατί οἱ ἀποθαμένοι «*νοιώννα καὶ ξυπνοῦνα πὲ τὸ Χριστὸ μαζίτσα*».

18. Τὸ Σάββατο τῶν Ἀγιθόδωρων ὁ κόσμος κάνει κόλλυθα. Ἀπὸ τὰ κόλλυθα αὐτὰ μιὰ γριά κρυφὰ μοιράζει στὸ κάθε σπίτι πὺν ἔχει κόρη. Τὰ κορίτσια βάζουν ἀπ' αὐτὰ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους, πιστεύοντας πὺς στὸν ὕπνο τους θὰ δοῦν κεῖνον π' ἀγαποῦν καὶ πρόκειται νὰ τὸν πάρουν. Ἔτσι κάνουν καὶ τοῦ Ἀγίθασίλη μὲ τὴν πρώτη *μ̄*πουκιά τους στὸ τραπέζι, «*τὴ μισομασημέν' βούκα*».

19. Τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως δὲν κοιμοῦνται, γιατί κείνος πὺν κοιμᾶται «*ἀναλήβγεται*» δηλ. βλέπει ἕνα φοβερὸ καὶ τρομερὸ ὄραμα: Πηγαίνοντας στὸν ἄλλον κόσμο, ξαναγυρίζει στὸν ἑαυτὸ του ὕστερ' ἀπὸ 3—40 ἡμέρες. Καὶ πιστεύουν πὺς αὐτὸς στὸν ἄλλον κόσμο γνωρίζει ἄλλους στὸν Παράδεισο κι ἄλλους στὴν Κόλαση πολλούς.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 406. 12. 16.

¹⁾ σκεύη. ²⁾ νεκροταφεῖο.

20. Τὸ Πάσχα γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ φέρουν τὸ ἀναμμένο κερί τοὺς καὶ σταυρώνουν στοὺς τοίχους ὅλα τὰ δωμάτιά τοὺς καὶ ὅλα τὰ μέρη τοῦ σπιτιοῦ «γιατὴ νὰ μὴ βγαίνα κότες ¹⁾ καὶ ἄλλα μαμούδια». Καὶ τὶς ἀποκριεὺς ἀνάβουν φωτιεὺς γιὰ τὸν ἴδιο λόγο «γιατὴ νὰ τινάζου τὶς ψύλλ».

Γ. ΟΙΩΝΟΙ

21. Ὄταν βλέπουν τὴ γάτα νὰ λούζεται καὶ νὰ «νίβγεται»: λένε «μουσαφίρδες ²⁾ ἀ μᾶς νάρινα, νίβγεται ἢ κάτω» ³⁾).

22. Ὄταν πάνω στὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ φωνάζει ἡ κουκουβάγια κακὸ περιμένουν. Τότε λένε: «μωρὴ χουλχουβάγια φωνάζ', κακὸ ἔνε, ἕνας ἀ πεθάν' πὲ τίς σπιτικοί». Κι ὅταν γουργιάζει ⁴⁾ ὁ σκύλος ὅμοια.

23. Ἄμα βουίζει τᾶφτί σου σοῦ λένε:—«Μωρὴ, τᾶφτί σ' σπιτζίσιζ'; ⁵⁾ Σ' ἐ μιλούνα». Ἄμα σὲ τρώει τὸ λαρίγγι σου—«Σ' ἐ καταλαλοῦν» ἢ σὲ χορατεύνα». Κι ὅταν φταρνίζεσαι—«Σ' ἐ θυμήθκανα».

Πρβλ. Λαογρ. Β. 413, 60.

24. Ὄταν σὲ τρώγει ἡ ράχη σου σοῦ λένε: «Ξύλο ἀ φᾶς», γι' αὐτὸ καὶ ἡ φράση: «Σ' ἐ τρώγ' ἢ ράχ' σου μὲ φαίνται».

(Πρβλ. Λαογρ. Β' 412, 54).

25. Ὄταν πᾶς σὲ κανένα σπίτι καὶ τοὺς βρῖσκεῖς στὸ τραπέζι σοῦ λένε: «Σάγαπᾶ ἢ πεθερᾶ σ'».

26. Ἄμα σὲ τρώει ἡ φούχτα σου ἢ δεξιά, σοῦ λένε: «Α πάρ'ς παράδες ἢ ἀ μετροῆ'ς παράδες», ἄμα σὲ τρώει ἡ ζερβιά, «ἀ δώκ'ς παράδες ἢ ἀ πάρ'ς παράδες» κι ἀνάποδα.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 413, 57.

27. Ὄταν παίζουν τὰ μάτια κανενοῦ τοῦ λένε, ὅταν εἶναι τὸ δεξι: «Ἄς ἔν γιὰ καλό». Ὄταν πάλι παίζει τὸ ζερβὶ τῶχουν γιὰ κακό.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 414, 61.

Δ. ΓΗΤΕΜΑΤΑ

28. Ὄταν τὸ παιδί τὸ «ματιάξου», τὸ βασκάνουν δηλαδὴ καὶ πάθει ἀπὸ τὸ βάσκαμα, ἢ γιαγιὰ τοῦ παιδιοῦ—ἂν ἔχει—ἢ ἡ μάνα του τὸ καπνίζει πρῶτα μὲ «ἄθια» τοῦ Σταυροῦ ἢ τοῦ ἐπιτάφιου ἢ τοῦ μεγολοσσάβατου. Ἄν δὲν ἔχει τέτοια, παίρνει τρία μοσχοκάρφια καὶ μυντὰ κάνει τρεῖς φορὲς τὸ σταυρὸ πάνω στὸ μέτωπο τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ. Ὑστερα τὰ καίει. Αὐτὸ λέγεται πυρομαντεία.

Πρβλ. Λαογρ. Γ' 345 καὶ ἔξ.

Ἄν σκάσουν τὴν ὄρα ποὺ καίονται, αὐτὸ δείχνει πὼς πάει τὸ κακὸ κέφυγε. Πολλὲς βολὲς νίβουν τὸ πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου τρεῖς φορὲς μὲ

¹⁾ χοριοί. ²⁾ ἐπισκέπτες. ³⁾ γάτα. ⁴⁾ οὐρλιάζει. ⁵⁾ βουίζει, σφυρίζει.

νερό ἀντίστροφα ἀπὸ τὸ πηγούνι στὸ μέτωπο. Ἐὰν πάλι ξαίρουν ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸ μάτιαξε, τὸν προσκαλοῦν. Κι' ἂν δὲ μπορεῖ ὁ ἴδιος, τότε στέλνει λίγο φτυῶμα καὶ λίγες τρίχες ἀπὸ τὴ φανέλλα του. Τὸ φτυῶμα τ'ἀγγίζουσι στὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὶς τρίχες τὶς καίει στὸ θυμιατὸ καὶ καπνίζουσι τὸ παιδί. Κάνοντας αὐτὰ λένε καὶ τὰ παρακάτω λόγια: «Ὁξω τὸ κακὸ» ἢ «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾷ».

Τὸ βάσκαμα πιστεύουσι, πὼς τὸ διώχνουσι ποτίζοντας τοῦ ἄρρωστοῦ τρεῖς φορὲς νερὸ ἀπὸ μικρὸ ποτηράκι, ποὺ μέσα του στάλαξαν σταλαγματιὰς ἀπὸ λάδι τῆς καντήλας τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ γριὰ, ἐννοεῖται, τὴν ὥρα αὐτὴ λέει μερικὰ λόγια ἄκατανόητα.

Πρβλ. Λαογρ. 410, 46.

29. Ὅταν φοβηθῆ κανένας ἢ ἀπὸ σκυλί, ἢ ἀπὸ κυνηγητὸ ὄχτροῦ, τότε τοῦ ποτίζουσι ἕνα ἀνακάτωμα ἀπὸ νερὸ κι' ἄλεῦρι, ποὺ τὸ παίρνουσι ἀπὸ τ'ἀλεῦρι τοῦ μεγάλου εὐχέλαιου. Σύγκαιρα κρεμοῦσι τὸν φοβισμένον ἀνάποδα λίγα λεφτὰ τῆς ὥρας ἢ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ κατεβῆ τὴν ἀψηλὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ, ἂν ὑπάρχει, «ἀρκουδιστά», δηλαδὴ μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰ πόδια πάνω. Πολλὲς φορὲς τὸν ποτίζουσι «παντζαζίρ¹⁾». ποὺ βρῖσκεται, ὅπως λένε στὴ χολὴ τῶν ζώων σκληρὸ.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 411, 48, 49.

30. Τὴ «φώκια» (ἐρυσίπελας) τὴν θεωροῦσι μεγάλη καὶ πολὺ κακιὰ ἄρρώστεια καὶ τὴν γιαιτρεύουσι μὲ τὰ ζεστὰ καὶ τὸ κάπνισμα ἀπὸ πετσοῦ φώκιας. Τὸν ἄρρωστο τὸν σκεπάζουσι μ' ἕνα πανὶ ἀπὸ τὸ κεφάλι. Κάτω ἀπὸ τὸ πανὶ σ' ἕνα κεραμίδι καίει πετσοῦ φώκιας, ποὺ καπνίζει δυνατὰ καὶ μυρίζει. Ὁ καπνὸς αὐτός, ποὺ τὸν ροφᾷ ὁ ἄρρωστος διώχνει τὴν ἄρρώστεια. Τὴν ὥρα ποὺ γίνεται τὸ κάπνισμα, ἡ γιάτρισσα παίρνει τρία κουκιὰ ἀλάτι καὶ διασταυρώνει τὸν ἄρρωστο λέγοντας τρεῖς φορὲς «Χριστὸς νικᾷ τὰ πάντα καὶ τὰ καταπάντα». Τὰ κουκιὰ αὐτὰ τὰ πετοῦσι πίσω ἀπὸ τὸν ἄρρωστο. Ἐπειτα τὸν δίνουσι μιὰ φούχτα χῶμα καὶ τὸν προστάζουσι νὰ τὸ χύνει ἀπὸ τὴ μιὰ φούχτα στὴν ἄλλη λέγοντας μαζί: «Γέρος διάβλες, νιὸς ἤρτες, τί καλὰ μ' ἔφερες;».

31. Γιὰ τὰ κότσια²⁾, τοὺς τύλους δηλ. ποὺ βγαίνουν στὰ χέρια, γίνονται τὰ ἴδια μὲ τὰ γητέματα τῆς φώκιας. Τὸ γήτεμα γίνεται στὴν πρώτη φάση τοῦ φεγγαριοῦ. Ὁ ἄρρωστος πηγαίνοντας στὴ γιάτρισσα πρέπει νὰ μὴ κοιτάζει τὸ φεγγάρι, καὶ πάνω στὸ γήτεμα νάχει γυρισμένη τὴ ράχη του σ' αὐτό. Τὴ θέση τὴν ὀρίζει ἡ γιάτρισσα. Τότε λέγουσι: «Γέρος διάβλες, νιὸς ἤρτες, τί καλὰ ἔφερες; σκούρδαλα, μουρδαλα, κότσια

¹⁾ χόρτο γι' ἀντιφάρμακο στὸ φαρμάκωμα. ²⁾ κότσο' λένε τὸν τράγο, καὶ μπορεῖ ἀπ' αὐτὸν νὰ πῆραν τ' ὄνομά τους ἀπὸ τὸ μοιάσιμο ποὺ βρῆκε ὁ λαὸς πὼς ἔχουσι οἱ κάλοι αὐτοὶ μὲ τὰ κέρατα.

ξερριζωμένα νὰ ξερριζωθοῦν κι αὐτά». Καὶ λένε τὰ λόγι' αὐτὰ τρεῖς φορές. Ὁ ἄρρωστος ὕστερα φεύγει σιωπηλὰ ὡς τὸ σπίτι του δίχως νὰ γυρίσει γιὰ νὰ δῆ πίσω του. Στὸ δρόμο βλέποντας κανένα μέρος σκαμμένο ἢ τίποτε χαντάκι, πετᾷ τὸ χῶμα ἀπὸ τὶς φοῦχτες του λέγοντας: «Ὅπως χάν'ται αὐτὸ τὸ χῶμα ἔτσι' νὰ χαθοῦνα κι αὐτά», καὶ τὰ λόγι' αὐτὰ λέγονται τρεῖς φορές. Ἄν τὰ κότσια ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν ἀγιάτρευτα ὁ ἄρρωστος πηγαίνει καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές. Κ' οἱ Τοῦρκοι ὅμοια γήτευαν τὰ κότσια. Στὴ γητεῖα πάνω ἔλεγαν: «Ἄϊ ἡμιορπτοῦμ ἄνὰγ ἡμῖπι, μῖπου ἄνὰ ἰρισὴν γιὰγ ἡμῖπι»¹⁾ καὶ λέγοντας αὐτὰ ἄλειφαν τὰ χέρια τους μὲ βούτυρο τρεῖς φορές. Ἔτσι γιάτρευαν καὶ τὸν πονοκέφαλο.

Πρβλ. Λαογρ. Β' 410. 40.

32. Οἱ γλυκὲς (λιχίνες) γιὰ νὰ γιαιτρευτοῦν πρέπει νᾶρτει ἢ γιάτρισσα. Σὰν ἔρτει, τσακίζει μὲ μιὰ πέτρα τρεῖς φορές τρεῖς σκέλιδες σκόρδο καὶ τρία κουκιὰ ἄλατι λέγοντας:

«Ἀσπρη ἀσπροῦταικη, γλυκειὰ γλυκούταικη,
γιατ' ἦρτες καὶ ρουφᾶς τὸ αἷμα τῆ.

καὶ λένε τ' ὄνομα τοῦ ἄρρωστου.

Κεῖνος ἔνε βαφτισμένος, ἔνε μυρωμένος
καὶ στὸ Χριστὸ παραδομένος, νὰ πηγαίν'ς πὲ δῶ νὰ,
γιατὶ ἀ νᾶρι' ὁ Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς νὰ σὲ χτυπήσ'
πὲ τὸ τοπούζ' ἄντου καὶ ἀ γίν'ς κορνιαχτός».

Ἐπειτα φουσοῦν τρεῖς φορές πάνω στὸ σκόρδο καὶ τρεῖς στὸ μέρος ποῦ γιαιτρεύουν, καὶ τρεῖς φορές τὸ ἀλείφουν μὲ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ σκόρδου καὶ τοῦ ἄλατιοῦ. Τὴν πέτρα τὴν βάζουν πάλι ἐκεῖ ἀπ' ὅπου τὴν παίρνουν. Τὶς γλυκὲς τὶς γιαιτρεύουν διασταυρώνοντας μ' ἓνα βελόνι τὸ μέρος ποῦ ἔχουν βγῆ λέγοντας: «Ὅταν πιάσ' ὁ Ὀθραῖος τὸ βελόν' καὶ τῆ στάχι', τότες νὰ ξιβ' κι αὐτηνὰ ἢ λιχίνα, ὅπως χάν'ται ἢ στάχι', ἔτσι' νὰ χαθῆ κι αὐτὴ ἢ λιχίνα».

33. Στὴν ἀναβροχιά οἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ μαζί μ' ἓνα δυὸ κοριτσάκια στολισμένα μὲ πράσινα χορτάρια καὶ λουλούδια, περικυρνοῦν τοὺς δρόμους κρατώντας ἀγγεῖα γεμᾶτα νερό. Μὲ τὸ νερὸ αὐτὸ καταβρέχουν τοὺς διαβάτες ψάλλοντες τραγούδια.

34. Ὅταν φεύγουν οἱ ξηνητεμένοι (καὶ φεύγουν χιλιάδες) ἀνοίγουν τὶς ξώθυρες τῶν σπιτιῶν ὡς τὸ κατάβραδο. Τὴν ὥρα ποῦ φεύγει μὲ τ' ἀμάξι ἢ μὲ τ' ἄλογο ὁ ξηνητεμένος, χύνουν κρασί μὲ νερὸ ἀνακατεμένο πίσω του. Αὐτὸ συμβολίζει τὴν εὐχὴ τῶν σπιτικῶν ποῦ συνοδεύει τὸν

¹⁾ Εἶδα τὸ φεγγάμι σὰ βουνό, κι αὐτὸ ἄς λυώσει σὰν τὸ βούτυρο.

ξηνητεμένο: «Ὅπως τρέχ' τὸ νερό, ἔτσι' νὰ πγαίνα οἱ δουλίες σου τρεχάμενες, ὅπως δυναμών' τὸ κρασί, ἔτσι' νὰ δυναμώννα κι' οἱ δουλίες σου».

Ε. ΤΟ ΠΑΙΔΙ

35. Ὄταν τὸ μωρὸ ἀρχίζει νὰ μαθαίνει «στράτες», γιὰ νὰ μὴ πέφτει, ἢ μητέρα του τοιμάζει μιὰ πῆττα, ποὺ τὴ μοιράζει στὴ γειτονιά. Γιατὶ βλέποντας νὰ πέφτει τὸ παιδὶ ρωτοῦν τὴ μάνα: «Ἐκανες, λεγώ, πῆττα;». Ἔτσι ἀναγκάζεται κι' αὐτὴ νὰ κάνει τὴ συνήθεια, ὅταν πλιὰ πιτυχαίνει, ὅπως πιστεύουν, τὸ σταθερὸ περπάτημα τοῦ παιδιοῦ.

36. Ὄταν ἀρρωσήσει τὸ παιδὶ ἢ παθαίνει ἀπ' ἀρρώστεια καὶ χρόνια («ζουρεῖ»¹⁾), προσκαλοῦν τὸν παπὰ νὰ τὸ διαβάσει. Ἐπειτα τοῦ γράφει ἀπὸ τὸ εὐχολόγιο μέσα μιὰ εὐχὴ καὶ γράφει καὶ τὸνομά του. Τὸ χαρτὶ αὐτὸ τὸ ράβει σ' ἓνα κομμάτι πανὶ σὰν τρίγωνο, σὰ χαμαγλί. Τοῦτο τὸ χαμαγλί τὸ κρεμοῦν ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ σὰν «περίαιπτο» γιὰ νὰ τὸ προφυλάει. Αὐτὸ εἶναι πού λένε «ὁ ἀστέρας».

37. Οἱ γριές, σὰ δὲν τις πιάν' ὁ «γύπνος» τὸ βράδ', λένε τρεῖς φορὲς πρὶν νὰ πλαγιάσουν.

— Ἀπὸ Θύρα Θυρηγιά κι ἀπὸ πόρτα Λησημηγιά.

Ἄγγελος Κυρίου.

Παναγία Δέσποινα, πῶς κοιμᾶσαι μοναχή;

— Δὲν κοιμοῦμαι μοναχή,

ἔχω δούλους, ἔχω Παύλους, ἔχω δώδεκ' ἀποστόλους,

ἔχω τὰ βγαγγέλια ἀνοιχτά, κι ὁ Χριστὸς τὰ μελετᾷ,

ὄτ' κακὸ καὶ ξωτικό, τὸ ξωτίξ', τὸ ρεματίξ'.

Περβλ Λαογρ. Β' 412. 51.

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΒΑΣΚΑΝΙΕΣ

ΤΟΥ ΙΛΔΙΡΙΜ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἀστερίου Ζήκου

1. Ἡ φωνὴ τῆς γλαυκὸς θεωρεῖται κακὸς οἰωνός.
Λαογρ. Β'. 424. 54.
2. Τὸ λάλημα τῆς ὄρνιθος ὁμοίως.
Λαογρ. Β'. 424. 53.
3. Ὁ ἐντελῶς μαῦρος πετεινὸς θεωρεῖται ἀλεξιτήριον κατὰ παντὸς δαιμονίου.
4. Νὰ δρασκελᾷ τις νερὰ τὴν νύκτα εἶνε κακὸς οἰωνός.
Λαογρ. 426. 79.
5. Νὰ σφυρίζῃ τις τὴν νύκτα εἶναι κακό.

¹⁾ Εἶναι ἀρρωστιάτικο καὶ οὔτε καλλιτερεύει, οὔτε χειροτερεύει.

6. Νὰ πλύνη τις ροῦχα τὴν πρώτην ἑβδομάδα τοῦ Αὐγούστου εἶνε κακὸν—Εἶνε αἱ νύμφαι αἱ λεγόμεναι Δρίμνες.

7. Τὴν νύκτα δὲν πρέπει νὰ εἰσέρχηται τις εἰς τὸ δωμάτιον τῆς λεχοῦσας.

Λαογρ. Β'. 426. 83.

8. Ὅταν τις βάνη τὰ ξύλα ἀνάποδα στὴ φωτιά, ἢ οἰκοκυρὰ γεννᾷ ἀνάποδα τὰ παιδιὰ της.

Λαογρ. Β'. 425. 75.

9. Δὲν προκόπτει ὅστις στεφανώνεται τὸν Μάϊον.

10. Δὲν δανεῖζον ξεῖδι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, διότι χαλνᾷ.

11. Σφουρίζε τὸ αὐτί σου; Σὲ κακολογοῦν.

Λαογρ. Β'. 424. 60.

12. Δὲν δίδουν τὸ σαπούνι εἰς τὸ χέρι τοῦ ἄλλου, διότι θὰ μαλώσουν.

13. Διὰ νὰ μὴ πιάνουν τὰ μάγια, βάνουν τὸ ὑποκάμισό τους ἀνάποδα.

14. Ἐὰν ἐξ ἀπροσεξίας χυθῆ κάτω ρακὴ, θὰ ἐπέλθῃ ζημία.

15. Τὰ παιδιὰ δὲν τὰ κτυποῦν μετὰ τὴ σκούπα, διότι δὲν μεγαλώνουν.

16. Δὲν καθρεπτίζονται τὴν νύκτα, ἵνα μὴ πάθουν ὀφθαλμοὶ τῶν.

Λαογρ. Β'. 426. 78.

17. Διὰ νὰ σταματήσῃ πίπτουσα ἢ χάλαζα, πρέπει ὁ πρωτότοκος νὰ φάγῃ 2—3 κόκκους.

18. Τὴν 1ην Μαρτίου δένουσι εἰς τὸ χέρι τῶν παιδῶν ἀσπροκόκκινη κλωστή, ἵνα μὴ μαυρίσῃ αὐτοὺς ὁ ἥλιος.

19. Ὅταν γλείφῃ τις τὰ πιάτα, βρέχει στὸν γάμον του.

20. Ὅποιος ράπτεται ἐπάνω του γίνεται ἐπιλήσμων.

Λαογρ. Β'. 425. 69.

21. Δὲν ἀφίνουν τὴν πυροστιά χωρὶς τέντζερην, διότι ἀργοῦν νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ξενητευμένοι τῶν.

22. Δὲν κόπτουν τὰ νύχια τοῦ νηπίου, διότι ἄλλως δὲν μεγαλώνει.

24. Ἡ ἔκλειψις ἡλίου ἢ σελήνης καὶ ἡ ἐμφάνισις κομήτου προμηνύουσι πόλεμον.

25. Τὴν πρωίαν τοῦ ἁγ. Γεωργίου πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου πηγαίνουν αἱ γυναῖκες στὴν Τούντζια (Τόνσου ποταμὸν) καὶ γεμίζουν ἕνα μικρὸν ἀγγεῖον ὕδατος. Μεταβαίνουσαι καὶ ἐπιστρέφουσαι δὲν ὁμιλοῦν κανένα. Αὐτὸ λέγεται ἀμίλητο νερὸ καὶ λύει τὰ μάγια, θεραπεύει ἀσθενείας κ. τ. λ.

26. Διὰ νὰ μὴ βασκαίνωνται τὰ νήπια καὶ τὰ ζῶα, κρεμοῦν εἰς τὸν λαιμόν τῶν φυλακτῆρια (σκόρδον, θυμίαμα, τρίχας ἄρκτου, δακτυλίδιον, δόντι λύκου, δέρμα ὄφεως, τυλιγμένα μέσα εἰς μαῦρον πανί). Καὶ λένε: «Σκόρδα ἔχ' τὸ παιδί σ', τράνεψε κιόλας.—Τροῦ (πτύουν) νὰ μὴ βασκαθῆ».

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΕΥΚΑΡΥΟΥ ¹⁾

Ἰωάννου Μαγκριώτη

Ἡ ἑλληνικότης τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἡ ἀπ' εὐθείας καταγωγή του ἀπὸ τῶν Μεγάρων, ὡς ἐν τῷ Ἱστορικῷ σημειώματι ἡμῶν ἀναφέρομεν,

¹⁾ Τὸ *Εὐκάρυον* εἶναι χωρίον κείμενον ἐν τῷ νομῷ Ἀδριανουπόλεως καὶ Β. Α. τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἰς πεντάωρον ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ μικροῦ Αἴμου καὶ εἰς θέσιν τερπνοτάτην καὶ ὑγιεινοτάτην.

Τὸ ὄνομα εὐκάριον ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ μορίου *εὐ* καὶ *κάρυον*, συνεπῶς Εὐκάρυον=καλὸ καρῦδι· καὶ πραγματικῶς ἐντὸς τοῦ χωρίου καὶ πέριξ αὐτοῦ ἀνά τοὺς κήπους καὶ ἀγρούς ὑπῆρχον πανύψηλοι καὶ προαιώνιοι καρυαί, ὧν οἱ καρποὶ εὐμεγέθεις καὶ διὰ τῶν δακτύλων θρανόμενοι ἦσαν περιζήτητοι ἀνά τὴν περιοχὴν ἐκείνην καὶ ἰδίᾳ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις.

Ἡ τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ Εὐκαρύου εἶνε *Χεδιέ*=δῶρον ἢ κατ' ἄλλους ἐκ παραφθορᾶς ἐκ τοῦ *γεδι*-*ε*=ἑπτὰ σπύτια· δηλαδή ὑπῆρχε παράδοσις, καθ' ἣν οὐσιδῆποτε Τούρκοι καὶ εἰς ὅσας δῆποτε οἰκίας καὶ ἂν συνφιζόντο ἐνταῦθα κατὰ διαφόρους ἐποχάς, μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν των δὲν ὑπερέβαινε τὸν 7*). Καὶ ὁ γράφων κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἐνθυμεῖται 4—5 οἰκίας Τούρκων. οἵτινες μετ' ὀλίγα ἔτη βαθμηδὸν μετηνάστευσαν εἰς Σαζαρά καὶ εἰς ἄλλα παρκεείμενα τουρκικὰ χωρία μὴ δυνάμενοι νὰ συζήσουν μετὰ τῶν γκριασούρηδων.

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως τοῦ χωρίου τούτου δὲν δυνάμεθα θετικόν τι νὰ εἰπωμεν παράδοσις τις ὅμως στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ὀνόματος Μαγκριώτης καὶ Μαγκριώτισσα τείνει νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τῶν διαφόρων σημείων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Μεγάρων ἐκπεμφθειῶν ἀποικιῶν. Λέγει λοιπὸν, ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἰδρύετο τὸ Βυζάντιον ὑπὸ Μεγαρέων, ἕτεροι Μεγαρεῖς παρελάσαντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Θράκης ἴδρυσαν τὸ χωρίον Μεγαρεώτισαν, σήμερον Μαγκριώτισαν καὶ ἐκεῖθεν ἄλλοι πάλιν ἐφθασαν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μικροῦ Αἴμου ἰδρύσαντες τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ᾧ διεσώθη τὸ ὄνομα Μεγαρεώτης, δηλ. ὁ καταγόμενος ἐκ τῶν Μεγάρων, ὅπερ κατὰ παραφθορὰν σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένετο Μαγκριώτης παραμείναν ὡς κύριον ὄνομα ἐν τῷ χωρίῳ, ὁπόθεν μετεδόθη καὶ εἰς Σκοπὸν καὶ εἰς Σαρ. Ἐκκλησίας καὶ τὸ ὁποῖον βραδύτερον μειωτράπη εἰς ἐπίθετον οἰκογενειακόν. Τολμηρὰ μὲν ὀπωσοῦν ἡ ἐτυμολογία αὕτη, ἀλλὰ καὶ λίαν πιθανή. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ Εὐκάρυον ἤκμαζε κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ πολὺ πρότερον, διότι ἐπιγραφὴ τις ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ ἔλεγεν, ὅτι ἀνεκαινίσθη οὗτος κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου τὸ Εὐκάρυον ἦτο πλουσία καὶ ἀκμάζουσα καμώπολις· τόσος δὲ ἦτον ὁ πλοῦτος τῶν κατοίκων τῆς ἐμπορευομένων ἐν Κων/πόλει καὶ ἀσχολουμένων ἐν τῇ βαφικῇ τέχνῃ (μπογιατζήδες), καὶ τόση ἡ εὐζωία καὶ εὐμάρεια αὐτῶν, ὥστε ἐπωνομάσθη τὸ χωρίον ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀλτίνκιοι (Χρυσούπολις) καὶ Κιουτσούκ-Σταμπόλ (Μικρὰ Κων/πολις). Ἡ τοιαύτη ὅμως εὐδαιμονία τῶν Εὐκαρυωτῶν δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπισύρῃ τὰ ἅπληστα βλέμματα τῶν Τούρκων καὶ ἰδοῦ πλὴν τῶν κατὰ καιροὺς μικροεπιδρομῶν, κατὰ τὸ 1806—1807 πολυπληθεῖς Τούρκοι Κυρτζαλήδες ὁμηθέντες ἐκ τῆς Ροδόπης καὶ τῆς περιοχῆς Φιλιππουπόλεως ἐπέδραμον κατὰ τοῦ Εὐκαρύου καὶ τοὺς μὲν θησαυροὺς τῶν κατοίκων διήρπασαν, τὸ δὲ χωρίον παρέδωκαν εἰς τὰς φλόγας. Οἱ κάτοικοι, ὧν πλεῖστοι ἐφρονεύθησαν, φεύγοντες τὴν μάχαιραν τῶν ἀγρίων ἐπιδρομῶν διεσκορπίσθησαν ἀνά τὰ ὄρη

*) Ὁ βουλόμενος δύναται νὰ ἴδῃ τὸ ἔργον Μελισσηνοῦ Χριστοδοῦλου «Αἱ Σαρ. Ἐκκλησίαι».

ἢ ἐκ τῶν πλησιοχώρων μερῶν, καταφαίνεται πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ἐκ τῶν ἡθῶν καὶ ἔθιμων τῶν κατοίκων, τὰ ὁποῖα θαυμασίως διὰ μέσου τῶν

σπεύδοντες νὰ κρυβῶσιν ἐν τοῖς σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαϊς τῆς γῆς. Πλὴν ἄλλων μᾶς διέσωσεν ἡ παράδοσις καὶ τὸ ἔξῃς : Ἐν τινι κρησφυγέτῳ μετ' ἄλλων πολλῶν κατέφυγε καὶ νεαρά τῆς γυνῆ φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ τὸ νήπιον τέκνον τῆς. Τὴν στιγμὴν δὲ καθ' ἣν διήρχοντο οἱ Κυρτζαλῆδες πλησίον τοῦ σπηλαίου ἐκείνου ὀδηγοῦμενοι ὑπὸ τινος ἐγγχωρίου πρὸς τοῦτο ἀγγαρευθέντος, τὸ νήπιον ἐκλαίεν. Ἀντιληφθεὶς τῶν φωνῶν τοῦ παιδίου πρῶτος ὁ ὀδηγὸς διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Κυρτζαλῆδων ἀφ' ἑνὸς καὶ διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν παρουσίαν τοῦ ἐχθροῦ ἀφ' ἑτέρου εἰς τοὺς κρυπτομένους ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ Ἑλληνιστὶ ὡς ἔξῃς : «*Σκότωσ' κυρά μ' τὸ παιδί σ'—γιά νὰ σώσης τὴ ζωὴ σ'.*»

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν πολλοὶ τῶν κατοίκων τοῦ Εὐκαρίου διαφυγόντες τῶν σφαγῶν κατέφυγον εἰς Κων/πολιν καὶ ἴδρυσαν παρὰ τὸν Βόσπορον τὸν τερπνὸν Προάστειον Βαφεοχώριον (Μπογιατζήκιοϊ) ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματός των κληθέν οὕτως. Ἐκ τῶν διασωθέντων καὶ μετοικησάντων εἰς Βαφεοχώριον ἦσαν καὶ οἱ γονεῖς τοῦ αὐδίου καὶ μεγαλοπρεποῦς Πατριάρχου Κων/πόλεως Ἰωακείμ τοῦ Ι', ὅστις ἐπανειλημμένως ἐλάμπρυνε τὸν θρόνον τῶν Χρυσοστόμων καὶ Φωτίων. Πλὴν τούτου καὶ ἕτεροι διαπρεπεῖς ἱεράρχαι ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν ἐξ Εὐκαρίου, ὡς λ.χ. ὁ τῆς Νικομηδείας Φιλόθεος, ὁ Διδυμοτείχου Φιλάρετος Βαφείδης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κων/τίνος Βαφείδης, ὁ πρόφῃν Μαρωνείας Μελισσηνός, ὁ Ἀπαμείας Βασίλειος καὶ ἕτεροι.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὀλίγοι ἐναπομείναντες ἐξηκολούθησαν τὸν μαρτυρικὸν ἐν δουλείᾳ βίον ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, διότι ὀλίγον βραδύτερον προσετέθησαν καὶ Γρούγαροι ἐπὶ ἡλυδες.

Κατὰ τὸ 1873 κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Γάλλου Synvet «*Tables Ethnographiques de la Turquie d'Europe*» καὶ τοῦ Stanford φέρονται μαθηταὶ 60 φοιτῶντες εἰς τὸ σχολεῖον Εὐκαρίου. Ἐξ ἰδίας δὲ ἀντιλήψεως ἐπιβεβαιῶν τὰ κατωτέρω προσθέτω, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἐπ' ἐσχάτων ἀπετελεῖτο ἐξ 700 περίπου κατοίκων ὧν οἱ ἡμίσεις Ἑλληνας, οἱ δὲ ἄλλοι Βούλγαροι, οὐδεὶς δὲ Τούρκος. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι Ἑλληνας ἀπετέλουν τοὺς Ἀκριτάς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς Ἀνατ. Θράκης, διότι βορειότερον οὐδὲν ἕτερον ἑλληνικὸν χωρίον πρὸς τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας ὑπῆρχεν. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι διατηρήσαντες διὰ μέσου τῶν αἰῶνων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ στερεῶς ἐχόμενοι τῶν πατρῶων πολλὰ ὑφίσταντο ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ Βουλγαρίας ἐξαπολυμένων ἐκάστοτε Κομιτατζήδων πρὸς ἐκβιασμὸν τῶν συνειδησάντων των, ἀλλ' οὐ μόνον οὐδὲ ἐνὸς ἢ πίστις ἐκλονίσθη, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐχαλυβδοῦτο ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν συνειδησις καὶ ἠλπίζον. Τῷ 1903 τουρκικὸς στρατὸς καταδιώκων διῆθεν τοὺς βουλγάρους Κομιτατζήδες εἰσβαλὼν εἰς τὸ χωρίον πολλὰς ἑλληνικὰς οἰκίας κατέκαυσε καὶ ἱκανοὺς ἑλληνας κατέσφαξεν. Ἐκ τῶν βουλγάρων δέ, καθ' ὧν κυρίως ἐστρέφετο ἡ καταδίωξις, οὐδὲ εἰς ἑπαθέ τι, διότι ἐγκαίρως εἰδοποιηθέντες ἀπεσύρθησαν σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις εἰς τὰ ὄρη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν πανόπλων Κομιτατζήδων, ὅπου δὲν ἐτόλμησεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ.

Οἱ Ἑλληνας καὶ μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην δὲν ἀπεθαρρύνθησαν, ἀλλ' ἐνεκαρτέρησαν μέχρι τοῦ 1914, ὅποτε βίᾳ ἀπηλάθησαν πανοικεῖ ὑπὸ τῆς Τουρκ. Κυβερνήσεως καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατασταθέντες εἰς τι χωρίον τῆς Μακεδονίας Μασλάρ μέχρι τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅποτε ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρικὰς τῶν ἑστίαις χαίροντες τὴν φορὰν ταύτην διότι ἔβλεπον πλέον ἐλεύθερον τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἡ εὐτυχία ὅμως αὕτη καὶ ἡ μεγάλη χαρὰ των δὲν διήρκασεν ἐπὶ πολὺ. Ἡ ὀλεθρία ἐθνικὴ θύελλα τοῦ 1922 πρόρριζα ἐξερρίζωσε καὶ τὸ αἰώνιον τοῦτο ἐθνικὸν Παλλάδιον, τὸ συνῆρασε καὶ τὸ ἐξετόξευσε ἀνὰ τὴν Δυτ. Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν.

αἰώνων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν παραδιδόμενα διετηρήθησαν πρὸς πανηγυρικὴν διάψευσιν καὶ ἀνατροπὴν τῆς ὑπὸ τοῦ μισέλλητος Φαλμεράουερ «περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» ἐξενεχθείσης γνώμης.

Ἴδου ἐν τῶν ἐθίμων τοῦ χωρίου :

Πλὴν τῶν λοιπῶν συνείθιζον οἱ κάτοικοι νὰ ἐορτάζωσι κατὰ τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς τὸν Κούκερον. Τί ἐστὶ δὲ Κούκερος;

Ἄνηρ ἐνδεδυμένος μὲ δέρματα ζῶων, ἰδίᾳ δ' αἰγῶν, φέρων κώδωνας ἀνηρημένους οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ διαφόρων μερῶν τοῦ σώματός του, φαλλοφορῶν (φαλλὸς δ' ἐστὶ μίμημα ξύλινον τοῦ ἀνδρικοῦ αἰδοίου) καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖράς του μακρὸν σάρωθρον (σφουγγίαν), δι' οὗ καθαρίζουσι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κλιθάνου εἰς τὰ χωρία αἱ γυναῖκες μικρὸν πρὸ τοῦ φουρνίσματος τοῦ ἄρτου. Πλησίον τοῦ ἔβαινεν ἡ σύζυγός του ἐνδεδυμένη καὶ αὐτὴ ἐπίσης μὲ δέρματα προβάτων ἢ αἰγῶν, εἶπετο δὲ ἀκολουθία ἐκ 10—12 νέων κατὰ ζεύγη, ὧν οἱ ἡμίσεις ἦσαν μετημφισμένοι εἰς νέας καὶ προηγεῖτο πάντων μουσικὴ ἀποτελουμένη ἐξ ἐγχωρίων ὄργάνων.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀφοῦ κατηρτίζετο ὁ θίασος οὕτως εἰπεῖν τοῦ Κουκέρου, ἤρχιζε τὴν ἀνὰ τὸ χωρίον περιοδείαν του. Προέτρεχε νέος τις μετημφισμένος ἔχων ἀνὰ χεῖρας ἄλυσσον καὶ παρ' αὐτὸν ἕτερος κρατῶν πλόσκαν ἢ τσότραν, δηλ. δοχεῖον ξύλινον πλήρες οἴνου καὶ ὄντινα συνήτων καθ' ὁδὸν ὁ μὲν πρῶτος τὸν συνελάμβανε διὰ τῆς ἄλύσσου, ὁ δὲ δεύτερος τῷ προσέφερε νὰ πῆν οἶνον ἐκ τῆς πλόσκας ἀντὶ φιλοδωρήματος. Ἔτερος δὲ πάλιν ἐκράτει εἰς χεῖρας του εἶδος τόξου, δι' οὗ ἐξετόξευε στάκτην κατὰ παντός ὁ ὁποῖος ἀπεπειράτο νὰ φύγη. Αὐτοὶ προηγούντο. Εἶπετο ἡ μουσική, μετ' αὐτὴν δὲ ὁ Κούκερος μὲ τὴν Κουκερίαν, ὡς τὴν ὀνόμαζον, καὶ μετ' αὐτοὺς ἡ λοιπὴ συνοδεία χορεύουσα, σκιρτῶσα, τρέχουσα δεξιὰ, ἀριστερά, ἐκτρεπομένη εἰς σκώμματα, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εἰς ἀσέμνους κινήσεις καὶ κορδακισμούς, θορυβοῦσα καὶ παντοιοτρόπως ἐκδηλοῦσα τὴν χαρὰν καὶ εὐθυμίαν της, ἠκολούθει δὲ πλῆθος παιδίων καὶ λοιπῶν χωρικῶν. Ἡ εὐθυμία αὕτη πομπή, ἀφοῦ περιέτρεχε σχεδὸν ἀπάσας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου ἐπευφημουμένη διὰ φωνῶν καὶ ἀλαλαγμῶν, ὁπόθεν διήρχετο, κατέληγεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου πρὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ προσεκομίζετο ἄροτρον εἰς τὸ ὅποιον ὁ Κούκερος μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ ἀγῶνας ἐξεύγνυε δύο νέους γεννηθέντας ἀπὸ πρωτοστεφάνους γονεῖς καὶ οἱ ὅποιοι προσεποιούντο τοὺς ἀτιθάσσους καὶ κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὸν ζυγὸν ὑπαγομένους. Κρατῶν δὲ τὸ ἄροτρον ὁ Κούκερος καὶ ἐλαύνων τοὺς ζευχθέντας νέους ἐχάρασεν αὐλακὰς τινὰς ἐν τῇ πλατεῖᾳ καὶ κατόπιν ἔσπειρε σῖτον. Μεθ' ὃ ὑπὸ περιπαθοῦς οἴστρου ἐλαυνόμενος καὶ μετὰ μυρίας ὑπεκφυγὰς καὶ ἀρνήσεις τῆς Κουκερίνας κατέβαλεν

ἐπὶ τέλος ταύτην, ἐξήπλωνεν ἐπὶ τοῦ ἀροτριωθέντος ἐδάφους καὶ συνεμίγνυτο διὰ τοῦ φαλλοῦ μετ' αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ παρισταμένου πλήθους, ὅπερ ἐξερορηγνύετο εἰς μύρια σκώμματα καὶ εἰς θορυβώδη εὐθυμίαν. Ἐπηκολούθει χορός, φαγητόν, οἰνοποσία καὶ ἀδιάπτωτος εὐθυμία μέχρι βαθείας νυκτός.

Τίς ἀναγινώσκων τὰς γραμμὰς ταύτας δὲν ἀναμνησκέται τὰ μικρὰ Διονύσια τὰ παρ' Ἀχαρνέων τελούμενα, καθ' ἃ βλέπομεν τοὺς ἀγρότας ἐν πομπῇ μεταβαίνοντας εἰς τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ, ἡγουμένης τῆς κανηφόρου καὶ ἐπομένης τῆς δούλης φερούσης τὸν φαλλὸν καὶ τοῦ οἰκοδεσπότου ἄδοντος τὸ φαλλικὸν ᾄσμα;

Ποῖος δύνανται ν' ἀρνηθῆ τὴν ὁμοιότητα, ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τῆς πομπῆς τοῦ Κουκέρου καὶ τῶν διονυσιακῶν ἱεροτελεστιῶν ἐν Ἀθήναις, καθ' ἃς συνετελεῖτο καὶ ἡ ἔνωσις τοῦ Διονύσου μετὰ τῆς Κόρης τῆς συμβολιζούσης τὴν ἑαρινὴν βλάστησιν τὴν φέρουσαν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας;

Τί δὲ δηλοῖ καὶ ἡ ἔνωσις τοῦ Κουκέρου μετὰ τῆς Κουκερίνας τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως καὶ ἡ ἀροτρίωσις καὶ ἡ σπορὰ τοῦ σίτου, εἰμὴ τὴν ἐκ τῆς νάρκης τοῦ χειμῶνος ἀφυπνιζομένην καὶ σπαργῶσαν φύσιν; Τί δὲ ὑπαινίσσεται ὁ φαλλός, τὸν ὁποῖον καὶ τότε (κατὰ τὸν 6^{ον} π. Χ. αἰῶνα) περιέφερεν εἰς τὰς πομπὰς τοῦ Διονύσου εἰμὴ τὴν γεννητικὴν δύναμιν τῆς φύσεως!

ΕΘΙΜΑ ΣΩΖΟΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Κωνστ. Παπαϊωαννίδου.

Σπουδαιότατα πάντων τῶν ἐθίμων εἶναι τὰ θρησκευτικά.

1. Καθ' ὄρισμένας ἑορτὰς καὶ ἐποχὰς τοῦ ἔτους ἀναπτύσσεται ὀλόκληρον σύστημα θρησκευτικῶν ἐθίμων ὡς τὰ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, τὰ τῶν Δωδεκαημέρων, τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς καὶ τῶν Θεοφανείων, τῆς μὲν Πρωτοχρονιάς τὸ κόψιμον τῆς πῆττας μὲ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, τῆς δὲ Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων ὁ σιταρόζωμος «κολυβόσμος» καὶ τὸ στάσιμον κηρίων μετὰ κομφέτων τῶν ἀναδόχων πρὸς τὰ βαπτιστικά, κατὰ τὴν τελευταίαν. Ἐπικρατέστερον ἔθιμον εἶναι καὶ ὁ πρὸς ἀλλήλους διὰ τοῦ «καλὴ μέρα» χαιρετισμὸς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ἐξέλπει δὲ σήμερον ὁ ἐπὶ 40 ἡμέρας χαιρετισμὸς διὰ τοῦ «Χριστὸς Ἄνεστη» ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως, ἔξακολουθεῖ δὲ μόνον κατὰ τὰς 3 πρώτας τοῦ Πάσχα ἡμέρας.

2. Ἄτερα θρησκευτικὰ ἔθιμα εἶναι τὰ τοῦ Τριμέρου τῆς Καθαρᾶς

ἐβδομάδος, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐργασίας τῶν ἐγγύων γυναικῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Θεοδόχου Συμεῶν καὶ ἄλλα.

3. Κοινωνικὰ ἔθιμα εἶναι τὰ τῆς 1 Μαρτίου, κατὰ τὴν ὁποίαν δένουσι περὶ τὸν καρπὸν τῶν παιδικῶν χειρῶν δίχρουν κλωστήν (μάρτην) ἐκ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώματος, διὰ νὰ γίνῃ δῆθεν λευκὸν καὶ ροδόχρουν τὸ πρόσωπόν των. Ταύτην φέρουν εἰς τὰς χεῖρας μέχρις ὅτου ἴδωσι χελιδόνα, κατόπιν θέτουν τὸν «μάρτην» κάτωθεν λίθου καὶ μετὰ 40 ἡμέρας παρατηροῦν καὶ ἐὰν εὔρουν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου μυρμηγκία τὸ θεωροῦν εὐτυχίαν.

4. Τὴν 1 Μαΐου ἐξέρχονται εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἀπὸ τῆς παραμονῆς δὲ θέτουνσι κάτωθεν τοῦ προσκεφαλαίου σκόρδον, τὸ ὁποῖον ἅμα ἐξυπνήσωσι δαγκάνουσιν, ἵνα μὴ τοὺς «κομπώση¹⁾ ὁ γάδαρος», ἔξωθεν δὲ ἐκάστης θύρας ἀναρτῶσι κυρίως δαιμοναριάν, ἢ ἄνθη ἢ στεφάνους ἐξ αὐτῶν. Πρὸ ἐτῶν ἐσχημάτιζον ἐπὶ τῶν θυρῶν σταυροὺς μὲ κουπριά ζῶων. «Σήμερα γελοῦνε, κι' αὔρι' περγελοῦνε» λέγουσιν ἐν Σωζοπόλει πρὸς τοὺς ἀπατηθέντας ἐξ ἐπιτηδείου ψεύδους τὴν α' Μαΐου. Διότι ἐνταῦθα, ὡς ἐν Λέσβῳ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου συνηθίζουσι νὰ πέμπωσι πρὸς ἀλλήλους ψευδεῖς παραγγελίας, εἰδήσεις, ἢ προσκλήσεις τὴν α'. Ἄντι τῆς α'. Ἀπριλίου, ὡς γίνεται ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

5. Ἔτερα κοινωνικὰ ἔθιμα εἶναι οἱ προσωποδοφοροὶ τῆς Ἀπόκρεω, οἱ *μουτζουρωμένοι* τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας, οἵτινες ἐν βωμολοχίαις σύρουσι διὰ σχοινίων ἴστων πλοιαρίου (ἀδένα) καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἀγάμων νέων, τῶν ὑπερβάντων τὴν νόμιμον διὰ γάμον ἡλικίαν, θέτουσι «τυροτούλουμο», δηλ. ἄσκον τυρίου κενόν, ἐστολισμένον μὲ κορδέλλες καὶ φοῦντες, ὅπως εἶνε ἐπίσης οἱ κούνιες τῆς λαμπρῆς. Διατηρεῖται δὲ καὶ τὸ βρέξιμον τῶν νεονύμφων κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (7 Ἰανουαρίου), καὶ τὴν ἐπομένην 8ην. «ἔσρτην τῆς μαμῆς», μεταβαίνουσιν αἱ μὴ ἀπολέσασαι ἔτι πᾶσαν ἐλπίδα τεκνοποιίας γυναῖκες, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μαιῶν τῆς πόλεως, ἐκάστη εἰς τὴν ἑαυτῆς προσφέρουσαι αὐταῖς σάπανα καὶ χρήματα.

6. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων συνειθίζεται ἐνταῦθα, μετὰ τὸ ρίξιμον τοῦ Σταυροῦ στὴ Θάλασσα τῆς «Ἀχτῆς», ἡ ἱπποδρομία εἰς τὴν ἀπὸ τὸ ὑψίπεδον μέχρι τῆς πόλεως πλατεῖαν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ζωσίμου ἢ πάλη, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γράψωμεν προσεχῶς.

7. Τίς βραῖες (ἱτιές) τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων φέρουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

¹⁾ «Κομπώση» = ἀπατήση, ἐκ τοῦ κομπώνω = ἀπατῶ, ἐξ οὗ τὸ «κομπογιαννίτης» καὶ τοῦτο γίνεται διὰ νὰ ἐξυπνήσουν διὰ τὸ σκόρδον καὶ ἐγερθοῦν ἐνωρίτερον.

κατὰ παλαιὸν ἔθιμον, οἱ νεόγαμβροὶ καὶ ἀπὸ τὰ κρανεόδενδρα κόπτουσι τὶς «σουρβάκες» τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Τὸ ἔθιμον τοῦ Κλήδωνα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (27 Ἰουνίου), ὡς καὶ τὸ ἄναμα πυρῶν κατὰ τὴν παραμονῆς τῆς ἑορτῆς ταύτης περιγράφω κατωτέρω, ἀναφέρων καὶ ἐπεισόδιον, σχετικὸν πρὸς αὐτήν, ἔχον ἱστορικὴν διὰ τὴν Σωζόπολιν ἀξίαν.

Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν (1629) τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ νήσῳ Μονῆς τοῦ Προδρόμου, ἐξηκολούθουν οἱ Σωζοπολίται νὰ μεταβαίνωσιν ἐν αὐτῇ πρὸς πανήγυριν, ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐπιβιβαζόμενοι λέμβων ἀπὸ τῆς ἀπέναντι τῆς νήσου παραλίας τῆς «Ξαθάνας». Εἰς μίαν τοιαύτην, ἐν ἡμέρᾳ τρικυμιώδει, φόρτωσιν ἀνθρωποπλημμύρας, παρατυχῶν πρὸ αἰῶνος περίπου Τοῦρκος Πασᾶς, ¹⁾ παρεπιδημῶν ἐνταῦθα, ἀπηγόρευσεν ἀμέσως, πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχήματος, τὴν ἐν τῇ νήσῳ διαπεραίωσιν, καταργήσας διὰ παντὸς τὸ ἔθιμον τοῦτο.

Ἐκ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης προέκυψεν ἡ συνήθεια τῆς συναθροίσεως τοῦ γυναικείου φύλου, ἀντὶ πάσης ἄλλης, εἰς τὴν παραλίαν τῆς «Ξαθάνας», ἔνθα καὶ πλύνουσι τοὺς πόδας ἢ κολυμβῶσι, παραλαμβάνουσαι κατὰ τὴν ἀναχώρησιν καὶ λιθάριον μετὰ βρύου, τὸ ὁποῖον κατ' ἀγνώστου ἐποχῆς, ἔθιμον, θέτουσιν ὀπισθεν τῆς θύρας τοῦ ὑποδωματίου των. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς παραλίας ἀναχώρησιν ἀνάπτουσιν ἐκάστη οἰκογένεια, ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας της πυρὰ ἐκ ξηρῶν χόρτων, τῶν ὁποίων τὰς φλόγας «πορπηδοῦν» τρίς, προσφωνοῦσαι: «Σέμπα, καλόχρονε, ξέβα, κακόχρονε», εἰς δὲ τὴν θρουμουσποδιὰ καίουσι τῆς παρανυχίδες τους.

8. Κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην ἄρχεται καὶ ἡ προετοιμασία τοῦ κλήδωνα. Νεάνις, ἔχουσα ζῶντας ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς, προμηθεύεται ἐντὸς «κακκαβίου», θαλάσσιον ὕδωρ (νερὸ ἀμίλητο), ἐντὸς τοῦ ὁποίου ρίπτει ἕκαστος τὸ σημάδι του, ἢ καὶ εἰς δι' ἄλλους, μεθ' ὃ καλύπτεται τὸ «κακκάβι» δι' ἐρυθροῦ μανδυλίου, δενομένου περὶ τὸ χεῖλος αὐτοῦ καὶ κρεμᾶται ἐπὶ τοῦ δεσίματος κλειδωνιά (κλειδώνεται). Κλειδωμένον τὸ «κακκάβι» κατατίθεται ἐν ὑπαίθρῳ «γιά νὰ τὸ δγῆ τ' ἄστρο», καὶ τὴν ἐπομένην, ἐντὸς κήπου, ἢ εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἀνοίγεται ὁ κλήδωνας τοῦ μὲν Ἁγίου Ἰωάννου μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ διστίχου:

«Ἀνοίξετε δὲ *ἡ κλήδωνα* μὲ τ' Ἀϊ—Γιαννιοῦ δὴ χάρη

Σήμερα φανερώνουσαι οἱ καλορριζικάροι»,

τοῦ δὲ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ τὴν τοῦ ἐξῆς διστίχου:

¹⁾ Οὗτος ἦν ὁ Χουσεῖν Πασᾶς τοῦ Βιδυνίου, ἔχων καὶ τὸν τίτλον Γενιτσάρα. ὅστις προσκληθεὶς πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Γενιτσάρων, ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἴνα κατέλθῃ εἰς Κων/πολιν, διήλθεν ἐκ Σωζοπόλεως, μεταβαίνων, διὰ Βάρνης, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Σουλτάνων.

« Ἀνοίξετε τὸ ᾠκλήδωνα νὰ βγῆ χαριτωμένη,
 Ὅλο τὸ ᾠκόσμο γύρισε καὶ βγήκε κερδεμένη ».

Πρὸβλ. Λαογρ. Β'. 409. 29

Παραλείπων τὸ βάσιμον τῶν ᾠῶν τῆς Μεγάλης Πέμπτης, ἀναφέρω μόνον, ὅτι ἀπὸ τῆς πρωΐας ἀκόμη τῆς ἡμέρας ταύτης, ἀναρτῶσιν ἔξωθεν τοῦ παραθύρου ἐκάστης οἰκίας, πρὸς Ἀνατολάς, τεμάχιον ἐρυθροῦ ὑφάσματος καὶ ὅτι κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου ὀφείλει ἕκαστος νὰ περάσῃ γιὰ τὴν ὑγεία του κάτω ἀπὸ τὸν « Ἀμνὸ » τρεῖς φορές.

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΕΣ, ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΕΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Κωνστ. Κουρτίδου, ἱατροῦ.

Α'.

1. Πήττα, σπανακόπηττα, σπανακουλαδαστακόπηττα.—2. Ἰκκλησιὰ μουλβουτή, μουλβουκαγγιλουπιληκητή, ποιὸς σοὶ μουλβουκαγγιλουπιλέκησι; Τοῦ μουλβουκαγγιλουπιληκητῆ υἱγιός. Ἄν εἶχα τοῦ μουλβουκαγγιλουπιληκητοῦ τὰ σύναργα ἦθιλα σὶ μουλβουκαγγιλουπιληκήσ' ἀποὺ κείνου κὶ καλλίτερα.—3. Ἐφαγα βραστά, σκαστά, σπαστὰ κουκκιά, μὲ τὴ βραστή, σκαστή, σπαστή χουλιάρα.—4. Κούπα καπακουτή, κούπα ξικαπάκουτη, κούπα ξικαπακουτή, κούπα ξικαπάκουτη ¹⁾.

Β'.

1. Ἐλεῆσθι κουκῶνες καμμιά ἐλεημοσύν', Παναγιά Θεοτόκου νὰ χαρίσ' τὰ πιδάκια σας. Χριστὸς ἀφένς νὰ τὰ ἀβγαταίν' κὶ νὰ τὰ πληθαίν'. Μὴ τὴν ὑγεία σας κουκῶνες! Ἄξιου τοῦ μιστό σας! Θεὸς νὰ σχουρῆσ' τὰ πιθαμένα σας! Θεὸς νὰ χαρίσ' τὰ πιδάκια σας. Σ' πουλλά τ' σας.—2. Στηργιουμένους κὶ πολύχρονους.—3. Χῶμα νὰ πχιάνς κὶ μάλαμα νὰ γίνητι.—4. Ἄπ' τοῦ ἕνα χίλια νὰ γίνητι.—5. Ὁ Θεὸς τὰ χίλια καλὰ νὰ σὶ δίν'.—6. Ὡρα κακὴ μαύρ'.—7. Νὰ σὶ πάρ' ἢ ζάλ'.—8. Νὰ σὶ πάρ' κορακίτσιους.—9. Νὰ καίησι κὶ νὰ μαραίνησι.—10. Νὰ σὶ σφυρῆσ' παπὰς σ' ταπτι (νὰ πεθάνεις).—11. Γαιδάρα κακιά.—12. Νὰ ξηραθῆ ἢ μαμὴ πού σ' ἔβγαλε.—13. Νὰ καῖ ἢ κούνια πού σὶ κούνσι.—14. Νὰ σκάσεις κὶ νὰ πλαντάξ'.—15. Τύφλα κὶ μούντζα.—16. Στὰ χεῖλια μ' ψάρ' μ' ἔψησες.—17. Μάλλιασε γλῶσσα μ'.—18. Παλιοστρίγγλα.—19. Κουφουραפוῦ, χιλιδουνοῦ.—20. Δυγιάβουλι τετραπέρατι.—21. Οὐργὴ τοῦ Θεοῦ.—22. Νὰ σὶ χ . . . ἱατὸ γαιδάρ'.—23. Νὰ καίησι κὶ νὰ ψήνησι.

¹⁾ Τὰ ἀνωτέρω προτείνονται ἐν συναναστροφῇ ὅπως ἀπαγγελθῶσι ταχέως, ἐπὶ πολλὰς φορές ἐπανειλημμένως. Εὐνόητον ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὑποπίπτει τις εἰς λάθη καὶ οὕτω προκαλοῦνται γέλοτες ἀσβεστοί. Ὑπὲρχον παρ' ἡμῖν ἄλλοτε πολλὰ τοιαῦτα πλὴν δυστυχῶς ὁ χρόνος ἐξήλειπεν αὐτά.

—24. Ἀρκούδα μαλλιαρή.—25. Γκαμπέλου οὐργισμέν'.—26. Θὰ σὶ μετρήσω τῆς γούνας τὰ ράμματα.—27. Γέριμη καὶ σκότεινη.—28. Ποῦ ἦσαν πανούκλα μ' κι ἄργιασις.—29. Πανούκλα κουφτιρή.—30. Ἔτσι πῶς κάμς ἔτσι νὰ βρῆς.—31. Νὰ σὶ κρούξ' πανούκλα.—32. Νὰ πᾶς νὰ χαθῆς ὅσου φέγγ'.—33. Χαμένου κι χαντακουμένου.—34. Νὰ σ' ἀλατίσου νὰ μὴ βρουμήσης.—35. Τὴν κακὴ σ' κι τὴν ἀνάπουδὴ σ' (κι τὴν ἄλλ' μαζύ σ').—36. Ἀληποῦν πουλύξερη.—37. Κοντόχρονη.—38. Τὴ τύφλα σ' κι τὴ ρούφλα σ'.—39. Κακὸ χρούνο ν' ἄχς.—40. Νὰ κουρεύῃσι μὴ δικαουχτὸ ψαλίδια.—41. Νὰ σὶ φάει κουτσὸς λύκους, ποῦνι μ' ἕνα δόντι.—42. Τὰ ἄκαθὰς τὰ μέσα κι τὰ τυφλά σ' τὰ ὄξου.—43. Νὰ μὴ σὶ δγιοῦν τὰ μάτια μ'.—44. Ἀξ κι ἀπόξ ἢ ἔξινους κι ἀπόξινους.—45. Νὰ σὶ ἀνοίξ' γῆς κι νὰ σὶ πάρ'.—46. Τὴν κακὴ σ' τὴν ἡμέρα.—47. Ἀραισιτῆς ἀπ' οὐδῶ.

Γ Λ Ω Σ Σ Ι Κ Α

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΑΠΟ ΤΗ ΣΑΡΑΝΤΑΕΚΚΛΗΣΙΩΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Β

Βαβίζω = 1) φωνάζω βάβ—βάβ σὰν τὸ σκυλί.

—Τὸ σκυλί βαβίξ' ἄσκημα.—Τὶ βαβίξ' ἔλεγά, ἔτο' τὸ σκυλί;—Σὰν τὸ σκυλί βαβίξ'.—Νὰ βαβίξ' σὰν τὸ σκυλί. (κατάρα)—Σὰν τὰ σκυλιὰ τὰ διαστρεμμένα βαβίξ'να.—Νὰ τὸν διῶ σὰν τὸ σκυλί νὰ βαβίξ' (κατάρα).—Βάβηξε, βάβηξε, σὴ πάσε =εἶπε, εἶπε σὴ πάσε.

2) Καταλαλῶ, λέγω ἔναντια.

—Α βαβίξ' ἂ βαβίξ' ἂ σωπάσ'.—Καὶ σὰ βαβίξ', ποιὸς τὸν ἀκούγ'.—Ἄστονα νὰ βαβίξ'.—Σκυλί ποῦ βαβίξ' δὲ δαγάν'. (παροιμία)—Βάβιξέ τον να και σύ, νὰ φύγ'.—Α βαβίξ' ἂ βαβίξ' ἂ πηγαίν'.

Βαγιά (ἦ) = δέντρο, ἦ ἱτιά. Τὴ γιορτὴ τῶν Βαγιῶν, μοιράζουσι βάγια δηλ. κλωνιὰ τῆς βάγιας, ποῦ τὰ φέρνουσι ἀπὸ τὸ μεγάλο Ρέμα ὅπου στίς ὄχτες τοῦ ζοῦν καὶ πρασινίζουσι ἀμέτρητες μὲ τὰ πλούσια κλωνά-ρια τους.

Βαγίζω = 1) πλαγιάζω, κλίνω.

—Α βαγίς' τὸ σπὶτ' μας ἔτο'.—Βάγσαν τὰ πατώματα τ'.

2) Λυγῶ καὶ κουράζουμαι.

—Βάγ'σα, λεγῶ Συρμῶ, βάγ'σα =κουράσθηκα καὶ λίγησα.

Βαγισμένος = λιγυσμένος, πλαγιασμένος.

—Τὸ σπὶτ' αὐτὸ ἔν βαγισμένο.—Σὰ βαγισμένος πορπατεῖ.

Βαζγεσιζω = βαριούμαι ένα τι, τὰφίνω, ἀπελπίζουμαι.

—Βαζγγέσσαι πιά πέ σένα.—Βαζγγέσσαι και σύ πέ κει νά παυτόν να, = μή καταγίνεσαι μαυτόν και τοῦ δίνεις τόση σημασία.

(Φιλήντας. Γλωσσολ. τομ. Α' σελ. 137 λέγει: «Τούρκικα vaz getchtim = βαρέθηκα)

—Βαζγγέσσαι μπέ!! = ἄφησε...

Βάζω = βουτζω, κάνω θόρυβο, βοή.

—Σά μέλ'σους πιά βάζνα.—'Εβαξάνα τὰφτιά μ' (Θρακ. 'Ηθογρ) —'Εβαξάνα πιά τὰ διαστρεμμένα, τὰ μουσουβέτκα.

(Μ. Φιλ. Γλωσσ. Τ. Β' 212 βάζω—ἔβαξα λένε στην Κεσσάνη, πού θά πει σκούζω δυνατά ῥῆμα ἐπικό. 'Ησύχ. βαβάζω).

Βάζω = θέτω (ἄλλος τύπος βάνω).

—Μή βάζ' τὸ χτέν' κει πέρα.—'Εβαλαμ' στοίχημα.—Βάζω γινάτ' = ἔχω πείσμα

—Μή βάζς γινάτ'.—Βάζω τὰ δυνατά μ' = προσπαθῶ.—Βάζω πέ τὸ νοῦ μ' = στοχάζουμαι, συλλογίζουμαι, ἀλλά και ὑποπτεύω.—Μή βάζς πέ τὸ νοῦ σ' τέτοια πράματα.—Καλά τῶβαλα γὼ πέ τὸ νοῦ μ'.—Γὼ δὲ βάζω σὲ τέτοιες δουλιές χέρ' = δὲν ἀνακατεύουμαι.—Τὸν ἔβαλα χέρ' = τὸν ὠνείδισα, τὸν ἐμάλωσα.

Βαράκ' (τὸ) = ψιλὰ-ψιλούτσικα φύλλα χρυσοῦ, χαλκοῦ ἢ ψευδαργύρου, πού τὰ κολλοῦν πάνω στά κεριά ἢ στάβγα ἢ στά βιβλία πού θέλουν νὰ τὰ στολίσουν.

Βαρβάρα (ἡ) = στᾶρι βρασμένο δίχως λέπια, μέσα μὲ μπαχαρικά και ζάχαρη, πού τὸ μοιράζουν στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη στά μνημόσυνα τῶν πεθαμένων.

—Σήμερα μοίρασαμ' βαρβάρα.

Βαρεμένος (ἐπιθ.) = 1) χτυπημένος, πληγωμένος, ἀπαυδημένος. 2) ἡ ἔγγυα γυναῖκα.

—'Ενε καλά βαρεμένος.—'Η 'Ελέγκω μ' ἔνε βαρεμέν' = ἔγγυα.

Βαρύνουμ' και **βαρυνῶμ'** = αἰσθάνομαι βάρος, βαρνεύμαι, δὲν ἔχω διάθεση, προθυμία νὰ κάνω κάτι.

—Δὲ ξαίος πὼς βαρύνουμ' τώρα νὰ ἀνθῶ.—Γὼ βαρύνουμ' τώρα, δὲν ἔρκουμ', πάντε σεις.—Μὰ γιατί βαρυνέσαι.—Σὰ δὲ βαρυνέσαι ἔλα στὸ σπίτ'.—Τὸ πολὺ τὸ κύριε ἐλέησον, τὸ βαρυνέται κι ὁ παπάς (παροιμία).—Δὲ βαρυνέσαι και σύ πεκεινά!—Σὰ δὲ βαρυνέσαι λέγε.

Βαρὺς ἐπιθ. = 1) ὁ βαρὺς, αὐτὸς πού ἔχει πολὺ βάρος.

—Βαρὺς βαρὺς λαγός. Βαρὺ βαρὺ τὸ ζύγ'σα.

2) Αὐτὸς πού εἶναι καλῆς ποιότητος και ἀξίας πολλῆς.

—Βαρὺ πρᾶμα γόρασαμ'.—Αὐτὸ ἔνε πρᾶμα πολὺ βαρὺ.—Τόσο βαρὺ πρᾶμα δὲ βοροῦμ' μεις νὰ φορέσουμ'.

3) Ὁ σοβαρός, ὁ ἐμβριθής.

—'Αμμά βαρὺς ἄνθρωπος!—Τόσο βαρὺς μὲ φάνκε!—'Ενε πολὺ βαρὺς κύριγιος.

4) Ὁ τεμπέλης, ὁ βραδυκίνητος, ὁ σοβαρός.

—Μπρὲ στὸ βαρὺ τὸν ἄθρωπο!—Τόσο πιά βαρὺς γίνεται νὰ εἶσαι νε;—Τέτοιο βαρὺ ἄθρωπο δὲν εἶδα.—Μὴν εἶσαι δὰ τόσο βαρὺς!

Βασκαίνω = ματιάζω.

—Τὸ παιδὶ τὸ βασκαίναν.—'Αμα σὲ βασκαίννα, νὰ γητευτῆς.

Βαταλιαλιῶ (ἴσως βατολογῶ Μ.Φ.)=λέγω λόγια ἀσήμαντα, δίχως ἀξία.
—Τὶ βαταλιαλεῖς ἔρε χάχα!—Κι αὐτὸς βαταλιαλεῖ.—"Αστονα ὄσο θελ' νὰ βαταλιαλεῖ.

Βγάζω=φέρνω στὸ τέλος μιὰ δουλειά.

—Α τὰ βγάλω πέρα.—Τάβγαλαμ' πέρα, ἀμὰ νὰ διοῦμ'.—Δὲ δὰ βγάζουμ' πέρα.

2) **Κερδίζω**.

—Τὰ βγάζω πέρα.—Τὰ βγάζ'ς βάρεμ' πέρα;—"Ε τέκ-τοὺκ τὰ βγάζουμ' πέρα =πάνω κάτω κερδίζουμε. "Αστα, δὲ δὰ βγάζουμ' πέρα.—Τίποτε δὲ ἔβγαλαμ' παυτέηνα τῆ δουλειά.—Νὰ διοῦμ' τί θὰ βγάλουμ'.

3) **Φέρνω μιὰ δουλειὰ σὲ καλὸ τέλος**.

—Σὰ δὰ βγάλ'ς σὺ πέρα, γὰ δῶ εἶμαι.—Σὰ δὰ βγάλ'ς σὺ πέρα, γὰ αὐτανὰ στῆ χρεΐγια νὰ τὰ πετάξω, αὐτανὰ νὰ μὲ τὰ ξουρίσ'ς σὺ μένα (τὰ μουστάκια δηλ.).

4) **Ἵδηγῶ**.

—Βγάλ'τοννα ὡς κεῖ νὰ πέρα.—Ξέβγαλέ τοννα ὡς τῆ θύρα.—"Ελα νὰ τὴν ξεβγάλουμ' ὡς κεῖ νά.

5) **Βλάπτω, ζημιώνω**.

—Α σὲ βγάλ'να τσιράκ' μὲ φαίνται σένα, μόν' νὰ διοῦμ'.—Τὸν ἔβγαλάν να τσιράκ=τὸν ζήμιωσαν.

6) **Βγάζω ἀπὸ τῆ θέση του κάτι τι, ὑψώνω**.

—"Εβγαλε τὸ χέρ' δου.—"Εβγαλε τῆ γαδουροφανάρα τ'.

Βγατὰ (τὰ)=πριξίματα γύρω στὰ λαιμά, ποὺ γιαιτρεύονται μὲ ἑλιές στομυπηγμένες καὶ ἀβγαμάτια γιὰ κατάπλασμα.

—"Εβγαλε τὸ παιδί μ' βγατὰ.—Βγατὰ ἔχ' τὸ παιδί μ'.—Σὰ βγατὸ πρίσκε τὸ μάγουλό τ' (ἡ μαγούλα τ').

Βγαίνω=βγαίνω ἔξω.

—Α βγῆκ'ς νε λεγώ;—Α βγήκουμ' ὄξω, ἀ νᾶρτ'ςνε;—Ξεβάτε σεῖς, μεῖς ἀ κάτσουμ-δῶ.—Βγῆκες, βῆκες, βγήκες, βῆκες.

2) **κληρώνουμαι**.

—Βγῆκα πρῶτος.—Ποιὸς βγῆκε κατόπ';—Γὼ βγῆκα πρῶτ' στὸ χορό.

3) **νικῶ**.

—Βγῆκα πέρα.—Νὰ διοῦμ' ἀ βγήκουμ' πέρα;

4) **πάγω πρὸς ὄξω μου**.

—Τρεῖς μέρες ἔχω νὰ βγῶ.—Δὲ βγαίνω ταχτικά.—Πολλὲς βολὲς βγῆκα σῆμερα.

Βεζενές (ὀ)=ἡ ζυγαριὰ τοῦ σπετσάρη, ποὺ ζυγίζει τὰ γιαιτρικὰ καὶ ἔχει ἀκριβεία. 2) **Κεῖνος** ποὺ ζυγίζει ὀλονῶν τὶς πράξεις καὶ τὶς κρίνει καὶ τὶς ἐπικρίνει.

—Βεζενές τῆ μαχαλὰ μᾶς κόπκε πιά («Θρακ. Ἵθογο»).—Τὶ λεγώ; βεζενὲ σῆχουμ' σένα;—Δὲ σῆχουμ' δὰ βεζενέ.—Μᾶς κόπκες καὶ σὺ βεζενές.—"Αμ' δὲ σῆβάλα μ' καὶ βεζενέ, ὦ χαρᾶς μας ἀλήθεια!—'Ο βεζενές τῆ μαχαλὰ νάτογκαις!

Βέργα (ῆ)=verga.

—Μαζεύγω βέργες.—Δόμ' λεγώ τὶς διασόβεργές σου.

Βεργι (τὸ)=τὸ στεφάνι τῶν βαρελιῶν μὲ ξύλο λεπτοκαρυᾶς ἢ σίδερο.

—Τὰ βεργιὰ τῆς τίνας μας χάλασαν.—Τὰ βαρέλια μας θέλ'να καινούργια βεργιά.

Μὲ τέτοιο στεφάνι παίζουν τὰ παιδιά κυνηγώντας το. Τὸ παιγνίδι λέγεται «βεργί».

— Πὰ νὰ παίξουμ' βεργί. — Ἐλάτε νὰ παίξουμ' βεργί.

Βήξιμο (τὸ) = βήχας.

— Τὶ βήξιμο ἔν αὐτὸ πὲ σένα; — Τὸ βήξιμό τ' ἀκούγτε κόμ' πὲ τὸ δρόμο. — Τὸ βήξιμό τ' ἔνε ἄσκημο. — Ἄσκημο βήξιμο ἔχ'.

Βήχας (ὁ) = ὁ βήχας.

— Τὶ βήχας ἔν αὐτὸς πὲ σένα. — Ὁ βήχας δου ἔνε ἄσκημος. — Ἄσκημο βήχα ἔχ'.

2) **Θάρρος, φλυαρία.**

— Τὸν ἔκοψα τὸ βήχα τ' δηλ. τὸ θάρρος του, τὴ φλυαρία του. — Α σὲ κόψω τὸ βήχα σ' γὰ μόν'... (θὰ σὲ ταπεινώσω), μὰ νὰ διῶ πότε. — Α τὸν κόψω γὰ τὸ βήχα τ' μόν' νὰ διουμ' πότε = θὰ τὸν προσβάλλω, θὰ τοῦ πάρω τὸ θάρρος. — Ὁ βήχας κι ὁ ἔρωτας δὲ γρῦδα.

Βήχω = ἔχω βήχα.

— Τὶ βήχ'ς, βρέ, σὰ τὸ ἄλογο τὸ τεκνεφέσκο. — Α μὰ σένα θάκουμ' ὄλο νὰ βήχ'ς. — Σὰ χτικιάρ'ς βήχ'. — Βήχ', βήχ' ἀ σκάσ'. — Ὅποιος τὸ τσούζ' βήχ' = κείνος ποὺ πίνει πιωτὰ βήχει.

Βιλλί (τὸ) = (ἀλλιωῶς *μπιμπί*) τὸ ἀντρικὸ μόριο. (Ἡ λέξις καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ Κρήτῃ πρὸβλ. Χατζ. Euil. 81 σημ. ἔνθα λέγεται ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἀρχαία ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ ἐν Ἰ. 158. 1. Στ. Ψάλτης).

Ἐπάρχουν καὶ μεγεθυντικὰ ὁ βίλλαρος, ἡ βιλλάρα, ἡ βίλλα.

Βιὸς (ὁ) = ἡ περιουσία.

— Τὴ βαβὰ τ' τὸ βιὸ θαρρεῖς ἔφαγαν. — Δὲν ἔφαγαμ' τὸ βιὸς γιά; — Δὲ ἀ φήκω νὰ μὲ φάνα τὸ βιὸ μ' — Γιάς — πούσ' ἔκανάν να τὸ βιὸ τους. — Τόσο βιὸ καὶ τὸν ρήμαξάννα. — Στὴ βαβὰ τ' τὸ βιὸ γιουβενδίζ' (στηρίζεται) — Πάει ὁ βιὸς μας, χάθ'κε.

2) **Ἀνάξιος, κακός.**

— Δὲ βγήκε βιὸς ὁ γαμπρός μου. Δὲν ἔν βιὸς αὐτὸ τὸ παιδί. — Τὸ τυρί μας δὲ βγήκε βιὸς. — Δὲ βγήκε βιὸς τὸ κρασί.

Βλίθρος (ὁ) = 1) εἶδος δέντρου, 2) μπογιὰ ἄσθηστη μαύρη γιά τὰ μαλλιά.

Τὴν κάνουν ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ βλίθρου μέσα σὲ μιὰ «ταγάρα» (βαθυὰ πήλινη λεκάνη) μὲ νερό, ποὺ στέκονται πολλὲς ἡμέρες στὸν ἥλιο.

Βοθηστής (ὁ) = κείνος ποὺ βοηθᾷ, ὁ δοῦλος, (ἡ) βοηθήστρα.

Σήμερα ἔχω βοηθήστρα γιά τὴν πλύσ'. — Ἦρτε ὁ βοθηστής μου. — βοθηστήδες πολλοῖοι! καλὰ νὰ νῆν ἡ τσέπ' μου = φτάνει νάχω χρήματα.

Βόθιο (τὸ) = βοήθεια.

— Δὲν ἔχω βόθιο πὲ κανέναν να. — Τὶ βόθιο νὰ δῶ πὲ τέτοιο κουρέλ'... σαλὸ παιδί. . αὐτὸ θέλ' δάδεμα πὲ μένα — Βόθιο θέλω γὰ τώρα, παιδίμ', βόθιο.

Βοθῶ = βοηθῶ, δίνω βοήθεια.

Βόθσε - μ', μωρή, λιγάκ'. — Α σὲ βοθήσω. — Κανένας δὲ τὸν βόθσε. — Πάμ' να τὸν βοθήσουμ'. — Ἰ οἰῆστε μ' δὲ νὰ τὰ σιάξω;

Βολὰ = φορὰ.

— Μιὰ βολὰ κι ἔναγκαιρό... (ἀρχὴ παραμυθιοῦ) — Μιὰ βολὰ, δὲ .. δὲ βρω πιά. — Πόσ'ς βολὲς ἔφαγε στὸ τραπέζ' μου'. — Κάθε βολὰ πὲ σένα θὰ ἔχουμ' νὰ κάνουμ'...

Βόχα = πνιγηρή ἀναθυμίαση.

—Μὲ πῆρε δαίνοντας μιὰ βόχα... πὺ... —Τὶ βόχα ἔχ, λεγώ, ὁ νοδᾶς σας.

Βουζούν' (τὸ) = ἡ (ὁ) ^β **βούζουνος** = ἓνα ἐξόγκωμα πάνω στὸ δέρμα καὶ μάλιστα στὸ πρόσωπο· ὁ ὄγκος, τὸ ἀπόστημα, πὺ γίνεται στὸ μέρος τοῦ κορμιοῦ πὺ χτυπᾶμε. Τὸ βγάζουν τὰ παιδιὰ, πὺ πέφτουν καὶ χτυποῦν τὸ μέτωπο (ὁ Φιλήντας στὶς Θρακ. Ἰθιογρ. Βυζί, βιζούνι, βύζουνας, ἔνεκα τὸ σχῆμα του, ἑλληνικὰ δοθιήν).

—Χτύπεε τὸ παιδί κέβγαλε ἓνα βουζούν' στὸ τσακάτ' δου.—Ἔβγαλε δυὸ βουζούνια μπφ. = ἔβγαλε στήθεια τὸ κορίτσι, ἐπειδὴ δὲ τὰ βουζούνια βγαίνουν στὸ μέτωπο, ὅταν χτυπήσει τὸ παιδί, λένε. «ἔπεσε καὶ χτύπεε», πὺ δὲ πῆ ἔβγαλε στήθεια.—Ἔπεσε καὶ χτύπεε κοίτα τήννα.

Βούκα (ἡ) = ^μ **μπουκιά** τὸ ψωμί.

—Δὲν ἔχουμ' μιὰ βούκα ψωμί.—Πείνασα καὶ πῆρα μιὰ δυὸ βούκες. (αὐτὸ τὸ λένε προσβουκίζω· βλ. προσβουκίζω).—Μιὰ βούκα ψωμί δὲν ἔφαγα σήμερα.—Δὸς καὶ τὸ φτωχόν να μιὰ βούκα.—Μιὰ μιὰ βούκα, χόρτασα.—Βούκα πὰ στή βούκα, καλόφαγα.—Μάσα τίς βούκες σου καλά, ἀ πνιγῆς.—Συμμάζωξέ το πὲ τῆ βούκα σ' = σκούψε τὸ πιάτο πὲ τῆ βούκα.—Μεγάλ' βούκα νὰ βάζς (καὶ μικρὰ λόγια νὰ λές παροιμία) —Πὲ τῆ βούκα μ' ἔκοψα καὶ τὸν δῶκα.—Νὰ κόβς πὲ τῆ βούκα σ' καὶ νὰ τὸν ταγί'ς.

Βούλα (ἡ) = σφραγίδα.

—Βάλ' τῆ βούλα σ' δῶ νά. (Οἱ ταξιδάρες ἀγράφματοι ὄντας στὰ χωριά, ἔβαζαν τῆ βούλα τους γιὰ ὑπογραφή).—Βρῆκα τῆ βούλα μ'.—Μιὰ βούλα τί ἔν...—Βασιλικιὰ βούλα χρειάσκει=πολλοὶ κόποι χρειάσθηκαν.

Βουβὸς = ἄλαλος.

—Σὰ τὸν ἄκσε πέμκε βουβός.—Ἔμεινα βουβός σὰ δὲ ἄκσα.—Βουβός νὰ πομεί'ς.

—Βουβόννα νὰ σὲ διῶ (κατάρες).—Βουβός νε εἶσα καὶ δὲ τοῦ τὸ εἶπες;

Βουνὸ (τὸ) = ὄρος.

—Βουνὸ μὲ φάνκε ὁ λόγος δου.—Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγ'.—Σὰ βουνὸ ἄθρωπος.

—Ἰσαμ' βουνὸ γένκε.—Σὰ βουνὸ μὲ κάθεται αὐτὸς ὁ ἄθρωπος = μένοχλεῖ.—Θαρεῖς πὲ τὸ βουνὸ ἦρτες = εἶσαι ἀμόρφωτος.

Βουνήσιος (ἐπίθ.) = ὁ ἄθρωπος τοῦ βουνοῦ, ὁ χωριάτης, ὁ ἀπολίτιστος.

—Τὶ ἄθρωπος βουνήσιος!

Βουρλίζουμ' = κάνω φασαρία. (Φιλήντας ἀπὸ τὸ (σ)βούρα (σ)βουρίζομαι = γυρίζω ἐγὼ σὰ σθούρα τὸ λ παρετυμολ. ἀπὸ τὸ φούρα = frullo ἀπ' αὐτὸ (σ)βουρλὸς καὶ ζουρλὸς = τρελλός).

—Δὲ δὰ νὰ βουρλίξεσαι.—Ὅσο θέλ'ς νὰ βουρλίξεσαι.—Τὶ βουρλισμένος ἄθρωπος.

Βούτ' (ἡ) = μικρὸς ἀνοιχτὸς κᾶδος σὲ σχῆμα μεγάλου παγουριοῦ πὺ ἔχει τὸ λαιμὸ κομμένο, παίρνει ὡς ὀγδόντα ὀκ. σταφύλι. Μ' αὐτὴν κουβαλοῦν τὰ σταφύλια ἀπὸ μέσ' τᾶμπέλι ὡς τὸ ληνό, πὺ στέκεται πάνω στὸ δρόμο.

—Πὲ τῆ βούτ' σ... νὰ φᾶς (=πολλὰ) λέγει ὁ θυμωμένος.—Μιὰ βούτ' σκ... νὰ φᾶς.—Ἰσαμ' βούτ' ἔν αὐτό, λεγώ (=πολὺ μεγάλο) καὶ δὲ σκόνται.

Βουτσᾶς (ὁ) = αὐτὸς πὺ κάνει τὰ βαρέλια, ὁ βαγενᾶς.

Βουτσιὰ (τὰ) = βαρέλια, οἱ κᾶδοι, τᾶγγεῖα τοῦ τρύγου (τὰ βυτία).

—Τὰ βουτσιά μας τὰ καλαφάτ'σαμ', δηλ. τὰ τοιμάσαμε.—Πὲ τὸ βουτσιὸ τὸ πίν ὁ ἔρμος=παρὰ πολὺ.—Ἦπτε ἓνα βουτσιό! —Ἐγινε βουτσιό.

Βουτιῶ = βυθίζω, ἓνα στεγνὸ τὸ βάζω στὸ νερό.

—Ἐκανα μιὰ βουτιά.—Βούτηξα ὡς τὰ γόνατα στὶς λάσπες.—Ποῦ βουτ'σες βρε, τὰ χέρια σ';

2) Κλέβω, ἀρπάχνω, πλουτίζω.

—Καλὰ βούτηξε αὐτός.—Βούτηξα μ' καὶ μεῖς κομάτ'.—Καλοβούτσε αὐτός!—καλό-κλεψε.—Ποιὸς δὰ δὲ βουτιᾶ πὲ τὸ παγγάρ',=ποιὸς ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας δὲν κλέβει. Σὰ δὲ βουτήξ'ς, δὲ ἀρῶς.—Ἄποιος βουτήξ' ἔχ'.—Βούτσε τὰ χέρια τ' μέσ' τὸ χρυσάφ',=κληρονόμησε χρυσάφ'.

Βρασιά (ἦ)=χαλί με φάσιμο γιομάτα, κάθε θύρα καὶ κλωστή.

Βυζάστριγια (ἦ)=τροφός, αὐτὴ ποὺ βυζαίνει παιδιά.

—Ποιὰν ἔχτε βυζάστριγια; —Πήρα μ' βυζάστριγια γιὰ τὸρφανό.—Πὰ νὰ βρῆτε βυζάστριγια, μὴ πεθάν' τὸ παιδί σὰς λέγω.

Βῶδ' (τὸ) = ἴδιο με τὸ βῶκος καὶ μετενομ. ἄνθρωπος κοντόμυαλος καὶ σιγανὸς στὸ νοῦ.

—Μῶρ' τὶ βῶδ' ἔν αὐτὸ τὸ παιδί! —Βῶδ', αἴντε τράβα πὲ δῶ νὰ... —Μῶρ' τὶ βῶδ' εἶσα καὶ τὸ χάλασες τὸ ροῦχο.—Ἄιντε βῶδ', ἄχτις δὲν καταλαβαίν'ς.—Ποιὸς σὲ εἶπε νὰ εἶσαι τόσο βῶδ'!

Βῶκος (ὁ)=τὸ ἴδιο με τὸ βῶδ'.

—Ἄιντε βρε βῶκο! —Βῶκος σωστός! —Σὰν εἶσαι βῶκος τὶ νὰ σὲ κάνω.—Σὰν καὶ σένα μαθὲς βῶκος...

Βώτριδα (ἦ)=ἡ μόλτσα, (καὶ ἐν Λειθησίῳ ἢ βρωτίτις καὶ ἐν Βελβενδῶ φτριδα. Στ. Ψαλτ. Θρακ.)

—Ἡ βώτριδα ἔφαγε τὴ γούνα μ'.—Πὲ τὴ βώτριδα χάλασε ἡ σαμουρόγωνα μ'.

Βοτριδοφαγωμένος καὶ **μολτσοφαγωμένος** κείνο τὸ πρᾶγμα, ποὺ τὸ ἔβλαψαν οἱ βώτριδες. Ὑστερα κείνος, ποὺ τὸ μούτρο του ἔπαθε ἀπὸ βλογιὰ καὶ μοιάζει σὰ χειρόγραφο σκωροφαγωμένο.

—Γιὰ δὲς τονα, σὰ μολτσοφαγωμένος.—Εἶδες, μωρή, τὴ μολτσοφαγωμέν'...

Γ

Γαδουροκυλίχτριγια (ἦ)=τόπος στενὸς τόσο, ποὺ μόλις μπορεῖ νὰ χωρέσει ἓνα γαδοῦρι νὰ κυλιχτεῖ.

—Δωνὰ μέσα μ' ἔφερες, ἴσαμ' γαδουροκυλίχτριγια τόπος...

Γάνα (ἦ)=ἡ ἀρμύρα τῶν ψαριῶν ποὺ τὰ πασιώνουν' τὸ πολὺ ἀρμυρὸ φαγί (Στ. Ψαλτ. Θρακ. ἐν Λευκάδι ἢ λέξις σημαίνει ρύπον).

—Φαγί γάνα.—Ἄρμυρὸ γάνα τὸ ψάρ'.

2) Ὁργή, θυμός, φαγούρα.

—Γάνα ποὺ ἔχ' αὐτὸ τὸ παιδί.—Ἡ γάνα τ' καὶ τὸ καλό τ' (κατάρα).

Γανιάζω (Φιλήντας ἀγωνιῶ, ἀγωνίασα=(ἀ)γάνιασα, φωνοσυρμή), 1) ἔχω γάνα, φαγούρα, στενοχώρια, μουρμούρα.

—Πὲ τὸ πρῶι με γανιάζ'.—Μὲ καταγάνιαζε πὲ τὴ νύχτα.

2) Ἀνάβω ἀπὸ θυμό.

—Μὴ γανιάζ'ς βρε τόσο.—Μὲ γάνιασες παιδί μ' καὶ ἄ σὲ κόψω μιάνα.

3) Κοπιάζω πολύ, καταγίνουμαι μένα πρᾶμα πολὺ καιρό, ὅπως τὰ παιδιὰ μὲ τὰ παιγνίδια.

—Γούλ' μέρα γανιάζ' πὲ τὰ βιβλία.—Τι ἔχ'ς ἡρὲ καὶ γιανιάζ'ς πὲ μένα;—Γι αὐτόν να γούλ' μέρα γανιάζω.—Γάνιασα νὰ τὸ τελειώσω.—Γάνιασε πὲ τὸ πουρνὸ νὰ κλαίγ' τὸ διαστρεμμένο.

Γανιασμένος = αὐτὸς ποὺ γανιάζει μένα τι.

—'Ο γανιασμένος ἦρτε.—Τὸ γανιασμένο τ' κι αὐτὸ ὄλο κλαίγ'.

Γαργαλόν' (τὸ) = παιγνίδι. "Ἐνα κομμάτι στρογγυλὸ τενεκὲ ἀπὸ καπάκι ἢ πάτο κουτιοῦ μὲ δυὸ τρύπες στὴ μέση. 'Απ' αὐτὲς περνοῦσαν τὰ παιδιὰ μιὰ κλωστή καὶ τὴν ἔδεναν. Κατόπι περνοῦσαν τὰ δυὸ δάχτυλά τους ἀπὸ τὴς δυὸ ἄκρες τῆς δεμένης κλωστῆς καὶ τεντώνοντάς τὴν ἀπανωτά, ἔβαζαν σὲ κίνηση τὸν τενεκὲ, τόσο δυνατά, ποὺ κινώτανε ἤλεκτρικά. Πολλὲς φορὲς κοβότανε ἢ κλωστή ἀπὸ τὸ φάγωμα, ποὺ τῆς ἔκανε τὸ γρήγορο γύρισμα.

Γελνώ = 1) ἀπατῶ ἕναν.

—Τὸν γέλασα καὶ πάγ'.—Τὸν γελνώ κι αὐτόν να ὡς ποὺ νὰ πῆς ἕνα.—Τι ἔν αὐτόν να νὰ τὸν γελάσω.—Μὴ μὲ γελάσ;—'Οχ', δὲ σὲ γελνώ.

2) Δοκιμάζω ἀπὸ τὰ πρῶτα πρῶτα φροῦτα (τὴς ἀπαρχές), τρώγω κάτι πρωτόγαλο.

—Μεῖς κόμ' δὲ γέλασιμ' σταφύλ'.—Σήμερα κόμ' πρωτογέλασα καρπούζ'.—'Ας γελάσω καὶ γὼ σταφύλ'.

Γενιά (ἡ) = ὁ συγγενής.

—'Ἐγινάμ' γενιά.—Εἴμαστε γενιά.—Μεῖς πὲ κείνον να εἴμασταν γενιά.

Γενιὲς (οἱ) = συγγενῆδες.

—Οἱ γενιὲς δὲν παίρνοῦνται.—Πῶς μόν' γενιὲς σεῖς ἀ παρτήτε, δὲ ἀ σᾶς στεφανώσνα οἱ πακάδες.

Γερλεσιζώ = 1) βάζω σὲ τάξη, τοποθετῶ στὴ γῆ.

—Γερλέστους τὰ ξύλα;—Τὰ γερλέστουμ' τὰ βαρέλια.—'Α τὰ γερλεστήσουμ' τὰ κατίχανα.—'Ελάτε νὰ γερλεστήσουμ' τὰ κρεββάτια.

2) Τοποθετοῦμαι.

—Καλογερλέστους, κουζούμ', καὶ χαβάρ' δὲν ἔχ'ς. (Γιὰ κείνον ποὺ ἀδιάκριτα κάθεται πολλὴν ὥρα).—Καλογερλέστουσα τὰ παιδιὰ μ' = ἀποκεταστήθηκαν, βρῆκαν καλὴ δουλειά.—Τὰ ξύλα ἔνε καλογερλεστισιμένα.

Γιαλαμάς (ὁ) = πληγὴ στὰ χεῖλια, ποὺ σκάνουν καὶ πληγιαζοῦν καὶ τρέχουν αἷμα καὶ στὸ τέλος ὀμπυάζουν. "Υστερα ἔγινε καὶ βροισιά.

—'Ο γιαλαμάς!—Γιὰ κοίτα τὸ γιαλαμά!—'Αῖντε ἡρὲ γιαλαμά!

Γιαμαντικά (τὰ) = διαμαντικά. Γενικῶς ὄλα τὰ χρυσᾶ στολίδια μὲ πετράδια, σκουλαρίκια, δαχτυλίδια καὶ ἄλλα.

—Μωρὴ μὲκλεψαν τὰ γιαμαντικά μ'.—Πούλ'σε τὰ γιαμαντικά δης καὶ δῶκε τοῦ ἀδρού δης τὸ χρέγος.—Γιαμαντικά μ' ἔνε τὰ παιδιὰ μ'.—Τι νὰ τὰ κάνω τὰ γιαμαντικά σὰν εἶμαι ἄρρωστ';—Ποῦ τὰ γεῖδα γὼ τὰ γιαμαντικά σ'.

Γιάννια (τὰ) = μάλλινα ψιλὰ χαλιά ποὺ τ' ἀπλώνουν στὰ σέτια πάνω καὶ στὰ στρώματα καὶ τὰ βάζουν, κάνοντας ντιβάνια, γιὰ νὰ τὰ σκεπάζουν.

—Τὰ γιάννια μ' ἔνε κηκκάτα.—Ποῦ ἔν λεγῶ νὰ διοῦμ' τὰ γιάννια σ'; Ὁ Φιλήν-
τας τὸ ξηγεῖ ἀπὸ τὸ ἀρβανίτικο γιάνε=ἀψήλωμα.

Γιανίσκω = γίνομαι καλά.

—Δὲ νόρ' πιά κι αὐτὸ τὸ παιδί μ' νὰ γιάν'.—Νὰ διοῦμ' πότε ἂ γιάνω.—Δὲ θὰ
γιάνω καμιὰ βολά.—Ὡς πού νὰ γιάν'ς σύ...—Ἄϊδε ἔγινε καὶ πάει.

Γιάς - πούς = σκόρπια λ. τ.

—Ἐκαναν τὸ βιό τ' γιάς - πούς = τὸν σκόρπισαν. — Γιάς - πούς τᾶκαναν = τὰ
σκόρπισαν.—Γιάς - πούς ἔγινε ὁ βιός δου=σκορπίστηκε.

Γίζμπα (ἦ) = δωμάτιο ὑπόγειο ὅπου εἶχαν τὰ βαρέλια καὶ τὸ ζαγερέ τοῦ
σπιτιοῦ.

Γιαταῖ = γιατί.

—Γιαταῖ ἠρέ κλαῖς; — Γιαταῖ τὸδρες τὸ παιδί; — Γιαταῖ ἔτσ' θέλω!

Γιοργάν' (τὸ) = τὸ πάπλωμα.

—Ἐλα νὰ δῆς τὸ νυφκάτο μ' τὸ γιοργάν'.—Κατὰ τὸ γιοργάν' σου ν' ἀπλών'ς τὰ
ποδάρια σ' (παροιμία).— Δὲ σὲ φτάν' τὸ γιοργάν'=δὲ μπορεῖς νὰ κάνεις τι, δὲν
ἔχεις τὰ μέσα. — Τὸ γιοργάν' δου κοῦδρο=τὰ χρηματικά του μέσα λίγα.—Τὸ
γιοργάν' δου καίγεται=κινδυνεύει.—Κάηκε τὸ γιοργάν' δου=ζήμιασε. (Κάηκε
ἢ τσέργα τ').

Γιούκ' (τὸ) = τουρκ. γιούκ. Στοίβα ἀπὸ στρώματα ἢ φορτιὸ ἀπὸ ροῦχα.

—Τὶ νὰ κάνουμ', λεγῶ Ἐλέγκω, τὰ γιούκα μας ἔνε πολλά.—Πόσα γιούκια ἔχετε;
—Ἐχουμ' πολλά γιούκια! γιούκια, γιούκια, γιούκια!

Γιουρούσ' (τὸ) = ἔφοδος.

—Ἐκαναν ἓνα γιουρούσ'.

Γιουρουστίζω = λ. τ. κάνω ἔφοδο, ρίχνουμαι.

Γιουρούστισα να μόν' πὲ μὲς' πὲ τῆ νόρτα. — Κοίταζε μὴ γιουρουσιό' ὁ σκύλος
πάν' σου.—Γιουρούστισα πάν' μου, ἂ μὲ φᾶνα βὲρ σελάμ.

Γιουττίζω λ. τ. = 1) καταπίνω καταβροχθίζω γρήγορα - γρήγορα.

—Πότε μόν' τὸ γιούττσεσ κι ὄλας!—Τόσο γλήγορα τὸ γιούττσεσ.—Γιούττσε ὄλ' τὸ
μοιάσ'.

2) Παραδέχομαι.

—Τὸ γιούττσα, τὶ νὰ κάνω. Ὅπως καὶ τὸ τρώγω:—Τὸφαγα κ' ἔκατσα=τὸ δέχτηκα

Γιοφκάς (ὁ) = (Τουρκ. γιοφκά) ζυμαρικὸ μὲ ἀλευρι γάλα καὶ αὐγὰ ζυμο-
μένο. Τὸ κάνουν τὸ ζυμάρι φύλλα, πού τὰ τυλίγουν γύρω στὴ μη-
λινόθιτσα κῦστερα βγάζοντάς την, κόβουν τὸ ζυμαρικὸ φύλλο ἔτσι
στρογγυλὸ μὲ κοφτερὸ μαχαῖρι σὲ λουρίδες ὡς δυὸ ἑκατοστὰ πλατιές
Κατόπι τᾶπλώνουν ἔτσι σὲ μεσάλλες νὰ λιαστῆ, ὕστερα τὸν βάζουν.
σὲ κουτιὰ καὶ τὸν κρατᾶν νωπὸ γιὰ τὰ χειμῶνα. Εἶναι τὰ μακαρό-
νια τῶν Θρακῶν. Ὅταν τὸν βράσουν, τὸν ζεματίζουν μὲ βούτυρο
φρέσκο καὶ εἶναι νοστιμώτατος μαζί μὲ ψυχιδιασμένο ἄσπρο τυρὶ.

Γκαργκαλίζω (γαργαλίζω) = ἐρεθίζω.

Μὲ γκαργκαλίζ' ὁ λαιμός μου.—Μὴ γκαργκαλίζ' τὸ κορίτσ' ἠρέ.—Γκαργκαλίζουμ'
= ἐρεθίζουμαι.—Γοῦλο μὲ γκαργκαλίζ' ὁ λαιμός μου=μὲ ἐρεθίζει.—Δὲ ξαίεσ πόσο
γκαργκαλίζουμ'.

Γκυργκυλιάνος (ὁ) = γαργαρεῶν, ὁ λάρυγγας. Τὸν λένε καὶ *σαρσίγουρος*.

— Α σέ κόψω τὸ γκιργκιλιάνο σ' μὰ τὴν Παναγιά.— Έκοψε τὸ γκιργκιλιάνο τ' πὲ τὸ ξουράφ'—Ὁ γκιργκιλιάνος δου ἐξέβκε πόξω.

Γκιτζιριάζω—κάνω ἓνα πρᾶμα σὰ **γνιτζιρ** ἔλαστικό. Τὸ **γνιτζιρ** εἶναι κάτι ποὺ ἀνακατεύουν μὲ τὴ μαστίχα στὸ μάσημά τους τὰ παιδιὰ καὶ ποὺ τὴν κάνει ἔλαστικιά.

Γιόλα (ἦ)—(τουρκ. **γνιόλ**=λίμνη) λίμνη. Οἱ μαμὲς λέγαν στὰ παιδιὰ, πὼς ἀπὸ τὴ **γνιόλα** ἔφερναν τὰ μωρά.

—Γοῦλο γιόλες μπροστὰ στὸ σπὶτ' μας.—Κεῖνο πὲ τις γιόλες βορεῖς νε νὰ περάσ' ;—Ὁ δρόμος ἔνε γοῦλο γιόλες.—Ἡ μανίτσα (ἦ μαμη) μᾶς ἔφερε τὸ παιδί μας πὲ τὴ γιόλα.

Γιουγιούμ (τὸ)—ἡ **μπιρουντζινη** κανάτα γιὰ νερό, ποὺ ἔπιναν καὶ ζέσταιναν νερὸ τὸ χειμῶνα, βάζοντάς τὴν πλάγι στὴ φωτιά.

—Δόμ' πὲ κεὶ νὰ τὸ γιουγιούμ ; — Τὸ γιουγιούμ μας τρύπσε.— Α γανώσω τὸ γιουγιούμ μου.—Πὲ τὸ γιουγιούμ' μας πίν'.

Γκοῦτζος (ἐπίθ.)—ὁ ὑστερνός, ὁ τελευταῖος.—**δλόγκοῦτζος** ὁ πιὸ τελευταῖος.

Γὼ πέμκα τσὰκ (πιὸ) γοῦτζος.—Ὀλόγοῦτζος ἦρετες.—Πάλ' γοῦτζος πέμενες.

Γκρέμνα (τὰ)—οἱ **γνιρμεοί**.

—Στὰ γρέμνα καὶ κόμ' πὲ κεῖθε.—Στὰ γρέμνα νὰ πᾶς (κατάρες).

Γκρεμνίζω—1) ρίχνω κάτι στὸ **γνιρμεό**.

—Γκρέμσα μ' τὸ σπὶτ' μας = τὸ χαλάσαμε, τὸ ρίξαμε κάτω. — Δὲ γρέμνισέ τενε κόμ' τὸ σπὶτ' σας ;

2) ἔξαφανίζω

—Τὸ γρέμνισα καὶ πάει ... — Γκρέμσε το πὲ κεὶ νὰ...νὰ γλυτώσ'ς.

3) διώχνω.

—Α σὲ γρεμνίσω γὼ πὲ δῶ νὰ μόν' νὰ διοῦμ' πότε.— Σὲ γρεμῶ γὼ, μόν' νὰ διοῦμ' πότε.

Γκρεμνίζουμ'—1) ἔξαφανίζουμαι πέφτοντας στὸν **γνιρμενό**.

1) Γκρεμνίσκε πὲ δῶ νὰ καὶ πάει.—Δὲ γρεμνίζδαι που...= δὲ φεύγει.

2) Φεύγω, χάνομαι.

—Νὰ γρεμνιστῆς σὲ λέγω καὶ νὰ μ' ἀφήκ'ς ἦσυχη.—Γκρεμνίθτσε καὶ σὺ πὲ κεὶ νὰ, λεγώ.

3) Κινοῦμαι πρὸς τὸ γρεμνό, φεύγω.

—Μωρή, γρεμνίθτσε πὲ κεὶ νὰ κῆλα μέσα μωρή... —Νὰ γρεμνιστῆς καὶ νὰ πᾶς στὴ δουλιά σ' γιατί...μὴ σὲ ἀρχίσω...

Γκουρλώνω—1) ἀνοίγω τὰ μάτια. (Στ. Ψάλτης. πρβλ. **γνιρλώνω** ἐν Ἠπειρῶ καὶ **γουλώνω** ἐν Χίῳ).

—Γκούρλωσε τὰ μάτια τ' πάν' μου.—Τὶ γουρλών'ς ἔτσ' τὰ μάτια σ' λεγώ ;—Γκούρλωσε ἄγρια τὰ μάτια τ' καὶ ρίχκε πάν' μου.—Γκούρλωσαν τὰ μάτια τ' πὲ τὸ πιτό — Τὶ γούρλωσές ἠρὲ τὰ παντζούρια ;

Γκουρλωμένος—1) μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια.

—Ξεφύχσε πὲ γουρλωμένα μάτια.—Πέμκαν τὰ μάτια τ' γουρλωμένα.—Τὶ γουρλωμένα μάτια ἔν' αὐτὰ πὲ σένα ; — Εἶδες δὰ τὸ γουρλωμένον να...—Πὲ γουρλωμένα τὰ παραθύρια κάθουδαι.

Γνωμιάζω—κακολογῶ. (ἀντίφρασις).

—Σὲ καταγώμισάν πια .. — Τὸν γώμισαν.

Γλυκὸ (τὸ) οὐσιαστ.—τὸ γλυκὸ ποὺ κάνουν οἱ κυρῆς καὶ τὸ προσφέρουν στοὺς μουσαφιρέους. Γλυκὸ μὲ λεμόν', πορτοκάλ', τριαντάφυλλο, καρύδ', κίτρο, φραγκοστάφυλλο, κράνα, μαστίχα κ. λ. π.

—'Αφστα στὸ γλυκὸ=φτάνει τόσο, μὴ ἐρεθίζεσαι πλιότερο.—Πὲ τὸ γλυκὸ πάρον να καὶ μὲ καλὸ τρόπο.=καλόπιασέ τον.

Γλυτώνω (ἀμετάβλ.)=1) σώζομαι, π. χ. λευτερώνομαι.

—Δόξα σοι ὁ Θεὸς γλύτωσαμ' πὲ τὸν ἄθροπο τ', καὶ τὸ καλὸ τ'.—Σὰ γλυτώσω πὲ τις δουλιές μου ἂ νάρτω.—Σὺ πιά δὲ γλυτών'ς καμιὰ βολὰ πὲ τις δουλιές σου... —Γλυτωμὸ δὲν ἔχ'—δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα.—Γλύτωσε=πέθανε καὶ ἡσύχασε.—Πεθαμὸς καὶ γλυτωσμός, ἄλλο δὲν ἔχ'...

2) ἐλευθερώνω ἕναν.

—Γλύτωστόννα πὲ τὴ τουφεκιοῦ τὴ βούκα.—Τὸν γλύτωσα καὶ πάει.

Γλυφτοπινάκα (ἦ)= κείνος ἢ κείνη ποὺ σέρνεται στὰ ξένα τραπέζια ἢ πίσω ἀπ' ἄλλους νὰ κεραστῆ, ποὺ γλύφει ἀπὸ λαιμαργία τὰ πινάκια.

—'Αμ - μα γλυφτοπινάκα !!! — Δὲ βὰ νὰ χαθῆς, γλυφτοπινάκα !

Γλυῶ = ξεποτυλίγω τὸ καλάμι μὲ τὸ νῆμα (ἐκλύω) πρὸβλ. Χατζ. Μεσ. I. 288.

—Γλυῶ ξεγλυῶ τὸ νῆμα μ', μέρα νύχτα δουλεύω.—Τὶ γλυεῖς, λεγώ, Σουλτάν' ;

Γλυτῆρ (τὸ) = τὸ ξύλο ποὺ κάνω τὸ ξεποτύλιγμα. Ἐργαλεῖο ἀπαραίτητο τῆς κυρῆς ποὺ ὑφαίνει. Μαὐτὸ μαζώνει τὸ νῆμα στὰ δρόχτι· μετρώντας τις κλωστὲς κάνει δεσμίδες μικρότερες τὰ πάσματα, ὕστερα παίρνει τὸ πρόσθετο ξυλαράκι μὲ τὴν ἀνέμη· κάθε πάσμα τὸ τυλίγουν στὰ καλάμια. Ὑστερα διάζονται καὶ κατόπι ὑφαίνουν· ἔχει σχῆμα Υ καὶ στὸ κάτω μέρος ἔχει τρύπα ὅπου βάζουν τὸ ξυλαράκι.

—Α σὲ δάκω μιὰ πὲ τὸ γλυτῆρ, ἂ δγῆς ἐσὺ.—Τὸ γλυτῆρ μου τσακίσκε.—Δόμ' τὸ γλυτῆρ σου, λεγώ.

Γνέθω=(νῆθω), πιὸ ἀπλᾶ «κάννω» (Γλωσσ. α', 21 Φιλήντα).

—Γνέθω τὰ μαλλιά μ'.—Τὶ γνέθς λεγώ;—Γνέθω μαλλι γιὰ φανέλλες.

Γνεύω=(νεύω) μὲ μιὰ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ ἢ τοῦ ματιοῦ (Ψάλτης ἐν Λειβησίω γνέφου) 1) κάνω νεῦμα, δίνω σημεῖο.

—Γνέψ' τον να νὰ σωπάς'.—Τὸν ἔγνεψα, τὸν ἔγνεψα τίποτε.—Σὲ γνεύω μιὰ. σὲ γνεύω δυὸ σὺ διπ δὲ βαίρνεις.—Ποιὸς σ' ἔγνεψε;—Γνέψ' τον να νὰ φέξ'.—Μὴ γνεύς τὰ κορίτσια.

Γνέψιμο (τὸ) = τὸ νεῦμα.

—Πὲ γνεψίματα ὄλο καὶ σὺ.—Τὶ γνεψίματα ἐν αὐτά.—Πὲ γνεψίματα δὲ βαίρνει.

Γομίδια (τὰ) καὶ **γομίδ'**= μικροκομμάτια ἀπὸ πανιά, ποὺ γεμίζουν τὸ στρωῶμα, εἴτε καὶ μαλλιά.

—'Απλωστέ τὰ γομίδια σας στὸν ἥλιο ;

2) Ὁ ξεπεσμένος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ὑπόληψη τοῦ κόσμου.

—Εἶδες δὰ γομίδ' !—'Αθροπος γομίδ'.—Τὸ γομίδ' τὴ μαχαλὰ ...

Γόμος (ὁ) = τὸ παραγέμισμα τῶν στρωμάτων ἀπὸ μαλλὶ ἄτσαλο κουβαριασμένο.

—Ὁ γόμος μου μένα ἔνε καλός.—Δὲν ἔχω γὼ χίτς γόμο.

Γούγια (ή) = ἡ κόρα τοῦ ψωμιοῦ ἢ τοῦ πανιοῦ. (Φιλ. τὸ ἀρχαῖο ὤα ἀρχ. προφ. ὤια).

—Δόμ' μιὰ γούγια ψωμί.—Τὶ γούγιες ἐν αὐτές.—“Ὅλο γούγιες τρώγω, μ' ἀρέξνα.—“Ὅποια τρώγ' γούγιες γίνεται παπαδιά.—Μὴν ἀφίντε γούγιες στὸ πανέρ' τῆ ψωμιοῦ.—Τέρ' τῆ γούγια παρ' τὸ πανί, τέρ' τῆ μάννα πάρ' τὸ παιδί (παροιμία).

Γουδοῦ (ή) = τὸ γουδι καὶ μεταφ. τὸ κεφάλι, τὸ μυαλό.

—“Ἡ γουδοῦ τ' διπ δὲ βαίρνει πιά;—Νὰ χαιρέσαι τῆ γουδοῦ σ'.—Α σὲ δώκω μιὰ στῆ γουδοῦ σ'.—“Ἡ γουδοῦ σ' δὲ βαίρνει σένα=δὲν ἀντιλαμβάνεσαι.

Γουὲ λελέ! = ἀλίμονο ἐπιφώνημα.

—Γουὲ λελέ, Θεγέ μ' πιά.—Γουὲ λελέ στὸ κριμααα!

Γουὲλ' (οἶ) = ὄλοι (γούλος = ὄλος).

—Γουὲλ' γουὲλ' καὶ τὸ βουλβουὲλ'=ὄλοι ὄλοι καὶ σύ... —Γουὲλ' πὲ τὸ δέζτ' δους καὶ σὺ πὲ τὸ δικό σ'.—Γουὲλ' σας νὰ νᾶρτε.—Γουὲλ' μερίτσα δουλεύγω.—Γουὲλ' τὴν ὄρα πασπατεύγω δῶ καὶ κεῖ.—Γουὲλ' ἂ νᾶρτνα.

Γουριάζω = ὠρῶμαι, φωνάζω δυνατά.

—Θὰ νὰ (ἴσως, φαίνεται) τὸ δέρνονα τὸ παιδί καὶ γουριάζ' ἔτσ'.—Τὶ γουριάζ'ς βρὲ σὰ τὸ σκυλί, σὲ σφάζνα;—Α γουριάζω ὡς τὸ βράδ' νὰ διουῖμ' τι ἂ κάν'ς.—Σὰ δὲ μὲ δώκ'ς ἂ γουριάζω.—Α γουριάζ' ἂ γουριάζ', ἂ σωπάσ'.—“Αφστον νὰ νὰ γουριάζ', νὰ διουῖμ' ὡς πότε.

Γραπουνίζω = τρώγοντας κάνω γραπ - γροῦπ ὅπως λ. χ. ζάχαρη κομμάτια ἢ παξιμάδι.

—Μὴ γραπουνίζ'ς βρὲ ἔτσ'.—“Ἐτσι δὲ γραπουνίζνα.—Τὸ γραπούν'σες κι ὄλας τὸ παξιμάδ' σου;—Τὸ καλογραπουίνσες γλέπω.

Γρατσούνα (ή) = ἀνοιχτὴ κολοκύθα, μ' ἓνα στόμα στρογγυλό, πού μαῦτὴν στὴν πλύση παίρνουν οἱ γυναῖκες βραστὸ νερὸ ἀπὸ τὸ καζάνι· λεγότανε καὶ σουσάκα. Μεταφ. τὸ κεφάλι τὸ ἀνθρώπινο, πού, ὅταν ἀνοίξει τὸ στόμα, εἶναι ἀπαράλλαχτο σὰν τῆ γρατσούνα ἢ τῆ σουσάκα, γι αὐτὸ καὶ βρυσιά τούρκικη: σουσάκαζλή δηλ. πού τὸ στόμα σου εἶναι σὰν τῆς σουσάκας.

—Χίτς πιά δὲν παίρν' ἡ γρατσούνα σ'.—Καθόλ' δὲ κόφ' ἡ γρατσούνα τ' πιά.—“Ἡ γρατσούνα σ' δὲ βαίρνει.—Α σὲ δώκω μιὰ στῆ γρατσούνα σ'.

Γύλ' (ή) (ἢ τρῦξ) = ὕλη, τὸ κατακάθι τῶν βαρελιῶν πού τὸ πουλοῦσαν στοὺ Εὐρωπαίους γιὰ νὰ κάνουν ξυνό, τὴν ἐβαζαν καὶ στὸ φαγητό.
—Πὲ τῆ γύλ' τὸ φαγὶ γίνεται κόμ' καλό.

Γύψωμο (τὸ) = τὸ ἀντίδρορο (καὶ ἀντίδρορο) πού παίρνουμε στὴν ἐκκλησιά.
—Μοίρασάν νε γύψωμο (ἀντίδρορο);—Δόμ' γύψωμο, παπά, καὶ μένα, ἓνα γύψωμο.
—Φέρετε, λεγῶ, γυψώματα.

Δ

Δεκοχτουρι = τὸ χρῶμα τῆς δεκοχτούρας (ἢ γ̄μουγ̄μουχτούρας), πού ἀπὸ τοὺς Τούρκους θεωρεῖται πουλὶ ἱερὸ καὶ φωλιάζει στὰ σπίτια τῶν τούρκικων μαχαλάδων (γιὰ τὴν κατάληξη—ἰ βλέπε Μ. Φιλήντα Γλωσσον. 132).

Δειάζω = ἀδειάζω, ἔχω ἄδειαν, εὐκαιρῶ, ἔχω καιρό.

—Παιδί μ', πού δειάζουμ' ἐμεῖς. — Γούλ' μερίτσα δὲ δειάζουμ'. — Δὲν ἄδειςαμ' νὰ νᾶρτουμ'. — Δὲν δειάζω πὲ τις δουλειές. — Ἐμ' δειάζουμ' νε μεῖς πὲ τις δουλειές; — Ἄδειςσε ἢ Μαργιωρή τὸ Σαββάτο τὸ βραδί.

Διάζουμ' = τοιμάζω στὸ διασίδι τὸ νῆμα. Στῆ διάστρα ποῦναι τὸ ἐργαλεῖο, τοιμάζω τὸ στημόνι.

— Σήμερα διάσκα στὸ πανί μ'. — Τὶ κάν'ς λεγώ; — Τὶ νὰ κάνω δὲ γλέπ'ς διάζουμ'. — Τὸ διάσκες νε λεγώ τὸ πανί σ'.

Διάσιμο (τὸ) = ἡ δουλειὰ νὰ τοιμαστῆ τὸ στημόνι στῆ διάστρα.

— Γούλ' μερίτσα πὲ τὸ διάσιμο πολεμοῦμ'. — Διάσιμο πὰ στὸ διάσιμο δὲν ἀδειάζουμ'.

Διάμενος (ἐπιθ.) = διαλεχτός. ξεχωριστός.

— Τυρί διάμενο ἔχουμ'. — Ἄμμα διάμενο πρᾶμα ἄ α!

(Φιλήντας ἰδωμένος: εἶδα = εἶδια =: (l) διάμενος = κοιταγμένος μὲ προσοχὴ καὶ λοιπὸν διαλεγμένος). Κάποιος πού πουλοῦσε ὅλα διάμενα πῆρε τὸ παρατσουκλι.

— Ὁ διάμενος ἔρχεται, λεγώ. — Πὲ τὸ διάμενο τ' ἀγόρασαμ' τὸ τυρί. Ἔτσι ἔγινε ὁ κ. Διάμενος.

Διασόβεργα (ἦ) = ἡ διασόβιτσα. Ἡ βέργα πού χρειάζεται στὸ διάσιμο φκιασμένη μὲ σιδερένιο χοντρὸ σύρμα. Ἄπ' αὐτὴν περνοῦσαν τὰ καλάμια γιομαῖτα νῆμα στῆ σειρά. Ἡ διάστρα ἔπαιρνε πολλές διασόβεργες σὰν τῆς σκάλας τὰ σκαλοπάτια.

— Δόμ' τις διασόβεργές σου, λεγώ, πού με χρειάζδαι.

Διάστρα ἢ Διάστηργια (ἦ) = τὸ ἐργαλεῖο πού διάζονται τὸ νῆμα, ὁμοιο μὲ μιὰ σκάλα πλατυὰ πού τὰ σκαλοπάτια τῆς εἶναι σύρματα σιδερένια.

Σαυτὰ περνοῦν τὰ καλάμια γιομαῖτα νῆμα.

— Ἀ μὲ δανεῖς' νε, λεγώ, τῆ διάστηργιά σ'! — Εὐκαρίστως νὰ τὴν πάρ'ς. — Δόσ' τὴν να μωρή, Δουκαίν', τῆ διάστηργια στῆ Ξαθῶ.

Διλικᾶτος (ἐπιθ.) = ὁ τρυφερός, ὁ λεπτοκαμωμένος ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ *delicato*.

— Πολὺ διλικᾶτονα πιά τὸν ἔκανες τὸ γυιό σ'. — Γῶ τὸ παιδί μ' ἐν πολὺ διλικᾶτο; δὲ τρώγ' ὅ,τι τύχ'.

Διλωνο (τὸ) = τὸ νῆμα πού γίνεται μὲ δυὸ κλωστές.

Δίμ(ι)το (τὸ) = τὸ πανί ποῦναι φασμένο μὲ τέσσερα μιτάρια. (Φιλ. μὲ δύο μίτους).

— Τὸ πανί μ' ἐν δίμτο. — Τὰ δίμτα πανιά σ' ἄρέσνα. — Τὶ νὰ κάνω, λεγώ, ἔχω ἀνάγκη πὲ τὰ δίμτα.

Δόλιος (ἐπιθ.) = ὁ δυστυχημένος.

— Ὡ τί ἔπαθα ὁ δόλιος. — Ἡ δόλια τί νὰ γίνω. — Τὰ δόλια ὄρφανὰ ὄρφανούτσα πόμκαν...

Δοῦτοκοιλιά (ἦ) τὰ οὔλα. Πολλές φορὲς καὶ βρисиά.

— Σὰ δοδοκοιλιά ἔγινε κι αὐτή...

Δουκιάζω = (ὁ Φιλήντας ἀπὸ τὸ διοικίζω) διπλώνω τὰ ροῦχα. Στὰ λαϊκὰ σπῖτια ὕστερ' ἀπὸ τὴν πλύση τὰ ροῦχα τὰ δίπλωναν χωρὶς σιδέρωμα.

— Ἔλα νὰ μὲ βοθή'ς νὰ δουκιάσουμ' τὰ ροῦχα μ'. — Γῶ δούκισσα τὰ ροῦχα μ'. — Μεῖς δὲ δὰ δουκιάζουμ', τὰ σιδερώνουμ'.

Δούκισμα (τὸ) = τὸ δίπλωμα τῶν ρούχων ὕστερ' ἀπὸ τὴν πλύση.

—Ἔχω ἓνα δούκισμα!—Τὶ δούκισμα, μωρή, ἐν αὐτό;—Δὲ ξαίρ'ς νὰ κάν'ς ἓνα δούκισμα.

Δουκισμένος (μετ. σιὸ παθητικὸ) = ὁ διπλωμένος.

—Τὰ ρούχα μ' γούλα ἔνε δουκισμένα.—Πολὺ μάρεσνα τὰ ρούχα δουκισμένα.

—Τὸ δουκισμένο ρούχο χαίρεσαι νὰ τὸ γλέπ'ς.—Αὐτὸς πορπατεῖ σὰ δουκισμένους.

Δουλεύγω = εἶμαι δοῦλος, κάνω δουλειά, τὸ ἀφηρημένο δουλειά = ἐργασία καὶ ἡ δούλεψ'.

—Κοίταξ', τὶ δουλειά αὐτὸς ὁ ἄμβωνας=εἶναι πολὺ τεχνικὰ δουλεμένος.—Δὲν ἐν δική σ' δουλειά αὐτὸ=δὲν σὲ ἀφορᾷ.—Δουλειά πολὺ χρειάζεται.—Δούλεψ' το καλὰ κόμ'—χτύπησέ το.—Κοίταξ' τὴ δουλειά σ' σύ.

Δρολικώνω = παραγεμίζω τὴν κοιλιά μου, τὸ στομάχι μου, τρώγω πολὺ καὶ λαίμαργα.

—Τὴν δρολύκωσα=τὴν παραγέμισα τὴν κοιλιά μου, τὴν τέντωσα, τὴν φούσκωσα, τὴν πάτωσα.—Ἔσκασε καὶ δρολικώσε.— Δὲν ἔφαγε, δρολικώσε! —Ἄιντε πὰ νὰ δρολικώσ'ς.

2) Μεθῶ.

—Δρολικώσε τὸ περιδρομο! = ἤπια ἀμέτρητα.

Δρολικ' (τὸ) = τὸ πιετό. Τὸ φαγοπότι. Εἶναι κατὰ Χατζηδάκη ὁ ὑδρολύκος (Ἀθηνᾶ τ. λ. στ'. 188) καὶ πολὺ σωστά.

—Μωρὲ στὸ δρολικ'! —Τὶ δρολικ' εἶταν αὐτὸ πὲ σένα!

Δρομιάζω = ἀποδιώχνω ἕναν.

—Τὸν δρομίασα καὶ πάει.— Ἀ τὸν δρομιάσω γώ, μόν' νὰ διοῦμ' πότε.—Δρομιάσε τον νὰ νὰ πάγ' πὲ κεῖ πού γείριτε.—Κόμα δὲν τὸν δρομιάσε;

Δρύμνες (οἱ) = οἱ ἑξ ἡμέρες τοῦ Αὐγούστου. Ἡ πρώτη ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ Μάρτη. Ἡ δευτέρα μὲ τὸ Φλεβάρη κ. λ. π. Παρατηροῦν πῶς, ἂν εἶναι ζέστη τὴν πέμπτη ἡμέρα, θὰ γίνει κρύο πολὺ τὸ Νοέμβρη, ἂν δροσερή, καλοκαῖρι. Τὶς ἡμέρες αὐτὲς στὴ Θράκη ὁ λαὸς δὲν πλυνότανε οὔτε λουζότανε μὴ βγάλη στὸ πρόσωπο πανάδες.

Δῶ νὰ νὰς = δῶ πολὺ κοντά. = Ἐδῶ δὰ νά.

—Ποῦ ἐν μωρή;—Νὰ δῶ νὰ νά, ἐν.—Δῶ νὰ νὰς πάγ'.

Ε

Ἐγκλαβή (ἡ) = ἡ ἀραβῶνα. Ἡ καταγραφὴ τῆς προίικας τῆς νύφης, ὕστερα καὶ τὸ ἔγγραφο.

Ἐκατοστὺ = ἡ ἑκατοντάδα.

—Ἔχουμ' καμμιά ἑκατοστὺ λίρες προίικα γιὰ τὸ κορίτσ' μας.—Εἶδانا καμμιά ἑκατοστὺ ἀθρῶπ'.—Πῆρα μ' καμμιά ἑκατοστὺ τσίρ'.

Ἐλε (ἐπίρρ.) = ἐπὶ τέλους.

—Ἐλε ἦρτες! = τέλος πάντων ἦρτες.—Φυλάγω, φυλάγω ἔλε φάνκες.

Ἐλμπὲτ = λ. τ. ἄρα, ἴσως, κάποτε ἀσφαλῶς.

—Ἐλμπὲτ καὶ σὺ ἂ πέσ'ς στὰ χέρια μ', ἂ σὲ δεῖξω γώ.

Ἐμ = ἀλλά, μὲλα ταῦτα.

- Πολέεσαμ', ἐμ δὲ βόρσαμ'. — Ἐμ ζῆρ δικό μας εἶδανα = ἄλλα βέβαια (λ. Τ.).
- Ἐμπατίκ'** (τὸ) (ἐμβαίνω) = λ. μεσαιων. Δουκ. ἐν λ. ἐμπαίνειν. Στὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα εἶναι τὰ δικαιώματα τῶν δεσποτάδων, πού εἰσέπρατταν ἀπὸ τοὺς παπάδες στὶς 14 Αὐγούστου παραμονὴ τῆς Παναγίας. Ὅ,τι εἰσέπραττον ἀπὸ τὸ λαὸ τῷλεγαν «δεσποτικά», τὰ ὁποῖα μάζευαν ἀπὸ τὸ λαὸ πάλι οἱ παπάδες γιὰ λογαριασμό τῶν δεσποτάδων.
- Πλήρωσα τὸ ἐμπατίκ' μου στὸ Δεσπότη καὶ πήρα ἡν ἄδειά μ', λέγαν οἱ παπάδες. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ εἶταν 10 γρ. μὰ οἱ παραδόπιστοι δεσποτάδες τάνέβασαν σὲ μιὰ λίρα χρυσή, πού τὴν ἤθελαν καὶ χρυσή.
- Ἐν** = εἶναι, ἔνε (ἔστι) Χατζηδάκης στὰ Μεσαιων. 1. 39. καὶ 449 καὶ 564, Φιλήντας = τὸ μεταγενέστερο ἐνι «οὐκ ἐνι Ἰουδαίος,» κλπ.
- Ποῖός ἐν; — Δῶ ἐν νε λεγώ; — Δέν ἐν. — Ποῦ ἐν δὲ ξαίρω. — Ὅπου ἐν ἂ βρεθῆ.
- Δέν ἐν τίποτε λεγώ. — Ὅποιος ἐν ἄς ἔρτ'.
- Ἐξὸν** = ἐκτός.
- Ἐξὸν παύτηνοὺς κανένας ἄλλος δέν ἐχ'. — Ἐξὸν παύτανά τὰ λόγια, τίποτες ἄλλο δὲ δὸν εἶπα. — Ἐξὸν πέ τὰ πέδε τὰ γρόσια, μὲ χρωσιτᾶς κόμ' κιἄλλα.

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο

ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΙΔΟΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ¹⁾.

Γ. ΙΑΚ. ΛΑΜΠΟΥΣΙΑΔΟΥ

Α

Αἷμα (τὸ) λέγεται καὶ γαιῖμα (κατ' ἐπέκτασιν τοῦ γ), α') = τὸ αἷμα φυσικῶς: ἔτριξι πρὸς γαιῖμα ἀπ' τὴν μήτη τ', β') ἐχ' γλυκὸ γαιῖμα ἢ εἶνε γλυκουαίματος = ἀξιαγάπητος ἢ πικρὸ αἷμα = οὐδεις αὐτὸν ἀγαπᾷ γ') τὸν ἔβαλαν στὰ αἷματα = τὸν ἐνέβαλον εἰς ἔριδας δ') εἶνε ἀπὸ καλὸ αἷμα = εὐγενής ε') ἔφτυσα γαιῖμα = κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν καὶ θυσίαν ὅπως ἐπιτύχω τι ζ') τοῦ αἷμα μ' βράζ' = ἐπὶ ἄκρως ζωηροῦ ζ') τὸ αἷμα νερὸ δέν γίνιτι = ἡ συγγένεια δέν λησμονεῖται η') θὰ σὲ πχιῶ τὸ γαιῖμά σ' = θὰ σὲ φονεύσω θ') Τὸν ἔρχιτι αἷμα = ἀποπατεῖ αἷμα ι') χύνου γι αὐτὸν τοῦ γαιῖμά μ' = εἶμαι ἕτοιμος εἰς πᾶσαν θυσίαν ια') ἀπ' τὴν πέννα τ' σταζ' αἷμα = γράφει θαυμάσια.

Ἄγουρος (ὁ) ἐπίθ. = ἡ ἄγουρη, τὸ ἄγουρου = ὁ μὴ ὄριμος, κατ' ἐπέκτασιν τοῦ γ β') καὶ ἐπὶ οἰδήματος, ὅταν δέν εἶνε εἰσέτι εἰς θέσιν νὰ γείνη ἢ ἀπαιτουμένη ἐγχείρησις.

Ἄγουρίδα (ἡ) οὐσ. = ὁ μὴ ὀριμάσας εἰσέτι καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ἐπομ. ξινός β') ἀγάλ' ἀγάλια γίνιτι ἢ ἀγουρίδα μέλι = ὅλα σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς διορθώνονται.

¹⁾ Ἐτηρήσαμεν ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὸν ἄνδρα πιστῶς τὴν διάταξιν τῶν χειρογράφων τοῦ μακαρίτου

Ἀγκίδα (ἦ) = σκινδάλαμος δηλ. σκίζα λεπτή καὶ συβλερά.

Ἀλιχτώ = ἐφορῶ: Τοῦ σκυλί ἀλιχτάει. εἰς πολλὰ χωρία.

Ἀγγούρ (τὸ) = ὁ σικυός· ἡ λέξις παράγεται ἴσως ἐκ τοῦ ἄγωρος, διότι ὁ καρπὸς οὗτος ἄσπρος τρώγεται. Ἦτο δὲ ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς δι-
στίχου προσφάγιον τῶν δούλων καὶ πτωχῶν:

Ἐβγα μπούφου ἀπ' τ' ἀχούρ—νὰ φᾶς ψουμί κι ἀγγούρ.

β') ἐπὶ παντὸς εὐτελοῦς πράγματος π. χ. αὐτὸ δὲν ἀξίζ' ἐν' ἀγγούρ. Ἀλ-
λαχοῦ λέγεται εὐφημότερον *δροσερόν*, παρ' ἡμῖν δὲ γενικῶς σαλατικό
ἴσως ἡ λέξις εἶνε τουρκική, διότι καὶ οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν αὐτὸ *σαλα-
ταλί*, ἐνῶ κυριολεκτικῶς ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωσιν αὐτὸ *χιγιάρ*.

Ἀγίλ (τὸ) = ἡ ἀγέλη· *θα πάγου στ' ἀγίλ*, καὶ τουρμιστὶ Ἀγίλ'.

Ἀγκάθ (τὸ) = α') ἄκανθα· β') τὰ λεπτὰ ὀστᾶ τῶν ἰχθύων· γ') τὰ
λόγια τ' εἶναι σὰν ἀγκάθ = ὀμιλεῖ δηκτικῶς λέγεται καὶ *τσιαλί* τουρκ.

Ἀγγυχτους (ὁ) ἐπίθ. ἡ ἄγγυχτη, τὸ ἄγγυχτου = πρᾶγμα ὅπερ εἰσέτι
δὲν ἤγγισεν ἀνθρώπου χεῖρ, ἐπομ. καθαρόν, ἀκραιφνές, παρθένον, ἀνώ-
τερον παντὸς μώμου ἢ κατηγορίας.

Ἀγνουμέταξου (τὸ) = ὕφασμα διὰ μόνης τῆς μετάξης κατειργασμέ-
νον· λέγεται ἄλλως καὶ *μαγνάδι*.

Ἀγκουνας (ὁ) = ὁ ἄμβων κατ' ἐναλλαγὴν τῶν συμφώνων.

Ἀγάλια ἐπίρρ. = α') βραδέως *ἀγάλ' ἀγάλια γίνιτι ἢ ἀγουρίδα μέλι*· β')
ἐνίοτε σημαίνει οὐ μόνον τὸ βραδυκίνητον βάδισμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄθορύ-
θως καὶ οἰονεὶ ἀκροποδητὶ βαδίσειν· *ἀγάλ' ἀγάλια νὰ μὴ μᾶς πάρουν μω-
ρουδιά* = νὰ μὴ μᾶς καταλάβουν.

Ἀγγειῶ (τὸ) = οὐροδοχεῖον, λέγεται καὶ *ἀζιδζί*.

Ἀγαλιανός (ὁ) ἐπίθ. = ὁ βραδέως καὶ ἄνευ ζήλου ἐργαζόμενος.

Ἀγαπτικὸς καὶ θηλ. *ἀγαπικιά* ὁ ἐρωμένος καὶ ἡ ἐρωμένη.

Ἀγέρας (ὁ) = α') ἄηρ (κατ' ἐπέκτασιν τοῦ γ), β') ἡ χάρις, τὸ ἐπαφρό-
διτον· *αὐτὴ ἔχ' ἄερα καλὸν* = πολλὴν χάριν. *Εἶναι ὠμουρφη, ἀμμά δὲν
ἔχ' ἀγέρα* = δὲν εἶνε ἐπαφρόδιτος.

Ἀγριους (ὁ) ἐπίθ. θηλ. ἡ ἄγρια τοῦ ἄγρια = μὴ πεπολιτισμένος, ἐπομ.
σκληρός, αἰμοβόρος, μὲ μίαν λέξιν: *ἀγριάνθρωπος* καὶ *ἀγριουγναῖκα* =
σκληροὶ δηλ.

Ἀγρίμ (τὸ) πλ. τὰ ἀγρίμια = α') ἄγριον θηρίον: *Τὸν ἔφαγαν τ' ἀγρί-
μια*. β') ἐπὶ ἀνθρώπου σκληροῦ καὶ θηριώδους ἢ καὶ ἀκοινωνήτου: *αὐ-
τὸς εἶναι σουστὸ ἀγρίμ* = ἀκοινωνήτος.

Ἄδγιους (ὁ) ἐπίθ. θηλ. ἡ ἄδγια = α') κενός· β') ἐστερημένος νοῦ,
πνεύματος εὐφυΐας, *ἄδγιον κιφάλ'*, *ἄδγιον μυαλό'*· γ') *ἄδγια λόγια* = ἐστερη-
μένα σπουδαιότητος, ἀνόητα, λέγεται δὲ καὶ *ἄπὸσκα λόγια* ἢ *λόγια τῆς
καραβάνας*· δ') μὲ ἄδγια χέρια δουλειὰ δὲν γίνιτι = χωρὶς χρήματα.

Ἄδγιάζου ρῆμ. = κενόνω· ἀδγιάζουμι ἴδε δγιάζουμι.

Ἄδγιαφόρητα (τά) = α') τὰ μὴ φέροντα δγιάφορον ἤτοι ὠφέλειαν, κέρδος ἢ τόκον· σῆμιρα πουλέμσα ἀδγιαφόρητα = ἀνωφελῶς εἰργάσθην. β') λόγια ἀδγιαφόρητα = ἀνωφελῆ· θὰ τοῦ κάμς ἀδγιαφόρητα = ἀνωφελῶς χρήματα ἀδγιαφόρητα = μὴ φέροντα τόκον.

Ἄδδέλλα = α') βδέλλα προσθήκη τοῦ προθεματικοῦ α, ὡς καὶ εἰς τὰς λέξεις ἀστάχια, ἀμύγδαλα, ἀστράφτ, ἀχιλώνα κλπ. β') ἐπὶ ἀνθρώπου πανούργου, ἀπομυζῶντος τοὺς ἰδρωῖτας τῶν ἄλλων.

Ἄδραχτ (τὸ) = ἡ ἄτρακτος.

Ἄδρεῖνο (τὸ) = ξύλο· εἰς τίνα τῶν περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν χωρίων καλεῖται τὸ δρύϊνον ξύλον· παρ' ἡμῶν τοῦτο καλεῖται τουρκιστὶ μεσιέ.

Ἄλέτρο (τὸ) = τὸ ἄροτρον δι' ἐναλλαγῆς τῶν συμφώνων.

Ἄλεῦρ (τὸ) = α') τὸ ἐκ σίτου, κριθῆς, ἀραβοσίτου, σικάλεως, ἢ κέγχρου ἄλευρον· χάσκον ἀλεῦρι = τὸ καθαρὸν καὶ λευκόν· β') τοῦ ἔκαμα ἀλεῦρ = τὸ ἐκοπάνισα τόσον, ὥστε νὰ φαίνεται παρόμιον ἀλεύρω· γ') ἀλεῦρ - ἀλεῦρ, φράσις, ἦν μεταχειριζόμεθα, ὅταν θέλωμεν ν' ἀναγγεῖλωμέν τι ὡς τὰ πολλὰ δυσάρεστον: π. χ. ἀλεῦρ ἀλεῦρ — τοῦ ἀφεντικὸς σὲ χαλῆβ, ἢ καὶ οὕτω: πὲ ἀλεῦρ, καὶ ἔρχεται ἢ ἀπάντησις ὁμοιοκατάληκτος.

Ἄλουννυχτιά (ἡ) = ὄλη - νυχτιά = κυρίως παννύχιος ἢ ὀλοννύκτιος ἢ μᾶλλον ἢ παννύχιος ἀκολουθία τῆς μεγάλης ἑβδομάδος.

Ἄϊσκουτους = ἄχαρις, ὁ μὴ ἔχων ἴσκου δηλ. χάριν· ἴδε τὰς λέξεις ἀγέρας καὶ ἴσιος.

Ἄλας (τὸ) καὶ ἀλάτι = τὸ ἄλας· φρ. φάγαμι φουμί καὶ ἄλας = ἐξήσαμέν ποτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην ὡς φίλοι. Τὸ δρυκτὸν ἄλας λέγεται παρ' ἡμῶν Βλάχου ἄλας, διότι ἐκ τῆς Βλαχίας μετεφέρετο ἔνταῦθα.

Ἄλατηρὸ (τὸ) = τὸ δοχεῖον, ἐν ᾧ θέτομεν κοπανισμένον ἄλας.

Ἄλλοῖθουρους = παραβλῶψ καὶ τουρκιστὶ σεσίτης.

Ἄλκόθα (ἡ) εἶνε ἐπίμηκες ὀρθογώνιον χώρισμα παρὰ τὸν τοῖχον ἐντὸς τοῦ κοιτῶνος μάλιστα, ἐν ᾧ ἐναποτίθενται στρώματα, προσκεφάλαια, ἐφαπλώματα, τάπητες, κιβώτια καὶ ἄλλα ὀγκώδη ἀντικείμενα. Τὸ χώρισμα τοῦτο κάτωθι μὲν εἶνε κενόν, χρησιμεῖον πρὸς τοποθέτησιν καυσίμου ὕλης ἢ ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων ὡς ὑποδημάτων, φιαλῶν κλπ. καὶ ὀνομάζεται *Μπουχαρί*. Τὸ μπουχαρὶ ἔχει ἰδιαιτέραν θυρίδα. Τὸ δὲ ἄνω μέρος τῆς ἀλκόθας δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ὀροφῆς, ἀλλὰ μεταξὺ ὑπάρχει κενόν τι διάστημα, ὅπερ ὀνομάζεται *μισάντρα*. Ἐνταῦθα ἐπίσης τοποθετοῦνται βιβλία, δοχεῖα καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα μὴ ἔχοντα πολὺ βάρος. Ἡ ἀλκόθα ἐὰν μὲν ἔχη δίφυλλον θύραν καλεῖται *Γοῖκος*, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐλλείπει καὶ τὸ μπουχαρὶ καὶ πότε καὶ ἡ μισάντρα· Ἐὰν δὲ δὲν ἔχη θύρας ἀλλὰ καλύπτεται διὰ παραπετάσματος εὐρέος

τότε καλεῖται κυρίως *ἀλκόβα*. Πρὸς δὲ ἡ ἀλκόβα εἶνε καὶ εὐρύτερα τοῦ γοίκου, ἐφ' ᾧ καὶ ὡς κλίνη ἐνίοτε χρησιμεύει.

Ἄϊδημα (τὸ) = τὸ ἅγιον βῆμα μεταπλασθὲν κατὰ τὴν γνωστὴν τοῦ ἔθνους συνήθειαν τὰς ἀγνώστους λέξεις νὰ ἀφομοιοῖ καὶ μεταπλάττη κατὰ γνωστιάς. Οὕτω π. χ. ὁ ἄμβων ἐγένεν ἄγκωνας, τὸ αἰγόκλημα ἀγιόκλημα, τὸ ροδόσταγμα ροδόστομα.

Ἄϊστράτιους (ὁ) = ὁ ἅγιος Ἀρχιστράτηγος. Ἐνταῦθα ὑπάρχει Ἐκκλησία οὕτω καλουμένη, ἐξ ἧς καὶ ὅλη ἡ συνοικία οὕτως ὀνομάζεται.

Ἄλφὰδ (τὸ) = ἐργαλεῖόν τι τεκτονικόν, γνώμων, δι' οὗ οἱ τέκτονες εὐρίσκουσι τὴν κάθετον διεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· ὀνομάσθη δ' οὕτω ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ παρεμφεροῦς πρὸς τὸ στοιχεῖον Α, καὶ ρῆμα.

Ἄλφαδιάζου = διὰ τοῦ ἄλφαιου εὐρίσκω τὴν κάθετον διεύθυνσιν.

Ἄκλουθου (τὸ) = τὸ ὕστερον τῆς τεκούσης γυναικός.

Ἄγλήγουρα καὶ γλήγουρα = γρήγορα, σπεῦσον! *ἀγλήγουρα* νὰ ἔρτς = ὡς οἷόν τε τάχιστα ἔλθέ.

Ἄλιμματουκὲρ (τὸ) = τὸ ἐκ στέατος προβάτου κηρίον.

Ἄλών' (τὸ) = 1) ὁ ἄλων· 2) *λόγια σὰν ἀλώνια* = ἄτοπα ἄκαιρα.

Ἄνιμος (ὁ) = α') ὁ ἄνεμος· β') *τὰ πῆρ' ὁ ἄνεμος* = κατεστράφη ἡ ὑπόθεσις. "Οποῖους ἄνιμος φυσῆξ'" κατὰ *ἄκει γυρίζ* = ἐπὶ ἀνθρώπου ἀστάτου χαρακτῆρος, συμφεροντοδιώκτου, ἄλλοπροσάλλου.

Ἄνιμουμαζώματα διαβουλοσκοπίσματα φράσις λεγομένη ἐπὶ τῶν διασκορπιζόντων ἐν ἀσωτείαις ὅσα οἱ γονεῖς αὐτῶν διὰ κλοπῶν συνήθροισαν.

Ἄνέμ' (ἡ) = ἡ ἀνέμη εἶνε ἐργαλεῖον οἰκιακὸν χρησιμώτατον συνίσταται ἐκ δύο μερῶν ἐκ τοῦ ἀνεμοστάτου καὶ τῆς κυρίως ἀνέμης. Καὶ ὁ μὲν ἀνεμοστάτης ἀποτελεῖται ἀπὸ τι ξύλον βαρὺ, ἔχον βάσιν πλατεῖαν, ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτοῦ ὑπάρχει ράβδος σιδηρᾶ 30—35 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ἡ δὲ κυρίως ἀνέμη ἀποτελεῖται ἐκ δύο διασταυρωμένων ἐν εἴδει ἀστέρος τεμαχίων σανίδος, ὧν τὸ μὲν κεῖται ἄνω καὶ εἶνε μικρότερον τὸ δὲ κάτω καὶ εἶνε μεγαλύτερον. Ἐκ τοῦ κατωτέρου ἀκριβῶς, ἐν ἧ θέσει εἶνε συνημμένα τὰ τεμάχια τῆς σανίδος διέρχεται ἡ σιδηρᾶ ράβδος τοῦ πινακοστάτου, ἣτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τοῦ ἄνω ἀστέρος, καὶ οὕτω δύναται νὰ περιστρέφεται. Τὰ ἄκρα δὲ τῶν δύο ἀστέρων εἶνε συνημμένα διὰ πλατειῶν ράβδων. Ἐπὶ τῶν τελευταίων αἱ γυναῖκες ἐφαρμόζουσι τὸ νῆμα, καὶ λαμβάνουσαι τὸ ἐν ἄκρον αὐτοῦ, πληροῦσι δι' αὐτοῦ τὰ μασούρια.

Ἀνάφτον = ἀνάπτω· α') μεταβατ. *ἀναψ τὴν φουτιά*· β') ἀμετάβ. *τοῦ σπίτι μας ἀναψι*· γ') μετφ. *ἀναψι ἀπ' τὸν θυμό τ κὶ κόρονσι*· δ') *τοὺν ἀναψα* = τὸν ἐξηρέθισα.

Ἄνιμουπύρωμα (τὸ) λέγεται καὶ *ἰλαντζίκ* καὶ *μαυρουτίγανον* = ἔρεσιπέλας.

Ἀνειμπουρους (α στερ. καὶ εἰμπορῶ) = ἀσθενής· *ἀνειμπόρσα* = ἡσθένησα, *ἀνειμπουριά* = ἀσθένεια.

Ἀναστουχιά (α στερ. + ἀστουχῶ = λησιμονῶ) λέγεται πάντοτε ὑβριστικῶς: ἄχ *ἀναστουχιάς!* = ἐς κόρακας εὐφημιστικῶς.

Ἀνιπρόκουπους (α στερ. + προκομμένος) = ὁ μὴ προκομμένος, ἀχαίρευτος, ὀκνηρός· φρ. *ἀνιπρόκουπους* καὶ *ἀνουφέλητος*· ἄνθρωπος δηλ. ἐξ οὗ οὐδεμία προκοπή ἢ ὠφέλεια δύναται νὰ προέλθῃ.

Ἄνουστους = α) ὁ μὴ νόστιμος ἐπομ. ἀηδής, ἀνούσιος· β) τρόπος ἀπρεπής, οὐχὶ κόσμιος καὶ ἀφηρ. ἀνουσιὰ καὶ πληθ. ἀνουσιαιῖς = ἀπρεπεῖς τρόποι· *τὶ ἀνουσιαιῖς εἶν' αὐταῖς*; καὶ ρῆμα ἀνουσταίνω = γίνομαι ἀνουστους, ἀηδής· *ἀνόστηνες!* = τὸ παράκαμες μὲ ταῖς ἀηδίαις σου.

Ἀνειξίρους (α στερ. εἰξεύρω) = ὁ μὴ εἰξεύρων. *Κάμνει τὸν ἀνειξίρου* = προσποιεῖται ὅτι ἀγνοεῖ τι.

Ἀνοιχτουμάτς = ὁ ἔχων ἀνοιχτοὺς καὶ οὐχὶ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς· ἐπομ. ἔξυπνος, εὐφυής, *ἀνοιχτουμιὰ* ἀφηρημ.

Ἀντὶ (τὸ) καὶ πληθ. ἀντιά = εἶνε δύο ἄξονες ξύλινοι ὡς ἐξαρτήματα τοῦ ἀργαλιοῦ. Καὶ περίξ μὲν τοῦ ἑνὸς περιελίσσεται ὁ στήμων, περίξ δὲ τοῦ ἐτέρου τὸ ἐξυφανθὲν ὕφασμα.

Ἀμὸν (τὸ) = ὁ ἄξων.

Ἀνακατώνου = α) κάμνω ἄνω κάτω, καταστρέφω τὴν ὑπάρχουσαν τάξιν· β) βλάπτω τὴν ἐπικρατοῦσαν ἁρμονίαν εἰς τὰς σχέσεις δύο ἢ πλειοτέρων προσώπων. *Ποῖός τ' ἀνακάτουσι τοῦ πρῶμα*; ἢ *ποῖός τ' ἀκαμι αὐτὰ τ' ἀνακατώματα* ἢ *αὐταῖς τῆς ἀνακατουσιαιῖς*, ὁ τοιοῦτος λέγεται *ἀνακατουτούρης*.

Ἀνάπηρος (ἐκ τοῦ α ἐπιτατ. καὶ πηρός) = ὁ ἔχων βεβλαμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὁ πηρός ἢ τυφλός.

Ἀλιποῦ (ἡ) = α) ἡ ἀλώπηξ· β) ὁ ὡς αὐτὴ πανοῦργος καὶ *ἀλιπουδγιά* = ἡ πονηρία καὶ δολιότης.

Ἀνέβατου καὶ *λειπανέβατου* ἐννοεῖται ψουμί = ἄρτος ἀζυμίτης ὅστις δὲν ἀνέβῃ, δὲν ἔγεινε δηλ. ἡ ζύμωσις ἐλλείπει τῆς ἀναγκαίας ζύμης.

Ἄμνια = ἡ θεία εἰς τὰ πλεῖστα ὄμωσ τῶν χωρίων λέγεται θεία, θεῖτσα.

Ἀνοιχτάρ (τὸ) οὕτω καλεῖται ἐν Λουλὲ-Βουργαζίφ ἡ κλείς· ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι καλῶσιν *ἀναχτάρ* τὴν κλεῖδα.

Ἀνατριχιάζου = σηκώνονται ὄρθιαι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματός μου ἀπὸ ἀηδίας, ἢ φόβου ἢ ἀπὸ κανὲν ἄλλο δυσάρεστον αἴσθημα καὶ ἡ ἐνέργεια *ἀνατριχιλά*.

Ἀναγουλιάζου = ναυτιῶ, καὶ *ἀναγούλια* = ναυτίασις. *Τὶ ἀναγούλις λόγια εἶν' αὐτὰ* = λόγια προκαλοῦντα ἔμετον.

Ἀξίος = ἄνθρωπος μὲ ἀξίαν, ἱκανός. *Ἀξίξ* = ἔχει μεγάλην ἀξίαν. *Γι*

αὐτὸ τοῦ κουρίτις δὲν ἀξίς αὐτὸ τοῦ παλλικάρου. Σι αὐτὸ ἀπὸν ἀξίς ἕνα κέρασμα.

Ἐξάδιερφους καὶ ἀξαδέρφ—ὁ ἐξάδελφος καὶ ἡ ἐξαδέλφη.

Ἄρρατα θέματα φρ. ἀντὶ ἄρρητ' ἀθέμιτα—δηλ. λόγοι ἀσυνάρτητοι καὶ χωρὶς ἀξίαν καὶ σημασίαν· ἡ δὲ πλήρης φρ. ἔχει ᾧδε: ἄρρητ' ἀθέμιτα κουκιὰ μαγειρευμένα.

Ἄργαλιός (ὁ) ἀντὶ ἐργαλειός—ὁ ἴστος, τὸ γνωστὸν ἀπαραίτητον σκεῦος ἐκάστης οἰκογενείας, χρησιμεῦον πρὸς ἐξύφανσιν τῶν διαφόρων ὑφασμάτων τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν οἰκογένειαν.

Ἄπουβάλλω—πάσχω ἔκτρωσιν. Αὐτὴ ἀπουβάλληκε—ἐπαθεν ἔκτρωσιν.

Ἄπουκόφτου—ἀπογαλακτίζω τὸ βρέφος.

Ἄρα = 1) εἶτε, ἄρα τοῦ δός καὶ δὲν τοῦ δός. 2) ἐπὶ ἀρᾶς καὶ κατάρας.

Ἄρα = κατάρα νὰ σὲ βρῆ, ἄρα κακὴ νὰρ σ' ἔρτ.

Ἄραψ = Αἰθίωψ.

Ἄρμάθα (ἡ)—ὄρμαθός—σειρὰ καρπῶν συνημμένων διὰ νήματος: μιὰ ἄρμάθα σῦκα· ὅταν ὁμως τὰ ἄκρα πλέκονται καλοῦνται πλέχτρα· μιὰ πλέχτρα σκόρδα ἢ κρουμμύδια.

Ἄρμέγου = κατ' ἐναλλαγὴν, ἀλμέγω.

Ἄρτους (ὁ) καὶ πληθ. ἄρτοι = οἱ προσφερόμενοι τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ ὑγείας ἐορτάζοντός τινος προσώπου ἢ πανηγυριζούσης συντεχνίας πέντε ἄρτοι κατασκευάζονται ἐκ καθαροῦ ἀλεύρου μεθ' οὗ ἀναμιγνύουσι καὶ τινὰς κόκκους ἀνίσου. Τοὺς ἄρτους ἀλείφουσι διὰ κρόκου καὶ σφραγίζουσι διὰ μεγάλης σφραγίδος, φερούσης τὴν εἰκόνα τοῦ ἐορτάζοντος ἁγίου.

Ἄρτοπλασία ἀντὶ ἀρτοκλασία πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ—ἡ προσφορὰ πέντε ἄρτων κατὰ τὴν ἐορτὴν ἁγίου τινος, ὃν ἔχει προστάτην συντεχνία τις ἢ φέρει τὸ ὄνομα κύριός τις.

Ἄρμη (ἡ) = ἡ ἄλμη καὶ ἄρμυρα (κατ' ἐναλλαγὴν τῶν συμφώνων) καὶ ἄρμυρός = ἄλμυρός, λαχαναγμα ἐν πολλοῖς χωρίοις, ἐν ᾧ παρ' ἡμῶν λέγεται, ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα οἰκιακά, τουρσή.

Ἄρμηρὸς = α') ἄλμηρὸν· β') τὸ ἀκριβόν· ᾧ! αὐτὸ εἶνε πολὺ ἄρμυρὸς = πολύτιμον, ἀκριβὸν πολὺ.

Ἄρνι (τὸ) = α') τὸ νεογνὸν τοῦ προβάτου καὶ ὑποκρ. ἀρνάκι καὶ ἀρνοῦδ· β') μίφρ. ἄνθρωπος ἡμέρος ὡς τὸ ἀρνίον.

Ἄράθιμος (ὁ) = ὁ δῆξυθος.

Ἄνιμουβλογιά (ἡ) = ἡ ἐλαφρὰ ἢ ἄσπερη εὐλογία.

Ἄραθυμῶ = διακαῶς ἐπιθυμῶ. Τοὺν γίκα μ' τοὺν ἀραθύμωσα = ἐπεθύμησα διακαῶς νὰ ἴδω τὸν ἀγαπητὸν υἱόν μου. Σὲ ἀραθύμωσα = σὲ ἐπεθύμησα σφόδρα.

Ἄρπάζου = 1) ἀρπάζω· 2) μολύνομαι. Τὴν ἀρπάξι τὴν ἀρρώστια = ἐκόλλησε.

Ἄρπαχτικά = κατ' ἄρπαγὴν, βιαστικά· μὴν τρῶς ἄρπαχτικά = βιαστικά.

Ἄρχουντας καὶ θηλ. ἀρχούντισσα = πλούσιος· εἶνε πολλὸν ἄρχουντας ἢ ἔγινε πολλὸν ἄρχουντας ἢ πολλὸν ἀρχόντηναν = ἔγιναν πλούσιοι.

Ἄρχουντουχουριάτης = ὁ πλούσιος ὁ ἔχων ἀγροίκους τρόπους, ὡς εἶνε οἱ τῶν χωρίων πλούσιοι.

Ἄρχουνταρῖκ (τὸ) τὸ ἄλλως καλούμενον Ἐπιτροπικόν, εἰς ὃ συνεδριάζουσιν οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄπλώνου = α') ἀναπτύσσω τι, ἐκτείνω· β') ἀπλών' τοῦ ζουνάρι τ' γιὰ καθγὰ = ἐπὶ τῶν προκλητικῶν.

Ἄρπιδόνια (τὰ) = ἀρπεδόνια = τὰ μετὰ τὴν ἐξύφανσιν τοῦ ὑφάσματος ἐναπολειπόμενα συνεστραμμένα ἄκρα τοῦ στήμονος, τὰ ἄλλως λεγόμενα κρόσια.

Ἄσκαμνιά (ἡ) καὶ σκαμνιά = ἡ συκαμινέα, ἡ μορέα, καὶ

Ἄσκάμνα καὶ σκάμνα ὁ καρπός, τὰ ἄλλως μουρα λεγόμενα.

Ἄσπρους (ὁ) ἐπίθ. = α') λευκός· β') εὐτυχής κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μαῦρος = δυστυχής· δὲν εἶδγια ἄσπρη μέρα = ἡμέραν εὐτυχίας· γ') εἶνε ἄσπρο τοῦ πρόσουπού μ, ἢ εἶμι ἄσπρουπρόσουπους = εἶμαι ἔντιμος καὶ ἔχω καθαρόν τὸ πρόσωπον, ἀπηλλαγμένον παντὸς μώμου· δ') ὡς οὐσιαστικόν τὸ 1/4 τοῦ παρᾶ· ε') εὐτελής ἀσήμαντος· μ' ἔκαμες ἐνὸς ἄσπροῦ = με ἐξηυτέλησας· ἀσπλίλα. Τὸ πανὶ εἶνε ἄσπρου σὰν τὴν γαργαλίδα· τὸ πρόσουπου εἶνε ἄσπρου σὰν τὸ παγοῦρ.

Ἄπραγους (ὁ) = ὁ μὴπραχθεῖς, ὁ μὴ παιδευθεῖς ἐπομ. ἀνάγωγος.

Ἄταλους (ἐκ τοῦ ἀτάσθαλος) εἰς Λουλὲ - Βουργάζιον = ἐλεεινός.

Ἀύλακ (τὸ) = α') ἡ αὐλαξ· β') φρ. τοῦ νεροῦ τῶφρι σι' αὐλάκι = διῶρ· θῶσε τὴν ἐργασίαν του, ἐτακτοποίησε τὰς ὑποθέσεις του.

Ἀφέντις καὶ θηλ. ἀφέντρα καὶ ἀφεντόπουλα τὰ τέκνα των, = α') ὁ κύριος, ὁ νοικοκύρης, λέγεται καὶ ἀφεντικό· β') ὁ ἔχων τὰ προσόντα κυρίου, εὐγενής, μεγαλοπρεπής, γενναιόδωρος ἀλλὰ καὶ ἐπιβλητικός, εἶνε σουστός ἀφέντις ἢ ἀφεντάνθρωπος = μεγαλοπρεπής. Ἐνιαχοῦ ἀφέντις καλεῖται ὁ ἱερεὺς καὶ

Ἄφιντάνκς = ὁ ἱερεὺς.

Ἄφταστους (ὁ) ἐπίθ. α') = ὃν δὲν δύνатаί τις νὰ φθάσῃ, ἀνυπερβλητός· β') ἄφταστου γιαιρικό = οὐδὲν ἕτερον δύνатаι νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτὸ κατὰ τὴν θεραπευτικὴν δύνάμιν, τὸ καταλληλότερον ἄρα πάντων.

Ἄχαρους (ὁ) = ὁ μὴ ἀξιωθεῖς νὰ χαρῆ, ἐπομ. δυστυχής.

Ἄχαῖρευτος (ὁ) (α στερ. καὶ τὸ τουρκ. χαῖρ = προκοπή) = ἀνυπρόκοπος, ἐξ οὗ τις δὲν πρέπει νὰ προσδοκᾷ προκοπὴν.

Ἄχόρταγους (ὁ) = ὁ μὴ χορταίνων, ἀκόρεστος, πλεονέκτης.

Ἄχαμνός καὶ χαμνός ἐπίθ. = κακός, δύστροπος· ἔχει χαμνὸ θυμὸ = ἔταν

θυμώση δὲν εἰξεύρει τί πράττει· ἀχαμνὰ χρόνια=δυστυχή, ἀχαμνὸς κηρὸς =ὄταν ὑπάρχη θύελλα, ἣ πίπτει χιῶν κλπ. εἶνε ἀχαμνὰ=εἰς ἐπικίνδυνον δηλ. κατάστασιν. Ὡς οὐσιαστικὸν εἰς τὸν πληθ. τὰ ἀχαμνὰ=κατ' εὐφημισμὸν οἱ ὄρχεις.

Ἄστουχῶ=λησμονῶ, ἄορ. ἀστόχσα. Μένα μ' ἀστόχσαν=μ' ἐλησμόνησαν.

Ἄστουχασιά=ἦ λήθη, ἀλλὰ συνήθως ἢ χωρὶς στόχασιν ἢ σκέψιν γινομένη προᾶξις. Μεγάλ' ἀστουχασιά=δηλ. ἀπερισκεψία· β') περιφρόνησις, τέτοια πάλι ἀστουχασιά=τοιαύτη περιφρόνησις!

Ἄσχημους καὶ ἀσχημομούρης=δυσειδής.

Ἄλλάξου = α') ἀλλάσσω, μεταβάλλω· ἀλλάξ τοῦ νερό. Γιατί ἀλλαξίς τὸν τόπους; β') ἀλλάσσω ἐνδύματα: πάνι στοῦ σπίτις ν' ἀλλάξ!· γ') ἀλλάσσω χαρακτῆρα: αὐτὸς ἀλλαξί πουλὺ =μετεβλήθη, δὲν εἶνε πλεόν, ὃν ἡμεῖς ἐγινώσκομεν, καὶ ἡ παροιμία: ὁ λύκος τὴν τρίχα τ' ἀλλάξ' ἀλλὰ τὰ φυσικά τ' δὲν τ' ἀλλάξ. δ') ἀνταλλάσσω π. χ. ἔλα ν' ἀλλάξουμι τ' ἀλόγατα· ε') παραιτῶ, ἀλλάξ τὰ λόγια· ς') τὸν ἀλλάξαν=τοῦ φόρεσαν τὰ νεκρικά.

Ἄλλαξιὰ=α') ἡ ἀνταλλαγὴ· ἔλα νὰ κάμουμι ἀλλαξιὰ· β') ἐνδυμασία, πόσες ἀλλαξὲς πῆρες μαζί σ;

Ἄψαλτους=ὁ μὴ ψαλλεῖς εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον: θὰ σὲ στείλω ἄψαλτα =χωρὶς νὰ προφθάσης νὰ κάμης χαρτουσιά, δηλ. ὡς νεκρόν, ὃν θάπτουσι χωρὶς νὰ ψάλλωσι τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν: θὰ πᾶμε ἄψαλτα=θὸ νικηθῶμε αἰσχροῶς.

Ἄχναρ (τὸ)=ἰχνάρι ἢ τὸ καλοῦπι ἐφ' οὗ κόπτουσι τὰ ἐνδύματα.

Ἄφαλὸς ἀντὶ ὀμφαλός.

Ἄχταπὸδ=ὀκτάπους (ἀντὶ ὀκταπόδι).

Ἄψηλὸς=ὑψηλὸς καὶ ἀψηλάνου=ὑψηλῶν· ἀψηλὸ δένδρον καὶ τὸ γνωστόν:

Κυρ Γεῶργι, ἀνέβα σι' ἀψηλά,
νὰ δγῆς κουρίσια ταπεινά.

παροιμία: Μὴν πετᾶς ψηλά = μὴν ὑψόνεσαι, ἔσο ταπεινόφρων.

Ἄχηβάδα (ἦ)=ἡ κόγχη ἢ κοίλωμα καμαρωτὸν ἐντὸς τοῦ τοίχου ἐν ᾧ ἔθετον τὸν καθρέπτην ἢ ἄλλα ἀντικείμενα πρὸς κόσμον τῆς αἰθούσης τῆς ὑποδοχῆς κατάλληλα· βραδύτερον ἐκλήθη: ἀλαφράγκα. Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει ἐν τῷ ἱερῷ βήματι ἀχηβάδα, ἐνθα τελεῖται ἡ προσκομιδὴ.

Ἄχιλιὸ ἢ ἀχιλιὰ ἐν Σμύρνῃ καλοῦσι τὴν τέφραν· ἔξ οὗ γίνεται καὶ θολόσταχη ἀντὶ ἀχιλόσταχη.

Ἄφικράζουμι καὶ ἀφικροῦμι=ὠτακουστῶ.

Ἄνάσκελα=ὑπτίος.

Ἄναπιάνω τὸ προυζύμι=πιάνω αὐτὸ ἐκ δευτέρου διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ ἄρτου.

Ἄψυχῶ = φείδομαι.

Ἀγάνουτους = ὁ μὴ γανωμένος, κεκασσιτερωμένος.

Ἄψυς = ὁ θυμώνων εὐκόλως.

Ἀύγατιζου = αὐξάνω· εἰς τὴν φρ. ὁ Θεὸς γὰ τ' αὐγαταὶν καὶ γὰ τὰ πληθαίν.

᾽Αστρέχα = τὸ γείσωμα τῆς οἰκίας.

Ἀνάποδος = ἀπὸ τὴν κακὴν ὄψιν· ἄνθρωπος ἀνάποδος = στραβός.

᾽Αναπουδιάζουμι = στραβώνω, ἐξέρχομαι τῆς εὐθείας ὁδοῦ, γίνομαι θυμώδης.

᾽Αναπουδουγυρίζου = ἀνατρέπω.

ΑΠΟ ΤΑ ΘΡΑΚΙΩΤΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

α'. Τὸ ροδάνι γιὰ τὸ κλώσιμο τοῦ μαλλιῦ.

β'. Ἡ ἥλακότη (ἢ ρόκα) καρφωμένη σαυτό.

γ'. Τὸ ροδάνι τὸ συνηθισμένο.

δ'. Ἡ ἀνέμη (βλέπε γλωσσάριο Γ. Λαμπουσιάδου καὶ Πολυδ. Παπαχρῆ-στοδούλου λέξη ἀνέμ').

ε'. Τὰ ξυλοπέδιλλα (τὰ κατούνια).

ς'. Τὸ λανάρι ἢ ἡ λανάρα.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ

Ένας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους εὐεργέτας τῆς Θράκης καὶ τοὺς διακεκριμένους ἐπιστήμονας τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξεν ὁ ἱατρὸς Σαράντης Ἀρχιγένης.

Οὗτος ἐγεννήθη τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1809 εἰς τὰς Ἐπιβάτας, γραφικὴν κωμόπολιν ἐπὶ τῆς Προποντίδος κειμένην περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Σηλυβρίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπήγετο πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς πρὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ μας. Ὁ πατὴρ του ἐλέγετο Τρανῖκος Διαμαντῆ καὶ ἡ μήτηρ του Εὐφροσύνη.

Ὁ Τρανῖκος ἐμπορευόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφονεύθη ὑπὸ τινος Τούρκου ἐντὸς τοῦ καταστήματός του κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως καὶ ἀφῆκε τὴν σύζυγόν του χήραν μὲ δύο ἀνήλικα τέκνα. Τὸν Σαράντην καὶ τὴν ἀδελφήν του.

Ὁ Σαράντης τότε ἦτο μόλις 12 ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του καὶ ἡ περιουσία ἐκείνου διηρπάγη, ἡ οἰκογένειά του περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Ἐνῶ ὁ Σαράντης ἐκ παιδικῆς του ἡλικίας εὐρέθη ὑποχρεωμένος ὄχι μόνον νὰ φοιτᾷ εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται συγχρόνως διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφήν του. Ἡ ἐργασία του κυρίως συνίστατο νὰ βοηθῆ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διαφόρους ἀλιεῖς Ἐπιβατινοὺς συμμετέχων εἰς τὰ ἔργα των καὶ συνάμα νὰ διασκεδάζῃ αὐτοὺς διηγούμενος κεφάλαια ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ὡς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς, τὰ ὁποῖα ἐμάνθανεν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ μικροῦ ὀρφανοῦ, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ξηροκρήνης ἐν Βοσπόρῳ (κοινῶς Κουροῦ-τσεσμέ), ὅπου τότε ἐλειτούργει ἡ νῦν ἐν Φαναρίῳ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, κ. Λογάδου, ὅστις ταξειδεύων ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Λογάδης συγκληθεὶς ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ ἦθος τοῦ Σαράντη συνέστησεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι θὰ ἔπρεπεν ὁ μικρὸς αὐτὸς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Σαράντης ὅμως ἦτο ἄπορος καὶ ἔπρεπε νὰ ἐργασθῆ διὰ νὰ διαθρέψῃ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν του.

Μόλις λοιπὸν ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου του, προσεκολλήθη ὡς ναυτόπαις εἰς τὸ πλοιάριον ἑνὸς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του. Οὗτος μεταφέρων διάφορα ἐπιτόπια προϊόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡμέραν τινὰ συνέπεσε νὰ προσορμισθῆ εἰς τὴν Ξηροκρήνην ὅπου ἐξηκολούθει νὰ διδάσκη ὁ Λογάδης.

Ἡ τύχη, ἣ ὁποία εἶχε φανῆ τόσον δυσμενὴς πρὸς τὸν Σαράντην ἤρ-
χισε νὰ τὸν προσμειδῆ. Ὁ Λογάδης ἐξελθὼν περίπατον πρὸς τὴν παρα-
λίαν, εἰς τὸν ἀτημέλητον ναυτόπαιδα ἀνεγνώρισε τὸν ὄρφανὸν τῶν Ἐπι-
βατῶν καὶ εὐκολώτατα τὸν κατέπεισε νὰ ἀφίση τὸ ἐπάγγελμά του καὶ νὰ
ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαράντης ἐστρεφεῖτο τῶν
ἀπαιτουμένων μέσων τὸν συνέστησεν εἰς τὴν ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ φιλαν-
θρωπία διακρινομένην οἰκογένειαν τοῦ Χατζῆ - Κώστα καὶ ὑπὸ τὴν προ-
στασίαν ἐκείνης καὶ δαπάναις αὐτῆς κατώρθωσε νὰ διακούσῃ ὅλα τὰ μα-
θήματα τῆς σχολῆς τῆς Ξηροκρήνης. Εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ξηροκρήνης κατὰ
πᾶσαν πιθανότητα τοῦ ἐδόθη καὶ τὸ ἐπίθετον Ἄρχιγένης κατὰ κρατήσα-
σαν τάξιν ἀπονομῆς ἀρχαιζόντων ἐπιθέτων.

Ἀποπεραιώσας τὰς σπουδὰς του ὁ Σαράντης Ἄρχιγένης καὶ ἀποτίων
φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν εὐεργέτην του Χ' Κώστα εἰργάσθη ἐπὶ τινα
ἔτη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τῆς οἰκογενείας του. Βραδύτερον ἐδίδαξεν εἰς δια-
φόρους Κοινότητας καὶ τελευταῖον ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν,
εἰς τὴν σχολὴν τῆς ὁποίας ἐδώρησε καὶ τὴν βιβλιοθήκην του, φεύγων, ἵνα
μεταβῆ εἰς Παρισίους καὶ σπουδάσῃ ἐκεῖ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην.

Προτοῦ ὅμως μεταβῆ εἰς Παρισίους, ὅπου ὑπελόγιζε νὰ διατρίψῃ ἐπὶ
ἔτη ὁ Σ. Ἄρχιγένης ἠθέλησε νὰ ἴδῃ καὶ ἀποχαιρετήσῃ τὴν μητέρα του.
Ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολιν λοιπὸν κατευθύνθη πρὸς τὰς Ἐπιβάτας. Τὴν
ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ταξιδιωτῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύωσιν εἰς
τὰ πανδοχεῖα (χάνια) τὰ ὁποῖα ἤθελον εὐρεθῆ ἔμπρὸς των, ὅταν τοὺς
ἐπλάκωνεν ἡ νύκτα. Παρ' ὅλην τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν
Τουρκικῶν ἀρχῶν ὄχι σπανίως πανδοχεῖς καὶ ἀγωγιᾶται προσερχόμενοι ἀπὸ
ἄλλα ἐπαγγέλματα, εὐρίσκοντο σύμφωνοι νὰ ἐκλέγωσι τὰ θύματά των με-
ταξὺ τῶν εὐπορούντων ὁδοιπόρων, οἱ ὁποῖοι συνέπιπτε νὰ φιλοξενῶνται
παρ' αὐτοῖς.

Ὁ Σαράντης Ἄρχιγένης, ἕνα βράδυ, κατάκοπος ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ
φέρων εἰς τὴν ζώνην του (στὸ κεμέρι) τὰς οἰκονομίας του ἔπεσε νὰ κοι-
μηθῆ εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ χάνια ἐκεῖνα. Ἀπεσύρθη εἰς ἕνα κελὶ καὶ ὁ ὕπνος
τὸν κατέλαβεν ἀμέσως, ἐνῶ αἱ φωναὶ καὶ ὁ θόρυβος τῶν ἄλλων συνοδοι-
πόρων ἠκούετο ἀκόμη εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸ καφενεῖον. Βαθμηδὸν
ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον ἡ νύκτα ἄπλωσε βαθειὰ τὴ νεκρικὴ σιγή της καὶ
ἐπεβλήθη εἰς ὀλόκληρον τὸ χάνι.

Τὰ μεσάνυχτα ἦσαν περασμένα, ὅταν ὁ Σαράντης ἀνετινάχθη τρομαγμένος ἀπὸ τὸν βαθὺν τοῦ ὕπνου καὶ ἀναψε τὸ φῶς τοῦ. Κρῦος ἰδρῶς περιέτρεχε τὸ σῶμά του. Ἐσκέφθη νὰ φωνάξῃ. Ἄλλ' ἢ ἄκρα ἡσυχία ἢ ὁποία τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπεκράτει πέριξ τοῦ τὸν καθησύχασε καὶ ἀνελογίσθη τὰ σκώματα καὶ τὰς ὕβρεις μὲ τὰς ὁποίας οἱ ἄλλοι ἔνοικοι θὰ τὸν περιέλουον. Τί ἦτο ἐπὶ τέλους; Ἐνας ἐφιάλτης, ἓνα κακὸ ὄνειρο. Ἐνας αἰμόφυρτος ρασοφόρος, ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ ὁποίου ἔτρεχον τὰ αἵματα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἐζωγραφίζετο ἡ ὁδὴν καὶ ὁ πόνος, τὸν ἔσεισε δυνατὰ ἀπὸ τὸν βραχίονα ζητῶν βοήθειαν καὶ τὸν ἐξύπνησε.

Ἦτο τόσοσ παραστατικὸν τὸ ὄνειρον, τόσοσ ζωηρὸς ὁ τρόμος, ὥστε ὁ ἀτυχῆς Σαράντης ἐφαντάζετο τὴν σκιὰν τοῦ ἐφιάλτου κινουμένην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ λύχνου τοῦ. Ἀδυνατῶν νὰ κοιμηθῇ πλέον καὶ θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸν φόβον τοῦ, ἤνοιξε ἓνα βιβλίον τὸ ὁποῖον εἶχε πρόχειρον καὶ ἤρχισε νὰ τὸ διαβάξῃ.

Δὲν ἐπέρασε ὅμως πολλὴ ὥρα καὶ τὰ μάτια τοῦ κουρασμένα ἔκλεισαν καὶ πάλιν μὲ τὸ βιβλίον εἰς τὰ χέρια καὶ μὲ τὸν λύχνον ἀναμμένον. Εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ὅταν εἶδε ν' ἀνοίγῃ ἀθορύβως ἡ θύρα τοῦ πενιχροῦ τοῦ δωματίου καὶ νὰ εἰσέρχεται μειλίχιος καὶ σοβαρὸς ὁ ἴδιος ἱερεὺς, ὅστις πρὸ ὀλίγου αἰμόφυρτος τὸν εἶχε κατατρομάξει. Ἄπλωσε τὸ χέρι τοῦ διὰ νὰ τὸν καθυσηχάσῃ καὶ μὲ φωνὴν ἡρεμον τοῦ εἶπε: «Ἐσώθης, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποκοιμηθῆς καὶ πάλιν. Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐδολοφόνησαν ἐμέ, παραδοκοῦν ἔξωθεν τῆς θύρας σου διὰ νὰ σὲ δολοφονήσουν. Εἶνε ὁ πανδοχεὺς μὲ τὸν ὑπηρέτην τοῦ. Πρὶν ὅμως ἀφίσης τὸ κατηραμένον αὐτὸ μέρος, σὲ παρακαλῶ νὰ φροντίσης διὰ τὸν σεμνοπρεπῆ καὶ χριστιανικὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ σώματός μου, τὸ ὁποῖον οἱ κακοῦργοι ἀπέκρυψαν ἐδῶ που—καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν τόπον».

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἀνετινάχθη τρέμων σύσσωμος. Ἡ νύκτα εἶχε προχωρήσει καὶ οἱ πετεινοὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν. Ὁ πανδοχεὺς ὅστις εἶχεν ἐτοιμασθῆ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀρχιγένην διὰ νὰ τὸν ληστεύσῃ, ὅταν τὸ πρῶτον τὸν ἐξύπνησεν ὁ αἰμόφυρτος ἱερεὺς, βλέπων ἀναμμένον τὸν λύχνον τοῦ δωματίου τοῦ Σαράντη ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸ καὶ τὸν ἀνέμενε ν' ἀποκοιμηθῆ ἐκ νέου. Ἀλλὰ τώρα ὅτε ἀντελήφθη ὅτι ὁ Ἀρχιγένης ἦτο ὄρθιος καὶ ἴσως ὠπλισμένος παρητήθη τοῦ ἐγκληματικοῦ σκοποῦ τοῦ.

Μόλις ἐξημέρωσεν ὁ Ἀρχιγένης ἔσπευσεν εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν καὶ ἐξιτόρησε τὰ γεγονότα. Πρόχειρος ἔρευνα ἀνεκάλυψεν ὄχι μόνον τὸ πτῶμα τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξαφανισθέντος ἱερέως, διὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἀθῶοι ἐκρατοῦντο εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ καὶ σωρεῖαν ἄλλων τεκμηρίων καὶ κλοπιμαίων τὰ ὁποῖα ἀπεδεικνυον ὅτι τὸ πανδοχεῖον διευθύνετο ὑπὸ σπείρας κακούργων.

Πανδοχεὺς καὶ συνένοχοι σιδηροδέσμοι παρεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Ὁ δὲ Σαράντης ἀφοῦ ἐπεμελήθη διὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ σωτήρός του, δοξάζων τὸν Θεὸν ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του πρὸς τὴν πατρίδα του.

Ἐπλησίαζεν οὗτος νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξειδίου του, ὅταν καὶ πάλιν ἐνυπνιάσθη τὸν σεβάσμιον κληρικόν. Ἦλθε διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ καὶ τὸν εὐλογήσῃ, διότι εἰς τὸν Ἀρχιγένην διέβλεπε τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀρχιγένης ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνδρὸς καὶ συναισθανόμενος ἐν αὐτῷ ὑπερέραν τινὰ δύναμιν, ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἐὰν θὰ εὐωδοῦντό ποτε τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ προαισθανθῇ τὸ τέλος του.

— «Ὁ Θεὸς θὰ ἐπιβραβεύσῃ τὰς προσπάθειάς σου», τοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος καὶ προσέθηκεν: — «Ἐγὼ θὰ σὲ ἐπισκεφθῶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῶν ἐπιτυχιῶν σου. Καὶ θὰ μὲ ἰδῆς ἐκ νέου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου σου».

Ἐνῶ ὁ Σ. Ἀρχιγένης παραμένων τὰς ὀλίγας ἡμέρας τῶν θερινῶν διακοπῶν του εἰς τὰς Ἐπιβάτας ἐμελέτα τὴν ζωὴν τῶν Παρισίων, ἡ μητέρα του ἄλλα σχέδια ἔτρεφε δι' αὐτόν· τοῦ εἶχεν ἐτοιμάσει τὴν ἐκλεκτὴν τῆς νύμφην. Αὐτὴ ἓνα πόθον εἶχε: Νὰ τὸν νυμφεύσῃ, νὰ τὸν νοικοκυρέψῃ.

Ἄλλ' ὁ Σαράντης φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἱερὸν πόθον νὰ τύχῃ ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ νὰ καταστῇ ἱκανὸς ἵνα φανῇ χρήσιμος καὶ εὐεργετικὸς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὸ ἔθνος του ἰδιαιτέρως, παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τρυφερότητα ποὺ εἶχε πρὸς τὴν μητέρα του καὶ τὴν λύπην ποὺ ἠσθάνετο, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν μητρικὴν φιλοτιμίαν τῆς, ἓνα ἑσπέρας ἐνεπιστεύθη τὸ μυστικόν του εἰς συγγενῆ του καὶ τὴν ἐπομένην ἀποχαιρείσας τοὺς ἐν τῇ πατρίδι του ἐβάδισε πρὸς τὰ πεπρωμένα του.

Εἰς τοὺς Παρισίους ἔμεινεν ἐπὶ ἑξαετιᾶν παρακολουθήσας ἐκεῖ μετ' ἐπιμελείας τὰ μαθήματα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Ὁ βίος του ὅμως καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα δὲν ὑπῆρξε ρόδινος. Ἡ ζωὴ τῶν Παρισίων ταχέως εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς μικρὰς οἰκονομίας τοῦ ἀνατολίτου σπουδαστοῦ καὶ ἡ γνώριμος αὐτῷ πενία εἶχε πάλιν ἐγκαθιδρυθῆ εἰς τὸ πτωχικὸν δωμάτιόν του. Ὅσοι ἔζησαν τὴν ζωὴν ἐκείνην γνωρίζουν τὰς πικρίας μὲ τὰς ὁποίας ποτιζονται αἱ νεαραὶ ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι ἀγωνίζονται καὶ ἀνέρονται τὸν Γολγοθᾶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προόδου.

Ἐξηντηλέμενος καὶ μελαγχολικὸς ὁ Ἀρχιγένης ἡμέραν τινὰ περιεφέρετο ἀσκόπως εἰς μίαν ἐκ τῶν ὁδῶν τῆς ἀπεράντου πόλεως, ὅταν συνήντησε

γνωστὸν ὁμογενῆ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπηρετοῦντα τότε εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ὀθωμανικὴν Πρεσβείαν. Οὗτος εὐχαρίστως ἀνέλαβε νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τὸν διακεκριμένον πολιτικὸν καὶ βραδύτερον Μέγαν Βεζύρην Ρεσίτ πασᾶν, πρεσβευτὴν δὲ τότε τῆς Τουρκίας ἐν Παρισίοις.

Ὁ Ρεσίτ πασᾶς μαθὼν τὴν δυσχερῆ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκετο ὁ Ἄρχιγένης καὶ τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του, τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν πρεσβείαν, τοῦ παρεχώρησε κατοικίαν καὶ τὸν ἐβοήθησεν ὄχι μόνον νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς του ἀλλὰ καὶ νὰ τελειοποιηθῆ εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλουπόλεων.

Τὴν πρὸς τὸν Ἄρχιγένην εὐνοίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἠΰξησεν ἐπὶ πλέον τὸ ἐξῆς περιστατικόν. Ὁ Ρεσίτ προσβλήθεις ὑπὸ δξείας νόσου συνεβουλεύθη τοὺς διασημοτέρους ἰατροὺς ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Παρισίων. Πάντες δὲ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἐλάχισται ἐλπίδες διασώσεώς του ὑπῆρχον.

Ὁ Σαράντης ἐν τούτοις διαφωνῶν πρὸς τοὺς καθηγητάς του ἐπελήφθη μετὰ θάρρους τῆς θεραπείας τοῦ προστάτου καὶ μετὰ πολυμέρους ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν ἀσθενῆ ἐπισπάσας θερμότητα τὰ συγχαρητήρια τῶν μεγάλων διδασκάλων του. Ἄπὸ τότε πλέον ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων ἔγινεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ρεσίτ πασᾶ. Καὶ ὅταν βραδύτερον ἐκλήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Ἄβδουλ-Μετζίτ ἵνα διευθύνῃ τὰς τύχας τῆς Τουρκίας ὡς μέγας Βεζύρης συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Σαράντην Ἄρχιγένην. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Παρισίων ὁ Ἄρχιγένης ἐνυπνιάσθη πάλιν τὸν δολοφονηθέντα κληρικόν.

Ἐν Κων/πόλει εὐρεθεὶς ὁ Σαράντης Ἄρχιγένης διὰ τῆς ἐπιμελείας του καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας του ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν ἰσχυ-

Ο ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ

ρὰν προστασίαν τοῦ Ρεσιτ πασᾶ ἔδλεπε καθ' ἑκάστην ν' αὐξάνη ἢ πελατεία του καὶ τὸν ἑαυτὸν του νὰ προάγεται εἰς τιμὰς καὶ δόξας. Οὕτω τῆ συστάσει τοῦ Ρεσιτ πασᾶ, μεγάλου Βεζύρου ἤδη, προσελήφθη ὡς ἱατρὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ βραδύτερον διωρίσθη καθηγητῆς τῆς παθολογίας εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει Αὐτοκρατορικὴν Σχολήν. Τὴν θέσιν ταύτην ἐτίμησεν ἐπὶ τριάκοντα τρία ἔτη. Ὁ Σουλτάνος Μειζιτ τόσοσιν ἤτο εὐχαριστημένος ἐξ αὐτοῦ, ὥστε τῷ ἐδώρησε καὶ πολυτελῆ οἰκίαν εἰς τὸ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλ' οὔτε αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα, οὔτε καὶ τὰ πλοῦτη κατώρθωσαν νὰ διαφθείρουν τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα τοῦ ὄρφανοῦ τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Σαράντης ἐφ' ὅσον ἠσθάνετο αὐξανόμενον τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἠύξανε καὶ τὴν φιλάνθρωπον αὐτοῦ δρᾶσιν. Δὲν ἤρκειτο εἰς τὸ νὰ παρέχη τὴν ἱατρικὴν αὐτοῦ συνδρομὴν δωρεὰν εἰς τοὺς αἰτοῦντας. Οὔτε καὶ εἰς τὸ νὰ σκορπίζη ἀφειδῶς τὰ χρηματικά του βοηθήματα ὑπὸ τὰ προσκεφάλαια τῶν πτωχῶν του ἀσθενῶν. Διεπνέετο ἀπὸ εὐρυτέρας ἀντιλήψεις. Τὸν ἐβασάνιζεν ἡ σκέψις πῶς ἑλληνοπρεπέστερον θ' ἀνετρέφοντο αἱ νέαι γενεαὶ τῶν ὑποδούλων.

Εὐτυχήσας νὰ συνδεθῆ μετὰ συζύγου ἐναρέτου καὶ ἀγαθοεργοῦ ἐπίσης, τῆς ἐκ Φαναρίου Ἑλένης Κωστάκη Φενερλή, εὗρεν ἐν αὐτῇ καλὸν σύμβουλον καὶ πιστὸν βοηθὸν εἰς τὰς ἀγαθοεργίας του καὶ συμπαραστάτην, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν τῇ διαθήκῃ του λέγων περὶ αὐτῆς: «Ἰδρύτρια καὶ πολλὰ πονήσασα καὶ καταβαλοῦσα καὶ ὑποστᾶσα ὑπὲρ τῆς ἀναδείξεως καὶ παγιώσεως τῶν ἰδρυμάτων».

Οὕτω τῆ συμπράξει καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἐκείνης πάντοτε, κατὰ πρῶτον τῷ 1857 ἱδρυσεν ἐν Ἐπιβάταις τὸ «Ἀρχιγένειον Διδασκαλεῖον» τῶν θηλέων καὶ ἐπροίκισεν αὐτὸ πλουσιώτατα ἀφιερῶσας πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ὄχι μόνον πάντα τὰ χρειώδη κινητά, ἀλλὰ σειρὰν ὅλην ἀκινήτων προσοδοφόρων ἰδικῶν του καὶ τῆς γυναικὸς του καὶ εἰς μετρητὰ «δέκα γούκια, ἧτοι δύο χιλιάδας πουργιὰ γροσίων».

Τόσων τὸ Διδασκαλεῖον ὅσον καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀκίνητα καὶ κινητὰ ὡς καὶ τὰ μετρητὰ ὁ Ἀρχιγένης διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ ἱερὰ καὶ ἀπρόσβλητα τὰ κατωχύρωσεν δι' ἀφιερωτηρίου (Βακφιῆ) ἐκδοθέντος τῆ 13 Μουχαρέμ τοῦ 1280 (1864).

Ἐκ τοῦ Βακφιῆ ἐκείνου¹⁾ μανθάνομεν α') ὅτι ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ Διδασκαλεῖου ἦτο νὰ προσλαμβάνωνται ἑκάστοτε τεσσαράκοντα ἄπορα, ἀνήλικα καὶ ὄρφανὰ κοράσια, τέκνα ὀρθοδόξων χριστιανῶν, νὰ διαιτῶνται νυχθημερὸν ἐν αὐτῷ σιτούμενα καὶ ἐνδυόμενα δωρεὰν, νὰ ἐκμανθά-

¹⁾ Εὐρίσκεται δημοσιευμένη εἰς τὸν Η'. τόμ. ἀρ. 7 τῆς Ἐκκλ. Ἀληθείας Κωνσταντινουπόλεως.

νωσι κεντήματα καὶ ραπτικήν καὶ ἐνηλικιούμενα καὶ συζευγνύμενα νὰ προικίζονται μὲ τὸ ποσὸν πέντε χιλιάδων γροσίων καὶ ν' ἀπολύονται ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου εἰσαγομένων ἀντὶ τῶν οὕτω ἀπολυομένων ἐτέρων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς τρόπον ὥστε ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ νὰ μὴ ὑπάρχωσι περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα κορασίων.

Καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω τεσσαράκοντα κορασίων καὶ ἄλλα κοράσια πτωγῶν τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰάν ἐπεθύμουν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον καὶ νὰ ἐκμάθωσι τὴν τέχνην αὐτὴν ἠδύναντο νὰ γίνωσι δεκτά, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ μὴ διανυκτερεύωσιν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ οὔτε νὰ σιτίζονται ἢ ἐνδύονται, ἀλλὰ μόνον νὰ ἔρχονται καὶ ἀπέρχονται τὴν ἡμέραν.

Καὶ ὅτι πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν κορασίων τούτων προσελαμβάνοντο τέσσαρες ἑλληνίδες διδασκάλισσαι ἔμπειροι τῆς τέχνης ταύτης τίμιαι καὶ ἀπολαύουσαι τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν χριστιανῶν ἀμειβόμεναι χίλια γρόσια μηνιαίως, τρεῖς ὑπερέτριαι καὶ εἰς θυρωρὸς μὲ διακόσια πενήκοντα γρόσια μηνιαίως καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν πάντες νὰ διαμένωσι νυκθημερὸν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ.

Ἐπὶ ὀλίγον χρόνον τὸ φιλανθρωπικὸν αὐτὸ ἴδρυμα διετήρησε τὸν χαρακτήρα τοῦτον. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ συνεπείᾳ ἐκείνης τῆς ἐκκένωσης τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ γηγενοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς, τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο ἐκπαιδευτήριον ἐλειτούργει ἀδιαλείπτως καὶ κανονικῶς ὡς ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον θηλέων, καὶ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὕλας ὡς φυτώριον τολμηρῶν διδασκαλισσῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλαι ἱεραπόστολοι τῆς ἑλληνικῆς μας γλώσσης καὶ τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς, ἐξώρμουν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ἵνα διδάξωσι τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τοὺς ξενογλώσσους Ἕλληνας μετ' ἀληθοῦς αὐταπαρνήσεως.

Τὸ Ἀρχιγένειον Διδασκαλεῖον λιθόκτιστον ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως δενδροφυτευμένης καὶ ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς κωμοπόλεως εἰς τὸν κάτω ὄροφόν του εἶχε τρία καταστήματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μίαν μεγάλην αἴθουσαν καὶ τὸ μαγειρεῖον. Εἰς δὲ τὸν ἄνω ὄροφον ἕξ δωμάτια.

Ὅπισθεν τοῦ κτιρίου τούτου καὶ ἐντὸς τῆς ἰδίας περιοχῆς τὸ 1863 ἀνήγειρον οἱ σύζυγοι κομπότατον ναὸν τιμηθέντα ἐπ' ὀνόματι τῶν 20 μαρτύρων. Ὁ ναὸς οὗτος καθηγιασθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β' καὶ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1869 διὰ πατριαρχικοῦ σιγίλλιου ἐκδοθέντος τῇ αἰτήσει ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Σ', ἀνεγνωρίσθη ὡς σταυροπηγιακός.

Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ἐκκλησιάζοντο αἱ τρόφιμοι τοῦ διδασκαλείου καὶ οἱ χοροὶ αὐτοῦ συνεκροτοῦντο ἀνεκαθεν ἀπὸ μαθητρίας.

Τὸ 1868 ἴδρυσαν Γυμνάσιον ἀρρένων ἐν τῇ ἰδίᾳ κωμοπόλει, ὄνομα-

σθὲν Ἐλένειον πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τὸ 1873 τὸ Ἀρχιγένειον Νηπιαγωγεῖον, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Διδασκαλείου, καὶ τὸ Ἀρχιγένειον ὀρφανοτροφεῖον· καὶ ἐν τῷ μεταξὺ δημοτικὴν σχολὴν εἰς τὸ χωρίον Οἰκονομεῖον.

Εἶπε δ' ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ἤθελε συνεχίσει καὶ ἐδραιώσει τὸ φιλογενὲς καὶ φιλόανθρωπόν του ἔργον, ἐὰν ὁ θάνατος δὲν τὸν κατελάμβανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς του,

Ἀσθενήσας αἰφνιδίως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1874 ἔγραψεν ἐκ Κων/πόλεως πρὸς τὴν σύζυγόν του ἐδρισκομένην ἐν Ἐπιβάταις τὰ τῆς ἀσθενείας του προσθέσας αὐτολεξεῖ: «Ἐγὼ ἀποθνήσκω καὶ γὰρ τὸ ὄναρ μοι δεδήλωται».

Σπεύσασα ἢ σύζυγός του εἰς Κων/πολιν τὸν εὔρε νεκρόν, ἀποθανόντα τὴν 11^{ην} Σεπτεμβρίου 1874 καὶ παραλαβοῦσα τὸ σκήνωμα αὐτοῦ τὸ μετέφερε καὶ τὸ ἐνεταφίασε ἐν τῇ γεννητείᾳ του, τὴν ὁποίαν τόσον ἠγάπησε κατὰ ρητὴν ἐκείνου ἐντολὴν περιληφθεῖσαν καὶ εἰς τὴν Διαθήκην του ὦν ἀκολούθως.

«Παρακαλῶ τὴν φιλότιμὴν μου σύζυγον νὰ λάβῃ πᾶσαν πρόνοιαν, ὥστε ἡ κηδεῖα μου νὰ γίνῃ ἀπλουστάτη καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πολυτελείας νὰ δοθῶσι δὲ τῷ ἀρχιερεῖ Σηλυβρίας γρόσια χίλια. Μετὰ τὴν κηδεῖαν νὰ μετακομισθῇ ὁ νεκρός μου ἐν Ἐπιβάταις καὶ ἐνταφιασθῇ ἐν τῷ κηπαρίῳ τῷ ἀπέναντι τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Ἀρχιγενείου Παρθεναγωγείου».

Ὁ Ἀρχιγένης πρὶν ἀποθάνῃ κατ' Αὐγούστιον τοῦ 1873 συνέταξε ἰδιοχείρως τὴν Διαθήκην του. Δι' αὐτῆς ἀποκαθίστησι γενικὸν κληρονόμον τῆς χρηματικῆς καὶ κτηματικῆς περιουσίας του πάντα τὰ ἐν Ἐπιβάταις Ἀρχιγένεια καθιδρύματα. Ἀφίνει διάφορα μικρὰ κληροδοτήματα εἰς συγγενεῖς του, εἰς σχολεῖα καὶ Νοσοκομεῖα. Δίδει συμβουλὰς καὶ ὑποθήκας εἰς τοὺς διαδόχους του καὶ ἐντέλεται ὅπως τὰ μετρητά του, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζει εἰς ἄνω τῶν εἴκοσι χιλιάδων ὀθωμανικῶν λιρῶν χρυσῶν τὰ εὔρισκόμενα ἐν τῷ κιβωτίῳ του μετεμφισμένα εἰς χρεώγραφα, μετὰ τὴν ἀποθίωσίν του, κατατεθῶσιν ἀμέσως ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀσφάλειαν καὶ αἰδίου συντήρησιν τῶν φιλοανθρωπικῶν καθιδρομάτων του ὑπὲρ τῶν ὁπρίων, λέγει, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως βακφίεξ συνοδευόμενος μὲ αὐτοκρατορικὸν βεράτι. Ἐκτελεστὰς δὲ τῆς διαθήκης του δρίζει τὴν σύζυγον του καὶ τὸν θετὸν υἱὸν του Φῶτιον Ἀρχιγένην.

Τὴν ἰδιόχειρον αὐτὴν διαθήκην ὡς μάρτυς μεταξὺ ἄλλων ὑπογράφει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζωηρός.

Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ λαμπραὶ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ἐστήριξεν εἰς τοὺς διαδόχους του διὰ τὴν συνέχισιν καὶ προαγωγὴν τῶν φιλοανθρωπικῶν καθιδρομάτων του, δὲν ἐξепληρώθησαν τελείως καὶ ἐπὶ μακρόν.

Ἄλλα καὶ ἡ ἔκπτωσις τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων εἰς ἃ ὑπενδύθη μέρος τῆς περιουσίας συνετέλεσεν εἰς τὴν οικονομικὴν δυσπραγίαν τῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Τὸ 1887 εὗρισκόμεθα πρὸ μιᾶς δίκης τὴν ὁποίαν ἡ κοινότης τῆς κώμης Ἐπιβατῶν ἤγειρεν ἐνώπιον τοῦ Διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων διὰ τῆς μουχταροδημογεροντίας τῆς ἐναντίον τῆς χήρας Σ. Ἀρχιγένους καὶ τοῦ θετοῦ υἱοῦ του Φωτίου Ἀρχιγένους κακῆ διαχειρίσει τῶν ἀφιερωμάτων. Στηριζομένη αὐτὴ εἰς τὸν πρῶτον βακφιὲν τὸν ἐκδοθέντα τὴν 13 Μουχαρρέμ τοῦ 1280 (1864) τὸν προαναφερθέντα καὶ διαλαμβάνοντα μεταξὺ ἄλλων :

»Ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου (τῶν Ἐπιβατῶν) νὰ ἐποπτεύωσιν ἀμισθὶ τὸ βακουφίον τοῦτο καὶ νὰ λαμβάνωσι γνῶσιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἐπιστάτου.

»Καὶ ὅτι καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ θεωρῶνται οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ἐπιστάτου βακουφιᾶς διὰ τοῦ ἱεροδικαστηρίου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου».

Καταγγέλλει τοὺς ἐκτελεστὰς τῆς Διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιγένους καὶ διαχειριστὰς τῶν καθιδρυμάτων του ὡς ἐλλειμματίας καὶ ζητεῖ νὰ εἰσπραχθῶσιν παρ' αὐτῶν δύομισυ περίπου χιλιάδες λιρῶν χρυσῶν.

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαχειριστῶν τῶν Ἀρχιγενείων, τὰ ἀρνούμενα ἐκ τῶν διατάξεων τῆς τελευταίας βουλήσεως τοῦ Σ. Ἀρχιγένους μένουσιν ἀνίσχυρα. Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον λαβὼν ὑπ' ὄψιν τοὺς 3 βακφιέδες 1864, 1869 καὶ 1871, τὰ πατριαρχικὰ σιγγίλια τοῦ 1869 καὶ 1879 καὶ τὴν διαθήκην τῆς 23 Αὐγούστου 1873 ὑπὸ τὸ ὄνομα δέχεται ὡς νόμιμον καὶ βásiμον τὴν ἀγωγὴν τῆς Κοινότητος Ἐπιβατῶν καὶ διὰ προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὑποχρεοῖ τοὺς ἐναγομένους παμψηφεὶ νὰ λογοδοτήσωσιν ἐνώπιον τριμελοῦς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς διορισθείσης ἐξ ὀφφικίου καὶ τῆς ὁποίας πρόεδρος ὠρίσθη ὁ Μητροπολίτης Μιτυλήνης Κωνσταντῖνος.

Ἡ δίκη ¹⁾ ἐγέμισε πικρίας τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς χήρας Σαράντη Ἀρχιγένους, τῆς γνωστῆς εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην τῆς Θράκης ἀπλῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυρίας. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ διαχείρισις τοῦ Διδασκαλείου θηλέων, τοῦ μόνου λειτουργήσαντος ἀνελλιπῶς, διότι τὰ ἄλλα Ἀρχιγένεια ἰδρύματα ἔκλεισαν τὰς θύρας των μαζὶ μὲ τὸν θάνατον τῆς Ἑλένης Ἀρχιγένους ἐπισυμβάντα ἐν Ἐπιβάταις τῆ 25ῃ Ὀκτωβρίου 1890, εἶχε περιέλθει εἰς Πατριαρχικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἐκ τῆς συζύγου του Ἑλένης δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα. Ὡς ἐκ τούτου εἶχεν υἱοθετήσῃ τὸν ἐκ Μαδύτου Φώτιον

¹⁾ Τὰ τῆς δίκης τῶν Ἀρχιγενείων, ἡ διαθήκη, οἱ βακφιέδες καὶ τὰ σιγγίλια εὐρίσκονται δημοσιευμένα εἰς τὴν «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν» Κων/πόλεως ἔτος Η' (1887).

Κωνσταντίνου, ἱατρὸν, τὸν ὁποῖον ὡς εἶδομεν εἶχεν ὀρίσει διὰ τῆς διαθήκης του καὶ ὡς ἐκτελεστὴν αὐτῆς καὶ διαχειριστὴν καὶ ἐπιστάτην τῶν Βακουφίων του μὲ κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπιστάσις. Ἄλλὰ ὡς εἶπομεν τὰ δικαιώματα αὐτὰ τοῦ μουτεβελλῆ δὲν τὰ ἐξήκησαν τὰ τέκνα τοῦ Φωτίου.

Ὁ Σ. Ἀρχιγένης ἐκτὸς τῆς φιλανθρωπίας του διεκρίθη ἐνωρίτατα καὶ ὡς δόκιμος συγγραφεύς. Σπουδάζων ἔτι ἐν Παρισίοις ἐξέδωκε γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ Ἑγχειονομίαν, ἢ κανόνας πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας. Εἰς τὴν γαλλικὴν ἔκδοσίν του μάλιστα, τὴν ὁποίαν ἀφιερώνει εἰς τὸν Σουλτᾶνον Ἀβδουλ - Μειτζήλ, λέγει πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ ὑποθήκαι, τὰς ὁποίας ὁ Ἀρχιγένης συνιστᾷ διὰ τοῦ συγγράμματός του ἐκείνου, διαπνέονται ἀπὸ τὸν ἄκρατον πατριωτισμὸν του καὶ ἀποκτῶσιν ἀκόμη μεγαλυτέραν ἀξίαν, ἐὰν ἀναλογισθῆ τις τὴν ἀμάθειαν, ἢ ὁποία ἐβασίλευε τότε εἰς τὰς τουρκοκρατουμένας χώρας.

Προτοῦ δ' ἀποθάνῃ ὁ ἀλήστου μνήμης οὗτος ἀνὴρ ἠτύχησε νὰ ἴδῃ τοὺς Θραῖκας συναισθανομένους τὴν ἀνάγκην τῆς συσσωματώσεως καὶ τῆς ὀμαδικῆς ἐνεργείας, ἀρετὰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἐξαφανίσει ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἢ μακρὰ δουλεία, καὶ ν' ἀνακηρυχθῆ πρόεδρος τοῦ ἀριστοστατοῦ τότε κατὰ τὸ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρακικοῦ Συλλόγου, σκοποῦντος τὴν ἐνίσχυσιν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς δήμους τῆς Θράκης.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Σαραντῆς Ἀρχιγένης. Ἄς εὐχηθῶμεν καὶ ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι οἱ πρόσφυγες θραῖκες ἐξόριστοι εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, συναισθανόμενοι βαθύτερον ἤδη τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀλληλεγγύην δὲν θὰ παύσωσιν ἐργαζόμενοι σύμφωνα μὲ τὰ πατροπαράδοτα ἦθη καὶ τὴν μακροαῖωνα ἱστορίαν τῶν διὰ τὴν δημιουργίας μιᾶς καλυτέρας γενεᾶς, μιᾶς καλυτέρας αὔριον.

Μιλτ. Σαραντῆς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Ἡ Ἀδριανούπολις, μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀκροπόλεων τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἢ διατηρήσασα καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς εἰμαρμένης δουλείας τὰ σχολεῖά της, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων αἰώνων ἄνδρες διαπρεπεῖς καὶ διάσημοι, ὡς ὁ Οὐζούνογλου, ὁ ἐκ Κορνοφωλέας Σταμάτιος Παπᾶς καὶ πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων ὁ ἐξ Ἀδρια-

νουπόλεως περιώνυμος ἰατροφιλόσοφος Στέφανος Καραθεοδωρῆς, ἡ πατρὶς τοῦ κρεμασθέντος κατὰ τὸ 1821 καὶ εἰς τὴν γεννέτειραν ἐφησυχάζοντος Πατριάρχου Κυρίλλου Σ' τοῦ Σερμπετζιόγλου καὶ τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη, ἔστειλε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, δαπάναις τῆς Κοινότητος, εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον δύο χρηστοὺς καὶ ἐπιμελεῖς νέους, τὸν Βασίλειον Γρηγοριάδην καὶ Χρῆστον Παπαδόπουλον. Κατόπιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φιλολογικῶν τῶν σπουδῶν, ἔστειλεν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ἐπιστρέψαντες οἱ δύο Ἀδριανουπολίται φιλόλογοι ἐδίδαξαν ἀμφοτέροι εἰς τὸ ἀκμάζον τότε Σχολαρχεῖον τῆς πατρίδος των. Ἄλλ' ὁ μὲν Χρῆστος Παπαδόπουλος μετὰ διετῆ διδασκαλίαν ἀνεχώρησε καὶ προσελήφθη ὡς καθηγητῆς εἰς τὴν Ἐμπορικὴν καὶ Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τινα ἔτη διωρίσθη καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ὁ δὲ Βασίλειος Γρηγοριάδης παρέμεινε μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν — ὄγδοηκοντούτης περίπου, μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων — διδάσκων εἰς τὸ Ἡμιγυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως, τὸ ὁποῖον συνεπληρώθη εἰς τέλειον Γυμνάσιον κατὰ τὸ 1885, Γυμνασιάρχου ὄντος τότε τοῦ ἐκ Σκύρου ἐθνικωτάτου καὶ ρηξικελεύθου ποιητοῦ Χριστοφόρου Σαμαρτσίδου.

Ὁ Χρῆστος Παπαδόπουλος ἐδίδαξεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἐπὶ μακρὰ ἔτη Ψυχολογίαν, Λογικὴν, Ἠθικὴν καὶ Καλαισθητικὴν, ἐπὶ τινα δὲ ἔτη ὡς ἀναπληρωτῆς καὶ Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας. Διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν μεγάλην του εὐσέβειαν, τὴν ἐργατικότητα, πραότητα χαρακτῆρος καὶ φιλοσοφικὴν λιτότητα. Διελθὼν δλόκληρον τὸν μακρὸν βίον του εἰς τὴν μεγάλην του βιβλιοθήκην καὶ μὲ πρωτοφανεῖς στερήσεις χάριν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ του, ἐγκατέλειπε διὰ διαθήκης, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς συζύγου του Μαριώρας — ἀδελφῆς τοῦ φίλου καὶ παιδικοῦ του συντρόφου Βασιλείου Γρηγοριάδου — δλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του, τοιουτοτρόπως δὲ ἀπέπλυνε τὴν μορφήν τῆς ἀχαριστίας, ἣτις προσήφθη εἰς αὐτόν, ὅτι σπουδάσας δαπάναις τῆς πατρίδος του δὲν ἐδίδαξεν εἰς αὐτὴν καὶ δὲν ἐπλήρωσε τὰ τροφεῖα, ὡς ὤφειλε.

Τὸν Βασίλειον Γρηγοριάδην, διδάξαντα συνεχῶς ἐπὶ πενήκοντα καὶ πλεόν ἔτη εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Ἀδριανουπόλεως, διέκρινε ἡ φιλοσοφικὴ ἀγαθότης, τὸ μειλίχιον καὶ πρᾶον τοῦ χαρακτῆρος, ἡ λεπτοτάτη Πλατωνικὴ εἰρωνεία, ἡ βαθύτης καὶ σπανία ἀκρίβεια περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἡ ξεχωριστὴ πρωτοτυπία καὶ ἡ γλυκντάτη διδασκαλία. Κριμα ὅμως, ὅτι τὸν εὐφυέστατον καὶ γλαφυρότατον τοῦτον διδάσκαλον τοῦ Γένους ἐδάρυνε μία ἀνεξήγητος καὶ ὑπερμέτρως φιλοσοφικὴ νωχέλεια καὶ ὀκνηρία, διότι ἠδύνατο πολλὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν

φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐδίδασκε ἐπὶ τῇ βάσει ἰδικῶν του ἀνεκδότων ἐγχειριδίων τὴν Ψυχολογίαν καὶ Λογικὴν μὲ πολὺ ὥραϊα καὶ εὐληπτα παραδείγματα, καθίστα δὲ τερπνοτάτην καὶ πολὺ ἐπαγωγὸν τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐρμηνεῖαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἐχει γράψει καὶ τινὰς μικρὰς πραγματείας φιλοσοφικοῦ χαρακτήρος, δηλαδὴ περὶ τοῦ «ψυχικοῦ βίου», περὶ τοῦ «ἠθικοῦ νόμου», περὶ «ἐκπαιδεύσεως» καί, τὸ σπουδαιότερον πάντων, περὶ «τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ». Ἐκ τούτων τὰ μὲν τρία πρῶτα, ἐκφωνηθέντα κατὰ διαφόρους τελετὰς τῶν γραμμάτων ὡς πανηγυρικοί, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1892 καὶ 1893 ἐν Ἀδριανουπόλει ἐκδοθὲν ἐβδομαδιαῖον φιλολογικὸν περιοδικὸν ὃ «Ἔβρος» ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου Σ. Βλαχοπούλου Διδυμοτειχίτου, τὸ δὲ τελευταῖον εἶχε δημοσιευθῆ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις «Παιδαγωγικὸν Σχολεῖον» τοῦ Μιλτιάδου Βρατσάνου, ἀνεδημοσιεύθη δὲ κατὰ τὸ 1892 εἰς τὸν «Ἔβρον» τοῦ Κ. Βλαχοπούλου.

Σουφλίον

Κωνσταντῖνος Γ. Κουρτίδης

Ἴατρος

Σημ. Τὰ «Θρακικά» δυστυχῶς δὲν εὔρον φωτογραφίας τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὰ τοὺς ἐμφανίσουν. ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους, εἰς τοὺς ἀναγνώστας των.

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐνα ἀπὸ τὰ τραγικὰ θύματα τοῦ ἀμείλικτου Χάρου καὶ τῆς ἀδυσώπητης Μοίρας—πὺ τόσο φθονερά κι οἱ δύο τους κἀναν καρτέρι νὰφανίσουν τις πνευματικὲς κορφὲς τῆς Ἀνατ. Θράκης—ὔστερα ἀπὸ τὸν ἀφανισμό τοῦ ἀλησμόνητου Βυζιηνοῦ καὶ τοῦ σεμνοῦ Ψάλτη, εἶνε καὶ ὁ δυστυχισμένος ποιητὴς Ἰωσήφ Ραφτόπουλος στὸ φθισιατρεῖο «Σωτηρία». Στὸς δυὸ πρῶτους, ἂν πέθανεν ἡ Σκέψη πρῶτα κι' ὔστερα πέταξεν ἀπ' τ' ἄθλιο κορμὶ ἡ Ψυχὴ, στὸ Ραφτόπουλο ἔμεινεν ὅμως ἀνέγγιχτος ὁ Νοῦς, ἴσως γιὰ νὰ νιώθει πιὸ βαθιὰ τὴ σκληρότητα τῆς Μοίρας, πὺ τόσον ἄσπλαγχνα τὸν ἐβασάνισε. Καὶ ἡ Θράκη πένθησε ἔτσι γιὰ πάντα ἕνα διηγηματογράφο δυνατὸ, μὰ ἐπιστημονικὴ κορυφή, κι' ἕναν ποιητὴ, πὺ, κι' ἂν λιγώτερο γνωστός, ὅμως τοῦ ἀξίζει περισσότερο νὰ γίνει λόγος.

Τὰ «Θρακικά» μὲ πόνο κάγουν κι' αὐτοῦ τὸ ἱερὸ μνημόσυνο γιὰ νὰ συμπληρωθῆ ἡ τραγικὴ τριλογία πὺ δημιούργησε τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου καὶ τὸ γραφτὸ τῆς Μοίρας.

Ὁ Ραφτόπουλος γεννήθηκε στὸ θαυμαστὸ Σκεπαστό, πὺ τὸ σκέπασεν ἴσως γιὰ πάντα ὁ ἀφανισμὸς στὴν πραγματικότητα, μὰ πὺ δὲν τ' ὄσθη-

σεν ὁ χαλαστὴς χρόνος ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια τῶν Θρακῶν. Σπούδασε στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ τέλειωσε τὴ Φιλολογία στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιον. Σφραγισμένος ὅμως ἀπὸ τὴ Μοῖρα νὰ δυστυχῇ καὶ νὰ κακοπερνᾷ, παραπεταμένος στὴ σκληρῇ κοινωνίᾳ νὰ στερεῖται καὶ νὰ ὑποφέρη, ἔζησε τὸν ἀβίωτο βίον του ψάλλοντας καρτερικὰ τὸν πόνο του μὲ μιὰ λύρα πού ἀλήθεια δονεῖ τις ψυχές, συγκινεῖ τις εὐαίσθητες καρδιές, μὰ καὶ πού βάζει σὲ πολλοὺς τὴν σκέψη ὀρθή.

Δουλευτὴς τοῦ στίχου ἄξιος, στὴν ἀρχὴ πηγαίνει πάνω στ' ἀχνάρια τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μας μὲ βήματα ἀπλοῖκά καὶ ἀφελῆ κι' ὅπως ταίριαζε σ' ἓνα παλικάρι ἀγνὸ τῆς σεμνῆς Θράκης. Εἶδος Κρυστάλλη σὲ κύκλον ὅμως στενὸ κι ἀνάλογο γιὰ τὸ πέταμά του. Δὲν εἶνε ὁ ἀετός πού φωλιάζει στὰ κακοτράχηλα βουνά. Εἶνε ὁ σπουργίτης, πού ἀμέριμνα περνᾷ τὴ ζωὴ, μὰ πού στὸ βάθος κρύβει τὸ πόνο του σπειρί, γιὰ νὰ βλαστήσει ἀργότερα καὶ νὰ φουντώσει γιαντιὸν φαρμακερός. Γιατὶ στὴ δυστυχία καὶ στὸν πόνο, πού τὸν ἔφαγε, εἶνε ἀδερφὸς τοῦ Κρυστάλλη ἰσοτίμος.

Κι' ἔτσι ὁ σπουργίτης γίνεται στὴν Ἀθήνα τὸ πουλὶ πού θρηνεῖ χωρὶς ὁ θρηῆνος νὰ λυγίζει τὴν περηφάνεια του καὶ νὰ δυνάτιζει τὴν καρτερικότητα καὶ τὴν ἀντοχὴ του.

Πονεῖ καὶ θλίβεται, κι' ὁ πόνος κ' ἡ θλίψη του κυλοῦν ἀνάμεσα στοὺς στίχους του ἀπαλὰ καὶ γλυκὰ χωρὶς κανένα παράπονο, κανένα βογγητό, πού θαρρεῖς πὼς τὸ κάνει ἔτσι γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλήσει, μ' ἀγάπη ἀπέραντη, πού μόνο αὐτὴ τὸν κρατάει ἀκόμα στὴ ζωὴ. Λίγοι τὸν γνώρισαν καὶ λίγοι ἴσως τὸν διάβασαν. Μὰ στὸ διάβασμα, τὸ τραγούδι του συνεπαίρνει καὶ κάνει νὰ συμπονῆς καὶ νὰ συμπάσχεις μ' αὐτὸν καὶ νὰ νιώθεις πὼς κάτι ὠραῖο καὶ ἄξιο τῆς τέχνης ἔκλεισε μέσα στὸ τραγούδι του ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος καὶ ταπεινὸς ποιητής.

Τὰ τραγούδια του δημοσίευσεν ὁ «Νουμᾶς» πού ἦταν τόσο προσεχτικὸς στὴν ἐκλογὴ καὶ τόσο πονετικὸς στὴ δυστυχία. Σκόρπια ὅμως ἔτσι

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

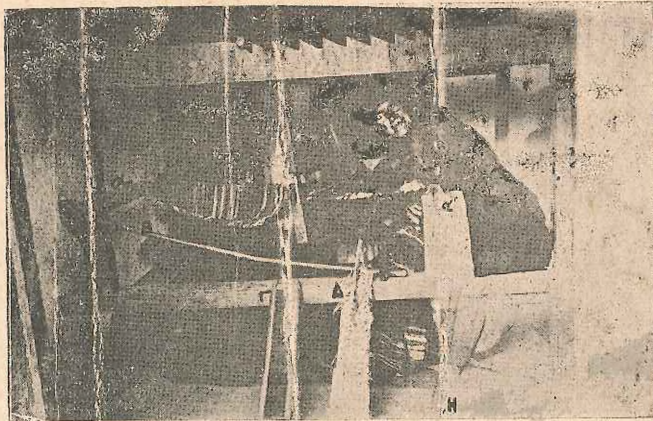
στις σελίδες του θὰ ἦταν δύσκολο νὰ μᾶς δώσουν δλάκερη τὴν εἰκόνα τοῦ Ραφτόπουλου ποιητῆ, ἂν δὲν ἐφρόντιζεν ὁ φίλος του Π. Τριαντάφυλλος νὰ μᾶς τὴν δώσει συνολικὰ στὰ «Διαλεχτά» του, μιὰ ταχτοποιημένη σειρά, ὅπου βλέπει κανεὶς τὸ ξετύλιγμα τοῦ ἄμαθου στὴν ἀρχὴ ποιητῆ σὲ ἐπιδέξιο σκαλιστὴ τοῦ στίχου ν' ἀκολουθᾷ στὶς σκέψεις καὶ στὶς ἰδέες συγχρονισμένους τὸ δρόμο, πού, ἂν ζοῦσε, θὰ τὸν ἔφερνε ὠρισμένως στὴ θέση πού θὰ τοῦ ταίριαζε στὸν ποιητικὸ Παρνασσό.

Δυστυχῶς ἡ ἀγιάτρευτη ἀρρώστια του ἔσκαψεν ἀνεπανόρθωτα τὰ θεμέλια τῆς ὑγείας του κι' ὁ βασανισμένος ποιητὴς ἀφῆκε τὸν κόσμον αὐτό, γιὰ νὰ βρῆ στὸν ἄλλονε τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸ ξεκούρασμα.

Οἱ Θραῶκες, φιλόμουσοι ὅπως εἶνε, ἄς διαβάσουν τὰ τραγούδια του κι' ἄς χύσουν ἓνα δάκρυ στὸ μνημόσυνο τοῦτο τοῦ Ραφτόπουλου, πού τόσο πρόωρα μὰ καὶ τόσο τραγικὰ τὸν ἐθέρισεν ὁ πόνος κ' ἡ δυστυχία στὴν ἀγιάτρευτη ἀρρώστια. Ἔτσι κι' αὐτοὶ θὰ δοκιμάσουν μιὰ πνευματικὴ εὐχαρίστηση καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ—τὸ τρίτον αὐτὸ θῦμα τῆς ἐξηρωμένης Θρακῆς—θὰ νιώσει μέσα στὸν τάφο του κάποια χαρὰ καὶ κάποιο σκίρτημα, πού δὲν τίς γεύτηκε ζώντας στὴ λησμονιὰ καὶ στὴν περιφρόνηση.

Περ. Παπαχριστοδοῦλου

ΑΠΟ ΤΑ ΘΡΑΚΙΩΤΙΚΑ ΥΦΑΝΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Ὁ ἀργαλειὸς ἢ ὁ λάκος.

α') Ἄντι (βλέπε Γλωσσάριο Γ. Λαμπουσιάδου). β') Σφύχτρος ἢ ξυλόχτενο.
γ') Χτένι. δ') Μιτάρια. ε') Καρούλια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Τὰ Θρακικά, ἤτοι Ἀρχαία Θράκη — Οἱ Ἀρχαῖοι Θραῖκες — Τὰ Διονύσια — Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια — Ὀρφικά — Ὀρφισμός, Κωνσταντίνου Γ. Κουρτίδου, ἱατροῦ.

(Τύποις «Ἐφημ. Βαλκανίων», Θεσσαλονίκη, Σχ. Σον, σ. 112, 1927—28).

Ἀληθινὰ αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἔλλειψη ἱστορικοῦ βιβλίου, πού νά πραγματεύεται γιά τὴν ἀρχαία Θράκη καὶ τοὺς ἀρχαίους Θραῖκες. Ἐξὸν ἀπὸ τὰ ἐδῶ καὶ κεῖ δημοσιευμένα ἕως τῶρα σὲ περιοδικὰ ἢ ἄλλα ἡμερολόγια ἢ καὶ στὸν τύπο τὸν καθημερινὸ ἄρθρα λογίων, μονομερῆ κι αὐτὰ καὶ γιά ὠρισμένα σημεῖα τῆς Θρακικῆς ἱστορίας, δὲν ἔχουμε ν' ἀναφέρουμε τίποτε ἄλλο σπουδαῖο.

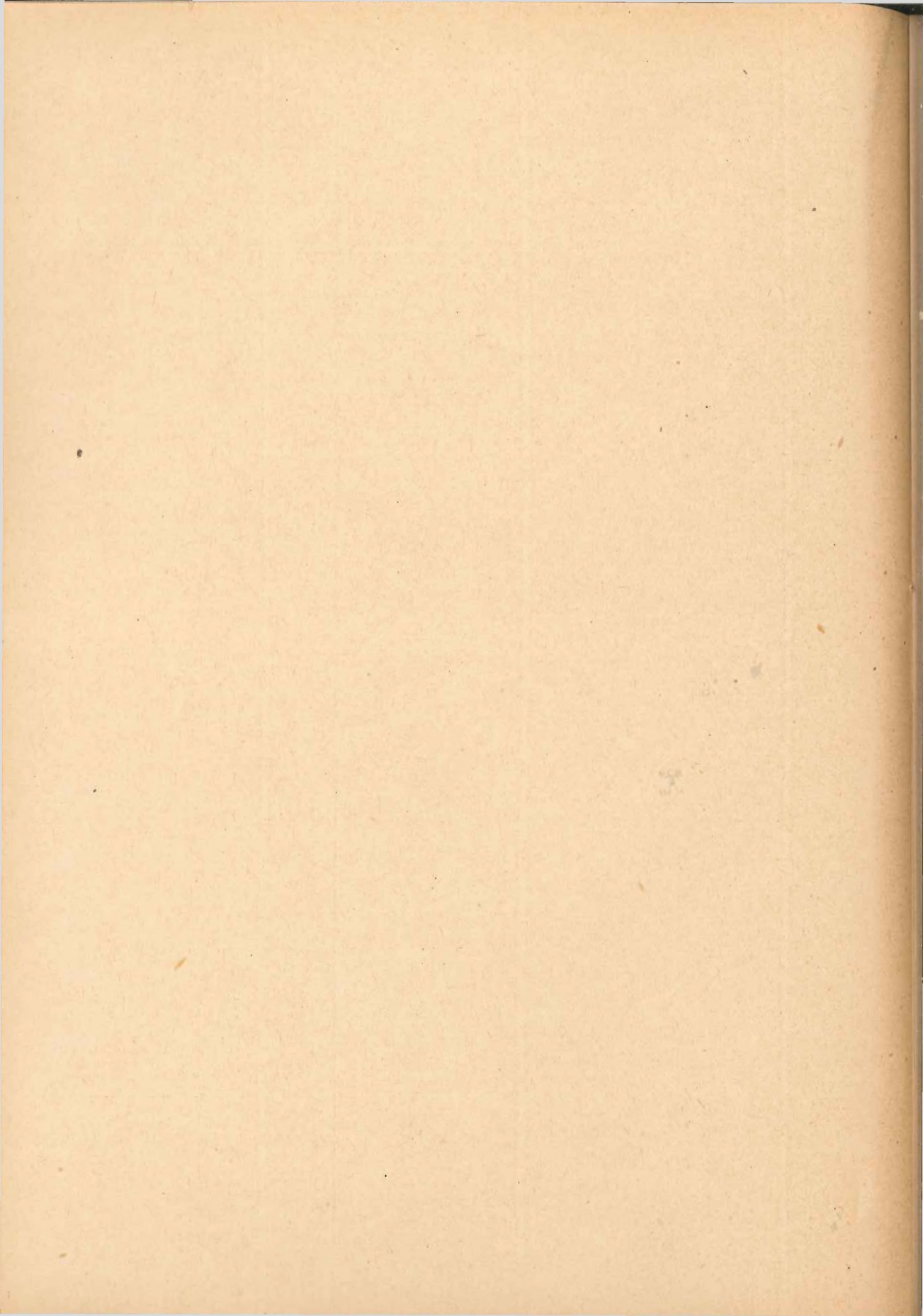
Ὁ ἐρευνητὴς τῆς Θρακ. Ἱστορίας Κωνστ. Γ. Κουρτίδης ἀπὸ μακρῶν χρόνων προπονούμενος νά μᾶς δώσει τὰ δείγματα μιᾶς σοβαρᾶς ἐργασίας μὲ τὰ ὅσα μέσα διαθέτει, ἐξέδωκε τὴν ἀνωτέρω μελέτη. Προσπαθεῖ ὁ ἀκούρατος ἱστοριοδίφης μὲ μιὰ γοργότατη συντομία νά μᾶς δώσει γενικὴ ἰδέα περὶ τῆς ἀρχαίας Θράκης, τῆς γεωγραφίας καὶ ἱστορίας τῆς ἀπὸ τῶν παναρχαιοτάτων χρόνων ἕως τὸν τελευταῖον Θράκα βασιλέα Ροιμητάλκην τὸν Γ', δηλαδὴ 46 μ. Χ., ὅταν πλιά ἡ Θράκη ἐγίνεν ὀριστικὰ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν παραλείπονται ὅλα τὰ μετὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, γνωστὰ ἄλλως τε εἰς τὴν Βυζαντ. ἱστορίαν.

Τὸ βιβλίον τὸ χαρακτηρίζει μιὰ ἐξαιρετικὴ σαφήγεια καὶ γλαφυρότης περὶ τὸ ὄψος. Ὅλη δὲ ἡ ἐκθεσὴ τῶν σημείων τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς ἱστορίας, δηλ. ἡ γεωγραφία, τὰ 22 θρακικὰ ἔθνη, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ γλῶσσα τους, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά τους, οἱ μεγάλοι ἄστροι καὶ ραψωδοὶ τους, ἡ ἐπίδρασή τους στὴν ἑλλην. μουσικὴ καὶ ποίησιν καὶ λατρεία τῶν θεῶν, οἱ θρακικοὶ λαοὶ τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ πανάρχαιοι καὶ μεταγενέστεροι Θραῖκες βασιλεῖς, οἱ Θρακικὲς πολιτεῖες καὶ οἱ Ἑλληνικὲς στῆ Θράκη ἀποικίαι, ἡ Σαμοθράκη, τὰ Καβήρια μυστήρια, τὰ Διονύσια, τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, τὰ Ὀρφικά, Ὀρφισμός, καὶ ὅ,τι ἄλλο, ὅλα - ὅλα ἐκτίθενται μὲ μιὰ συντομία καὶ μιὰν ἄνεση μέσα σ'ένα τόσο περιεκτικὸ βιβλιαράκι, ἀληθινὸ ἀπόκτημα γιά τὸν κάθε Θράκα πού ἀγαπᾷ νά στρέφεται στὰ περασμένα τῆς φυλῆς του.

Πρὶν ἢ γραφῆ τὸ ἔργον πού θά περιλάβει τὴν ὅλη ἱστορίαν τῆς Θράκης καὶ πλατιὰ θά λύσει τὰ ἄλλα ἱστορικὰ τῆς προβλήματα, βιβλία, ὅπως ἡ μελέτη αὐτὴ, εἶναι ἄξια πολλῆς τιμῆς μὲ τὸ ν' ἀποτελοῦν ὅπωςδήποτε βοηθήματα διὰ τὸν μέλλοντα ἱστορικόν τῆς, σύγκαιρα δὲ καὶ ἐπαγωγὰ ἀναγνώσματα γιά νά γνωρίζουν οἱ Θραῖκες καὶ ξένοι ἂν ὄχι λεπτομερειακὰ, τοῦλάχιστο περιεκτικὰ τῆ Θρακικῆς μας ἱστορίας.

Π. Π. Χ.

ΔΗΛΩΣΙΣ.—Ὁ γλωσσικὸς καὶ λαογραφικὸς διαγωνισμὸς τῶν «Θρακικῶν» ἔληξε. Τὰ ὑποβληθέντα ἔργα, καταρτισθείσης ἤδη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν κ. κ. Στίλπ. Κυριακίδου, Ι. Βογιατζίδου καὶ Στρ. Πελεκίδου ἀπάντων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, παρεδόθησαν αὐτῇ πρὸς κρίσιν, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα θέλει δημοσιευθῆ εἰς τὰ πρῶτα τεύχη τοῦ Β' Τόμου.

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΤΕΣΣΑΡΑ ΤΕΥΧΗ ΤΟΥ Α΄ ΤΟΜΟΥ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Α΄ ΟΝΟΜΑΤΑ

- *Αδδηρα 95, 97, 109.
 *Αδδīm 219.
 *Αδρο-λέβα (πόλις) 342.
 *Αδρότονος 82.
 *Αγαθάγγελος (λόγιος) 304.
 *Αγαθόπολις 288, 304, 401.
 *Αγγούρια (χωρ.) 395, 401.
 *Αγία Γαλανή (ὄνομ. τσιροπόχης) 320.
 > Κατερίνα (εἰς τραγ. καλαντ.) 429, 430.
 > Μαρίνα (σὲ γητειά) 407.
 (σὲ τραγ. καλαντ.) 429-430.
 *Αγιάννης (τῆς Καληνύτσας) 191.
 *Αγίασμα (χωρίον) 401.
 *Αγιασματάκι (χωρ.) 401.
 *Αγιασματέλι (τοπων.) 321.
 *Άγιος Γεώργιος (ἀνάγλυφοι) 33, 35, 36.
 > Διονύσιος 335.
 > Ζώσιμος (ἐκκλησ.) 319.
 > Ἡλίας (βουν.) 322.
 > Ἰάκωβος (νέος) 335.
 > Ἰωάννης (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 *Άγιος Μαυρουδῆς 247.
 > Νικόλαος (τοπων. σκομβροπ.) 320.
 *Αγ. Παρασκευῆ (τοπων. τσιροπόχης) 320.
 *Άγιος Πέτρος (> >) 320.
 > Στέφανος (> >) 320.
 > > (πόλις) 54.
 > Τρύφος 128.
 *Αγιπᾶς (χωρ.) 401.
 *Άγιοι Ἀπόστολοι (σὲ κάλαντα) 430.
 *Αγχιάλος 246, 288, 319, 322, 323, 324, 401.
 *Αδριανὸς (αὐτοκρατ.) 299, 312, 314, 316.
 *Αδριανοῦ (πόλις) 38, 40, 211, 246, 247, 340.
 *Αδριανούπολις 38, 39, 40, 41, 42, 59, 60, 107, 110, 112, 119, 123, 168, 199, 200, 210, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 287, 288, 289, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 303, 304, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 327, 332, 333, 340, 349, 381, 385, 386, 392, 401, 438, 452, 454, 460, 492, 493.
 *Αθανάσιος (Σηλυβρίας) 260.
 *Αθήβολος (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 *Αθια (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 *Αθυρα 117.
 *Αθύρας 289.
 *Άγιος Βασίλης (εἰς κάλαντ.) 438, 443, 444, 445 (χρονικ. ὄριον) 438.
 *Αἰ-Γιόργης (χρον. ὄριον) 438
 > > (σὲ γήτεμα) 407.
 *Αἰ-Δημήτρης (χρον. ὄρ.) 438.
 *Αἰ-Λιάς (χρον. ὄρ.) 438.
 Αἰγ. Πέλαγος 375.
 *Αἰ-Θανάσης (σὲ παράδ.) 218.
 *Αἰ Λευθέρης 192.
 Αἰλία 282, 284, 299, 314.
 Αἰμιμόντος (ἐπαρχ.) 288, 381.
 Αἴμου-τέμπη 338.
 Αἴνος 88, 95, 119, 264, 281, 284, 399
 401, 438, 445.
 *Αἴν-Πάσχα (χρον. ὄριον) 438.
 *Αἰ-Σαράντ' 190.
 *Αἰ-Σόφια (τζαμισί) 392.
 *Αἰ-Σοφιά 435.
 *Αἰ-Στυλιανὸς 192.
 *Αἰ-Συμεῖος 128, 129, 192, 403.
 *Ακάλλι (χωρ.) 401, 438.
 *Άκρα (τοπων. σκομβροποχης) 320.
 *Ακραντίνα (χωρ.) 401.
 *Αλβανιτοχώριον 335.
 *Αλέξανδρος Κομνηνὸς 371.
 > > Μαυροκορδάτος 372.
 *Αλέξανδρουπόλις 59, 68.
 *Αλέξιος Κομνηνὸς 294.
 > > Λαμπηνὸς 400.
 *Αμάδοκος 82, 91.
 *Αμπαρλί (χωρ.) 395.
 *Αμπέλινον 355.
 *Αμυδαλιά (χωρ.) 401, 434.
 *Αμύντος (τοπων.) 396, 401.
 *Αναστασίου τεῖχος 289.
 *Ανατολικὴ Ρωμυλία 1, 379, 381.
 *Ανδρόνικος 246.
 *Ανθιμος Μαραωνείας 364.
 *Άννα Κομνηνὴ 397, 398.
 *Αντωνία (Κόττος) 100, 103.
 *Αντωνία Τρύφαινα 101.

- Ἄπολλωνία 288, 318, 319, 321, 385.
 Ἄπόστολος 357.
 Ἄρακλειτσα 220.
 Ἄραπης > (Ἅγιος Γεώργ.) 37.
 Ἄρδας 42, 212, 282.
 Ἄρια 376.
 Ἄρισθος 71.
 Ἄρισταγόρης (τῆς Ἄπολλοδώρου ἐξ ἐπιγρ. Ἄδριαν.) 285, 316.
 Ἀρκάδιος (αὐτοκράτ.) 288.
 Ἀρκαδιούπολις 65, 246, 289, 290.
 Ἄρμασα (χωρ.) 401.
 Ἄρξος 290, 296.
 Ἄρτα 290, 299.
 Ἄρτεμις—Γερμηθίς 85.
 Ἄρτισκός 65, 313.
 Ἀσδούλης 85.
 Ἄσκός (χωρ.) 401.
 Ἄσπρο Σάββατο 137.
 Ἄττίλας 299.
 Αὐγερινός (εἰς τραγ. καλάντ.) 431.
 Αὐδήμι (χωρ.) 401.
 Αὐκαρνο (χωρ.) 401.
 Αὐλιον τεῖχος (Ἄγαθούπολις) 288.
 Αὐταριᾶται 337.
- Βαθά—ἔσκι 246, 287, 288.
 Βάθιος 434.
 Βαθυρρουχί (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 Βαϊανός (ἠγεμ. Ἄβάρων) 299.
 Βαρδαράχ (ἀκρωτ.) 321.
 Βαρισάδης ἢ Βηρισάδης 82, 91.
 Βάρνα 178.
 Βασίλειος (αὐτοκράτωρ) 396.
 Βασιλική Κλεισοῦρα 338.
 Βαφεοχώρι 455.
 Βελισσάριος 290.
 Βενέτικο (τοπων.) 396.
 Βέργουλα 241.
 Βερσή 75.
 Βέσσαι 96, 97, 286.
 Βήρα 108, 113, 123.
 Βησσαπάρα 85, 291.
 Βησσοί (δίοι) 78, 81, 85, 337.
 Βίτζα 268, 269, 275, 276.
 Βιζύη 5, 11, 18, 19, 49, 98, 102, 240, 243, 261, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 280, 286, 291, 401.
 Βιθνοὶ 78.
 Βίθως 95.
 Βιμνάκιον 289.
 Βισάλτα 78, 81.
 Βισάνθη 18.
 Βογολέζος 96, 97.
 Βόσπορος 24, 71, 83, 98, 107, 287, 375, 388, 483.
 Βουβάλες (τοπων.) 321.
 Βοχκάμης Χριστόφορος 258.
 Βύζα 221.
 Βυζάντιον 1, 40, 41, 286, 289, 294, 299, 326, 327, 339, 383.
 Βυζούπολις 400.
- Γαλαρία (τοπων.) 321.
 Γλαρομύτης (τοπων.) 321.
 Γαλατάρια (χωρ.) 401.
 Γαλατᾶς (χωρ.) 401.
 Γάνος 49, 208, 218, 220, 401.
 Γαρδᾶς (χωρ.) 395, 396, 401.
 Γαρδιάς Εὐστράτιος (πατριάρχ.) 396.
 Γάτα (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 Γενί Ἰμαρέτ. 41, 310, 311.
 Γέννα 243.
 Γεροσέλιο 407.
 Γεροστάνη (τοπων.) 396, 401.
 Γεώργιος (Εὐδοξιοπόλεως) 259.
 Γιαλοῦς (χωρ.) 401.
 Γιάννης (σὲ παροιμ.) 174, 181.
 Γιασίκοι 109.
 Γιασώρηνη (χωρ.) 401.
 Γιλλοῦ (δαιμόνιον) 407.
 Γκιουμουρτζίνα 108, 114, 121, 175.
 Γκογκόν 129.
 Γουνάτιση 190.
 Γουρουνότροπα (τοπων.) 321.
 Γρηγορᾶς 387.
- Δαδιάς Μονή 315.
 Δαλίδης 354, 358, 359, 360, 361.
 Δαρδανέλια 88.
 Δεβελτός 245, 288, 319.
 Δελιόνες (χωρ.) 396, 401.
 Δέλκων (ποτ.) 397.
 Δεμίρ—Καπού 338.
 Δερζελάτης 85.
 Δέροχοι (χωρ.) 271, 396, 397, 401
 Δέση (τοπων.) 321.
 Δεσποινέτα 45.
 Δημοκράνεια (χωρ.) 401.
 Διακόν γένος 78.
 Διδυμότειχον 40, 41, 68, 119, 123, 246, 300, 329, 332, 333, 401, 445, 494.
 Δίοι 78.
 Διονύσιος (δσιομάρτυς) 329, 330, 332.
 Διονύσιος (πατριαρχ.) 306, 372.
 Διονύσιος Ταπεινός 263.
 Δαρδάνοι 337.
 Δούναβις 377, 378, 379, 380, 385, 434.
 Δράκος 143, 163.
 Δριζοπάρα 289.
 Δωροθέος Πρώτος 247, 262, 295, 304, 305.
- Ἐβρος 2, 71, 75, 91, 93, 108, 112, 243, 288, 290, 299, 313, 337, 341, 342, 343, 355, 424.
 Edirné 282, 284.
 Ἐζέροβο 75.
 Εἰρήνη (αὐτοκράτειρα) 391.
 Ἐλευθεραὶ 246.
 Ἐλευθέριος ταπεινός 263.
 Ἐλιά (τοπων. τειροπόχης) 320.
 Ἐλλησποντος 71, 377, 379.
 Ἐμαρλή (τοπων.) 396.
 Ἐξαμίλι (χωρ.) 401.

- Ἐξάστερον 64, 398, 401.
 Ἐπιβάται 64, 264, 401, 483, 486, 488, 490, 491.
 Ἐπιφάνειος (Σηλυβρίας) 259.
 Ἐργίνης 243, 291.
 Ἐρμενικιοῖ 317.
 Εὐκαιρία 205.
 Εὐκάρυον 454, 455.
 Εὐμολπιάς 336, 341, 342, 343, 346, 347.
 Εὐμολπίδαι 79.
 Εὐμόλπιοι 341, 344, 345, 347.
 Εὐμόλπος 77, 89, 103, 104, 341, 344, 345, 347.
 Εὐνάπιος (ἱστορ.) 383.
 Εὐρώπη (Θρακική χώρα) 381.
 Εὐρύζελμος 245, 285, 316.
 Εὐτυχής (ἐν ἐπιγρ. Ἀδρ/λεως) 285, 292.
- Ζάκα·δερές (τοπων.) 397, 401.
 Ζαμπρὺ—Zambry 119.
 Ζάππειον παρθεναγωγεῖον 307, 309.
 Ζαχαριώτης 357.
 Ζεὺς—Ζβελσδοῦδος 85.
 Ζήνων (αὐτοκράτ.) 382.
 Ζήσης (ὄνομα) 404.
 Ζουζουλα (δαμόν) 134, 406, 446.
 Ζουνναρίτσα (τοπων. τσιροπόχης) 320.
 Ζυγομαλάς (λόγιος) 303.
 Ζωναράς (ἱστορ.) 398, 400.
- Ἡγησιπύλη 82.
 Ἡμαθία 377.
 Ἡράκλεια 33, 64, 271, 289, 326, 327, 328, 381, 396, 397, 400, 401, 402.
 Ἡρακλειδης 90.
 Ἡράκλειος 383, 391.
 Ἡρακλείτου 401.
 Ἡρως 285, 287, 291, 292, 294, 315.
 Ἡσαίας (Σηλυβρίας) 260.
- Θαλασσάκρα (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 Θάμυρις 76, 77, 79, 344.
 Θάσος, 78, 84.
 Θεοδόσιος ὁ μέγας, (αὐτοκρ.) 288.
 Θεοδόσιος (Σηλυβρίας) 43, 44, 45, 46, 47, 48.
 Θεόδουλος (Σηλυβρίας) 259.
 Θεοφάνης (χρονογρ.) 391.
 Θεόφιλος (Εὐδοξιοπόλεως) 259.
 Θράκη (ἐπαρχία) 288, 374, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 391, 392, 395.
 Θρακίδαι 79.
 Θρακική χερσόνησος 380, 382.
 Θρακοφρύγες 80.
 Θραξ ἥρως ἀρχηγέτης 36.
 Θυνιάς 64.
 Θυνοὶ Θραῖκες 28.
 Θωμάς (Σηλυβρίας) 259.
- Ἰάκωβος (δοσιμάρτυς) 329, 330, 332.
 Ἰάκωβος (Γάνου καὶ Χώρας) 49.
- Ἰάκωβος (Σηλυβρίας) 257, 260.
 Ἰαμβοδοῦλης 85.
 Ἰανουάριος (μάρτυς) 328.
 Jaugibatzar 121.
 Ἰγνάτιος (Ἡρακλείας) 264.
 Ἰγνάτιος (Ναζιανζοῦ) 303, 392.
 Ἰγνάτιος (Σηλυβρίας) 260.
 Ἰερεμίας (πατριάρχ.) 298.
 Ἰλαρίων (Σηλυβρίας) 259.
 Ἰλδριμ (Ἄδριαν.) 41, 212, 310.
 Ἰμβρος 365.
 Ἰούλιος Κάστος 287.
 > Καζέριος 286.
 > Κλέτος 287.
 Ἰουστινιανὸς (αὐτοκράτ.) 289, 290, 382, 383.
 Ἰσις 287.
 Ἰσμαρος (λίμνη) 97.
 Ἰστρος 387.
 Ἰωακείμ Γ' (πατριάρχ.) 455.
 Ἰωάννης (Σηλυβρίας) 259.
 Ἰωάσαφ (Ἄδριανουπόλεως) 303
 > (Βιζύης) 280.
- Καβάκια (τοπων.) 323.
 Καβακλί 245, 281.
 Καβαλλίκος 287.
 Καβύλη 286.
 Καγγέλι (τοπων.) 321.
 Καθαροδευτέρα 190.
 Καίονες 377.
 Καλαβρή 328, 397, 401.
 Καλαμάντης 360.
 Καλαμβακίδης 353, 354, 355.
 Καλομίτσι (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 Καλλικάντζαρος 139.
 Κάλιο (χωρ.) 401.
 Καλλικράτεια 400, 401.
 Καλλιπόλις 63, 220, 243, 249, 250, 401, 402.
 Καλοφέρη 328, 338, 401.
 Καλύβια 401.
 Καλφᾶς (χωρ.) 401.
 Campio Martinencis 287.
 Καντακουζηνὸς 246, 386, 387, 300.
 Καραβυπιθίμα (τοπων.) 321.
 Καραγάτς 250.
 Καραθεοδωρῆς Κωνστ. 304.
 > > Στέφ. 304, 305.
 Καραμπουροῦ 321.
 Καραντίνα (τοπων.) 321.
 Καρδίτσα (χωρ.) 401.
 Καρελί (ἀκρωτ.) 321.
 Καριστερὰν 289.
 Καρλίβον 398.
 Κασαβέτ—μπαῖρι (τοπων.) 323.
 Κασταμονή 401.
 Καστανιές (χωρ.) 401, 412.
 Κάστρο (Ἄδριαν.) 38, 211.
 Κάτεργο (τοπων.) 321.
 Κάτω Μυσία 380.
 Κεδρήνιοι Θραῖκες 80.
 Κεδριόπολις 347.

- Κενζεντζιλέο 392.
 Κενδρισεῖς 346, 347.
 Κενδρισός 336, 346, 347, 348, 349.
 Κεντινάρι (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 Κερσοβλέπτης 82, 91.
 Κεσσάνη 399, 401, 444.
 Κεσές - Ντάγ 319.
 Κετρίπορις 315.
 Κίκονες 377.
 Κιρισχανᾶς 422.
 Κιριτζαλίδες 295.
 Κλαδάς Κροκόδειλος 399.
 Κλαδιανά (χωρ.) 398, 401.
 Κλειοπόταμος 355.
 Κλήμης (μάργος) 328.
 Κλωθῶ (δαιμόνιον) 407.
 Κολοχθάς (τοπων. σκομβροπόχης) 320, 329.
 Commercium 114.
 Κομοτίνη 38, 59, 63, 241, 246, 264.
 Κόμοδος 286.
 Κόντρος (τοπων. τειροπόχης) 320.
 Κόσκουρη 399.
 Κοσμάς (μητροπολ. Βιζύης) 261, 266, 267.
 Κοσμοπόθητος 371.
 Κότγς 82, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 245.
 Κοτυῶ 89.
 Κουκερίνα 456, 457.
 Κούκερος 456, 457.
 Κουκουμπαίρι (βουν.) 319.
 Κούκκος (τοπων.) 321.
 Κουλας (τοπων.) 321.
 Κουλελί 287.
 Κουμανούδης Στέφ. 305.
 Κούμ-μαχαλέ 41.
 Κούναλη (συνοικ. Ραιδεστοῦ) 400, 401.
 Κούναλης 400.
 Κουρνιά (τοπων.) 323.
 Κουροβαλάτης Ἰωάν. 398.
 Κούρτ - ντερές (ποτ.) 100.
 Κουσαβίρι 399.
 Κούσκουλις 399.
 Κουτλουμούς 400.
 Κουτλουμουσιανός 365, 366, 368, 369, 370, 371, 373.
 «Κράτιστον» 92.
 Κριθιά (χωρ.) 401.
 Κροῦμος 299.
 Κρυόνερον 243.
 Κρούσα 401.
 Κύζικος 103, 271.
 Κύριλλος Β' (πατριάρχ.) 489.
 Κύριλλος Γ' (πατριάρχ.) 247, 304, 493.
 Κύριλλος (δεσπότης) 297.
 Κυφέλαι 286.
 Κωνσταντία 289.
 Κωνσταντίνος 287, 380.
 Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος 384, 388, 389, 391, 392.
 Κωνσταντίνος Παγωνάτος 385.
 Κωνσταντίνος Α' (πατριάρχ.) 366, 369.
 Κωνσταντινούπολις 1, 5, 18, 33, 40, 44, 45, 46, 47, 87, 88, 103, 107, 110, 114, 116, 117, 177, 214, 246, 250, 251, 251, 282, 283, 290, 294, 299, 300, 304, 308, 309, 310, 325, 327, 328, 337, 340, 365, 366, 367, 369, 372, 381, 382, 386, 388, 391, 392, 395, 396, 397, 398, 400, 402, 454, 455, 483, 484, 487, 488, 492.
 Κωστή 206, 207.
 Λαγοθήρας (χωρ.) 400, 402.
 Λαμποῦς Μονή 290, 294, 295, 296, 297, 298.
 Λασθένιον 24.
 Λαχανοδράκων (στρατηγ.) 400.
 Λαχανάκιοι 400, 402.
 Λαχανάτους (χωρ.) 401.
 Λειβήθρον 76.
 Λεόντιος Σηλυβρίας) 260.
 Λέων Ἀργυρός (στρατηγ.) 258.
 Λέων Ἰσαυρος 293.
 Λέων Δ' 390.
 Λέων ὁ γραμματικὸς 396.
 Λέων σοφὸς 391.
 Λεωσθένιον 24.
 Λικίνιος 287.
 Λίτραι 402.
 Λουλέ - Βουργάζ 119, 245, 246, 289, 290.
 Λύκος (ποτ.) 400.
 Λυσίμαχος 1.
 Μαγαρίσι 402.
 Μαγκριώτισσα 454.
 Μάδυτος 247, 402.
 Μαῖδοι 78.
 Μάκη 108, 113, 121, 402.
 Μακροχώρι (χωρ.) 402.
 Μαλαθροῦ (τοπων. τειροπόχης) 320.
 Μάλγαρα 245, 280, 402, 430.
 Μάλγος (ιστορικ.) 382, 383.
 Μάνδρα (χωρ.) 402.
 Μανούκα (χωρ.) 402.
 Μαντεῖον Διονύσου 92.
 Μάξιμος 287.
 Μάργος 289.
 Μαρίτσα 112, 113, 119, 121, 123, 212, 243, 282, 337.
 Μαριωρή (σὲ παροιμ.) 185.
 Μαρκιανός 287.
 Μαρμαρᾶς 6.
 Μαρτινάκι (χωρ.) 402.
 Μαρτίνης (σὲ παράδ. καὶ παραμύθ.) 218, 219, 220.
 Μάρω (σὲ παροιμ.) 180.
 Μαρώνεα 84, 91, 95, 109, 347, 364, 402, 455.
 Μάρων (ιερ. Ἀπόλλων.) 76.
 Ματθαῖος (Κυζίκου) 264.
 Ματθαῖος (υἱὸς Καντακουζηνοῦ) 300.
 Μαῦρες (χωρ.) 402.
 Μαυρόπετρα (τοπων.) 321.
 Μαυροσαββατου 190.
 Μεγαλοσαββατου 194.
 «Μέγιστον» 92.

- Μεζεβίρης 356.
 Μεθόδιος (Σηλυβρίας) 260.
 Μεθόδιος (ἀρχιδιάκον.) 298.
 Μεθόδιος (Ἀριστείας) 262.
 Μεθόδιος (πατριάρχης) 367.
 Μεσημβρία 260, 264, 288, 319, 322, 323, 324, 342, 343, 398, 402.
 Μεσσηνή (χωρ.) 402.
 Μετόχιον Σιναϊτικόν (ἐν Ἀδριαν.) 349.
 Μέτροι 317, 402.
 Μήδεια 43, 45, 49, 64, 88, 263, 265, 266, 268, 402.
 Μηδίειος 85.
 Μητροφάνης (κτίτωρ Μον. Χάλκης) 367.
 Μιαρῶ (δαιμόν.) 407.
 Μικρὰ Νίκαια 246, 288.
 Μιχαήλ ἀρχιστράτηγ. (ἀνάγλυφον) 363.
 Μιχαήλ κατεπάνω 258.
 Μιχαήλ κιοπροῦ 41, 285.
 Μιχαήλ βοϊβόδας 370, 373.
 Μιχαήλ Λαχανοδράκων 390.
 Μιχαήλ Παλαιολόγος 299.
 Μιχαήλ Τραχανίτης 258.
 Μοῖρες 133.
 Μοισία (ἐπαρχ. Θράκης) 288, 380.
 Μόλος (τοπων.) 321.
 Μονὰ Τριβίδια (τοπων.) 321.
 Μονὴ Θεοτόκου Χάλκης 365, 366, 367, 372.
 Μονὴ Προδρομοῦ Σαζοπόλεως 43, 44, 45, 49, 368, 459.
 Μουράτ Α΄ 303.
 Μουσαῖος 77, 79, 344.
 Mussi 121.
 Μουσταφᾶ-πασᾶ (Ἀδριαν.) 436.
 Μπακιολίκι (βουν.) 319.
 Μπάνια (τοπων.) 321.
 Μπασά λάχανα 400.
 Μπουγιούκ - δερεὲ 288.
 Μπουρού 109, 114.
 Μπροντίβο 206, 207.
 Μύλος (τοπων. σκομβροπόχης) 320.
 Μυριόφυτον 64, 220, 402.
 Μυσία 379.
 Μυσί 80, 83, 382.
 Μυστήριον 119.
 Νεῖρ Βέης 250.
 Νεοχωράκι (χωρ.) 402.
 Νέστος 2, 246, 379.
 Νικηφόρος Φωκάς 327.
 Νικολῆ - βολή (τοπων.) 321.
 Ντουμιδιά (τοπων.) 389.
 Νυμφόδαρος Ἀβδηρίτης 82.
 Νυφίτσα (τοπων.) 323.
 Ξαθάνα (τοπων.) 321, 459.
 Ξάνθη 68, 402.
 Ξηροκρήνη 263, 483, 485.
 Ξηροῦ κόλπ. 64.
 Ὄβριγιός (σὲ παροιμ.) 184.
 Ὀδρῦν 282, 284.
 Ὄδρῦσαι 93, 245, 285, 286, 312, 314, 315, 337.
 Ὄδρυσός 312.
 Οἰκονομεῖο (χωρ.) 399, 402.
 Ὀλοφος 82.
 Ὀλυμπιόδωρος (ἱστορ.) 382, 383.
 Ὀλυμπος 76.
 Ὀρέστεια 282, 283.
 Ὀρεστειάς 68, 228, 246, 282, 283, 284, 312, 313, 314, 315.
 Ὀρφεὺς 26, 29, 77, 78, 344, 374.
 Ὀρφικοί 344.
 Ὄσιρις 287.
 Οὐάλης (αὐτοκρ.) 288, 299, 387.
 Οὐζούνουγλους 247.
 Οὐσκαδάμα 246, 282, 283, 286, 298, 312, 313, 314, 315.
 Παῖονες 377.
 Παιονία 377.
 Παῖσιος (Σηλυβρίας) 263.
 Παλικλί 267.
 Παλιουργιά (τοπων. τσιροπόχης).
 Παναγιούριστε 75.
 Παναγία—Χάλκης 43, 44, 45, 47.
 Παναγίας χέρι 130.
 Πάνιδον 402.
 Παπαθανάσης (σὲ παροιμ.) 169.
 Παρατεικιές (τοπων.) 321.
 Πασκαλιά 190.
 Πείθων 90.
 Πέραν—Κων πόλεως 488.
 Περιθῶρι 109, 115.
 Πέρινθος 17, 18, 318, 326, 327, 381.
 Περιτέρια 121.
 Περίστασις 64, 220, 402.
 Πετεινοχώρι (χωρ.) 402.
 Πετροσκάλα (τοπων.) 321.
 Periton 121.
 Πιερία 77, 377.
 Πίμπλα 76.
 Πλαγιάρι (χωρ.) 402.
 Πλάγιον (χωρ.) 402.
 Πλάκα (τοπων. τσιροπόχης) 320.
 Πλακί (τοπων.) 321.
 Πλάτανος (χωρ.) 402.
 Πλωτινούπολις 246, 288.
 Πόθος 253.
 Πολεμοκρατία 97.
 Πολιτιοβρία 398.
 Ponte Grande 110.
 Ponte Piccolo 110.
 Πόπτιογλου (τοπων.) 321.
 Πρίσκος (ἱστορικ.) 383.
 Προικόννησος 6, 12, 18, 20, 261, 262.
 Προκόπης 388.
 Προκόπιος (ἱστορ.) 382, 383.
 Προποντίς 377, 378, 385, 386, 387, 395, 396, 483.
 Προφήτης Ἡλίας (βουν.) 319.
 Πύργος 318, 323, 402.
 Ραιδεστός 5, 12, 17, 19, 59, 64, 108, 111, 245, 250, 264, 385, 390, 402.

- Ραισκούπορις 96, 97, 98, 99, 100, 101.
 Ρακινός 221.
 Ρήγιο 117.
 Ρήγωμα 134, 406.
 Ροδόπη (ἐπαρ. Θράκ.) 288.
 Ροδόπη 313, 338, 373, 381, 399.
 Ρομητάλικης 82, 96, 97, 98, 100, 101, 102.
 Ρουφίνας 288.
 Ρουχί (τοπων.) 321.
 Ρωμανός (Εὐδοξιοπόλεως) 259.

 Σαβείνος 287.
 Σαδάλας 82, 97.
 Σαϊτίδης 361, 362.
 Σάκκοι (χωρ.) 135, 137.
 Σαμμακόβι 268, 271, 275.
 Σαμοθράκη 94, 121.
 Σαναίδης 286.
 Σαπαῖοι 78, 97, 337.
 Σαπτσιάρι 114.
 Σαρακινού - Σαρακίνα 221, 222.
 Σαράντα Ἐκκλησιᾶς 55, 65, 75, 197, 203, 204, 206, 240, 249, 247.
 Σαρανταπῆχου (χωρ.) 402.
 Σαραντισμός 1-5.
 Σαρί - μπαίρι 211.
 Σάτριαι 78.
 Σελήμης (σουλτ.) 332.
 Σέργιος (Εὐδοξιοπόλεως) 259.
 Σέργιος Μυστάκης 263.
 Σέρραπες 287.
 Σ. Σεῦρος 287.
 Σεύθης 82, 84, 92, 245, 285, 316.
 Σεφιλάρ (τοπων.) 396.
 Σηλυβρία 23, 33, 64, 108, 110, 117, 119, 137, 243, 257, 259, 389, 342, 348, 396, 397, 398, 400, 402, 405, 419, 428, 443, 445, 483, 490.
 Σημειογύρτι 448.
 Σηστός 90.
 Σιδηρᾶ πύλη (δίοδος) 338.
 Σιρέντζιον (χωρ.) 402.
 Σίρμιον 289.
 Σιτάλικης 82.
 Σκαίβοοι Θράκες 80.
 Σκαῖος (ποτ.) 71.
 Σκαῖον τεῖχος 71.
 Σκαμνί (τοπων.) 321.
 Σκαπτή ὄλη 82.
 Σκεπαστή 201.
 Σκεπαστὸς 243, 402, 494.
 Σκομπάλιθρος (τοπων. σκομβροπόλης) 320.
 Σκόπελος 243.
 Σκοπὸς (χωρ.) 243, 402, 442.
 Σκουλάρι 209.
 Σκυθία (ἐπαρχ. Θράκης) 288, 375, 376, 380, 382.
 Σμυρναῖος I. Βασίλ. (εἰς ἀφιέρωμ.) 293.
 Σουλτάν Βαγιαζίτ Τζαμισί 41, 42.
 Σουριέθης 85.
 Σοφίδες 267, 402, 432.

 Σουφλίον 245, 402.
 Σπάρτα κουλέ 402.
 Σταμπούλ 422.
 Στανίδης 356, 357.
 Στάρα Ζαγόρα 75.
 Σταυροδρομί (Κων πόλεως) 44, 444.
 Στενήμαχος 241, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 359, 363, 402.
 Στέργιος 404.
 Στέφανος Βυζάντιος 314.
 Στέφανος (Λογοβοαρδίας στρατηγ.) 258, 2-9.
 Στράντζα 319, 322.
 Στριβού 402.
 Στρυμών 377, 378, 385, 388.
 Στυλιανός 404.
 Συμεών (ἡγεμ. Βουλγαρ.) 299.
 Συμεών (-ηλυβρίας) 259.
 Συμόγιορτια 128.
 Συνοίκι (χωρ.) 402.
 Σύρουλλον 289.
 Σαζόπολις 43, 44, 45, 46, 288, 318, 319, 320, 322, 322, 223, 324, 325, 368, 385, 457, 458, 459.
 Σασθένιον 20, 23, 24, 25.
 Σαφρόνιος 261, 262, 266.
 Σαφρόνιος (Σηλυβρίας) 260.
 Σαφρόνιος (Χίου) 274.

 Τάρφα 402.
 Τατιανός 287.
 Τζεκιμετζέ μεγάλον 398, 400, 401.
 Τέτζης Ιωάν. 314, 315, 375.
 Τζιβάλιον (συνοικ. Κων πόλεως) 262.
 Τζιομενίου (καζᾶς) 296.
 Τζωίδης 288.
 Τήρης 81.
 Τιλθάζης 85.
 Τ. Πόντιος 286.
 Τόμις - Τόμοι 381.
 Τόνσος ἢ Τόντζος ἢ Τούντζιας 41, 42, 212, 282, 246, 299, 313, 315, 353.
 Τόπι (τόπων) 321.
 Τοπτσιάρ 109, 110.
 Τοῦρκος (σέ παροίμ.) 182.
 Τούρλα (τοπων.) 321.
 Τραϊανούπολις 121, 338, 381, 390.
 Τρακάτια (χωρ.) 395.
 Τράλλεις 78.
 Τρίμερο 458.
 Τσαλαβούτα (τοπων.) 320, 321.
 Τσαντώ (χωρ.) 404.
 Τσατάλτζα 55.
 Τσεκιμιτζέδες 108, 395, 396.
 Τσελεμι—τασί (τοπων.) 321.
 Τσεχρού (τοπων. τσιροπόλης) 320.
 Τσιμισαχῆς 380.
 Τσιρπᾶν 75.
 Τσιόβλου 289 ἢ Τσοβλοῦ 119.
 Τσοουκαλιά (τοπων. σκομβροπόλης) 320.
 Τυρολόη 129, 237, 402, 436.

 Ὑάμπολις 286.

Υψαλα 119 402.
 Υψηλάντης Ἀλέξανδρος 369, 370.
 » Γιαννάκης 370.
 Φαναράκι (χωρ.) 402.
 Φανάρι (χωρ.) 137, 402, 421, 430, 444,
 446, 448.
 Φανασάκρες (χωρ.) 402.
 Fast Relief 65, 66.
 Φέρορα (κωμόπ.) 108, 402.
 Φήλιξ (μάρτυς) 328.
 Φιλάμμων 79, 344.
 Φιλήμων (μάρτυς) 328.
 Φιλμπόξ (τοπων.) 396, 402.
 Φιλιπούπολις 75, 102, 110, 263, 286,
 289, 291, 307, 336, 337, 338, 339,
 340, 341, 345, 346, 347, 348, 349,
 350, 351, 352, 380, 385, 391, 402, 484.

Φούντας 353.
 Φούσα (τοπων.) 321.
 Φώτιος (πατριάρχ) 166, 396.
 Χαδὶμ-ἀγᾶ 288.
 Χαλεμπιέ 392.
 Χάλλη 355 366, 372.
 Χαλικωνδύλης 387.
 Χάραλα 402.
 Χαριούπολις 243, 402.
 Χασά 287.
 Χιλβούδιος (στρατηγ.) 382.
 Χριστὸς (τοπων. τσιροπόχης) 320.
 Χριστούπολις 382.
 Χρυσάνθος (ἀρχιερεὺς) 352.
 Χωνιάτης 387.
 Χώρα 220.

Β'. ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ

Ἀβραντίνα 223.
 ἄβροχιά 223.
 ἄγαλιανός 475.
 ἄγγειό 223.
 ἄγγελομαχῶ 223.
 ἄγερίζουμ' 224.
 ἄγκιά 224.
 ἄγίλ' (τό) 475.
 ἄγιοκέρι 131.
 ἄγκαθος 437.
 ἄγκουνας 475.
 ἄγούμαστος 224.
 ἄγουριδα 224.
 ἄγριά 225.
 ἄγριάδα 225.
 ἄγριστος 225.
 ἀδελφοδιώχτης 406.
 ἀδοκίαστος 225.
 ἀδράχτ' 225.
 ἀδρεῖνο 476.
 ἀθέρα 226.
 ἄθι 226.
 ἀθῶ 227.
 ἀϊσκουτους 476.
 ἀκαλάμνιαστος 227.
 ἀκίλ' 226, 228.
 ἀκλουθού 477.
 ἀκούγω 226.
 ἀλάκ-μπουλάκ 227.
 ἀλεξάτο 227.
 ἀλεσιά 227.
 ἀλέσου 440.
 ἄλικο 421.
 ἀλπανάθτος 227.
 ἀλκόβα 476.
 ἀλλαξιά 227.
 ἀλωπεκή 28, 29.
 ἄμδιξ' 228.
 ἄμελές 228.
 ἄμηάγγιχτος 228.
 ἄμμά 228.

ἄμμ(η)δη 228.
 ἄμπάς 212.
 ἄμπουρία-τζουμπούρια 228.
 ἄμπόφαδος 228.
 ἄμπρεσού 228.
 ἀναβόλι 136.
 ἀνακούλκουτα 228.
 ἀναλήβγομαι 448.
 ἀνάμα 229.
 ἀναποδιά 229.
 ἀναποδιάζω 229.
 ἀνάποδος 229.
 ἀνασόνι 134.
 ἀναστενάρης 207.
 ἀναστενάρια 206.
 ἀνδρογουρίτσι 440.
 ἀνέβατου 478.
 ἀνέμ' 229.
 ἀνεμίζω-ἀνεμίζουμ' 229.
 ἀνεμοδούλ' 229.
 ἀνεμόκουνια 136.
 ἀνεμοστάθς 229.
 ἀνήμερα 230.
 ἀνηπροκοπιά 230.
 ἀνηπρόκοπος 230.
 ἀνοιχτάρ' 230, 478.
 ἀντάμ-σέντα 230.
 ἀντερι 230.
 ἀντίκα 415.
 ἀντίχαρα 230.
 ἀντίχερος 231.
 ἄξινοσ καὶ πούξινοσ 231.
 ἄξινάρ' 231.
 ἄξυπολιτιά 231.
 ἄξυπόλιτς 331.
 ἄπανσιζκα 216.
 ἄπαρα-πίπερα 231.
 ἄπιστιά 231.
 ἄπλοχωριά 232.
 ἄπλοχωραίνω 231.
 ἄπλόχειρος 232.

ἀποκαψίδι 409.
 ἀποκριάτικο 420.
 ἀποσυρητή 232.
 ἀποσταίνω 232.
 ἀποσταμένος 232.
 ἀπρούνα 143, 232.
 ἀραδιάζω 232.
 ἀράθυμος 479.
 ἄραμ γεν' 232.
 ἄράν—ταράν 232.
 ἀργαλειό 233.
 ἄρηγητα 233.
 ἀργιάν' 233.
 ἀργός 233.
 ἀρίδ' 233.
 ἄρκαντᾶς 218.
 ἀρκίδ' 233.
 ἀρκουδαι 194.
 ἀρκουδιστά 450.
 ἀρκουδιάζει 405.
 ἄρμη 233.
 ἀρμνιά 233.
 ἀρμνιάζομαι 193.
 ἀρμνιόκαδος 234.
 ἀρμυροκουρούνα 419.
 ἄρπαξι μιὰ νερό 411.
 ἀρπιδόνια (, τὰ) 480.
 ἀρτυμή 234.
 ἀρτύνομα' 234.
 ἀρύς 234.
 ἀρχινεύω 234.
 ἀρχονταρίκ' 480.
 ἄσκι 418.
 ἄσκιᾶ 164, 234.
 ἄσμάς 234.
 ἄσογιᾶ 234.
 ἄσογος 235.
 ἄσπρογοινοῦ 421.
 ἄστέρας 235.
 ἄσωστος 235.
 ἄτῶσα 439.
 ἄτσαλιᾶ 235.
 ἄτσαλος 235.
 αὐγενίζω 439. 440. 441. 442.
 ἀφεντίτς 235.
 ἀφιντάκ' 480.
 ἀφιόν 236.
 ἀφνίζω 236.
 ἀφνός 236.
 ἀφρίζω 236.
 ἄφτριγια 236.
 ἀχαίρευτος 480.
 ἄλαμνά 236.
 ἄχαμνός 236.
 ἄχαμνοσύν' 237.
 ἄχερα 237.
 ἀχηθάδα 481.
 ἀχιλιό 481.
 ἄχρηγια 237.
 ἀχρημάτιστος 237.
 ἀψηλώνω 237.
 ἀψηλός (, τὸ) 237.
 ἀψίδες 237.

Βαβίζω 461.
 βαγιά 461, 458.
 βαγίζω 461.
 βαζγεσιζω 462.
 βάμμα 131, 135.
 βαράκι 413, 462.
 βαρβάρα 192, 462.
 βαρβατιάζω 192.
 βαταλιαλιῶ 463.
 βγατά (τὰ) 463.
 βεζενές 463.
 βεργι 463.
 βίγλα 207.
 βιγκλίζω 207.
 βιλλι (τὸ) 464.
 βλαντι 433.
 βλίθρος 464.
 βουζούν' (τὸ) 465.
 βουρδόνι 444.
 βουρλιζουμ' (τὸ) 465.
 βουτσᾶς 465.
 βούτ' (ἡ) 465.
 βουτσου (τὰ) 465.
 βόχα 465.
 βρακοζούνα 179.
 βρανια (ἡ) 417, 466.
 βῶκος 156, 160.
 βῶτριδα (ἡ) 466.
 Γαδουροκυλίχτρια 466.
 γάνα 466.
 γαργαλόν' τὸ 467.
 γγανταλάω 195.
 γεννητούρι 129, 132, 133.
 γερλεσιζω 467.
 γιά 189, 192, 193, 194, 195, 196.
 γιαλαμπᾶς 467.
 γιαμπάδες 127.
 γιάννια (τὰ) 467.
 γιαρένης 209.
 γίζμπα (ἡ) 468.
 γινατοής 196.
 γιολαντίζω 219.
 γιοργάν' (τὸ) 468.
 γιουλιτζής 194.
 γιουλιτζω 468.
 γιοφκάς (ὁ) 468.
 γκατζόλι 211.
 γκεμιτζοπαίδι 427.
 γκερεμέ ἓνα 218.
 γκιόλα 469.
 γκιτζιριάζω 469.
 γκιουζελιμ 211.
 γκιουλ - σουγιού 210.
 γκιρτζαλής 423.
 γκοῦτζος 469.
 γκυργκιλιάνος 468.
 γκωμιάζω 469.
 γλυτήρ (τὸ) 470.
 γλυφτοπινάκα 470.
 γοϊκος 479.
 γόμος 470.
 γουμίσα (τὰ) 197.

γουνί 421
 γουργιάζω 195, 449, 471.
 γραπουνίζω 471.
 γρατσούνα 471.
 γύλ' (ή) 471.
 γωνια 128.
 γωνιάδα 447.

Δαιμονοριά 458.
 δαφνοπόταμο 215.
 δεκοχτούρα 471.
 δεχτούρι 136.
 διασόβεργα 472.
 δισκέλι 127.
 δοντοκοιλιά 472.
 δουκιάζω 472.
 δούκιασμα 473.
 δράκος - δρακούλης 135.
 δρεμονίζω 432.
 δριμνιάζομαι 196.
 δρολίχ' (τό) 473.
 δρομιάζω 473.
 δρολικώνω 473.
 δροσσοφορτωμένη 139.

Έγκλαβή 473.
 εἶδαλο 446.
 ἔμ 189.
 ἔμπατίκ' (τό) 474.
 ἔφτὰ σκοτιδία 412.

Ζαμουρώνω 216.
 ζγή 219.
 ζειρά 28, 29.
 ζουρεῖ 452.
 ζουρέζει 408.
 ζουρφός 437.
 ζούτλας 220.

Ἡλίσιο 128.

Θανάσης (σὲ παρομ.) 150.

Ἰφτιράς 427.

Κάκανο 131, 132, 133.
 κακούδι 135.
 καλεμκερί 416.
 καληγύτσα 191, 192.
 καμπότσ'κου 193.
 καμτσουρίζω 165.
 κανίσκι 116.
 καντηλοβαπτίζω 140.
 καντηλοβάπτισμα 140.
 κάντσε 216.
 καράρ 164.
 κάργα 165.
 καρτερούλα (ή) 132.
 κάτα 155, 158, 176, 216, 449.
 κατάνος 445.
 καταπόδ' 216, 217, 218, 219, 405.
 κάτι 131, 207.
 κατληλώ 440.

κεξαπλίδικο (φλωρί) 435
 κέλης 167.
 κερπάπ 165.
 κιμπρίτ 190.
 κιλίμι 417.
 κιρτζής 192.
 κισά 192, 193.
 κοκολέκα 167.
 κολάστρα 134
 κολλικόπλο 132.
 κολτούκ' 163.
 κόμπιλα 439.
 κομπώνω 458.
 κοντάκι 137.
 κοντίζει 403.
 κοντσεδες 137.
 κορακίτσιος 460
 κόρζα 449.
 κορώνω 134.
 κουβαλαντίζω 180.
 κουβαλάντισμα 180.
 κουγμουτζής 127, 433.
 κουκιόπουλο 411.
 κουλαούζ' 185.
 κουλίχ 189.
 κουλίκα 413, 415, 416.
 κουλλικάκι 419.
 κοῦντρος 168.
 κουρεμένο (φλωρί) 435.
 κορσοῦμι 131.
 κουρτσουτσουλιὰ 206.
 κουρώνω 190, 194.
 κουσουρ 164.
 κρατητήρα 127.
 κρατητικό 127.
 κριμίτσα 413.

Λάκο (ἀργαλ.) 405.
 λαχουρένια 415.
 λειπανάβατου 478.
 λεμονάδα 414, 415.
 λεμπλεμπι 170.
 λέπιδον (ἐν ἐπιγραφ.) 294.
 λεχονσιάτικο 131
 λημόρι 190, 448.
 λίτρα 431.
 λιχούθ' 193.
 λογάρι 209, 432.
 λογουήμαδο 413.
 λουγυρνάω 189, 190.

Μακάτι 417.
 μαντζηλία 262.
 μανίτσα 183.
 μανταπολάνα 140.
 μαρτυριάτικο 136.
 μασσι 424.
 μαστόροι 174
 ματοτσάμπουρο 431, 434.
 μάτς 134.
 ματσουλῶ 447.
 μελάδι 409.
 μεσάλα 405.

μιμίδ' 217.
 μιντέρι 414, 415.
 μισάντρα 476.
 μονογεννήτης 437.
 μονόσχορδο 409.
 μουσουλίνα 415.
 μουσαφίρης 447, 448.
 μπαγίρι 201.
 μπαγτζής 209.
 μπογτζίδες (έν έπιγραφ.) 292.
 μπακουρτσούθ 191, 192.
 μπάλαιστρα 207, 208.
 μπάρεμ 217, 173.
 μπασασέενια 442.
 μπατζάς 197.
 μπατζάκ' 217.
 μπαχτσεβάνος 208.
 μπελούκ' 227.
 μπι' έ 177.
 μπιρντιμπιρ 228.
 μπισικ' 193, 194.
 μποξάς 218, 416.
 μπόσκ' 195.
 μπόσκου 193.
 μποστάν 167.
 μπούκα 189.
 μπουμπάς 193 196.
 μπουλμπούλ' 172.
 μπουμπούνα 167.
 μπουντζούκ 194.
 μπουρλιά 133.
 μπουχαρι 476.
 μποχταλίκι (τό) 415, 417.

Νάτογκες 216.
 νεαρό 190, 191, 192, 196.
 νενέ 196, 212, 403.
 νενεάσματα 137.
 νένεδρος 439.
 νιόσι 439.
 νουνίζω 163, 187.
 νταγιαντώ 218.
 νταής 155.
 ντάρα 173.
 ντζεζθέ 196.
 ντζομέρ 197.
 ντιμπιτένιο 415.
 ντολαμάς 209.
 ντουγούνι 206.
 ντούμπλα 413.
 ντουμπλέκι 438.
 ντριβλας 206.

Ξαστριζώ 410, 411.
 Ξέβλαστρον 441.
 Ξέχομμα 417.
 Ξεμάτιασμα 409.
 Ξένιασμα 414, 415.
 Ξεροκανίζω 129, 132.
 Ξωτερικό 402.

Ούο' 194.
 ούτρα 191.

όχτρος 131.

Παίζω 192.
 παντζαχίο 196, 447, 450.
 πάρα 175, 176.
 πενιρ 133.
 πεσκιρι 210.
 πεστεμάλι 433.
 πινάκι πράσινο 411.
 προπομαχῶ 413.
 προυνό—προυνές 130.
 προουτουγόνατου 191.
 προουτουστέφανου 191.

Ρέφος 437.
 ριγάλο 416.
 ριμπιτ 216—217.
 ριτζάς 225.
 ρούμπαλο 216.
 ρουφέτι (έν έπιγραφ.) 292.

Σάγγαρο 448.
 σαλό 129, 130, 132, 133, 134.
 σάρα (άσθέν.) 403.
 σβιντζινίζω 449.
 σημειο 128.
 σιδεροσίνι 415.
 σιλτέδες (έν έπιγραφ.) 292.
 σκαμαγκένιο (μαντήλι) 436.
 σκατομπάμπουλας 171.
 σκέλιδα 131, 409, 410, 451.
 σκιντζεύω 440, 437.
 σκουλήκια 410.
 σκουλούτι 433.
 σκούτα 159, 182.
 σοϊ. 189.
 σολούκ 217.
 σουκάκ' 189.
 σουμπέκι 136.
 σούρβα 189, 443.
 σουρβάκα 442.
 σουρβακιδι 442.
 σουρβακῶ 442.
 σουρβίζω 189.
 σταυρώνω 194.
 στιλιάρ' 216.
 στυπόκωλ' 232.
 σφίκτρο (άραλειοῦ) 405.
 σφούγγια 456.
 σχολάζει 443.
 συνορο—συνόρατα έτους 438.

Τακούνι 414.
 ταχινές 196.
 τέλαλα (τό) 208.
 τεμπεσίρα 164, 165.
 τζαμπάζ 163.
 τζαμφένιο 125.
 τζελέπιδες (έν έπιγραφ.) 294.
 τζιβάν—καρσι 433.
 τζουμπές 421.
 τιγγό 445.
 τοκάτσι 440.

τουρμπᾶς 173, 174, 217.
 τρά 131.
 τσαγανός 206.
 τσαλαπατειέμαι 134, 193, 196.
 τσαλί 184, 219.
 τσαρσί 209.
 τσάφκος 160
 τσέργα 165.
 τομισίρ 184.
 τοιπλάκηδες 181.
 τοίτσατσκου 193.
 τμουκλαίγω 218.

Φιλιά (ή) 132.
 φουσανλήκι 414.
 φραγκεξοπούλες 490.
 φραγκόξομπλες 420.

φάκια 229, 450.
 φωκοπέτο' 223.
 φωτίκι 140.

Χαῖρ 219, 220.
 χαλθασάββατο 197.
 χαμαγλί 408, 416, 452.
 χαντούμης 170.
 χαρατζής 212.
 χάρισμα 413.
 χαρντάλ' 175.
 χάχανο 198.
 χειμὸς 221.
 χρήγεια 173, 187.

Ψήφες 231.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α'. ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Γεωγραφικά.

Ἡ Ἑλληνική Θράκη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, *Γ. Χατζηδάκη* 1—2. Γεωγραφικὴ περιγραφή Σωζοπόλεως Βορ Θράκης, *Κων. Παπαϊωαννίδου* 318—325. Ἡ Ἡράκλεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος, *Α. Σ. Α.* 326—328. Περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιότερων αὐτῆς ὀνομάτων Εὐμολπιάς καὶ Κενδρισός, *Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου* 336—349. Γεωγραφικαὶ περιπέτεια τοῦ ὀνόματος Θράκη, Ἄδ. Ἀδαμαντίου 374—392.

Ἱστορικά.

Θεοδόσιος Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως, *Ν. Βέη* 43—49. Ἀπελευθέρωσις, ὑποδούλωσις Θράκης, *Α. Δοξιάδου* 53—67. Περὶ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, *Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου* 70—86. Παρασκηνακὴ ἀνασκόπησις τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ ἔξης, Ἄλ. Παπαδοπούλου 87—88. Βασιλεὺς - ποιητής. Κότυς ὁ Ε', βασιλεὺς τῆς Θράκης, Ἄχ. Θ. Σαμοθράκη 89—105. Καπουκίνος Robert de Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666, *Στίλπ. Κυριακίδου* 106—115. Ἐνα ταξίδι στὴ Θράκη στὰ 1433, *Α. Α. Σ.* 116—123. Ἰάκωθος ἀρχιεπίσκοπος Σηλυβρίας, *Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου* 257—260. Κοσμά μητροπολίτου Βιζύης ἑπτὰ ἐπιστολαὶ λόγου ἄξια, *Μ. Ι. Γεδεών* 261—278. Ἰάκωθος Λαμπουσιάδης, ὅσα μοι γνωστά, *Μ. Ι. Γεδεών* 279—282. Τρεῖς ἀνέκδοτοι μελέται περὶ Ἀδριανουπόλεως, *Γ. Ι. Λαμπουσιάδου* 281—311. Πάτερ Ἰάκωθος, ὁ νέος, πού τελείωσε μαρτυρικὰ στὸ Διδυμότειχο τὸ 1520, *Δ. Λουκοπούλου*. Τὰ πρακτικὰ τῆς σχολῆς Στενημάχου (1851 Σεπτεμβρίου 1), *Βλ. Σκορδέλλη* 350—363. Σημειώματα περὶ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης, *Ν. Α. Βέη* 365—373.

Ἀρχαιολογικά.

Μνημεῖα τῆς Θράκης, *Σ. Πελεκίδου* 5—19. Ἐπιτύμβιος στήλη εὐρεθεῖσα ἐν Σωσθενίῳ τοῦ Βοσπόρου, *Ι. Β. Παπαδοπούλου* 20—25. Ἀπεικόνισις Θρακῶν εἰς ἐν ἀγγεῖον, *Χρ. Τσούντα* 26—29. Ἀνάγλυφον Ἁγίου Γεωργίου ἐξ Ἡρακλείας τῆς

Προποντίδος, *Γ. Σωτηρίον* 33—37. Βυζαντιναὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει, *Κ. Κουρτίδου* 38—42. Ἀνάγλυφον Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἡ Ἀνθίμου *Μαρωνείας* 363—364. Ἑλληνικαὶ Ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει, *Κ. Κουρτίδου* 312—317.

Μνημόσυνα.

Γεώργιος Βιζυηνός, *Περ. Παπαχριστοδούλου* 238—240. Σταμάτιος Ψάλτης. *Γ. Ἀναγνωστοπούλου* 241—243. Γεώργ. Ἰακ. Λαμπουσιάδης, *Δ. Γ. Καμπούρο-γλου* καὶ *Κ. Κουρτίδου* 244—247. Σαράντης Ἀρχιγιένης, *Μιλτ. Σαραντῆ* 483—492. Χρήστος Παπαδόπουλος - Βασίλ. Γρηγοριάδης, *Κ. Γ. Κουρτίδου* 492—494. Ἰωσήφ Ραφτόπουλος, *Περ. Παπαχριστοδούλου* 494—496.

Βιβλιογραφία - Βιβλιοκρισία.

Κ. Γεραγᾶ «Ἀναμνήσεις ἐκ Θράκης», *Ἀρ. Κουρτίδου* 248—250. Νεῖρ Βέη «Ἀνατολικὴ Θράκη», *Μ. Α. Σ.* 250—251. Τὰ «Θρακικά» Κουρτίδου *Π. Π. Χ.* 497

Γλωσσικά.

Ἀπὸ τῆ γλῶσσα τῆς Θράκης, *Μ. Φιλήντα* 221—223. Γλωσσάριο ἀπ' τῆ Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα, *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 223—237 καὶ συνέχεια 461—474. Γλωσσάριο τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου, *Γ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου* 474—482.

Προκήρυξις.

Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ 252.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ἄσματα.

Νανουρίσματα Θράκης, *Ε. Σαραντῆ* 137—139. Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια τονισμ. με εὐρωπαϊκὰ σημεῖα, *Ἀστερίου Ζήκου* 199—201. Ἔτερα, *Μόσχου Παπαχριστοδούλου* 201—205. Ἔτερα, *Δημ. Χατζηπαναγιώτη* σ. 205—206. Δυὸ τραγούδια τῶν ἀναστενάργων, *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 206—209. Δύο ἄλλα, *Ἑλπινίκης Σταμούλη—Σαραντῆ* 208—209. Ἡ κατάρα τῆς ἀπαρνημένης, *Μ. Ἀποστολίδου* 209—210. Ἀδριανουπολίτικα [νανουρίσματα δίστιχα μοιρολόγια], *Ἀστερίου Ζήκου* 210—212. Δίστιχο, *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 224. Τραγούδια με μουσική, *συλλογὴ Ἀστερίου Ζήκου* 421—425. Ἔτερα *συλλογὴ, Μόσχου Παπαχριστοδούλου* 425—428. Κάλαντα Χριστογεννιάτικα Σηλυβρίας, Μαλγάρων, Φαναρίου (Σηλυβρ.), Τυρολόης, Σοφίδων, Ἀμυγδαλιᾶς (Αἰν.), *συλλογὴ Ἑλπιν. Σταμούλη—Σαραντῆ* 428—436. Ἔτερα Μουσταφᾶ - πασᾶ, *συλλογὴ Μ. Μοσχοπούλου* 436—438. Ἔτερα Ἀδριανουπολίτικα, *συλλογὴ Κ. Κουρτίδη* 438—442. Ἀγιοβασιλιάτικα Κάλαντα τῆς Θράκης, *συλλογὴ Ἑλπινίκης Σταμούλη—Σαραντῆ* 442—445. Κάλαντα τῶν Φώτων, *συλλογὴ Ἑλπινίκης Σταμούλη—Σαραντῆ* 445—446.

Ἐπιδαί.

Γιτέματα Σαράντα Ἐκκλησιῶν, *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 449—452.

Αἰνίγματα καὶ γλωσσοδέται.

Ἀδριανουπολίτικα [γλωσσοδέτες—αἰνίγματα], *Ἀστερίου Ζήκου* 212—213. Γλωσσοδέτες [ἐκ συμμίκτων λαογραφ.], *Ἑλπιν. Σταμούλη—Σαραντῆ* 420—421. Γλωσσοδέτες... Ἀδριανουπόλεως, *Κων. Κουρτίδου* 460.

Ἐθχαί καὶ κατάραι.

Ἐν λέξει «ἀγύριος» Γλωσσαρίου Π. Παπαχριστοδούλου 225. Εὐχές καὶ κατάρες Ἀδριανουπόλεως, *Κων. Κουρτίδου* 460—461.

Παροιμίαι.

Παροιμίες καὶ παροιμώδεις φράσεις Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης, *Πολυδ. Παπαχριστοδούλου* 141—188. Σκορπισμέναι παροιμίαι ἐν Γλωσσαρίῳ «ἀπὸ τῆ Σαρανταεκκλησιώτικῃ γλώσσῃ», *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 223—237 καὶ 461—474. Ὡσαύτως ἐν Γλωσσαρίῳ «τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου», *Γ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου* 474—481.

Παραμύθια.

Ἡ Δάφνη καὶ τὸ βασιλόπουλο, Ἑλλιν. *Σταμούλη—Σαραντῆ* 214—216. Κάτα, λιοντάρ κι ἄθρωπος. Σκόπε πεθαμέν' νὰ φᾶμ' τὶς γεροί, *Πολυδ. Παπαχριστοδούλου* 216—217 Ὁ Μαρτίνης, *Δνίδος Γιαννακούλια* 218—220.

Παραδόσεις.

Ἀπὸ τὰ θρακικὰ ἔθιμα: οἱ Μοῖρες. Τὸ γραφτὸ τῆς Μοῖρας δὲν ξεγράφεται 133. Στὰ Δωδεκάμερα, Ἑλλιν. *Σαραντῆ* 139. Τ' Ἀη—Θανάση ἢ σπλιά, *Δνίδος Γιαννακούλια* 218.

Γάμος

Ἀπὸ τὰ σύμμικτα λαογραφ. τὰ προξενία καὶ οἱ ἀρραβῶνες στὶς Καστανιές τῆς Θράκης, (Ἑλλιν. *Σαραντῆ—Σταμούλη*) 412—417.

Λατρεία

Λατρεία [ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη δημῶδεις δοξασίες καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες], *Θεολ. Γ. Βαφείδη* 189—192. Τὸ χαλβοςάββατο, *Δημ. Χαντζηπαναγιώτου* 197—198. Ἔθιμα τυρινῆς Ἀποκριᾶς, Σηλυβριανά, Ἑλλιν. *Σαραντῆ—Σταμούλη* 419—420. Δεισιδαιμονίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν: λατρεία, *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 447—449. Ἡθθη καὶ ἔθιμα Εὐκαρίου, *Γωάν. Μαγκριώτου* 456—457. Ἔθιμα Σωζοπόλεως τῆς βορείου Θράκης, *Κ. Παπαϊωαννίδου* 457—460.

Δημῶδης Ἱατρικῆ

Γλωσσάριο, *Πολυδ. Παπαχριστοδούλου* 229.

Μαντικῆ

Οἰωνοὶ Ἀδριανουπόλεως, *Θεολ. Γ. Βαφείδη* 194—195. Οἰωνοὶ Σαράντα Ἐκκλησιῶν, *Πολ. Παπαχριστοδούλου* 449.

Ἀστρολογία - Μετεωρολογία

Ἀστρολογία (δημῶδης δοξασίες. . . ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη), *Θ. Γ. Βαφείδη* 195.

Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.

Ποικίλες μαγικὲς καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες, *Θεολ. Γ. Βαφείδη* 196—197. Ἀστέρας (Γλωσσάριο *Πολ. Παπαχριστοδούλου*) 235. Τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ στὴ Θράκη, Ἑλλιν. *Σαραντῆ—Σταμούλη* 417—419. Δεισιδαιμονίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν, *Πολυδ. Παπαχριστοδούλου* 447. Δεισιδαιμονίες καὶ βασκανίες τοῦ Ἰλντιρίμ τῆς Ἀδριανουπόλεως, *Ἀστερίου Ζήκου* 452—453.

Παιδίον.

Ἐκ τῶν ἑθνικῶν ἔθιμα : κρατητικά, δεισιδαιμονίες στήν ἐγκυμοσύνη, τὰ γεννητοῦρια, *Ἑλλιν. Σαραντῆ—Σταμούλη* 127—137. καί 139—140 Δεισιδαίμονες δοξασίες κλπ. παιδί· βασκανία, *Θ. Γ. Βαφειδῆ* 192—194. Σύμμικτα λαογραφικά : τὸ παιδί, *Ἑλ. Σαραντῆ—Σταμούλη* 403—411. Σύμμικτα λαογραφικά : τὸ παιδί, *Πολυδ. Παπαχριστοδούλου* 452.

Παιδιαί

Γλωσσάριο: *μυριτυμπίρ. Π. Παπαχριστοδούλου* 228. καί *γαργαλόν' (ιδίου)* 467.

Τελευτή.

Ἐκ τῶν ἑθνικῶν ἔθιμα : ἡ δροσοφορωμένη *Ἑλλιν. Σαραντῆ—Σταμούλη* 139.

Μουσική.

Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια, *Ἀστερίου Ζήκου, Μόσχου Παπαχριστοδούλου, Δημ. Χαντζηπαναγιώτου* 199—206. Τραγούδια *Ἀστερίου Ζήκου, Μόσχου Παπαχριστοδούλου* 421—427.

Β'. ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- Α. Α. Σ.* Ἐνα ταξίδι στή Θράκη στὰ 1438, 116—123. Ἡ Ἡράκλεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος 327—328.
Ἀδαμαντίου Ἀδ. Αἱ γεωγραφικαὶ περιπέτειαι τοῦ ὀνόματος Θράκη, συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορικὴν γεωγραφίαν 374—392.
Ἀναγνωστοπούλου Π. Γ. Σταμάτιος Ψάλτης 240—243.
Ἀνδρεάδου καθηγ. Πανεπ. Τὰ πρακτικά τῆς σχολῆς Στενημάχου (1851 Σεπτεμβρίου 1) 350—363.
 † *Ἀνθίμου Μαρωνείας.* Ἀνάγλυφον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, 363—364.
Ἀποστολίδου Μυρτίλου Κ. Περὶ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν 70—86. Ἡ κατάρα τῆς ἀπαρνημένης τραγοῦδι 209—210. Περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς ὀνομάτων Εὐμόλιτις καὶ Κενδρισὸς 336—349.
Βαφειδῆ Γ. Θεολόγου. Δημῶδεις δοξασίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη 189—197.
Βέη Α Νίκου. Θεοδόσιος μητροπολίτης Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως (1623—1636) 43—49. Σημειώματα περὶ τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης 365—373.
Γεδεῶν Γ. Μαουήλ. Κοσμᾶ Μητροπολίτου Βιζύης ἐπὶ ἐπιστολαὶ λόγου ἄξια 261—278. Ὅσα γνωστά μοι (Γεωργ. Ἰακ. Λαμπουσιάδης) 279—282.
Γιαννακούλια Νικ. Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Θρακῆς καὶ λοιποὺς συνδρομητὰς τῶν «Θρακικῶν» Τεύχ. Α' γ'.
Γιαννακούλια Διδόξ. Παραμύθια: τ' Ἀη Θανάση ἡ σπλιά Ὁ Μαρτίνης 215—220.
Γραφειῶν Στρωτικῆς Ἀγροικῆς: συγκριτικὸς πίναξ τῶν μέχρι 31 Ἰουλίου 1927 ἐγκατασταθεισῶν ὑπὸ τῆς ΕΑΠ προφυγικῶν οἰκογενειῶν ἐκ Θράκης κατ' ἔποικ. περιφερείας καὶ γεωργ. ἐποικ. γραφεῖα 68—69.
Δοξιάδου Ἀπ. Ἀπελευθέρωσις—ὑποδούλωσις Θράκης 53—67.
Ἐπιτροπῆ Θρακικοῦ κέντρον: Πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Θρακῆς καὶ λοιποὺς Ἑλληνας. τεύχ. Α. δ'—στ'. Ἡ Θράκη καλεῖ τοὺς ἐρευνητὰς τῆς ζ'.
Ζήκου Ἀστερίου, Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια· 1 τὸ ἀμόρτημα· 2 ὁ χάρος καὶ ὁ βοσκός. 199—201. Ἀδριανοπολίτικα νανουρίσματα, δίστιχα, μοιρολόγι, γλωσσόδετες καὶ αἰνίγματα. 210—213. Τραγούδια μὲ εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν

- έννεα 421—425. Δεισιδαιμονίες καὶ βασκανίες τοῦ Ἰλντιρίμ τῆς Ἀδριανουπό-
λεως; 452—453.
- Καμπούρογλου Γ. Α.* Πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν «Θρακικῶν» 264.
- Κουρτίδου Κ.* Βυζαντιναὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει 38—42. Γεώργιος Ἰακώβου
Λαμπουσιάδης, μνημόσυνα 244—247. Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει
312—317. Ἀδριανουπολίτικα τραγ. 1 χριστογεννιάτικο, 2 τοῦ παπᾶ, 3 τοῦ νοι-
κοκύρη, 4 τῆς νοικοκυρᾶς, 5 τοῦ νιόγαμπρου, 6 τοῦ ἀρραβωνιασμένου, 7 τῆς
ἀρραβωνιασμένης, 8 τοῦ κοριτσιοῦ, 9 τοῦ παιδιοῦ ποῦ βυζαίνει, 10 Ἀλφαβῆτα.
438—442. Γλωσσοδέτες, εὐχῆς καὶ κατάρες Ἀδριανουπόλεως 460—461. Χρῆστος
Παπαδόπουλος—Βασίλειος Γρηγοριάδης (μνημόσυνον) 493—494.
- Κουρτίδου Ἀρ.* «Κόστα Γεραγᾶ, Ἀναμνήσεις ἐκ Θράκης» (κριτική) 248—249.
- Κυριακίδου Σιλ.* Ὁ Καπουκίνος Robert de Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666. 106—115.
- Κωνσταντινοπούλου Μ. Κωνστ.* Ἰάκωβος ἀρχιεπίσκοπος Σηλυβρίας 257—260.
- Λαμπουσιάδου Ἰακ. Γεωργ.* Τρεῖς ἀνέκδοτοι μελέται περὶ Ἀδριανουπόλεως 282—290.
Περὶ τῆς μονῆς Λαμποῦς 290—298. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Ἀδριανουπόλεως
ἐπὶ Τουρκοκρατίας 298—311. Γλωσσάριο τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου
474—482.
- Λουκοπούλου Δημ.* Πάτερ Ἰάκωβος, ὁ νέος ποῦ τελείωσε μαρτυρικὰ στὸ Διδυμότειχο
(1520) 329—335.
- Μ. Α. Σ. Νεῖρ Βέη* «Ἀνατολικὴ Θράκη» (κριτικὴ) 250—251.
- Μαγκριώτη Ἰωαν.* Ἡθὴ καὶ ἔθιμα Εἰσακρούου. 454—457.
- Μανούηλίδου Φ.* Ἐκθεσις ἐτησίας λογοδοσίας τοῦ Θρακικοῦ κέντρου κατὰ Γεν. συνέλ.
12 Φεβρ. 1928. 1—8.
- Μοσχοπούλου Μ.* Συλλογὴ τραγουδιῶν Μουσταφᾶ—πασᾶ. Ἄϊνου. Ἀλκαν. (Δέρκων)
436—438.
- Παπαδοπούλου Ἀλεξίου.* Παρασκηνακὴ ἀνασκόπησις τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ
μεγάλου πολέμου καὶ ἔξης 87—88.
- Παπαδοπούλου Β. Ἰωάν.* Ἐπιτύμβιος στήλη εὐρεθεῖσα ἐν Σωσθένης τοῦ Βοσπόρου.
20—25.
- Παπαϊωαννίδου Κωνστ.* Γεωγραφικὴ περιγραφὴ Σωζοπόλεως βορείου Θράκης 318—325.
Ἔθιμα Σωζοπόλεως τῆς βορείου Θράκης 457—460.
- Παπαχριστοδούλου Πολυδ.* Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Σαραντα Ἐκκλησιῶν
Ἀν. Θράκης 141—188. Δύο τραγούδια τῶν ἀναστενάρηδων τῆς Ἀν. Θράκης
ἀπὸ τῆς Διονυσιακῆς τελετῆς 206—208. Παραμύθια (κάτα λιοντάρ κι ἄθριωπος).
(Σκῶτε πεθαμένοι νὰ φᾶμ' τῆς γεροῖ) 216—217. Γλωσσάριο ἀπὸ τῆ Σαρανταεκ-
κλησιώτικῆ γλώσσα 223—237 καὶ 461—474. Δεισιδαιμονίες Σαραντα Ἐκκλη-
σιῶν 447—452.
- Παπαχριστοδούλου Μόσχου.* Ἑπτὰ τραγούδια μὲ εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν. 201—
205 καὶ 425—428.
- Παπαχριστοδούλου Περικλ.* Γεώργιος Βιζυηνὸς 238—240. Ἰωσήφ Ραφτόπουλος (μνη-
μόσυνον) 474—496.
- Πελεκίδου Σ.* Μνημεῖα τῆς Θράκης 5—19.
- Σ. Α. Α.* Ἡ Ἡράκλεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος 326—328.
- Σαμοθράκη Θ.* Ἀχιλλέως. Βασιλεὺς - ποιητῆς Κύτυς ὁ Ε'. Κότυς ὁ Α'. Κότυς Γ', ὁ
Δ' καὶ ὁ Ε' 89—105.
- Σαραντὴ (Σταμούλη) Ἑλληνίης.* Ἀπὸ τὰ θρακικὰ ἔθιμα (ποικίλα λαογραφικὰ) 127—
140. Τραγούδια : Κατάρα καὶ ὁ Κοντούτσικος καὶ ὁ Γενίτσαρος 208—209. Πα-
ραμύθια : Ἡ Δάφνη καὶ τὸ βασιλόπουλο 214—216. Σύμμικτα λαογραφικὰ 403
—421. Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα (διαφόρων μερῶν τῆς Θράκης τραγοῦδ. 9)
428—436. Ἀγιοθιασιλιάτικα κάλαντα τῆς Θράκης (ἐν ὄλφ τραγούδια 7) 442—446.

- Σαραντὴ Μιλτ. Σαράντης Ἄρχιγένης (μνημόσυνον) 483—492.
 Σταμούλη Κ. Π. Ἄν. Τοπωνυμικά Θράκης 395—402.
 Σωτηρίου Α. Γ. Ἀνάγλυφον Ἁγίου Γεωργίου ἐξ Ἡρακλείας τῆς Προποντίδος 33—37.
 Τσούνια Χρ. Ἀπεικόνισις Θρακῶν εἰς ἕν ἄγγειον 26—29
 Φιλήνια Μ. Ἀπὸ τῆ γλώσσα τῆς Θράκης 221—223.
 Χατζηπαναγιώτῃ Δημ. Τὸ Χαλδοσάββατο 197—198. Τραγοῦδι τοῦ τσαγανοῦ (εἰς εὐ-
 ρωπ. παρασημαντικὴν) 205—206.
 Χατζιδάκι Ν. Γ. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη διὰ μέσου τῶν αἰώνων 1—2 (τὸ δεύτερον ἢ σελ).
 Π. Π. Χ. Τὰ «Θρακικά» Κων. Κουρτίδου, βιβλιοκρισία.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝ Τῷ ΚΕΙΜΕΝῳ

- 1) Ἡ Κόρη τῆς Βιζύης, σ. 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, (εἰς 8 στάσεις).
- 2) Ἐπιτύμβιος στήλη εὐρεθεῖσα ἐν Σωσθένῳ τοῦ Βοσπόρου, σ. 21.
- 3) Ἀπεικόνισις Θρακῶν εἰς ἄγγειον σ. 27.
- 4) Ἀνάγλυφος εἰκὼν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐξ Ἡρακλείας τῆς Προποντίδος, σ. 35.
- 5) Γεώργιος Βιζυηνός, σ. 239.
- 6) Σταμάτης Ψάλτης, σ. 241.
- 7) Γεώργ. Λαμπουσιάδης, σ. 245.
- 8) Μολυβδόβουλλον Ἰακώβου ἀρχιεπισκόπου Σηλυβρίας, σ. 258
- 9) Φωτοτυπία ἐπιγραφῆς, σ. 293.
- 10) » » σ. 295.
- 11) Ἐρείπια ὑδραγωγείου παρὰ τὸ Ἐρμάνκιοι Μετρῶν, σ. 317.
- 12) Σαρκοφάγος τοῦ τύμβου τῆς Σηλυβρίας παρὰ τῶν κ. Σευρ καὶ κ. Ἄν. Σταμούλη εὐρεθεῖσα, σ. 325.
- 13) Κόσμημα χειρογράφου τοῦ Πάτερ Ἰακώβου τοῦ νέου, σ. 329.
- 14) Εἰκὼν τῶν τριῶν μαρτύρων Ἰακώβου τοῦ νέου κλπ. σ. 330.
- 15) Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Σιναΐτικον μετόχιον Ἰωάν. Θεολόγου, τοῦ Ὁρφانوῦ, Ἰακώ-
 βου καὶ Διονυσίου, σ. 349.
- 16) Ἀνάγλυφον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, σ. 364.
- 17) Ἁγία Σοφία κατὰ τὸ Κεντζετζιλιέρ κατὰ Ἀδρι/πόλεως, τουρκιστὶ Χαλεπιέ, σ. 392.
- 18) Ἄνέμ' σ. 482.
- 19) Ὁ Ἄρχιγένης καὶ ἡ σύζυγός του, σ. 487.
- 20) Ἰωσήφ Ραφτόπουλος, σ. 495.
- 21) Ἀργαλειός, σ. 497.